NOTLAR/ROMAN NOTLARI 2

BATI ÇIKMAZI

KEMAL TAHİR

Yayına hazırlayan : **Cengiz Yazoğlu**

BAĞLAM

Bağlam Yayınları/36
Kemal Tahir/Notlar/8
Birinci Basım: Mart 1991

İSBN: 975-7696-15-3
975-7696-17-x

Yayın Hakları ©: ONK Ajans
Bağlam Yayıncılık

Kapak: Yurdaer Altıntaş

Baskı-Cilt: Bayrak Yay. Mat. Ltd. Şt.

BAĞLAM YAYINCILIK
Ankara Cad. 13/1
34410 Cağaloğlu-İST.
Tel.: 513 59 68

ÖNSÖZ

Kemal Tahir'in yazmayı tasarladığı romanlardan "Topal Kasırga"nın ardından "Batı Çıkmazı" notları ile "Roman Notları" başlığı altındaki yayınımız sürmektedir. Böylelikle Kemal Tahir'in son dönemde üzerinde önemle durduğu konuları da yakından tanımak fırsatını elde etmekteyiz. "Batı Çıkmazı"nın Kemal Tahir'in roman çalışmaları arasında ayrı bir yeri vardır. Üzerinde en uzun çalıştığı roman tasarısı "Batı Çıkmazı" olmuştur. Romana başlangıcından itibaren "Batı Çıkmazı" adını düşünmüş olmakla birlikte, dönem dönem değişik başlıklar altında da çalışmasını sürdürmüştür. "Farmason", "Yıldız Alacası" Kemal Tahir'in kitabı için düşündüğü adlardan bazılarıdır. Çalışmalar ilerledikçe önceleri düşünülen roman adlarının bölüm başlıklarına dönüştüğü görülmektedir. Bu da bize Kemal Tahir'in konu üzerinde sürekli çalıştığını ve bu çalışmaları sırasında konuyu daha geniş bir çerçevede ele alma gerekliliğini duyduğunu göstermektedir. "Batı Çıkmazı" zaman boyutu olarak da yüzyıla varan bir zaman kesiti ile en geniş roman taslağı olmak özelliği taşımaktadır. Kabakçı ayaklanmasından başlayarak 1908'e, yer yer 1920'lere kadar uzanan bir dönem romana konu olarak düşünülmüş ve çalışma da çok yönlü bir biçimde sürdürülmüştür. "Batı Çıkmazı" çalışması dönemin siyasi, iktisadi ve toplumsal yönleri ile birlikte dış ilişkileri de kapsar bir boyutta yapılmıştır. Yerli güçler arasındaki çekişmenin yanında Batılılar arasındaki çekişmeler ve Doğu-Batı çatışması Kemal Tahir'in ilgi alanı dışında kalmamıştır.

Kemal Tahir, "Batı Çıkmazı" çalışmasına "Devlet Ana" ile birlikte başlamıştır. Bu çalışmalarını yaptığı yıllarda "Devlet Ana" romanı basılmış ve ayrıca öbür romanlarının yayını da sürmüştür. "Batı Çıkmazı" roman metninin giriş bölümünü yazmayı denemiş olmasına karşın çalışmasını sonuçlandırmamıştır. Yukarıda değindiğimiz gibi "Batı Çıkmazı", üzerinde en çok çalıştığı roman tasarısı olmak özelliğine sahiptir. Bu durum Kemal Tahir'in son yıllarındaki çalışmalarının "Batı Çıkmazı" ile çok yakın bağlantılı olduğunu bize göstermektedir. Bu nedenle "Batı Çıkmazı" nı Kemal Tahir'in üze-

rinde yalnızca en uzun çalıştığı romanı olarak değil, aynı anda üzerinde en fazla durduğu konu, kurcaladığı sorun olarak da değerlendirmek gerekmektedir. Kemal Tahir'in batıcılaşma ve Osmanlı konularıyla ilgisi "Devlet Ana" ve "Batı Çıkmazı" da içinde olmak üzere yalnızca roman çalışmalarıyla sınırlı kalmamıştır. "Roman Notları" dışında "Osmanlı-Bizans" ve "Batılılaşma" dosyalarındaki notları Kemal Tahir'in sözü edilen konulara duyduğu ilginin boyutunu göstermektedir. Kemal Tahir'in bu konularla ilgili görüşlerinin ancak söz konusu dosyaların yayınlanması ile birlikte daha eksiksiz tanınması olanağını ortaya çıkaracaktır.

"Devlet Ana" ve "Batı Çıkmazı", tarihimizin iki önemli dönüm noktasını konu almaktadır. "Devlet Ana" da Osmanlı'nın kuruluşu üzerinde durulurken "Batı Çıkmazı" çalışmasında Osmanlı'nın geleneksel siyasetinden, konumundan vazgeçişinin bir açıklanmaya kavuşturulması amaçlanmıştır. Günümüzü anlamamıza izin veren en önemli bu iki olay, Kemal Tahir'in çalışmalarına ayrı bir anlam kazandırmakta ve bu konuları niçin seçtiğini anlamamıza da izin vermektedir. Çaba, Türk insanının dramını açıklamak, sorunlarına çözüm aramada Türk romancısı olarak katkıda bulunmak çabasıdır.

Her zaman belirtiyoruz. Kemal Tahir, Osmanlı'ya ilgi duymuştur. Kemal Tahir'in konuyla ilgili en ünlü çalışması hepimizin bildiği gibi "Devlet Ana" romanıdır. "Devlet Ana" romanı ile birlikte Kemal Tahir'in "Batı Çıkmazı" konusu üzerinde çalışmaya başlaması, Osmanlı ile Osmanlı Devletinin kuruluş konularını günümüzle bağlantılı olarak ele alıp irdeleme çabasının bir işaretidir. Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarıyla günümüz Türkiyesi arasında bağlantıyı kurup Osmanlı'da Batıcılaşma dönemini ele alan "Batı Çıkmazı" çalışması, Kemal Tahir'in Osmanlı sorununu tek yönüyle açıklamakla yetinmediğini bize göstermektedir. "Devlet Ana"nın diğer romanları arasındaki yeri ne olursa olsun Kemal Tahir'in Osmanlı ile ilgili mesajı ve konuya ilgisi bu kitabıyla sınırlı kalmamıştır. "Devlet Ana" romanının dünya ve Türk edebiyatında ayrı bir yeri bulunmaktadır. Roman yazıldığı anda kendi varlığını kazanmış ve Türk edebiyatı içindeki yerini almıştır ama Kemal Tahir'in Osmanlı konusuna ilgisi ve konu üzerindeki çalışmaları, araştırmaları son bulmamıştır.

Kemal Tahir, "Batı Çıkmazı"na "Devlet Ana" romanı ile aynı dönemde başlamış olmasına karşın çalışmalarını sonuçlandırmamıştır. "Batı Çıkmazı", Kemal Tahir'in üzerinde en uzun ve en geniş çalıştığı roman taslağıdır. Konu üzerinde böylesine yoğun ve geniş kapsamlı bir araştırma sürdürmüş olmasının nedeni Kemal Tahir'in aynı anda belli sorulara da aydınlık getirebilmek çabası içinde olmasındandır. Bu sorular Türk tarihinin ve günümüz Türkiyesinin temel sorularıdır. Hafife alınamaz, kolaya kaçılması mümkün olmayan yaşamsal sorulardır. Kemal Tahir büyük bir yoğunlukla konu üzerine eğilmiş olmasına karşılık çalışması son biçimini almamıştır. Bu nedenle Türk okuruna da görevler düşmektedir. Ve ayrıca Kemal Tahir'in tasasının, Türkiye'nin temel sorunlarının Osmanlı *ile ilgili* saptama *ve tanımlarla sınırlı kalmadığını bize göstermektedir.* Kemal Tahir "Devlet Ana" romanında Osmanlının tanımlanması, temel özelliklerinin gün ışığına çıkarılması işini başarı ile gerçekleştirmiştir. Ama bu konuda alınmış yol Osmanlı'nın dünya tarihi ve siyaseti içindeki yerinin anlaşılıp açıklanması ile desteklenmediği sürece bize yararı önemli ölçüde kısıtlı kalacaktır. "Batı Çıkmazı" notları, öncelikle Anadolu Türk halkının tarih ve dünya içindeki yer ve görevinin anlaşılması çabasına yönelik olmuştur.

"Batı Çıkmazı" notlarının bir konunun daha iyi anlaşılmasına izin veren başka bir özelliği de bulunmaktadır. Kemal Tahir'in kaynakları nasıl kullandığı ve bizim de nasıl kullanmamız gerektiği konusunda "Batı Çıkmazı" ile ilgili notlar bize ışık tutmaktadır. Kemal Tahir, hiç bir biçimde hazır ve bilinen açıklamalarla yetinmemiş, dayatılan kaynaklarla sınırlı kalmak istememiştir. Elde edebildiği bütün kaynaklara başvurmak ve bir yana itilmiş kaynaklara ulaşabilmek çabası içinde olmuştur. Kemal Tahir'in çabasını ve kaynaklar önünde tutumunu yalnızca kaynakları elde etme ile de sınırlı *görmek yanıltıcı olur. Edindiği kaynakları ve bilgileri Türkiye'nin* sorunları önünde yeniden bir değerlendirme işleminden geçirmiştir. Türkiye'nin temel sorunları üzerinde eğer Kemal Tahir farklı düşünüyor idiyse bu, hiç bir biçimde bu sorunlar ile ilgili Batılı açıklamalar dahil bazı değerlendirmelerden habersiz olduğu için değil, bu değerlendirmelerin söz konusu eleştiri süzgecinden geçmeleri nedeniyledir. Kendilerine öğretilenleri eleştirmeyi akıl dahi etme-

miş, bu çapı göstererememiş olanlarca Kemal Tahir açıklamalarının yadırganmış olması bu açıdan doğaldır. Yayınlanmakta olan notlar Kemal Tahir'in çalışmalarında yararlandığı kaynakların çeşitliliğini ve zenginliğini bize göstermektedir. "Batı Çıkmazı" çalışmalarında da yalnızca siyasi tarih metinleriyle yetinmemiştir. Elimizdeki notlar bir Türk romancısının yararlanacağı kaynakların neler olabileceği ve bu kaynakları yerli bakış açısından nasıl değerlendirip sonuçlandırması gerektiği hususunda bize çok değerli ip uçları vermektedir. Çalışmalarında bir bakış açısı kazanmak ve kaynaklardan nasıl yararlanılması gerektiğini öğrenmek isteyenlere örnek niteliğindedir.

"Batı Çıkınazı", konusu ve ele aldığı dönem olarak büyük önem taşımaktadır. Bu önem daha ilk bakışta yadsınamaz bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Ele alınan dönem, bizim yakın tarihimizi oluşturmaktadır. Bugün karşılaştığımız çoğu sorun ve girişimlerin kökeninde söz konusu dönemi görmekteyiz. Günümüz sorunlarının kökenini ve temelini anlamak, en azından geçen yüzyılın tarihini gereğince bilmemize, değerlendirmemize bağlıdır. Ayrıca geçen yüzyılda tarihimizde görülen yeni gelişme ve olaylar bizlere aynı zamanda sorunlarımızın çözümü olarak tanıtılmaktadır. Yakın dönem Batıcılaşma çabalarımız bugün de bize Türkiye'nin kurtuluşu olarak gösterilmekte, XIX. yüzyıl tarihimizde çağdaş uygarlığa katılma dönemi olarak tanıtılmaktadır. Aynı tanıtıma sorunlarımızın çözümünün Batı'ya benzeme ve Batı'yı izleme olduğu kanısını toplumumuza aşılamaktadır. Sorunlarımızın çözümü Batı'ya benzemek olunca bu konuda da en yetkili Batı olmaktadır. Batı'nın önderliğini ve onun yol göstericiliğini benimseme tek seçenek olarak karşımıza çıkarılmaktadır. Bize çözüm olarak Batı'ya benzeme, başka bir deyişle kendi kimliğimizden vazgeçmemiz öğütlenmektedir. Bu aşamada ve durumda en önemli sorun, bize dayatılan çözümün geçerli olup olmadığıdır. Batı seçimini tartışmaya açmak, hiç bir biçimde eskiye özlem ya da Batı ile özel bir uyuşmazlık sorunu yaratma amacına yönelik değildir. Kimliğimizden, benliğimizden vazgeçmemiz istenmektedir. Bize önerilmiş çözüm geçersizse kendi kimliğimizden de vazgeçildiği için kendi çözümümüzü aramak imkânını da kaybetmek tehlikesi vardır. Neyin karşılığı kimliğimizden vazgeçil-

mek isteniyor? En başta sorulması gereken ve çoğu kez sorulmasına yanaşılmamış soru budur.

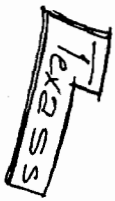
Batı bizlere öğüt vermeye, yol göstericilik yapmaya koşulduğundan bu yana toplum sorunlarını yalnızca toplumla, toplum yapısıyla sınırlı tanıtmaya büyük özen göstermiştir. Sorunlarımızın açıklaması da hazırdır. Bütün suç bizde, toplum yapımızdadır. Sorunlarımız varsa "Doğulu" bir toplum, "azgelişmiş" bir toplum olmamız nedeniyledir. Endüstri devrimini yapamadığımız için bugün sorunlarla karşı karşıyayız. Çözüm de Batı'yı taklit etmekte, Doğulu toplum olmaktan çıkıp Batı topluınlarına özenmektedir. Soranların açıklanmasında toplumlar arası ilişki ve çatışmalara değinilmeden, sorunların bütün sorumluluğu bizlere yüklenmek istenirken çözüm olarak da Batı'yı izlemek önerilirken bir taklit ilişkisi de olsa toplumlar arası ilişkiyi gündeme getirmesi zorunluğunu görmezden gelemeyiz. Doğu-Batı ilişkisi en azından çözüm aşamasında gündemde olması gerekirdi. Fakat konunun bu yönü üzerinde durulmamış, önemsemez görünmek yeğlenmiştir. Kemal Tahir konunun bu yönünü de tartışmaya açmıştır. Kemal Tahir, sorunu çok yönlü açıklama çabası içindedir ve sorunun bu yönünün de hiç bir biçimde gözden ırak tutulmasına izin vermemiştir. Kemal Tahir'in toplumlar arası ilişkileri, Doğu-Batı ilişkilerini tartışmaya açmış olması nedeniyle açıklamaları önce elbet bize ama aynı zamanda bütün Doğu'ya yönelik olmuştur. Batı da kendisini gerçekten açıklamak, tanımlamak istiyorsa o da kendisini Kemal Tahir'in getirdiği çerçeve içinde değerlendirmek zorundadır. Vazgeçilmesi istenen şey kimliğimiz, başka deyişle dünya ve tarih içindeki yerimizle birlikte bu yere bağlı olarak geliştirdiğimiz dünya siyasetidir. Bizim vazgeçmemiz istenen kimliğimiz de tarihteki Doğu-Batı çatışmasından kaynaklanmaktadır. Bize tarih ve dünya içinde kimliğimizi Batı soygununa karşı Doğu'nun savunulmasını yüklenmiş Osmanlı siyaseti kazandırmıştır. Değil yalnızca bize önerilen çözümü, vazgeçmemiz istenen kimliğimizi anlamak için de tarihte Doğu-Batı çatışmasına başvurmak zorundayız. Osmanlı, Batı'nın dünya soygunundaki en önemli engeli oluşturmuştur. Doğu toplumlarını Batı güdümünde değiştirme ve yönlendirmede Batı'nın en önemli hedefini Osmanlı oluşturmuştur. Bu nedenle Batılılaştırma girişimleri bizde öbür ülkelerle

karşılaştırılamayacak bir insafsızlıkla sürdürülmüştür. Doğu'nun kilit ülkesi olmamız nedeniyle Batı aldatmacası en yoğun biçimiyle bizde görülmüştür. Osmanlı'nın kimliğinden, geleneksel siyasetinden vazgeçirilmesi Doğu'yu savunmasız bıraktığı gibi Doğu'nun öncüleri konumunda olan bizlerin de dayanaksız bırakılması amaçlanmıştır. Bizim amansız kalmamız için hazır reçetelerle yetinilmemiş, yanında hazır yargılar da Türk ve Doğu düşüncesini istilâya başlamıştır. İleri-gerici kışkırtmalarıyla sorunların gerçek yüzlerini görmemiz engellenmiştir. Dışarıdan kurum ithal etmekle, daha çok ithal etmekle ilericilik olmaz. Hele ithal edilen kurumların niye ve kime hizmet edeceğini bilmeden, bu konu üzerinde düşünmek zahmetini duymadan Batı etkisine ülke içinde dayanak sağlamaktan başka işlevi olmadığı açık Batı kurumlarının yurdumuza aktarılmasının savunuculuğuyla da ilericilik yapılması olanağı yoktur. Biz herhangi bir Afrika ülkesi, dünya ilişkileri dışında kalmış, ancak Batı etkisi ile bu ilişkilere katılmış bir toplum değiliz. Dünya siyaseti içinde varolmuş ve bu siyasetle kimliğini kazanmış bir imparatorluğun mirasçılarıyız. Bu nedenle de bizim sorunlarımız ve başta Batı ile ilişkilerimiz ancak bu çerçeve içinde anlaşılabilir. Bu çerçevenin dışında sorunların değil çözümüne, anlaşılmasına bile olanak yoktur. Aksi takdirde çözümsüzlüğün getirdiği bir karamsarlık ürünü olan eskiye sığınma özlemi karşımıza çıkmaktadır. Biz çözümsüz bir toplum değiliz. Belli değerlerin gerçek anlamlarını buldukları ilişkilerden koparılıp bir müze malzemesi biçimiyle korunmasıyla tarihimize gerçek anlamıyla sahip çıkılamayacağı gibi sorunlarımıza çözüm getirmek, Doğu savunuculuğu yapmak da mümkün değildir. Sorunlarımız öncelikle Doğu-Batı çatışması içine yerleştirilerek, dünya siyaseti içindeki yerleri ve işlevleri göz önünde tutularak anlaşılabilir. Türkiye belli sorunlarla karşı karşıyadır. Konumuz olan Batıcılaşma süreci sorunlarımızın bir çözümü olarak amaçlandı, bizlere bu biçimde tanıtıldı. Batıcılaşmanın toplumumuzun sorunlarına bir çözüm getirip getirmediği konusu, üzerinde yapılacak geçerli bir değerlendirmeye dayanmak zorundadır. Önemli olan toplumumuzun sorunlarının aşılabilmesidir. Deneyler, önerilmiş çözümlerin sorunları aşma gücünden yoksun olduklarını göstermiştir. Bir toplumun sorunlarına çözüm bulması kolay değildir. Öncelikle sorunun doğru

tanınması gerektiği gibi tarafların doğru tanınması zorunluluğu da vardır. Sorunlar bizimdir. Sorunlarımızın çözümü de, başkalarının "iyi niyet"lerinin ötesinde bize düşer öncelikle. Bu nedenle sorunun tanınması yanında önerilecek çözümlerin hangi yerli güçlerle gerçekleştirilebileceğinin de gün ışığına çıkarılması gereklidir. Tarihimizde sorunlarımızı çözmemize, aşmamıza izin verecek bu birikim vardır. Tarihimizle kurulacak doğru ilişki bu birikimi tanımak yönünde olmalıdır. Tarihimize, Osmanlı'ya hem kendi çözümümüzü oluşturacak gücü ve hem de bize çözüm diye dayatılan yanlışları anlamamıza izin verecek zenginlikte olduğu için sahip çıkıyoruz.

Gerçek ilericilik insanlık çıkarına tarihin akışını yönlendirmekten geçer. Batı sömürüsünü pekiştirecek hiç bir girişimin ilericilikle ilişkisi olamaz.

Cengiz YAZOĞLU - Baykan SEZER

FARMASON
DOKTOR

I

1. YILDIZALACASI

II

5. GİDERAYAK

7. PUSU

2. KARANLIK DÜNYA

4. AÇMAZ

11. SÜRGÜN

6. Hürriyet

7. ADALET

40 x 11 = 440

8. MUSAVAT

9. UHUWET

10. AMAN

OSMANLILIK / TANZİMAT

FARMASON

- Osmanlılıkta Tanzimat (Yani bugünkü deyimle batılaşma), toplumun ekonomik temelinde üretime dayanan büyük bir birikmenin, derebeyliğe karşı kapitalist sınıf gücünün üstyapı müesseselerini zorlaması sonucu, ileriye doğru (burjuvaziye doğru) bir gelişme değildir.

Asyalı üretim biçiminde yaşayan bir toplumun, batı toplumlarıyla sürekli karşılaşması, çekişmesi, yenilmesi sonucu, sadece devleti -yani toplumu- kurtarabilmek gayretiyle yeni tekniği -sadece savaş tekniği diyebileceğimiz bir yabancı tekniği almak çabalamasıdır.

Burada, öldürücü eski düzenin -Asyalı üretim biçiminin- hiçbir değişikliğe uğramadan sürdürülmesi fikrini, dış görüntüsüyle, doğrudan doğruya Yeniçerilik temsil ediyordu.

Oysa, batı tekniği -yani batıda merkezi güce sahip biricik Asyalı üretim biçimine dayanan devlete -pek açık olarak savaş tekniğiyle çatmıştı. Bu tekniğin karşısına ilk çıkan, onunla doğrudan doğruya boğuşan, sürekli olarak da yenilen Yeniçerilik, yeni savaş araçlarını, bu araçların ayrılmaz parçası olan batı talim ve terbiyesini, meslekten gelme bir önseziyle hemen ve herkesten önce almaya talip olacak yerde, neden değişmemek için direnen güçlerin silahlı savunucusu olmuştur?

Neden batılılaşmamız yeniçeri ordusunun ortadan kaldırılmasını zorunlu kılmıştır.

Engelhard, **Türkiye ve Tanzimat - Devlet'i Osmaniye'nin tarihe ilk adımı, ıslahatı** 1826-1886.

33 - Memurlardan namuslu davranmak istendiği halde maaşat ya hiç yoktu, (eski sistem henüz her tarafta değiştirilememişti) ya da, gayrımuntazam tediye ediliyordu.

33 - Üstüste iki emirname yayınladı. Birisi doğru memur yetiştirmek içindi. İkincisi tekel'lerin kaldırılması, yabancıların akar ve emlâk satın almalarına müsaade edilmesi, usul'ü tasarrufun (Mülkiyetin) değiştirilmesi.

- Tekeller, gedikler, lonca hakları kaldırılamadı.

- Buna karşılık İngiltere, Fransa, Avusturya ile devleti batıracak şartlarla ticaret anlaşmaları imzalandı.

- Engelhard, 2. Mahmut'un ödlek olduğunu, az kalsın yeniçerilerle uyuşmak mezelletine katlanacaktı. Bunu Hüseyin Paşa'nın önlediğini yazar.

- Engelhard'a göre Mahmut, batılıların düşündükleri çizgiyi basiretsizce aşmış, memleketin en esaslı kanun ve nizamlarını, âdet ve teamülünü, ilga ve tadile kalkmak suretiyle maksadı (Neyse bu maksat) tecavüz etmiş, sonra da bütün kudreti elinde toplayıp bu kanunlara kendisi riayet etmemiştir.

(NOT-Bu bizde hep böyle olmuştur. Tersane Konferansı sırasında (1876) da yayınlanan ilk Anayasa'dan, Babıali'nin umud ve intizar ettiği bilcümle fevaidi işbu senede atfetmek Avrupa'ca büyük bir safderunluk olurdu. Elhasıl bu bir istihzadan ibaret değilse bile düvel'i muazzamanın metalibinden mücanebet için Padişahça bir vesile teşkil eyledi. Düvel'i müşarünileyhim bazı ıslahat icrasını talep ediyorlardı.)

289- Halbuki Padişah (Abdülhamit) en ziyade kaideyi serbestiye müstenit bulunan bilcümle Avrupa Anayasalarından daha serbest bir Anayasa bahş ve ita ediyordu. (...) Konferans bu komediye önem vermedi.

501- Şark meselesi neresinden bakılsa Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasının önlenemeyeceği gerçeğine dayanır ki bu inkâr edilmez bir tarihsel olaydır. Onyedinci yüzyılda başlamıştır, böyle bir sona gitmesi hiçbir kuvvet tarafından önlenemez, bu son kesindir.

Batılılaşma böylece denenmiş, bu denemenin sonucu da Osmanlılık için 1923'te gözükmüştür.

Farmason

Abdülaziz'in indirilmesini Rusya resmen kabul etmemişti. (Abdülaziz'in neden intihar ettiği anlaşılıyor.)

Hüseyin Avni Paşa Anayasa'yı katiyen kabul etmemişti. (Çerkes Hasan tarafından Mithat Paşa'nın konağında Hüseyin Avni Paşa'nın neden öldürüldüğü anlaşılıyor.)

O zamana kadar Osmanlı'yı Anayasa diye sıkıştıran devletler, Berlin anlaşması sırasında bu meseleyi bir kere olsun açmamışlardır. (Anayasa ile neyi elde etmek istedikleri -Anlaşma sonuçlarına bakılarak- anlaşılıyor)

Halk ve eski idare taraftarları, Genç Osmanlılar'ı bütün felaketlerin biricik sorumlusu saymış, bununla suçlamıştı. (Anayasa, -yani batılaşmanın- bilhassa halk tarafından bütün tarih boyu neden reddedildiği anlaşılıyor.)

(NOT: a) İlk Meclis'i Mebusan, Avrupa istekleriyle beraber, Anayasa'nın getireceği yenilikleri de reddeden bir kararı oybirliğiyle kabul etmiştir. b) "Türkiye resmen vesayet altına girmiştir." Böylece Türkiye, yenileşme zorlandıkça geriye bastı, daha İslamcı, daha despot idareli yaptı.)

Babıali, hukuk'u hükümranisinden bir kısmını aralık aralık batılılara bırakırken öteyandan varlığını bağımsız olarak sürdürmeyi yeni yeni garantilere bağlıyordu. Görünüşte Osmanlılığın batılılaşmasını ve Hıristiyan tebaasının hürlüğünü isteyen batılılar bunları sağlayacak adamlar (Devlet adamlarıyla sosyologlar) yollayacak, Elçilikler ve Konsoloslukları yla bunu sağlamaya çalışacakları yerde, bu memlekete aralıksız bankerler, işadamları, madrabazlar yollamışlar, bunların imtiyazlar, tekeller ele geçirmesi ardından koşmuşlar, temsilcilerine yalnız bunlarla uğraşmak ödevleri vermişlerdir.

93 Savaşından sonra sarayda İngiliz nüfuzu, Rus nüfuzunu altetti. Büyük Bulgaristan'ın meydana gelmesini önledi. "Bulgaristan Bulgarlarındır" şiarıyla bir ayaklanma tertipleyerek (Stanbulof) Çar 3. Aleksandr'ın yeğeni Prens Alek-

sandr Bulgar Çarlığından çekilmek zorunda bırakıldı. Abdülhamit Cermanizm'e katılana kadar despotik idaresini sürdürdü.

Almanya'nın Türkiye politikası 1882'den von der Goltz Paşa'nın heyetinin orduyu ıslah için gelmesiyle. (Bak. Goltz Paşa'nın gizli mektupları)

26 Ağustos 1896'da, İstanbul'da Ermeni katliamından sonra Padişah büsbütün Almanya'nın kollarına atılmıştı. 1878'de Türkiye ile İngiltere arasında imzalanan bir anlaşma ilk defa Ermeni meselesini ortaya atıyor. (Berlin muahedesinin 61. maddesi) 1885'ten sonra bu meseleyi büsbütün bir İngiliz meselesi haline getiriyordu.

1893-1894 Kayseri ve Samsun isyanları.

Almanya Türkiye'yi tutar. Türk-Yunan savaşının patlamasına sebep, Miralay Vassos'un bir Yunan birliğiyle Girit'e çıkması. Almanlar bunu istemezler, Albay'ın geri çekilmesi için Yunanistan'ı sıkıştırırlar. Yunanlılar savaşta yenilir. 1898.

1898'de Alman İmparatorunun Türkiye gezisi. İmtiyazlar birbirini kovaladı. Sonunda Bağdat şömendöfer imtiyazına dayandı. Böylece Cermanofil çağ en yüksek noktasına ulaşmış oldu. Böyle Nafıa işleriyle beraber piyasaları da kolayca ele geçirdi. Bunu yaparken kendi çıkarlarıyla Türkiye idarecilerinin çıkarlarını beraber yürütmeyi beceriyor, Padişahın hükümdarlık hukukuyla Türkiye'nin toprak bütünlüğünü de savunuyordu. (Halk arasında Alman dostluğunun yayılmasının sebebi.)

1902'de, Rumeli Vilayet'i selasesi (Üç Vilâyeti) için bir genel Müfettiş tayin etti. Hüseyin Hilmi Paşa.- 1903'te Avusturya ve Rusya Sefirleri beraberce Babıali'ye başvurarak bu müfettişin azledilmezliğini, isterse orduyu kullanma yetkisini kabul ettirdiler.

Arnavutlar isyan edip Hıristiyanları öldürmeye başlayınca Avusturya-Rusya, Balkanlar için yeni istekler ileri sürdüler. Bir yabancı general genel müfettişe yardım edecek, maiyetinde bir sürü de subay bulunacaktı. Bu programın uy-

gulanmasına - Yani doğrudan doğruya müdahaleye İngiltere, Fransa, İtalya da katıldı. Babıali, Almanya'ya dayanarak bunu reddetti. Ama Makedonya her tarafıyla Avrupa memur ve subaylarının emrine geçmişti. (Rodos adasına asker çıkarma sonucu).

Nihayet Rusya ile İngiltere son bir proje ileri sürdüler. 1908 Kânunusani (Ocak) Londra, Paris, Roma buna evet dedi. Berlin cevabını geciktirerek Babıali'ye zaman kazandırdı. 1908 Mayısında Bağdat hattının temdidi hakkını aldı. Buna karşılık Sadrazam Ferit Paşa'ya Kayzer Nevar nişanı verdi ve nihayet 23 Temmuz'da Alman taraftarı subaylar ihtilal çıkardılar. Hürriyet ilan edildi.

Meşrutiyet Türkiyesi

23 Kanun'u evvel (Aralık) 1876 Anayasası resmen kaldırılmadığı halde, hemen hemen umumi ilgisizlik arasında bir köşeye atılmıştı. Halk cahildi, her çeşit yeniliğe düşmandı ve kaderine boyun eğmeyi yeniliğe uymaktan daha kolay buluyordu.

Fakat okumuşlar hürriyet istiyorlardı. Bunlar maaşları verilemeyen asker ve sivil memurlar, hürriyet fikrine kapılmış öğrenciler, içtimai ve siyasi haklar isteyen bazı reaya (Tatlısu Frenkleriyle Ermeni, Rum, bilhassa Selanik tüccarları -Yani saraya kapılanmış benzerlerinin yerini almak isteyenlerle Alman patenti taşıyanlar)

Edirne, Selanik, Manastır ve bütün Anadolu orduları inkılap maksadında ansızın birleştiler. Yalnız muhafazasına memur Fırkalar propagandanın dışında bırakılmış, onların da bazı subayları kazanılmıştı.

Selanik, ayaklanmaya iyi hazırlandı. Başkent'i çeviren birlikler elde edildiği için direnme olunca ilmik hemen daraltılacaktı. Bu durum Temmuz başında hafiyelerce haber alınıp Yıldız'a - Padişah'a bildirildi. Fakat Enver Bey hareket emrini vermiş, Niyazi Bey dağa çıkmıştı. 7 Temmuz - 20 Temmuzda hürriyet istendi. Saray karşılık vermeyince, 23 Temmuz'da Makedonya'da, Cemiyet tarafından ihtişam ve

debdebe ile ilan edildi. 24 saate kadar evet denilmezse, 2'inci ve 3'üncü orduların Başkent'e yürüyeceği Saraya bildirildi. Sarayın son umudu olan Arnavutlar da yüz çevirmişlerdi. (Arnavutlara çektirilen telgrafın anlamı.)

Hürriyet ilan edildi. 30 milyon halk hepbirden sevindi. Bunun içinde bizzat Abdülhamit de vardı. Tahtında bırakıldı.

Sait Paşa'dan sonra Sadrazam olan Kamil Paşa (İngilizci) bütün devletlerle iyi geçineceğini, geçmişe ait kötü idarenin kaldırılacağını, Bütçe yapılacağını, yürütüleceğini, masrafların kısılacağını, Nafia işlerine hemen başlanacağını, başlanılanların kısa zamanda bitirileceğini, zıraatin destekleneceğini, askerliğin herkese yayılacağını, iç idare ve kanunların iyileştirileceğini bildirdi.

Abdülhamit için despotluk etmek imkansız hale geldiği ve İngilizler hürriyeti Alman taraftarı subayların yaptığını bildikleri için, artık ecnebilerin ve bazı yerlilerin anormal imtiyazlarını sürdürmek de anlamını ve sebebini kaybetmişti. Kabine, ilgili devletlerin rızasiyle bütün imtiyazları mümkünse kaldırmağa, mümkün değilse değiştirmeğe çalışacaktı. Artık kanun dışı dış imtiyazların sürmesi için sebep kalmamıştı, çünkü kanunlar ( ) (31 Mart'ın sebebi) inkılabın iki ana sebebi vardı: İstibdad'a, keyfi idareye, tahakküme son vermek, ecnebi müdahalelerine sebep olan eski anlaşmaları kaldırmak.

Genel sevinç, meşrutiyetin ilanından değil, herkesin serbestçe, korkusuz konuşabilmesinden ileri gelmişti.

İlıtilalin Makedonya'da başlaması, ecnebi üniformasının orada görülmesinden, ordunun buna baştan sona içerlemesindendi.

Umur'u Nafia yabancıları ve onların adamlarını hemen zengin ettiği halde, yerlilere hiçbir şey kazandırmıyordu. Ahali ne kadar mütevekkil olursa olsun nihayet dolandırıldığını anlar. Sayfa 186. **Osmanlı İmparatorluğunun Teceddüdü**, Paul Lambiere 1329

İnkılabın ilk günlerinde halkın ecnebilere nefretle bakmamalarını **İkdam** yazmak zorunda kaldı.

Hükümet böyle düşünmüyordu. Maliye'yi Fransızlara, donanmayı İngilizlere, orduyu Almanlara teslim etti. Rüsumat ve postayı düzeltmek de başka yabancılara bırakılmıştı.

Dedikodular hemen başlamış, Türklerin - Osmanlıların - Parlamento sistemini yürütemeyecekleri, Çarlığın Dumasına benzetecekleri, azınlıklar arasında boğuşmaların büsbütün azgınlaşacağı yayıldı. Seçimlerde umulanlar olmadı, herkes birbirleriyle dostluk, kardeşlik, vatanseverlik yarışına girişti.

Ama alttan alta müslümanlar Hıristiyanlara yüksek makamlar verilmesini doğru bulmuyorlar, öteyandan Hıristiyanlar müslümanların daha çok mebus çıkarmaları için seçime hile katıldığını ileri sürüyorlardı. Gene de sızıltıya meydan verilmeden Meclis toplanabildi. Bu da İttihatçıların gerçekten çok önemli başarılarıydı. Abdülhamit, hürriyetin ilanıyle Makedonya'da, yabancılara yeni imtiyazlar vermekten kurtulduğuna sevinmişti. Herşey, onun geriye dönmeyi düşünmediğini, tersine yeni durumda umulmaz bir ön nüfuz ve kuvvet kazanacağını gösteriyordu. Cemiyetin gerisinde - gölgesinde - kalmayı becerdi. Meclis de ödevini çok güzel başarıyor, her çeşit gösteriden- hatta fazla alkıştan - bile çekiniyordu.

İnkılabın ilk günlerinde korkulan anarşi de görülmemişti. Mahpusanelerin kapıları açılır, ayak takımı dışarıya uğrarsa, herkes ağzına geleni söylerse, kan gövdeyi götürür sananlar da yanılmışlardı. İstanbul liman amelesinin grevi birçoklarının ödünü koparmışken kargaşalığa varmadan bastırılmıştı. Herkes kahvelerde, serbestçe konuşuyordu. Üç ayda 300 gazete çıkmıştı. Gençler bile ecnebilere meşrutiyetin Kur'an yasalarına tıpatıp uyduğunu söylemekten ayrı bir zevk duyuyorlardı. İnanılmalıydı ki dinler ve vicdanlar serbest olacaktı. Velhasıl herkes mutluydu, Padişaha kendisini borçlu sayıyordu.

Herkes işlerin çok iyi gideceğini, kısa zamanda düzeleceğini umut ettiği halde, Kamil Paşa hükümeti 6 aydır gün-

delik meselelerden yakasını kurtarıp yıllardır kökten temizlenmesi, halledilmesi beklenen ana davalara el atamamıştı.

Birdenbire, umulmaz pürüzler ardarda sökün etmeye başladı. a) Hiç sırası değilken İngilizci Hariciye Vekili Tevfik Paşa'nın, bir ziyafet dolayısıyle Bulgaristan'a tabi bir Prenslik hatırlatma lüksüne kapılması, Alman asıllı Bulgar Kralını bağımsızlık ilanına zorladı. Bir grevden faydalanan Bulgaristan şömendöferlerini askerleri vasıtasiyle işletmeye kalkıştı. Grev son bulduğu halde, İngilizlerin gerçek baskısına, tehdidine rağmen hattı kumpanyaya vermedi.

b) 3 Ekim 1908'de, Avusturya-Macaristan Bosna - Hersek'i ilhak etti. (Bundan 3 gün sonra da Bulgar Prensi Çar'lığını ilan etti.)

Böylece de, inkılabın Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasını kolaylaştırdığı, hiç değil, durdurmamış olduğu meydana çıktı.

c) Yunanistan Girit'i, Hıristiyan Karadağ tazminat istiyordu. İngiltere, Rusya, Fransa olup- bittileri tasdik için konferans istiyorlardı. Herkes Bulgaristan'la Avusturya'ya esasta hak veriyor, tutulan olup bitti yolunu beğenmiyordu. Yalnız Almanya ile Avusturya konferansa karşıydı. Çünkü Rusya 1905 yenilgisiyle güçsüz düşmüştü. Rusya konferans fikrini yürütemedi.

Nihayet iş, Osmanlı devletinin toprakları üzerindeki haklarından para karşılığı vazgeçmesine gelip dayandı. Bu da vatanı açıktan satmak demekti. Halk'a çok kötü tesir etti.

Genç Türkler'se, alınacak birkaç milyon Frank'la bütçe açığını - geçici de olsa - kapatacağı için, gerçekçi bir politika güttüklerine, zaten kaybolmuş, kaybedilmiş topraklar karşılığında birşeyler ele geçirdiklerine memnundular. Bosna-Hersek'in karşılığında Avusturya'dan 62 milyon Frank alındı.

Bulgaristan'la tazminat meselesi bir türlü halledilemiyordu. Genç Türk'ler 140 milyon Frank istiyorlar, Bulgarlar 82 milyon veriyorlardı. Az kalsın savaş başlayacaktı. Rusya

araya girdi. Farkı ödeyeceğini söyleyerek savaşı önledi. (Ya parayı verecek, ya da, 1878 savaşı tazminatı taksitlerini ibra edecekti.) Nihayet uzun çalışmalarla iş bir hale yola koyuldu.

İlk günlerde, İttihatçılar Fransız-İngiliz siyasetine dayanmak istemişlerdi.

Kamil Paşa'dan sonra iktidara gelen Hüseyin Hilmi Paşa Fransa'cıydı. (13 Nisan) 31 Mart Patladı. (Alman numarası). Mahmut Şevket iktidara getirildi. (Aslında Almancı olan Enver Halifî idareyi ele geçirmişti.)

Almancılar düşen İngiliz-Fransız'a yakın kabinenin yeniden iktidara gelmesini istiyorlardı. Böylece dış müdahaleyi önlemeyi düşünmüşlerdi.

OSMANLILIK VE BATILILAR

Türkiye'de Alman nüfuzu, bütün büyük ve küçük batılıların Türkiye'den birşeyler koparmağa çalıştıkları dönemde, Almanya'nın dünya politikası ve iktisadi durumu bakımından Türkiye'yi güçlendirmek zorunda kalmasından doğmuştur. Çöküntü, dağılım uçurumu üstünde uzun süre sallanmaktan serseme dönmüş güçsüz imparatorluk, Almanya'ya - Abdülhamit aracılığıyle- gerçek bir kurtarıcı olarak sarıldı. (Bu kurtarıcının son hesaplaşmada, Osmanlılığın dağılmasını bu kadar kanlı ve pahalı bir yolda hızlandırması tarihin çok şaşılacak bir oyunudur.)

İngiltere, 1895'te, Lord Salsbury'nin Alman İmparatoruna şahsen yaptığı teklif ile, Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanya, Avusturya ve İngiltere arasında nüfuz mıntıkalarına taksimini istemesi Almanya'yı savunamayacağı Anadolu'da Türklerle açıktan boğuşmaya düşürmek planını güdüyordu.

Wilhelm, bunu reddetti. (Ne gariptir ki, 1947'de İngilizler bu oyunu Amerika'ya oynadılar ve yutturdular.)

- Anadolu Bağdat demiryolunun yapılmaya başlaması, her ne kadar bu yol ilk zamanlarda sadece Alman iktisadı düşünülerek döşenmeğe başlamış, Fransızlar ve Ruslar tara-

fından gene ilk zamanlarda pek önemsenmemişse de, 2500 kilometre uzunluğundaki yolun er-geç rekabetleri, çatışmaları, yeni kombinezonları doğuracağı belliydi. Bunu kestiren Almanlar bu yola, idaresi kendilerinde kalmak şartiyle İngiliz, Fransız, Avusturya, Rus sermayelerinin katılmasını da istediler. Bunu da İngilizler şiddetle reddetti. İngiltere Afrika'da (Boer) savaşıyla, Uzakdoğu'da Rus ve Japon rekabetiyle zaten zorluklara düşmüştü. Hint denizinde Almanlarla karşılaşmayı hiç istemiyordu. Bu sebeple Süveyş kanalının açılması sırasında nasıl Fransızların karşısına çıktıysa, Anadolu-Bağdat demiryolu planının da öylece karşısına dikildi. İmtiyazı ve döşemeye başlanmasını önleyemedi ama, Süveyş kanalı gibi, sonradan ele geçirmek için gerekli planları, yakın fırsatlar ve uzak olacaklara göre hazırladı.

- İngiltere, -biraz da Fransa- Almancı Abdülhamit'i masonların ve kendi ajanlarının yardımıyle İttihatçılara düşürttüler. Ama, ana politikaları Osmanlı İmparatorluğu'nu bölüşmek olduğundan Almanya, Enver Beyin çevresindeki Almancı klik'e (Cuntaya) dayanarak İngiliz oyununu kolayca bozdu. Bu kolaylığı sağlayan da, Türkiye'yi iktisaden sömürmek için parçalamak politikası oldu. (Yani Osmanlılığın parçalanmamak çabalaması ile Almanya'nın buna uygun düşen politikası, İngiliz planlarını kısa bir süre için altüst edebildi.)

- Almanlar Bağdat demiryoluna sıvanınca İngilizler, Kuveyt'i bağımsız ilan edip himayelerine aldılar. Asker çıkardılar. Böylece, demiryolunun son noktasını ellerine geçirmiş oldular. Almanlar 1903'te imtiyazı kesinlikle alınca, İngilizlere bir kere daha sermayeye katılmalarını teklif ettiler. Paylar eşit olacaktı. Buna karşılık Osmanlı Devleti gümrük resimlerini bir miktar arttıracaktı. (Buradan gelecek parayla demiryolunun kilometre tazminatı ödenecekti). İngilizler reddettti. Fransızlar bazı oyunlara girdilerse de Rusya, Osmanlı İmparatorluğunun her ne suretle olursa olsun güçlenmesine karşı olduğundan trenyoluna da karıştı. (Rus - Osmanlı çelişmesi sık sık tekrarlanan "an'anevi düşmanlık" gö-

rülüyor ki sürekli savaşlardan, ya da, bazı toprak parçaları almaktan değil, ana politikanın, Osmanlılığı parçalamağa dayanmasından gelmektedir. -Nitekim İngiltere ve Fransa da son hesaplaşmada bu politikayı güttükleri için Osmanlılıktaki Alman sempatisini hiçbir zaman elde edememişlerdir.)

- *Gizli Türk-Rus anlaşması. Rusya sınırına doğru* Türkiye başkasına demiryolu yaptırmayacak. (Kendi parasıyle veya Rus sermayesiyle yaptırabilir.) Buna karşı sınırı geçip Rus topraklarına yerleşen 50 bin Ermeni'yi, baskı altında tutacak.

- Almanya'nın Asya'ya doğru ilerlemesi üzerine 1904'te dostça anlaşma. (İngiliz-Fransız) Sonra 1907'de İngiltere, Fransa, Rusya arasında üçlü anlaşma bağlandı. İngiltere bu anlaşmalarla Fransızlara Anadolu'da, Ruslara İran'da kendi nüfuzu zararına olarak birtakım imtiyazlar tanıdı. Böylece ortaklarının Almanya'yla çatışmasını hazırlamış oldu. (Avusturya'nın Balkan politikası da zaten Rusya ile Orta Avrupa devletlerini karşı karşıya getirmekteydi.)

- Rusya, İngiltere, Fransa'nın Rumeli için aralıksız ıslahat istemeleri Osmanlılığı daha hızlı güçten düşürmek içindi. (Tanzimat zorlamasının, genellikle batılaşmanın neden, ne amaçla dış baskılardan geldiği ve niçin bilinen sonuçlara vardığı anlaşılıyor.) (Not: San Fransisco'dan gelen demokrasi baskısının sonuçlarına bakmak, tarihten ibret almanın ne kadar önemli olduğunu gösterir. Temeldeki birikimlerden değil de, dışardan dayatılan her yenilik, buna uğrayan memleket için bizdekilerden başka sonuç veremez. Bu açıdan İkinci Dünya Savaşı sonu, enikonu zorla bağımsızlığa itilen eski sömürgelerin durumu, bu açıdan değerlendirilmelidir.)

- Osmanlı İmparatorluğu'nun neden sömürülemediği de anlaşılmaz değildir. Bu İmparatorluğun toprak ve toplum özelliği ekonomik bakımdan, üretim ve pazar olma bakımlarından önemli değildi. Ana pazarlar ve ana ham madde kaynaklarının yolu üstünde olması, oraların güvenliğini sağlaması bakımından önemliydi. Yeni sömürücülerin yolu-

nu kesmesi bakımından... Bu topraklar bu yeni sömürücüler için de ekonomik bakımdan önemli sayılamazdı. Önemi ancak ham madde kaynaklarına ve geniş dünya pazarlarına atlama tahtası olabilmesindeydi.

Bu açıdan bakılırsa, Osmanlı İmparatorluğu'nu dağıtıp bölüşmek istemeyen Almanya'nın bile neden bu İmparatorluk topraklarında üretime (sermaye yatırımına) önem vermediği anlaşılır. Böyle bir davranışı, parçalamak isteyenlerin büyük gücü - Sermaye yatırılan toprakların paylaşmada kimin elinde kalacağının bilinememesi - de zorunlu kılıyordu.

- Balkanlarda çalkantının bir türlü durulamaması, bağımsızlıklarına yeni kavuşmuş küçük Balkan devletlerinin - dış kışkırtmaların da etkisiyle biribirleri zararına daha çok genişlemek isteğinden doğuyordu. Bu isteği, Osmanlı idaresindeki topraklarda, yoğun topluluklar halinde soydaşlarının bulunması haklı gösteriyor, Osmanlılığa düşmanlık bu küçük devletlerin iç politikasında milli duyguları uyanık tutarak savaş psikolojisini körüklemekte büyük kolaylıklar sağlıyordu. Avusturya'nın bir Balkan devleti sayılması Rusya tarafından 1897 Anlaşması ve 1905 Mürzsteg Anlaşmalarıyle tanındığı için, Avusturya 1912'ye gelene kadar küçük Balkan devletlerini baskı altında tutmuştu.

- Rusya Uzakşark'la uğraşırken, Avusturya ile Balkanlar'da statükonun korunması için yapılmış bu anlaşmalar yürütülür. Fakat Rusya Japonlara yenilip Uzakdoğu'da İngiltere'yle anlaşır anlaşmaz bütün gücüyle yeniden Balkanlara döndü. (Oysa, Berlin Anlaşması'nda İngiltere, Rusya'nın Balkanlardaki bütün kazançlarını zorla elinden almıştı. Şimdiyse, onu burada tamamiyle başıboş bırakıyordu.)

Böylece, küçük Balkan devletleri - sonuna kadar - Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasında, Almanya'nın - tabi Avusturya'nın da - Asya'da yayılmasını önleyen birer piyon haline geldiler.

Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşı'nda Almanlarla beraber olması, bu ana gerçeği değiştirmez. Olsa olsa Balkan devletleri arasındaki çelişmelerin meydana getirdiği geçici bir politikayı belirler.

- Vilayat'ı selase: (Makedonya) **Selanik, Manastır, Kosova.**

Reval'de Kral Edvard'la Çar Nikola, Balkanların daha doğrusu Osmanlının kaderi üstünde anlaştılar. (1907). Sarafov'un Sofya'dan idare ettiği Makedonya Komitesi, bu ülkede çoğunluk olan Bulgarların kurtuluşları için çalışıyor, Osmanlı Devleti, bu komitacılığı başıbozuk kuvvetlerle (çetelerle) önlemeye çabalıyordu. Oysa Osmanlılar 1877 Berlin Kongresinde, Makedonya'da ıslahat yapmaya imza vermişti. Abdülhamit ıslahata gücü yettiği kadar karşı durdu. Çünkü istenen ıslahatın Makedonya'daki Türk-İslam hakimiyetinin, hatta unsurunun sonu demek olduğunu biliyordu. Buna karşı güttüğü değişmez politika da, büyük devletleri ve Balkanlarda küçük devletleri aralıksız birbirine düşürmekten başka birşey değildi.

Nihayet baskılara boyun eğmek zorunda kaldı. 1903'te Makedonya'ya bir genel vali gönderdi. Bunun yanında biri Rus, öteki Avusturyalı iki yardımcı vardı. Jandarma birliklerinin başına yabancı subaylar getirildi. Fakat karışıklık durmadı. Çünkü İngiltere durmamasını istiyor, buna elaltından vargücüyle çalışıyordu. İngiltere önceleri, yani İngiliz politika merkezi İstanbul'dan Mısır'a taşınmadan önce, Balkanların karışmasından, yani Osmanlılığın hemen parçalanmasından yana değildi. Artık Türkiye'nin bekasında çıkar görmüyor, Almanya'nın yolunu kesmek için Rusya ile anlaşmış bulunuyordu. Kışkırtmalarla süren karışıklıklar ve karşı İngilizler sürekli olarak söz verildiği biçimde ıslahat istiyorlardı. Oysa Osmanlılar için, bu durumda ıslahat kesinlikle mümkün değildi. Nihayet Abdülhamit'i zorlayarak bunu kabul ettirdiler.

- Bir yandan Balkanları karıştıran İngilizler, öte yandan Anadolu'da da pek durmuyorlardı.. Buradaki amaçları, Türkiye'nin siyasi nüfuzunu söndürmekten çok dini nüfuzunu ele geçirmekti. Bunun için Türk-Arap çekişmesi başladı. Yanısıra Ermeni meselesi de körüklendi. Türklerle Araplar arasındaki uyuşmaz çekişme, 16'ıncı yüzyıl ortalarında, Hali-

felik meselesinde başlamıştı. Araplar Türkleri aşağı ırktan görüyorlar, Halifeliğin Kureyş'ten birinde olmasını istiyorlardı.

İngilizler Mısır'a yerleşince Arap üstünlüğü de birdenbire alevlendi. (1965'lerde de durum başka türlü değil!) Arapların kendi aralarında da çekişmeler olduğu için her yerde, Türk düşmanı politikanın amaçları başka başka idi.

Sözgelimi Suriye'de İngiliz idaresine imrenen bir bağımsızlık hareketi vardı. Osmanlılar burayı isteyerek cahil bırakmakla suçlanıyorlar. (Kürdistan gibi mi?)

- Arabistan'da Osmanlı idaresinin er-geç yıkılacağı hesaplanarak, büyük sömürgeci devletlerce Türklerin üstünden aşarak Araplık politikası uzun zamandan beri sürdürülmekteydi. Suriye tabansız olduğu için baş kaldıramamakta, Irak da öyle görünmekteydi. Fakat daha ötelerdeki Araplık artık Türk idaresinde bile sayılamazdı. Emirler bağımsızlıklarını çoktan kullanmağa başlamışlardı. Osmanlı Padişah ve Halifesinin idaresini ancak para ve başka çıkarlar koparmak mümkün oldukça tanıyorlardı. İngilizlerin besledikleri Hocalar, camilerde Arap milletine, yakında yeni Halifenin meydana çıkacağını açıktan açığa müjdelemeye başlamışlardı.

Bir yandan da Ermeniler kışkırtılmış, bu arada katliamlar yapılmış, bir hesaba göre 80 bin, bir başka hesaba göre 150 bin Ermeni öldürülmüştü..

Buna karşılık Abdülhamit, İmparatorluğunun doğusunda ve güneyindeki bu kargaşalıkları, Anadolu-Bağdat, ve Hicaz demiryollariyle bastırmayı düşünmekteydi.

(Not: Şam-Hicaz demiryolu dini isterlere dayanılarak 1900'de düşünülmeye başlanmıştır. Abdülhamit bu demiryolunun yapılması için bütün İslam memleketlerinden yardım istedi. *Demiryolu Türk Ordusu tarafından döşeniyordu.* Böylece 1908'de Medine'ye vardı.)

- İngiltere, dini bir amaca bağlanan bu demiryolunun yapılmasını önleyemedi ama, bu yoldan bir kolun Akabe körfezine bağlanacağını duyar duymaz davrandı ve o anda

Akabe ile Sina çölü Mısır toprağı oluverdi. Babıali dayanamadı, Akabe ve Sina'ya İngiliz birlikleri çıkarıldı.

(Not: Alman - Hause Rohde - 40'ıncı sayfada, 31 Mart'ın Abdülhamit tarafından düzenlendiğini hiç duraklamadan söylüyor. Bunu, Alman'dan iyi kimse de bilemez.)

- İngilizlerin İttihatçılarla ilk günlerdeki münasebeti görünüşte dostça olmuş, özgürlük prensibine dayanılmağa çabalanmıştır. Islahat geri bırakıldı. Valinin yanındaki müşavirler çekildi. Maksat yeni İngiliz politikasiyle, Abdülhamit'e dayanan Alman sızmasının önünü almaktı. Kamil Paşa sadrazam oldu. Politikanın yönü Almanya'dan İngiltere'ye döndü. Alman dostu ve yardımcısı Avusturya'nın Bosna-Hersek'i topraklarına katması, Bulgarları bağımsızlığa zorlaması, Alman politikasını büsbütün sarsmıştı. (Bunun arkasından, gene Alman dostu görünen İtalya'nın Garp Trablus'a asker çıkarması, bu politikayı sarsan üçüncü vuruş olmuştur.)

Böyle olduğu halde, İttihatçılar para sıkıntısı çekiyorlardı. Almanların Bosna-Hersek'e karşı Avusturya'dan bunlara para koparması düşmanlıkları birden kesti. (Buradaki değişmede, yukarda kaydedilen, İmparatorluğu olduğu gibi tutmak isteyen Almanya-Avusturya politikasının etkisi çok büyük olmuştur.)

Nitekim ilk fırtınaların şaşkınlığını atlatan İttihatçılar, İngilizlerle Fransızlardan umdukları parayı koparamayınca yeniden Alman politikasına döner dönmez Balkanlarda dünya başlarına yıkıldı. Buradaki isyanlar yeniden başladığı gibi, Arnavutlukta, Doğu Anadolu'da, Yemen'de, Asir'de yeniden kargaşalıklar uç gösterdi. İttihatçılara karşı kuvvetler cuntalar, baskınlar, Babıali ihtilalleri, suikastlar düzenlendi.

Öteyandan İttihatçılar da, bir yandan islamlık politikası gütmeye çabalarken öteyandan Türkçülüğe abanmakta, islam ülkelerinde, batıdakine benzer bir sömürge idaresi kurmağa yeltenmekteydiler. Bu da güçlükleri kat kat arttırdı. Araplar pirelendiler. Aralarındaki çekişmeleri bırakıp Türkçülüğe karşı Arap Nasyonalizmi'nde birleştiler. Yeni duru-

mun kaynağı Şam ile Beyrut'taydı. Beyrut'un dine dayanmayan Nasyonalizmine karşı, Şam'da, Türkleri Arap şeriatçiliğine döndürmek düşüncesi hakimdi. Yeni hükümet bu durum karşısında sert tedbirlere başvurdu. Arap derneklerini, gazetelerini kapattı, üyelerle başyazarları hapsetti. Medrese öğrencilerini askere aldı, Arap memur ve subaylarını Türklerle değiştirdi. Uzaklardaki Arabistan'da, Şeyhlerin aldıkları paraları kestiler, vergi ve asker istemeye kalktılar. İsyanlar çıktı. Asker gönderip kanla boğmağa kalktılar. Bu davranış Abdülhamit'in verdiği paralardan (hatta alınacağı umulan vergilerden) daha çoğa patladı. Ayrıca binlerce cana maloldu. Her yanda Abdülhamit idaresini aratmağa başladı. Bu da, İngilizlerin, Fransızların, Rusların, İtalyanların kışkırtmaları için uygun alanları meydana getirip genişletti.

Rumeli'nde durum bundan birkaç kat daha kötüleşmişti. İngilizler hesabına hareket eden İtalyanlar Arnavutluk isyanını körükleyip destekledi̇ler. Abdülhamit zamanında bu memleket Osmanlılığı tutuyordu. Nüfusun çoğunluğu müteassıp müslümandı. Gerek batılı, gerek Arnavut hıristiyanların idaresine girmeyi kesinlikle reddediyorlardı. İttihatçıların, iyi niyetle, kan davalarına son vermek için Arnavutlukta silah toplamağa kalkmaları ortalığı altüst etti. İsyan hemen başladı. Bastırıldı, gene başladı, bastırıldı, her defasında alanı genişleterek patlıyordu. Bu bastırma çabalamaları, Arnavutlar arasındaki geçimsizliklere son verdi, bağımsızlık isteklerini güçlendirdi.

İtalya, Arnavutluğa çoktan göz dikmişti. Fırsat gözlüyordu. Rusya-İtalya krallarının 1909'da Rokanici buluşmasında, Rusya, Arnavutluk ve Trablus için İtalya'nın istediği gibi davranmasını kabul etti.

Bütün bu zorluklar içinde debelenen Osmanlılık, ayrıca korkunç para sıkıntısı çekiyordu. Fransızlar büyük, kabul edilmez imtiyazlar istediler. İngilizler konuşmaya bile yanaşmadılar. Hesap, Almanya Osmanlılara yardım edemez, inancına dayanmıştı. Oysa Almanya silkindi, Avusturya-Macaristan bankalarıyla Alman bankaları birleşerek bir konsorsiyum kurdular, istenen parayı bulup verdiler.

Bu sırada, İngiliz politikası hiç beklenmeyen bir başka yeni durumla karşılaştı. Rusya Çarı Nikola ile Almanya İmparatoru Wilhelm, 1910'da Potsdam'da buluşup Irak ve Türkiye üzerinde anlaşmaya varmışlardı. Rusya, Almanya'nın Bağdat demiryoluna karşı koymak şuraya kalsın, bu hattın İran içinde uzatılmasını da kabul etmişti. Bu anlaşmayı zorlayan yeni durum İran'da Rus - İngiliz çekişmesiyle Almanya'nın İran piyasasında da etkili olmaya başlamasıydı. İngiltere İran'daki Rus ve İngiliz nüfuz bölgeleri arasındaki tarafsız bölgeyi işgal etmişler, İran maliyesinin başına bir Amerikalı getirmişlerdi. (Bundan önce Ruslar İran meşrutiyetini boğdular. Tahran'ı işgale kalktılar. Rus taraflısı olan Şah İngilizlerce devrildi, yerine onbir yaşındaki oğlu geçti.)

Bu anlaşma yürürse Osmanlı İmparatorluğu kurtulacaktı. Fakat bu sırada Çin'de ihtilal patladı. (Sun Yat Sen). Bu ihtilal Çin'deki Çarlık çıkarlarını tehlikeye düşürünce Ruslar gene Uzakdoğu'ya dönmek zorunda kaldılar. Fakat Potsdam Anlaşmasiyle Ruslar, İngilizlere, dostluklarının ne kadar değerli olduğunu anlatmayı başarmışlardı. İngilizler, Rusların bütün İran ve Anadolu'da diledikleri gibi davranmalarını kabul ettiler.

Bu arada, Bağdat demiryolunun Rusya ile Almanya arasında çekişme aracı olması tarihe karışmıştı. İngiltere için amaç artık bu demiryolunu en ucuz baha ile ele geçirmekti. Bunun için politikasını değiştirdi. Ortaasya ve İran'da uysallığa başladı. Rusya'nın istemediği projelerden vazgeçti. (Sayfa 53) Rusya'ya borç para verildi. (Bak. Morgan Şuster - Amerikalının İranın Boğulması adlı eseri.) (Sayfa 53)

İngilizler gene bu arada, Fransızları Anadolu'da serbest bırakıyorlardı.

Gerek İran'da, gerek Anadolu'da kendi çıkarlarına karşı bu davranışı, bu iki memleketi daha tehlikeli düşman gördüğü Almanlarla çatıştırmak içindi.

Bundan sonrası Sayfa 56'tan not çıkarılacak. 97'ye kadar.

Farmason Engelhard

Türkiye'nin başlıca, daha doğrusu biricik zenginlik kaynağı tarihtir. Tabiat ve iklim şartlarının, memleket coğrafyasının tarıma bu kadar uygun olduğu memleket azdır. Buna karşılık tarımın bu kadar çok yasaklara uğradığı, hükümet'in tarımı ilerletip geliştirecek araç ve arkalamalardan bu kadar bilgisiz ve güçsüz olduğu bir memleket de pek azdır, daha doğrusu Avrupa'da hiç yoktur. Herşeyden önce bu ülkede yol ve nakil aracı nedir bilinmez. Bu noktada memleket o kadar geri kalmıştır ki, Anadolu'nun ortasındaki kocaman yayla gibi en verimli parçası son derece yoksuldur. Tarım ürünlerinin ihraç limanlarına götürülmesi için ödenmesi gereken navlun, üretime harcanandan artık değilse de ona denktir.

Yolsuzluk, gayet geniş ekili toprakların boş, tarımla yaşayanların ancak ailelerini geçindirecek kadar ürün yetiştirmesi, Türkiye'nin tarım noktasından geri toprak mülkiyeti hukukunun anormal bir halde kalmasına sebep olmuştur.

Köylü, üstünde çalıştığı toprakta kiracıdan başka birşey değildir. Osmanlı ülkesi topraklarının aşağı yukarı dörtte üçü vakıf ve miri topraklar olup köylüye kiralanmıştır. Köylüler, ellerindeki toprakları yeni ürünler bakımından değiştiremedikleri gibi, onlara ağaç dikemezler, ev yapamazlar, onları tuğla ve kiremit harmanı haline getiremezler, satamazlar, hediye edemezler.

Aşar veya mukataa, toprakların kirası demektir. (Bu sebeple toprağı göstererek borçlanmak mümkün olmadığı gibi, toprakların belli ellerde toplanarak büyük işletmeler haline gelmesi de mümkün değildir. Gene bu sebeple murabahacılık bir çeşit kumar olup ancak kıyıcı ve hırsız memurlara, daha yaygını eşkıyalara dayanarak yürütülür.)

Ecnebi hükümetler, gerek hükümet hazinesine, gerek köylülere çok zararlı olan bu düzeni değiştirmek istediler, (15 Ağustos 1860 tarihli İngiliz bildirisi, Hattı Hümayun

hakkında 1867 Ocak tarihli Fransız notası, 30 Aralık 1875 tarihli Avusturya - Macaristan notası, v.b.)

1867'de, vakıf ve miri topraklarda, intikal hakkı (el değiştirme hakkı) birinciden yedinci dereceye kadar mirasçılara tanındı ve 10 yıl sonra 1877'de, - henüz yürürlüğe konulamayan bu kanunlar- Evkaf'ın satılmasına ve mülke çevrilmesine karar verildi.

Tarım için eksik olan şeylerden biri işçi, öteki - her ne şekilde olursa olsun - kredi ve itibardır.

Yabancıların Türkiye'ye gelerek toprak almasını, nüfus arttırmasını önleyen, böylece de tarımdaki durgunluğu ve üretimde tecrübesizliği sürdüren, köylünün faiz soygunculuğu altında müthiş bir yoksulluk ve açlık içinde kıvranmasının asıl sebebi, karışık olduğu kadar da adalete aykırı olan bu kötü toprak yasasıdır. Tanzimat, bu kanunu, ana temeline dokunmamak şartiyle şurasından burasından pek az değiştirmekten başka birşey yapamamıştır.

Toprağı elinde tutan köylünün ödediği vergi de mülkiyet hukukuna pek uygundur ve devlet hazinesini mahveden derin yaralardan biridir.

Tarım ürünlerinden alınan vergiler arasında aşar - ki vergiden çok aidata benzer- en meşru ve alınması bakımından en kolayı olmak gerekirken toplanması gayet kötü ve zararlı bir şekil almıştır. Aşar, sadece köylüler arasında haksız, eşitsiz yüklenmekle kalmıyor, mültezimlere verildiği için mültezimler de kanunda yazılı ölçümüyle değil, güçlerinin yettiğince aldıklarından büyük ve açık bir soygun haline getirilmiş bulunuyor. Bu soygun sorumlu memurların çıkarlarıyla da yüzyıllardır cezasız kalıyor, sürüp gidiyor. (Ali Paşa'nın 20 Mayıs 1861 tarihli muhtırasına başvurula.)

Vaktiyle iç pazar isteklerini karşıladıktan başka, Asya kıtasının bazı mühim memleketlerine mal satmayı başaran mahalli sanayi, Osmanlı İmparatorluğu'nun politika bakımından gerileyerek batı ile daha sıkı ilintiler kurduğu zamandan sonra gerilemeye başlamıştı. Islahat (Tanzimat) yerli sanayie faydalı olmadıktan başka, toplumda yerli ima-

lathanelerin meydana getiremeyecekleri yeni ihtiyaçlara meydan açmış, sonunda Türkiye yabancı sanayie bağlı ve muhtaç hale gelmiştir.

Vaktiyle Türkiye'de ticaret üstüne hiçbir kayıt, hiçbir yasak yoktu. Alış-veriş, şeriat yasalarına göre yapılırdı. 1832 yılı Ekiminde yayınlanan (**Takvim'i Vekayi**) sayısında da açıklandığı üzre, Osmanlı ülkesinde konuk olarak bulunan yabancılara dahi, ticaret özgürlüğü tanınmıştı (hürriyeti). Kapitülasyonlar ahkamına uyarak Osmanlı gümrüklerinin yabancı mallardan, gerek girerken, gerek çıkarken değerin yüzde üçü hesabiyle aldıkları gümrük resmi, para değerinin düşmesi yüzünden yüzde bire inmiş, buna karşılık kapitülasyonlar gümrük resimlerini arttırmayı önlediği için, karşılıklı eşitlik Osmanlılar aleyhine bozulmuştu. Bu haksız durumun Tanzimatla düzeltilmesi istendi. 2'inci Mahmut devlet giderleri - bilhassa ordu - pahalılaşınca gelirini arttırmak zorunluğunu duydu. Bazı tekeller koydu. Bu tekeller yavaş yavaş bütün tüketim mallarına yayıldı. Dış ticaret bundan zarar gördü. Sonra da, iç tüketim resmi (Rüsum'u ihtisabiye) yıldan yıla arttırılarak ölçüsüz derecede yükseltildi.

Yabancı devletler, ticareti ağır bir yük altına koyan ve ecnebi tüccarları Vilayet memurlarının açık rüşvetçi soygununa boyun eğdiren bu rüsumu, bir düzene almak zorunluğunu duyarak 1838 yılında Babıali'ye başvurdular. Eşya ve tüccar malları değerinin yüzde onbeşini, onyedisini ve hatta bazı hallerde yüzde ellisini bulan iç ticaret rüsumunun kaldırılmasına karşılık ihracattan yüzde dokuz, ithalattan kapitülasyonlar ölçüsünde alınan yüzde üçe daha yüzde iki eklenerek, yüzde beş gümrük resmi alınması için anlaşmaya vardılar.

Mamafi kısa zamanda, biribiri ardısıra koyulan çeşitli yeni rüsumlarla iç gümrük usulüne tekrar dönüldü. Yukarda söylediğimiz üzere (214'ncü sayfaya bakıla) bundan en çok iç üretim zarar gördü. Babıali 1861'de yeni anlaşmalar bağladı. Her türlü oktruva tekellerin kaldırıldığını ikinci defa kabul eden bu anlaşmalara göre, ithalat ve ihracattan yüz-

de sekiz gümrük ve yüzde iki transit resmi alınacak, şu kadar ki ihracattan alınan yüzde sekiz resim yüzde biri bulana kadar her yıl, yüzde bir oranında indirilecek ve yüzde iki transit resmi de sekiz yıl sonra yüzde bire indirilecekti. (Halen bu anlaşma yürürlüktedir, 1883)

Böylece ithalat resmini arttırmak, ihracat resmini azaltmak suretiyle eski tarife değiştirilmiş ve Ali Paşa'nın o zaman yazılan bir muhtırada dediği gibi, "Memleket tarım ve sanayii bu suretle desteklenmiş ve dürtülmüş olacağından bir zaman sonra memleket ticaretinin de gelişeceği umulmuştu." Acaba bu umut ne kadar gerçekleşti? İşte birkaç sayı:

Rüsumat idaresinin 1880-1881 yılı Mart'tan Şubat sonuna kadar ticaret durumu:

İhracat 230 milyon frank, ithalat 390 milyon frank, Transit 25 milyon frank, toplam: 645 milyon frank. Her ne kadar bu sayılar ticaret bakımından kısır bir yıla rastlarsa da, memleketin genişliği ve topraklarının verim gücü gözönüne alınırsa sevinilecek sonuç değildir.

Eğer elde durumu doğru açıklayan sürekli istatistikler olsaydı, Sadrazamın umud ettiği gelişmeyi elde edemediği görülürdü.

Dünyadaki bütün memleketlerden çok, Türkiye'de ticaret işleri, tarım ürünleri üretimine dayanır. Çünkü Osmanlıların içinde yaşadıkları ilkel şartlarda ticaret, eşya ve malların alış-verişinden ibarettir. (Sanayi yoktur.) İthalat miktarı ihraç olunan veya olunacağı kestirilen tarım ürünlerine bağlıdır. Oysa, tarım üretimi, yeni istekleri karşılayacak kadar ilerlememiş, gelişmemiştir. Kısacası, Osmanlılar, (Müslümanlar) ticaretin en serbest bulunduğu zamanlar ne iseler, anlaşmalarla arkalandıkları zamanlarda da o halde kalmışlardır. Türkler yaradılışlarıyla tüccar değillerdir. Çiftçi ve sanatkar da sayılamazlar. Çünkü bu meslekler e gerekli vasıflardan, yani hareket (faaliyet), basiret; kavrayış ve bilgilerden yoksundurlar.

Eskiden maddi rahat yaşayışın gerektirdiği şeylerden

yoksun olmakla beraber, araziye ve emlake sahip bulunmak sıfatiyle yaşamaları, zengin olmaları, kılıç zoruyla aldıkları memleketlerin zararına yaşamaları memleketin çalışkan sınıfını istedikleri gibi soymaları sayesindedir.

Yunan isyanı zamanına kadar ticarette en ileri gidenler Ermeniler idi. İstiklal savaşından sonra Asya ve Avrupadaki Osmanlı topraklarına dağılmış bulunan Rumlar, tecrübelerine ve bulundukları yerlerin şartlarını iyi bilmelerine dayanarak, vaktiyle Avrupalıların ticaret işlerinin büyük çoğunluğunu ellerine geçirmişler, Ermenileri ikinci sıraya itmişlerdi.

Osmanlı ticaretindeki yerlerinin küçümsenmemesi gereken Musevilere gelince, bunlar genellikle perakende ticaretle uğraşıyorlardı. Batıdaki Museviler derecesine yükselememişlerdi.

Şunu da ekleyelim ki, müslümanlar nehirlerde ve denizlerdeki tüccar eşyası nakliyeciliğini de geçmişinden bir anı gibi şöyle böyle muhafaza etmektedirler. Bu ticaret bir bakıma, müslümanların tekelinde görünürse de, aslında yakın ve uzak deniz nakliyatçılığı da ecnebi gemilerin ve kumpanyaların elindedir.

Banka İşleri

Türkiye'de ziraat ve ticaretin memleket doğal zenginliklerine bakarak çok geri kalmasının sebebi, yolsuzluk ve çıkış limanlarının yetersizliği, bazı yerlerde, hemen hemen hiç olmamasındandır.

1880 yılında Vükeladan Hasan Fehmi Efendi, der ki:

"Yol, şimendüfer, nehir yataklarının düzenlenmesi, limanların temizlenmesi bataklıkların kurutulması ve başkaları gibi en önemli bayındırlık işlerinin geniş bir şekilde ve modern tekniğe uygun bir planla yapılması için hükümet yeterince çalışmıyor. Tabiatın verilerine bizden çok az raslamış Avrupa hükümetleri genel çıkarları (Amme menfaati) işlerine sürekli olarak gayret verdikleri halde, hükümetimiz büyük zenginlik kaynaklarını adeta yüzüstü bırakmış gibidir.

Nehirlerimiz, hiçbir fayda sağlamaksızın denizlere akıp gidiyor, bunlardan ne mal taşımakta, ne sanayide muharrik kuvvet olarak kullanmak, ne de toprakları sulamak için yararlanıyoruz. Limanlarımız günden güne kumla dolmaktadır. Çoğu rıhtımdan, ticaret için gerekli mağazalardan ve diğer tesislerden yoksundur. Bataklıklar şehirlerimizin kapılarına dayandığı halde hiç kimse kurutulması yolunu aramıyor. Hemen işe girişmemiz şart...

Ekili topraklarımızın meydana getirdiği büyük sermayeden yararlanmak için kurulması gereken büyük bayındırlık tesislerini - bilgili yerli sermaye olmadığı için - ecnebi uzmanlara, ecnebi sermayesine vermeliyiz!

(Sadrazam'a verilen 6 Haziran 1880 tarihli Rapor.) Gerçek durumu gösteren bu raporda şunların da eklenmesinde fayda vardır: Son zamanlarda yapılan bayındırlık işleri sadece 2 bin kilometre uzunluğunda beş-altı şimendüfer yolu şubesinden ibarettir. Bu yollar birbirlerine bağlanmadıktan başka, sahile kadar varanlar da, doğrudan doğruya iskelelere ulaştırılmamıştır.

Maliye'nin beceriksizliği, sayısız ve akıl almaz hırsızlıklar, yolsuzluklar Türkiye'nin ekonomik çöküntüsünü nihayet iflas uçurumuna kadar getirmiştir. Genel borçları hiç olmayan bir hükümetin kırk yıl içinde, sadece bir savaştan, hem de kazanmakla sonuçlanmış Kırım savaşından başka savaşa girmemiş iken nasıl olup ta, borçlarının faizini vermeyerek iflasa dayandığını anlatmak gerekse, bütün dünyanın ibret alacağı bir kocaman kitap meydana gelir.

Vergiler başıbozuklukla toplanmakta, çoğunlukla ödeyenlerle hazine arasında, toplayanların cebine girmekte, bunu önlemek için hemen hemen hiçbir şey yapılmamaktadır.

Buna karşılık 1854'ten 1882'ye kadar Osmanlı borçları altı milyar franka yaklaşmış, 1871'de, büyük zorluklarla ödenen ana taksit ve faizler, 1876'da artık ödenemez hale gelmiş, bugün (1883'te) Babıali'nin genel gelirlerinin çok önemli bir kısmını yabancı alacaklıların kontrolu (denetimi) altına vermek zorunda kalması, maliyesindeki düzensizliğin,

hesapsız harcamanın, har vurup harman savurmanın korkunçluğunu açıklar. Bu kontrola boyun eğmek, aslında politika bakımından bağımsız devletlikten vazgeçmek demekti. Türkiye vesayet altına alınmıştı.

Türkler 1856 yılında Padişah tarafından yayınlanan ıslahat Hattı'nı (Fermanını) şöyle anlamlandırabilirler:

"Avrupa devletleri arasına girmeyi, (alınmayı) istiyoruz, bunu başarıyoruz da... Sonra Avrupa'nın bizi istemediğini görürüz. Sonra bir kongre bizi yeni devletler hukukunun savunma sistemi içine alıyor. Böylece vaktiyle mukaddes anlaşma tarafından reddedilen, hükümetlerin politika bakımından eşitliği anlayışından, devletlerin haklarına saygı gösteren anlaşmalar hükümlerinden yararlanmağa başlıyoruz. Daha sonra bu yeni durum, bağımsızlığımızın ortadan kalkmasına, hiç değil, milli hükümetin temel ödevlerini bile yerine getiremez hale gelmesine sebep oluyor."

Osmanlı İmparatorluğu bu hale elbette birtakım temel zorluklardan gelmiştir. Bugünkü özel şartlarından yakında kurtulabileceğini gösteren hiçbir belirti de yoktur. Bu gerçeğin nedenlerini biraz araştırmak gerek.

Eğer Osmanlı İmparatorluğu içine düştüğü çukurun sebebini sadece batı devletlerinin içişlerine karıştığına bağlarsa yanılır. Osmanlı İmparatorluğu, batıdan çok üstünken, ona her istediğini kabul ettirir güçte iken bile, birçok meselelerde, bilhassa azınlıklar meselesinde, Hıristiyan din örgütlerine batılıların yaptıkları karışmalarla ölçülemeyecek ve hiçbir bağımsız devletin katlanmasına imkan olamayacak kadar geniş ve derin imtiyazlar tanımıştı.

Hıristiyan memleketlerin hepsinde, Kor Diplomatik müstesna bütün ecnebiler o memleket mahkemelerinde yargılanırken,Osmanlı ülkesinde bütün ecnebiler kendi mahkemelerine kendi kanunlarına bağlıydılar. Bu imtiyaz o kadar kök salmıştı ki, bir ecnebi hükümetin memurunun bulunmadığı bir yerde, bir başka yabancı devlet konsoloshanesine başvurabilirdi. Bunun sebebi, Hıristiyan (batı) toplum düzeniyle, doğu (İslam) toplum düzeni arasındaki temel benzemezlikten geliyordu. Bunun olağan sonucuydu.

Osmanlı devletine dış etkiyle kabul ettirilen Tanzimat, bu aykırılığı kaldırmak istemiş, mümkün olamayacağı anlaşılınca, batılılar, eski imtiyazlarını - gevşetecek, hatta büsbütün kaldıracak yerde daha da şiddetlendirerek - sürdürmek zorunda kalmışlar, bu arada müslümanlarla Hıristiyanlar arasında kanunlar önünde ayrılık kalmayınca batılaşma çabalamaları da Osmanlılığı sadece 40 yıl içinde kurtarılmaz hale getirmiştir.

Türkiye'de, kapitülasyonları gerçekten, düzenli, tasdik ettirilmiş bir şekilde yürüten ilk hükümet Fransa'dır. Fransa bu haklarından 18'inci yüzyılın sonuna kadar rakipsiz yararlanmıştır. 18'inci yüzyıl sonunda Rusya meydana çıktı, benzer haklar istedi. 1774'te çok mühim bir vait aldı, sonra Osmanlı ülkesindeki bütün Ortodoks reayası üstünde savunma hakkını ileri sürdü.

Daha sonra Avusturya ve en arkadan İngiltere bu yola girdi. Mamafi aslında, bu Hıristiyan reayayı savunma hakkı, hiçbir zaman, hiçbir hükümet tarafından son boğumuna kadar kullanılamamıştır. Kırım savaşından sonra ise, Rusya'nın, mezhepleri ne olursa olsun bütün Hıristiyanlara yaymak istediği himaye hakkı, büyük devletlerin birliği ve genel olarak anlaşmalarla elde ettikleri hakka çevrildi. 1856 Paris Anlaşması'ndan sonra da büyük devletler bu işi beraberce yaptılar.

Berlin Anlaşması ise (1878) sadece o zamana kadar verilen imtiyazları yenilemekle kalmadı, bütün ayinlerin serbestçe yapılacağını garanti ederek, İslam kanun ve müesseselerinin kontrolunu da Hıristiyan devletler denetimine vermiş oldu.

İlk kapitülasyonlar adliye işlerinde idi. İkincisi azınlık mezhepleri işinde tanınan bağımsızlıktır. Osmanlılıkta siyasi vasilik bundan sonra gelişip yerleşmeye başlamıştır.

Buraya biraz açıklama yapmakta fayda vardır: Osmanlı Devleti 1855 yılından sonra, Osmanlı Hıristiyanları imtiyazlarını milletler arası bir anlaşma konusu yapmak için İngilizler ve Fransızlar tarafından ileri sürülen bütün istekleri

şiddetle reddetmiştir. Ali Paşa'ya göre bu, bağımsızlıktan vazgeçmek oluyordu. Buna bir yol aranıp bulundu. Padişahın Hıristiyan tebeasını müslümanlardan ayırmayacağını ileri süren bir fermanı büyük devletlere, haberleri olsun diye ulaştırılmış oluyor, onlar da, Padişahın sözünde duracağından kuşkulanmadıklarını bildiriyorlardı.

Böylece, iç meseleye ait bir ferman, bir dış anlaşmaya karıştırılmıştı. Böylece ilerisi için müdahale kapısı aralanmıştı.

Gerçekten de bu aralanmış kapı 1856'da o kadar açıldı ki, Sadrazam, dış müdahalenin Saray kapısında bile durmayıp içeri kadar girdiğinden yanıp yakılmak zorunda kaldı.

Paris Kongresi'nden sonra Osmanlı Devleti, artık bütün iç işlerinde, batılı büyük devletlerin müdahaleleriyle aralıksız boğuşur olmuştu. Oysa 9'uncu madde çok açıktı. Buna göre Osmanlı Devleti'nin içişlerine hiçbir yabancı devlet karışmayacaktı. Her müdahalede faydasız olarak ileri sürülen bu maddeyi de nihayet, 1877'de toplanan Londra Konferansı geri aldı, bundan sonra da dış müdahaleler resmi kaideler halini aldı.

Bunu yaparken, (31 Mart 1877 tarihli Protokol bildirisi) batılılar Türkiye'nin içişleriyle, Avrupa çıkarlarının birbirine bağlı olduğunu, yani, bu davranışın Türkiye'yi garanti etmek anlamına geldiğini ileri sürdüler.

Avrupa büyük devletleri, ondokuzuncu yüzyıl ortalarına kadar Osmanlı devletini daima bir Asya hükümeti saymışlar, batı uygarlığını taşıyan devletlerin kendi aralarında bağlandıkları hukuka layık görmüyorlardı. Buna karşı, kendisini batı uygarlığı dışında tutan yarı barbar usul ve kanunları bırakmak zorunluğunu duymuştu. Fakat her zaman, Osmanlı İmparatorluğu'nun batılı sayılması şartlara bağlanmıştı. Gerek genellikle hukukta, gerekse devletler arasındaki ilintilerde "sayılma şartı" ancak, tersi meydana çıkmadıkça şarta bağlı kabul edilir.

Bağımsız hükümetler arasında karşılıklı bağlantıların

bozulmaması, yürürlükten kaldırılmaması ancak bu hükümetler barış içindeyseler sözkonusudur. Türkiye ise Hıristiyanlık ile her zaman, aslında, savaş halindedir.

Her ne kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun eskisi gibi, "müslüman olmayanlarla ancak mütareke hali içinde bir arada yaşamak mümkün olabilir" kaidesiyle hükümet etmediği ama, gene de, Hıristiyanlıkla ilintilerinde tabiat dışı bir halde kaldığı, bundan da çok zarar ettiği meydandadır.

Bu hükümet, Hıristiyan dünyası içinde özel örgütler kurarak bütün tebeasını temsile güç yetirememiş, birbirinden başka inançlardaki toplulukları yaklaştırıp kaynaştırmağa hatta girişmemiştir bile...

Kılıç gücüyle ele geçirdiği halkların - ki sayıda kendisinden çok ve birçok bakımlardan manen kendisinin üstündeydiler - toplumsal isteklerini anlamağa yanaşmamış, kendisi için yerine getirilmesi imkansız olan bu isteklerin karşılanmasını, başka ellere - Ruhban heyetlerine - bırakmıştır.

Görülüyor ki, yabancı müdahalesi - yeni, modern toplumların genel hukuk anlayışlarına ne kadar aykırı olursa olsun - Türkiye için meşrudur, zira bu memlekette zorunludur. Sürüp giden bu zorunluğa, - ki elli yıllık ıslahat ancak bazı şartlar içinde biraz hafifletebilmiştir- Osmanlı devleti, bir mahkumiyet kararı gibi uymamazlık edemeyecektir.

Tanzimat pek güçlükle yürüdü, çok zaman durakladı, bazı da geri döndü. Çünkü Türk kavmi, ecdadı olan Asya kavimleri nasıllarsa öyle kalmıştır. Ortaçağda, Osmanlılarla batılılar arasındaki uzaklık o kadar çok değildi. O zamanlar bir 3'üncü Selim, bir 2'inci Mahmut gelseydi, Osmanlıları batı uygarlığı akımına katabilirdi. Selim de, Mahmut da, bu iş için dünyaya gelmekte geç kalmışlardır.

Yarım yüzyıllık denemeler bunların cetlerinin kaybettikleri zamanı kazanamayacaklarını ispat etmiştir. Tanzimat Osmanlılığı, yayılmağa başlandığı sırada, kesin bir çöküntüden, yüzde yüz bir dağılmadan kurtardı ama; Türkiye'yi batı uygarlığına katmağa yetmedi.

Batılılar daha fazla bekleyemeyecek gibi göründükle-

rinden, Ertuğrul ve Osman oğullarının yalnız acı kuvvete dayanan eski biçim idareyi bırakamayarak reddettikleri batı uygarlığına katılamayacaklarını bu yüzden de eski sınırlarına kadar gerilemek zorunda kalacaklarını ileri sürmek yanlış bir kestirim olmaz kanısındayız!

Fransız elçilerinden olup memleketimizde 20 yıl vazife gören Engelhard, 1882 yılında yazıp Paris'te bastırdığı **Türkiye ve Tanzimat - Devleti Osmaniyenin Tarihi Islahatı- 1826 - 1882** adlı eserinin önsözünde şunları söyler:

"Sultan Mahmut'un saltanat yıllarının sonlarına doğru, hele Sultan Mecit'in tahta çıkmasından önceki karışık zamanda, Osmanlı Devleti, içten ve dıştan çökmesine ve dağılmasına sebep olan birçok şiddetli olay ve baskılarla karşılaşarak milli hayatı temellerinden sarsılmıştı. Dağılmağa mahküm görünüyor, çöküp sönmesi o çağ diplomatlarını ister istemez derin derin düşündürüyordu.

"...Osmanlı Devleti kendisini ölümden kurtarmağa çalıştı,o zamana kadar daima kaçındığı, yabancı gördüğü bir medeniyet (Uygarlık) ile temas etmek, o medeniyetin etkisine açılmak istedi. Bu suretle birbirlerine uygarlık bağlarıyla bağlı olduklarından kunt bir kitle meydana getiren Avrupa devletlerinin iyi yürekli manevi yardımlarını elde etmeye çabaladı ve günün birinde zorunluk haline gelmesi muhtemel olan Hıristiyanlık aleminin barbarlık alemine karşı birleşmesini geçiktirmeye muvaffak oldu. "

"Bu devlet'i islamiye, geçmişte olduğu gibi, hükümet idaresinde yalnız baskı ve şiddeti biricik idare biçimi olarak yürütmekte dirense, o zamana kadar birtürlü kendisine katıp eritemediği on veya onbeş milyonluk reayasını (Hıristiyan tebeasını) sıkıştırmağa, soymağa devam etseydi, başına neler geleceği Yunan istiklali ile Navarin vakasından belliydi."

"... Sırf varolabilmek duygusunun etkisiyle düzenlenen bu ıslahat layihası (Tanzimat Fermanı) İslam aleminin içine düştüğü felaket ve edbarın bir aralık zorunlu sonucu gibi görünen "Avrupadan topyekun göç etmek" -sürülüp atılmak-

tehlikesinin önünü almaya yaramıştır. (Kaptan-ı derya Halil Paşa'nın, 1830'de söylediği söz: " Rusya'dan geliyorum. Dönüşümde her zaman çok inandım ki, eğer Avrupa'yı taklide hemen girişmezsek bizim için Asya'ya dönmek zorunluğundan başka çare yoktur."

".....Bütün Türk milletinin fikirlerinde değilse bile hiç olmazsa hükümet başındakilerin fikirlerinde ve amaçlarında yeni bir yönelişi meydana koyan bu tarihsel olay..."

Yukarda anlatılan sonuçta batıdan kovulmayı önleme direnmesindeki önem meydanda olmakla beraber, Tanzimatı çıkaranların ve bunu iyi gözle görenlerin fikrince ıslahat, ilerlemenin başlangıcı olacaktı. Olmuş mudur ?

Tanzimat'ta genel amaç bir İslam toplumunu, yüz yıllardır manevi ve politik bakımdan ayrı yaşadığı Hıristiyan toplumlarına yaklaştırmaktı. Böyle bir davranışın meydana getireceği zorlukları, yani Osmanlı İmparatorluğu'nu ortaçağda vardığı yerde bırakan, bu çağın kalın karanlıkları içine daha çok batıran, nihayet günün birinde büsbütün kaybolması sonucu verecek etken, Osmanlı İmparatorluğu'nun batı uygarlığı dışında bir başına kalmasının gerçek nedeni dindi.

Filhahika hükümeti tesis etmiş olan islamiyet, hükümetin yöneticisi ve kesin hakimi olarak kalmıştı. Kur'an ile medeni kanun birdi. Milli örgütlerle dini inançlar birbirlerinden ayırdedilemeyecek kadar karışmış olduğundan milli örgütler de, dini inançlar gibi kesin ve değişmez hale gelmişti. Türkiye, artık vazgeçilemeyecek hale gelen -Batı ile- anlaşma işinin ortadaki engelini -dini engel- ya büsbütün kaldırmak ya da, düzeltip hafifletmek, yani, Hıristiyanlık aleminde olduğu gibi, hükümeti dini yasaların etkisinden azçok bağımsız hale getirerek, din temelini dünya temeline çevirmek ya da, bağımsızlık içinde incelemek yoluyla yavaş yavaş ana inançlarını din bağlarından ve yasaklarından kurtarmaktı.

Osmanlı hükümeti, herşeyden pek çabuk etkilenen ve -değişmelere- pek çabuk kızan cahil ve tutucu bir halkın küseceği olaylara yol açmamak için ikinci -yavaş yavaş olan- yolu seçmişti.

"... Avrupa'nın yorulmak bilmeyen davranışları ile sağdan soldan sıkıştırılan ve son derece vahim bir durumda bulunan bir hükümetçe kabul edilen Tanzimat, herşeyden önce Avrupa'yı memnun etmek ve Türkiye'ye karşı daha yumuşak, daha gevşek davranmak amacına dayanılmıştı."

BİRİNCİ BAB

Yeniçerilerin İmhası

Tarihi, pazı gücüne dayanan davranışların ve fetihlerin heyecan verici sürekliliği ile dolu bir memlekette baskıya ve sertliğe başvurulmadan ilerleme yoluna gidilmesi mümkün değilmiş gibi Türkiye'de, ıslahat yoluna girme çağı kanlı bir dramla başladı.

İkinci Mahmut tahta çıktığındanberi, fitne mesleğine sayarak hükümet gücünü kuşku verecek derecede işlememeğe mahkum bırakan, geçmişte gördükleri hizmetlerin kendilerine kazandırdığı şan ve şerefi halkın gözünde kaybetmiş olan yeniçerilerin kuvvetini kırmağa elaltından çalışıyordu. Kibirli ve sabırlıydı. İlk zamanlar hileye vurarak, yürürlükte olan kanun ve yasalara saygı gösterir gibi yaptı. İlk yola girme adımını bu aşırı saygı ve bağlılık perdesi arkasında yaptı.

1826 Mayısının 28'inde, bütün masrafları hazineden ödenmek şartiyle, sürekli talim görmek üzere bir yeni sınıf asker yetiştirilmesi için bir buyrultu çıkarıp İstanbul'da bulunan paşaların, ulemanın, yeniçeri ağalarının önünde okuttu. Bu buyrultuya göre, yeniçeri ocağı eskisi gibi bırakılıyor, her bir yeniçeri odasından 150şer kişi ayrılarak bu yeni sınıfa alınıyordu.

Buyrultuda, 3'üncü Selim'in icadı olan "Menfur Nizam'ı cedit" in lafı edilmemiş, buna karşılık Kanuni Süleyman'ın koyduğu yeniçeri yasaları göklere çıkarılmış, bu yeni sınıfın o yasalara dönmek olduğunu, zaten bu kez gavur öğretmenler getirilmeyeceğini, yeni sınıfın eğitimine, Avrupa orduları talimlerini iyi bilen Arap subaylar ödevlendirileceğini yazılmıştı. Ayrıca yeni sınıfın her bölüğüne bir imam atanıyor, sonra da bunların üstüne bir Kadı, "Bir Kazasker" koyulacağı vadediliyordu.

Çok sabırlı olan ve gerektiği yerde hile yapmaktan çekinmeyen İkinci Mahmut, yeniçerileri küçük düşürmek için onların baş dayanağı ulema takımı arasına ayrılık sokmak

için, kimine para verdi, kiminin nüfuzunu kırdı. Zamanla ocağın başına yumuşak huylu ağalar getirildiği gibi, dikbaşlılar da yavaş yavaş taşralara sürüldü.

Bununla beraber yeniçeri takımı, birşeyler hazırlandığını sezmedi değil ama bunlar, ellerindeki kuvvetin hesabında yanıldıktan başka, Babıali'dekilerin yüreklerine saldıkları dehşete de gereğinden çok güvendiler. Ayrıca bunları, eski yasalara uymaz her davranışın - her yer değiştirmenin - kendilerine yeni yeni bahşiş sağlaması da aldattı.

(NOT: Hattühümayun tarihine bakılacak. 26 mı, 28 mi ?)

Çıkarılan yeni sınıf asker yetiştirme buyrultusu ahali, bilhassa yeniçeriler arasında tepki yaratmayınca, hükümet, küçük başkaldırmaları acımadan ezmeğe, iki görüş arasında sallanan ödevlileri uzaklaştırmağa başladı. Hatta, yeni tutum aleyhinde söz söylemeye yeltenen bazı kişilerin de boynu vuruldu.

Nihayet yeniçeriler durumun nereye gittiğini anlayıp 15 Haziran'da ayaklandılar. Hükümet ayaklananlar hakkında Kur'an emirlerine ve şeriata dayanan bir emirname çıkardı.

Eskidenberi birikmiş bütün hukukunu - imtiyazlarını - kaldırarak ocağı dağıttığını bildirdi. Yeniçeri kışlalarını topa tuttu, yaktı, ele geçenleri aman vermeden tepeledi. Haziranın 15'inde İstanbul'da öldürülen yeniçerilerin tutarının 6-7 bin, sürülenlerin ise 15-16 bin olduğu söylenir.

Padişah bu işi, bu tarih için, önceden tasarlamış değildi. Yeniçeri ayaklanması, bu işi, o gün silahla bitirmeyi zorunlu kıldı. Peygamberin sancağı çıkarılıp halk, altına toplanmaya çağrıldığı halde, başarı yüzdeyüz değildi. 2'inci Mahmut, sonuna kadar gitmeye karar vermekle varını yoğunu, hayatıyla birlikte herşeyi tehlikeye atmıştı.

İKİNCİ BAB

Bu beklenmez başarı, devleti rahatlatacağına, bilakis, onu, önceden kestirilmesi güç, pek ağır meselelerle karşı

karşıya getirdi. Yeniçerilerden sonra sipahilerle topçuların da dağıtılması, böylece eski askerlik düzeninin büsbütün yokedilmesi zorunlu olmuştu.

Oysa, eski idare, dipten doruğa yeniçeri ocağının varlığına dayanıyordu. O'nun ortadan kaldırılmasıyle Osmanlı devletinin bütün kanunlarında, nizamlarında, idaresinde, çok acele değiştirmeler ve onarmalar yapmak zorunluluğu yüz göstermişti. Dış tehlikeler gibi, içten başkaldırmalarda da, karşı duracak hiçbir kuvvet kalmamış görünüyordu. Yeniçerileri kaldıran kuvvet, memleketi temelden değiştirmeye katiyen hazır değildi. Her şey birtek adamın isteğine ve davranışına bağlıydı.

Yabancı devletler, kabineleri sarayda kurulmuş çadır altında toplanan divan üyeleri kadar ve *belki onlardan çok*, yeniçeriliğin ortadan kaldırılması olayıyla ilgili idiler ve hangi yönden bakılırsa bakılsın, bir islam devleti olan Türkiye'nin kaderi üzerinde kesin etki yapacağı muhakkak olan bu olayın beklenen ve beklenmeyen sonuçlarından çok ürküyorlardı.

Her ne kadar bundan Türkiye için hayat ve kuvvet doğabileceği düşünülüyorsa da, ortadan kaldırılan kuvvetin yerine hızla yeni bir örgüt koyulamadığı takdirde, çok zamandır gerileme ve çökme belirtisi gösteren Osmanlı devletinin dağılmasını hızlandıracağından korkulmuyor değildi.

Bütün idare, korkunç bir karmakarışıklığa düşmüştü. Orduyu yeniden kurma ödevi almış Milli Savunma Bakanlığı ile Ordu Levazım İdaresi, akıl almaz bir bilgisizlik içindeydiler. Her yandan modeller, kitaplar, yol gösterimler isteniyordu.

Yeni askerlerin batı usulünce talim etmeleri, taburlar, bölükler halinde bir emirle, o zamanki sivil Başkentlileri gerçekten şaşırtacak hareketler yapmaları halkı bir zaman heyecana vermiş, avutmuş, hatta sevindirmişti.

Fakat iş, talimle bitecek maslahatlardan değildi. Zorluklar artmış, bununla beraber, duraklamalar, kuşkular, güvensizlikle girişilen tecrübeler, biribiriyle hiçbir ilintisi olmayan, biribirini bozan, mantıksız, bilgisiz hükümet emirleri-

nin, aralıksız biribirini kovalaması hoşnutsuzluğu arttırdı. Nihayet Babıali, aklından geçirdiği yeniliklerden çok önemli bir kısmını sonraya bırakmak zorunda kaldı.

En büyük devlet adamlarından kurulmuş bir özel Şura'nın dini, hükümeti, orduyu, adliyeyi, ziraati, ticareti kavrayan zincirleme bir ıslahat planı hazırlamakta olduğu söyleniyordu. Bu özel Şura reisi, hazırlanan plan için şöyle demiştir:

"Biz programımızı uygulamağa mutlaka koyacağız. Ama, sabretmeli. Her şeyi birden yapamayız. Ne kadar çok yobaz inanışlariyle, kalıntı törelerle boğuşmak zorunda olduğumuzu bilseniz... Milletimize adeta yeni bir dil öğretmek kadar zor bir ödev karşısındayız !"

Özel Şura bu "esrarengiz" danışma biryandan sürüp giderken Padişah, o zaman ağızdan ağıza dolaşan resmi bir söze bakılırsa, yeniliğin taşralara örnek olması için, başkent İstanbul'dan başlamasını uygun görmüş, Sadrazam'ın, öteki Paşa'ların bu işte öncü olmasını istemiş, işe gerek kendisinin, gerek olmasa da sultanların oturdukları saraylardaki yaşayışının toptan değiştirilmesini istemişti.

Bir yandan İstanbul'a yakın köylerin idare taksimatı, bazı mahalli zabıta işleri değiştirilirken, Asya topraklarındaki onsekiz eyalet veya büyük paşalıkların sayısı dörde indirilmek suretiyle umumi hizmetlerde daha sınırlı bir merkezden denetim düşünülmüştü.

Lakin herşeyden önce maliyedeki sıkıntıya - para sıkıntısana - çare bulmak gerekti. Miri mukataaların -toprak vergisi - toplanma biçimi, Hıristiyan tebeanın verdiği haracı arttırma, memurların rüşvetçiliğini önlemek üzere birkaç nizamname (tüzük) kaleme alındı.

Padişah, yeniçerileri ortadan kaldırınca - o zamana kadar Osmanlılıkta hiç görülmemiş bir derecede- gerçekten despot kesilmişti. Bu despotluğa karşı ve düşman olanlarla giriştiği boğuşmada ustalık göstermişti ama, sırtladığı, yenileştirici ödevini başaracak güçte olmadığı da kısa zamanda meydana çıkmıştı.

Başlangıçta büyük Petro'yu taklit etmek hevesini bi-

raz sürdüren 2'inci Mahmut, giderek kendisini dış görüntülerin köksüz şatafatına kaptırdı. Kılığını değiştirdi, Paşalarla ulemanın, huzurunda oturmalarına izin verdi. Sokağa Mısırlı elbisesiyle çıkmağa başladı. Sakalını kısaltmış, kısaltmayanları azarlamağa başlamıştı. Hatta bir keresinde, atına batı biçimi eğer vurdurmadığı için Sadrazam gözden düştü.

Bununla beraber, hıristiyanların -Reaya'nın- müslümanlardan ayırd edilmesini kolaylaştırmak için eskiden kalmış kılıkları gene de yasaktı. Hala müslümanlara mahsus kumaşlarla giyinenler para cezasına çarptırılıyor, hapse atılıyordu. Ermeniler milli serpuşlarını başlarında taşıyorlardı. Hamamlarda, Hıristiyan reayanın eskisi gibi nalın giymeleri suçtu.

Bu gibi ufak tefek şeylerle uğraşan Padişah, kendisini hala Deli Petro ölçüsünde yenileştirici sayıyor, memleketinde çok geniş, çok derin değişmeler yaptığına inanıyor, çevresindekilerin desteğiyle, buna yabancıları da inandırmağa çabalıyordu.

Aslında, 2'inci Mahmut'un yürüttüğü idare biçimi, doğrudan doğruya kendi kişiliğini gözönünde tutuyor, her şeyi kuvvetine ve hakimiyetine zarar vermeyecek açıdan değiştirip sürdürüyordu. Giderek çok kıyıcı bir despot kesilmişti. Oysa, yeniçerilerin topa tutuldukları gün Reis efendiye söyledikleri arasında şu sözler de vardı:

"Bundan böyle saltanat tahtının millet için bir korku ve dehşet aracı değil, bir destek olmasını isterim. Haciz ve müsadereyi ortadan kaldıracağım. İsyancıların evlatlarına bile, babalarından kalan malın verilmesini sağlarım!" Atmeydanı kırımından biraz sonra yayınlanan bir emirnamedeyse şunlar yazılıydı:

Müsadereler yeniçerilerin haksız isteklerini karşılamak için yapılıyordu. Şimdi o bela ortadan kaldırıldı. Bugünden sonra malların müsaderesi uğursuzluğu görülmeyecek, ne müslümanlara, ne de reayaya böyle bir bela uğramayacaktır. Bunlardan ölenlerin bütün malları, yetimleri ve mirasçıları arasında bölüştürülecektir.

2'inci Mahmut'un adaletini göklere çıkaran bazı tarih-

çiler, bu emirnameden 15 gün sonra "Mahmudu adli" nin, Adil Mahmut'un, Sapçı adındaki bir Yahudi sarrafın bütün mallarını müsadere ettiğini, aradan bir sene geçmedense, Reisülküttap Seyda Efendinin bütün servetini çekip aldığını görmezden gelmişlerdir. Haksız soygun, kanlı despotluk kısa zamanda milletin idarecilerini de, idare edilenleri de, hem Padişah'tan, hem de getirmek istediği yenilikten korkutup iğrendirdi.

Eskiye bağlı olanlarla eski düzende çıkarı bulunanlar zaten diş biliyorlardı. Dedikodu aldı yürüdü. Ulema namına Padişah'a öğüt vermeye kalkan, bunun için bir yazı hazırlayarak yeni vergilerden, softaların askere alınmasından, kanunsuz olarak yapılan müsaderelerden, Frenk gidişatının yayılmasındaki aşırılıktan yanıp yakılmak isteyince, 2'inci Mahmut kağıdı öfkeyle parçalamış, yere çalmış, ulemanın ancak din işleriyle uğraşmalarını, hükümeti idare etmenin yalnızca devletlu Padişah'a, yani kendisine verilmiş bir hak olduğunu bağırmıştır.

ÜÇÜNCÜ BAB

2'inci Mahmut yeniçerileri kaldırıp içerde despotluğu aldıktan birkaç ay sonra Rus Çar'ı Nikola'nın yerine kardeşi Aleksandr tahta çıktı. Unutulmuş bazı eski istekleri Türkiye'nin önüne sürdü. Savaş korkutmasıyla 1826 Eylülünün 24'ünde Akkirman Anlaşması'nı zorla imzalattı.

4 Nisan'da İngilizlerle Ruslar anlaştılar. Biraz sonra bunlara Fransa da katıldı. 6 Temmuz 1827 tarihli Londra Anlaşması meydana geldi.

Yunan meselesi ortada duruyordu.

Yeni dostlar, Londra anlaşması gereğince Türkiye'ye başvurdular, istekleri kabul edilmediği takdirde, Yunanistan'da kurulan idareyi bağımsız devlet olarak tanıyacaklarını bildirdiler. Babıali bunu reddedince Navarin'de Osmanlı donanmasını yaktılar. Elçilerini çektiler.

Bu işler olurken 2'inci Mahmut yeni kurmakta olduğu küçücük ordusuna akıl almaz derecede güveniyor, tekbaşına

Rusya'yı yenebileceğine gerçekten inanıyordu. Ayrıca, İngiltere ile Rusya arasındaki anlaşmanın ömürsüzlüğüne iyice bel bağlamıştı.

Nihayet Çar orduları Balkanları aştı. İstanbul tehlikeye düşünce, Babıali, 22 Mart 1829'da, Yunanistan'ın kendi tebeası kalmak üzere yarı bağımsız bir hükümet olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. Nihayet Eylülün 14'ünde imzalanan Edirne Anlaşması'yle 2'inci Mahmut Yunanistan'ın gerçek bağımsızlığını onaylamak zorunda bırakıldı.

Bunca kan dökülmüş, dış görüntülerden başka hiçbir şey değişmemişti. Zaman zaman çıkarılan fermanlarda, gayet bulanık birkaç kelimeyle yenileşmeye şöyle bir değiniliyordu, o kadar... İşler, eskisinden çok daha kötü hallere gelmişti.

Padişah, ıslahat yapmak istiyor, Avrupalıların üstünlüğünü kabul ediyor, eski töreleri terketmek, "Türklükten çıkmak arzusunda bulunmakla beraber, Türk kalıyordu"

Bir bakıma, istidadı ve zekası sınırlı kimselerde görüldüğü üzere buluttan nem kapacak, esen rüzgardan hile sezecek kadar vesveseliydi. Öyleyken çevresindeki hilelerin, çıkarcıların söylediklerine de kolay kapılıyor, kolay kandırılıyordu.

2'inci Mahmut'un uğradığı zorluklar memleketin temel özelliklerinden geliyordu. Başından beri taklit etmek istediği Büyük Petro'nun elinde bulunan araçlara, milli özelliklere sahip değildi. Büyük Petro'nun işi, geri kalmış milletini, bağlı olduğu Hıristiyan uygarlığına yetiştirmekti. Bunu başarmak için ordusunda, hükümet dairelerinde çalıştırmak için dilediği kadar yabancıyı dışardan getirtebiliyordu. Burada, hiçbir bağlı yanı bulunmuyordu.

2'inci Mahmut'ta ise, yabancı getirmek meselesinde hemen hemen imkansız, batılı dini ve milli fikirler ve inançlar duvarları kapatmaktaydı. Çevresi işe yarar adamdan yana bomboştu. Namuslular, vatanseverler yok değildi ama, bunlar da kara cahildi. İşbaşına getirilince hırsızdırlar, dinsizdirler korkusuyla elleri ayakları kesiliyor, donup kalıyorlardı.

Ahali ise bu yutturmadan bıkmış usanmış, Padişahı bela saymağa başlamıştı.

Yabancılar da artık Osmanlı İmparatorluğunun yaşamasından umutlarını kesmişlerdi. Yakın bir dağılmayı pek mümkün gören Avusturya, nihayet Avrupa'daki Osmanlı topraklarını nasıl paylaşacaklarını 1830'da, Petersburg kabinesine ciddiyetle sormak zorunluluğunu duydu.

DÜRDÜNCÜ BAB

İktisat İşleri

Devlet adamlarından kurulmuş Islahat Şurası tasarladıklarından pek çoğunu hatta görüşmeyi bile başaramamıştı ama, devleti gerçekten ölüm tehlikesine yaklaştıran mali meseleler üzerinde ister istemez durmuş bazı kararlara varabilmişti.

Merkezi idare, başlıca istihlak maddelerini inhisar altına aldı. Ve çok geçmeden inhisara aldığı maddeleri fiyatlarını pek ağır ölçülerde arttırarak satmağa girişti. Hıristiyan tebeadan alınan haraç ondört kuruştan otuz kuruşa çıkarıldı. Bir tezkere usulü koyularak haraç ödemek sistemi müslümanları da kavradı.

Mülklerin el değiştirmesi işinden, şer'iyye mahkemeleri davalarından, kadıların aldıkları yüzde on resme hükümet el koymayı tasarladı.

O zamana kadar memurlar kendi maaşlarını, işlerinden kendileri çıkarıyorlar, hatta, memuriyet alırken, - değerlerini çoktan kaybetmiş yasalara göre her üç yılda bir- memuriyetlerini yeniden elde etmek, ya da, bir başka yere atanmak için hazineye üstelik, birşey ödüyorlardı.

Hükümet batıda olduğu gibi, bütün memurları hazineden ödenecek aylıklara bağlamayı kararlaştırmıştı. Anadolu eyaletlerinde yapılan değişmelerden bazı gelir fazlaları elde edilmişti. Vali'ler yerine sadece müsellimler kullanılarak Asya eyaletlerinin vergi gelirleri doğrudan doğruya Hazine tarafından toplanıyordu.

Lakin yeni ordu, yeniçerilere bakarak korkunç derece-

de pahalı bir hale gelmişti. Ordu Levazım Dairesi bütün fazlasını yutuyor, aslında gelen para kapanın elinde kalıyordu. Ayrıca kumandanlar da, su gibi para harcıyorlardı.

1826'larda büyük umutlar bağlanan, Avrupa kılıklı, Avrupa talimi görmüş yeni ordu, 1839 savaşlarında pek büyük başarılar gösterememiş, sonunda büyük yenilgilere uğramıştı.

Daha sonra 2'inci Mahmut'un başına Rusya yenilgisinden daha müthiş bir felaket geldi. Padişahın bunca yıldır, bunca emekle, bunca ağır masraflarla elde etmek istediği sonucu, Afrika eyaletlerinden birinin valisi, Mısır'da Mehmet Ali Paşa, tekbaşına başarmıştı. Milli ve modern bir ordusu vardı, donanması vardı. Geliri de yüz milyonun üstündeydi. Batı uygarlığını Osmanlı Padişahından daha kolay alıyor, daha kolay uyguluyor, İskenderiye'yi tarihteki önemli ticaret merkezi yapmayı, dünyaya yayılan bir kısım emtianın deposu haline getirmeyi tasarlıyordu.

Mehmet Ali Paşa, Padişahın yeniliği yürütememesinden, ayrıca bu yüzden milletin nefretini kazanmasından cesarete gelmiş, günün birinde maskesini yüzünden çırpıp atmıştı.

30 bin kişilik ordusuyla koca İmparatorluğun üstüne yürüdü. Belen ve Konya savaşlarında 2'inci Mahmut'un seksen bin kişilik ordularını yendi.

Çaresiz kalan 2'inci Mahmut, can düşmanı saydığı Çar'dan yardım istedi. Rus donanması İstanbul'a gelerek Boğaz'da demirledi.

Gene bir çaresizlikle Padişah despotluğunu biraz gevşetti. Hükümdarlığın mutlak haklarına bazı şartlar altında katılabilecek iki Meclis kurarak bir adem-i merkeziyet tecrübesine, bir çeşit ilkel biçimde meşrutiyet idaresi denemeye bile girişti.

BEŞİNCİ BAB

Reşit Paşa

1848'de Osmanlıların, herbiri 20 bin kişilik 6 Kolordu-

su, (120.000 kişi) 50 bin Redif, 30 bin Bosna-Hersek askeri, 10 bin Miadite askeri, 10 bin Dobruca Tatar asker, 1500 Tuna Kazakları askeri, 25 bin Kürdistan asakiriyesi, 30 bin Irak ve Arabistan milli askeri, 20 bin Mısır askeri olmak şartıyla bütün tutarı 300 bin kişiydi.

Savaşa yarar deniz gücü: Onüç büyük savaş gemisi, Onu firkateyn, onikisi vapur olmak üzere yardımcılarıyla beraber 60 parçaydı.

Bosna Hersek'te Islahat

Boşnakların katledilen ve kaçan zadegân toprakları Fatih tarafından müslüman olanlara verildi. (1463), 1498'de Osmanlı topraklarına katılan Hersek soylularından bir kısmı müslüman oldu, bunlara Vassal statüsünde muhtarlık verildi. 3 yüzyıl imtiyazlarına hiç dokunulmadı. Bunlar Hıristiyan halka zulmetmekle ün salmışlardı. Tanzimatın getirdiği eşitliği kabul etmediler. Tanzimat Bosna-Hersek'te yürütülemedi. 1851'de beylerin direnmesiyle Babıali aşarı kaldırdı. O zamana kadar demirbaş gibi topraklarla beraber mal olarak hesaplanan çiftçiler, kiracı oldular bahanesiyle ondabir yerine üçtebir, hatta yarı vermek zorunda kalmışlardı. Bu yüzden Bosna-Hersek korkunç bir yoksulluk içindeydi.

Bu sırada Mukaddes Emanetler meslesi yeniden alevlendi, Fransa ile Rusya'nın arasını açtı, Babıali için canından usandırıcı bir bela halinde sürüp gitmeye başladı.

ONSEKİZİNCİ BAB

Padişah Gözden Düşüyor

Hazine tamtakırdı. Hükümet vergileri sarrafların aracılığıyle topluyor, gelirin önemli parçası bunlarda kalıyordu. Bütün hükümet hizmetleri altüst olmuştu. Mali buhranın sebepleri üç idi: Hileli maden, karşılıksız kağıt para, ciddi bir bütçenin birtürlü yapılamaması, yani usulsüz, nizamsız gelir harcaması, gelirle gider arasında denge kurulamaması...

Türkiye kapitülasyonlarla bağlı yerli sanayiden yoksundu. Bütün mamul eşyayı dışardan getiriyor, parasının de-

ğeri ise aralıksız düşüyordu. Hammadde, bilhasa tarım ürünleri ihracı karşısında milletin eline giren para yukardaki sebepten durduğu yerde azalıyordu. Hükümet vergi toplamağa yeteri kadar namuslu memur bulamadığından yeniden iltizam usulüne dönmüştü. İltizam arttırmaları da denetsiz yapılıyor, mültezimler her türlü garantinin dışında dalaverelerle yalnız kendileri için çalışıyorlardı. Bunlar hızla zenginleşirken devlet, tersine hızla yoksullaşıyordu. İstanbul'u ve Beyrut'u saymamak şartiyle Osmanlı İmparatorluğunun bütün gümrükleri bir Ermeni ailesinin eline geçmişti. Sadrazam koca Reşit Paşa'nın bu aileden akla sığmaz rüşvetler aldığı, bu yüzden bir başka firma şimdiye kadar verilenden ikibin kese fazla teklif ettiği halde, mültezim firma, iltizam tutarından oniki milyon guruş kırmak zorunda kaldığını söylüyor, daha garibi iltizamı da Sadrazamın desteğiyle alıyordu. Maaşlar verilemediği, tayinler zamanında çıkarılamadığı için orduda hoşnutsuzluk başlamıştı. Asker artık subayları saymıyor, fırsat buldukça savuşuyordu. Kaçma olayları arttığı için asker bir yerden başka yere yollanamıyordu. Yoksulluk yüzünden Avrupa kıtasındaki eyaletlerde eşkıyalık alıp yürümüş, halk dehşete kapılmıştı.

Merkezi iktidar güçten düşmüş, taşralarda açıkça yapılan hırsızlıkların ve soygunların bilinen suçlularını bile yakalayıp cezalandıramaz olmuştu.Babıali'den artık kesinlikle hiçbir iş çıkmıyordu.

İşte bu sırada Reşit Paşa dışardan borç almak zorunluluğunu ortaya attı. Ama bu sefer de, parayı yabancılara bir daha kurtaramamak üzere kaptırmak korkusu vardı.

3 yıl önce kurulan Dersaadet Bankası, türlü sebeplerle devlet masrafları azaltılamadığı, memleketin tabii servetleri işletilemediği, bilhassa Vilayet varidatı merkeze bir türlü getirilemediği için kendisinden beklenenleri yapamamıştı.

Yüz milyon guruş sermayeyle Osmanlı Bankası kuruldu. Yabancı uzmanlar getirildi, bütün devlet dairelerinde de Avrupa usulünce defterler tutulmağa girişildi.

Padişah suçlu aradı, Reşit Paşa'yı kovdu. Fakat Reşit Paşa'sız işler büsbütün karışınca, yeniden sadrazam yapmak zorunda kaldı. Böylece de halk asıl suçlunun Padişah olduğu inancına kapıldı. Kaypak huyları, yenileşmeden yana olan aydınları küstürmüş, eski zamana hasret çekenler gavurluk meselesini yeniden ortaya atmıştı. Müslümanlar yeniden gavurlara dilediklerini yapmak, bulduklarını, buldukları yerde almak istiyorlardı.

ONDOKUZUNCU BAB

Vilayet İdarelerinde Islahat

Reşit Paşa gitmiş Ali Paşa gelmişti. Yapamadı. Padişahın eniştesi okuma-yazma bilmez, gayet iktidarsız Mehmet Ali Paşa geldi. 1852'de, Vilayet idarelerine çekidüzen vermek isteyen bir ferman çıkarıldı.

Tanzimattan önceki iltizam sistemi şöyleydi: Her vilayet bir veya birkaç yıl için, vergisini toplamak şartiyle bir memura, Vali'ye satılır, memur da hükümet alacağına karşılık muteber bir taraftan kefil gösterirdi. Vali böylece birkaç yıl için azledilmesi imkansız bir Padişah vekili (Sıddık) olurdu. Azledilen memurlar yerli, vergiyle ilgisiz olanlardı.

Valiler dilediklerini idam ederler, askeri kuvvetleri dilediklerine karşı kullanırlar, kendi hesaplarına vergi alırlar, birçok şeyi canları isterse yasak ederlerdi. Böylece birkaç yıl için memleketi babalarının çiftliği gibi soyarlardı.

Bu idare tarzı bilhassa ticareti imkansız kılıyordu. Peşin akçesiyle birer ruhsatname, özel tezkere alınmadıkça hiç kimse, tarım ürünlerinden hiçbir şey satın alamazdı. Böylece alımlar gibi üreticiler (Çiftçiler) de Vali konağının emrine ve keyfine bağlı idiler.

1838'de imzalanan beynelmilel anlaşmalar, ticareti serbesleştirmiş bütün imtiyazları ortadan kaldırarak gerek memleket ve gerek yabancı tüccarlarına zarar veren çeşitli kötülüklerin sürmesini veya yeniden dönüp gelmesini imkansızlaştırmıştı. Böylece Babıali bu anlaşmayla gerek ken-

disi gerek vilayetlere yolladığı valiler için inhisarlardan vazgeçiyordu.

Tanzimat iltizamı kaldırdığı zaman Vilayet İdarelerini şu biçimde değiştirmişti: Mülki taksimatın her derecesine mahalli askeri kuvveti çekip çevirecek bir kumandan, yerin önemine göre Defterdar, Muhassıl, Malmüdürü namıyla Maliye Nezareti memurları atanmıştı.

Vali doğrudan doğruya Sadrazamla, askerler Harbiye, Defterdarlar Maliye Nezaretiyle yazışırlardı.

Ayrıca Osmanlı Vilayet Meclisleri kurulmuştu. Bunlar hergün toplanırlar, idare ve adliye işlerine karışırlardı. Valiler artık belli aylıklarla sorumlu memurlar haline gelmişlerdi.

Mehmet Ali Paşa sadrazam olunca, Valilere eski hak ve salahiyetlerinden birazının geri verilmesi uygun görüldü. "Ahalinin güvenliğini bozan karışıklık olursa, hükümetin nüfuzunu korumak üzere, kanuna sıkısıkıya bağlı kalmak şartiyle karışsınlar" denildi.

Valinin Vilayet Meclislerine danışmadan bir iş yapamamasında bir çeşit danışma usulüyle batılaşmışlık umuluyordu. Lakin bu meclisler istenildiği gibi işleyemedi. Hiçbir fenalığı önleyemedikleri iyilikleri savsaklıyorlardı. Ecnebilerin işleri çok bozulmuş, eskiden Konsoloslara olmaz diyemeyen valiler, şimdi bu Meclislerin ardına saklanarak istekleri geri çevirmeye başlamışlardı.

1852 Fermanı, muhassılları, malmüdürlerini, kaza ve nahiye meclisleri üyelerini, zaptiye subaylarıyla reislerini yeniden Valilerin emri altına verdi. Valiler bu memurların yaptıklarından sorumluydular, bunları diledikleri zaman işten çıkarabiliyorlardı da ...

Valilerden adam öldürme hakkı alındı alınalı, kanun içinde eşkıya kovalamak, eşkıya tepelemek adeta imkansızlaşmış, köylüler, bilhassa namuslu insanlar haydutların ayakları altına düşürülmüştü. Edirne'de, Trabzon'da, İzmir'de, bilhassa Başkent'e uzak vilayetlerde, zabıta eşkıyalara hiçbir şey yapamıyordu. Çünkü daha önce ateş etmek yasaklan-

mış, askere, ancak kendisini savunma hakkı tanınmıştı.

Yeni düzende, bir suçluyu izleyen, kovalayan memur ve askerlere kanuna uygun olarak bir kere ihtardan sonra silah kullanma izni veriliyordu. Kanun dairesinde muhakeme edilip mahkum olanların cezalarını bulundukları yerde çekmeleri, İstanbul'a yollanmamaları kararlaştırıldı.

O zamana kadar Osmanlı kanununa göre, şahsi davacısı olmayan davalar görülmez, mirasçısı bulunmayanı öldüren, elini kolunu sallayarak gezerdi. Yeni düzende hükümet tarafından Müddeiler (Savcılar) tayin olunuyordu.

Bu arada, zanlılara ve suçlulara işkence yapılması da kesinlikle yasaklandı.

Hasılı, 1852 kanunu, 1839 Fermanının sıkı merkez idaresini oldukça gevşetiyordu. Oysa, Osmanlı ülkesinde eskidenberi bazı yerler imtiyazlarını muhafaza etmişler, hatta muhtariyetle idare olunagelmişlerdir. Merkeze sıkı bağlılık bu yüzden düşünülmüştü. Şimdiyse, tekrar eskiye dönülüyor, kötülükleri ortadan kaldıramayan eski sistemin yeniden canlanmasına göz yumuluyordu.

YİRMİNCİ BAB

Kısaca Sonuç

Tanzimatın getirdiği yenilikler, Hıristiyan tebea ile hakim unsur olan müslümanlar arasında eşitlik sağlayamamamış, yerini daha kötü ezilen Hıristiyanlara sürekli olarak yanıp yakılmak, başkaldırmak, dıştan yabancı kuvvetleri imdada çağırmak fırsatı vermişti.

Maliye-vergi sistemi düzeltilememiş, yeni kadrolara gidilememişti. Üretim artmadığı için pahalılaşan devlet memleketi büsbütün fakir düşürmüştü. Ama gene de hiçbir değişiklik olmadı denemez.

1852'den sonra hiç kimsenin malı müsadere edilmedi. Arada sırada duyulan işkence suçları şiddetle cezalandırıldı. Vaktiyle hiç kimsenin şaşılacak birşey saymadığı, mahkemesiz adam başı vurma ise tarihe karışmıştı.

Eskiden hiç kimse, bilhassa, Hıristiyanlar zenginliklerini ortaya çıkaramazlardı. Şimdi artık bunu saklamağı gerekli görmüyorlardı. Orta ve fakir müslüman halk her ne kadar zenginliği hala günah sayıyor, dışarıya vurmayı ayıplıyorsa da artık hakaret ve baskı da yapamıyordu. Gene Hıristiyanlar arasında bir mezhepten çıkıp bir başkasına girmeye de hiç kimse artık karışmıyordu.

Askeri derebeylik kaldırılmış, yüzyıllardır dokunulamayan Bosna-Hersek üzerindeki ağalık da sökülüp atılmıştı.

Filhakika bunlar çok ilkel şeylerdi ama, insanı geleceğinden mutsuzluğa düşüren karanlık biraz olsun açılmıştı.

İKİNCİ KISIM

1854- 1867
Kırım Savaşı

Tanzimattan önceleri askerlik ölünceye kadardı. Sonra 5 yıla indirildi. Her asker salıverildikten sonra, her sene bir ay, yerinde talim etmek şartiyle dokuz yıl redif sayılıyordu. (Yedek asker)

Bazı küçük benzemezliklerle Kolordu'ların kuruluşu, askeri rütbeler, yüksek ve küçük rütbeli subayların ödevleri, talimler, manevralar Fransızlardan tıpkı tıpkısına alınmıştı. Bir ordu Kırım savaşında bazı başarılar gösterdi, askere alma sistemiyle sayısını rediflerle çok kolay kabartmıştı ama, gene de umulduğu gibi Avrupa orduları ustalığı çizgisine erişememişti.

Kırım seferinde Fransız ordusu Başkomutanı Mareşal Saint -Armand, 1854'te yazdığı bir mektupta şöyle diyordu: "Türk Ordusu'nda iki şey var: Bir Başkomutan, bir de er'ler... Bunların arasında birleştirici unsur, yani subay hele küçük rütbeli subay hiç yok!" Türk askerinin korkmaz, dayanıklı, azla yetinir olduğunu batı kumandanları hemen kabul etmişlerdi.

Türkiye'de askerlik, hele başlangıçta ağır ve kârsız bir

iş olduğundan, zenginler hiç rağbet etmiyorlardı. Bunlar çocuklarını sivil memur yapıyorlardı. (Osmanlı Ordusu'nda o zamanlar, sivil kadrodan da kumandan olanlar yok değildi.) Bu sebeple subaylar erlerden yetişiyordu. (Sonraları Alaylı denilen) Bu sebepten subayla er arasında disiplin kurulamıyor, bir başıbozukluktur gidiyordu. Entrika ve para, rütbe almak, bunları çalışarak kazanmaktan çok daha kolay, çok daha kestirmeydi.

Bunları yazan, **Reveu de Deux Monde** Dergisinin 15 Mayıs 1860 sayısında Fransız Diplomatı Saint Pricot, şunu da ekliyordu: "Askerin talim ve terbiyesine memur olan ve Osmanlı ordusunun kadrosunu meydana getiren büyük subaylar ve reisler cahil ve sefildirler. Ordunun yalnız görünüşü değişmiş, asıl maddesi olduğu gibi kalmıştır." Mareşal Saint Armand, 1854 tarihli bir mektubunda, "Onbeş gündür bu asker -Türk askeri- sadece peksimet ve pirinçle yaşıyor. Bunu hayvanların semizlenmesini beklemek için yapıyorlar. Hayvanlar yeterince semizlenmeden kesilmeyecek... İşte Türk idaresi." diyor.

Serdar Ömer Paşa da, böyle idare edilen bir askerin, ne kadar cesaretli olursa olsun uzun bir sefere dayanamayacağını saklamıyordu.

Fakat ıslahatın asıl çaresini bulamadığı dert ahlak bozukluğu idi. Bunun asker hayatıyla oynayacak hayasızlığını görmek için başkentten uzak birliklere bakmak gerekti.

Bitaraf gözlemcilerin topladıkları belgeler - 390 telgraf - İngiliz Parlamentosuna verilmiş ve yayınlanmıştır. İşte bunun Fransızca çevirisinden bazı parçalar:

General Williams diyor ki: "Bu dayanıklı, azla yetinir Asya ırkının, her memlekette hemen isyanlara sebep olacağından şüphe etmediğim bunca acıya ve yoksullluğa büyük bir sabırla nasıl katlandığına gerçekten şaşmaktayım."

Askerin tayinatı pek fenadır. En ilkel sıhhi kaideler bile tamamiyle meçhuldür. Hummaların, tifüslerin şiddetle sürüp gitmesinin sebebi de budur. Çeşitli birliklerde aylıklar 18, 20, 22 aydır verilememiştir. Asker ele geçenle, geçirilebi-

lenle doyurulmağa çalışılıyor. Subaylar, inzibat, talim hususunda insanın utançtan yüzünü kızartacak kadar gevşeklik göstermektedir. Bunların çoğunluğu kumandanlığa layık değildir.

Ötedenberi alıştıkları için serhoşturlar ve askerin parasını çalmaktan başka birşey düşünmezler. Müşir, irtikap ve hırsızlıkta ötekilere örnek oluyor. Paşalar, miralaylar, muhasebe memurlarıyla ortak olduklarından, çalınan aralarında kırışılıyor, İstanbul'a korkunç sahteliklerle dolu kağıtlar yollanıyor. Hükümet 33 bin kişi hesabiyle kumanya veriyor, oysa silah altında ancak 17 bin 500 kişi var. Başıbozukların aylıklarıyla kumanyaları da, bu çeşit askerde hiçbir düzen bulunmadığından müşir ile bu çetelerin reisleri için geniş bir hırsızlık alanıdır.

Kağıt üzerinde 3500 kişi görülen bir çetede ancak 700 başıbozuk bulunuyor. Müşir en küçük şeyleri bile vurmamazlık etmiyor. Geçen kış mevsiminde hastanelerde ölen 12 bin kişinin eşyalarını sattırdı.

Paşalar ve miralaylar hırsızlık için daha birçok kaynaklar buluyorlar, muhasebe memurlarıyla uyuşarak pirinç ve et tayinatı karşılığı para alıyorlar.

Bunları ma olarak almak zorunda kalırlarsa hemen sattırıyorlar.

Çevredeki tarım ürünlerini askere yediriyorlar, evleri yıktırıp odun ve tahtaları yaktırıyorlar, buralarda çok pahalı olan yakıt karşılığını ceplerine atıyorlar. Herkes bu yağmadan mümkün mertebe daha çok yararlanmağa bakıyor."

General'in 22 Teşrinievvel - Ekim - 1854'te Londra'ya çektiği 46 numaralı telgraftan...

İKİNCİ BAB

Reaya Ahvali

Yukardanberi anlatıldığına göre, Tanzimat amaçlarına varamamış, batıyı memnun edip Hıristiyan ve Müslüman tebea arasında eşitlik sağlayamamıştır.

Oysa, Osmanlı İmparatorluğu, batıda kurulmağa çalışılan Milletler Birliği'ne girmeye hazırlanıyordu.

Kırım Savaşı sonunda Viyana'da imzalanan Barış Anlaşması, Osmanlı İmparatorluğu'nun içişlerini yeniden düzenlemek işini de üstüne aldı.

Bu anlaşmaya ek bir protokolda, Eflâk, Boğdan ve Sırbistan beyliklerinin yeni durumlarına, Tuna'nın serbestliğine, Karadeniz'in tarafsızlığına, Osmanlı ülkesindeki Hıristiyan ahalinin imtiyazlarına ve bazı yasaklardan dışarıda bırakılmasına dair dört madde koyuldu

Osmanlılar, Çarlık nüfuzuna düşmüş (Eflâk) ve (Boğdan) eyaletlerinin, bu nüfuzdan kurtulunca gene kendi hakimiyetleri altına geçeceğini umuyorlar, silâh arkadaşlarından bunu istiyorlar, büyük düşmanlarına karşı böyle bir başarı kazanacakları için şişiniyorlardı. Hıristiyan tebea için istenenler umurlarında bile değildi. Ayrıca Karadeniz'le Tuna ağzı da Rus nüfuzundan kurtarılacak, Türkiye ecnebi elçilerin nezaretinde İstanbul'da kurulacak bir milletler arası komisyonun yardımıyle, nehrin gemi işlemesine yarar bir halde tutulması işini üstüne alacaktı.

Babıali, Kırım Savaşı'nda batılıların umdukları şeylerin neler olduğunu hiç düşünmüyor, mümkün mertebe zaferden arslan payını kendisine almaya çabalıyordu. Buradaki hesapları o kadar hayallerle doluydu ki, daha ortada hiçbir şey yokken, daha küçük savaş ortaklarına karşı zorluklar çıkarmağa çoktan girişmişti. Reayanın halini düzeltmeye -Dördüncü maddeye- gelince Osmanlı Vükelâsı bunu vermeye hazır olduklarından 2'inci Mahmut'tan bu yana da ne yazıldığını merak bile etmeden vermeye başladıklarını sandıkları için imzalayacak kâğıt aramaktaydılar. Fakat Prens Kormakof özel bir madde eklenmesini, bu maddeye dayanarak Osmanlı tebeası Hıristiyanların Avrupa devletlerinin birlikte verecekleri garanti altında bulunmalarını isteyince ayakları suya değdi. Böyle bir istek devletler hukukuna aykırıydı, Osmanlı devletinin yabancı devletlere tâbî hale geldiğini düpedüz meydana vuruyordu. Bunu şiddetle reddettiler. Çün-

kü vaktiyle Rusya'nın istediği birşeydi bu. İngiltereyle Fransa o zaman vermemesini öğütlemişlerdi, direnmesini arkalamışlardı.

Kaldı ki, Hıristiyanlar için istenen garantiler, din meselelerinde yüzyıllardanberi zaten vardı. Medeni hukukta istenen adliye muhtarlığı ve başkaları ise, Müslümanların şartlarıyla eşit olmak şurada dursun, onları kat kat aşıyordu. Ayrıca azınlıkları birbirine düşürdüğü için ortadan kaldırılmak da onların çıkarına uygundu. Böylece Babıali yeniden sıkı merkezciliğe dönmek niyetindeydi.

Fransa araya girdi, durumu anlatmağa çalıştı. Babıali, işi kolaylaştırmak için ağalık etmek istedi, yiğitlik bizde kalsın der gibi, Hıristiyanlardan aldığını, bunların orduya ve devlet dairelerine kabul edileceğini bildirdi. Hıristiyanlar orduda albay, devlet dairelerinde birinci sınıf memuriyetlere - Evlâ rütbesine- kadar yükselebileceklerdi. Bundan başka özel izin almaksızın kiliselerini onartmak, sırf Hıristiyanların oturduğu mahallelerde yeni kiliseler yapmak hakkı da tanınacaktı.

Hıristiyan tebea, o zamana kadar, eşitsizlik örneği diye gösterdikleri asker olma ve yüksek rütbelere çıkma yasağının kaldırılmasına şiddetle karşı durdular. Bunu zulüm saydılar. O kadar ki Rumeli'ndeki Ortodokslar, toplu olarak dağa çıkacaklarını, hatta, komşu devletlere sığınacaklarını, tehdit olarak ileri sürdüler. Hükümet, Rumeli ahalisinin dağılmasından -elden çıkmasından- korkarak bu hükmü hemen değiştirdi.

Sınır boyu Hıristiyanları askerlikten dışarda tutuldu. Ve Hıristiyan askerler tutarını 15'ten 7 bine indirdi. Hatta, sonra bu yedibinden de vazgeçti.

ÜÇÜNCÜ BAB

Hürriyet-i Vicdan

Paris görüşmelerinde en büyük zorluk, Babıali'nin tahmini dışında 4'üncü maddeden gelmişti.

Önce masaya vicdan hürriyeti koyuldu. Osmanlı hükümeti İslâmları bu tartışmanın dışında tutmak istiyor, İngiltere sefiri ise buna kesinlikle karşı çıkıyordu.

Vaktiyle İslâm olmuş iken sonra Tanzimattan cesaret alarak eski dinine dönmeye yeltenen bir Rum, Bursa'nın Bilecik kasabasında asılmıştı. Bunu sözkonusu eden İngiliz Sefiri Lord Strattford Rıfat Paşa'ya: "Avrupalı kalmak istiyorsunuz; din meselelerinde kan dökmekten vazgeçerseniz kalabilirsiniz!" diye bağırmıştı.

Buna karşı Rıfat Paşa şu cevabı verdi: "Politikada batının öğütlerini iyi niyetle dinleriz. Fakat din meselesinde bağımsızlığımızı savunmak zorundayız. Din, bizim kanunlarımızın kaynağı, hükümetimizin biricik dayanağıdır. Bizim gibi Padişah da bu yasaya dokunamaz. Vicdanınızı yaralayan olayları yasak edebiliriz, buna gizlice söz veririz. Lâkin şer'î hükümlerden birini ortadan kaldırmak için bizden emirname istemek, hükümetimizin temelini kazımak, çökertmek, tebeamızı bizim sözümüzü dinlemekten çıkarmak, Osmanlı devletini sükûna ve rahata muhtaçtır derken, karmakarışık etmek demektir."

Gene aynı konudaki bir İngiliz isteğine 1854'te Âlî Paşa da şu karşılığı vermişti: "Padişah buna evet derse artık İslâm milletinin Halifesi olamaz. Tahtını uzun zaman koruyamaz. Din değiştirenlerle dine söğenleri öldürmeyeceğimize dair size diplomasi yollarından söz verebiliriz. Fakat bunu halka yaymak, ayaktakımı ile ulemanın öyle başkaldırması sonucu verir ki, önünü almağa gücümüz yetmez!" Batılılar Osmanlıları, henüz kendilerinde bile yerleşmemiş yeni davranışlara zorluyorlardı. Bereket versin Fransa ile Avusturya bu fikre katılmıyordu.

Nihayet kimsenin kimseye din meselesinde karışmaması, kimsenin kimseyi din meselesinde zorlamaması, kararlaştırıldı.

DÖRDÜNCÜ BAB

Yeni İdare Programı

YİRMİÜÇÜNCÜ BAB

Islahat'ı Adliye-Tanzim'i Kavanin

İngilizler, Osmanlıların yabancı kanunları aynen kopya etmeye kalkışmalarını "Teşkilât'ı Kırtasiye" adlandırarak alaya almışlardı.

Sait Paşa Adliye Nazırı olunca, teklif ederek her yere savcılıklar, mübaşirler, noterler tayin ettirdi. Yıl 1880'di. Bu teşkilât Mısır'da 1875'tenberi vardı.

Osmanlı İmparatorluğu 1869'dan sonra sürekli olarak iflâs uçurumu üzerinden sallanmış, birkaç kere de, buraya tekerlenmiştir. 1871'de hazine, borçlarını ödeyemez oldu. 1873'de, Osmanlı borçları beşbuçuk milyar Frank'ı bulmuştu.

Bu arada çare olarak vakıfların satılmasına başvuruldu. Zorluklara pek az faydası olabildi. Beş yıllık zaman içinde yüzde elliye indirilmesine karar verildi. 1876'dan sonra da artık faiz ödenmez olmuştu. 1877'de devleti iflâsa atan savaş patladı. Çıkarılan kâğıt paranın bir lirası bir altın sayılırken, aşarda geçmek üzere üç kâğıt bir altın hesabına indirildi.

Devleti iflâstan çekip çıkarmak için Osmanlı İmparatorluğu, alacaklılarıyla doğrudan doğruya konuşmak istedi. 1854-1855-1877 tarihli özel garantiye sahip borçlar müstesna, öteki borçlar yarıya indirildi. Borçlar 5.237.418.500. - Frank'tı ama, devletin hazinesine ancak 2.539.650.000 Frank girmişti. Ödeme için tütün, tuz, içki, deniz avı ve ipek resimleri alacaklılara bırakıldı. Böylece 1882 Düyun'u Umumiy'ye İdaresi meydana gelmiş, işe başlamış oldu.

GENEL KISALTMA - SONUÇ

Türkler ilk yayılma sıralarında, büyük bir örgütlenme gücü göstermişler, çağlarında ve tarih yüzüne çıktıkları yer-

de -Anadolu'da- devlet kuruculuğa gerçekten lâyık, yeri doldurulmaz, bir topluluk olduklarını kısa zamanda, inkâr edilemeyecek bir açıklıkla, dosta düşmana ispatlamışlardı.

Şüphesiz o zaman batının içinde bulunduğu özel şartlar bu yeni İmparatorluğun kurulmasını kolaylaştırmıştı. Bu kolaylaştırma, Osmanlıların üstünlüklerini örtbas edemez.

18'inci yüzyılda durum değişti. Osmanlılar batıya yenilir oldular. Önce buna sebep olarak eski düzenin bozulduğu ileri sürüldü. Çeşitli şiddet hareketleri, kanlı baskılarla geriye dönmek denendi. Sökmeyince, milli ruhu, toplumsal özellikleri, inançları, düşünce sistemini tıpatıp koruyarak sadece batıdan tekniği almak yoluna sapıldı.

Yeni teknik ve onun gerektirdiği değişmeler, durumu büsbütün kötüye götürünce, dış baskıların da etkisi altında, değiştirmemeğe kesinlikle kararlı oldukları özellikleri, düşünce biçimlerini, en sonunda dinsel inançlarını da istemeye istemeye, şurasından burasından, bazı bazı da gerileyerek, ilericilerden, gericilerden kurbanlar vererek yürütülmüştür.

Yeniçeriliğin düzeltilip modern devlet şartlarına uydurulamaması, Ocağın söndürülmesini zorunlu kılmıştı. Oysa, Yeniçerilik temel özellikleriyle Osmanlı İmparatorluğunun, batıya hiç benzemeyen, merkezi despot devlet sisteminin üç ayaklı dengesinden birisiydi. Bu sistemin ikinci ayağı ulema (Şeria), üçüncü ayağı ise (Şefi), devlet bürokrasisini ve şeriat dışında politik sorumluluğu yüklenen ve şeriatın yanısıra örf ve âdet'i fermanlarla yürüten Padişah - Babıali idi. Yeniçeriliğin ortadan kaldırılması, Osmanlı merkezi despotik devletini, kişisel despotluğa düşürdü. (2'inci Mahmut)

Batının 3000 yıllık tarihinin toplum temelinde, üretim araçları çeşitlerinin belirlediği çeşitli aşamalardan geçmiş, sonunda yarattığı yeni sistemi öldürecek ve ortadan kaldıracak sosyalizm'in temellerini atan proletarya çelişmesini de beraberinde getirmiş kapitalist üretim tarzına (Burjuva - Kapitalist - Emperyalist) aşamaya dayamış, kişisel mülkiyet vardı.

Buna karşılık, Osmanlı İmparatorluğu'nun toplumsal

temeli, üretim araçlarının en önemlisi toprağın ve sulama sistemlerinin devlet malı olduğu, üretim münasebetlerinin sürekli olarak devlet kontrolunda bulunduğu tarihi 6 bin yıl gerilere giden Asya tipi üretim biçimi vardı.

Temel şartları biribirinden yüzde yüz ayrı bu iki dünyadan, birinin gerçek durumun bilincine varmadan, kendisine hiç uymayan toplumların üst yapı müesseseleri, istemeye istemeye alarak uygulamağa çabalaması, karşılaştığı göçme tehlikesini elbette azaltmaz, tersine arttırıp yaklaştırırdı.

Çünkü, Osmanlılığı sürekli olarak yenen batı toplumları, Osmanlı toplumuna karşı sağladıkları üstünlüğü ekonomik temeldeki hızlı birikimin üstyapıda meydana getirdiği müesseselerle başarıyordu.

Buna karşılık, Osmanlı ekonomik temelinde hızlı birikim değil, hızlı dağılış ve hızlı yoksullaşış vardı.

Bu dağılış ve yoksullanışı apansız yüze çıkaran ve giderek daha hızlı arttıran da, batı toplum temelindeki birikim, bu birikimle Osmanlı toplumunun sürekli olarak boğuşma zorunluğunda kalmasıydı.

Artık kendi tarihsel üstyapı müesseselerini bile çekemeyen Osmanlı toplum temeli üstüne, bu temelle hiçbir organik bağ - karşılıklı müsbet etkiler ilintisi- kuramayacak yabancı müesseselerin, kötü kopyacılık suretiyle yükletilmesi, bu temeli, bir bakıma ağır yenilgilerle sonuçlanan sürekli savaşlardan daha çok güçten düşürecekti. Nitekim düşürdü de...

Osmanlı toplumu, kendisinden insan, teknik ve örgütlenme bakımından çok ileri geçmiş, elindeki güçleri oluşu yüzünden dünya tarihinin başka kıtalarında görülmeyen bir kıyıcılıkla, kişisel mülkiyet temeline dayanan batı toplumlarıyla sürekli olarak boğazlaşmak zorunda kalmasaydı, özel sistemini daha binlerce yıl, büyük sarsıntılara uğramadan ya da, temele değmeyen üstyapı değişmeleriyle sürdürebilirdi.

Azgın, kudurgan batı sömürücülüğü ile karşılaşmak, onunla sürekli olarak boğuşmak Osmanlı toplumunu, batıdan müesseseler aktarmak zorunda bırakınca, ekonomik te-

meli çürüyüp yoksullaşan bu toplumun biricik dayanağı devleti gitgide daha pahalı araçlar ithal etmek zorunda bırakti.(Bunların başında, yeniçeriden sonra kurulan modern ordu gelir.)

Batı biçimi modern ordunun ardından batı biçimi modern devlet ve hükümet organları gelmiş, her yenilik, toplumun ekonomik temelinde hiç bir üretim artışı olmadığı, tersine, üretim düşmesi sürüp gittiği için, devletin gücünü biraz daha azaltmıştır.

Ölümden kurtulmak için girdikleri yolda, ölüme daha hızlı yaklaştıklarını gören Osmanlılar, can kaygusuna düşerek, birkaç yıl önce, lâfını edenleri idamlara götürecek yeni müesseseler alır oldular. Bu yeni müesseseler sadece tekniği ve dünya işlerini değil, şeriata bağlı devletin inanç dayanaklarını da sarsıp devirmeye başlamıştı.

Asyalı tipi üretim biçiminin, merkezi despotik devletinde, bütün ekonomik ve toplumsal güçler devlet elinde toplanmak, devlet dışında, devletten bağımsız mülkiyetle de beraber hiçbir örgüt olmamak gerekiyordu. Çünkü böyle toplumlarda, devletten bağımsız her durum devletten çekip alınan, koparılan bir canlı uzviyetti. Sadece devleti güçten düşürmekle kalmıyor, kendisi de, gövdeden koparılmış olduğu için, gövdeden ayrı yaşayıp gelişemiyordu. Oysa, batıya bakan Osmanlılar oranın, devletin dışında, devletten bağımsız çeşitli ve çelişkili toplulukların ve güçlerin varlığını, sürekli çekişmeleri, karşılıklı etkileriyle kendilerini yenen gücü elde ettiğini görüyorlardı.

Hazineyi göz göre göre soydurmak bahasına zengin yetiştirmek, Osmanlılığın son yüzyılında biriken servetleri eskiden olduğu gibi, toplum yararına - zararına- zorla çalıştırmaktan, hatta, sürekli müsaderelerden vazgeçmek, batıda görülen devlet dış dayanakları Osmanlılıkta da meydana getirmek tecrübesinden başka birşey değildir.

Bu tecrübelerin hiçbir müsbet sonuç vermeyeceği daha ilk adımda anlaşılmıştı ama, böyle toplumlarda devleti elinde tutan bürokratlardan, veya yakın akraba ve ortakla-

rından başladığı için, - kurtuluşun imkânsız görünmesinin de verdiği umutsuzlukla- zengin yetiştirmek, ya da, kendilerine zengin etmek yolundan artık dönülemedi.

Buradaki zenginlik - bir çeşit müsrif mirasyedi zenginliği olduğundan, üretime yatırım yapmakla hiçbir ilintisi de bulunmadığından, bütün çabalamalara, yeni kanun ve yasalara, yasak emirlerine, hatta ağır cezalara rağmen, geçici ve aldatıcı olarak bile faydâ göstermedi. Devletin - yani toplumun - çökmesini büsbütün hızlandırdı.

Bürokratlar, devleti ellerinde tutanlar zenginleşmeseydiler, belki batılaşma, bu kadar ilerliyemez, böyle geri dönülmesi imkânsız bir görüntü peydahlayıp, varolmak, yok olmanın ileriliğin hatta vatanseverliğin biricik şartı haline gelmezdi, daha korkuncu günümüzde olduğu gibi kutsallaştırılmaz, üstünde inceleme yapılması, tartışılması suç sayılan korkunç bir tabu haline getirilmezdi.

(NOT: Bazıları batı burjuvazisini belirleyen ana özelliklerin başında memleketleri proletaryasiyle öteki memleketler halklarını sömürmelerini sayarlar. Osmanlılık da, kuruluşunun ilk yüzyıllarında iç ve dış talanları büyük partiler halinde, daha açık hatta, kanunlaştırılmış olarak uzun zaman sürdürmüştür. Buna karşılık, batıda burjuvaların aralıksız yeni yatırımlarla meydana getirdikleri buna bağlı olarak büyük zenginlik birikimini sağlayamamışlardır, hatta, böyle bir düzenden habersiz yaşamışlardır.)

Roman, 1807'de Kabakçı ayaklanmasıyla başlar. 1895'te yakalanma ile biter. Süresi: 88 yıldır.

Birinci Bölüm

1-Kabakçı ayaklanması 1807 Nizameddin 15 yaşında.

2-Selim Üç olayı 1808

3-Alemdar olayı 1808

4-Yeniçeri kırımı 1826 Nizameddin 34 yaşında.

İkinci Bölüm

1-Abdülaziz'in indirilmesi 1876 Mahmut bey 50 yaşında.

2-Çerkes Hasan olayı 1876. 1878'de 51 yaşında ölür.

3-Mithat Paşa'nın boğulması 1884

Üçüncü Bölüm

Münir 1872'de doğmuştur, babası öldüğünde 6 yaşındadır.

1895 Abdülhamit'e suikast ile başlar. Aynı yıl Münir'in yakalanmasıyla biter.

1807'de 1895'e kadar 88 yıl.

Birinci Bölüm

1-28 Eylül 1730 (Perşembe) Patrona ayaklanması.

2-25 Mayıs 1807 (Pazartesi) Kabakçı ayaklanması.

3-28 Temmuz 1808 (Perşembe) Üçüncü Selim'in öldürülmesi.

4-14/15 Kasım 1808 (Pazartesi/Salı) Alemdar olayı.

5-15 Haziran 1826 (Perşembe) Yeniçeri kırımı.

İkinci Bölüm

6-30 Mayıs 1876 (Salı) Abdülaziz'in indirilmesi.

7-15/16 Haziran 1876 (Perşembe/Cuma) Çerkes Hüsnü olayı. Münir 4 yaşında.

Üçüncü Bölüm

1-6/7 Mayıs 1884 (Salı/Çarşamba) Mithat Paşa'nın boğulması. Münir 12 yaşında.

2-Abdülhamit'e muhafızları vasıtasıyla suikast hazırlanması.(Tarihi ?) 1895 Münir 23 yaşında.

Doğumlar

- 24 Şubat 1793 (Pazar) Münir'in babasının babası doğar. Nizameddin.
- 25 Mayıs 1807 (Pazartesi) Münir'in babasının babası 14/15 yaşında. Kabakçı.
- 15 Haziran 1826 (Perşembe) Yeniçeri kırımı. Münir'in babasının babası 34 yaşında. Babası doğar. Mahmut.
- 1826 Münir'in babası Mahmut doğar.
- 1876 Abdülaziz'in indirilmesinde 50 yaşında. Münir 4 yaşında. (Münir'in doğumu 1872) - 1895 23 yaşında - 20/1919 48 yaşında (47 yaşında)

YILDIZ ALACASI

- Osmanlılar Sırplar, Rumlar, Bulgarlar, Araplar ve Ermenilerle 500 yıl birarada, kardeşçe, vatandaşça yaşadıklarını, bunun tarihteki büyük önemini katiyen gözönüne almadan, milletleri sömürmeye kudurmuşçasına yönelmiş batılıların etkisiyle bu milletlerle olan ilintilerini ancak, kendilerine başkaldırmaları anından sonrasıyla, o başkaldırma şartları içinde ve ancak kesip biçmek, zorla sindirmek amacıyla değerlendirdiler.

(Oysa, niyetleri, batıdaki gibi ekonomik sömürü de olmadığı, böyle bir amaç hırsıyla yönelmedikleri için kanlı bastırmaların anlamı büsbütün kalmıyordu.)

- İktidara göz diken bir takım,tarihsel geleneklerin de desteğiyle böyle bir gücü olduğuna inanmışsa, iktidar için hiç duraklamadan vuruşur. Fakat iktidara karşı vuruşmağa çıkarken yaptığı tenkitleri, halka verdiği sözleri tutacak yenileşme fikrine sahip değilse, ya da, bu fikir tarihsel-sosyal ortama uygun düşmeyecek kadar abartılmışsa, suçladığı eski iktidar gibi, soyguna yumulmaktan başka hiçbir şey yapamaz.

Eğer bu takım alaşağı ettiği takımdan daha güçsüzse, alaşağı etmek işini yabancı güçlere dayanarak yapmaktan çekinmediği gibi, bu güçlere dayanarak iktidarda kalmaktan da çekinmez.

O zaman aslında iç çekişme yasalarını zorladığından canını da tehlikeye atmış olur.

İktidar boğuşmalarında hazır güçlere dayanmak, halk kitlelerine dayanmaktan çok daha kolaydır, çok daha kestirmeden takımı iktidara götürür ama, halk kitlelerine dayanmağı inatla sürdüren takım kadar, iktidarda ömürlü olamaz.

Batılaşmacılar toplumun tarihsel geleneğine (gelişimine) uymayan bir yabancı sistem teklif ediyorlardı. Bünyenin aralıksız reddettiği bir ölüm (intihar) sistemi.

Halkların sezgileriyle, şuur altlarıyla, derileriyle duydukları bir ölüm tehlikesiydi bu!...

Batılaşmaya karşı olanlarsa (bunlara batılaşmacılar gerici, kendilerine de ilerici diyorlar) bu kesin ölüm tehlikesini gayet doğru görüyorlar, fakat çare olarak, bu kesin ölüm tehlikesini kabule toplumu zorlayan kendi iflâs etmiş, çürümüş sistemlerinin gerçekleşme umudunu kesinlikle yitirmiş hülyasını, (Halife Ömer'in aslında uydurma - masal - olan adalet çağını) teklif ediyorlardı.

Bu teklifleri, halkın o zamana kadar yıpratıla yıpratıla bizzat kendi gözlerinde bütün ciddiyetini, değerini, işe yararlığını yitirmiş olan dine (dinin sosyal hayatta hile'yi şerileşmiş kullanışına) dayatacaklarını söylüyorlardı. Gene, sadece bu söz, halkın güvenini yitirmeye yetiyordu. Bu işin çıkmazlığını, halk kendi inançlarının işe yaramazlığından biliyordu.

Böylece Osmanlı İmparatorluğu gerçek ve kurtulmasız bir çöküntünün, dağılışın kıyısında debelenmekteydi.

Bu umutsuz durum, 1800'den 1917'ye kadar, dünyada, güvenilecek bir üçüncü kurtuluş yolunun görünmemesinden geliyordu.

Oysa, 1917'den sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihsel geleneğine uygun yeni bir yol (bilimsel sosyalizm yolu) sadece teoride değil, pratikte de açılmıştı.

Bu hale göre tutucular 1800'lerde nasıl yüzde yüz haksız idiyseler, kendilerini ilerici, inkılâpçı sayan batılaşmacılar da, Osmanlı İmparatorluğu'nun özellikleri gözönüne alınırsa, 1917'den bu yana haksızdırlar.

1917'den hemen sonra Osmanlılık kolaylıkla sosyalizm yoluna girebilirdi ama, gerçek kurtuluş için bu yola girdikten sonra da, toplum olarak çok büyük gayretler göstermek zorunda kalırdı. Oysa, Osmanlıların en yaman devrimcileri, en soldaki devrimcileri bile, hiçbir gayret sarfetmek niyetinde değillerdi. (Buna hazır değillerdi) Gerek batılaşmacılar, gerekse hiçbir işe yaramaz gelenekleri tutmak isteyenler kadar, kaytarmacı, tembel ve akılsızdılar.

Bugün de hâlâ bilimden çok, duygularla, canlı yaratıcı-

lıktan çok, ölü kalıplarla yetinmeye çabalamaları, bu tehlikeli çizgiyi aşamadıklarını gösterir.

Bugün de, dün olduğu gibi, kurtuluşu içi boş kalıplarla, Hürriyet Demokrasi, Sosyal Adalet kalıplarında ararken, vaktiyle buharın sanayiye uygulanması devriminden nasıl habersiz yaşamışsak, bugün de tekniğin bir başka devrime sıçradığını idrâkten uzak bulunuyoruz. Oysa, varolabilmemiz için zorunlu, vazgeçilmez saydığımız hürriyet, demokrasi, sosyal adalet, palavrayla, boş lâfların meydana getirdiği anlamsız gürültüyle değil, modern tekniğin hiç olmazsa ortalama güçlerini elde etmekle, bilgiyle, şuurla kullanmakla tahakkuk ettirilebilir.

Oysa, kendilerini sosyalist sayan birtakım Türk aydınları bugün hâlâ Türk köylüsünü yarım yırtık dülgerlik, nalbantlıkla kurtarabilecekleri umudundadırlar.

Bugün Türkiye'nin yeniden kurtuluşunu dinde aramağa çabalaması, burjuvalaşamamasının, emperyalizme doludizgin katılamamasının delilidir.

Türkiye bugün bile, dinden başka bir katalizör bulamamış, sınıfları cıvık bir toplumdur.

Yakın yıllara kadar donmuş köy ünitelerine dayanan Anadolu Türk toplumu, sosyalizmden daha çok faşist despotluğunu tekrar tekrar doğuracak bir toplumdur.

ATÜT'le uğraşan düşünürler, bu özelliği aralıksız gözönünde tutmalıdırlar. Çünkü, ATÜT batılı şemayı reddetmekle işleri hiç değil başlangıcında, kolaylaştırmaz, zorlaştırır. Hiçbir şeyin hazır - kalıp olmaması, yeniden anlamlandırılıp değerlendirilmesi zorunluluğu bakımından...

Türkiye bugün sınıflaşmanın değilse bile, sınıflaşmaya doğru giderken kişileşmenin içindedir. Buradaki kişisellik, şimdilerde, geniş toplumsallık platformunun dışında yaşayamamaktaysa da, bu durum hızla değişebilir.

1884 senesi Kânunuevvel'inden 1885 senesi Şubat'ına kadar, Birleşik Amerika'nın da katıldığı onüç Avrupa devleti arasında bir konferans düzenlendi. Bu konferans Kongo'nun istiklâlini tanıdı, Afrika şehirlerinin beynelmilel ticaret-

te serbestliğini sağladı ve bir daha Afrika'da, herhangi bir devletin, bir arazi işgal etmeden önce diğer devletlere ihbar etme zorunluluğunu koydu. Bunun üzerine Almanya gözlerini Afrika'dan Yakın Doğuya çeviriyor.

Bu suretle Osmanlı İmparatorluğu'nun müstakil olması, emperyalizm'i üstüne çekmeyi zorlaştırıyor, kolaylaştırıyor. Bu kolaylaştırmadan Alman emperyalizm'ini bağımsız bir devletin isteyerek davet etmesi büyük rol oynamıştır.

Ferdciliğin gerçekten önem kazanmadığı, ferdin üzerinde derinlemesine durulmadığı ve ferdiyet sahibi olabilmek için gerekli şartlarla, ferdin ilişiği üzerine kesin yargılara varılamayan toplumlarda, ne dernekler, ne siyasal partiler, ne de insanların en iyi niyetlerle meydana getirdikleri topluluklar, hatta şirketler katiyen ciddiye alınamaz.

Bir toplumda ferdlerin özellikleri ailelerinin ve kendilerinin kişisel tarihleri içinde iyice didiklenemiyorsa - böyle bir bilgi gerekli sayılmıyorsa - o toplumda kollektif işler gerçekten yürüyemez. Sonunda zorunlu olarak tek kişilerin ya da, bir çetenin haksız çıkarına çalışmaya başlar.

Bütün bu ferdî veya kollektif görüntüler, apaçık batı aktarması, işe yaramaz kalıplardan ibarettir. Dalaverecilerin işine yarar. O sebepten doğu'da, insanların birleşmesi, birleşen kişilerin sayısı üstünde bir güç meydana getirmez, tersine o kişilerin birleşmeye tek tek kattıkları güçlerin toplamından çok aşağı, çok cıvık, çok gevşek bir güç meydana getirir.

Doğunun çelişmesi, ferdiyetin böylece tersinden zararlı olarak ferdiyet aleyhine çalışmasına karşılık bütün ferdlerin - daha doğrusu kişilerin - hesaplaşmada, sürü psikolojisine ve törelerine uygun birer toplumsal parça olmalarıdır.

Anadolu savaşının anlamlandırılması ve değerlendirilmesi bile batılılarca, Batı ölçülerine göre yapılmış, bize yıllarca yutturulmuştur. Bu yutturma, ancak, bizim kanmaya ve yutmağa öncelikle hazır olmamızdan ileri gelmiştir. Zaten dıştan aktarılan en doğru, en faydalı düşünceler bile, eğer onlar yerlileştirilememişse - yani aşılmamışsa - ancak

sömürgeleşmiş kafalarca, ölçüp biçilmeden kabullenilir ve gerçeği artık hiç araştırılmaksızın kullanılır.

Batılaşma, yanlışsa, yani sökmüyorsa bütün batılı fikirler ve davranışlar, yerlileştirilmedikçe yanlıştır.

Tarihsel geleneklerinde ATÜT şartları bulunan toplumlar, (yani merkezi - despotik - bürokrat devlet - kendi kendine yeter köylü toplumları gerçeği bulunan memleketler) bunu karşılayacak sağlam bir sistem bulamadıkları takdirde, hiçbir dış benzetmelerle ölümden (dağılıp yeniden bir başka biçimde, ama gene bünyesine uygun bir biçimde toplanma kaderinden) kurtulamazlar.

Bu yüzden, bütün ters sağ zorlamalar böyle toplumlarda ölümü, dağılmayı hızlandırır. Kalıp alınarak tutulacak sol zorlama yolları da çok zor şartlardan geçmeyi, varılan amacı, kat kat pahalı ödemeyi önleyemez.

Son hesaplaşma: Osmanlılık meselesi

Durmuş Efendi, bir çalım, Ziya Gökalp'e benziyordu. Bu benzerlik dış görünüşüyle ilgili bir benzerlik değildi. Gökalp, şişman, durgun, yarı uykulu, boynu bükük, elleri dizlerinde, acılı bir emirkulu, boynu kıldan ince, utangaç, kâhya eskisi gibi.

Durmuş Efendi, tersine, ufaktefek, ince kuru, son derece hareketli, kolay dikilip direnen, hiç kimseye karşı, hatta namaza durduğu zaman Allah'a karşı bile, boynu kıldan ince olmadığını duruşlarıyla meydana koyan, kabadayı, saldırıcı, hatta meydan okuyucu bir ufaktefek, karakuru köy hocasıydı. Öyleyken gene bir birleşik yönleri, biribirlerini andıran çok geniş bir özellikleri vardı. Bu özellik, ikisinin de sınır tanımayan, etki altında bırakma, alışılmış hiçbir çalım göstermedikleri, bilinen irilik numarası kullanmadıkları halde, başka bir insan çeşidi olduklarını hemen karşısındakilere inandırma güçlerinden geliyordu. Hiçbir lâfları alelâde, gelişigüzel, şişirme, uydurma, öncelikle işe yaramaz değildi.

En saçma, en kısır, yalınkat anlamlı sözleri bile öyle

bir sırada, öyle bir davranışla söylerlerdi ki, birden Shakespeare'yen bir dram anlamı, canlılığı, ölmezliği alıverirdi.

Farmason Doktor - Yol Ayrını - Sorum

1 - Batılaşma meselesi. (Emperyalistlerle ilişki. Sömürülme. Kapitülâsyonlar.)

2 - Kadrolaşma. (Partiler - Gizli Örgütler = Genç Osmanlılar, Jön Türkler - Farmasonlar.)

3 - Şehir - Köy (Anadolu - İstanbul) çelişmesi. Parazit şehirler meselesi. - (Anadolu halklarının devlet kurucusu karakteriyle temel dayanak oluşu.

- Devlet idareci kadrolarının (Kapıkullarının) Anadolu halklarına açık tutuluşu. - Bu kadrolarda zenginliklerin sürekli olamayıp - ekonomik sistemin özelliği yüzünden - bir, ençok iki kuşağa kadar sürüp dağılması. Okumuşların halkçı olamayıp kolayca kapıkulu kadrosuna katılması ve burada erimesi. - Anadolu halk kitlelerinin kapıkuluna hizmet etme yatkınlığı ile bu hizmeti, - sözgelimi kur'a askerliğini - bitirir bitirmez yeniden, kolayca, hemen hemen hiçbir kapıkulu izi taşımaksızın reayalığa dönüşü, orada, çelişmesiz, yetkisiz yaşamayı sürdürmesi. (Osmanlılığın köklerinde timar erbabı için de bu böyleydi.)

4 - Genellikle bir Asyalı üretim biçimi toplum özelliği gösteren Anadolu'da, her çeşit zenginliğin, (ağaların, eşraf ve âyânın, esnaf kâhyalarının mültezimlerin, her çeşit iç ve dış ticaret aracılarının, son hesaplaşmada, devlet memuru) kazancı devletten bekleyen karakteri göstermesi. Halka karşı devleti, devlete karşı halkı temsil etme özellikleri. Ve bu zenginleşmenin, bilhassa açık elkoyma sistemi ortadan kalktıktan sonra sürekli olarak devleti güçten düşürmesi. -

5 - Devletçiliğin, kişi zengin etme biçiminde uygulanması. Askeri amaçlar için kurulmuş pek az parçası hesaba katılmazsa kitapta da yazıldığı gibi özel teşebbüsün yapamayacağı alanlara değil, tersine, ve öncelikle özel mülkiyetin yapması gereken gündelik ihtiyaç maddeleri üretimini ve ge-

niş tekeller sistemi içinde devletçiliğin temelini meydana getirmesi. - Talanın bunları üretmekte değil dağıtma örgütlerinde yapılması...

6 - Özel teşebbüsün kendi kadrolarını kendi içinden, devletçilik düşmanı olarak yetiştirecek yerde, sürekli olarak devletçi kadrolardan aktarması.(Aslında devletçiliğe uzaktan yakından sürünmüş olanlarla ilgisini cüzamlı imişler gibi kesmesi gereken özel teşebbüsün bu davranışı, işlerini - devlet memuru imiş gibi - devlet kapısına bağladığını, bu yüzden devlet işlerinde ustalaşmış elemanlarla çalışmaktan vazgeçmediğini ispatlar. Oysa bu elemanlar alışkanlıkları yüzünden bu işletmelerin en büyük düşmanları sayılmak, buna bulaşmamışları yetiştirmek gerekirdi.)

7 - Batılaşmanın ana temeli sayılan, batıya özenerek burjuva - bize göre sadece zengin - yetiştirme çabalaması, Asya üretim biçimindeki ilkel talanı ortadan kaldıracak, bunun yerine özel teşebbüs üretiminde maliyet hesaplarına dayanan büyük yatırımlar yoluyla sömürmeyi koyacak yerde, ilkel talanı, tıpkı Osmanlı İmparatorluğu'nda rüşvetin meşrulaştırılması gibi, bir çeşit meşru kazanç haline getirmiş, bu kazanç yatırıma değil, saklanıma, hatta memleket dışına aktarılmaya gittiği için devlet umduğu gücü elde edecek yerde hızla güçsüzleşmiş, sonunda da batmıştır.

8 - Batılıların bütün sömürgelerine emperyalist sermaye yatırımı yaptığı halde, Türkiye'ye ve Japonya'ya, üretimde yatırım yapacağına, savaş araçları ve doğal ekonomi - ham madde - alımı, yatırımı yapması ve sadece gündelik ihtiyaç maddeleri satımı ve madrabaz murabahacılığıyle yetinmesi, bünyemizdeki Asyalı üretim biçimi toplumun ve merkezi despotik idarenin özellikleri sonucudur.

Sınırlarımızdan içeriye giren batılı kapitalist burjuva, bizim şartlarımızı kendisine uyduracağına, yerli şartlara uyarak daha ilk adımda fahiş faizle çalışan ilkel murabahacı soygununa dönmektedir.

Bu hal, yerli, burjuva çekirdeğinin varolmamasını yeterince ispatlayan en bellibaşlı, temel özelliktir.

Farmason Doktor - Yol Ayrımı

1 - Batılaşmanın müsbet yanı: Sosyalizm.

2 - 19'uncu yüzyıl Osmanlı batılaşmasını toptan, hiç değişmez bir katagori gibi uygulamağa kalkmak (bilhassa 1923'lerde) geriliktir.

3 - Buna karşı, batıyı sosyalizmden habersizmiş gibi toptan reddetmek de tipik bir sol sekterliğidir.

4 - Kadrolar ve Örgütler meselesi: Namuslu ve ileri işlerin kişisel kaytarmacılıklarımıza alet edilmesi... (Sorumluluklarda kurtulma aracı olarak kullanılması.) - Kâmil beyin Nermin'e karşı durumu bu.

Farmason Doktor'da, batılaşma, Osmanlı İmparatorluğu'nun batılı parçası varken değerlendirilecek.

Buna Karşı Yol Ayrımı'nda, bu batılaşma sosyalist dünya açısından eleştirilecek.

Sorum

İnsanın hangi sebeple olursa olsun kıstırılmasına karşı.

Suçlu insan, kendi kendisinin pişmanlığı ile cezalanır. (Bunu yargıda idrâk eder.) Toplum tarafından suçlu görülerek cezalandırılır. Bunu, toplumsal baskı yapabileceği gibi, onu temsil eden yargı organları da klâsik yolda yapar.

Suçlu suçunu, kendisine, topluma ve yargı organlarına rağmen suç değil, topluma yararlı sayıyorsa, onu cezalandırabilecek hiç bir güç zaten varolamaz. Herhangi bir suçlu veya zanlı yargı organlarına güvenemediği için kaçıyorsa, daha korkuncu, bu organların ortalama vicdan ölçüsüyle çalışanlarından toplumun ortak idrâki de gerçekten, tarafsız olarak kuşkulu ise, o zaman bu kaçağa elindeki bütün araçlarla arka çıkmamak, onu savunup korumamak suçtur. Sorumluluktur.

Ana temellerden biri:

1) Batılaşmacıların farkına varmadan batı devşirmeleri oluşu.

2) Batılaşmacıların tutucularla halk içinde hesaplaşmayı zorunlu saymayarak, tepeden inerek devleti ele geçirmeyi, halka baskı yapmayı doğru sananları. (Aslında bunlar hiçbir barışmaya girmedikleri halde, kendilerini aydın fikir spekülâsyonlarıyle yenik sayarlar.) Böylece tutucuların halkı kandırarak etkiledikleri gerçeğine, (Aslında böyle bir gerçek var mı, yok mu, bakmamışlardır bile) yanlış olarak inandırırlar.

1877'de Anayasa kalktı.

1884'de Mithat Paşa boğuldu.

1889'da İkinci Jön Türkler (Abdullah Cevdet takımı)

1906'da Selânik'te kurulan teşkilât

1908'de Hürriyet

Kapıda silâhlı iki nöbetçi karşıkarşıya duruyor. Bir kapı Çavuşu bir Borozan...

Asteğmen'den Kolağası'na kadar (Hasdur), Binbaşı'dan Albay'a kadar (Selâm dur), Albay'dan yukarısına (Hasdur, Selâm dur)

Subayla karşılaşan öğrenci yüzünü subaya çevirip selâm veriyor. Sonra dönüp gidiyor.

Pala bıyıklı talebelerin arasında 8 - 9 yaşında küçük çocuklar da var.

Rüştiye 6 yıl. Kuleli İdadisi 3 yıl. Harbiye 2 - 3 yıl.

Farmason Doktor

İç Meseleler

1 - Üretime gidemeyen, devletin varlığını her işin temeli saydığı halde, hukuk gücünü çoktan kaybetmiş, çok da pahalılaşmış bu devletin masraflarını ödeyemeyen, dış sömürücülüğü de önleyemeyen ve ayrılma tehlikeleriyle çatırdayan Osmanlı toplumu. (Hukuk devletinin kurulup işleyememesi, bir yandan, bilhassa varlıklıları kuşkuda tutarken, öte-

yandan despotluğu bile çok gevşek olduğu için geniş halk topluluklarınca katlanılmaz sayılan bir durum meydana getirmektedir.)

2 - Ufak - büyük herşeyin (kahretmek ve ihya etmek imkânlarının) Padişahın eline toplanmasını zaman zaman çıkarlarını, ya da, Padişah sayesinde topladıkları zenginliğin güveni bakımından yadırgayan zararlı gören Babıali'nin - (sivil - asker) idareci kapıkullarının - halk topluluklarının haberi olmamak şartiyle Mithat Paşa Anayasasını istemeleri, ya da, bunu istiyoruz, diye Padişahı baskı altında tutmaya yeltenmeleri.

3 - Toplumun ekonomik temelinde büyük sınıf çatışmaları olmadığı için toplumsal güçlerin memleket gerçekleri çevresinde gerek doktrinde, gerek pratikte gittikçe genişleyerek örgütlenememesi. (Bu durumda ilerdeki devrimler sırasında, devrimcileri kesinlikle dayanaksız komak, dış güçlerden yardım istemek, sonunda da onların çıkarlarına çalışmak zorunda bırakmıştır.)

Örgütlenme şartlarının memleket gerçeklerinden gelememesi yüzünden bütün örgütlenmelerin dayanaksız, köksüz kalması, memleket gerçekleriyle uygunluğunun hiçbir zaman ölçülüp biçilememesi, böylece, serseri maceracılar eline düşmesi, bu durumda hiçbir gerçek bilgiye sahip olmalarına imkân bulunmayan gerçek ülkecilerin akıllarından geçirmedikleri, hatta idrâk ettikleri zaman vatan ihaneti sayacakları çıkarların gözü bağlı savunucusu, yürütücüsü olmaları.

Burada, orta sınıf aydınlarının, tamamiyle faydasız görülen despotluğa karşı, ne yapılacağı bilinmese de, dış etkilerle yüceltilen özgürlük, hürlük fikirlerini kabullenmeleri, yanılmalarını kolaylaştıran belli başlı faktördür.

Suikast larla yürümek, aslında, halklarla ilinti kuramamaktan gelir. Halklarla ilinti kuramayan davranışlarsa, dönüp halkı etkileyemez. Başarı kazansa bile, halk istekleriyle sürekli olarak kendini sınava açık tutamadığından, yanlışlarını düzeltip doğrularının nedenlerini şuura getiremediğinden

tekerlenip silinene kadar karanlıkta debelenmeye mahkûmdur.

Bir hareket toplumun temel çatışmalarına bağlı olsa suikasta başvurmak zorunluluğunu hiçbir zaman duymaz, bir hareket eğer temel çatışmalara bağlı değilse, yukarıda nekadar kanlı oyunlara başvururursa vursun, temeli etkileyemez. Daha ilk adımda köksüz kalır, sallanır, bocalar, ya yıkılıp gider, ya da, halkla hiçbir ilgisi olmayan, Türkçesi, varolma sebebine karşı olan güçlerin uşaklığını, köleliğini yapmak zorunda kalır. Bunun adı da halk düşmanlığıdır.

Böyle guruplaşmalarda, işin başına kolayca çıkarcılar, reziller, vatan hainleri, halk düşmanları çeşitli ruh hastaları geçer. Bütün boğuşmalar, söyleşmeler, öldürmeler saçmalaşır, gruplar kişileri güçlendireceğine, kişisel güçleri de törpüleyip ufalar, en önde ufalanan da namus ve ahlâk olur. Çünkü kişiler ancak bu kestirme yoldan kesinlikle ufalanabilirler. Böyle ortamlarda, hiçbir fikir kırıntısı barınamayacağı için kişiler veya klikler biribirlerini sadece düşmana satılmışlıkla (....)

Farmason Doktor

Almanlar: (Despotluk)

1 - (Goltz Paşa'nın gizli Raporu. - Abdülhamit'i orduyla, belki suikastla korkutup Alman politikasının sürekliliğine yatırmak.) Çeşitli Cuntalar.

2 - İngiliz - Fransız Politikası (Liberalizm) - Abdülhamit'i dış baskılarla - Tanzimattan buyana tarihsel gelenek haline getirilmiş Anayasa davasıyla - Mithat Paşa Anayasasını kaldırıldığı raftan indirmeye zorlamak. - Bunlar her çeşit vurucu - kırıcı hareketin karşısındadırlar. Meseleyi daha çok aydınlarla - Babıali'den - halletmek niyetindeler...

Dış görüntüler bu güçlerin, bu güçleri oynatan yabancı çıkarların altta çevirdikleri dolaplar açısından değerlendirilecek.

1 - Cuntanın ve suikast imkânının apansız hazır ola-

rak meydana çıkması.(Bu işin iç yüzünü bilenlerle bilmeden gürültüye seğiren ülkücüler.)

2 - Paris takımının İttihatçılıktan hemen kovulması.

3 - Suikastın tam yapılacağı sırada, apansız ve inanılmaz bir surette haber verilmesi. (Hem vasıta, hem veriş biçimi garip)

4 - Suikastçılara çok az ceza verilmesi.

Farmason/Hürriyetçi

*Osmanlılık**

1 - Memurlar, subaylar, (memur olmaya hazırlananlar genellikle yüksek tahsil gençliği çoğunluğu) üretimde olmadıkları için, ister istemez, idealist - romantik ilkelere sarılırlar.

2 - Neden halkçı sosyalizm demeye lüzum görülmüyor da milliyetçi sosyalizm demek zorunluğu duyuluyor? Burada sosyalist dünyadan kaçma çabalaması yok mu? (Bir bakıma bu çaba haklı görülebilir, insanlar kendilerini, sosyalist dünyada rahatsız olacak kadar sosyalizm dışı, sosyalizm cahili saymakta iseler...)

3 - Türk sosyalistleri demek yetmez mi?

1 - Osmanlılıkta batılı anlamıyla derebeylikten gelmiş unsurların Rumeli Slavlığının, burjuva dünya görüşüyle Osmanlılıktan ayrılmayı kan dökerek istemesi Osmanlı ülkesinde burjuva inkişafının temeldeki kolaylığıyla bu kolaylığı kısa uzun aralıklarla zaman zaman ortadan kaldırarak, köstekleyerek, ırz, mal, can güvenliği olmaması ve talan yoluyla birikeni alan merkezi despotik idare çatışmasiyle açıklanabilir. Osmanlı despotik merkezi idaresi, bunaldığı yerde, gücü yettiği zaman bütün birikenleri, biriktirenlerin canlarıyla beraber alacağı yerde, en ağır vergileri koymuş ve almış olsaydı, hatta, bütün bulabildiğini aldığı halde, cana dokunmasaydı, Rumeli burjuvaları belki daha yüzyıllarca Osmanlılıktan ayrılmayı düşünmezler, tersine, dış düşmanlara karşı Os-

(*) Şerif Mardin, Jön Türklerin Siyasi Fikirleri

manlı Birliğini Müslüman Osmanlılardan daha şiddetle savunurlardı. (Nitekim Rusya'da merkezi despotik idarece bu iş başarılabilmiş olduğu içindir ki başta Tatarlar olmak üzere Asya toplumlarının idareci kadroları Çar'lıktan ayrılmayı hiçbir zaman gerçekten istememişlerdir.)

2 - Genç Osmanlılarla Jön Türklerin çağlarında batıyı ihtilâllerle sarsan Marksizm'i görmezden gelmeleri, bu dünya görüşünün din unsurunu, uyuşma bilmez bir sertlikle reddetmiş olmasındandır.

3 - 13 Cemaziyül'ahır 1313/1895'te Ahmet Rıza Bey, **Meşveret**'in birinci sayısında şöyle yazar: İnsan, saadet ve selâmetini kendi sa'yü himmetinden beklemeli, kendi adam olmağa çalışmalıdır. Bu kavmin hürriyet ve istiklâli, efradın bu lüzumu anlamalarıyla temin edilebilir. Ulûm ve maarif sayesinde hürriyet'i vicdan ve efkâra malik mülk kanunu lisan olmasa da **hür**dür. Halbuki en serbest bir kanuna tabi ahalinin, eğer cahil ise, esirden farkı yoktur.

4 - Eğitim (Halkı eğitmek) - Zenginlerden yaratmacılık istemek. - Genellikle faydalı çalışma yoksunluğundan yakınma. - (Dikkat edilecek nokta, bunların dış kapitülâsyon baskısıyla mazur görülmemesi.) - (Ahmet Mithat ticaret yapmayı, Murat Bey çalışmayı, Ahmet Rıza okumayı, çalışarak despotluğu yenmeyi sağlık veriyordu.)

5 - Bunun dışında üstünde ençok durulan meseleler: İmparatorluğun gerilemesi, parçalanması, millet meselesi. -

6 - Jön Türk'lerde, lâiklik alttan alta işleyen önemli unsurdu. Dini, ilâhi - Metafizik fikirden - açıkça değilse bile kesinlikle ayırıyorlardı. Din bir birleştirme aracı olarak - dünya aracı olarak - önemli sayılıyordu.

7 - Türklük, barbarlık suçlamasına karşı ihtiyatla savunuluyordu.

8 - Balkanlardaki mahalli komiteler sürekli olarak Ahmet Rıza'yı dinsizlikle suçluyorlardı. (Geniş Hıristiyan çevrenin Müslüman unsurları üstündeki normal tepkisi.)

Murat Bey

9 - Çalışmayı esas alan Murat Bey, halkçı değildi. Dev-

let anlayışı onu sürekli olarak Abdülhamit'e itmiştir. (Bak, 31 Mart kitabında İttihatçıların Abdülhamit'i öteki hanedan üyeleriyle karşılaştıran fikirleri.) .Doğulu devlet anlayışı. (Not - Marks'dan kaçma zorunluğu) İslâm - sosyal - politik faydaları. Genç Osmanlılar bürokrat oldukları ve bürokrasiyle döğüştükleri için hürriyetçi ve şeriatçı idiler.

10 - Ahmet Rıza şiddetten yana değil, çünkü belli bir nizam toplum bireyleri tarafından iyice benimsendikçe, ya da, bu nizamı yürütecek bir bilinçli kadro varolmadıkça her çeşit şiddetin anarşiye gideceği, bilhassa parçalamağa hazırlanan düşmanlarca çevrilmiş bir İmparatorluk için ölüm olacağı fikrinde...

11 - Padişahlığa ve Hilâfete de karşı değiller.. Ayrıca Hilâfeti Araplara kaptırmamak azminde ve niyetindeler.

12 - Jön Türklerde, millet ve halk anlayışında yetersizlik, (bilgisizlik), çağ'a uymamak, çağ'ın farkında olamamak, (Rusya, Balkanlardaki fikir akımları, köylülük meselesi.) Halk'a yüksekten bakma... İyi yetişmiş bir aydınlar zümresinin idareyi eline alıp yürütme hakkını peşin peşin tanımaktan geliyor.

13 - Auguste Comte'un medeniyetleri zedelemeden ilerleme gidişine katmak fikrinden hareket eden Ahmet Rıza, "Şark medeniyetinin orijinalitesini muhafaza ve bu sebeple garptan yalnız ilmi gelişmelerin genel sonuçlarını almak yalnız gerçekten birbirine katılabilecek ve bir milleti hürriyete doğru götürebilecek unsurları ithal etmek". Böylece medeniyetin gelenekçiliği ile Subay İttihatçıların, Osmanlılığın şan ve şerefini kurtarma düşüncesi birleşiyor.

14 - Ahmet Rıza'da dilini bulan Jöntürk'lerin ihtilâl aleyhtarlığı da Comte'tan gelmedir. Ayrıca şiddet dış müdahaleyi sağlayacaktı. Bu da Ahmet Rıza'nın her bakımdan şiddetle aleyhtar olduğu bir durumdu.

15 - Reformlar kâğıt üzerinde uzun zamandır yürürlüktedir. Bu kâğıtlarda müsavat, adalet, kuvvetlerin taksimi, idarî ademi merkeziyet, bazı milli imtiyazlar, vicdan hürriyeti, Sultanın mutlakiyetinin sınırlanması, milletin kanun yapımcılarına katılması, ılımlı bir basın hürriyeti...

16 - Muhafazakar grup Batı müdahalesine despotluğu tercih ediyor. Not: Anayasa bakımından 1876'da Mithat Paşa'yı teşvik eden İngiliz Büyük Elçisi, Sir Henry Elliot. 1897'de, batılıların Anayasa yoluyla Abdülhamit'i baskı altında tutabileceklerini hâlâ söylüyordu.

17 - Murat döndükten sonra Ahmet Rıza Anayasa'nın yürürlüğe konması fikrini daha açık savunuyor ama, zamanın geçmesiyle azar azar değişmesini de istiyor.

18 - 1902 Kongre'sinde çoğunluğu müdahaleciler meydana getirmişti. Bunlar çeşitli milli grupların milli niteliklerinin büyük yabancı devletlerce garanti edilmesini istiyorlardı. Bunlar daha sonra tezlerini ademi merkeziyete çevirerek Prens Sabahattin'i zor duruma düşürüp Jön Türklerden ayırdılar. Tartaklanmasına sebep oldular.

19 - 19'uncu yüzyılın sonu dünyaya yayılan beynelmilel fikirler karşısında, İmparatorluktaki milliyetçi fikirlerin çatışması çağıdır. Marksist fikirlerin sür'atle yayılması, ihtilâller, batılı burjuva düşünürleri, batı uygarlığından şüpheye düşürmüş, onları tarihin derinliklerinde yürüten araştırmalara atmıştı.

20 - Ahmet Rıza, İslâm, doğuda politikanın en önemli amillerinden biri sayılmalıdır. Genel olarak herhangi bir din, toplum içinde barış sağlayıcı bir alet olarak kullanılabilir. Avrupa bu aleti kulanmasını biliyor. Hakikat şudur ki din, cemiyette temel bir rol oynar. Din, milletin mukadderatı üzerinde fevkalâde büyük bir tesir icra eder. Birçok çatışma ve derin düşünceye sebebiyet verir. Comte'un söylediğine göre, din'le dünyanın ayrılması, ikisinin bir tek fert'te, bir tek kuvvetin elinde toplanmasını yasaklamaktadır. Papa'lık bunu yapmış, insanlık zarar görmüştür. Bizdeyse iki kuvvetin birleşmesi aynı mahzurları ortaya çıkarmaz. Zira bizde ruhani şef, kanunlara, ulemanın öğütlerine baş eğer. Böylece, içinde yaşadığı batı çağının pesimizmi, Ahmet Rıza'yı gelenekçiliğe sürüklemiştir.

Ahmet Rıza'da

21 - Anti emperyalist etki: 1896. - Ecnebi şirketlerin

giriştikleri işlerde - ki bunların hemen hemen hepsinin memleketin sosyal ve iktisadi menfaatlerine zararlı oldukları ve onlardan yalnız bazı finans sendikalarının faydalandıkları söylenebilir. - Padişaha ne gibi bir şeref payı düşebileceğini anlayamıyorum.

Padişah demiryolu hatları döşemiş ve rejimler (?) (Rejiler mi?) tesis etmişse, bu şekilde hareket etmekten bir menfaat gördüğündendir. Bu menfaat Türkiye'nin menfaati değil, halkı ve memleketi sırayla istismar etmek amacıyla kendini tahtında muhafaza eden kozmopolitliğin menfaatidir.

22 - Sosyalizm'le ilinti: 1900'de, Parlamentolar arası kongreye Türkiye hakkında bir muhtıra sunan Ahmet Rıza ilgi görmemiş, aynı sırada yapılan sosyalist kongresini izledikten sonra fikirlerini yazmıştır. "Hastalığı en derin tabakalarda arama cesaretinin belirdiği tek yer gibi gözüken klerikalizmin tehlikelerinin yeni anlaşıldığı intibaını yaratan, ve nihayet muhterem dostumuz mösyö Van Kol'un ve Singer'lerin, Hayndman'ların kolonyal fetih politikasına ve yerlilerin hayasızca istismarına karşı bukadar sert ithamlar yöneltebildikleri sosyalist kongresine teklifimi takdim etmeye muvaffak olsaydım herhalde kabul edilirdi".

23 - Jön Türkler önceleri liberallere bel bağladılar. Fakat giderek İslâm aleyhtarlarının bu çevreleri sardığı gerçeğini gördüler. Böylece zaten mevcut kapitülâsyon aleyhtarlıkları bu çevrelerin şovenizmiyle çok daha sertleşti, bunda Avrupalıların ırk üstünlüğü fikrinin bilhassa etkisi büyük olmuştur. (Not: Türkiye ve geri kalmış toplumları aşağı görme aptallığı.) Fakat Ahmet Rıza da bu etkilere kapılmış, Darwin'izm ilkelerine karıştırılarak sunulan ilk ırkçılığı kan temizliğine, karakter asaletinin, irsiyet yoluyla intikaline dair yazılar yazmıştır.

24 - "Batı milletlerinin psikoloji ve adabını kâfi derecede tetkik etmemek hatasına düştüm... - İlim sahasında bu kadar titiz davranan alimlerin prensiplerini bu kadar ucuza sattıklarını tasavvur edemezdim. Din tesirlerinden kurtul-

manın şahikasına eriştiğini zannettiğim kimselerin hâlâ Hıristiyanların damgasını taşıyan metafizik ve ihtilâl prensiplerinin esiri olduklarını gördüm" diyen Ahmet Rıza dünyada, üç temel fikir akımı bulunduğunu, bunların sırasıyla 1) Hıristiyanlık dünya görüşü, 2) Ferdiyetçi dünya görüşü, 3) Irkçı dünya görüşü olarak kesinlikle üçe ayrıldığını, hiçbir dünya görüşünün (hiçbir insanın bu üç dünya görüşünün dışında kalamayacağının gerçeğine varamamış olduğunu gösterir.)

25 - Ahmet Rıza hürriyet istediği halde, nisbeten otoriter bir devlet anlayışına sahiptir, bunu gizlemeye çalışmakla beraber sık sık ileri sürer "gündelik hadiselerin gelişimi, cemiyetin maalesef daha uzun zaman kuvvete dayanmak zorunda kalacağını bize anlatmaktadır." Muhterem dostum Münir Bey Hollandalı Vankol "geçici bir despotizm'den" yanaydı.

26 - Ahmet Rıza'da insan anlayışı: İnsan tabiatını incelemiş olan herkes, insanın, ihtiyaçlarını en kolay yoldan gidermeye çalışan bencil ve tembel bir hayvan olduğunu bilir. Allah ve candarma korkusu olmasa, hırsızlık, tabii temayüllerine en uygun davranış olurdu." Otorite isteği"

Not: Hocayı Hoca yapan yanlış. - Sayfa 153. - 1876 Anayasası, 1897 Anayası oluyor. 155. Balkan Komiteleri Sayfa 140. Lafitte'de pozitivist devlet - ferd anlayışı: Sayfa 153/4

Bir Hükümet ve Tek Partisi

- Burada Murat beyin fikirlerine ne kadar yaklaştığımızı görürüz diyor Şerif Mardin.

- Biz de burada, burjuvasızlığı, haksızlığı görüyoruz.

Avrupa o tarihlerde élite'e kayıyor, demokrasiden umut kesiliyordu. (Demokrasiye karşı gerçek kuşkular başlamış bulunuyordu.) Bir bakıma - Emperyalizmin başlaması etkisi.

1876 Anayasasının ilânına takaddüm eden senelerde Türkiye'ye en çok zarar verenler, yeni Osmanlılarca Babı-

ali'yi ele geçirmiş olan yüksek bürokratlardı. Bu sebeple kitleden hemen birşey umamayan Genç Türkler de, bir *elit* zümrenin işbaşına geçmesinden başka çare bulamıyorlardı.

Murat Bey gibi Ahmet Rıza ve Halil Ganem de (yüksek bürokratlar zümresi) Anayasanın yetkilerini sınırlayacağını sezer sezmez bu bürokratlar Padişaha koşmuşlar Abdülhamit'le anlaşmışlardı.

Böylece Genç Osmanlılar gibi Genç Türkler de eski altıları yerdikleri halde, kurtuluşu bir başka *elit* takımından umuyorlardı" Yusuf Mardin. (*elit* hakkında Suryeli Halil Ganem'in fikirleri: Sayfa 155

27 - Ahmet Rıza Halk Anlayışı: Sayfa 155/156

28 - Ahmet Rıza Elit teorisi s.157 (Askeri Devlet)

İttihat ve Terakki'ni kurulması. 1880 - 1890'dan itibaren çeşitli altüstlüklere ve bir İmparatorluğun yıkılmasına bağlanan fikirlerle hesaplaşma!... -75 yıllık bir fikir dünyası.-

(Gaza yerine vatanperverlik. Vatan ve ordu anlayışı 157/158)

29 - Ahmet Rıza, bir devletin gelişmiş bir ticari medeniyet değil, fakat bir kuvvetli ruha ihtiyacı olduğu kanısındaydı. Böylece Auguste Comte'un, maddi gelişmelerden çok manevi gelişmeleri daha önemli sayması fikrine bağlanıyordu. (Buna şaşmamalı, pozitivizm Auguste Comte'un yaşadığı sıralarda da bu değişikliği göstermiştir. Şerif Mardin.)

30 - Ahmet Rıza'nın bütün çabalamaları Türkiye'yi, öteki devletlerle eşit olduğu fikrini de kabul ettirerek batı akımına sokmaktır. Pozitivizm Ahmet Rıza'ya halka güvenmemekten gelen otoriter devlet fikrini kabul etmekle Osmanlı İmparatorluğu'nun özelliklerinden faydalanma imkânını sağlıyordu ki bu da o çağlarda, pozitivizmin bugünkü geri kalmış memleketlerde Marksizm - Leninizm'in yerini tutmuş olduğunu gösterir.

Abdullah Cevdet

Atatürk ilkelerinin habercisi. Batılaşma: Fikri ve görüşleri temelinden değiştirmektir. Başta Kâinatı Materyalist - Biyolojik çerçevede değerlendirme gelir.

Doktor, keskin materyalist olduğu halde, maneviyatın beslenmesine çok büyük değer vermiştir ama, Atatürk gibi, bu besleyici unsurları dinin dışında aramıştır.

- Bu arayış, Osmanlı toplum şartları içinde Büchner materyalizmini yaymak için İslâm fıkıhlarından yararlanmayı zorunlu saymaktan doktoru kurtaramamıştır. "Allahın her vasfı insanları ilmi araştırmaya çeken bir emirdir."

- Abdullah Cevdet'in din anlayışı: **ictihad** Sayfa: 170/171

- Din ve dünya anlayışı

- Fikir - toplum çoğunluğu ilintisi. Sayfa: 174

Türkler ve Mülkiyet Fikri - Abdullah Cevdet. Sayfa:174

Osmanlılar ..... - Sayfa 174
Rus Meselesi ..... - Sayfa 175
İktisat ve ..... - Sayfa 191
Azınlıklar ..... - Sayfa 194
Azınlıklar durum ..... - Sayfa 199
Milliyetin ve Rum duymazlığı ..... - Sayfa 200
Anadolu ve Anadolu Dergisi ..... - Sayfa 201
Anadolu Türklüğü anlayışında çelişme. - Sayfa 202

- Yanlış 1897'de doğmuş, 1883'te İstanbul'a gelip Tıp okumuş. - Sayfa 204.

- Genç Osmanlılar gibi Jön Türkler de, *dayanak olarak milleti değil, devleti almışlardı* Sayfa 205 (Federasyon, ekonomi, millet olamama)

- Üç tarz siyaset - Osmanlılık, İslâmlık, Tükkçülük. Sayfa 206/7

- Aktivitizm ve radikalizm farkı. *Temelden değiştirmekle her ne bahasına olursa olsun idareyi değiştirmek* (ele almak)

- Tabu meselesi. Sayfa 215 (Prens Sabahattin)
- Osmanlı - Memur topluluğu. Sayfa 219 (Prens Sabahattin)

Memurlara saldırı

- Demokrasi anlayışı. 1) Devletten bağımsız Milli irade - 2) Merkezi idareyi kontrol eden seçme sistemi. Sayfa: 221
- Halka inanma - inanmama. Sayfa: 222 (Taşrada seçimin sonucu. İyi mi kötü mü olur?)
- Yeni İnsan tipi. Sayfa: 222

(Not: İlm - i İctima Science Sociale. Katoliklikle ferdiyetçiliğin uyuşması.)

Le Play, muhafazakâr kapitalizme karşıydı. Ortaçağ ev işletmesini ideal sayıyor, ferdin gücünü dinde - Katoliklikte arıyordu. Prens bunu farkedememişti.

- *Hükümetle milleti, birbirine karşı iki kuvvet olmaktan kurtarmak.*

(Prens Sabahattin) Osmanlı İmparatorluğu'nun temel güçsüzlüklerinden biri. Sayfa: 224

- Gaza sisteminin artık sökmeyeceğini idrâk eden Osmanlı aydınları, 1870'ten buyana, "Verimli Vatandaş" - Burjuva - yetiştirmek fikrini savunmuşlardır. Sayfa: 224

Gaza sisteminin devletin temelini meydana getirmeyeceğini anlayan Osmanlı aydınları bunu üretimle değil, vatandaşın kültür seviyesinin yükselmesiyle mümkün görüyorlardı. Not: Kapitülasyonlara karşı kesinlikle çıkmamaları ve yükselme için, aslında İmparatorluğun yıkılmaması için fertlere gösterdikleri yollar bu bakımdan ekonomik değildi.

Sonuç

Şerif Mardin: - Jön Türklerin en derin özlemleri hürriyet değildir. - Jön Türklerin en derin özlemleri İmparatorluğun parçalanmasını durdurmaktır.

- Hürriyet, Adalet ancak İmparatorluktan kopmak isteyenlerin sayısını azaltacağı için önemliydi. (İmparatorluğa anti olduğu halde... Batı yutturmacası şüphesi belki de buradan çıkıyor. K.T.)

- 1876 - 1895 arasında hürriyet fikrine kapılanlar ayakları yere basmayan idealistlerdi. Bu da Yeni Osmanlıları taklit etmek çabalamasından ibaretti.

- Yeni Osmanlıların sadece hürriyetçi olduğu halde ciddiye alınmaları Babıalideki yüksek bürokratlarla yalınkat batılaşmaya çatmış olmalarındandı. Toplumda bu duyguları paylaşan aydınlar çoktu.

- Jön Türkler, eleştirmelerini Padişaha yöneltmek zorunda kaldılar. Halk bunu kabul etmedi. Aydınlar da bölündüler. Bunu gören Jön Türkler halka hitap edeceklerine subaylara döndüler.

- Böylece, halka güvenmeyen, yani hürriyetle ilgisi olmayan Ahmet Rıza'nın, o zamanlar idaresi fikriyle subaylara dayanan ötekilerin düşüncesi birleşerek otoriter bir teori meydana geldi.

- Elit yaratma, birbirleriyle anlaşamadıkları halde bütün Jön Türk düşünürlerinde görülür. (Bu elbet hem idareci hem iş adamıdır.) Ayrıldıkları nokta, bir takımının eliti sadece siyasi (İdareci) olarak, öteki tarafın aynı zamanda üretici, iş kurucu olarak düşünmeleridir. (Batıda eliti sadece siyasi olarak düşünmeye rastlanmaz. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nda özellik, idare edenlerle edilenler ayrılığı orada yoktur.)

- Böylece Jön Türkler, derin anlamıyla halkçı değillerdi.

- İmtiyazlar dağıtmak olayına karşı çıkmaları Jön Türkleri anti-emperyalist yapmış, sonra yapıştıkları Milli Kültür bununla çatışmıştır.

- Mannheim'a göre kapıdakiler kendilerini ideolojilerle savunurlar, saldıranlar ise bunlara karşı ütopya silâhı kullanır. Jön Türkler bu açıdan, Ütopya kullanmadıkları açısından muhafazakârdırlar.

- Bu gibi radikal davranış eksikliği bütün batılaşmaya yönelmiş İslâm toplumlarında görülür.

- Modernleşme akımına giren bütün geri kalmış toplumların gene birleşik karakteri kendi toplumlarının manevi

değerlerini romantikleştirmek, onlara batının değerlerine nisbetle bir üstünlük tanımak ve memleketin daha önce prestiji yüksek olduğu devreler üzerinde durmak çabalamasıdır.

- Askerde görülen bu eskiye romantik duygularla bağlanma çabası, Türklük üstünde durmaları aslında bir *mitos* yaratmak isteğinden değil, iç ve dıştan gelen siyasi zorlamalar sonucudur.(Belki de Jön Türklerin hâlâ inandıkları Osmanlılık böyle hayali oyunları frenlemiştir.)

- Buna karşılık batının dejenere olduğu fikri yaygınlaşmıştır.

- Jön Türklerin ençok etkisi altında kaldıkları mefhum, devlettir. Millet konusunda çok ilkel fikirlere sahip olan Jön Türkler, devlete zeval gelmesin fikrine sımsıkı sarılmışlardır. Devlete çok önem verdikleri için de, memleketin ekonomik kaynakları Türklerin elinde bulunmadığı halde, Osmanlılığın birlik meydana getiremeyeceğini kestiremiyorlardı.

- Jön Türklerde, politik - ekonomik - siyasi ve iktisadi görüşten yalnız bürokratik muhafazakârlık (Sivil ve asker bürokratlar muhafazakârlığı) görülür.

- Askeri bürokratın davranışı ise, bazan entellektüel ihanete yaklaşan halk aleyhtarı tutumdur. (Ki bu da hükümetle milletin arasını sürekli olarak açık tutar. K.T.)

- Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti kurulduğu zaman askeri tıbbiyeliler halka güvenilebilir fikrine yatkındılar. Bu fikri Ahmet Rıza, Murat gibi sivil bürokratlar çürüttüler, askerlere önder olmayı, bu harekette halkın yeri yoktur düşüncesini aşıladılar. Otoriter aydınlar despotluğunun İttihatçılıkla başa gelmesi sorumluluğu bu sivil bürokratlarındır.

- Osmanlılıkta zaman zaman çıkan çekişmelerin temeli sınıf mücadelesinden değil, devlet memurları arasında bir mücadeleden meydana gelmektedir.

- Bu çatışmalarda ulemanın yeri önemli değildir. Bu da, ulemanın uzun bir süre içinde yavaş yavaş İmparatorluktaki yerini ve önemini kaybetmiş olmasındandır.

- Prens Sabahattin, Osmanlılığın bünyesindeki çekişmeleri bir memurlar kavgasından çıkarıp zümreler, sınıflar kavgasına çekmek istemiştir. Radikalliği de uyandırdığı keskin tepki yüzündendir.

- Osmanlılığa böyle bir tırpan atmakla budanmağa o sırada dayanabilip dayanamayacağı ayrı bir polemik konusudur.

- Jön Türklerin batıdan aldıkları fikirler, Osmanlı İmparatorluğunda zaten mevcut bir akımın strüktüre uygunlarından seçilmiştir. Ziya Gökalp'in Fanille'den yüzçevirip Durkheim'a yönelmesi rasgele keyfi bir davranış değildir.

- Sonuç: Reformcu Osmanlı aydınlarının batı ile temasları sonucu batı fikirleri onlarda iz bırakmağa başladığı halde, bu tesirlere şekil veren, Osmanlı İmparatorluğu'nun bazı sosyal strüktürel özellikleri olmuştur.

"Batılı" saydığımız fikirlerimizle sosyal strüktürümüz arasındaki münasebetleri açmak, ilerinin en ilgi çekici araştırmaları arasına girecektir.

19 sayfalık Bibliyografya.-
331 kitap ve broşür.
55 Makale
23 Jön Türk Dergisi.

Monografi Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin katılanlarının 1895 - 1908 arasında çıkardıkları gazete, periyodik risalelerde ve Cemiyetle yakın bağlar kurmuş olan diğer istibdat aleyhtarı kurumların neşir organlarında beliren toplum ve siyaset konularıyla ilgili fikri yayınların incelenmesine ayrılmıştır.

İttihatçılarda fikir ve teori yoksunluğu (sayfa:2) Öyleyse ne yaptılar. sayfa 2

Farmason doktor: Kurtuluş Yolu

Burjuvalar kendi rejimlerine sahip olamazlarsa hiçbir şey düzelemez.

Bünyedeki - temelde - ister şuurlu, ister şuursuz sosyalizan kuvvetler birikmesi başlamışsa, her sosyalist zorlama,

kara despotluğa gider. Oysa kara despotluk burjuva - sosyalist çatışmanın oldukça ileri merhalelerindeki geçici - uyuşturucu - berbat ilâçların en tehlikelisidir.

Bir memlekette büyük burjuvalarla devleti elinde tutanlar, demir ve para karaborsası yapmakla, demir ve para karaborsasını önlemek ödevleri arasındaki farkı anlamaktan uzaksalar, o memlekette periyodik ihtilâller - yıkılmalar zorunlu bulunur ve bunlar da hiçbir kurtarıcı sonuç vermez.

Ne Yapmalı?

Aklıyla önceden sezemeyen, gözünün önünde olup bitenlere de akıl erdiremez.

Önce her çeşit peşin hükümleri bir yana bırakmalı! Bütün yüzde yüz gerçek sayılan eski formülleri yeniden ortaya alıp ilk defa görüyormuş, üstünde bir an bile düşünülmemiş gibi yeniden incelemeye, gerçekleri bu yoldan bir daha gözden geçirmeye başlamalı.

Bizim dışımızda, bizden önce varolan, bizden sonra da varolmalarını sürdürecek bulunan ekonomik - sosyal hadiselerin keyfimizce, zorla, üstesinden gelemeyeceğimizi, onlara ancak kendi kanunları içinde dokunabileceğimizi, çıkar yola sokabileceğimizi idrâk etmek... Böyle hadiselere bilim yolundan yanaşmağa çalışmak...

Kolaya kaçmamak... Kolaya kaçarak geçiştirmeye çalıştığımız her zorluğun biraz sonra daha büyük bir çetinlikte önümüze çıkacağını, belki de üçüncü bir kolaya kaçmadan sonra artık geri dönülmez bir şekilde halledilmez hale geleceğini unutmamak...

Yerine yapılmamış baskının, baskıyı zorunlu kılan belâyı defedemeyeceğini, tersine, üstünü örterek bunun öldürücü hale gelmesini kolaylaştıracağını bir an unutmamak.

Gündelik meselelerle temel meseleleri birbirine karıştırmamak... Temel meselelerin idareyi maslahatçılıkla ilişiği olmadığını bir an bile akıldan çıkarmamak... Temel meselelere yanaşırken çok ve etraflı düşünmek, bir kere yanaştıktan sonra da artık gerek iç - gerek dış baskılarla sık sık değiştirmemek...

Kadroları kâğıt üstünde, iyi niyetle değil, iş yani istihsal plânı üstünde meydana getirmeye çalışmak. Bu sahada yukarı ve orta sınıfla yetinmeyip en altta çalışanları kadronun temeli saymak, onları da beraber eğitmek.

Sosyal fikir çekişmelerinin polis ve baskı tedbirleriyle ilişiği olmadığını unutmamak... Bunlar polis ve şantajla bastırılabiliyorsa zaten aslında önemli hale gelememişler demektir. Önemli hale geldikleri zamansa, artık polis ve şantajla bastırılmaları imkânsızdır. Aradaki çabalama müsbet gidişi yavaşlatır, ya da, büsbütün durdurup daha büyük zararlara yol açar.

Bütün verimsiz, kişisel çekişmeler ancak belli bir müsbet çalışma plânı bulunmadığı zaman önemli görünür ve toplumda yıkıcı etkiler yapar. Gerçeklere dayanarak plânlayıp giriştiğimiz bütün işler başlangıçta parlak avuntular vermezse de, taş taş üstüne konuldukça, en yırtıcı demagojileri kolayca silip süpürür, ilerlemeyi köstekleyen bütün parazitleri kolayca temizler.

Hiçbir parlak formül - ister yerli, ister dışardan aktarma olsun - kendi gerçeklerimize vurulup, iş üstünde denenmedikçe tabular haline getirilmemeli, - üstünde bilir bilmez tartışılmamalıdır.

Denemeler, iyi - kötü bir bilim temeline oturtulmalı... Sonuçlar üstünde taraf tutmadan durulup, insanların güçleri, görüşleri, iyi niyetleri, ancak bu yoldan değerlendirilmelidir.

Üstünde kafa patlatarak, var gücümüzün bütün imkânlarıyle hazırlanmadan getirilmiş öğütler, kendimize kendimiz tarafından getirilmiş de olsalar zararlıdırlar.

Türkiye'nin ekonomik - sosyal durumundaki zorlukların kendi gerçeklerimiz içinde mutlaka birer çıkar yolları vardır. Bu çıkar yola girmenin ilk adımı ancak, alnı terlemeden kazanmak aptallığımızdan vazgeçmemizle atılabilir. Toplum olarak vatanseverlik - vatan hainliği ölçülerimizi ancak sahiden çabalayanlarla kolayına kaçıp kaytararak kazan-

mak isteyenlere karşı kullanmak lâzım... Memleketleri, ne kadar büyük ve geniş olursa olsunlar, hırsızlıklar değil hırsızlığın - daha doğrusu alnı terlemeden kazanmanın, utanılmayacak bir ekonomik sistem haline gelmesi batırır.

Bütün zorlamalar müsbete doğru kullanılmalıdır. Zorlamalar kötülükleri örtbas etmeye başlarlarsa kısa zamanda güçten düşerler, zorlama olmaktan çıkarlar. İğrenilen birer utanmazlık haline gelirler. Yerlerini er - geç karşı zorlamalara bırakırlar.

Memleket gerçekleri yeniden, bilim ölçüleriyle gözden geçirilmeli, hiçbir inanç, hiçbir gündelik fayda düşüncesiyle bu ölçülerin dışında bırakılmamalıdır.

Bugün bir toplumun ekonomik - sosyal hayatında hiçbir değişmez kutsallık yoktur. Gerek davranışında, gerekse düşüncede kutsal olan bizi, içinde debelendiğimiz gerilik çukurundan çıkaranlardır. Bunlar bile kutsallıklarını sür - git muhafaza edemezler. Yerlerini zaman zaman yeni ve daha canlı kutsallıklara bırakırlar.

İkinci Cumhuriyet birinci Cumhuriyetten başka birşey olmasaydı, ona ikinci adı vermek zorunluğunu duymazdık. İkinciye birinciden elbette çok önemli şeyler aktarılacaktır ama, bunların hiçbiri, en kutsalları bile tıpatıp aktarılamayacaktır. Aradaki farkları bilim ölçülerine vurmaya, nerelerinin değişeceğini bulup değiştirmeye mecburuz. Yoksa, doğru bir sezişten gelmiş ikinci sözü, kısa zamanda boşalır, birinciden farksız hale gelir.

Okuma seferberliği, de, toprak reformu gibi akademik bir mesele değil, istihsal seyrinin belli merhalelerindeki araçlardır. Başka toplumların başka zorunluklarından gelen hastalıkların ilâçları, bir başka topulumun başka zorunluklarına derman olamaz.

Devletçilik, yalnız gündelik yaşayışımızdaki noksanları tamamlayacak, şimdilik kârlı sahaları sömürenlerin boş bıraktıkları yerleri geçici olarak dolduracak bir baş belâsı tutum sayılmamalı... Geri kalmış memleketlerde devletçilik, sosyal kuvvetlerin temel olgunluğunu meydana getiren çok

daha önemli bir dünya görüşüdür. Devletçilik, yalnız ağır veya hafif sanayide mal istihsali sayılmamalı, yaratıcı kadroları yetiştiren birer temel müessese halinde işlemelidir.

Bir toplumun ekonomik - sosyal yaratıcılığında sermaye büyük faktördür ama, eğer iktisat hayatına hakim olan ana fikir kolay zengin olma değilse onsuz hiçbir şey yapılamayan ana faktör değildir. Çünkü, "en büyük sermaye insan" denilmiştir.

Ana sermaye insanı, kırbaçtan, hatta kolay kazanma hırsından çok daha iyi çalıştıracak tek unsur, toplumun çok kıskanarak verdiği şeref, bu şerefin arkasından gelen yaratma - faydalı olma - heyecanıdır. Gerek bu şerefi, gerekse bu heyecanı, üstünde çalışılan işin hergün müsbete doğru bir parça ilerlemesi besler. Bu da bir müsbet ve gerçek plân meselesidir.

Yeni bir devreye herkes iyidir diye başlama hem iyidir, hem doğrudur. İnsanlara toparlanma fırsatı vermeliyiz ki kaçta kaçının kaytarmacılıktan vazgeçtiği anlaşılsın!

Müsbet gidişine, yalnız müsbetlere iş gören imkânı hazırlamakla girilemez. O zamana kadar toplum için zararlı çalışanların önemli bir yüzdesini de işe yarar kılmağa çalışmalı...

Yani dünyaya alet etmek bile kendi başına peşin peşin kötü sayılmamalı. Ya böylece birisi büyük faydalar sağlamayı becerirse...

Teşkilâtlanmada en büyük çıkmaz, kolay idare edilir birlikler meydana getirmek, bunlardan körü körüne itaat beklemektir. Böyle topluluklar iyiliğe olduğu kadar kötülüğe de kolayca aracılık ederler. Bürokrasiyi, demagojiyi beslerler, haksız kişisel çıkarlara kaynak olurlar.

Doğru bir idare, her önemli suçlamayı, kime karşı kimden gelmiş olursa olsun izleyip açıklamalıdır ki suçlamalarda, gerçek ölçüler aşılmasın! İşe yarar insanlarla işe yarar fikirler eski alışkanlıklarla topluma faydalı olmak imkânını yitirmesin!

Tek vatandaşlar gibi, kurumların da, kendi ekonomik

çıkarlarını şiddetle düşünmeleri tek başına kötü sayılmamalı... Kötü olan kendi çıkarıyla toplumun çıkarını bir arada düşünmemek, ikisini beraber yürütmenin çaresini arayıp bulmamak, hele kişisel çıkarı için toplumu büyük zararlara uğratmaktan çekinmemektir.

Söyleyene bakma! Söylediğine bak! Söyleyeni iyi tanıyorsan bakman faydasız! Hiç tanımıyorsan zaten önce bakacak sonra sözü üzerinde düşüneceksin!

Sorumlular için en büyük utanç herhangi bir işte kolaya kaçmak olmalıdır. Bunu gerçek imkânsızlık içinde yapmış olsalar bile, utancını akıllarından hiç çıkarmamalılar, her fırsatta açıktan açığa tekrar kendilerini suçlamalıdırlar. Bir memleket sorumluları için kolaya kaçmanın huy haline gelmesinden daha büyük bir tehlike olmaz.

Varolanı gözümüzden gizliyerek yok saymakla bugün, yok olanı kendi fantezilerimizle var saymakla yanlışları sürdürmekten kurtulamayız.

Haksız suçlamalar bizi, sıkıntılı anlarımızda belki biraz ferahlatır ama, ilk fırsatta hakka dönmezsek, geçici sıkıntıları çaresiz illetler haline getiririz.

Sorumsuzken kaytaran iki kere kaytarıyor demektir.

Sorumluların yanılmaları, sorumsuz denetcilerin yanılmalarıyla karşılaştırılırsa birkaç kat daha hoş görülmelidir.

En iyi sistem, insanların kişisel çıkarlarıyle toplum çıkarlarını atbaşı yürütebilen sistemdir.

İnsanlardan sür - git fedakârlık istemek ne kadar dipsizse, insanın sürgit fedakârlık etmeye çabalaması da öylece dipsizdir.

Farmason Doktor: Fikirler

Kanun'u Esasi - Mithat Paşa'dan kalmıştı. Kirise de okumamıştı.

Okumağa ne lüzum var. Bu bir birleştirme ar.cı... Tarihsel lejandı var. Kanunu Esasi, daha kısası hür.iyet ilân edilse herşey düzelir, sözü devrin sıkı despotluğun.. karşı en uygun lâf... Jurnalcilik sistemine karşı. Burada Kanunu Esa-

si, hürriyet lâflarıyla işi yürütmek, hata değil, çok büyük bir buluş... Bir hata varsa hürriyetten sonra yapılacak işlerin, memleket bünyesine göre Paris'ten olsun, Selânik'ten olsun düşünülmemesi... Yeni gelenler için kolay yürüyen bir parolaya, bunu yürütenlerin kendilerini kaptırmaları... Bununla yetinen idareci kadrolar ilerdeki ödevlerine hazırlanmamalarıyla suçlandırılabilir.

Bir memleketin işleri kötüye gitmezse, o memlekette devrim adını alabilecek keskin ve kesin bir değişme istenmez! İşleri kötüye gitmiş bir memlekette, yeni gelen kadroların hürriyetle başarabilecekleri hiçbir iş yoktur. (Sosyal - ekonomik bünyesi bizim memleket gibi memleketlerde). Bu yüzden, hürriyet diye gelenler kısa zamanda hürriyeti kısmak, - rahat çalışmak - zorunda kalırlar. Bu, despotluğa heveslendiklerinden değildir. Kendileri devlet idaresi için acemidirler. Neyin nerde olduğunu bilmezler, davranış üslûbunu bulamamışlardır. Böylece "dikensiz gül bahçesi" samimidir. Çünkü aslında devrimler, devrimin kazanılmasından çok önce hazırlanır. Devlet ele geçer geçmez silâhlı gerici kaytarmaların müsaade ettiği çapta yerleşme başlamış demektir. Silâhlı gerici kaytarmalara karşı alınan sıkı tedbirlerse milletin çoğunluğunca peşinen kabul edilir, hatta az bile görülür. Böylece devrimcileri hiç kimse despotluğa kaymaktalar diye suçlamaz.

Eski duyguların asıl temiz mahiyetleriyle, sonra olayların getirdikleri hayal kırıklıkları ve başarısızlıklar insanı dehşete sevkeder.. Memleketin siyasi kültürden acınacak derecede mahrum bulunduğunun kimse farkında değildi. Vatanseverlik timsali olan insanların yeni ikbal şartlarında ne hale gelecekleri hiç kestirilemiyordu. Kanunu Esasi kelimesi bir sihir gibi tesir ediyordu. Çok safiyane olan genel inanışa göre, Avrupa'da ve memleketin çeşitli çevrelerinde sürgün bulunan çok önemli kişilerin işe kendi bilgileri içinde sarıl-

maları, memleketi bir anda cennete çevirebilecek sanılıyordu.

Meşrutiyet hiç beklenmedik bir zamanda apansız geliverdi.

İttihatçılar hakikatte kendi hükümetlerini çok sonra kurabildiler. Memleketi fiilen idare ettikleri halde hükümetler eski devrin adamlarından kuruluyordu.

Kanun'u Esasi'den herkes habersiz... Yalnız sarsılmaz bir umut var. Kanun'u Esasi gelir gelmez, her şeyi saat gibi işler bir hükümet hemen kurulup işe girişmiş olacak.

31 Mart, Selim-i Salis devri gerici ayaklanmasından daha yıkıcı olmuştur. Bu facia yeni kurulan, büyük ümitlerle dolu meşrutiyet rejimini ancak 8 ay sonra aksi istikamete yöneltmeye sebep olmuştur. İç idaremize bir vehim ve emniyetsizlik (güvensizlik) havası girmiş, bu havayı tasfiye etmek bir daha mümkün olmamıştır. Kurulan örfi idare ve harp divanları sonuna kadar kalmıştır.

Siyasete karışmamak da bir siyaset olduğuna göre orduyu siyasetten kurtarmağa çalışmak mutlaka lâzımdı. Bu söz aslında, ordunun ihtilâlle ilgisi hiç yok, ya da varolan ilgi ve sebeple kesilmiş, ihtilâl durmuş demektir. Yoksa, 1908 - 1909'da Osmanlı toplumu, Osmanlı ordusunun aydın subay kadrolarının sivil hayatta siyasi ve sosyal değişmelerdeki hizmetlerinden kendisini yoksun etmeyi nasıl düşünebilir.

1909 Kongresinde ordu siyasetten ayrılsın çekişmesi. Daha önce bazı genç kurmay subayların bu hususta hazırladıkları muhtıra Mahmut Şevket Paşa'ya veriliyor. Paşa, Rumeli orduları - 2 ve 3'üncü ordular - için salâhiyetle, Anadolu orduları için bilgi ve telkin olarak bu fikri yaymak emri veriyor.

İttihatçılığın kısa zamanda, bilhassa, subaylar arasında yayılıp tutulması, Rumeli'yi kaybetme tehlikesinin gün meselesi gibi görünmesinden ileri gelmiştir.

Böyle olduğu halde meşrutiyet inkılâbından sonra orduyla ilgi yakın tehlikeye göre ihmal edilmiştir.

Rumeli'yi kaybetmek tehlikesi meşrutiyet inkılâbının

baş sebebi olduğu gibi, Balkan savaşı ihtimali de temel politika olsaydı, böyle yenilmezdik. Hatalar şöyle sıralanabilir:

a) Politikacılarımızda, yeniler tecrübesiz, eskiler yetersizdi. İç çekişmelere son verilemedi.

b) Rumeli'nde ve Yemen'de beliren iyi niyetli basiretsizlik yüzünden tarafımızdan sert karşılık görmüştür. Avrupalılarla birleşmeye yanaşmayan Yemen İmamı ile anlaşmak mümkündü. Arada mezhep ayrılığı olduğu halde Halife'nin sünni politikasına karşılık 35 taburluk bir orduyu Balkan savaş alanlarından uzakta tuttu.

c) Siyaset subaylara dayanıyor, bu yüzden ister istemez silâhlı çatışmalarla sert bir şekil alıyordu. Balkan savaşından sonra yapılan, subayları siyasetten uzaklaştırma işi savaştan önce yapılsaydı, yenilgi bu kadar kesin olmazdı.

d) 31 Mart'ta Birinci Ordu kendi kuvvetlerimizle çarpışmış savaş kuvveti haline gelirken dağılmıştı.

e) Meşrutiyette ele geçen ordu Ortaçağ kalabalıkları kadar yetersizdi.

f) Meşrutiyet idaresi ilk iş olarak ordu subay ve yüksek komuta kadrolarını ıslaha gitmeliydi. Bunu yapamamıştır. Sivil ihtilâlcilerin anlayışsızlığı, küçük rütbeli subayların siyasetten zevk almaları bunu önlemiştir.

BATI ÇIKMAZI

İnsan Gücü

1 - İnsandaki tarihsel, toplumsal birikimin karşılaştığı en büyük tehlike: Aşağılık duygusu.

a) Aşağılık duygusu, yüksek yaşayış çizgisini (bunun verdiği onurlu güveni) uzun süre yitiren insanoğlu, kendisine karşı duyduğu güvenle beraber, eğer aşağılık duygusu çıkmazda uzamışsa tarihsel, toplumsal birikimlerini de yavaş yavaş yitirir. (Bunlardan uzaklaşır, onları unutur, sezgisinden, doğal yatkınlığından giderek daha zor yararlanmağa başlar, bu hal daha da uzarsa hiç yararlanamaz duruma bile gelir.)

b) Aşağılık duygusu, tarihsel müsbet birikimi bulunan, insanı, eğer bu birikimlerin sezgileri ve atılımları, içinde bulunduğu maddi koşullarla keskin çelişmeler halindeyse, bu müsbet güçlerini yabancılaştırabilir. Sürekli çelişmeden rahatsızlık duymağa, bu rahatsızlığı, aşağılık duygusunun sefil rahatlığında unutmağa zorlar. İnsanoğlunun kendisine karşı işleyebileceği en büyük en korkunç cinayet de işte budur.

c) Aşağılık duygusunu besleyen en maddi ve güçlü etken, insanın teknikle ilintisini uzun süre yitirmiş olmasıdır. Modern - Ortalama tekniğe karşı fiziksel acemilik, aşağılık duygusunun hem kaynağı hem de kanıyla üreticisidir. Aydınların aşağılık duygusunu besleyip arttıransa, bilgi ve sanat geriliğidir.

Dış Etkiler:

- Osmanlılar, hangi tarihte İmparatorluk Yüksek Meclisi konuşmalarının dışarıya sızdığından sürekli olarak yakınmağa başladılar? Burada, Feneryotlardan (Fenerli tercümanlardan) başkalarının durumu? (İlk önemli içe dönük devşirmeler.)

Yeniçerilik ve Bektaşilik:

Ocak kalktıktan sonra Bektaşilikle boğuşma.

Batı Çıkmazı

1 - Patron - İşçi çekişmesi.(İç)

2 - Başka başka memleketler patronları arasındaki çekişme (Kıt'alarda)

3 - Patronlarla Doğu'lu toplumlar arasındaki çekişme.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Batılaşma sürecinde rastladığımız dış etkenler (yabancı parmakları) kimi dönemde, patronlar arası çekişmenin sonucudur. Kimi dönemde, iç sömürünün ve kimi dönemde de, memleketimizi sömürmek isteyen Batılı sömürgecilerin sömürme ortamını, - sermayeleri için - güvenilir hale getirme çabalamasıdır.

Bu çeşitli dönemlerde güçler hızla yer değiştirir, yerli güçlerle işbirliği yapar, yerli güçlerin karşısına çıkar, kendi aralarında da, kimi zaman boğuşur, kimi zaman anlaşarak birlik kurar. (Osmanlı Batılı karşılaşmasında milli bağımsız devletin önemli yeri de unutulmamalıdır. Osmanlılarda, tepeden inme batılaşmalar çoğu zaman teslim olmak için değil, teslim olmağa hazırlanmış kişi ve gurupları kontrol altında tutmak, teslim olmayı önlemek için başvurulmuş güçlenme hamleleridir.) Bu durum gözden kaybedilirse, bir kere yakalanan gerçek, temelde yitirilmediği halde, yeni durumu belirleyen ana unsur olmaktan çıkar. Sözgelimi, emperyalistlerin kendi aralarında boğuşmaları, kesinlikle önü alınmaz bir gerçektir. Buna rağmen bunlar geçici bir durumda birleşebilirler. Ana gerçeği gözönünde tutarak "Birleşmelerine imkân yoktur" yargısıyle hareket etmek, yerli güçleri yanılgıya, dolayısıyle yenilgiye götüreceği gibi, çekiştiklerini, biribirlerini canına susamışcasına tartakladıklarını görerek, temeldeki ana çelişmenin de yardımıyle, hesapları bunun böylece sürüp gideceği üstüne yapmak da, yanılgıya ve yenilgiye götürür. (Bu durum içteki çelişmeler ve çekişmeler için de geçerlidir.)

Osmanlı'nın "Küffar'ı Millet'i Vahide" sözü son hesap-

laşmada, eğer toplum bünyesindeki temel özellikler ayrılıkları gözönünde tutulursa doğrudur. (Batılılar, nitekim, uzun zaman bütün doğuluları ayrıntısız görmüşler, bünye özelliklerini hesaba katmamışlardır.)

- Her bir bölüm ikiyüz sayfadan, altıyüz sayfadır.
- Her bölüm, bir ayrı kişinin kişisel romanı (dramı) dır.
- Bölümler arasındaki bağ olayların tarihsel akışı ile kişilerin yakın akrabalığından gelir.
- Münir, dedesinin ve babasının davranışlarındaki özellikleri kendi kişiliğinde dengeli olarak taşıdığı için, bu iki karakter birbirlerinin etkisini sıfıra indirdikleri için hem her ikisini de bünyesinde güçlü olarak taşır, hem de her ikisinden tamamiyle başka bir varlıktır.

Batı Çıkmazı

1 - Batı'da kapitalist burjuva sermayesi, Osmanlı İmparatorluğu sınırlarından içeri adımını atar atmaz, hangi tarihsel - sosyal nedenlerle hemen tefeci sermaye halini almışsa, gene Osmanlı tarihsel - sosyal özelliklerden, batılaşma ajanları - yeni devşirmeler - Tanzimat'a kadar bir türlü örgütleşememişlerdir.

Kapitalist sermayenin tutamaması gibi bunların da örgütleşememesi, Osmanlı devlet anlayışındaki müsadere (Beyt'ül-i Mîrî'ye kabz) ile siyasetên katl müessesesi sayesinde mümkün olabilmiştir.

Bu açıdan batının zorlayarak Osmanlı'ya kabul ettirdiği, can ve mal güvenliği, kurtarıcı değil, tersinden batırıcı olmuştur.

Burada, batılaşmacıların devşirme ajanları ile, sermayenin aracılığı arasında, devleti batırmak çabalaması bakımından hiçbir fark yoktur.

Bugün de, 1968'de durum budur.

Yıldız Alacası

1 - Osmanlıda hem herkes kötülükleri görünüşte düzeltmek taraflısıdır hem de herkes eski düzene dönmekten yana olduğu, düzeltmek de ancak eski düzene dönmek gibi düşünüldüğü halde, düzeltmeye kalkışan her devlet adamı canından olmuştur.

2 - Düzeltmenin eskiye dönerek yapılamayacağı gerçeği bir yana bırakılırsa, meydanda olan kötülüklerin sebep değil birer sonuç olduğu, sebebe dokunulmadan sonuçla uğraşmanın hiçbir fayda sağlayamayacağı düşünülmemiş, daha doğrusu düşünülememiştir.

3 - Savaş Osmanlıda, bir bakıma da, asker - zorba - kırımıdır. Osmanlıda ordu devletin üçtebir hissedarı olduğu için büyük kırımlar eli silâhlı, zorba hissedarları azaltması bakımından önemlidir. Bu açıdan barış, Osmanlı düzeni için, hele uzun sürerse tehlikeli olur.

4 - Osmanlıda ekonomik temel, birikimlere müsait bulunmadığı için, kendi şartlarını getirecek gücü toplayamaz. (bu değişmeyi sağlayacak insan - Sınıf - birikimini, şuurunu meydana getiremez.) Bu açıdan ekonomik ilintilerin önemli bir parçası olan "maaş" - aylık - meselesi, aylıkçılar bu aylıklarla geçimini sağlayamaz, onların devletle ilintisini belirleyen sembolik bir bağ olur.

Aylıkçılar bu bağa dayanarak geçimlerini - her gün - kanun ve nizam dışı gelirlerden sağlamak zorundadırlar.

Osmanlılara düzensizlik gibi görünen ve ekonomik özelliğe dayanan "düzen" budur.

Bu düzene ancak ekonomik temeldeki birikim ve üretimdeki gerçek artışla çare bulunmaktan başka çıkar olamadığı halde, böyle bir gelişme imkânsız bulunduğu için alınan bütün tedbirler, önü tıkalı kargaşalıklara, kanlı vuruşmalara, faydasız kırımlara götürür.

Her yeni boğuşma, eski durumu biraz daha kötülemekten başka sonuç vermez.

- Raşid Tarihi: 5'inci Cilt - Sayfa 274/5

Vezir Halil Paşa'nın azli ve kâhyasının öldürülmesi konusunda aynen:

"Kethüda, başına geleceği düşünmeyen bir hayvan herif olmakla, zulme ve teröre girişip, sağına soluna bakmayıp, çalıp çırpmada ve vurup almada ölçüyü aşıp"

- Yani ölçüyü aşmasa olağan
- Hükümete karşı demek hareket yatkın.

Yıldız Alacası

Batılaşma (Yeni düzen - İlerilik)

Osmanlı İmparatorluğu'nun özelliklerine göre kesin ölümdü.

Eskiyi sürdürmeye çalışmak. Gelenekçilik - tutuculuk - gericilik gene Osmanlı İmparatorluğu'nun özellikleriyle bu imparatorluğu Batılaşmayı ister istemez kabul edecek, yani ölümü kabul edecek, yere getirmişti.

Yani toplum olduğu gibi açmaza, çıkmaza, bunaltıya, düpedüz drama düşmüş oluyor.

Böylece de, toplumun sorumlu kişileri olarak ilericiler de, gericiler de, kendilerini sıkıştırmış oluyorlar.

Yeniçerilik 1826'ya kadar gerici denilen tutucu güçlerle beraber eski devlet düzenini savunmuş, fakat onu kurtarmanın yollarını bulamadığı gibi, tersine her davranışıyla onu kurtarmanın yollarını zorlaştırarak çöküntüyü hızlandırmış, arada kendisini de kolayca harcamıştır.

Buna karşılık yeni kurulan ordu, Batılaşma etkisiyle Batılaşmacıların yanında yer almış, ağırlığını, yeniçeri ordusunun tersine, Batılaşmacıların kefesine koymuştur.

Burada, hazin bir benzerlik vardır.

Bu orduların ikisi de Batıda olduğu gibi birer sınıf ordusu olamamışlar, Osmanlı özelliklerine uyarak, devletin hissedarlığındaki üçte bir yerlerini ister istemez muhafaza etmişlerdir. (Yeni ordu Batı etkisinden hemen hemen hiç kurtulamadığı gibi, yeniçeri ordusu da bilhassa Patrona

ayaklanmasından bu yana Batının doğrudan doğruya veya dolaylı olarak çeşitli etkilerinden kendisini kurtaramamıştır.)

Böylece, aslında birer sınıf ordusu olmayan - birer milli ordu olan - yeniçeri ve modern Osmanlı Orduları, devlette üçtebir hissedar durumlarıyle Batı ordularına hiç benzemeyen bir temel özellik taşımaktadırlar. (Bu sebeple davranışları ne kadar zorlanırsa zorlansın Batıdaki aylıklı sınıf orduları davranışına benzemez.)

Osmanlı'nın yeniçeri ordusu Patrona ayaklanmasiyle (1730) da dış güçlerin gizli rüşvet müessesesiyle oynatılmağa başlanmış, sonra sonra bu müessesenin yerini yabancı güçlerin her sınıftan yetiştirdiği sivil-asker devşirmeleri gene de para gücüyle yürütmüştür.

Toplumda bulunduğunu görmezden gelerek lâisizm yapmağa kalkmak da eğer bir çeşit şuurlu emperyalist ajanlığı değilse düpedüz bilgisizliktir.

Anadolu halklarının ezici çoğunluğuyla kendine özgü bir (İslâm Dini) anlayışına sahip olduğunu hiçbir Anadolu Türk Sosyologu, tarihçisi, felsefecisi, politikacısı görmezlik edemez.

Bizim bugünkü (1968 yılı) yobazlarımız bu açıdan Osmanlı yobazlarının en kudurmuşundan enaz yüz kere daha gerici yobazdırlar.

Yobazlığın tarihimizde sürekli yenilgisi, "İlericilerimizin (!)" gücünden değil, yıkılmakta olan bir düzeni kurtarabilmek için hiçbir yapıcı fikir ve plân ileri sürememelerinden, bu sebeple de ancak küçük, dar, yakın kişisel çıkarlar ardında sürünmelerinden ileri gelir. Çünkü ilerici geçinen Batılaşmacılarımız da, Anadolu Türk toplumunun tarihsel gerçeklerini görmezden geldikleri için, hiçbir rasyonel kurtarıcı fikir (Yol) gösterememişlerdir. (Böyle olunca onları sosyal - ekonomik bakımdan güçlü saymak yanlıştır.)

Anadolu Türk Halklarının gerçek dindarları kendilerinin de içinden çıktıkları bu halkların islâmlığa, tarihinde görülmemiş hoşgörüyü getirerek büyük bir ilerilik sağladığını akıllarından hiç çıkarmamalı, bütün kökü dışarda aldatmacaların vatan, millet, din düşmanlarından geldiğini unutmamalıdırlar.

Yıldız Alacası

1 - Padişah'ın biri avcılık ettiği, öteki İstanbul'a gelmediği bahanesiyle indirilmiştir. Bu olaylarda, İstanbul esnafının ve öteki iş erlerinin çıkarları sözkonusu mu?

Dini yok saymak kadar ona yalnız söğüp saymakla, saygısız davranmakla karşı koyulabileceğini (Yobazlığı önlemek açısından) sanmak da aldanmaktır.

2 - Anadolu'da din, çok az kişide, bir Allah - Kul ilintisi (Metafizik bir sosyal müessese) halindedir. Herkes müslüman olduğu halde, hiç kimse müslümanlığın şartlarını yerine getirmeye çabalamaz. (Yani, din, Anadolu halklarında birkaç önemsiz yasak sayılmazsa - Sözgelimi, domuz eti yemek, gavura kız vermek gibi - tamamiyle bir sosyal müessese olduğu halde) gene de, bir çok kişisel çıkarların, düşmanlıkların, alçaklıkların perdesi olarak kullanılır.

Aramadan, bir çeşit alışkanlıkla - kolaya kaçma alışkanlığıyla - yaparlar. Suçüstü yakalananlar da, utanmazlar, karşılarındakini küçümseyen, çok bilmiş bir anlamda sırıtırlar. Bu sebeple yaptıkları ile söyledikleri birbirini hiç tutmaz. Her fırsatta değerli değersiz herşeyi duraklamadan aşırdıkları halde, bunu gayet iyi bilenlerin karşısında bile hırsızlığı ahlâksızlık saydıklarını söyler dururlar. Fırsat bulurlarsa her çeşit ahlâk gösterisini karşılarındakilerle eğlenmek için yaparlar.

Hiç kimseye, saygı duyuramadıkları için, hiç kimseye, hiçbir kutsal varlığa saygı duymazlar.

Kullanış biçimi onun metafizik bir ihtiyaçtan gelmeyip tamamiyle sosyal ekonomik işlere yarar halde olduğunu gösterir.

Bunu en iyi, Anadolu Türkünde din vardır da, - Batı anlamında - iman yoktur, sözü anlatır. Anadolu Türk insanı, imanı - bir anlamda kara yobazlığı ekonomik - sosyal meselelerini kişisel meselelerini halletmekte kullanırken var gibidir.

Anadolu Türklüğü devlet kurucusu olduğu, gerçek devletin de belli bir dini bulunamayacağına göre islâmlığı, daha ilk günden, - devlet kurduğu günden - değiştirmiş, Padişah'a (sonraları Halife - Padişah'a) tanıdığı kanun yapıcılık ve şer'î hileler yoluyla dünya işlerine yarar halde, geliştirmiştir (Reform'dur bu.)

Araplar, soylarından islâmın peygamberini yetiştirdikleri, bir de büyük dünya imparatorluğu kurdukları halde, bu imparatorluğu, - İbni Haldun'a göre - soy asabiyetleri - kara yobazlıkları - din anlayışlarına hoşgörüden yoksun oldukla-

rı için - yaşatamamışlardır.

(Buna karşılık Anadolu Türk Halkları, islâmlığı hoşgörüyle anladıklarından, Osmanlı İmparatorluğunu kurup, geliştirip yaşattılar.)

Bu açıdan bakılırsa Anadolu - Türk (Osmanlı) - müslüman - halklarının islâmlık anlayışı, bugün hâlâ kabile düzeninden kurtulup millet olamamış Garp islâmlık ( )

Batı Çıkmazı

- Hiçbir yenileşme, üretim artışı hızlanmadıkça sözkonusu olamaz. (Sanılsın sanılmasın tek ilerletici unsur, üretim artışı, üretim hızıdır.)

Hiçbir üretim artışı, itici moral birikim (Güç) olmadan varolamaz. Yürütülemez. Çünkü insanları maddi bakımdan moral disiplini varolmadıkça doyurmak (Memnun etmek, mutlu etmek) mümkün değildir.

Batılaşmanın daha başından yenik düşmesi, Osmanlı toplumunda üretim donmuşluğunun kımıldatılamamasındandır. Bunu bir mucize ile kımıldatmak mümkün bile olsaydı, şartların hakkından gelecek moral yüksekliği (Sosyal kurtuluş şuuru) varolmadıkça bundan kesinlikle yararlanılamazdı.

Gerilla ancak politik çalışmaları mümkün kılacak - Bu çalışmalar için gerekli olacak - alanı hazırlayan bir ön zorunluktur. - Jacques Valier - Küba ekonomisi - İşlemesinin esaslı birkaç meselesi - Modern zamanlar Sartre - 23 yıl Mart 1968 Numara: 262

İktisatta ilerlemek (Sanayileşmek) tarıma dayanır. Sanayileşmek için gerekli döviz (ithalât) tarım ihracatıyla elde edilebilir. (Yoksa herhangi bir dış güce köle olmakla değil.)

Gerçek sosyalizmin iki ana şartı vardır: Toplumun isterlerinden çok fazla üretim ve sahici bir sosyalizm idrâki (Şuuru)

Sadece çalışan insanlara daha çok şey vermekle sosyalizm'e ulaşılamaz.

Üretim amaç değil, araçtır. İnsanları daha egoist etmek için kullanılamaz. Burada milletlerin çile çekme ve azla yetinme gelenekleri çok önemli bir faktör haline gelmektedir.

Romanın başlangıcı 1884 Mithat Paşa'nın öldürülmesi haberi ile.

Münir 10 yaşında. (Yakalanış 1897. Münir 23 yaşında. Tıbbiye'yi yeni bitirmiş.)

Abdühamit kendisine karşı çıkan mekteplileri hesaba katmadan Avrupa usulü okullar açmış, böylece de, mekteplilerin ancak devede kulağı kendisine karşı davranışa geçmişlerdir. (Jön Türkler'in yüzdesi meselesi?)

Abdülhamit kendisine karşı hürriyetçilik taslayanları İmparatorluğun her tarafına bilhasssa Anadolu'nun büyük şehirlerine yollamakla bunların yapacağı kışkırtmalardan korkmadığını göstermiş, gerçekten de bunlar bulundukları yerde hürriyetçilik bakımından hiçbir başarı gösterememişlerdir.

Hürriyetçilerin siyasi - daha doğrusu fikir - hayatımızdaki onursuz yerleri üzerinde de ayrıca durulmalı. Bunların fikirde en haysiyetsizi de Ahmet Rıza ile doktorların kurduğu haydut çetesidir.

Batı Çıkmazı

Üretim güçleriyle sosyalist şuur arasındaki sıkı bağları hiç gözden uzak tutmamalıdır. İnsanlar belli bir sosyal şuura sade propagandayla, öğütlerle hatta iyi örneklerle sahip olamazlar ama; sadece maddî zenginliklerle de ancak burjuva egoizminin daha beterinden başka bir yere gidemezler.

Hiçbir yenilik Osmanlı ve Cumhuriyet halklarına (bilhassa orta köylülüğe) korkusuz yaşamak, gerçekten insan onuruyla yaşamak hakkını sağlayamadı. Batılaşmanın iki aşamada da uğradığı kesin yenilgi bundandır. (Demokrat ve Adalet Partisi olaylarını bu açıdan değerlendirmek gerekir.)

Ne kadar yanık sosyalist söylevler çekilirse çekilsin, in-

sanların ruhundan mal ve para fetişizmini silmedikçe kapitalist - burjuva dünya görüşü eğilimi yenilemez.

Osmanlılıkta mülkiyet ilişkilerinin batıya benzememesi, para ve mal fetişizmini - Batıya bakarak - çok etkisiz çizgide tutmuştur. (Kapıkulları için mal ve can güvenliğinin bulunmaması ve müsadere düzeni)

Batı Çıkmazı - Yerli Sanayi ve Batı Malları

1 - Tanzimattan sona, kapitülasyonların da desteğiyle Batı (kapitalist) ürünlerinin Osmanlı Üretim Ekonomisi üzerinde yıkıcı (bitirici) etki yaptığı iddasını bir başka açıdan incelemek gerek... Eğer böyle bir dış etki hiç olmasaydı, Osmanlı üretim tarzı, kapitalist üretim tarzına dönebilir miydi? Yeşerip gelişebilir miydi? (Eğer vardıysa ve gelişibildiyse kendisini kahreden dış güçlere karşı hiç mi direnme göstermezdi? Yoktuysa, donmuş olması gereken durumu, değişen dünya karşısında kendisini nasıl savunabilirdi? Sonu nereye varırdı?)

2 - Cumhuriyetten sonra denenen iktisat sistemlerinde, toplumdaki tarihsel özelliklerin açık - gizli etkileri neler olmuştur?

3 - Demokrasi denemesi (1946'dan sonraki) dönemde kapitalist sermaye birikiminin etkisi?

4 - Küçük işletmeler, Büyük İşletmeler (Devlet ve Kişisel Mülkiyet) oran ve karakteri.

5 - Osmanlı borçlanmalarının temeldeki ekonomik özellikleri. Üretime yatırımla tüketim yüzdesi, bunun nedenleri?

6 - Ekonomik temeldeki değişimin kişiyi ve ona bağlı olarak toplumu değiştirme gelişiminde Osmanlılığın ve Cumhuriyetin gerçekleri.

a) Üretim işbölümünün manifaktür dönemi kısa zamanda teknik gelişmeyi ve sermaye birikimini sağlayabildiği, bu yoldan, insanın doğa üzerinde yaygın egemenliğini sağladığı, (kısa zamanda kapitalist üretime atlayabildiği)

takdirde, Batı Şemasındaki değiştirici yerini alabilir, kapitalist üretim tarzını var edebilir. Hindistan toplumunda, kendi kendine yeterli olan üretim örgütlülüğünün ilkelliği ve aynı biçimde kendini tekrarlaması, Asya toplumlarının değişmezliğinin nedenlerini bize açıklar.

b) Kapitalizm'in belli başlı çelişmelerinden biri de, işgücünü sonuna kadar kollektifleştirip kârı sonuna kadar kişiselleştirmesindedir.

c) Gerçek kapitalizm, gerçekten devrimci olmadan var olamaz. (Üretim araçlarıyla üretim ilintilerinde olduğu gibi, dünya görüşünde de devrimci olmadan)... Bizde böyle bir atılım gözetilmiş midir?

d) İşçi sınıfının meydana getirdiği artık ürün belli bir dönemden sonra kapitalizmde, su, buğu, elektrik gibi, aslında işçi olmayan doğal güçlerin verimi gibi görünür (ya da gösterilir ve kabul ettirilir). Böylece ölü işgüçleri, diri işgüçlerinin yerine geçirilmiş olur.

e) Biz katiyyen Marksist doktirini, kesinlikle yitirilmiş ve artık dokunulmaz birşey saymıyoruz. Tersine, şuna inanıyoruz ki bu doktrin sadece bilimin köşe taşlarını koymuştur. Sosyalistler eğer yaşayışın gerisinde kalmak istemezlerse, doktrini bütün yönlerde geliştirmek zorundadırlar.

f) Yabancılaşma şuuru tekbaşına, yabancılaşmanın hakkından gelmeye yetmez. Hakkından gelmek için, onu yaratan "ve sürdüren" münasebetleri ortadan kaldırmak gerektir.

Fransız devriminde (Devrim = devirmek'ten mi) (İnkılâp = daha iyiye, daha doğruya, daha haklıya doğru gelişmek) (İhtilâl = yürüyüp duran durumun - kurulu düzenin - bozulması)

1789 olayının, insanla insanın ilintisine getirdiği özellikler. Değiştirdikleri ve değiştirmedikleri. P.E.C.A. Garaudy.... Sayfa 80.

Fransa'da işçi sınıfının, serbestliğini elde edebilmek için, serbest teşebbüsle (!) tam yüz yıl en kanlı boğuşmalara

girmesi ve bunlardan son hesaplaşmada yenerek çıkması gerekmiştir. .....Sayfa 89

Mücerret Hürriyet... .....Sayfa 90

Fransız İnkılâb-ı Kebiri'nin hürriyeti ne biçim hürriyet?.... Sayfa 90

Metotsuzluğa razı olmak aynı zamanda, olup bitenleri anlamamağa ve onları yenmek için gerekli silâha sahip olmamağa razı olmak demektir. (Marx.)

Geçmişin idealleri bugünün gerçekleridir.

Bir ideali veya olayı metotsuz tutmağa kakmak, onu bilir bilmez cıvıklaştırmaktır. (Gerçekleşmesini geciktirmektir).

Metodun etkililiği tarihsel güçlerin ekonomik çelişmeleri düzeltecek kudrete yükseldiği zaman işlemeye başladı.

Bir toplum, yaşadığı tarihsel dönemde varolan kurtuluş yolunu, bir uzak ideal olarak bile göremeyecek özel bir durumda bulunabilir. (Osmanlıların sosyalizm'den hatta şüphe bile edememeleri gibi).

1 - Batı Çıkmazı Osmanlı'nın bir yerden sonra dünya şartları yüzünden, kendisini bütün gayretiyle soktuğu ölüm çıkmazıdır da...

2 - Batı Çıkmazı Osmanlı'nın başına gelen en büyük bahtsızlık, daha doğrusu en büyük belâdır.

3 - Batı Çıkmazı, üstünden ne kadar durulsa, sosyal kepazeliğinin açıklanmasına yetmiyecek bir sosyal alçaklıktır.

4 - Batı Çıkmazı Osmanlı'nın en sosyal, en kişisel dramıdır.

Alman Felsefesi, Alman Tarihi'nin idealde devamıdır. Bu idealin gerçekleşmesi, proletaryanın döğüşmesiyle olur, proletarya da felsefe gerçekleşmezse, realize edilemezse davranamaz. (Yenemez.)

Marks için insan çalışan yaratıktır, sosyal, tarihsel bir yaratık.. Marks için insan insanın tarihi, insanın dünyası, ay-

nı zamanda insanın geleceğidir de... Sayfa: 102 Garaudy.

Marks eserlerinde, insanın doğayla, insanın öteki insanlarla, insanın geleceği ile ilintisini arar. İnsanın doğayla ilintisi yasalarını İngiliz ekonomisinde, insanın öteki insanlarla olan ilintisi (politik ilintisi) Fransız Büyük Devrimi'nde, (sosyoloji) insanın geleceği ile ilintisini ise, Kant'la başlayıp Hegel'den geçerek gelişen Alman felsefesinde bulur. Diyalektik; bu görüntüler, bu imkânlar, bu vaitlerle katı gerçeğin insafsızca çatışmasının çelişmesi ürünüdür. Marks'ın diyalektik ve eleştirici ümanizm'i (insancıllığı - insandan yana oluşu) gerçekle mutlu geleceğin şuuruna varmaktır. Yani Marks'ın eleştirisi, soyut kişisel, ya da deney üstü bir noktadan (süjeden) yola çıkmaz. S. 102

İnsan çabaladığı sürece tarihsel imkânlariyle içinde yaşadığı bunaltıcı gerçeğin çelişmesi şuuruna vararak kurtuluş yolunu bulur, bu yolu açmak için şuurla döğüşe girer.

İlk tarihsel olay, insanın varolmak şartlarını kendisi yaratmağa başlamasıdır ki bu davranış hayvanda yoktur. İnsan böylece yarattığı varolmak şartlarıyla yeni ihtiyaçlar yaratır, böylece de bu yaratış, onun kendisine yeni bir doğa yaratması sonucuna varır. İlk insanın şuurlanması fizik isterlerinin baskısiyledir.

Kapitalizm'in zenginliğini sadece işgücü meydana getirmez, tarih boyu insan dehasının yarattığı bütün maddî manevi araçların kişisel çıkarlar için çalıştırılmasının da bunda çok büyük payı vardır. (Ortak malı da çalıştırır.)

Marks'ta şuur, bir verinin parıltısı (aksi) değil, bir imkânın öncelenmesi (sezilmesi) dir. Bu sebepten davranışların sübjektif (...)

Bir felsefe ancak temel meseleleri koyup çözümlediği takdirde, bilimsel olur.

Marksist Felsefe gibi, bütün Marksizm'in dünyasını (köklerini) açacak anahtar, mümkün ile gerçeğin diyalektik ilintilerini aydınlatacak çalışmalardır. S.108

Marksizm'i ütopik sosyalizm değil de, bilimsel sosyalizm yapan özellik ideali, gerçeğin dışında değil, gelecekte

uygulanacak bir imkânın beraberinde, hareketlerini ve görüntülerini açıklayacak bir iç yasa olmasıdır.

Sosyalizm'in olması gerektiğiyle, uygulandığı biçim arasındaki çelişkiler

- Sosyalizm bize insanın gerçek hürlüğünü vadettiği halde uygulamada gerçekte, tek parti ve diktatörlük görünüyor.

OSMANLILIK - TÜRKLÜK

Yıldız Alacası

Osmanlılığı, bir batı milliyetçiliği görüşü olup Osmanlılara yutturulmuş bulunan Türkçülükle katiyen karıştırmamak gerektir.

Osmanlılık, Anadolu halklarının ırk meselesini bir yana bırakarak - Irk meselesini bir tarihsel - sosyal müessese gibi gerektiği kadar alarak kendilerinin hemen de yoktan var ettikleri bir devlet temelidir.

Devlet dili Türkçe olan, yani, ruhu ve şuuru Türk olan bu yeni toplum, aslında, basit soy bağlarını, yaşadığı çağa hatta, bugünümüze göre, çok, pekçok aşmış, onu, geleceğin insan kardeşliğine değilse bile güvenli insan uyuşmasına kadar götürmüştür. Eğer Osmanlı'nın soy anlayışı gerçeği böyle olmasaydı kendisi, gayet büyük bir kolaylıkla Ortaasya'ya doğru giderdi. Kendisi bunu yapmasa bile, tarihindeki büyük güçlerle, çoktan tedirgin olmuş Ortaasya ve Kafkas Türklüğü büyük kitleler halinde, Osmanlılığa koşar gelirdi. (Devletin gerçek sahibi, Türkleşmiş halklar olduğu için.)

Fakat buradaki Türkleşme, Ortaasya'da yaşıyan Türklük'le benzerlik, yakınlık, taşımadığı içindir ki, ne Osmanlı Türkleri Ortaasya'yı imparatorluklarına katmayı akıllarından geçirmişler, ne de, oradaki Türkler,bu yeni Türk İmparatorluğuna doğru göçmüşlerdir. Bu iki yönlü çekingenliğin sebebi, insan tipi olarak da, toplum düzeni olarak da birbirlerine benzemezlikleridir.

OSMANLILIK - İSLAMLIK

Yıldız Alacası

Osmanlılar ırk anlayışı gibi, din anlayışını da, çağlarına hatta çağımıza - göre çok ileri götürmüşlerdir. Bunu,ekonomik temelde batı benzeri sömürünün bulunmaması sayesinde - Kerim Devlet anlayışı sayesinde - yapabildiler. Devlet olarak bir bakıma lâik ve gerçekten hoşgörür olabilmele-

ri de,gene bu temel gerçekten, insanın insanı sömürme düzeninin batıdakine benzememesinden, ondan çok gevşek olmasından iler gelir.

Osmanlı İmparatorluğu, hakim zümre dayanağı olarak bir Müslüman - Türk İmparatorluğu idi ama, Müslümanlığı Arap'a, Türklüğü sonradan bize Prusya Almanlığının yutturduğu Turancılığa dönük değildi. Yani, modern devlet müessese olarak dini ve soy anlayışını, müsbete doğru geliştirmiş, gerçek hoşgörüye dayanabilmişti.

Bu açıdan bakılırsa, bugünkü Halife Ömer - Kürt Sait yobazlığı gibi, sadece karışmamış kana dayanan kafatasçı - ırkçılıktan, inançlardan çok ilerdeydi. Gene bu açıdan bakılırsa bizim şimdiki dinci - ırkçı yobazlarımız, gerçekte Osmanlılıktan çok daha gerilere düştükleri için, sadece yobaz değiller, iki kere katmerli yobazdırlar.

Tarihin çarklarını geriye çevirmeye çalıştıkları için de başarısızlığa mahkûmdurlar. (Ayrıca, aslında bu iki akımın da, bugün gönülleri dışardadır ve dümen yekeleri can düşmanımız emperyalist güçlerin elindedir.)

Osmanlılıkta din kitabı sadece çevrilmekle bırakılmamış, Osmanlı toplumunun ileri görüşüne uydurulması ve hepsinden önce ve elbette Arap örf ve din taassubundan kurtarılması da düşünülerek aralıksız tefsir edilmiştir. (Çünkü bu konuda çevirmek yetmez. Tefsir şarttır.)

Eğer toplumda müslüman olanlar, bu kadar basit şeyleri bile yapamaz haldeyseler, bunun dinle ilintisi yoktur. Bu bir genel eğitim yokluğudur. (Nitekim medreseler, devletin şeriat'e dayanan hüküm ve davranışları için hakimler yetiştirme dönemecine kadar basit okuma yazma eğitim kurullarıdır.)

Osmanlı toplumunda İslâmların olağanüstü basite indirilmiş (Kolaylaştırılmış) din işlerini ve ibadeti müslümanlar yapamayacak hale getirilmişlerse bu bir bid'attir, ihanettir. Eğer herkes yapacağını biliyor da, gene araya imam, hatip, din adamı hele aydın din adamı sokuşturulmak isteniyorsa bu, düpedüz, dini bozup değiştirmek, hangi maksatla

olursa olsun dine hile karıştırmak dini, bir zümrenin veya kişinin çıkarına çalıştırmağa yeltenmektir.

Bugün İmam Hatip Okulunda okuyan delikanlılar kendilerinin Batı usulü Papaz yetiştirilmek istendiğini bilmeliler, tıpkı Köy Enstitülerinde olduğu gibi, toplumumuzun tarihsel geleneğine uymayan bir yolda belli ve özel çıkarlar için çalıştırılmağa hazırlandıklarını akıllarından hiç çıkarmamalıdırlar. Toplumların tarihsel geleneğine uymayan hiçbir yabancı kurum tutunup gelişemez.

Bugün yurdumuzda yaşayan hiç kimse, ne kadar bilgi taslarsa taslasın, 1880'lerin ünlü Kazaskeri Ahmet Cevdet Paşa'dan daha bilgili, daha dindar, daha Türk, daha müslüman olamaz. Bunun maddeten ve manen imkânı yoktur. Bu sebeple bütün mürşitler sahtecidir, gavur ajanıdır.

Osmanlı Türk müslümanlığında Ruhani Reislik ancak tarikatlarde kabul edilmiştir. Bu da gayet doğrudur. Çünkü tarikatler, Allah'ı bulmak, doğru yoldan sapmamak için sünni islâm inanç ve davranışlarını yetersiz bulurlar. İşin o kadar basit olmadığını, insanın doğru yoldan Allah'ı bulması için mutlaka bir mürşid'e, bir delil'e muhtaç olduğunu ve ibadetin çetin, karışık ve herkesçe çok zor öğrenilen, öğrenildikten sonra da sık sık sapıtılan bir lâbirentler alanı olduğunu kabul ederler. Bu da bir inanç biçimidir. İsteyen girer, kalır, çalışır. Fakat hiç kimsenin, Osmanlı - Türk - Sünni müslümanlığına papazlık gibi, Şeyhlik, Mürşitlik ve Müritlik bid'atını, sapıklığını, bulaştırmağa hakkı yoktur.

Herşeyden önce böyle bir davranış dince yasaktır. Kişisel çıkarlar için dini bozmak belirtisidir. Dinsizliktir.

Yıldız Alacası

1 - Osmanlılıkta iktidar grupları bütün halklara belli bir yüzdeyle açıktır. (Hıristiyan azınlıklara, kendilerine ayrılmış özel ödevler dışındaki devlet kadrolarında aşağı yukarı % 3 ölçüsünde... Araplar da bu ölçü içindedirler.)

Bu durumda, müslüman unsurların yüzdesi 97 oluyor. Gerçekten Osmanlılaşmış unsurlarda, - müslüman olmak

şartiyle - bütün yüksek görevler açıktır. Ordu çoğunluğu ile - bir döneme kadar yeniçerilik müstesna ki Türkler alınmağa başlamadan önce bunların yani devşirmelerin tutabildiği en yüksek rakamın oniki bin olduğu söyleniyor - hemen hemen bütün ulema sınıfı, sivil idareciler (bürokratlar) Türkleşmiş, daha doğrusu yüzde yüz Osmanlılaşmış unsurlardan meydana geliyordu. Bu durumda, Anadolu Türk, ya da Türkleşmiş - Osmanlılaşmış köylü ve kasabalı halkları, varlıklılık durumları n'olursa olsun, çabaladıkları veçhile istedikleri takdirde, yarı yolda ölmemişlerse, en yüksek devlet memurluklarına çıkabiliyorlardı. (Bugün de durum başka türlü değildir.) Burada, gözönüne alınacak bir küçük istisna, vezirlerin yetiştirdikleri kölelerin durumudur. Bu köleler efendilerinin yanısıra, kolay yükseliyorlar, en yüksek makamlara çıkabiliyorlardı.

Bu açıdan 1807'de, 15 yaşında Osmanlılığa katılıp yükselmek isteyen bir köylü çocuğunun yaşayışı ve serüveni anlatılacaktır. (Molla Mustafa) (Vatan hizmetinde - Yusuf Kemal Tengirşenk)

- Göçebe topluluklarının bünyesi üç unsurun birleşmesinden meydana gelir. "Bir semboldür" Çobanlar, sürüler, çoban köpekleri...

Osmanlılar adeta insanlara çobanlık ederek, insan çoban köpeklerini yetiştirdiler. İnsan sürülerini idare hususunda onlardan faydalandılar. Bu insan çoban köpekleri, Osmanlı İmparatorluğunun kapıkulları'dır. Arnold Toynbee(*)

- Doğu Ortodoks halklar Osmanlılara hem sürü, hem çoban köpeği olmuşlardır. İnsanlarda yatkınlıklar hayvanlardan fazladır, bir hayvan hem sürü, hem onun çoban köpeği olamaz.

- İlk devşirmeler, islâmlığı gönülle kabullenmiş ergin kişilerdi. Sonra çocuklardan türetilen devşirme kapıkulları içinse, geniş bir yarışma alanı açılıyordu. Osmanlı İmparatorluğunda devşirmelerin yükselmesi için görünüşte müslüman olmak yetiyordu.

(*) Yeni Ufuklar. Cilt:7, Sayı:73-74, Haziran-Temmuz 1958- (C.Y.)

Yıldız Alacası

Romanın kahramanı olan kişiler, sosyal çatışmanın taraflarını, neden çatışmakta olduklarını, karşılıklı belirlemek ödevi yüklenmişlerdir. Bu sebeple kendilerinin ayrıca ve hırsla taraf tutup kavgaya girişmeleri gerekmez. (Böyle davranışları zorunlu olsa bile geçicidir.)

Roman kahramanlarının drama yakalanmaları hali kendi mizaçlarından değil - çünkü mizaçlarının aksine olan durumlarda kişilikleri daha kuvvetle belirlenir - sosyal boğuşmada istemeden düştükleri yerden gelmeli.

1807'den sonra olanlar, Osmanlılıkta, halk hareketleri değil, kadrolar arasında kapıyı - hazineyi - ele geçirebilmek için girişilmiş klik boğuşmalarıdır. Bu boğuşmalar halkları dolaylı olarak elbette ilgilendirmektedir ama, bu ilgi onların her günkü yaşayışlarını sürdürmelerini önlemez. Nitekim halkın her günkü yaşayışlarını sürdürmeleri olmasa üst kattaki klik boğuşmasının anlamı kalmaz. (Çünkü toplum kalmaz.)

Genellikle bizim gibi toplumlarda, halkla idareci kadrolar arasında sıkı kader birliği (sınıf ilişkisi; müsbet -menfi) bulunmadığı için, yukarda meydana gelen boğuşmalar nekadar kanlı geçerse geçsin, aşağıdaki halklar temelini pek etkilemez, hele taşraların ancak alt üstlük durulduktan sonra olaydan haberi olur.

(İstanbul halkı imtiyazlı olduğu ve genellikle idareci kadrolarla çıkar ilişkisi bulunması yüzünden klikler arasında taraf tutması zorunlu olduğundan, üst kattaki boğuşmaya genellikle katılır. Bu katılma, bir yanı tutarak silâha sarılmak olduğu gibi, güçlü yanı tuttuğu zaman yaptığı gibi, tamamiyle pasif kalarak da olur.)

Genellikle İstanbul, Osmanlı İmparatorluğu içinde özel yeriyle kapıyı (hazineyi - iktidarı) ele geçirmek için idareci kadrolar arasında kurulmuş çıkar guruplarının her çeşit savaş alanı olmuştur.

a) Guruplardan birini, gerekince silâhla tutmak,

b) Çeşitli sosyal müesseseleriyle desteklemek, ayaklanmalara ortamı hazırlamak,

c) Karşı gelemeyeceği güçleri çeşitli müesseselerine çekip (meyhane, kerhane, kumarhane, oğlan hamamları) çürütmek, ürkütücü veya güven verici haberler salmak, her çeşit casusluk, hatta cinayet,

d) Aralıksız yangın çıkartmak,

e) Narh düzenini alt üst ederek halkı rahatsız etmek, istifçilik yoluyla geçici pahalılıklar kara borsalar, kuyrukar, böylece de memnuniyetsizlikler yaratmak,

f) Camileri, tekkeleri kullanarak din propagandasına vurmak, şeriat elden gitti nümayişleri düzenletmek, bazı fanatik dervişleri (yarı delileri) halkın gözü önünde iktidardaki büyüklere saldırtmak, çete mensuplarını kullanarak padişahın delirdiğini, ölüm halinde hastalandığını yaymak, askeri yenilgileri iktidar büyüklerinin vatan satıcılığına yüklemek.

Alemdar, kendisini savunamayıp alaşağı edilen 3'üncü Selim'i yeniden tahta çıkarmayı, pek de yürekten istemediği gibi (böyle bir tahta çıkarış Halife - Padişah müessesesinin gücünü zedelerdi.) 4'üncü Mustafa takımı da, Balkan'dan gelmiş bir çıtağa karşı tahtını savunamamış padişahı, padişahlıkta bırakmakla, taht müessesesini zedeleyeceklerini düşünüyor gibi tereddütlü hareket etmişlerdir.

Aslında bu iki sultan da, Halife - Padişah olmak hakkını olaylar karşısında yitirmiş bulunuyorlardı.

Mahmut'un bu kargaşalıkta, anlatılan macera romanı hikâyelerine rağmen bir kazaya uğramaması belki de bundandı. (Yani, daha önce, veliahtın iyi korunması - belki de iyi gizlenmesi için - iki taraf da, katiller değil takımlar - belki de, hiçbir konuşma yapmadan, anlaşmaya varmadan - anlaşmış bulunuyorlardı.)

(Nitekim delibaşılıktan, reayadan, mütegallibeden yetişme Alemdar'ın sadrazamlığı da Osmanlı düzenine uyma-

dığı için, gözgöre göre ateş çemberiyle çevrilip gündüz ortasında ve tam 12 saat can çekişerek kendisini öldürmeye zorlaması olayına saray ve sarayın askerleri seyirci kalmışlardır.

Yeniçerilik, Kabakçı'dan sonra, Osmanlı'yı kurtaracak çareyi bulamadığı anlaşılınca, ortadan kalkmayı haketmişti. 20 yıl daha yaşaması, iktidar kadrolarının padişahı baskı altında tutacak gücü - Yeniçerinin yerini alacak gücü - bir türlü bulamadıklarındandı.

Nitekim, yeni kurulan ve batının aylıklı sınıf ordusuna benzeyeceği umulan ordu, kısa zamanda yeniçerinin yerini - yani devletteki üçte bir hisseyi - almıştır.

Batı Çıkmazı

1793'lerde Fransızların, ısrarla Osmanlı İmparatorluğu ittifakını araması, içinde bulundukları ihtilâlci şartların batı despotluğundan çok, Osmanlı İmparatorluğu özelliğine, halklar arasındaki çelişmesizliğin özelliğine kendilerini daha yakın sanmalarından ileri gelmiştir. Bir zaman sonra büyük burjuvalar, orta burjuva ve proletaryalarıyla aralarını açınca, çok daha yakın oldukları gerçeğini, yani durumlarını, Batı Despotluğuna anlatmağa çabaladılar. Bu çabalamalar müsbet sonuç verdikçe, Fransız ihtilâli'nin asıl patronları olan emperyalist kapitalist Fransız burjuvaları, dinsiz ve anti kapitalist Osmanlılarla bütün ilişkilerini kestiler, hızla onlara en kudurgan düşman kesildiler.

Fransa'nın kışkırttığı Polonya İstiklâli, muhtemel bir Rus - Osmanlı savaşına dayanıyordu. Bunu sağlamak için Polonyalılar, 1794 Eylülünde, İstanbul'a Lehistan'ın Güney - Batı vilâyetlerinde, Eflak - Boğdan Voyvodalığına benzeyen bir Gospodarlık kurup, bunu Osmanlı himayesi altına vermek teklifini getirdiler.

Oysa, o sıralar İstanbul'da, barışçılar hakimdi. (İdareci kadroların barışçı kanadı).

Sayfa 115'te kaldık.

Yeniçeriler bir bakıma Osmanlı özelliğini savunuyorlardı ama, eskiyi, çürümüşü, yıkılmağa mahkûm olanı da temsil ediyorlardı. Hiçbir kurtuluş çaresi getirmiyorlardı.

Eskiyi savunmak için her davranışları, onları ve onlarla beraber bütün Osmanlılığı biraz daha çöküntüye götürüyordu.

Yeni duruma göre eskiyi savunanlar da, yenilik arayanlar da, tuttukları yollarla, çağın tarihsel şartlarıyla, ölüme doğru sürüklenmekteydiler.

Bu dönemde, 1800'lerde ve sonrasında dış etkiler tek başlarına büyük bir faktör sayılamaz. Asıl bozukluk iç bünyenin özelliğinden, iç dinamizmin takılmışlığından geliyordu.

Nitekim, Üçüncü Selim'in hazinesi ve ambarları, 1798/1805 arası paralar ve ekinlerle doluydu.

Bir imparatorlukta ana dayanak unsur - katalizör unsur - gerek fizik, gerek moral bakımdan (teknik, iktisat, bilgi, askerlik gücü bakımından) öteki unsurlardan daha geride bulunmamağa mecburdur. Öyle ki, bütün ayrılık istekleri, ancak ayrılanlara zarar verir durumda bulunmalı. (Ana unsur bu ayrılıktan bile bir bakıma - vecibeleri bakımından - kârlı çıkabilmelidir.) - Sözgelimi İngiliz İmparatorluğunda olduğu gibi. -

Yoksa gerçek rahatsızlıklardan doğan haklı ayrılık istekleri bir kez başladı mı, hem kesinlikle önlenemez, hem de, imparatorluğun başka yerlerine bulaşarak aralıksız sürer ve ana gövdeyi çökecek kadar güçsüz kılar.

Burada önemli olan, ana unsurun - İmparatorluk kurucularının ve yaşatıcılarının - değişen iç ve dış şartlara bilim metotlarıyle hemen akıl erdirmeleri ve en zor tedbirleri vakit yitirmeden alabilme yatkınlıklarıdır ki, aslında imparator kuruculuğu da bu demektir.

Büyük Katerina, Osmanlı Padişahları için: "Saray şehvetleriyle tükenmiş, ulema elinde oyuncak ve yeniçerilerin mahpusu olan bu alık despotlar" diyordu.

Dış Ajanlar Meselesi

Osmanlı Devleti'nin millî, bağımsız, merkezi oluşu, sınırları içinde emperyalistlerin diledikleri gibi fink atmalarını sonuna kadar önlemiştir.

Tanzimatın fermandan sonra (1856) mal ve can güvenliğinde gerçekten yürürlüğe girmesinden önce emperyalistler için yerli ajan (Devşirme) bulmak hemen de mümkün olamamıştır.

Çünkü Padişah, dilediğini dilediği anda öldürdüğü, bütün mallara da el koyduğu için, yabancı ajanlığı enteresan bir zenaat haline gelememiş ve yabancılar için de, ajanlarına ve kazançlarına güvenlik sağlayamadıkları için, böyle araçlarla çalışmak hem pahalı, hem de ömürsüz görünmüştür.

Tanzimattan sonraysa, her ne kadar ajanlar (devşirmeler) için mal ve can güvenliği sağlanabilmişse de bu sefer, Merkezî Devlet'in çıkardığı çeşitli zorluklar, devletsiz topraklarda olduğu gibi alabildiğine at oynatmayı imkânsız kılmıştır.

Bu arada, parayla imtiyaz satın almalar, yatırımlar için değil, imparatorluk dağılırsa paylaşmada hak ileri sürmek için birer yatırım sayılmış, bu sebeple sermaye gelişi olmamıştır. Bu sebeple dış güçlerin Osmanlılıkla ekonomik ilintileri ezici çoğunluğu ile (yüzdesiyle) ticaret alanında kalmıştır.

Osmanlılıkta ticaret alanları devlet tekeli altında tutulduğundan ve milli devlet iç ticarette gücünü sürdürdüğünden, yabancı ticaret bir türlü sanayi sermayesi, kapitalist burjuva sermayesi haline gelememiş tersine, bu karakterde olan sermaye, Osmanlı sınırlarından içeri girince ister istemez,tefeci sermaye halini almıştır. Tefeci sermaye kapkaççı ve karapazarcı olduğu için de, batıdaki değişmeyi Osmanlı iktisat hayatında gösterememiştir.

Bu arada, devlet desteğiyle halkın direnişi, memurların ve paşaların gene devlet gücüne dayanarak yabancı sermayeyi haklayabilmeleri, batıdaki hakim kapitalist sistemin

kurulup yürümesini önlemiştir. Bunu önleyen bir başka önemli nokta da, pazardaki devlet tekelinin "Bırak yapsın, bırak geçsin" sisteminin Osmanlı pazarlarında yürümesini imkânsız kılması, böylece göze göz, dişe diş rekabetinin bugüne kadar (1968) önlenmiş bulunmasıdır.

Ticaret - tefeci kapital - tekele dayanan pazar - rüşvet ve zorla ortaklığın zorunlu kıldığı kara pazar fiyatları. İşte Batı anlamında kapitalizmin Osmanlılıkta kurulmasını önleyen çıkmaz.

Birinci Kitap

DOĞU ÇIKMAZI
~~KARA KAZAN~~ *
1807 - 1839 = 32

İkinci Kitap

BATI ÇIKMAZI
1839 - 1883 = 44

Üçüncü Kitap

YILDIZ ALACASI
1883 - 1897 = 14

Batı Çıkmazı

Batı Çıkmazı'ndaki Batı gibi, batılaşmaya yönelen ya da buna karşı duran güçler kendi içlerinde aralıksız değiştiklerinden durum güç yetmez, hatta çoğu incelenemez haldedir. Karışıktır. Biribirine geçmedir, bulanık ve cıvıktır. (Osmanlı'yı ancak, tıkanıklıktan, çıkmazdan sıyrılacak Osmanlılık kurtarabileceği halde, Osmanlı, hem Osmanlı kaldığı, hem de bunu kazanan güçlerle reddettiği için açmazdadır. Kurtulamazlıktadır.

Batı Emperyalizminin tarihinde becerdiği en büyük marifet, Osmanlıları batılaşma fikrine yatırmaları ve bu öldürücü fikre onları gönüllü olarak koşabilmeleridir. (Bu oyun dünyanın öteki taraflarında da tıpkı tıpkısına oynanmış, en rezil, en hayasız biçimi de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sömürgelere bağımsızlık vermek suretinde görülmüştür.

* Üstü K.T. tarafından çizilmiştir.

Batı batılaşmayı, doğulu toplumlara, bu toplumların elde ettiği orduları aracılığı ile dayatır. Buna karşı gösterilen direnişleri yerli ordular aracılığı ile silip süpürtür, ölüme (sömürüye) yol açtırır.

1 - Olayların nedenlerini açıklamalar genellikle parçaların sonlarına bırakılacak.

2 - Kişilerin olaylar öncesi yaşayışları, parçalara ayrılarak içinde bulundukları ruh halini belirleyecek ve açıklayacak yerlere serpiştirilecek.

3 - Dil konusunda, 3'üncü Selim ve çağı tarihçilerine öncelik verilmeye çalışılacak. (Raşit Tarihi, Asım Tarihi, Lutfü Tarihi. - Belki de -Cevdet Paşa.)

- Dış etkiler ve iç çekişmeleri uzun süre temel ilişkilere bağlı olarak gelişmiş saymamak, her yeni duruma göre değiştiklerini gözönünden uzak tutmamak gerek...

- Dostlar düşman, düşmanlar kolayca dost olabilirler. İç kuvvetlerdeyse, ilericiler gerici, gericiler geçici durumlarda, ilericilerin yerlerinde görülebilirler.

Tarihsel Çağın Özellikleri

- Emperyalistler arasındaki değişik boğuşmalar (İngiliz - Fransız - Napolyon) çatışması, İngiliz - Rus, İngiliz - Avusturya çatışması, Rus - Avusturya, Rusya - Fransa çatışması. Bunlarla Osmanlılar arasındaki çatışma.)

- Doğu - Batı çatışması. (Emperyalist güçlerle doğulu yerli güçler arasındaki çelişme.)

- Yerli güçler arasındaki çelişmeler. (İlerilik - Gerilik, Yerlilik - Batılaşmacılık).

- Batılıların kendi milli bünyelerindeki çatışmalar.

- Batılaşmanın temeldeki ekonomik ilişkilerin birikiminden değil, tepeden inme uygulanması.

- Burada tepeden inme davranış aslında batılaşmayı gönülden istemek sonucu değil, idareci kadrolara dış sızma-

ların (dıştan başlamış devşirmeciliğin) milli bünyeye, bağımsız milli devlete zarar vermesini önlemek içindir. Ordunun yeni silâhlarla donatılması da buna uygun düşmektedir. Osmanlıların batılaşma karşısında mümkün mertebe yavaş, mümkün mertebe az hesabiyle davranmaları bundandır. (Bir çeşit, "bir adım ileri iki adım geri" davranışı).

- Bu açıdan alınırsa dış ve iç güçlerin her zaman ilk göründükleri yerde bulunmamalarını anlamak mümkündür.

1 - 3'üncü Selim, orduyla sefere gitmek istediği, hatta hiç değil, Edirne'ye kadar gidip gösteri yapınağa kalkıştığı halde, önlenmiştir. Önleyen güçler? Ve sebep?

2 - 3'üncü Selim, Kaymakam Paşaya aralıksız, yalvarır gibi hatlar göndermekte, ikide bir, "Siz de devlette ortaksınız" demek zorunda kalmaktadır. Neden?

3 - Kabakçı Ayaklanması da, tıpkı Patrona Ayaklanması gibi ilk günlerde, küçük bir grubun baş kaldırması halinde sürünmüş, elde asker bulunduğu halde, iktidar bu küçücük çeteyi bir türlü dağıtıp ezememiştir. (Kabakçı Kavak'lardan İstanbul'a üç günde gelir. Arkasında Levent çifliği, yanında Selimiye Kışlası, Nizam-ı cedit askeri vardır. Öyleyken önüne hiç kimse çıkamaz. Nitekim Padişah ordunun başında olarak Üsküdar'da bulunduğu halde, Patrona bir gün bir geceyi, yirmiye varmayan arkadaşlarıyla Etmeydanı kışlasının kapısı önünde geçirmiştir de, üstüne kuvvet yollanamamıştır.)

Alemdar ordusuyla İstanbul'a geldiği ve şehre hâkim olduğu halde, oldukça uzun bir zaman ayak sürümüş, (belki de pazarlığa oturmuş) Bu yüzden 3'üncü Selim'i kurtarmak için en değerli zamanı boş geçirmiştir. Acaba bunun sebebi, Osmanlı törelerince Kabakçı'ya yenilen bir padişahın tekrar tahta oturtulması imkânsız olduğundan mıdır?

Nitekim Alemdar'ın alaşağı ettiği bir padişahın, 4'ün-

cü Mustafa'nın da, hangi şart içinde olursa olsun tahtında kalması mümkün olamadığından mı Selim'i öldürenler Mahmut'u öldürememişlerdir? (Saklandığı yer üzerinde tarihçilerin anlaşamaması) (dama çıkmış, hasıra sarılıp saklanmış) bundan mıdır? Sıcak külle katillerin Cevriye Kalfa tarafından durdurulabilmesi, kolay inanılır bir hikâye görülmüyor.

Alemdar'ın gündüz ortası, tıpkı Kabakçı'nın ezilememesi gibi, imdat alamaması da, yetişme şartlarının Enderun şartlarına uymazlığından, (yani, padişahtan başka bir sığınağı, memleketi olmasından mıdır?)

İstanbul'un batakhanelerine alıştırılarak Alemdar askerinin sefahata düşürülmesi, sadrazamın dayandığı gücü ne derece çürütmüş, kendisinden uzaklaştırmıştır?

2'inci Mahmut önce yeniçerilerini Alemdar vasıtasiyle yıldırmış, sonra yeniçeriler aracılığıyle âyanları tepelemiş, arkasından İstanbul halkına da yeniçerileri kırdırmıştır. (Sened-i İttifak - Hayret Efendi meseleleri.)

19'uncu yüzyıl başlarında, Anadolu ve Rumeli'nde türeyen, memurluktan yetişme derebeylerini, batılı feodallerle bir tutmak yanlış.

a) Çağı geçmiş bir sistemin yeniden doğması imkânsızlığı.

b) Merkezi iktidarın varolduğu yerde, serf - senyör ilintisinin kesinlikle kurulamayacağı,

c) Anadolu hür köylülüğünün, Batı - feodal şartları kabul etmesi için hiçbir sebep bulunamaması.

- 1807 - 3'üncü Selim - 2'inci Mahmut - 1826
- 1839 - Abdülmecid - 1876 Abdülaziz. (Murat)
- 1884 - Abdülhamit - 1897. (90 yıllık tarihine 6 Padişah. Beş ihtilâl.)

Not:

1 - Romanın kahramanı medrese yaşantısını, ilk sığındığı zaman görecek.

2 - Medresenin ekonomik - sosyal durumuyla toplumdaki yerini de mum meselesinde (Belki Fatih Camii olayından sonra ve bu olayla beraber.)

- Pirandello
- Karbonari
- Bulgaryalı Doktor Kadın
- Kodoş Halim Efendi
- Mum Ayaklanması
- Fatih Camii Vuruşması
- Kabakçı
- Alemdar
- Alemdar'ın Öldürülmesi
- Yeniçerilerin Kaldırılması.
- Abdülaziz'in İndirilmesi.
- Mithat Paşa'nın Boğulması.
- Abdülhamit'e Suikast

- Asker şefler, savaş sıralarında çok daha rahattılar. Bir yandan dış düşman Haymana'ya kadar gelmiş, bir yandan iç ayaklanmalarla Yozgat'tan Ankara'ya kadar sarkmışken, gene de Meclisi demokrasiyle yürütüyorlardı. Zaferden sonra ne oldu bunlara...

Zaferden sonra unsurlarının dışında buldular kendilerini... Yabancısı oldukları yasalara akıl erdiremediler. Gelenek de olmayınca dayanaksız kaldılar. Tehlikeli ölçü araçları burada işlemiyordu. Bunaldılar.

- Okuldan çıkar çıkmaz, Makendonya'da çete boğuşmalarına dalmış, sonra artık sürekli savaşlarda boğuşmuş bir subay kadrosudur bu... Yenilgiler de sürekli olmuştur. Her zaman, savaş araçları gibi, sayı üstünlüğü de düşman-

daydı. Bütün akıllarını, duygularını bu uygunsuz durumdan çıkmak için çalıştırmağa alıştılar.

Zaferden sonra karşılaştıkları sivil işlere akıl erdirmek için, yorgun varlıklarını kim bilir nasıl zorlamışlardır!

Doğru bir yoldan dönmüşler gibi geliyor size... Oysa bu yeni denedikleri yol, doğru yollarıydı. Başındanberi bu yola girmeyi düşünmüşlerdi. Bu yüzden en çıkarlı işleri olan devletçilik yanlıştı ta başından.

- Anlayamadım.

- Yanlıştı. İki bakımdan... İşe yarar zengin yetiştirilecektiyse devletçilik bunların tecrübeler yolunu kapatıyordu. Sosyalizme gidilecekse, sosyalist kadrolar yetiştirmek ödevi yerine, devlet işletmelerine bürokratlar yetiştirmek işi yüklendi.

Bu terslik Tanzimat'tan beri içinde debelendiğimiz çelişmelerin sürüp gitmesinden başka birşey değil... Nitekim, reformlarımızın hemen hepsi de, imparatorluğun dağılmasından sonra kendiliğinden şartlara uymalar hesaplanmazsa, Tanzimat'tan beri imparatorluğu kurtarmak için düşünülen kurtuluş çarelerinden başka birşey değil...

İttihatçılar, bir bakıma Tanzimatçılardan daha geridirler, ama, bir başka bakımdan hem daha gerçekçi, hem daha ütopisttirler.

- İki tarafta da zengin fakir, ilericiler gericiler, doğrular eğriler, bilgililer bilgisizler, Padişahçılar halifeciler, lâikler Cumhuriyetçiler, kapitalistler sosyalistler, yürütücülerle kanun bozucu serseriler, Kuvay-ı milliyecilerle işbirlikçiler, Osmanlılarla ırkçılar, yabancılarla yerliler, Kürtlerle Ermeniler, Kürtlerle Ermenileri kesenler var.

Bunlar, kendi kestanelerini ateşten çıkarmak için belli bir büyük topluluğa katılmış küçük topluluk değiller.

Bunların her biri ayrı ayrı karışık... Ayrı ayrı çelişmeli... Derviş Vahdetî'nin yanında bakıyorsunuz Miralay Sadık... Talât Paşanın yanında Uskan Efendi...

- İkinci Tanzimat. -

Batı Çıkmazı

Dil - İmamınıza, Kadınıza, şeriatınıza lânet! (Orospu bağırıyor namahrem ile baskında.)
- Fahişe yasağı (55 - Onuncu Yüzyıl İstanbul Hayatı)
- Çamaşırcı dükkânı açan karılar hakkında 57
- Kaymakçı dükkânları kadınlara yasak. 57
- Genç kadınların erkeklerle beraber Preme'lere girmemesi (Dolmuş kayığı)
- Esir pazarı düzeni. 60
- Hıristiyan reayanın esirleri ve cariyeleri hakkında. 62 (Cariye ve mahbube arayım derken İstanbul'u yağmaya vereyazdı, kadı)
- Gayrı müslimlerin kılığı hakkında. 68 - 73 - 74
- Şarap taşımak meselesi 70 - 73
- Esir meselesi. 72
- Yahudiler ve vergiler 79
- Doktorlar hakkında - 89 - İlâç 90
- Hayvanları koruma 95
- Yahudiler ve akça 98 - 100 - 101 - 103
- İşçi ücretleri 104 Dülger - Taşçı 105
- Kayık ücretleri 106
- İaşe, et, zahire 109 - Yaş meyve 113
- Celep nizamı 118
- 30 sürü koyun 121
- Üsküdar bağları nizamı 120
- Kasap sermayesi (Devletçilik) 122 - 127
- İhtikârın yasaklanması 128
- İstanbul zenginleri zorla kasap yazılıyor. 132 - 131
- Ricale koyun verilmemesi. 132
- Celepler nizamı 134
- Toptancı (Götürücü) ve Perakendeci (oturucu) narhı.145
- İstanbul hasırları 150

- Kumaş tezgâhları nizamı 151
- Mum - Odun nizamı 158
- Seferde orducular (Esnaf) 165
- Kefilsiz iğnecilik etmemek 170
- İskele ve Gümrük Eminleri vesair mültezim Yahudiler. 174
- İngiliz tüccarları nizamı - 177
- İhracı yasak mallar. 181
- Yeniçeriye ticaret yasak 184
- Esnaflık eden yeniçerilerle sipahiler hakkında 188
- Eyüp Sultan'da uygunsuzluklar 194
- Dilenci Araplar. 195 - 202
- Rumeli çift bozanları 196
- Meyhane düzeni 199 - 208
- Hırsızlara dair 204 - 205
- Huriler tekkesinin kaldırılması.209
- Çingeneler ata binmesin. 209
- İstanbul halkının miras işleri. 210
- İlaç Çeşitleri Eski İstanbul hayatı. -
Müsahipzade Celâl, sayfa: 110

Doktor Münir:

- Cahillik, çok iyi bildiğimiz gerçekleri karşılaştırıp bundan yeni bir gerçek çıkaramamaktır.

- Anlayamadım.

- Bir örnek vereyim: Abdülaziz zamanında donanma gücü bakımından dünyada ikinci geldiğimiz bir gerçek mi?

- Evet!

- Abdülhamit'in donanmayı Haliç'te çürüttüğü?...

- Gerçek!

- Bu iki gerçeği yanyana getirelim ne çıkar?

- Ne?

- Yalnız bu meselede Abdülaziz'in iyi, Abdülhamid'in kötü olduğu değil mi?

- Evet!
- Abdülaziz neden alaşağı edildi?
- Memleketi keyfince idareye başladı.
- Hangi hususta?...
- Her hususta...
- Her hususta değil... Çünkü kendisinden önceki durumlardan hiçbir şey değiştirmedi, değiştirmeyi aklından bile geçirmedi. Birtek meselede suçladılar indirenler... Parayı har vurup harman savrumakta...
- Öyle...
- Bu har vurup harman savurmanın en büyük tutarı donanmaya gitmedi mi
- Donanmaya...
- Oysa, donanma, bizim endüstrimizin ilerlemesi, memleketin zenginleşip genişlemesi sonucu kendimiz tarafından mı yapılmıştı? Hayır... Memleket çökerken faizli borçla yapılmıştı. Bir memleketin bütünlüğü çökerken, geriliği artarken faizli borçla yapılan modern donanma gerçekten delice ısraftı. Parayı har vurup harman savurdu diye indirilen bir padişahın tahtına oturmuş Abdülhamid, pintiydi. Donanmayla yapacağı hiçbir işi de yoktu.

Bu belâdan kurtulmanın en kestirme, en faydalı yolu, gemilerin hepsini hurda olarak yok pahasına satmaktı. Osmanlı monarkı bunu kibrine yediremedi.

Dünyanın en pahalı lüksünden ucuz kurtulmak, hem de onurunu korumak için hepsini babalara sımsıkı bağladı, çürümeye bıraktı.

Gerçek durum bu olduğu halde, biz Abdülaziz'in israfıyle Abdülhamit'in pintiliğini, birinin donanma divaneliği ile ötekinin donanma korkusunu ayrı ayrı suçlar dururuz.

- Kuvayı Milliye kelimesi? Orijinal bir şey değildir.
- İnsan konusu (Toplum konusu)? Çelişme... İç unsurlar. İnsanları o günün şartları içinde incelemek.
- Mustafa Kemal, Vahdeddin. Bir yere kadar beraberler. Osmanlılığı kurtarmada beraberler. Şaşılacak rastlantı-

larla dostluk kurmuşlar.

- Kuvayı Milliye Mustafa Kemal'den bir anlamda önce!
- Kuvayı Milliye Mustafa Kemal'den önce.
- Mustafa Kemal'den sonra.
- Vahdeddin'in 10 maddesi. -
- Mustafa Kemal'in raporundan parçalar.
- Genel manzara. (Sonuç) Yenilgiye doğru olan kısım.
- Birinci Dünya Savaşı'nın sürdürülmesi, bir anlamda böyle insanlar da hep o insanlardır.
- Birinci Dünya Savaşı'na girmeseydik.

- Toplumun etnik ve moral yapısı. 1918 Ekim başı. Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkmasından 7 ay önce...

İnsanların bağlı olduğu sosyal gruplar

Genel olarak toplumun...

- Eşraf
- Şeyhler - Din adamları
- Aydınlar. Memur - Politikacı, asker.
- Halk, genellikle esnaf, köylü, işçi.
- Atatürk'ün Şeyh'ler ve Ağa'larla münasebeti... (Halk kısmı isyanlara karşı ihtilâl hareketi!)
- *Müdafaa-yı - hukuk ve askeri teşkilâtın kadrosu.*
- Kongreler. - Sivas Kongresi'nden sonra 32 kişidir. Bunların çoğu da İstanbul Meclisi'ne canatmışlar, işi orada halledeceklerini sonuna kadar ummuşlardır.
- Politikacılardan siyasi gruplar: - İttihatçılar - Hürriyet İtilafçılar.
- Ancak İttihatçılarla anlaşabiliyor Mustafa Kemal.
- Meclis kadroları ve genel gerçek durumu.

- Milli Mücadele'nin üst kadrosu.
- Ölen insanlarda kimlerin hareketi tuttuğunu, kimlerin, nerelerin tutmadığını gösterir. Bundan da bugünkü çe-

kişmelere bir bağlantı kurulabilir.

İstatistik.

Yıldız Alacası

Abdülhamit çağı tarihi incelendikçe, Batı'nın bizden modern - sosyal ekoıiomik yenilikler değil, düpedüz ortaçağ din (Hilal - Salip) çekişmeleri açısından fedakârlık etmemizi istediği görülür.

Mithat Paşa - İngiliz Elçisi Sör Elliot konuşmasından. (Abdülhamit'i tahta çıkaracakları sıra):

Elçi - Padişahlık makamı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Mithat - Bu bakıma ait yetkilerin çok daraltılması lâzımdır. Padişahın kuvvet ve kudreti tahdid edilmelidir. (Yani devleti güçten düşürmelidir anlamına.)

Tanzimat Devleti (Osmanlı sayılmamalı pek)

Yeni Osmanlılık aslında batılaşma gidişiyle İslamlar arasında ikilik çıkarma hareketi olmuştur.

Alemdar'ı aslında Fransa ve Rusya ajanları yeniçerilerin çıkarlarına denk düşen entrikalarla söndürmüşlerdir.

Kırım savaşından sonra Avusturya delegesi Paris anlaşmasını imzalarken aynen şöyle söylemiştir: "Osmanlı İmparatorluğu'nu Avrupa ailesine aldık. Güzel. Fakat ona anlaşmanın 9'uncu maddesini uygula demekle "İntihar et" demek arasında ne fark var?" (*Dokuzuncu Madde*: Muahedenin 7'inci maddesiyle Avrupa ve Hıristiyan milletler ailesine yeni bir üye olarak girdiği bildirilen Osmanlı İmparatorluğu, aynı anlaşmanın 9'uncu maddesiyle, Osmanlı İmparatorluğu ırk ve din farkı tanımadan Hıristiyan tebeasına pek engin ve kontrolsuz bir hürriyet çağı açıyordu.)

Hıristiyan Olma Teklifi: Rus Çarı, İkinci Mahmut'a Hıristiyan olmasını teklif etmişti. Sonra bu fikir Avrupa'da epi kovalandı. 33 milyonluk nüfusta 18 milyon Hıristiyan, bir milyon Yahudi var, deniyordu. (5 Milyon kilometre kare toprak.)

Profesör Doktor Mümtaz Turhan, **Garplılaşmanın Neresindeyiz?** Babıali Yayınevi İstanbul 1961

- İlim ve tekniğini alıp, ilim zihniyetini benimsemek.
- İnsan unsurunun dışında bir garplılaşmanın mümkün olacağını düşünmemek. İnsanın mesleği, teknik bilgisini arttırmak, ona yeni maharetler kazandırmak, istidatlarını geliştirmek, dünya görüşünü ve zihniyetini ilmi esaslara göre değiştirmeden, yani ona ilim zihniyeti aşılamadan (sayfa 71)

NOT:

Şimdiki dünyadan, bütün öğrenme ve haber alma imkânlarına rağmen genellikle toplum olarak ne kadar uzakta bulunduğumuz - neleri yutmuş ve yutmakta olduğumuz - düşünülürse 1800'lerde - hatta daha da önce - başladığı söylenen batılaşmanın hangi temellere oturabileceği, nasıl idrâk edilip nasıl yürütüleceği kolayca kestirilebilir. Hazin olan taraf, bu ilk davranıştan günümüze kadar bu konunun ana temelde pekaz değiştiği, bütün bilimsel açıdan ele alınamadığı, bu yüzden de tabu konularda olduğu gibi hiçbir prensibe bağlanamadığıdır. Bu hususta bilim otoriteleri tarafından kaleme alınan birkaç kitap, sözgelimi, Batılaşmanın Neresindeyiz Türkiye'nin siyasi hayatında batılaşma hareketleri, Batıcılık, Ulusçuluk, Halkçılık, Batılaşma, Muasırlaşma, Türkleşme kitapları sonuçları nedenler olarak alıp buna biraz da gündelik politikayı bulaştırarak meydana getirilmiş, zihin karıştırıcı eserler olmaktan maalesef kurtulamamışlardır. Bunda metotsuzluk, bir konuyu tamamiyle başka maksatlar için işlemek yanlışlığı kadar, bizzat konunun, bu kitaplarda alınan açıdan yanaşılmağa katiyen uygun olmadığının etkisi de vardır.

Şapka giyilmesi: 1925

- Necatibey Caddesi = Topçular'da Eftalyüs Gazinosu, Ekonomos Gazinosu. (Karakol karşısı) - İstaynburuk Birahanesi.

- Top atılmış. Bu toplar neden atılıyor hemşerim diye sormuş, Memduh Şevket Esendal, geçen köylü (Ankara'da) "Amerika olmuşuz bey" karşılığını veriyor.

- Cumhuriyet'ten sonra kurulan Milli İthalât ve İhracat Şirketi Ankara şubesi. (Gizli birtakım siyasi işler peşinde).

- Geçen asrın meyhanelerinden Ekserci Mişon

- Balat'ta Ekserci Nesim meyhanesi.

- Caddeyikebir'de pirinçci gazinosu. (Çalgılı)

- Şehzadebaşı Mehmet Efendi kıraathanesi.

- Fevziye kıraathanesi.

- Elektrik, 1910'da bir şirkete verildi. 1914'te ancak işleyebildi. İlk cereyan 11 Şubat 1914'te verildi. Tramvaylara ise 14 Şubat'ta...

- İlk Abone adedi 2055. 1923'te 30.228, 1937'de 111.744

Oyuncular:

- (Köçek) Eleni Hanım. İst. Ansiklopedisi. Cilt: 9/4504

- Elhamra Kafeşantan. Garson Eftim (Parlak)

- Eminönü, Yenicami arkasında Kuşbazlar Kahvesi.

- Zennane = Şıkırdım oğlan

- (Not: a) Batı Çıkmazı için İstanbul Ansiklopedisi'nden aktarılan 1800 yılı Osmanlıcasına bakılacak.

b) Cevdet Paşa tarihine,

c) Raşit tarihine,

d) Lutfi tarihine ve diğer yazmalara ve basmalara...

- Kancabaş - Taka - Varka - Mavuna.

- Adem Ejderhası herifi tersane zindanına atıp oğlanı derkenar ederek sarılıp yatıp felekten gün ve gece değil, ay ve yıl çalayım derken... Oğlan meğer Adem Ejderhası meraklısı olmakla Bostancı ayağına düşüp yalvarıp, kanlı yaşlar döküp bağışlanmasını niyaz etmekle, Bostancıdır, adem bostancı olmakla ademlikten çıkmaz, vay bu ne yaman ilgidir ki kara dev arkasından yaş döker, demekle herifi salıp oğlanı sevindirdi.

- Ellialtı'lıların kahvehanesi (Çardak iskelesi kahvesi)
- Ellialtı'lıların nişanı Kadırga idi. Göğüslerine, kollarına, baldırlarına döğdürürlerdi.
- Elmasım = Kadın hitabı

Batı Çıkmazı

(Türkiye İstiklâl ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi.)

- Kaynarca Anlaşması batılıların gözünde "Türklüğün Avrupa'daki sonu" idi. (Cilt I - 59)
- Albert Sorel: 18'inci yüzyılda Şark Meselesi ve Kaynarca Barışı adlı kitabı.
- Favyet'nin* Kont Brugly için hazırladığı muhtıradan. "Türklerin gündelik rızkı kesilmedikçe geride kalan olup bitenlerin ancak kader icabı olduğuna hocalar kendilerini inandırmışlardır. (...) Değişen insanlar değil zihniyettir. (Eskiden kabadayı imişler.) Aziz kontum ben yeniçeri denilen bu devşirmelerin nasıl ayaklandıklarını ve vezir kellelerini odun kırıkları üzerine nasıl taktıklarını gördüm. Onlardan kurtulmak isteyen Gençosman'ı da Yedikule'de boğmuşlardı. Hocalar ancak karınları tok olduğu müddetçe Padişaha (Allah'ın yer yüzündeki gölgesi) diyorlardı. (...)

Bugün Devlet-i Osmaniye'nin başkentinde önemli olan tek olay, yiyecek kervanlarının selâmeti ve dünyanın dört tarafından gıda ve yiyecek getiren gemilerin rahatça İstanbul limanına girmesiyle bu gelenleri alacak akçaya sahip olmaktır. Bizim *eserlerini asıl bildiğimiz* Türkler, İstanbul'da değil, Anadolu'da kalmış olanlardır. İstanbul'da toplananlar Bizans ahlakına nefislerini uydurarak bir çeşit Türk kozmopoliti meydana getirmişlerdir. Çünkü yüzlerce yıl dünyanın dört bucağından buraya güzel kadınlarla o kadınların mütefessih ahlâklı gelenekleri de yığılmıştır.

(Sayfa: 63 ve gerisi...)

- Büyük Frederik: "Varna'daki zaferi kazananlar Türklerin kara askeri değildi. Denizlerdeki levendlerdi. Bunlar

* O zamanki İstanbul'u ve yeniçeri isyanlarını görmüş olan sefir Favyet.

daha onur sahibi idiler. Palalarında eski günlerin acı kuvveti vardı. Fakat nasıl balık toprakta fazla duramazsa, onlar da iyi başladıkları işi yeniçerilere emanet ettiler. Bu başıbozuklar da âdetleri üzre Romanzof'un önünden kaçtılar.

- Bugaçef ayaklanması karşısında Katerina, Avusturya'lı Mari Terez'i Osmanlılardan dilediği kıt'ayı almakta serbest bıraktı. (63)

- Prusya Kralı Büyük Frederik bir mektubunda: "Avrupa'nın verdiği söz ateşin üzerindeki yumurtadan daha kolay şekil ve mahiyet değiştiriyor. Sözü olduğu yerde (olduğu gibi) tutan kuvvettir.(64)

- Üçüncü Mustafa Baron de Tott aracılığı ile yeniçeri ocağını ıslah etmek istemişse de, keyifleri yerinde olan ülema ile Paşa'lar Padişah'a dişlerini göstermişlerdi. - Albert Sorel

- Kont dö Solm (1774) bir gizli raporunda: "Türk davranabilirse barışı kazanabilirler."

- Rusya Sarayı, her Padişah değişmesinde birçok kapalı oyunlar oynandığını biliyordu. (64) Yeni Padişahın tabiatı ve arzuları öğrenilinceye kadar... (Aslında çevresine daha önceden toplanan yüksek idareci kadro - klik'in çıkarları. K.T.)

- Savaş 16 Haziran 1774'de başlamış, yeniçeriler alay alay savuşunca, 10 Temmuz'da, Silistre'ye birkaç saat mesafedeki Küçük Kaynarca kasabasında Rusların 28 maddelik anlaşmasını ister istemez imzalamalarıyle sonuçlanmıştı. Bu anlaşma Rusları Ortodoks Kilisesi'nin hâmîsi yapmıştır. (65)

- Artık Osmanlı başkentinde "hiçbir Avrupa merkezinden hak ve adalet ümidi" kalmamıştı. (66)

- 1787 (Avusturya - Rusya ile) yapılan savaş hazırlığı sırasında Vize'de oturmakta olan Kırım Hanı Sahip Giray (Savaş Kırım'ı kurtarmak için açılıyordu.) Kuban çevresindeki Nogay'ları, Manfit'leri ve Kırım tatarlarının dağılmışlarını toparlamak için Kuban Hanı tayin olundu. Bir yandan da, Azerbaycan ve Dağıstan Hanlarını ayaklandırmağa Çıl-

dır Valisi Süleyman Paşa memur edildi. Dağıstan Hanı Amme 30 bin atlıyla hazırlandı. Bunları Kabartay'larla beraber Soğucak Valisi Ali Paşa teşkilâtlandırdı. Bu arada ilk defa Buhara, Hayve Hanlıkları akla geldi.

- Ordu, 22 Mart 1788'de Edirne'ye doğru yola çıktı.

- Ortaasya'ya ve Kafkasya'ya yönelen tek Osmanlı Sultanı Yavuz Selim'dir.

- Osmanlı Türkleri 1578 - 1611 arasında Azerbaycan'ı, Kafkasya'yı elde tutmuşlar, Hazerdeniz'e hakim olmuşlardır.

- 1557 - 1558 yıllarının müthiş kuraklığı Türkleri Kırım'a çıkmak zorunda bıraktı. İngiliz seyyahı Conkston bu göçe "Tabiatın Ruslara Lûtfu" diyor.(73)

- 1561'de Müthiş İvan, Ruslara Kazan ve Hazer dolaylarını açtı. Başka milletleri idaresi altına alarak Ruslar İmparatorluğa adım atmış oldular.

- Macaristan'da Osmanlı hakimiyetinin sona ermesi tarihi:1699.

- Büyük Frederik: 360 Alman devletinden Büyük Almanya'nın temellerini atan Kral. (1716 - 1786).

- Walter Lipman, "Türkler hiçbir devirde kendi dinleri ve ırklarını tesis ve temsil ettirmeyi düşünmemişlerdir. Bu da, onların sömürge İmparatorlukları yerine(!) fetihlere dayanan devletler kurmak gelenekleri sonucudur"

- Macaristan'da ilk kitabın basım tarihi 1473 idi. Bu sırada, burası Osmanlı hakimiyetinde bulunuyordu. Osmanlılarsa matbaayı 253 yıl sonra 1726 da kurabildiler.

- İlk kapitülâsyon 1535 tarihli. (Kanunî tarafından Fransız'lara verilmiştir.)

- Ondördüncü ve Onbeşinci yıllarda Osmanlı kitaplığı ziraat ve sanayie ait eserlerle doludur. Revnak-ı Bostan adlı kitabı inceleyen Ziraat Fakültesi Dekanı (!) Ordinaryüs Profesör Doktor Falke "Dörtyüz yıl önce ziraatı böyle anlayan bir millet nasıl olmuş da Karasapan'a düşmüş?" diyor. (107)

- Arşivlerde kapitülâsyonların suretleri bile saklanmamıştı. (108)

- "Her kimseye evlâdımdan saltanat müyesser olsa evvelâ karındaşlarını nizam-ı âlem için katletmek münasiptir. Ekser ülema dahî tecviz etmiştir." Kanunname-i - Âliosman. Fatih. (108) İlk öldüren Birinci Murat. Oğlu Savcı-Bey'i öldürmüştür.

Kabusname: Onaltıncı yüzyılda Türkçeye çevrilmiştir." Ahdine vefa etmeyen Padişah dahi olsa aczine hükmet" diyor.

- Vilâyetler iki Tuğ'lu, Liva'lar bir Tuğ'lu Vezir'lerle idare edilirdi. Kaza'ların idaresi Kadı'larda idi. (Voyvoda'-lar?) Vezir'lik yedi rütbeydi. Anadolu ve Rumeli'ni teftiş için birer Beylerbeyi vardı. (Kazaskerler?) Vezirler yedi rütbeydi. Başları Sadrazam denilen Vezir-i âzam'dı. Beylerbeyi üç Tuğluydu. Sadrazam savaşta (Serdar-ı - Ekrem), Beylerbeyi (Serasker) ünvanını taşırlardı.

Hükümdar'ın geniş salâhiyeti vardı (ama) kontrola tabi değildi ama hakikatte mukayyetti. Şer'î kanunlara katiyyen riayete mecburdu. (113)

- Osmanlı Padişahı'nın, memleketin sahibi olması bakımından tebeasının emlâki üzerinde tasarruf hakkı vardı. (113) Dilerse müsadere ederdi.

- 1729'dan sonra devlet hizmetinde ölenler Padişahın köleleri sayıldıklarından malları müsadere olunurdu. Giderek islâm ve hıristiyan zenginlerinin malları da bundan kurtulamadı. (Ulema ve yeniçeri malları bu kanunun dışında tutulmuştur.)

- *Ordu*; Eli silâh tutan bütün Türkler askerdi. (133) Süvari daha çoktu.

- O zaman (İlk kuruluşta) milliyeti temsil eden temel manevi kudret dindi.

- Büyük Frederik: "İstanbul sarayının, hakimiyeti altındaki geniş topraklarla irtibatı muhafaza edemediği anlaşılıyor. Babıali'nin ihtiyacı olan maddelerden anlaşılıyor ki istihsal hayatı felce uğramıştır." Kardeşi Prens Yohan'a yazdığı mektuptan...

- Cihan Tarihi'nin genel çizgileri. Wells, Onikinci ve

Onüçüncü yüzyıllar Türk - Moğol yüzyılları olduğunu "Avrupa'nın Türk hakimiyeti altında müslüman olması nihayet bir Asır (yüz Yıl?) meselesiydi."

- "Nemçe içine gidecek yerde Türkistan ve Tataristan ile muvasala peyda olunsa idi ve sonra diyar-ı garba tevecüh olunsa idi elbetteki bunca felâket vukua gelmez idi." Ahmet Cevdet Paşa.

- Ferruh (Ferah) Ali Paşa 1781'de Soğucak Kalesi Muhafızı olarak Kafkasya'ya gider.

- Sadrazam Halil Can Paşa, Birinci Abdülhamid'i 1785 yılı 31 Mart Çarşamba günü indirip 3'üncü Selim'i bindirmeyi kararlaştırdı. Peki diyenlerden biri haber verdi. Bir gece önce yakalanıp Bozcaada'ya sürülüp orada idam edildi.

- Fransız'larla Avusturya'lıların arasını bulan Rusya'nın isteğiyle Fransız'lar mütehassıslarını (uzmanlarını) memleketimizden çektiler. 27 Eylül 1788. Bu kararda Mari Antuanet'in etkisi olmuştur.

Mehitar'ın kurduğu Mehitarist Tarikati: Mehitar 1717'de Venedik civarında Senlâzar adasını öğretmenler, rehberler yetiştirmek için kiraladı. Rusya'ya hiç yakınlık göstermiyordu. Fikri şuydu: "Ermeniler Osmanlılıkta müslümanlardan daha rahattırlar. Türklere en yakın azınlıktırlar. Buna sebep yaşadıkları topraklara bağlı, çalışkan, teşkilâtçı fertler olmalarıdır. Fakat Türk unsurunun hakimiyeti ve cihangirliği sayesinde elde edilen bu huzur ve rahat daha uzun zaman süremez. Çünkü Türklerin askerlik ve diğer düzenleri bozulmuştur. Ticaret ve sanayi işlerini yabancılara bırakmışlardır. Sebepsiz yere yabancılara birçok haklar tanımışlardır. Avusturya ve Rusya Osmanlılığı parçalamak istiyor. Biz Slavlara yakın değiliz. Bizi kendi çıkarlarına kullanmak istiyorlar. Bu olayların ortaya çıkması çok yaklaşmıştır. Rus Kilisesinin Ermenileri kendi oyununa *düşürmesinden önce biz kendimize gelelim*!"

- Karaosmanoğlu Ömer Ağa ve Çapanoğlu Süleyman Ağa (1788 seferinde)

- Vezir-i - âzam'ın (Yusuf Paşa - Koca) Kaptan Cezairli Gazi Hasan Paşa'ya önemli mektubu.(S.390) 1789

- Şehzadeler, düğünler, Padişah'ların meraklı oldukları (amatör) sanatlar. s.397.

- Soygun, ihtikâr ve karapazar. s.415

- Cevdet Paşa Tarihi Cilt 4 - s.150

- Esma Sultan'ın ölümü 1788. Kız tarafı Sakız'lı Dimitri'nin Rus casusu çıkması. Birinci Abdülhamit'in küçük kızkardeşi. s.415

- Şehzadenin çocukları hemen boğulur. Birinci Abdülhamid'in şehzadeliğinde doğan Dürrüşehvar adlı kızı, kaçırılıp saklanmış, Padişah olunca ortaya çıkmıştır. s.421

- Türk Tarihi'ne kısa bir bakış. s.428

- Selim Fransa'yı tutuyor. s.446

Hususi doktoru Lorengo aracılığıyle 16'ıncı Lui'ye mektup. Fransız C.Guffier (?) - Selim güvendiği adamı İshak Bey'i Fransa'ya yollar. İshak Bey Çeşme'de savuştuğu için Kaptan Paşa'nın hışmına uğramış, Paris'e kaçmış, sonra dönüp Selim tarafından Rusya'ya gönderilmiş, Rusya'dan tekrar Fransa'ya kaçmak zorunda kalarak nihayet yeni Fransız elçisi ile beraber yurda dönmüştür. (Fransız elçisinin İshak Bey hakkındaki muhtırası. s.447

- 16'ıncı Lui'ye yazılan mektuplar ve karşılıkları -447

- Selim'in ilk hat'ları - 452

- Selim'in ilk nutku ve aleyhindeki güçler. - 458/459

Deli Petro:

- Deli Petro'ya gönderilen Osmanlı elçisinin Sefaretname'si. s.461

- Boza Bozgunu. - Rus Kumandanı ile Reisülküttap Hayri Efendi'nin Padişah'a yazdığı gizli mektup. s.474

- Padişah'ın hat'ları. s.477 "Ben kuru ekmeğe razıyım"

- Kur'a ile Sadrazam seçilmesi ve (Serdar) 503

- *Genel ekonomik durum - 550*

- Para ölçüsü, bozuk akça, müsadere, cebri istikraz (iç), İmdadiye, Nefir-i - âmm zorunluğu, içki ve tütün teke-

li, (sonra kaldırıldı) 1690, şakke, iştira, sür - sat, nefir-i - âmm, bedel, nüzul akçalarını kaldıran Köprülü Zade Mustafa Paşa, müsadereye ve maaş indirimine ve haksız bağlanmış tayinleri kesti.

- Kaldırılan vergiler 1694'te yeniden koyuldu. (Nefir i - âmm'la beraber) Üçüncü Selim'in Padişahlığı = 1789 . 1203

Cezair'li Gazi Hasan Paşa'nın ölümüyle, 17 gün sonra Rokova Muhafızı Rusçuk'lu Çelebizade Şerif Hasan Paşa'nın Sadareti = 1790

Çelebizade Şerif Hasan Paşa'nın dikçe lisanından ve iradesizliğinden, ( ) uyurken kurşunlanıp idam edildi. Yerine Bosna Valisi Koca Yusuf Paşa Sadrazam oldu.

1207 = 1793 Nizam - ı Cedid'in ihdası

1212 = 1797 Pazvandoğlu isyanının ezilmesine karar verilmesi.

1792'de, Yaş Muahedesi'yle nihayetlenen Rusya Seferi'nde genel durum:

Ordu perişan, merkezin imparatorlukla yolları enikonu kesilmiş, Afrika'da ( ) ocakları müstakilleşmiş, Mısır, yerli beylerin elinde, Suriye'ye Cezzar Ahmet Paşa hâkim, Bağdat'ta âdeta bir Kölemen Hükümeti var. Necit'te Vehabiler dinî bir hükümet kurmuşlar. Anadolu ve Rumeli'nde derebeyler başkaldırmış, âsiler türemiş. İsyanların en önemlisi, Rumeli'ndeki Dağlı ve Kırcalı eşkıyasiyle Pazvandoğlu hareketi... Bu hareket, önce Deliorman'da başlamış, Kırım Prensleri'nin idaresinde Tuna boyuna yayılmış... Bir taraftan gene Tatar Prensleri'nin idaresinde Edirne, Saroz - Selânik arasındaki sarp dağlara yerleşmiş... Pazvandoğlu Osman, babasının idamından sonra bir müddet saklanmış, sonra kale ve sınır muhafaza bekçilerde (yamak) yazılmıştır. Vidin yamakları arasında cesurluğu ile ileri geçmiş, nüfuz kazanmış, Belgrat'tan kovulan yamakları arkasına alarak isyan etmiş, Eflak - Boğdan'a saldırıp memleketeyn'i haraca kesmiş, Sava nehrinden Karadeniz'e kadar Tuna boylarında

Rusçuk, Varna, Sofya, Niş, Belgrat, Ziştov ve Niğbolu'yu içine alan bir krallık kurmayı tasarladığından bahsedilmiştir. Nizam-ı Cedid'e ve Nizam-ı Cedid yüzünden koyulan yeni vergilere karşıydı. Bu sebeple yeniçerilerin tabii müttefiki bulunuyordu.

1797'de, ezilmesine Babıali'de karar verilmiş, fetva çıkarılmış. Nizam - ı Cedid'in hararetli taraftarı Kaptan - ı derya Küçük Hüseyin Paşa Serasker tayin edilmiş, Pazvandoğlu da taarruza geçmiş, Varna'ya saldırmışsa da yenilmiş. Tam yirmi gün sonra bir başka kolu, Silistre eyaletleri merkezi Rusçuk'a saldırıp yenilmiştir. Bu isyan sonra ( ), Pazvandoğlu'na Padişah, Vezirlik vermek zorunda kalmıştır.

1221 = 1806

İkinci Edirne Vakası

Karaman Beylerbeyi Kadı Abdurrahman Paşa, Nizam-ı Cedid kurmak için Rumeli'ye geçti.

İsyanları te'dip edecekti. Padişah, Nizam-ı Cedid'den hoşlanmıştı. Talimlerini seyriçin işi bir ay geciktirdi. Sadrazam Hafız İsmail Paşa, Veliaht Mustafa ile de gizlice anlaşarak isyanları kışkırttı. Tersenk'li hepsini etrafına toplayarak Edirne'ye geldi. Kadı Paşa'nın yatıştırmaya gönderdiği adamları idam etti.

Nizam-ı Cedid ric'at etti. Rumeli âsileri hutbelerden Padişahın adını çıkardılar. Alemdar Rusçuk âyânı oldu.

Eğriboz'lu İbrahim Paşa ile Serez Ayânı İsmail Bey âsileri te'dip etti.

Keçiboynuzu Ağa İbrahim Hilmi Paşa (Yeniçeri Ağalığından) Sadrazam oldu.

Belgrat dayıları (Garp ocakları gibi yamaklar dört dayı tarafından idare ediliyorlardı.) Belgrat Muhafızı Hacı Mustafa Paşa'yı öldürüp Sırpları katliama kalktılar. Domuz Çobanı Kara Yorgi önceleri Avusturya hizmetinde haydutluk etmiş.

Bosna Valisi Ebubekir Paşa, devleti dinlemeyen yamaklara karşı Sırplarla işbirliği etmiş, kalede Arnavut sekbanların reisi Koşancalı Halil Ağa eliyle iç ve dış kaleyi yamaklardan ve dayılardan kurtarmış, dayıların dördünü de idam etmiştir.

Sonra Karayorgi, Belgradı, Aziz adında birinin ihanetiyle aldı. İsyan istiklale kadar sürdü.

Selânik Mutasarrıfı Cüce ve köse Musa Paşa...

Pazvandoğlu Ruslarla ve Sırplarla birlikti. 1807'de öldü.

Silistre Valisi Alemdar, Bükreş üstüne yürüyen Rus Fırkası'nı mağlup etti. İsmail üzerine yürüyen bir kolu da Pehlivan Ağa mağlup etti.

16 gemilik bir İngiliz filosu apansız İstanbul önünde görünüverdi.

Kınalıada'ya su almak için çıkan Amiralin oğlu esir edilmiş, İstanbul sahillerine 5 gün içinde 1250 top yerleştirilmiş. İngiliz'ler Çanakkale Boğazı'nı istiyorlar.

1222 - 1807 Ordu dermeçatma askerle takviye edilmişti. Yeniçerileri, Anadolu'daki Nizam-ı Cedid istemiyordu.

1222 - 1807, 25 Mayıs Pazartesi Kabakçı İsyanı.

- Nizam-ı Cedid'den yeniçeriler kıskanıp kuşkulanıyor.
- 20 bin kese rüsum koyuluyor, sonra 60 bin keseye çıkıyor. Bazılarını mutazarrır ediyor.
- Kıyafet gâvuru taklit sayılıyor.
- Eski devlet düşkünleriyle küskünler de memnun olmayanlara katılıyor.
- Nizam-ı Cedid çoğaldıkça yeniçerilere ulûfe verilmiyecek, hatta ocak kaldırılacak lâfı dolaşıyor.
- Layihaları yüzünden alaya alınan eski idareciler.
- Yenilik taraftarlarının hırsızlıkları, israfları, sefahatları.
- Padişahın musiki sevgisi de sefahat sayılıyor.
- Yeni vergiler maşşuşe akça yüzünden pahalılık.

- Vergi almada haksızlıklara kulak asılmaması.
- Padişahın canını sıkmamak için gerçekler gizlenmiş.
-Padişahı cin çarptı, devlet şunun bunun elindedir propagandası
- Alafrangalığın alıp yürümesi.
- Dinsiz sayılan Padişah yakınlarına karşı ulemanığın hoşnutsuzluğu.
- Elde 50 - 60 bin muallem asker varken Edirne Vakası'nda ricat.
- Padişah'ın yumuşaklığı yeniçerilerde ceza korkusu bırakmamış,
- İkinci Edirne vak'asında Veliaht'ın parmağı olduğu anlaşıldığı halde Padişahın seslenmemesi.
- Fransız Sefiri, sizi kaldıracaklar diye biryandan yeniçerileri kışkırtmış, biryandan, İngiliz Donanması'nı yenilikçiler çağırdı yalanını ortalığa sürmüştür.
- Padişah selâmlığa Nizam-ı Cedid elbisesiyle çıkacak, yeniçerileri kızdıracak, lâfı.
- 1826'dan sonra (Aydın despotluk çağı) Gâvur Padişah 2'inci Mahmut çağında da batılaşma dış görünüşte kalmıştır. Fes giyme inkılabı, Pantalon giyme inkılabı.
- 1839'da fermanın taşıdığı fikirler. Can, Mal, Irz güvenliği. Batılaşma şarttır fakat bunu Osmanlıcı kadrolarla yapmak zorunludur. Yoksa İmparatorluk dağılır.
- 1876 Anayasa. (Genç Osmanlılar - Osmanlı saltanatı despotluktan çıkmalı, meşrutiyet usulü gelmeli.)
- 1908 Anayasanın yeniden yürürlüğe sokulması. (Hürriyet, Adalet, Müsavat.) Şahsi teşebbüs ve ademi merkeziyet. (Osmanlılık, İslamlık, Türklük.) Garpçılık - Çektiklerimizi Avrupalı olmadığımızdan çekiyoruz. Osmanlı devleti bütün varlığıyle batıya gitmelidir. Nur ondadır. Çünkü ikinci bir medeniyet yoktur. Abdullah Cevdet takımı...
- Müslümancılık - Batı ve doğu medeniyetleri ayrı şartların ve sebeplerin eseridir. Bir medeniyet alanından ötekine geçmeye lüzum yoktur. İslam, batının halen varmış olduğu sosyal politik şartlara sahiptir. Bu alanda batı medeniyeti-

ne muhtaç değildir. Hatta batı bu bakımdan geridir. Batı yalnız teknik bakımdan, madde bakımından üstündür. Bu alandaki kalkınmaya gerekli metotları ve malzemeyi almak mümkündür, gereklidir. Sebilürreşat'çılar, Sırât'ı Müstakim'ciler. Bu takımın bir başka klik'i: Şemsettin Günaltay:: Hemen de aynı fikirdedir. Batının ahlak buhranından sakınmayı *fakat tekniği almayı öğütler. Türkçüler. - Bunlar* gelenekçidirler.

- Türklere şuur verilmeli, İslam Birliği'yle beraber büyük Türk Birliği kurulmalı. Irkçılık. - Turancılık - Vatan Turandır. Ziya Gökalp.

- Prens Sabahattin. Fertleşmek. - Sömürü olmaktan kurtulmak.

Neden Garplılaşamadık? Profesör Doktor Mümtaz Turhan.

1 - Garp medeniyetini lâyıkıyle anlayamamış, 2 - Esas kıymetler arasındaki münasebetleri tesbit edememek, 3 - İşe nerden başlayacağını bilememek.

Bunları başarmak için a) İlim. b) Teknik, c) Hukuk, d) Hürriyet gereklidir. Niyazi Berkes. Batıcılık, ulusçuluk ve toplumsal devrimler, 1965. Çok enteresan noktalara karmakarışık değinen Niyazi Berkes, meseleyi getirip Kemalizm'e bağlıyor,buna de düpedüz mucize diyip işin içinden hoplayıp çıkıyor. Sayfa 145 hem de ara başlık.

Şark Meselesi*

9 - Hegel, burjuva sosyetesine sivil sosyete denir. Bunu akılda tutmadıkça Tanzimattan sonraki ve Cumhuriyetin ilanından beri, burjuvalaşma iddiasını ileri sürmek cesarettir.

* Edvar Diriyol, **Şark Meselesi,** mütercimi Nafiz Muhtar, Halit Kitaphanesi, İst. 1328 (1910) (C.Y.)

20/21, 2'inci Mahmut, saltanatının sonuna doğru batılılar tarafından terkedilmişti. Aslında fikirleri tutarlı değildi. Üstüste (Müsadereleri ilga ettim) dediği halde, bizzat müsadere emirleri vermiş, halk tarafından da Frenk adetlerini kabul ve memlekete girmesine meydan verdiği için sevilmemişti.

Not: Tanzimat çoğu zaman Petro ıslahatiyle bir tutulur. Arada bir küçüçük fark vardır, Petro, batıya gidip tersanelerde çalışmış, marangozluk etmiş, memlekete dönüşünde milli iktisadı kalkındırmıştır. Bizim Tanzimatçılar borçlanmışlar, borçların ezici yüzdesini, maaşlara vermişler, orduda çarçur olmasına göz yummuşlardır.

217 - 1852'ye kadar her eyaletteki Mutasarrıf'lar, buraları iltizam usulüyle ele geçirirler hakiki bir mültezimden başka birşey olmayan Mutasarrıf, hazineye itası lazımgelen aidatı ita eyledikten sonra ahaliye karşı keyfi nasıl isterse öyle davranırdı. Bunu bir Ermeni Bankerle uyuşarak yapardı. Reşit Paşa İdareyi üç kişi arasında böldü. Bunlara maaş bağladı 1856'da birtürlü uygulanamayan Tanzimat Fermanının doğru yürütülmesi için bir Ferman çıkarıldı. Fakat bunlar nazariyata taalluk eden birtakım kavait ve esaslardan ibaret olup yeniden birtakım kanunlar tanzim etmek ve daha doğrusu ahlak ve adatça esaslı bir tahavvül ve inkılap vücuda getirilmek suretiyle tatbikata geçilmek lazım geliyordu.

253 - 1867'de Abdülaziz Paris'e gitti. Üçüncü Napolyon'la konuşmuş, Fransa Osmanlılara bir nota vererek "Müderrisin ve Ulemayı müslimenin daireyi nüfuz ve tesirleri haricinde bilhassa tedrisat'ı umumiyyeye müteallik usulün tevsi ve teşmili" istenmişti.

1868'de Galatasaray açıldı. Mektep, Fransız Elçisinin Reisliğinde hazırlanan Programa göre kurulmuş, öğretmenleri Avrupa'dan getirilmişti. Bu, medeniyet'i garbiye esaslarını doğu kavimlerine Fransız diliyle öğretmek için, Fransız hükümetinin eserinin bir timsali oldu.

Bu hükümetin, Fransızlarca katil denilen Üçüncü Napolyon maskarası hükümeti olduğu unutulmasın.

254 - Okul çok çabuk gelişti. 1869'da öğretici sayısı 600'ü bulmuştu." Bu mektebin yakın zamanlarda sadık, afif, muktedir, hergûna fikri taasuptan kurtulmuş birtakım memurlara kaynak olacağı umuluyor, daha genişletilmesi, memleketin Vilayet'lerinde de benzerlerinin açılması düşünülüyordu. "Bu zaman Tanzimatın en iyi zamanı idi" diyor Fransız!

255 - Gene 1868'de Babıali, çoğunluğu Fransız sermayedarlarından bir Kumpanya ile, Selânik Demiryolu kumpanyası kuruldu. Kontrat imzalandı. "Vakıa müteassıp müslümanlar, Paris veyahut Viyana'dan getirilecek lokomotifi Truva atına benzeterek korkmakta iseler de..." Aydın fikirliler demiryolunun şişhaneli toplardan ziyade, şark meselesinin faslı'u tesviyesine yarayacağı inancındaydılar.

Ne çare ki diyor Fransız, 1870 savâşı geldi, herşeyi berbat etti.

Panslavizm'e karşı Panislamizm. Jön Türk fırkası (Genç Osmanlılar olacak) prensipler. İslamın şan ve şevketini îla etmek, Kur'anın tenfizi ahkâmiyle bundan bir kuvveti cedide istiaresi esbap ve vesailine tevessül etmek bilcümle ehli islamı Padişahın etrafında toplamak, milel ve akvamı Hıristiyaniye'ye karşı 150 milyon müslümandan mürekkep bir kitleyi azime vücuda getirmek ve asarı salifenin ananatı kaviyesin iade etmek lâzım geliyordu. Panislamizm fırkasının Reisi Mithat Paşa, erkânı harbiyesi, ülema ve müderrisi, askerleri, softa ve talebeyi ulûm, vesait'i icraiyesi de metbuat idi. Fırkanın nüfuzu islam ülkelerine hemen yayıldı. Ne çare ki 1875'te Hükümet'i Osmaniye iflâsını ilan etti. Sanki alacaklılar Bosna'lılar, Hersek'liler, Bulgarlar veya Karadağlılarmış gibi, bunlar hemen isyan ettiler. Selânik'te Fransız ve Alman Konsolosları öldürüldü.

Abdülaziz, (çok alaturka olduğu halde) Milli Fırka mensuplarının güvenini kazanamamıştı.

319 - Devleti Aliyye ezcümle Kırım muharebesindenberi 1853, Avrupa'nın tahtı ve vesayetinde bulunuyordu. Fakat bu vesayetten hiçbir şey kazanamamıştı. (...) hükümeti

yarı ölü haldeydi. Ve birçok devletlerin açıkça söyledikleri gibi sadece ertelenmiş olan dağılıştan (izmihlalden) Hıristiyan devletler arasındaki çekişmelerden, uyuşmazlıklardan dolayı kurtulabildi.

319 - Müteassıp müslümanların dediği gibi, ecnebilerin hainane olan öğütlerini dinlemediklerinden mi Allahın gazabına uğramışlardı, cezalandırılıyorlardı.

338 - İngiltere Abdülhamit'i tahtından indirmekle korkutmak istiyor, 1896'da.

320 - Abdülhamit Avrupa nüfuzuna karşı artık müsamahakârane hareket etmemeyi tasarladı. Genç Türkler ozaman şikâyet ve tehditlerini Avrupa basınıyle neşr ve ilan ettiler.

490 - Günümüzde Salip muharebatı ananatı ile kapitülasyonlar ananatı arasında bir cihet'i müşabehet ve tetabuk bulunmuş gibi görülüyor. (Büyük devletler Osmanlılığı bölüşemedikleri için ıslahata zorlamışlar, belki de böylece ölümüne kadar kuvvetlenememesini sağlamak istemişlerdir. Çünkü ıslahatın uygulama biçimi, sonuna kadar hastalığa zehir etkisi yapacak aykırı ilacın, dozunun gitgide arttırılarak zorla yutturulmasıdır.)

497 - 498 - Gülhane hattı, Nizip bozgunundan sonra okundu (1839), Paris Kongresi'ne kabul edilmek şerefine karşıdır ki 1856'da, ıslahat vadini yenileyen ferman çıkarıldı.

498 - Elhasıl şu neticeye vasıl olunuyor ki, ıslahat Padişahlar, hatta müceddıtlikle şöhret bulan Sultanlar tarafından bile ciddi surette arzu edilmemiştir. Bu ıslahat ekseriyetle Avrupa ve alelhusus Fransa tarafından ibzal edilen eltaf ve inâyâta karşı tediye edilmiş bir çeşit kalp akçalardan başka birşey değildir. (Hele kendisini müslümanlara teslim eden Abdülhamit'in samimiyetine hiç inanılmaz.)

Yeniçeri

- Yalnız bir noktayı nazardan ıslahat başarıldı. Artık hiçbir işe yaramaz hale gelen eski yeniçeri yerine yeni bir ordu kaim oldu ki...

500 - Vilayet'i Şahane'nin umur'u dahiliyesince Devlet'i Aliye'nin hakimiyet'i mutlakası esası Avrupa hukuk'u siyasiyesinin esasındanberi bulunmuş, devletler bu esasın mahfuziyetini defalarca ilan etmişler ( ) her ne kadar devletler Sultan'a tebligat icra etmişlerse de bu hiçbir zaman hüküm ve nüfuzuna müdahale etmek olmayıp eğer kabul ederse birtakım umutlar vermek ve ihtarda bulunmak istemişlerdir. Sultan Hükümdardır, Türkiye bir hükümet'i müstakiledir.

Farmason Doktor

Hürriyet üstüne:

1 - Hürriyeti şiddetle ortadan kaldırmağa çabalamak da, bir anlamda hürriyeti yerleştirmeye yaramak, hürriyet için çalışmaktır. (Hürriyet ciddileşir.)

2 - Bir yere kadar, gerçekten ve tehlikeli surette direnmekte olduğunu bilmeyen insan, bunu bilenden daha iyi direnir. (Oyunda, farkında olmadığımız için gerçekten ciddiyizdir. Ama, asıl direnmek, bilerek yapılan direnmedir.)

3 - Başlangıçta bilgisizlik de kuvvettir, sonraları bu kuvvet,hızla kuvvetsizlik haline gelir. (Hiçbir iş, sürekli bilgisizlikle başarıya ulaşamaz. Çünkü biz bilgilenmezsek karşımızdaki bilgilenir. Bilgi de sonunda mutlaka yener.)

4 - Her durumun iki ana yönü vardır. Biri karşımızdakinin gücünü, güçsüzlüğünü, öteki bizim gücümüzü, güçsüzlüğümüzü gösterir. (Hemen her zaman karşımızdakinin gücünü, bizim güçsüzlüğümüz, güçsüzlüğünü gücümüz saymak bizi yanıltmaya uğratır. Gerçekçilik bunları ayrı şeyler sayabilmektir.)

5 - Geri yenilmeye mahkûmdur ama, yenecek güç de mutlaka şarttır. İleri güç'ün yenilmişliği, yenilmeye mahkûm gerinin karşısına dikilmediği onu yere sermediği sürecedir.

6 - Silâhların en yamanı bilimdir. Bu silâh da yalnız gerçek silâhşörlerin elinde büyük işler başarır. (Ne silâhsız silâhşör, ne silâhşörsüz silâh.)

7 - İyimserlik de bilime dayanmak zorundadır. Dayanaklı kötümserlik, bir anlamda, dayanaksız iyimserlikten daha yararlı iyimserdir.

8 - Bütün bilimsel araştırmalar başlangıçta hayal kurabilme gücüne dayanıyor. Arkadan bilim gelmezse hayal olarak da kalıyor.

Not:

- **Saray ve Ötesi***. Sayfa: 190. Bütün devlet örgütlerinin birlik gayretiyle düzenlenen askeri geçit resminde, Padişah'la Bulgar Kralı misafirlerinin oturacağı muhteşem Otağ'da bir Çingene karısı ve kucağında çocuğu. (Tekbaşına). İşte bu çöküntü belirtisidir. Kesinlikle çöküntünün kendisidir. Bundan sonra I'inci Dünya Savaşı'na girmiş İmparatorluğun dramını, kendiniz bulabilirsiniz! (Bu sırada devlet ve hükümet muhalif kovalıyordu.)

Vilayet-i siteye yabancı bir Genel Vali - Mali Muhtariyet - Hamidiye alayları dağıtılacak, silâh taşıma yasağı kalkacak, yayın ve toplantı hürriyetleri verilecek.

Kadırga limanından Sultanahmet'e, oradan Sultan Mahmut Türbesine çıkmışlar, Acem Sefaretine kadar gelmişlerdir.

Patırtı üç gün üç gece sürmüş, yüzlerce Ermeni öldürülmüştür. Birisi de İngiliz Donanmasını beklemiş, gelmeyince kendisini Kilise'nin kubbesinden atarak intihar etmiştir.

Bundan 10 ay 20 gün sonra ( ) işgal edilmişse de, hükümet haberli olduğundan asker işe karışmış, sonra halk, bilhassa hamallar bıçak ve sopalarla Ermenilere koyulmuşlar, birçoğunu kırmışlardır. Patrik İzmirliyan Kudüs'e sürülmüştür.

İstanbul Ansiklopedisi

- Çağımızın tohum sahibi ünlü çiçekçilerinden olup Sorguç Hindi, Güzide Kırlangıç, çiçeklerin imamı. (Cilt - sayfa 86 - sayfa 121)

* Halit Ziya Uşaklıgil

- Utancımdan kalem gibi ikiye bölüneyazdım.

- Ahbap Esiri, Keyf Pezevengi, Tatlı Dilli, Güler Yüzlü olup bu yüzden esersiz ölmüştür. Öleceğe benzer. Ölse gerek.

- Osmanlıda zenginler, zenginliği halkın diline düşenler bir suç işleyip kendilerini öldürterek mallarını müsadere ettirmezlerse, kale onarımına, mirî bina yapmağa, celepliğe, sürre eminliğine sürülür, böylece birikmiş para azaltılırdı.

- Buhari Şerif ve sahih'i müslim, bunlara şerhler, birzavi tefsirine haşiyeler. Molla Cami'nin Mir'at - ül akat Türkçe şerh. Şeyh Attar'ın mantık - uttayr tercümesi.

- Tersane kabadayılarının loncası (kahvehane - Horhorlu'nun)

- Mekteb - i Harbiye'nin açılışı (bak?)

- Çengelköyü kabiliyetlerinden Safranbolu'lu yalnız kürek.

- Gece kitabı görmüş, Leventname okumuş, edepsiz güruhunun gözünü doldurmuş, kendini halka iyi bildirmiş, herkesi yıldırmış, namusuna, doğruluğuna imza olunmuş.

Tesbih cinsleri: Mâverd, Bağa, Anber, çeşitli Kehribar, Narçin.

Topçular Kâtibi Tarihi - Vak'ayı Tarihiye veya Tarih -i Al - i Osman. 1644 (1054) - 1000 (1591) arasındaki olayları yazıyor. İstanbul Süleymaniye Kitaplığı Esat Efendi Bölümü. NO: 2151

- Mancunsken Efendi (Maşatlık Meselesi.) 121

- Her yıl mezar kazdırıp içinde 40 gün yatan herif. 122

- Abdülhamit s. 125

- Abaza Şeyhi (Yeniçerileri kaldırmak isteyen. 2 yüzyıl önce) s. 153

- Kürt Abdurrahman Efendi (Tesbihi kırılan) s.158

- Abdülhamit'in Robert Kolej ve Ahmet Vefik Paşa için söyledikleri. s.486

- Padişahın (İkinci Mahmut), Ahu adlı bir köçek için bestelediği şarkı. s.493

- Akdeniz Gemicileri s. 512

! (Not: Abdülhamit'in ve Osmanlı Hanedanının defedilmesi isteği. Abdülhamit'in Robert Kolej için fikirleri 4. Cilt İngiliz'den fazla İngiliz Sadrazam.)
- Koltukçu (Kaçak iş yapan esnaf ve sanatkârlar s.522
- İstid'a müsveddesi (notlara) s.523
- Aşk mektubu sureti s.523
- Alemdar Mustafa Paşa (Destanlar) s.595
İkinci Cilt
- Cellat Kara Ali s.509
- Dini kuru lâz Ali Yeniçeri s.612
- Samurkaş Ali s.614
- Sürtükoğlu Ali s.615
- Tıflı'nın Ali s.617
- Kemanî Ali Ağa. Enderun Sultan Mahmut s.620
- Uzun Hacı Ali Ağa. Alemdar'ın dostu. s.621
(Kabakçı'yı basıp öldüren.)
- Ali Bey Saraç. Osmanlı tipi
(Muallim Naci'nin babası.) ..... s. 635
- Gemi korsanları Tahir Paşazade Ali Bey
Vak'ası ..... s. 637
- Ali Dostu Baba (Ya kahhar) nârası s.644
- Basiretçi Ali Efendi s.646
- Kayıkçı Kadıoğlu (Zorbalık) s.680
- Ali Palaz. Alemdar Vak'ası. Zorba s.711
- Ali Suavi s.713
- Ali Sünneti (Bağdat'lı Derviş.) s.764
- Ameleler ve nizamları s.789
- Amin alayları - Sübyan okullarında s.783
Gelinlik s.789
- Anbar cinayeti s.839

Farmason Doktor
Yıl : 1896
Ay : Eylül. 4 Romanın başlangıcı.
Gün : Cuma

Doktor Münir: Tıbbiyeyi o yıl bitirmiş. 22 yaşında. (Doğumu 1874)

(Not: Mithat Paşa'nın öldürülmesi 1884 - Babası gibi sevdiği genç dayısı: yüzbaşı, bu haberi duyunca kendisini vurmuş, bu, Münir'in hayatında en etkili olay olmuştur. Münir ufkatefektir, fakat çok kuvvetlidir. Cesur ve inatçıdır. Okulda, ufaktefekliği yüzünden kendisini horlamak isteyen en ünlü kabadayıların üçünü bir arada eşek sudan gelene kadar döğmüş saygılı bir yer tutmuştur. Bazı arkadaşları gibi Cöntürklüğe merak etmemiş, doktorlukla bu memlekete daha çok faydalı olacağına gerçekten inanmıştır. Bundan da bellidir ki, hiçbir işi gösteriş olsun diye tutmaz, zorlamaz. Kendisini yakından ilgilendiren en önemli meselelerde gerçek ölçülerden, gerçek değerlerden ayrılmaz. Gücünü de, cesareti ve inatçılığı gibi hiç kimseye hiçbir şey belli etmeden kullanır. Sanki gücü, korkmazlığı, inatçılığı yoktur da sadece aklı vardır.)

Tarih: 4 Eylül 1896 Cuma. (9 gün önce, 26 Ağustos 1896 Çarşama günü (1314) Ermeniler tarafından Osmanlı Bankası basılmıştır.)

Farmason Doktor

- Bu memlekette hürriyeti nasıl uygulayacaksınız, anlayamıyorum! Siz millete dayanan bir toplum değilsiniz! Yani, sizin devletiniz sınıfa dayanmadığı gibi, sınıf çatışmalarında hakemlik de yapmaz. İlk yıllar, belki iki dereceli seçim düzeni denersiniz! Bu seçim sonunda, milletvekilleri, toplumda önemli bir güç meydana getiremezlerse, hiçbir şey değişmemiş olur. İşe yaramaz bir Parlamento, durduğu yerde çürür. Yok, Parlamento, toplum hayatında, bilhassa ekonomide önemli etkiler yapmağa başlarsa, o zaman birinci seçimler birden değerlenir. Siz bunları elbette eşraftan, ayan-

dan, belki memurdan, subaydan seçeceksiniz. O zaman bunlar hemen durumlarını değerlendirmeğe kalkar. Bir yandan Milletvekili olanları, yeniden seçilip seçilemeyiş meselesinde baskı altına alırken, öte yandan, bu Milletvekillerine dayanarak halktan kendileri için o zamana kadar ellerine geçenden çok daha büyük kazançlar sağlamağa kalkışırlar.

Zaten sizin devlet dışı bir güçmüş gibi görünen ayan, eşraf, ağa halka değil, devlete dayandıkları gibi, devlet de halka değil, bunlara dayanır. Bu güçlerin ikisi de, aslında halkın uyanmasını istemez. Bunu özetlemek gerekirse, Medreselilerin yani din adamlarının, bilhassa dini, politikada kullanan yobazların yaptıkları gibi, dosta karşı halka dayandıkları süsünü verirken, halka karşı da, devlete dayanır görünürler. Bir bakıma bu iki iddia da, doğrudur. Yani ağalık hem halk'a, hem devlete dayandığı gibi, devlet de, hem halk'a, hem ağaya dayanır.

Bir başka deyimle devlet de, ağa da hem halkı, hem karşılıklı birbirini tutar Bu durumda halk da, devlet de ağadan, ağa da, halktan ve devlet'ten vazgeçemeyeceğine göre, hürriyetle ne yapacağınıza, yapacak birşey tasarlamışsanız, bunda başarıya nasıl ulaşabileceğinize akıl erdirmek güçtür.

Giriş: (Masonluk - Tarihi -)

İnsanlık, tarihinin derinliklerinde çeşitli düşünce dönemlerinden geçti. Bunlardan birisi de, dünyanın, herşeyiyle kutsallaştırılması dönemidir. Bu dönemde, başta doğa olmak üzere, bütün toplumsal inançlar, maddi biçimler, bunları yaratan çeşitli işler, zenaatler, kutsal sayılmış, bu kutsallıkta, İncil'in "Ekmeğini alnının teriyle kazanacaksın" buyruğuna dayanılmıştır. (Böyece, insan çalışması, maddi ve manevi bakımdan kutsal sayılmıştır.)

İşin kutsallığı, ekmeği çıkarmakta (çiftçilikte) bundan sonra da - bilhassa büyük tapınaklar ve kiliseler kurulmağa başladıktan sonra taşçılıkta görülmüştür.

Göçebelikten oturak yaşamaya geçen insanlık, önceleri ahşabı kullanıyordu. Daha hafif, daha ömürsüz olan ahşa-

bın yerini, ikinci dönemde yontma taş almıştır.

Taşçılık, yontmacılık, duvar örmeyi çeşitli süslere, heykellere götürünce, yapımcılıkta (Operatif) farmasonluk doğmuş oldu. İlâh ve Peygamber heykelleri yapan taş yontucular, eski toplumlarda çeşitli iş kollarını belli yasaklarla çerçeveleyen iş yasaları bağlarından ilk kurtulan zenaatçilerdir.

Bunlar ayrıca meydana getirdikleri kutsal eserler dolayısıyle dinsel ilhamın taşıyıcılığını da yapmakta sayılmışlardır.

Yıllar geçmiş, Gotik yapılar - bilhassa kiliseler - yapımı bırakılıp elişinin yerini, makineler alınca, maddeye araçsız bağlı yaşayan farmasonluk, değişti. Spekülâtif bir hal aldı.

Uzun zaman, dünyadaki bütün büyük değişmelerde, bilhassa Fransız büyük ihtilâlinde masonluğun çok önemli rolü, hatta, birinci plânda tertipçisi olduğu ileri sürülmüştür. Bunu ispatlamak için Ocak - Şubat 1789'da saraya yollanan 53 saylavdan 31 tanesinin mason olduğuna dayanılır. Oysa, mason örgütleri, dünyayı 25 yıl boyu tepeden tırnağa sarsan, değiştiren bu kadar büyük bir altüstlüğü yoktan varedecek güçte değillerdi. Olsa olsa, felsefede ve rasyonel dünya görüşünde toplumun girdiği yola yardımcı olabilmiştir. Yani, aslında kaynak; masonluk değil, masonluk olsa olsa topluma tutulan bir aynadır. Fransız toplumu uzun yıllardanberi büyük bir memnuniyetsizlik ve tedirginlik içinde çalkanıyordu. (Ekonomik temeldeki birikim, üstyapılarla çok derin çelişmelere düşmüştü, her geçen gün bu çelişmeleri arttırıp keskinleştirmekteydi.)

(Not: Yeni bir Loca açması için Stephen Etienne Marin'e yazılan mektubun sureti: s. 198 - 200)

(Not: Napolyon Mason. Oğlu için yapılan toplantı. s. 221)

(Not: Karbonari - s. 251)

(Not: Karbonari Sınavı. s. 325)

(Not: Masonluğun yasası - s. 333 - Nasıl girilir? s.336)

- İnsanlığın en ilkel toplum şartlarında, doğanın olduğu gibi, - değiştirilmeden - sömürülmesi, insanoğluna, modern anlamıyla çalışmayı, insancıl değil, kutsal bir davranış olarak düşündürülmüştür.

Bu açıdan bakılırsa, taş yontucuların, - Yani masonların - sonradan ad verdikleri masonluğun bir çeşit - din değilse de - düpedüz tarikat sayılması ve giderek, hıristiyan - feodal dünya devletinde, arsıulusal bir karakter göstermesi olağandır.

Nitekim, Doğu toplumlarındaki fütüvvet sistemi, Hasan Sabbah'ın meydana getirdiği vurucu kast ve Anadolu'da ahîlik ve genellikle lonca örgütleri birbakıma masonluk özelliği taşır.

Batıda bütün örgütlerin sınıfı olması ve devlet dışında bağımsız topluluklar meydana getirmesine karşılık Doğuda, bütün örgütlerin ergeç memurluğu - devlet örgütü - haline gelmesi, Doğuda masonluğa dönebilecek bütün toplulukların giderek devlete katılması - Yani gizlilikten (İllegaliteden) - çıkıp devlet müesseselerinden herhangi birisi haline gelmesi bizde masonluğa karşı eni - konu bir alerji doğurmuştur. Bu alerjiyle devlet dışında bağımsızlığa yönelen her örgüte veya örgütleşme çabalamasına karşı diş bilenmesi, ister devlet kuruculuğu ve anlayışı baskısından ileri gelmiş olsun, bütün Doğu toplumları göstermiştir. Buna karşılık Doğulu toplumların devlet adamları Batı baskısıyla masonluğa canatmışlar, böylece de halklarından biraz daha kopmuşlardır.

Mason - Doğu halkı çelişmesi temelde Batılaşmayı - Entellektüel - Mason - Kapitalist davranışı, duygusal zorunluklarla reddetmek sonucu vermiştir. Böyle parçalanışlarda, karşılıklı anlaşmazlıkları her fırsatta arttıran bir itiş vardır.

Doğulu halkların çoğunluğu, kendisinin yüzdeyüz malı olmayan - Bir ucu vakfa bağlı - topraklarda çok ömürsüz, ahşaptan ve topraktan - kerpiçten - yapılarda oturduğu için, taş yontuculuğu - Masonlukla - hiçbir duygusal ve bilimsel il-

gi kuramamıştır.

Anadolu Türk Halkı'nın masonluğa - belki komünizme - karşı duyduğu irkiliş, tedirginlik, bu açıdan incelenirse, yüzdeyüz Batı ürünü olmaktan ve Osmanlı toplumunu kesinlikle Batılaştıracak çok etkili araçlardan biri olduğunun sezilmesinden ileri gelse gerektir.

Taş'tan - Dıvar örmekten - gelir. Taşı yontan, taşı dıvar, yapı haline getiren, Allah'ın evini de yaptığıyle öğünür. Dıvarcı batıda, taşı yontup dıvar örmüş, Katedraller çıkmış, bunların yüzlerini dantel gibi oyarak insan yaratmıştır. Türkiye'de, ahşap çağını aşamadık biz... Bu yüzden bizim Masonluğumuz da ahşap masonluğudur.

Batıda dıvarcı, dünyanın en büyük sanat ustalarıyla yanyana, dizdize, zenaat zenaata çalışır. Bu şart onu inceltir, akıllandırır. Köylerden kasabalara, kasabalardan, kentlere süren yol arkadaşlığı bunları - kalifiye işçi olan dıvarcı ile üstat mimarı, dâhi heykelciyi, ressamı birleştirir. Bu açıdan alınırsa Masonluk, batılıdır, katoliktir. Allah'ın evini yaptığı için de, kibirlidir. Mason, maddi - manevi sığınaklar yapar.

Masonlukta çok çok Hıristiyanlık, birçok şövalyelik, birçok da korporasyon - Lonca - omuzdaşlığı vardır. Bu açıdan alınırsa Doğulu - İslâm topluluklarıyle uyuşmazlığı daha kolay anlaşılır.

Doktor Münir - Farmason Doktor

1 - İnsan hür doğar çünkü yaratılmış - (kul) - değildir. Bunun için hürlüğü sınırsızdır.

2 - Sınırsızca hür olduğu için sorumludur. Yalnız kendi yaptıklarından, düşündüklerinden değil, öteki insanların yaptıklarından, düşündüklerinden de sorumlu olduğundan, sorumluluğu da hürlüğü gibi sınırsızdır.

3 - Bu yüzden insan bunaltı duyar.

4 - Bu bunaltı yılgın - pasif - bir duygu değil, döğüşçü - aktif - bir bunaltıdır.

5 - Bu oluş kaderci trajediye karşı romanın insancıl dramının özelliğini belirler. Bir çeşit mazoşizm. Daha doğru-

su mazoşizmi ağır basan bir sadizm - mazoşizm görüntüsü.

Doktor Münir - Karanlık Dünya - Yıldız Alacası
(Sorum)

Doktor Münir sonuna kadar hürlüğünü savunmak, inanmadığı bu işlere girmemek için direnir. Sonunda arkadaşlarının kendisinden şüphelenebilecekleri buhranına yakalanır. Bunu önleyebilmek için ortaya atılır. (Mazoşizm Moral). Buna karşı, içinde kendisini bu işe zorlayanlara karşı bir kin başlar. (Sadizm Moral).

Yıldız Alacası - yahut Cönler -

Giriş:

1 - Abdülaziz'i indirme baskını. - (Süleyman Paşa ağzından. - Doktor Münir'in babası anlatır.)

2 - Çerkes Hasan vak'ası. Mithat Paşa'nın Avrupa'ya sürülmesi. - Duyulması. Etkisi. - Medrese mollaları isyanını hatırlama!. - Kendisini suçlu - ödlek - görmesi.

3 - Mithat Paşa'nın boğulması. Duyulması. Tafsilâtın gelmesi. Boğulma gecesinin anlaşılması. O gecenin yarısında dayıbeyin babasının kendisini vurması. (Kolağası Necip Bey, Münir'in babası)

Birinci Bölüm:

1 - Büyük amcasının yalısı. Burada büyümüştür. Tıbbiyeye gider. Annesinin zoruyla politikadan uzak kalmaktadır. Külhanbeyi - Zanpara - Doktorluğa da pek önem vermez

2 - Genellikle sevdiği yaşayış. Kadınlar, kavgalar, kabadayılar. - Proto tipi Ömer Seyfettin. Okul maceraları.

Yıl 1889. Abdülhamit, Bir Cuma Selâmlığı sonunda, Yıldız bahçesinde canlı hedeflere (güvercinlere) tabancasıyla atış talimleri yapar. Kuşçubaşısı, kuşları kafesten çıkarıp havaya salmakta, padişah bunları vurup düşürmektedir. Arkasında bir haremağası, bir yaver, ilerde Hamidiye Alaylarından iki muhafız vardır. Padişah'ı, bir çeşit mahpus - rehine gibi sarayda has misafir olarak bulundurduğu Kürt beyle-

rinden Şeyh Abdülkadir, oturduğu küçük köşkün kapısında seyretmektedir.

Padişah, Kürt şeyhini çağırır, onun da atmasını ister. Şeyh dört beş kurşun yakarsa da, hiç birini hedefe değdiremez. Buna, memleketlisi olan muhafızlar şaşar. Bu sırada, padişaha bir rapor getirirler. Padişah raporu okuyunca sinirlenir, tabancayı kutuya atarak sarayına gider. Şeyh Abdülkadir muhafızlara yaklaşır, ağzının içinden konuşarak, korkup korkmadıklarını sorar. Muhafızlar katiyen korkmamışlardır. Dilediği zaman istediğini yerine getirecekler, padişahı vurup öldüreceklerdir.

Not:

1 - Doktor Pelegrini İtalyan (melez) Anası Maltız.

2 - Karısı Drago babası Makedonya'lı Slav, anası Rum. Cinsel isteklerinde aşırı. Çok okuyor. Batılaşma karşısında güzel fikirleri var. Doğuştan komiteci. (Fakat katiyen erkekleşmiş tarafı yok.) O zamana kadar, Münir'ü tanıyana kadar, daha çok, kocasının da izniyle - hatta aralarındaki bir anlaşma gereğince - sıksık erkek değiştirmiş. Birine tutulmayı önlemek için Münir'e tutulmuş, (Beraber kaçarlar Avrupa'ya.) orada içkiden ölür.

Karbonariliğe sürülmüş Mason. Saraya da biraz mensup. Tatlı su Frengi= tipik kozmopolit. Batılaşmadan yana... Para canlısı, erkeklik gücü bakımından sakat. (Hadım)

Yıldız Alacası

	Kronoloji	Cilt	Sayfa	Tarih
- Hüseyin Avni Paşa'nın Avrupa'ya giderek Abdül-aziz'i indirmek üzere İngilizlerle anlaşması:		4	248	25 Nisan 1875
- Tenzil - i faiz kararı			249	6 Teş.ev.1875 Çarş.
- Selânik vak'ası			252	6 Mayıs 1876 Cumar.
- Softa İsyanı			253	10 Mayıs 1876 Çarşamba
- Abdülâziz'in indirilmesi. (Murat'ın çık.)			256	30 Mayıs 1876 Salı
- Abdülâziz'in ölümü			267	4 Hazir.Paz.S.9,36
- Murat'ın delirmesi			279	6 Hazir.Salı
- Meşrutiyet Münakaşası			279	8 Hazir.Perşembe
- Çerkes Hasan Vak'ası			280	15-16 Hazir.Perş.Cuma
- Murat'ın indirilmesi (Abdülh.'in çıkarıl.)			283/285	31 Ağus. Per.
- Mithat Paşa'nın hudut haricine çıkar.			296	5 Şub, 1877 Pazar
- Meclisin açılması			298	24 Nis. 1877
- 93 Seferi			299	24 Nis. 1877
- Edirne Mütarekesi			309	31 Ocak 1878 Perş.
- Meclisin kapanması			309	13 Şub.1878 Çarş.
- Ali Suavi Vak'ası			312	20 May. 1878 P.ert
- Kıbrıs Muahedesi			313	4 Haz.1878 Salı
- Yıldız Mahkemesi ilk Celse...			319	27 Haz. 1881 Pazert.
- Muharrem Kararnamesi			321	20 K. Evv.1881 Salı
- Mithat Paşa'nın öldürülmesi.....			325	6/7 Mayıs 1884 Sa/Ça
- Namuk Kemal'in ölümü			329	2. K.Evv. 1888 Pazar
- Büyük İstanbul zelzelesi			331	10 Tem. 1894 Salı
- Ermeni patırdısı			331	30 Eyl. 1895 Pazte.
- Ermeni Banka vak'ası			335	20 Ağus. 1896 Çarş.
- Yunanistan'a savaş			336	18 Nis. 1897 Pazar
- İlk Makedonya ihtilâli			344	21 Eyl. 1902 Pazar
- Bomba Hadisesi			348	21 Tem. 1905 Cuma
- Reval Mülâkatı			355	9/10 Haz. 1908 S./Ç.
- İkinci Meşrutiyet			356	23 Tem. 1908 Perş.

- Sultan Murat'ı çıkarmak ve kaçırmak teşebbüsleri
- Abdülhamit'i öldürmek teşebbüsü - Nadir Bey'in haber vermesi
- İttihat - Terakki'nin kurulması.

I - Karakulluk (Yeni Osmanlılar ve Mithat Paşa.)

13 Eylül 1871'de Şinasi'nin ölümü.
25 Eylül 1871'de Abdülâziz'in Tanzimat'tan ayrılarak, vezirleri mahkemesiz sürmeye başlaması.
30/31 Temmuz 1872'de Mithat Paşa'nın ilk sadrazamlığı.

Abdülâziz'in indirilmesi (İngiliz oyunu)
Abdülhamit'in indirilmesi (İngiliz oyunu)
Vahidettin'in indirilmesi (İngiliz oyunu)

15 Mayıs 1876'da Medreselilerin İngiliz parmağiyle başkaldırması.
30 Mayıs 1876'da Abdülâziz'in indirilmesi

Romanların başlangıcı tarihi 1876. - Karakulluk (Mithat Paşa)
Bu serinin sonu..... 1966. - **Gülen Azap Çıkmazı**
Göl İnsanları'ndan Gülen Azap Çıkmazı'na kadar 23 kitap. (**Yorgun Savaşçının** ikinci cildiyle beraber.)
KÖR BEKİR/ CANPAZARI/ GÜN

Münir'in dedesi doğumu 1793 Muhsin Ağa
Kabakçı sırasında..... 1807 15 yaşında
Münir'in babasının doğ.1830 Mehmet Ağa 37 yaşında. (Nizamettin Bey)
Abdülâziz'in indirilmesi 1876 Muhsin Ağa 84 yaşında Nizametin bey 46 yaşında
Münir'in babası
Nizamettin Bey 1880'de ölmüş. 50 yaşında.
Münir'in doğumu 1875 (Doğduğu zaman, babası 45 yaşındaymış.)
Münir 1897'de 22 yaşında. Münir'in dayısı 1884'te, Mithat Paşa boğulduğu zaman 34 yaşında. Doğumu 1850

Münir'in anası, Münir'in babasiyle evlendiği zaman ağabeysinden 14 yaş küçük olduğuna göre, doğumu 1864 - Ölümü 1882 (18 yaşında)

1850 = 1864'de Münir'in anasının doğumu 20 yaşında Babası ile evlenmesi 1884. 1897'de yaklaşık Münir'in doğumu 1875, evlenmesinden 11 yıl sonra anası .....

Farmason Doktor

- İlk Bütçe 1864
-İflas 1875
- Goltz Paşa'nın raporu: Padişahı Almancı subaylarla sıkıştırmak. Askeri başkaldırmış göstererek...
- İtalyan doktoru ve Masonluk.
- Nihayet Düyun-u Umumiye'ye bağlanan ve memleket gelirlerinin bellibaşlılarından altısını içine alan Dış Borçlar ve bunların toplanma ve ödenme biçimi, Türk halklarıyla Batılaşma istekleri arasındaki çelişmede çok önemli etki yapmış olsa gerek... (Tuz, ipek, balık, tütün, alkol, pul)

Yıldız Alacası - Farmason Doktor

I - Batılaşma. - (1890'larda)

2 - Gizli Örgüt - Özellikleri, gerekliliği, özentilik.

3 - Askerlerin siyasetle uğraşması. (Sosyal devrimi cuntalara kaptırmak.)

4 - Yerli zorunluluklarla ortaya çıkan devrim koşullarından yabancıların çeşitli çıkarları için yararlanmaları. (von der Goltz'ün gizli raporu.)

5 - Herhangi bir zor kullanış sonunda, iktidarın kontrol dışı başka güçlere kaptırılması. (İktidara geçmek ama, orada kalamamak.) (Devrimci güçlerin birbirlerine düşmeleri, birbirlerini yemeleri. Örnek: Fransız Büyük Devrimi.)

6 - Halkların uzağında tasarlanan devrimler. (Örnek: Hindistan ve Mısır.)

7 - Despotun Özelliği. Despottan yana olan tarihsel koşullar. Sizde, devrim, ekonomik - sosyal birikimler sonucu olmadığı için, can kaygusuyla, ölümden kurtulmak için

göze alındığından, radikal amaçlar güdemez. "Mümkün olduğu kadar geç, mümkün olduğu kadar az", prensibi yürütülür. Bu sebeple dağılmayı büsbütün hızlandırma, hatta, apansız dağılıverme tehlikesi yaratabilir. Bu tehlike karşısında despot, tarihsel çağ bakımından haklı olabilir.

Halk kitleleri despotu tutar. Böylece üstte küçük bir klik tarafından gerçekleştirilir. Bu hal, çabuk dejenere olması sonucuna varabilir. (Halktan uzak saray boğuşmaları biçimi) Halkçı - devletçi, eskiden kalma baba devlet (Devlet Baba) yatkınlığı ile halklar Batılaşmada tehlike sezebilirler. Devrimi tutmazlar.

8 - Bir tek kurtuluş yolu vardır: Devrimden sonra hemen halkları devrim amaçlarına göre örgütleyip eğitmek, idareciliğe geçirmek, "acemidir, bilmez" yanlışına kapılmamak.

9 - Bunu yaparken Osmanlı İmparatorluğu'nun yekpare olmadığını, çeşitli, çelişken çıkarlara bağlı çeşitli topluluklardan meydana gelmiş bulunduğunu gözden uzak tutmamak, (Prens Sabahattin'in merkezciliği iten görüşü, federasyon)

10 - Bütün bu işlerin tekbaşına kalınmış bir dünyada değil, dış ilişkiler, yabancı çıkarlar, yabancı düşman güçler önünde yapılacağını unutmamak.

11 - Dost güçlerle düşman güçleri, bunlar arasındaki uyuşmazlıklarla çekişmeleri, umulan arkalamalarla, çelmelemeleri iyi hesaplamak, hiç bir gerçeği değişmez saymamak, her an değişeceğini gözönünde tutarak her an yeniden değerlendirmek.

12 - Despotu sadece duygularla yermekten hiçbir şey çıkmayacağını, onun neden öyle davranmak zorunda kaldığını bilimle ölçüp biçmek gerektiğini unutmamak, onun yararlı yönlerini, deneylerini değerlendirmek, onlardan yararlanmak.

13 - Gerçek koşullara uygun bir doktrine yapışmak, bunun çizeceği çizgiden amaca yürümekte yararlanmak.

14 - İnsanları yalnızca duygularından değil, toplumsal

amaca doğru yürürken kişisel, ya da zümresel çıkarlarıyle devrim isterlerini mümkün mertebe uyuşturmağa çalışmak. (Burada, insanların kimi zaman kendi kişisel çıkarlarına karşı davranma olağanlığından da yararlanmakla beraber, bunu değişmez bir olay değil, cabadan gelmiş bir arkalama saymak.)

15 - Devrimci teori olmadıkça devrimci atılım olamayacağını akıldan hiç çıkarmamak, devrimcilerin, en güçlü silâh olan teoriyle donatımını, devrimden çok önce sağlayabilmek... (Böylece, dış olayların kolaylaştırmasiyle apansız ele geçirilecek iktidar sırasında, hele ilk günlerde koyu karanlıklar içinde debelenmekten - en büyük tehlikeden kurtulmak.)

16 - Ahmet Rıza pozitivizmi? Belki pozitivist ölçüler, devrimci olmamayı gerektirir. Buna karşı, olayları gerçeklerle karşılaştırıp değiştirecek, devrimci - devlet adamı özelliklerini taşır, şef yetiştirmeye çalışmak. (Tarih gidişinde kişinin - şefin - önemli yeri.)

17 - Dış etkenler: Elçilikler, (açık ajanlar) - Gizli ajanlar, Masonluk, ticaret müesseseleri (rüşvet), devlet alım - satımlarında kişisel çıkarlar, tekkeler, sivil guruplar, askeri cuntalar, despotun hafiye örgütü, (profesyonel - amatör), kişisel düşmanlıklarla öç almak için gündelik koşuları kullanmağa kalkan tek kişiler korkuyla despotun sınıfına geçen tabansızlar, işin içine girdikten sonra samimi olarak (vatan severlikle) despotu haklı bulup ona katılan düşünürler. (Aydınlar.)

- Tüfek -

- Sarma ve Bağa kundaklı, kaplama çifte bilezikli Şişhane tüfekleri... Ameli Niğbolu'lu Ahmet.

- Eskici Güzeli Yetim Ahmet ile Şalcı Kızı ( ) Hanım Masalı

- Kırbalı Ahmet.

- İngiliz Ahmet.

- Şeşhane altı telli saz.

- Binbirdirek üstünde Fazıl Paşa Sarayı.
- Adem Ejderhası. Mir âlem Ahmet Ağa. Atı kollarıyla kaldıran.
- Lale -
- Ağustos bahuri - Pertev asuman - Zerri âfitap -
- Usturacı Ahmet Ağa. (Ahmet Rasim'in bir anısı.)
- Vay Beğim Ahmet Ağa.
- Tezhib-i çemen - Lâl nisar - Lâl bedehşan - Ruh-u Gülrenk (Lâle)
- Yakut nişan (Lâle)

Filinta MÜNİR

Farmason Doktor

Kâmil Bey : Pasifliği daha doğrusu soylu umursamazlığı, bencilliğinin sonucuydu. Her durumda rahatsız edilmeyi istemiyor, hiçbir aktif hareketi göze alamıyordu. Bir çeşit tenbellikti bu.

- İstediğimiz zaman durdurabiliriz. Çünkü dipten sürmüyor, tepeden zorla dayatılıyor. (Tarih tekerrürden ibaret lâfının kaynağı.)

- Köyde barınsa kime yararlı olur son hesaplaşmada?... (Ya kendisine, ağalaşarak, ya da ağaya...)

- Ana kanal içinde, temel zorunluklardan yola çıkılmış değil.. Geçici sayılan zor altında istemeden, bu değişmeyle doğrudan doğruya ilişiği olmayanlar, hatta, buna çıkarları bakımından karşı bulunanlarca başvurulmuş bir iş...

- Gördün mü köftehor, malın alâsı besbelli.

- Yosmam, ne darılıyorsunuz? Siz ta ayağıma kadar gelmiş bir kısmet iken o kısmeti tepecek avanaklardan mıyım?

- İşte bizim de alış verişimiz budur. Sizin gibi eli açık beylerin beş on parasını almayacak olursak kimden ne umudumuz olabilecek? Korkmayınız efendim, ürkmeyiniz!

- Gözünü kaldırıp baksa, bütün çarşılının elinde parça parça olduğu saat o saattir.

- Vücudum kesilir gider, aralıkta bir parçacık üşüme gelir. Sonra şiddetli ateşler içinde kalırım.

- Dolmuş, eskiden arabalarla yapılırmış. Hüseyin Rahmi, **Bir Muadele-i Sevda.** Sayfa 128/129 (eski harf.) - Zeyrek'li be! Bugün matız mı taşıyorsun! payton mu yoksa serhoş dolmuşu mu? (Galiba asıl dolmuş, kayıklarda oluyordu.)

- Ah samur kaşlım elâ da gözlüm ben senin için ağlarım!

- Hanımefendilerim Allah sizi sevgili nazik beylere nasip etsin! Güler gül yüzcüklerinizi soldurmasın!

- Ah canım içi Adil! Kaça alırım çalımını? Namustur bu! İmanım aman şarkısı var mı sizde?

- Bu işte bizden açıklama isterseniz deriz ki... İşret eder misiniz efendim? - Hay hay doldurunuz efendim! - Buyrunuz efendim

afiyetler olsun! Rakı içmek demek zevkinizdir efendim! Evet efendim! - Vah vah! Rakı olmadığına pek üzüldüm, evimizde rakı bulundurmadığımıza pek sıkıldım. Hele bir daha buyurur musunuz efendim?...

- Kadın kısmı süslenmeli ama, süsten önce kendisinde bir varlık olmalı da, süsü onun üstüne bindirmeli! Yoksa suratına sıvacı fırçasiyle badana çekmesi hiçbir işe yaramadığı gibi, insanın yüreğine ferahlık da veremez efendim! -

- İşin bizcesi, sizcesi, şuncası buncası ne lâzım? -

- Sizin adınız nedir elmasım? - Leylâ cariyeniz efendim!

- İşin aslı Ahmet Ağa'casına bakalım Ahmet Ağa'casına...

- Dev gibi bir herif ki bıyıklarını burmak için parmakları yetmiyor. Avuçlarıyla buruyor,bıyıklar herifin avuçlarını doldurup hatta artıyor da, pırasa püskülü gibi dışarıya uğruyor.

- Gel bre nazlım anam babam dilber Leylâ!

- Seni şöyle iki parmağım arasında oğuşturdum mu pire gibi ezerim cüce!

- He hey! Ben o ağazlara gelemem kuzum!

- Ah zavallı ben! Kendimi kime anlatayım, kime inandırayım?

- Başına gelenler evine vaktiyle gitmediğinden değil mi? Yemin ediyor ki bir daha akşam inerken evinde olacak! Hakkı da yok mudur?

- Yemin memin, kısacası dünyayı gezmiş görmüş Osmanlı ki, Padişahının yiğiti...

- Keyfim isterse bilirim, keyfim istemezse bilmeyiverirm.

- Çok şey! diye etrafına baktı.

- Herif insanlıktan çıktı da bir başka şey mi oldu?

- Sen kimsin pek çabuk söyle...

- Her kafadan bir ses, her sesten bir kafa çıkıyordu.

(Yıl 1311 - Memalik - i Şahane'nin her yerine posta işlememekte, postacılığı emanetçiler yapmaktadır.)

Emanetçi Sıtkı. - Ahmet Mithat. s. 7

Emanetçiler şahitliği de, vekâletnameleri de gönderir bir çeşit Noter idiler. Hayriye tüccarı da bir çeşit havalecilik yapar, burada aldığı parayı gideceği yerdeki ortağına ödetir, bunu Avrupa için bile yaptırabilirdi. (Poliçecilik)

Emanetçi - tüccar - komisyoncu kılığı. Sakallı, başında Tunus fesi, Üstünde abanî sarık, arkasında Şam kumaşından bir entari, ayağında ağırca bir çakır, entarisi üsüne gayet kıymetli bir şal kuşanır, buna güzel gümüş bir divit sokar, fildişinden üstünde kalem kesici incecik bir gümüş zincirle divite asılıdır. Ayağında pamuk çoraplar, üstüne sahtiyandan Serhatlık giyer, sokakta buna bir de siyah Mergup geçirir. Gene sokakta sırtına bir de çuha cübbe atardı. Kuşağında ayrıca, boynundan asılı gümüş kösteğe takılmış bir küçük kaplumbağa kadar, siyah kadife torba içinde, üç kapaklı gümüş saat... Gümüş kınlı, yeşim kabzalı bir de küçük hançer taşır.

- Sizde kaça almalı ki müşteriye kaça satmalı?

- Kadında göz süzüş var, bel kırış var, kaş çatış var ki can alış var.

- Azacık uyku, azacık uyuklama, azacık eli elin üstüne komaklık derken senin fakirliğin sâî gibi ve zaruretin silâhlı adam gibi gelecektir.

Yıldız Alacası

-1842'de İngiliz Elçisi Stratford*İstanbul'a geldiği zaman Avrupa'yı müthiş bir açlık kırıp geçiriyordu. Ayrıca savaş korkusu yürekleri titretmekteydi.

-Avusturya ve İngiltere donanmaları tarafından saldırıya uğrayan Mehmet Ali - "ki İngilizler tarafından Osmanlı imparatoruna saldırtılmış bir rezildi. K.T." Filistin ve Suriye'deki isteklerinden vazgeçerek Mısır'da Paşa olmaya ve tabi olduğu devlete vergi vermeye mecbur edildi.

-Gülhane Hattı okunalı üç yılı geçtiği halde, hükümleri Babıali duvarlarını aşmamıştı. Paşalar, hat mat dinlemiyorlardı.

---

* **Lord Stratford'un Türkiye Hatıraları**, Stanley Lane Poole'den kısaltarak çeviren: Can Yücel, T.İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1959.

-Stratford tam salâhiyetle gelmişti. Genç sultana tavsiyelerde bulunabilecek, devletin idaresinde nizam tesisi için ona mümkün olan yardımı yapacaktı.

-"Ne çare ki" sarayda, Stratford Canning'in girmeye asla muvaffak olamadığı kapalı kapuların arkasında - haremde - esrarengiz (!) bir âlem vardı. (Avrupalılar kadınların etkisini her zaman abartmışlardır. Nitekim kitabı yazan İngiliz, bunu yazdığı sayfanın tam karşısında (s. 16) aynen şöyle diyordu: "Yeryüzünde Allah'ın gölgesi gibi çok mübalağalı unvanlara sahip olmasına rağmen Padişahlar, devlet içinde en yüksek dini makamı işgal eden Şeyhülislamlar tarafından imza edilen basit (!) bir fetva ile azlolunabiliyorlardı." -Buna karşı Şeyhülislâmı da sultan kolayca azledebiliyordu...K.T.

-Abdülmecit büyük devletlerin bütün isteklerini reddetmek kararıyla haremden çıkar, bu karar İngiliz elçisiyle müzakerelere oturuncaya kadar sürerdi. Canning'in padişah üzerindeki hissedilir tesiriyle haremin tavsiyelerinin (!) kıymeti kalmazdı. (Hele salak pezevenk! Bir dediği bir dediğini tutmaz dürzü!)

-Bu sefil İngilize göre Abdülhamit çocukluğunda kindar, biraz hırsız, kapıları dinleyen casus, imparatorluğu derinden tanımak isteyen bir haddini bilmez imiş, bilgi sahibi olmaya da istidadı yokmuş. Babası da, işe yaramaz bu oğlan dermiş.

-Pratik olaylara meraklıymış. Hesapla uğraşmayı severmiş. Kadınlarla ilgilenmezmiş. Daha az tehlikeli işlerle (!) uğraşsın diye analığı Presto kadın onu marangozluğa teşvik etmiş imiş.

-Büyük annesi harem tellakı imiş. Mahmut, başında bohça taşırken (herhalde kıç kıvırmasına bayılıp) saraya almış imiş.

-Bu karı edepsiz hikâyeler anlatırmış. Çok dindarmış. Anadolu köylülerinin iptidai ve batıl inanışlarını (!) daima muhafaza edermiş. (Abdülaziz'in anası Pertevniyal budur) Aslında boğdurulup denize atılması gerekmiş ama, çok mer-

hametli olan Sultan Mehmet (!) karıyı oğlundan ayırmış. Karı da yıldız falına bakar, ruh çağırır (!) olmuş. Abdülhamit'le anlaşıp saatlerce Arapça eski kitapları karıştırıyorlar, esrarengiz mevzulardan (!) manalar çıkarmaya çalışıyorlardı.

Kırım Savaşı

-Haremi sık sık ziyaret eden Çingene falcılar meş'um kehanetlerde bulunarak, yakında Müslümanlarla Hıristiyanların yanyana savaşa gireceklerini söylemekten çekinmiyorlardı (s. 27)

-Oysa Nâzırlar, Padişah'ın taht'a çıktığı zaman Türk halkına vadettiği ıslahat ve yenilikleri tahakkuk ettirmek için samimi bir gayret gösteriyorlardı.

-Batılılar, Avusturya ve Rusya despotluğuna karşı Padişahın korumasını, esir pazarlarını kaldırmasını (!) hayranlıkla karşılamışlardı.

-Padişah iltizam usulünü kaldırmış, lâik okullar açmıştı. Bunları İngiliz elçisinin desteğiyle yapmıştı. İngiliz elçisi, hasta adamı, Rusya'dan kurtarmak için diriltmeye çalışıyordu.

-Müttefiklerinin baskısına daha fazla dayanamayan Osmanlı İmparatorluğu, Sonbahar'da Rusya'ya resmen ilan-ı harp etti. (Ünlü Kırım Savaşı rezilliğidir bu!)

-Bir asır içinde Anadolu köylüsü beşinci defadır ki Rusya ile çarpışmak üzere köylerinden ayrılıyordu. Soyguncu İngilizler, pezevenk Üçüncü Napolyon'la beraber avanak Çar'ın üstüne yürünecekti.

-Bu serseri İngilize göre o zaman -Kırım Savaşı sırasında ve hemen sonrasında- Türk halkı, Hıristiyanlarla işbirliği yapmak için henüz olgun ve anlayışlı bir seviyeye yükselmemişlerdi. "Türkiye henüz çok geri bir memleketti, bizzat sultan bile kendisini iptidai ve geri düşüncelerden kurtaramamıştı.","Daha tehlikeli olan cihet ise, politika sahasında çocuklarını istikbale hazırlamak için Padişahın hiçbir şey yapmamasıydı. Şehzadelerin devam ettikleri okul Avrupa kültürüne ve Tanrıya karşı tamamiyle kapalıydı." s. 33

-İngiliz İmparatorluğu Sefiri Sör Caning (Lord Stratford Canning) Padişaha bir Ermeni terzi karısından metres bularak pezevenklik yapmakla suçlanıyordu. (Buna karşı İngilizler, 35 yaşındaki sultanın cinsel bakımdan tamamiyle güçsüz olduğunu yaydılar.)

-Avrupa mallarının satıldığı mağazalar önünde Türk halkı görünüyor bu da, Avrupa devletlerinin himayesinde çalışan Rum ve Ermeni tüccarlara, dükkâncılara yeniden itimat ve emniyet telkin ediyordu. (38)

-Murat bu hallere, yani ecnebilerin topraklarda serbestçe dolaşması haline memnun olduğu halde, şeyhlerin ve hocaların bir de, büyük anası Pertevniyal kadının etkisindeki Abdülhamit hiç hoşlanmıyordu. Müttefiklerin fedakârlıklarından, Kırım Harbi'nde gösterdikleri yararlıklardan da tamamen habersizdi. Haremağaları Hıristiyanları kötülüyorlar.

-Saraylıların alışverişe gitmelerine izin verilmişti. Köprüden geçen iki saraylı, arabadan yakışıklı bir Fransız subayına el salladılar. Subay da selâm verdi. Haremağası subayı kırbaçladı, subay da haremağasını kılıçladı.

-1856 fermanına, fesat kaynağı olan yüksek mevkideki ulema karşı çıktı. Bu ferman (ki Stratford Canning'in dikte ettirdiği bir maskaralıktır, güçlü Hıristiyanlarla güçsüz Müslümanları aynı çizgide korumayı vadediyordu. K.T.)

-İngiliz sefiri Canning ile Fransız elçisinin müşterek eseri olan Hattı Şerif (!) (s. 42)

-1858'de büyük (!) Reşit Paşa'nın ölümü ve Canning'in emekli oluşu padişahı en kudretli bir nazırı ile en yakın (!) bir dostundan mahrum etmişti. (45)

-1856 Hattıhümayunu'nun 38 maddesinden yalnız sonuncusu "Avrupa sermayesi, bilgisi ve tekniğinden Türkiye'nin istifadesi zarureti" sağlam ve ciddi (!) bir şekilde tatbik imkânı bulmuştu. Osmanlı ülkeleri anonim şirket kurucularının ve spekülatörlerinin âdeta bir cenneti olmuştu. (46) Her çeşit maceraperestler ve devletten aylık alamayan memurlara ve Paşalara rüşvet vermek suretiyle Babıali'ye

kolayca nüfuz etmek imkânını buldular. (46) 1861 yazında Mecit öldü.

Abdülaziz

-On beş yıldan beri birkaç kadınla iktifa ederek kendi halinde yaşayan bu pehlivan yapılı adam...

-Muhafazakâr olduğu söyleniyordu. Çok bilgisizdi.

-Kırım harbinden sonra Osmanlı ordusunda vazife kabul ederek Türkiye'de kalan İngiliz subayları, Fransız Hükümeti tarafından gönderilen teknisyenlerle rekabete girişmek zorunda kaldılar. (Fransa nüfuzu alıp yürümüş, bir Rum karısıyla adalara kapanan alık İngiliz elçisi bütün gücünü yitirmişti.) Yeni açılan laik okulların başına Fransız Profesörleri getirildi. Bütün çarşı Fransız mallarıyla istila edildi.

-Murat gazetecilerle (Genç Osmanlılar) ilinti kurarken Abdülhamit banker Rum Zarifi ve Borsa simsarı Ermeni Assani ile dostluk ediyordu.

-Abdülhamit Pertevniyal Valde ve çevresindeki şeyhler ve mollalar yüzünden Batılılara kin duyduğu halde, imparatorluğu nasıl idare edeceğini onlardan öğrenmeye çalışıyor, ayrıca onların zayıf taraflarından da yararlanabileceğini düşünüyordu. (s. 54)

-1867'de Abdülhamit 25 yaşında Avrupa seyahati.

-Abdülaziz, Avrupa'da, elini alnına götürerek herkesi selâmlıyor, her haliyle muhitini küçümsediğini ve onlara ehemmiyet vermediğini gösteriyordu. Bütün seyahat esnasında yalnız bir kere gülümsemiştir.

-Alık İngiliz, bir aylık Avrupa seyahati Abdülhamit'in kişiliği üzerinde çok müsbet etki yapmıştır diyor. (s. 65)

-Abdülaziz, Ali ve Fuat Paşaların ölümünden sonra kendisini garip ihtiraslara kaptırdı. Bütün Avrupa Kralların-dan kendisini üstün görüyordu. Delirdiği (!) söylenmeye başlamıştı.

-Rus siyaseti gütmek zorunda kalan Abdülâziz, artık Batılılara delirmiş görünüyor. K.T.

-Matmazel Flora Gordier adlı Belçikalı modistre meresi imiş.

-İngiliz elçisinin özel defterinden: "Paşalardan sokaktaki hamallara (!) ve Boğaz'daki mabeyncilere kadar (!) kimse artık düşüncesini saklamıyor. Herkes Kanun-u Esasi istiyor. Vermezse Padişah düşürülecek."

-Hükümet merkezinde ötedenberi muhafazakâr sınıfı temsil eden medrese talebeleri (mollalar) bile yenilik taraftarlarının (!) davalarına (!) katılıyorlardı. (İngiliz elçisi bunun kendisine kaç bin sterlinge patladığını yazmıştır.)

-Padişah bu sıralar on beş yaşında bir Çerkes kızının etkisine kapılmıştı. Bütün dünyanın en müthiş devletlerinin etkisine kapılmayan herif bir milyon lira harcamıştı bu kıza... Sarayda... Nasıl harcıyor? Donanmayı nerden yapmış, askeri nerden silâhlamış? Donanmaya ve askere harcadıklarıyla başka yerlere harcadıkları bilinmedikçe, herife, paraları çarçur etti, suçlaması nasıl yapılır? Hadi biz yaparız, biz Osmanlı aydınları satılmış namussuzlarız! Rasyonel ve hesabî düşünceye alışık Batılılar bu suçlamayı, bu sipsivri nasıl yapar?

-Murat'ı çökerten, bilmeden katıldığı Batılı çetenin Mason kerhanesidir. Manevi bakımdan çıkamayacağı bir batağa batmıştı. Bu batağa tahta çıkmak hırsıyla daldığı halde, bu dalışla çıksa bile tahtta kalma umudunu tamamiyle yitirmişti. Herif sinir buhranları geçiriyor. Vatanperver Mithat Paşa, bu delilikleri halktan saklayabileceğini umarak, dümen benim elime geçecek de, satıldığım İngiliz efendilerime daha iyi hizmet edeceğim diye sevinçle ellerini oğuşturuyordu. Murat Mason olmakla nasıl padişahlık hakkını yitirdiyse, Mason padişah olabileceğini mümkün sayarak bunun için İngiliz parasiyle softaları ayaklandıran Mithat Paşa da canıyla beraber bütün satılmış köle hırslarını tatmin imkânlarından ebediyyen mahrum kalacağını kestiremiyordu. İngiliz diyor ki: "Mithat Paşa'nın en hakim vasfı muhteris olmasıydı. Fakat bu ihtiras, şahsi gayelerden ziyade (hele bak!) memleketinin (yani İngiltere'nin) iyiliği içindi.

Ondokuzuncu asır Türkiye'sinde, idaresi altındaki vilâyetlerde bütün fenalıkları ortadan kaldırması (hele yiğit!) onun en müsbet icraatıydı.

Garip olan, şehrin her tarafında casusları olan Rus sefirinin, herkesin bildiği bu indirme olayını duymuş olmasıydı. (!)

Vatansever pezevenge bakmalı ki akıllıyı indirip deliyi bindirmeye çabalıyor.

-Karagöz oyunlarında Mahmudof denilen Mahmut Nedim Paşa rezil ediliyordu.

-Abdülhamit borçları ödeyeceğini, İngiliz elçisine duyuracağını bilerek Mister Thomson'a söyledi. Ayrıca kendisinin her hususta İngiltere hükümetinin fikir ve telkinleriyle hareket etmek tasavurunda olduğunu beyan etti. Thomson da hemen bunu elçiye ulaştırdı. Padişahın bu fikirlerini bilen ve Mithat Paşa'nın da yakın dostu ve müşaviri mesabesinde bulunan İngiltere sefiri Sir Henry Elliot için vaziyet çok nazikti. "Genç sultanın güzel ümitler verdiği" hususunda İngiltere Başvekili Disraeli ile mutabakat halinde bulunan sefir Mehmet Rüştü ve Mithat Paşalardan *kurtulmanın* mümkün olduğunu Mister Thomson vasıtasiyle padişaha bildirmenin şimdilik tedbirsizlik olacağına kaniydi.

(Sayfa 95-96, **Bilinmeyen taraflarıyla Abdülhamit** - Yazan: Joan Haslip. Çeviren: Nusret Kuroğlu. İstanbul-1964)

-Bu hayvan İngiliz, kitabının her sayfasında Abdülhamit'in vehim ve şüphelerini bir suç, bir hata gibi ileri sürerken Avrupalı büyük devletlerinin namussuzluklarını aynı sayfalarda, bol bol meydana vurduğunu farkedemeyecek kadar alık... Aslında vehim ve şüphe sözkonusu bile değil... Çünkü Batı düşmanlığı üstü isteyerek açık bırakılıyor. Bütün elçiler, biz size karşı namussuzluk ediyoruz, edeceğiz diyorlar açıktan açığa... Eğer kitabın yazarı olan İngiliz, açıklıkla gizlilik ölçülerine sahip olsa, bu kadar aptallık etmezdi.

Mithat Paşa, saraya çağırıldığı son gün, araba ile giderken evinin askerlerle çevrildiğini görmüş, biraz şüphelenmişti ama, gene de saraya gitmişti.

Mithat Paşa, İzzettin yatına götürüldü. Mithat Paşa gibi Abdülhamit de halkın (!) buna karşı ne yapacağını merak ve kuşkuyla bekliyordu. (İngiliz elçisi altın torbalarının ağzını açmadığından, vaktiyle apansız ilerici kesilen namussuz vatan haini mollalar sürüsü, bu kez medreselerden çıkmadılar.)

Mithat Paşa'nın Avrupa'da nüfuzlu dostları vardı. (Mithat Paşa, sürgün edilene kadar Avrupa'ya hiç gitmemiş bir esnaf çocuğu olduğu halde, Avrupa'da, Abdülhamit'i titretecek nüfuzlu dostları (!) nasıl ve ne karşılığı edinmişti. Bu nüfuzlu dostlukları olmayan Mahmut Nedim Paşa nasıl oluyordu da, Türk politika tarihine Mahmutof diye geçirilebiliyordu.?)

Mösyö Thiers Mithat Paşa'nın sürülmesi için: " Türkiye'nin en kötü düşmanı bile padişaha böyle şeytanca bir tavsiyede bulunamazdı" demiş Parlamento'da...

Bu Mösyö Thiers, Komü'nün celladı olan dümbük olsa gerek !... Kiminle dost olduğunu söyle, nasıl mal olduğunu söyliyeyim, lafının tam kertesidir.

Bu Mösyö Thiers'den başka İngilizlerin bütün puşt lordları da bu bizim vatanperver Mithat Paşa'mızın kardeşi olurlar.

İngilizlerin, hele Lord takımının aylığa bağladıkları ajanlarından başka kimseye dost görünmeyeceklerine göre, Abdülhamit'in herifi efendilerine göndermesinde zarafet vardır. Avrupa bizi, birçok insanın hayatına malolacak müthiş bir harbi tahrik eden müteassıp ve vahşi bir millet olarak itham ediyor. Fakat kendi dinlerine mensup olmayanları imha eden Bulgarları, Ermenileri ve Yunanlıları bu vahşete sevk ve teşvik eden müteassıplar için ne demek lazımdır? Bunlar kimdir?

Çöküntü:

Yeniçeri ordusu, olduğu gibi hiçbir işe yaramadığını ispat etmişti. Bu ordu, Doğuyu savunma işi ciddiliğini yitirdi yitireli işe yarar ordu olmaktan çıkmıştı. (Batı, arkadan do-

laşıp Osmanlı'nın Doğuyu savunma misyonunu anlamsız kılalıberi)...

Osmanlı'yı, 1826'larda, ancak, Batılı anlamda gerçek bir burjuva çekirdeği kurtarabilirdi. Oysa burjuva çekirdeği, burjuva Batıyı sömürmeyeceği için ister istemez, Batılaşmayı deneyecek, önce kendi memleketini, sonra da Doğuyu soymak için İngiliz, Fransız, Alman ve aşlama burjuvalık iddiasında olan Çarlık Rusya çetelerine katılarak, bunlarla da her sürtüşme yerinde boğuşarak Doğuyu soyma işine sıvanacaktı.

Doğulu bir bünyede böyle bir davranış-burjuva çekirdeğinin bünyesindeki Batıya benzemezlik dolayısiyle- kim bilir nasıl bir acaip toplum meydana getirecekti?

(Herhalde Japonya gibi bir rezil ve sürekli dayaklar yemeye mahkum ve asıl emperyalistlere elindeki avucundakiyle beraber o zamana kadar sömürebildiklerini de peşkeş çekecek bir garip toplum!)

Belki de müslüman unsurlardan bu işe daha yatkın olan hıristiyan unsurlara, devlet hakimiyetini kaptırmak zorunda kalacaktı. Acaiplik de bu olacaktı.

Gerçek anlamıyle Batılı burjuva çekirdeği, yeni bir kurtarıcı dünya görüşü meydana getirilmedikçe, yeniçeri ordusunun yerine kurulacak bir ordu, nasıl bir kuvvet olurdu? Kimin işine yarardı? Bu kuvvet, komutanları Batılaşmış,Batıya kaptırılmış, kısmen de satılmış bur kuvvet olabilirdi. (Aylığını Batı ödediği için) ... Böylece, yüksek sevk-ü idare ile temel gücü meydana getiren er, erbaş ve küçük subay kadroları (Küçük sevk-ü idare) arasında ister istemez, kapatılmaz bir uçurum meydana gelecekti. Batılılar, yüksek sevk-ü idareyi ilerde ele alacak, en işe yarar unsurları, belki Harbiye Okulu'ndan itibaren kendi etkileri altına almağa başlayacaklar, bunların yükselmesini, hiçbir tehlikeye uğramadan, aralıksız destekleyeceklerdi. Böylece yeni ordu, Milli Ordu değil, emperyalistlerin çıkarlarını korur, bir aylıklı ordu halinde yetiştirilecekti. Güçlü emperyalistlerle beraber olup tek yakalanmış bir emperyalistle boğuştuğu zaman işle-

ri, hiç olmazsa savaşın ilk aylarında iyi gidecek, vatan adına kahramanlıkları görülecek, sonunda yenilse de, emperyalist çeteye karşı gelmiş olan densiz emperyalisti zarara uğratmak suretiyle cezalandırma işinde müsbet görev görmüş olacaktı. Bundan başka, içerde, bu ölüm gidişine karşı çıkmak istiyenler olursa onları tepelemek ödevi de, bu dış görünüşüyle Milli Ordu'ya benzeyen gücün baş işi olacaktı. (Kaldı ki içerde bu ölüm gidişine karşı direnmek isteyenler de, Batılaşma kanserine karşı, kendilerini bu ölüm çizgisine getiren eski kanserden başka bir alternatif de getiremiyeceklerdi. Çünkü dünyada, 1826'lardan 1917'lere kadar, Osmanlılar için bir başka alternatif gerçekten yoktu. Böylece de, Osmanlılar-hasta adam- ergeç ölüme mahkumdu.)

Bütün bu sebepler, Osmanlılığın olduğu gibi yaşamasını - hasta adam olarak sürünmesini- Batılı emperyalistler arasındaki kuvvet ve çıkar dengesinin şöyle veya böyle dalgalanmalarına bağlı tutuyordu. Osmanlı devlet adamlarının biricik hüneri, zaten varolan bu dengeyi kollamak, hatta, çok köpeoğlu köpekseler, kendilerini yoktan varetmiş görünmeyi bilmekten ibaretti.

Osmanlılıkta, iki tane ürkülecek örgüt vardı:

a) Yeniçeri ordusu,

b) Bürokrat idareci kadro... Batılaşma hareketi, yeniçeri ordusunu, çeşitli isyanlara sürdüğü halde, bünyesindeki özellik bakımından tamamıyle ele geçiremeyeceğini anladıktan sonra kırarak ortadan kaldırmayı düşünmüş, bundan başka çare kalmadığına kanaat getirdikten sonra bu cinayeti, 2'inci Mahmut'a işletmiştir. (Bu suçu ilericilik adına işlerken, ulemanın Batılaşma doğrultusunda ilerici görünmesi üzerinde dikkatle durmak lazımdır. Nitekim bu ulema da, Batıya kafa tutmağa kalkan Abdülaziz'i alaşağı etmek için, softa isyanları halinde, İngiliz parasiyle kudurmuş görülecektir.)

Bürokratik kadro ise, aptalları hürriyet, adalet, müsavat yutturmacaları, akıllıları para gücüyle satın alınmış, bu alçak alış verişin bir ucu da, eski sisteme göre sarayın elinde

görünen keyfi muameleyi, kanunlarla rüşvet almada ve gavura açıktan satılmakta, rüşvetçileri, satılmışları güvenli duruma getirmek yoluyla tatmin edilmiştir.

Böylece, bazan tamamıyle başsız - padişah da Batılaşmacı olduğu dönemler - bırakılan Osmanlı toplumu, - müslüman - hıristiyan toplum - giderek idareci kadrolarının bütün işe yarayanları ve ordusu ele geçirilerek devlet güçlerinden yoksun düşürülmüş, gerek asker, gerek sivil, en işe yarar unsurları çeşitli yollardan - Batılaşmaya- ilericiliğe- yatırılarak devletin temelleri oyulmuştur. (Cumhuriyetin kuruluşunun temelinde tıpatıp Batıya benzer keskin, aldatmaz sınıfsal birikim yoksa, bu yeni kuruluşun Osmanlı'yı, asırlar boyu yıkmak için hazırlanmış komedyanın son perdesi olduğu meydandadır.)

Bu genel durum içinde, hiçdeğil, 1700'lerle 1917'ler arasında Osmanlılık için hiçbir gerçek kurtuluş imkanı görünmemektedir. İkiyüz küsur yıl, dünyanın en kıyıcı, en güçlü en namussuz güçlerine karşı direnebilmesi, bünyesinde insanı alçaltan Batı biçimi sömürünün bulunmaması, Batılı yeni insan -burjuva - karşısında kendisini, haklı olarak soylu, onurlu sayması, İkinci Katerina gibi orospulara, İkinci Frederik gibi puştlara, Napolyon Bonapart gibi serserilere, Üçüncü Napolyon, Fransuva Jozef gibi pezevenklere yenilmeyi şerefsizlik sayması karşısında duyduğu öfkede aranmalıdır. Her müthiş yenilgiden sonra yeniden davranması, en umutsuz çatışmaların ilk aylarında,üstüne saldıran namusuzluğa, umduğu kârın on misli zarar vererek, kahbe analarından emdikleri sütleri burunlarından getirme gücünü buradan almaktadır. Ne çare ki zarar vererek yenilmenin kurtuluşla, hatta, biraz soluklaşmayla hiçbir ilintisi yoktur. Osmanlı, namuslu direnmesinde, yavaş yavaş yıkılmağa doğru sürülmüş, yıkıldıktan sonra da, bizzat Osmanlılar tarafından, yıkmağa katılan satılmışlar yüceltilirken, Osmanlılık, sanki suç kendisinin imiş gibi namussuzca kötülenmiştir. Osmanlının bu kötülenmeyi hakettiği yer, Osmanlı Padişahlarından bazılarının ölümü göze alıp direnecekleri yerde, Ba-

tılaşmanın öncüsü kesilmelerinden, bazılarının da Abdülhamit gibi hem batılı, hem Doğulu davranmanın mümkün olabileceğini evham etmelerindendir. Vahdettin ise, ölüm anında bile ailesine borçlu olduğu tarihsel başkaldırmayı göze alamamış, suçunun cezasını, kadere boyun eğerek kendisini - gene Abdülhamit gibi - suyun akarına bırakmasiyle en ağır ödemiştir.

Osmanlı sisteminde, hiçbir özür, hiçbir baskı, bir Osmanoğlunu Batılaşmaya yatıramamalıydı. Bu ailenin asıl delileri, serserileri, kendilerine hainleri 1700'den bu yana görülmüştür.

(Not: Osmanlıların uygulamağa çabaladıkları Batılaşma namussuzu, yasalarıyla tutulacak bütün sosyalist yollarda, aynı vatan hainliğine çıkacaktır.

Böyle sosyalist yolların millet tarafından daha başlangıçta reddedilmesi, toplumun bunu şuurla değil, sezgiyle anlamasıdır. Osmanlı Batılaşmacıları gibi, aynı yasalarla sürüklenen Türk sosyalistleri de, yarıyarıya aptallardan, yarıyarıya da satılmışlardan meydana gelmektedir. Bunların şimdiye kadar güçlü sosyalist teoriyle ve bunu kulllanarak Türk halklarıyla ilinti kuramamalarının nedeni buradadır. Tıpkı, bugüne kadar bütün aldatmacalara rağmen Batılaşmacıların Türk halklarına sadece iğrenme verdikleri gibi) ...

Yıldız Alacası

1) Bu romanda *Abdülhamit, bir Osmanlı ortahalli* aile babası gibi verilmeye çalışılacaktır. (yani, Osmanlı aristokrasisinin özelliği belirtilecek) .

2) Osman - Abdülhamit benzerliği.

3) Konu öyle tertiplenecektir ki, romanın baş kahramanları, Abdülhamit'le Osmanlı toplumu olacaktır.

4) Abdülhamit, kendisine karşı Batılıların vaktiyle ecdadının Batıya karşı çalıştırdığı devşirme sistemini uyguladığını söyler.

5) Abdülhamit omuzundaki yükü, 43 milyon 500 kilometre kare toprak, 45 milyon insanın meydana getirdiği id-

diasındadır. Dışarıya karşı daha cesur davranamamasını bu durum önlemektedir. Kaybedecek cok şeyi vardır. Ecdadından Birinci Mehmet Çelebi gibi, yek at, yek mızrakla ortaya çıkmasına katiyen imkan yoktur. En büyük zaafı da ordusuna söz geçirememesidir. Bu ordunun işe yarar kadroları yabancıların etikisine düşmüştür.

6) Padişahlıkta ölmek hüner değildir. Miras aldığı memleketi ve milleti yaşatmak baş ödevdir.

7) Padişah, aslında kızmak, çok güvenmek, (çok iyimser olmak) küsmek, umudsuzluğa kapılmak (çok kötümser olmak) haklarına sahip değildir.

8) Padişah, tenbellik etmek, hastalanmak, dalgın olmak, sevdalanmak, çok uyumak, çok hasis olmak, çok cömert olmak, kin tutmak ya da korkak, ya da cesur olmak, kişisel sevgisini kontrolsüz hale getirmek haklarına hiç sahip değildir.

9) Abdülhamit cedlerinin sözlerini çok, sık sık kullanır, başlarına gelenlerden ders aldığını belirler. Tarih tekerrür etmez ama, bu duruma karşı kesin tedbir alınmamışsa, o durum tarihte ortadan kaldırılıncaya kadar, değiştirilmeye lüzum görülmeksizin kullanılır. Tarihi tekerrür gibi gösteren bu değişmez plan uygulamalarıdır.

10) Padişah, bu kadar geniş bir ülkenin her yerinde aynı zamanda hazır olamaz. Her olaya hemen akıl erdiremez. Bunun için, zamanını başındanberi iyi kullanmalı, görmeden görmeyi, olay karşısına çıkarçıkmaz, onun temeldeki kanunlarını (nedenlerini) kestirecek kadar hazırlıklı bulunmalıdır. (Tedbir alamaması, güç yetirememesi başka birşeydir.)

11) Romanın gelişmesi için, roman kişilerinden marangoz Kolağası ve hünkar yaveri Türk Osman'la Abdülhamit'in ilişkisini iyi kullanmak gerekmektedir.

12) Türk Osman'ın alternatifi? Alafranga bir paşazade katip, yahut, doğulu bir ajan. (Sözgelimi Seyyit Abdülkadir - ki suikasta yanaşır.).

13) Baskı altında bulunan bir idarecinin en büyük gü-

cü, en kızdığı, en telaşlandığı, en acele ettiği zaman, birkaç gün kazanmayı bilmesinden ibarettir. Zaman, her zaman sabredenlerle beraberdir. Hele artık hiçbir sürpriz zaferi kazanmak imkanı kalmamışsa...

14) Soru sormak da, birçok şeyler anlatmaktır. Bu sebeple sorumlu insanlar için gevezelik kadar, çok iyi düşünülmemiş soruları sormak da tehlikelidir. Hem gevezelik etmek, hem de gelişigüzel, keyfi için sorular sormak da, sormak hakkı da ancak güçlü durumda olanlarındır.

15) Büyük sorumluluk yüklenenler, sinirlerini aralıksız dinlendirmek zorundadırlar ki sırasında, en çetin durumların hakkından gelebilmek imkanını az biraz ellerinde tutabilsinler !..

16) İnsanın, bilhassa kararlar vermek hakkına sahip yerde bulunan insanların gerçek gücü, meziyetleri, güçsüz oldukları yerde meydana çıkar.

1) Abdülhamit nerede aktiftir? (Çünkü, gerek içerde gerek dışarda, hep pasif, salt kendini savunur gibi görünmektedir.)

2) Benim aktif olduğum yer, düşmanlarımın oyununu, son dakikada bozabilmekten ibarettir. Bu oyunların kimler tarafından, nasıl, niçin hazırlandığını bildiğim için, bunları tam sırasında önliyebilirim. Tam sırasında önliyebildiğim zaman da, açıklamak gereğini duymam! Böylece de, keramete yakın bir iş yapmışım, ya da, farkına varmadan, tesadüfen bir şeyin üstüne basarak onu kırmışım gibi görünürüm! Böyle görünmek, düşmanlara böyle bir inanç vermek, iki kat kazanmaktır."

3) Hayatımda, yalnız gerçek Osmanlılara karşı saygı ve minnet duydum! Onların bütün suçlarını ki, aslında, dış görünüşlerine rağmen bunlar suç değil, küçük kabahatler sayılır, kolayca bağışlardım. Bağışlamadıklarım Osmanlı olmayanlar, Osmanlılığa bilir bilmez gerçekten karşı çıkanlar, onu yıkmağa çalışanlardır.

4) En kolay idare ettiğim herifler, parayla, para için çalışanlardır.

5) En zor idare edilenler de, kendilerini idealist sananlar...

Bunlardan çok çekmişimdir, hayatımın sonuna kadar da çekeceğim !

1) Mithat Paşa'nın suçu : a) Orduyu yabancıların çıkarına çalıştırmaktan.

b) Medrese mollalarını yabancıların çıkarına ayaklandırmaktan.

c) Yabancı ajanlığını, Kabine'ye kadar getirmekten,

d) Batılı düşmana karşı, güçlenmek isteyen bir padişahı, yüreği bir an bile sızlamadan vatan ihanetiyle suçlayarak tahtından indirmekten, sonunda da, kendisini öldürmeye zorlamaktan bir an bile çekinmemesindedir.

2) Osmanlı Padişahlarının en büyük bahtsızlığı, çok uzun zamandan beri asıl milletiyle, Anadolu halklarıyla ilinti kurmak imkanını kaybetmesindedir. Bu hal, tehlikeler karşısında, gerçekten faydalı tedbir alması imkanından onları kesinlikle yoksun bırakmıştır, bugün de bırakmaktadır.

3) Batılılar, bizi yıkmak için müslüman - hıristiyan bütün namussuzlarımızı kullanmaktadırlar. (Çünkü hiçbir hıristiyan - müslüman namuslu Osmanlı bu işe alet olmamaktadırlar.) Buna karşı, biz de, ister istemez, aynı namussuzlarla iş görnek zorunda kalıyoruz. Güçsüz olduğumuz için de zarar ediyoruz. (Çünkü bizim namuslularımız, bu çirkefe batmış boğuşmaya girmeyi çoğu zaman göze alamıyorlar.)

4) Beni, 93 savaşında, savaşı Yıldız'dan idare ettiğim için suçlarlar. O zaman ordunun en önemli kuvvetleri başında, Abdülaziz Han'ı alaşağı eden komutanlar vardı. Bunlar, bir padişahı alaşağı eden insanlar olarak, orduların başında iken, nasıl oldu da, askerliğin icaplarını yerine getirecek yerde, aptallık olduğunu ileri sürdükleri Yıldız emirlerini gözleri kapalı uyguladılar. Hem de, ellerinde ordular olduğu, kendileri de, ateş boylarında bulundukları halde...

5) Çarlığa karşı çok saygılı davrandım. Fakat Rus Çarlığı da bizim gibi kendisini, Batılı ajanlarına kaptırmıştı. Hiç aralıksız İngiliz oyununa kolayca geliyordu. Oysa, bizi güçsüz düşürmekte, bir zamandan sonra artık hiçbir çıkar görmemesi gerekti. Bunu, onlara hiç anlatamadım!

6) Ceddim 2'inci Mahmut'tan bu yana, yerli ihanetleri hiçbir zaman etkisiz kılamadık. Mehmet Ali haininden beri, bütün satılmışları bize karşı, her tehlikeli dönemde insafsızca kullandılar Batılılar... Soluk aldırmadılar ki durumun gerçeğini Türklere ve müslümanlara, bir de, Osmanlıların namuslu hıristiyanlarına anlatabilelim! Herkes yani namuslu Osmanlılar durumdaki namussuzluğu görüyordu. Fakat onlara Osmanlılık her an yıkılacak gibi geldiğinden, yeni durumda, Osmanlılığı tutmayı çok ağır ödemekten korkuyorlardı.

7) Aptal idealistler, sert davrandınız mı kızarlar ve kızgınlıkla ölüme pervasız atılırlar, yumuşak davransanız kendilerinden korkacak kadar güçsüz olduğunuzu sanarak, kendilerini öldürtene kadar uğraşırlar. Bu hal, şuursuzluğun en berbat belirtisidir.

- Abdülhamit'in başarısızlığa mahkum olması nedeni? Hem yerli, hem Batılaşmacı olmak zorunda bulunmasındandır.

1) Vatansever geçinen kopukları sürgüne göndererek eğleniyorum. Hepsi yanıp yakılıyor. Oradaki her çeşitten, her görevden, düzenli aylık almadıkları halde, imparatorluğa sadakatle çalışan adsız memurlarımın, valilerimin, mutasarrıflarımın, kadılarımın, kestikleri tırnak kadar değerleri olmadığını bir türlü anlayamıyorlar.

2) Ölmemeye çalışmak herkes için normaldir. Fakat büyük sorumluluk yüklenmiş olanlar için ödevdir. Ölmeden önce memleketin başına gelen felaketler hele görüldükten sonra, Abdülhamit'i, ölümden korktuğu, bu korkuyla yaşayışını bütün tutkulardan, zaaflardan kurtardığı için kınamak, ancak, adama esaslı bir suç bulamamaktan gelir.

3) Abdülhamit'in biricik suçu, Batının karşısına, herşeyi feda etmeyi göze alarak dikilememesi, bu yüzden de, Batılaşmayı, kendi ölçüsüne göre en az zararlı biçimde sürdürmesidir. Gerek iç, gerek dış şartlar, böyle büsbütün dağılmayı göze alarak direnmeyi imkansız kıldığı için - yani, birkaç yıl sonra, tamamiyle başka hesaplarla ittihatçıların yaptıklarını yapmadığı için - suçlamak haksızlık olur. (Gene bu açıdan, ittihatçıları da insafsızca suçlamağa kimsenin hakkı yoktur. İttihatçılardan ancak, düşmanlara gerçekten satılmış, böylece Osmanlılık aleyhine çalışmış olanlar, dünyanın her yerindeki vatan hainleri gibi suçludurlar. Hangi yanlış hesapla olursa olsun, Osmanlılığı kurtarmak için göze alınan tehlikeler 1914 şartları içinde, samimi Osmanlılar için haklı davranışlar sayılmamalıdır.)

4) (Belki) Abdülhamit Batılaşma ile eski düzeni sürdürme arasındaki boğuşmayı Patrona olayından buyana kendi görüşüyle yeniden değerlendirecek... Evet, Batılaşmacılar da açık seçik birşey getirmiyorlardı ama, eskiler de, eskidenberi beraber olup bizi buralara düşürmüş olandan başka birşey teklif edemiyorlardı. Nitekim ellerine geniş imkanlar geçtiği halde, yenilmekten başka birşey yapamadılar.

5) Ceddim 3'üncü Selim Kabakçı'ya yenildi. Dördüncü Mustafa Alemdar'a yenildi. Kabakçı'ya yenilen de, Alemdar'a yenilen de, bir daha tahta çıkamazlardı. Çıksalar da uzun boylu kalamazlardı. Saltanat kavgası, ancak Prensler arasında olursa onur kırıcı değildir. Hele iktidardayken şuna buna yenilmek Padişahlığın yasasında hiç yoktur. Bu sebeple çok üzüldü rahmetli Abdülaziz, emmim Hüseyin Avni Paşa tarafından indirilince... Evet, tahtta olup tahtını şuna buna karşı savunamamanın padişahlıkta hiçbir özrü yoktur.

6) Abdülhamit iç ve dış şartlarla giderek, işleri oluruna bırakmağa alıştığını, bu alışkanlığın bir yerde başını belaya sokacağını seziyordu. "Ya hep, ya hiç!" diye dikilmeyi çoktandır unutmuş, defterden silip çıkarmıştı. Aslında bunun sonu dengeler politikasına düşmek, orada kıskıvrak bağlı kalmaktı. Dengeler politikası aslında bir savunma politika-

sıydı. Ufak tefek ön tedbirler alınsa da, kendini suyun akarına bırakmaktı. Gelen vuruşları az sarsıntıyla savuşturmaya bakmak politikası... Hiç kurtarıcı değil, vakit kazandırıcı... Sonu geciktirici... Buradaki fıkara umut, "çıkmayan candan umut var" inancından başka birşey olamaz. "Çıkmayan candan umut olur ama, bir yandan da kesin tedavi yapabilirsen!"

7) Dünya şartları içerde, aleyhimize döndü. Dünyayı soyanlar, lafta hürriyetçi kesildiler. Dünyanın en despot idaresi olan Çarlık bile bizdeki azınlıklar için, yüzü kızarmadan hürriyetler istiyebiliyor. Fransız inkılabından önce yoktu böyle birşey... Olmadığı zaman da, iç parçalanmalara karşılık vermek kolaydı. Mehmet Ali ihaneti, Anadolu'nun yarısını ele geçirdiği halde, hiçbir kandırıcı, aykırı laf edememiştir. Bugün hürriyet, adalet, müsavat, orduların göremeyeceği işi görebiliyor bazı durumlarda... Çünkü kaleyi içerden göçürüyor. Kurtuluş için yetiştirdiğin adamları, kolayca çekip alıyor elinden...

8) Birinci Meşrutiyet'te, aklım almamıştı, oyla toplanacak mebusların vatan birliğini muhafaza edeceğini, memleketi savunma işini kolaylaştıracağını... Türk unsuru on milyonu aşmıyordu, 45 milyonluk nüfusun içinde... Doğru seçim, mecliste Türkleri beşte bir temsil edecekti. Çoktanberi, ayrılma tohumları da memleketin her yanına saçılmış, görünürde, en işe yarar unsur bu tohumlara kapılmıştı. Seçime hile katarak, azınlığı mecliste çoğunluk haline getirmektense, memleketi seçimsiz, meclissiz idare etmek daha doğru, daha namuslu bir hareket olurdu. Mithat Paşa'ya anlatamadım. Daha doğrusu Mithat Paşa'nın bağlı olduğu dış güçler, onu zorladılar. Medreseyi bile çekip aldılar bir ara, para gücüyle devletin temelinden... Orduyu hele büsbütün pençelerine geçirdiler. Denememek artık imkansızdı. Denediklerimiz, temelde birikmiş bir gücün istekleri olmadığı için, uygulamada öğreneceğimiz birşey de yoktu. Yani, giderek bu işin ustası kesilerek düşmanları kendi silahlarıyla vuracak hale hiçbir zaman gelemeyecektik. İlk fırsatta, bu deneme

yolundan çıkmayı kararlaştırdım. Haklı olduğumu zaman gösterdi. Bütün bir dönemde meclisin getirdiği fikirlere bakınız! hiç bir fikir getirmediğini göreceksiniz. Yabancı fikirler zaten ölüm demekti. Yerli fikirler de, zaten vilayet meclislerinde, her zaman daha açık, daha belirli olarak konuşuluyordu. Gerçek Osmanlılar ki, gerçekten güvenilmesi gereken takımdır, uygulamayı görür görmez, nereye düşürülmek istendiğimizi anlayıp dehşete kapılmışlardı. Bunların başında şair Namık Kemal Bey gelir. Belki Ziya Paşa bile sonuna doğru, Ali Paşa düşmanlığının kendisini nerelere götürdüğünü anlamıştır.

Yıldız Alacası 13.10.1970

1) Yalnız Adam. Bir kuruluş başlangıçta körpe güce sahip olur. Her yandan etrafına işe yarar yiğit, bilgili, sadık adamlar koşup gelir. Acemiliğin meydana getirdiği yanlışlıkları körpe göz düzeltir. Yani zor oyunları bozar. Buna karşılık kanmamış bir toplulukta, işe yarar insanlar kendilerine birer başka efendi bulmak çabalamasındadırlar. Umutsuzluk, kötümserlik havayı öyle sarmıştır ki, en umulmazlar bile kolayca ihanet eder. Bu yüzden de hiç güven kalmaz. Topluluğu hele birisi tek başına tutmağa çabalıyorsa, tehlikelerle bu tek adam arasında hiçbir esaslı güven barajı kurulamaz. En basit tehlikeler birdenbire adamın yatak odası kapısına dayanır. Bütün hafiye teşkilatına rağmen her olay tek adamı gafil avlamış olur. Silahlar patlamağa başladıktan sonra tek adam duyunca herkes davranır. Fakat en akıllılar, en cesurlar, en ayağına çevikler bile olay yerine gidip geldikleri halde bile hiçbir esaslı haber ulaştıramazlar. Bu da en basit olayların komutasını tek adamın ele almasını gerektirir. Böylece, yıllar yılı kurulmuş olan haber alma servislerinin, güvenlik tedbirlerinin en basit olaylar karşısında katiyen işlemediği görülür. Bu da tek adamı, gerçekten güçsüz düşürür. (Aslında kendisinden üstün güçlere karşı değil, çocuk oyuncağı patırdılara karşı güçsüz düşmüş duygusuna kaptırır ki haklıdır.)

2) Kağşamış bir toplum, salt, güçsüz kaldığı olaylar karşısında sarsılmaz, en büyük fırsatları da kullanamadığı için - yaşlılık yasalarıyle davranamadığı için - rahat soluk almak imkanını hemen hemen hiç bulamaz. Sürekli bunaltı içinde giderek sersemler.

3) Bunun sonu, direncin tükenmesi, tek insanın kendisini birgün suyun akarına bırakmasıdır.

4) Adam, bütün çalıştırdığı adamların güçsüz yönlerini çok iyi bildiği için hiçbir işi, hiç kimseye güvenle bırakmaz. Hepsine kendisi koşmak zorunluluğunu duyar. Bu da, giderek ötekilerin daha da laçka olması sonucunu verir. Kendisinden başka hiç kimsede kendiliğinden davranış isteği de, yatkınlığı da kalmaz.

- Bu Fransız usulü hürriyetçilik bizim adamlarımızı nasıl kavrıyor anlayamıyorum. Orada hürriyetçilik, iş adamlarının idareyi kendi çıkarlarına göre işletmek isteğinden geliyor. İsteğinden bile değil, zorunluğundan... Bizde şimdilik böyle bir zorunluk bulunmadığına göre, bizimkilerin istediği hürriyet, bizim iş adamlarımız için değil, ancak, Fransız, İngiliz, Alman iş adamları için söz konusu olabilir. O zaman da bunun anlamı değişir! Bu kadar açık bir şeyi, nasıl olur da orta akıllı insan anlayamaz.

- Bazı yüksek memurların bu, ya da şu büyük devletin politikasını gütmesi; yürütülen politika yerli politika olursa, bu başkasının politikasını gütmek, yerli politikayı, yerli amaçlardan saptırmazsa tehlikeli sayılamaz. İyi kullanıldığı zaman yararlı bile olur. Buradaki tehlike, elde edilen yararla zararın yüzdesindedir. Sonunda biz zararlı çıkıyorsak hainlik olur, kârlı çıkıyorsak vatanseverlik... Yani, bir yabancı devletin politikasından yana olmak, yerli politika için başvurulmuş bir yolsa doğru sayılır. Aslında bir devlet güçsüz düşmüşse, böyle politikalar her zaman tehlikeli görülmemeli, güdülürken çok ihtiyatlı davranılmalıdır. Ayrıca kişilerin düşünce, vicdan, paraya karşı tutumları da, burada çok önemli... Çünkü tutkuları olan kişilerin çoğu zaman hiç farkında olmaksızın, yerli amaçtan sapmaları da mümkündür. O ka-

dar ki, bir politikanın yarısına kadarı yararlı, yarısından sonrası gayet zararlı olabilir. Ya da, zararlıya döndürülebilir. Bana vesveseli, evhamlı diyorlar. Ben kendi işlerimde, vesveseli de değilim, evhamlı da ... Başkalarının işlerine geldi mi, orada kılı kırka yarmamak olmaz. Burada iki defa yanılmak iki defa pişman olmak vardır. Bir, adamın gücünde yanılmış olurum, bir de, politikanın kendisinde...

1) Politikada gerçek hem kurtarıcıdır, hem yanıltıcı ... Kurtarıcıdır, gerçekte yanılmadınsa; ona göre aldığın tedbirler, kurduğun planlar, hatta yaptığın blöfler yararlı olur. Gerçek yanıltıcıdır. Çünkü çok oynaktır, çok değişkendir. Bir an önce yüzde yüz gerçek olan birşey, senden habersiz, birden değişmiş olur. Çünkü birçok halkaları, başkalarının elindedir. Değişmeden önceki gerçeğe göre imkansız olan bir şey, senden uzakta birşeyler değiştiği için birdenbire değişen imkansızlıklar, imkanlar haline getirilmiş olur. Böyle durumlarda, gene bir çıkar yol vardır, eğer güçlü isen ... Yani zor oyunu bozabilirse... Güçsüz, bilmediği, sezinleyemediği değişmeler karşısında n'apsın?

2) Olacakları bir sakin dönemde telaşsız beklemek başka birşeydir, en önemsiz de olsa, bir telaşın içindeyken karşılaşmak başka birşey. Bu sebeple akıllı devlet adamları, pürüzlerden, mümkün mertebe çabuk kurtulmaya bakmalıdırlar.

3) Bir devlet Başkanı, bence, ya en ağır durumların hakkından gelecek kadar güçlü olmalı, ya da, kaybedecek hiçbir şeyi kalmamış kadar güçsüz olmalıdır. İkisinde de bunaldığı zaman sıçrayıp ölüm eri olabilir. Durumun en kötüsü, kaybedecek çok şey varken güçsüz düşmektir. Bizim durumumuz çoktanberi böyledir.

1) Abdülaziz'in indirileceğini, Abdülaziz'den başka herkes çok önceden biliyor. (Ali Ekrem Mithat anıları)

2) İsmail Müştak'ın ölçülerine göre, Abdülhamit genel kültür bakımından çok cahilmiş! (Cahillere cahil görünüyor.)

3) Bütün sefaret büyüklerini casus olarak kullanırmış.

4) Tefecilerin paraları için Midilli adasını işgal eden Fransa.

5) Akabe olayı.

6) Arabistan.

7) Rumeli.

8) Kürdistan.

9) Ermeni meselesi.

10) Büyük devletler. (İçteki hakları)

11) Borçlar. (Genellikle iktisadi güçsüzlük)

12) Memur devlet. - Bürokrasi.

13) Askerler. - Ordu -Donanma.

14) Ulema, din işleri - Halifelik ödevleri.

15) Hürriyetçiler. (Avrupa'ya kaçanlar politikası).

1) İsmail Müştak - Yıldız'da neler gördüm? (Bir bok görmemiş teres! Aklından yazabilir sanmış, yüzüne gözüne bulaştırmış. Şu Mustafa Kemal, dalkavukların bile erbabına düşemedi vesselam!)

2) Ali Ekrem Mithat. - **Hatıralarım.** -

- Abdülhamit - Dış ilintisi Türk Osman Kolağası - Marangoz Hünkaryaveri.

- Farmason Doktor Münir. - Türk Osman'ın ahbabı.

- Sadık Paşa. - Farmason Doktor'un çok iyi ahbabı.

- Turhan Paşa (Hırsız, yabancı ajanı - Batılaşmacı).

- Kızı Nurhayat Hanım.

- Karısı Mihrengiz.

- Kodoş Halim Efendi. (Turhan Paşa'nın en yakınlarından.) Turhan Paşa küçük karısını kullanıyor. (Belki kızında da gözü var.)

- Küçük karısı Sahure Hanım.

- Kızı Nihal.
- Büyük karısı Perişah
- Türhan Paşa'nın kızkardeşi Nazlıyar.
- Tıbbiyeli öğrenciler... Edhem Ruhi, Abdullah Cevdet, Reşit
- Doktor Pelegrini (Eski Karbonarilerden - Mason).
- Karısı Drago . (Bulgar asıllı.) Komitacı

Batı Çıkmazı

1) Kara Kazan. 1807. - Kabakçı Ayaklanması.
-Alemdar'ın gelişi.
-Kabakçı öldürülür. Selim öldürülür. Mustafa öldürülür. Alemdar öldürülür.
- Hoca Halet Efendi terörü.
- Yeniçerilerin söndürülmesi.
1826. (Not: Son kesin başarı - Son kesin yenilgi)

20 yıllık dönem
1839 Gericilik denilen eski Osmanlılığı yeniden canlandırma davranışının kesin imkansızlığı.

2) 1855/56 - İlk Osmanlı borçlanması (Kırım Zaferi'nin ödenmeye başlaması.)
- Islahat Fermanı
1861. -
1875. a) Faizlerin indirilmesi kararı..6 Ekim Çarş.
b) Andraşi Layihası .....31 Ocak Pazart.
c) Bulgar İsyanı .....2 Mayıs Salı.
d) Selanik Olayı.....6 Mayıs Cumar.
e) Mollaların ayaklanması .....10 Mayıs Çarş.
f) Berlin memorandum'u .....13 Mayıs Cumart.
g) Abdülaziz'in indirilmesi.....30 Mayıs Salı.
5'inci Murat'ın çıkışı .....30 Mayıs Salı.

Abdülaziz'in öldürülmesi.....4 Haziran Pazar.
Murat'ın delirmesi.....6 Haziran Salı.
Bab-ı Fetva'da meşrutiyet çekişmesi8 Haziran Perş.
Çerkes Hasan olayı.....15/16 Haziran Perş/Cumart.
Murat indiriliyor.....31 Ağustos Perş.
2'inci Abdülhamit.....31 Ağustos Perş.
1'inci Meşrutiyet.....23 Aralık Cumart.
Mithat Paşa'nın sürülm.....5 Şubat Pazart.
Rus Savaşı (93).....24 Nisan Salı.
Ali Suavi işi.....20 Mayıs Pazart.
Mithat Paşa Davası.
Yıldız Mahkemesi.....27 Haziran Pazart.
(İzmir işi)
26 yıllık dönem.....

3) 12 yıllık olaylar

1884 - Mithat Paşa'nın boğulması.6/7 Mayıs Salı/Çrş. gece. saat:6:30
1894 - Büyük İstanbul Zelzelesi....10 Temmuz Salı Saat:4.45
1895 - İlk Ermeni Patırtısı.....30 Eylül Pazart.
1896 - Banka Olayı (Ermeni).....26 Ağustos Çarş.
? - Şeref kurbanlarının sürgünü?

Yıldız Alacası

1) 93 bozgununda İstanbul.
2) Küçük Kıyamet. Zelzele'de İstanbul.
3) Büyük bir yangında İstanbul.
4) Büyük bir salgında İstanbul.

(Sultan Hamit'in Şahsiyeti ve Hususiyetleri: Ziya Şakir, Muallim Fuat Gücüyener. (Anadolu Türk Kitap deposu: İst. 1943).

1 - Sultan Hamit'in yakınları .....s. 35

2 - Sultan Hamit'e ilk muhalefet
Namık Paşa - İlk komite s.39
3 - Deli Mehmet Vakası s.49
4 - Ali Suavi'nin zuhuru ..... s. 61
5 - Çırağan'a karı kılığına girmek istiyenler ..... s. 67
6 - İlk Meşrutiyet ..... s. 89
7 - Mithat Paşa ve Savaş s.103
8 - Milis toplanması olayı s.104
9 - İlk Suikast (Rum Dönmesi) s.117
10 - Softa ayaklanması s.121
11 - Çırağan Baskını s.123
12 - Saray (Harem) Hayatı s.132
13 - Şehzade Sarayları s.159
14 - Maslak Sarayı duvarları dibinde bir düellos. 193
15 - Tüfekçiler Bölüğü ve Sultanı
tehdit ve muharebe s.199
16 - Saraya saldıran İtalyan s.226
17 - Ermeni Komitacıları s.234
18 - Aseyan ve Uncuyan cinayeti s.255
19 - Bendegan Odası sefaleti. (Nöbet Odası) ... s.250
20 - Yıldız Tiyatrosu s.264
21 - Doktor Mavroyani Paşa s.275
22 - Görünüşü ve tabiatı (kuvveti) s.307
23 - Yemekleri, kileri, içkiler, maden suları s.348

Yıldız Alacası

- 93 Savaşında İngiltere'nin Osmanlı'ya oynadığı oyun, düpedüz orospuluktur. Bütün Türk ordularının Çarlık tarafından tamamiyle dağılmasını bekledikten sonra işe, sanki bu namussuzluk sırf Hariciye Vekili'nin hüneri imiş gibi, onu istifaya mecbur ederek donanmasını Marmara'ya sokması, kimsenin yutmayacağı pis bir Yahudi oyunuydu.

- Abdülhamit bu oyunu, İngiltere'nin burnundan getirmek için, Alman politikasını uzun yıllar kullanmış, İngiliz namussuzluğunun öcünü almıştır. (Buradaki namussuzluk,

dürüst görünmeyi sürdürmenin meydana getirdiği namussuzluktur. Yoksa, İngiliz'den Osmanlı'nın hayır umması eşeklik olur.)

- Ali Suavi Buhara'lıydı. Bir İngiliz mürebbiyesi ile sevişip evlenmiş, böylece yükselmesi yolu karışmıştı. Fena şöhret sahibi olan bu karı, kocasına hem iyice hakim olmuş, hem de onu aldatmağa başlamıştı. (Vay canına! Bu da dümbükmüş yahu! Bu sarıklı ihtilâlci (!) Karı Beyoğlu'ndaki bir zengin Ermeni tüccara kaçarak Ali Suavi'yi, şu sarıklı ihtilâlcimizi yüzüstü bırakınca, dümbük vatanı kurtarmağa kalktı. (İngiliz yazarına göre, Ali Suavi işsiz ve serseri ortada kaldı.) - Yahu bütün bizim sarıklı ve sarıksız ihtilalcilerimiz (!) hep mi bu halde ve bu tıynette olurlar ?-

- Milliyetçi kılığına giren Rus ajanları da, Ali Suavi'ye, şu sarıklı ihtilalcimize yardım ettiler.

- Abdülhamit, Yıldız Parkı'nı, bayramlarda, zengin-fakir bütün halka açıyordu.

18 Mayıs 1878'de

- Abdülhamit buhran geçiriyor, öldürüleceğinden korkuyor, ailesiyle çocuklarını İngiltere'ye emanet ediyor. (Bu sefillerin hemen hepsi, ölüm karşısında neden İngiltere'ye sığınırlar anlaşılmaz! Sözgelimi, Mustafa Kemal için de, Türkiye'yi İngiltere'ye bırakmak istediği rivayet edilir.)

- Beyoğlu Mutasarrıflığı. (Bedirhani'lerden Bahri paşa Mutasarrıf.)

- Köprünün Galata tarafındaki karakolu Aziziye, Eminönü tarafındaki (Bahçekapu)

- Orhaniye Kışlası.

- Bahriye Silahendaz Taburu. Bandosu. (Le jour et la nuit)

- O sıralarda henüz telefon yoktu.

- Çerkez'ler ve Dağıstanlılar. Aziz'in kurduğu Dağıstan Alayı.

- Arap ve Arnavut'lardan kurulan (Yıldız muhafaza Taburları)...

- Borazanlar silahbaşı çalmış, Arap - Arnavut Muhare-

besi başlamış.

- Koltukkapı- Çit Köşkü - Harem.
- Şem'alı Kibrit.
- Zeybek - Çiftetelli - Tavşan - Köçekce - Arap - Sepetçioğlu -Harmandalı - Halay- Vals - Kadril - Mazurka- Polka- Kazaska - Romen Langası - Çoban Havası - (Kasap)

- Gözde ve İkbal
- Timara çıkmak. Çirağ edilmek.
- Ustalar:

Hazinedar - İbrikdar-Keseci- Çamaşırcı- Kahveci-Çeşnigir Kutucu.

- Polis Müfettişi Fransız Mösyö Bönen,

Polis Müfettişi Fransız Lefolon Bey.

Yıldız Alacası

1) Dünyanın en kalabalık yaşayan yalnız adamı...

2) İster istemez, ikiyüzlülük edecek.

3) Sorumlu olduğu için - herşeyden tekbaşına- ister istemez, vesveseli, kuşkulu, müstereddit, kimseye güvenmez olacak. En yakın tanıdıklarının güçsüz yönlerini herkesten iyi bildiği için, en çok onlara karşı güvensizlik gösterir. İyi tanımadağı adamlara da güvensizlik olağan olduğundan - bir bakıma-, kendisine bile güvensizlik gösterdiği olur.

4) Herşeyi bilmek zorundadır. Herşeyi bilmek mümkün olmadığına, başkalarının bilgilerinden de, güvensizlik dolayısiyle yararlanamadığına göre, herşeyi bilir görünmeye çabalayarak gide gide bilgisiyle bilgisizliği birbirine karışır. Kendisi bile neyi bildiğini, neyi bilmediğini bilemez olur. Konuştuklarına bile bu açıdan güvenemez. Arada bir, "yahu ben neler de bilirmişim" diye şişinir!

1) İkibuçuk Padişah : 2'inci Mahmut - Mecit - Deli

Murat (batılaşmacı)

2) İki Padişah: Abdülaziz (Doğucu) - 2'inci Hamit (Doğucu-Batıcı)

1) Son birbuçuğu Batılılara yaranmak için vargüçleriyle çırpınmışlar, 2'inci Mahmut, ikili oynamak istediği için, pislik çukurlarından birine dalıp, çıkıp ötekine tekerlenmiştir.

2) Abdülaziz'le Sultan 2'inci Abdülhamit'e gelince Batılılar, bunlara verilebilecek cezaların en ağırını kendi orduları ve milletlerinin aydınları aracılığı ile vermişlerdir.

Batılılar, tam Doğulu'yu tepelemişler, yarı Doğulu-yarı Batılı olurum sanan Abdülhamit'i ise, sonuna kadar insafsızca tartaklayarak, anasından emmediği sütü fitil fitil burnundan getirmişlerdir.

1) Patrona Halil ayaklanması. - Basmacı İbrahim Efendi - Müteferrika - Şeyhülislam Abdullah Efendi'nin fetvasiyle (din kitapları, Kur'an basılmamak şartiyle ulum ve fünun'a ait kitaplar 1327 de açılmış. Sultanselim'de bir konakta.) İbrahim Efendi konağında. İlk kitap ulema-yı Arap'tan İsmail Cevheri'nin Sahhah-ı Cevheri namındaki Arapça lügati. (Van Kulu) lakabiyle maruf Mehmet Efendi tarafından Türkçe'ye çevrilmiş. 1141 - 1729 (1041 - 1629)

Bayezit'te İbrahim Paşa Hamamı'nın bulunduğu yere yerleştirildi. 1824'te.

- Laleli Kitaplığı. Selim-i Salis tarafından çoğaltılmış, Laleli Camii medresesi yanına nakledilmiş.

- Dördüncü Murat tarafından Revan Köşkü veya Sarık Odası Kitaplığı. 1703'te Mehmet-i Evvel tarafından genişletilmiş.

- Ayasofya Kitaplığı - Mehmet-i Evvel tarafından 1739'da.

- Ragıp Paşa Kitaplığı -Laleli'de. 1763.

- Süleymaniye Mahmut evvel zamanı sadrazam Köse Mustafa Paşa delaletiyle cami içinde.

- Fatih kitaplığı 1459'da bina edilmiş, 1742'de Mahmut evvel zamanı genişletilmiş.
- Köprülü - Sultan Mahmut Türbesi karşısında.
- Nuruosmaniye kitaplığı - 1755'te ikmal olunmuştur.

Batı Çıkmazı

Kadınlar:

1) İmece Kız (bekar odalarında orospu)
2) Tutam Ana (natır karı)
3 Cimcim (Hançerli Hanımın cariyesi)
4) Güleç Hatun (Osmanlı Karı)
5) Hançerli Hanım (Vezir dulu Kibar orospu)

Erkekler:

1) Kündeci Davut. (Osmancıklı)
2) Molla Samur (Laz)
3) Toska Mirat (Arnavut)
4) Topuz Artin (Ermeni)
5 Kürt Destan (Kürt)

1) Vak'a: -25 Mayıs 1807 / Pazartesi; Kavaklar'da başlar

29 Mayıs 1807 / Cuma; 3'üncü Selim'in indirilmesi. (4'üncü Mustafa'nın çıkışı.)

31 Mayıs 1807 / Pazar; Yeni padişahla ocak arasındaki anlaşma.

2) - Vak'a: - 28 temmuz 1808 / Perşembe. Alemdar Babıali'yi basar, mührü zorla alır. Selim'i çıkarmak için saraya gider. Dördüncü Mustafa indirilir. 2'inci Mahmut padişah olur.

-29 Eylül Perşembe - Sened-i İttifak. 1808

-14/15 Kasım 1808 Pazartesi/Salı (Kadir gecesi) Alemdar'ın ve Dördüncü Mustafa'nın öldürülmesi.

Mum Ayaklanması. - Yeniçeri-softa çekişmesi.

Fatih Camii Olayı. - Samur Molla'yı öldürürler, Davut'un gözü önünde.

3) Vak'a: - 15 Haziran 1826 Perşembe Yeniçeri Ayaklanması - Yeniçeri kırımı.

Birinci Bölüm

Batı Çıkmazı

1) Yeniçerilerden sonra kurulan ordu, yüksek kadrolarıyla ister istemez Batılaşmacı kesilmiştir. Bu hal, orduyu, son hesaplaşmada, Osmanlılığa, Osmanlı halkları çıkarlarına karşı batılı soyguncuların dayanağı haline getirmiştir. Bu sebeple kendisine göre bir Doğulu şuurla Batıya karşı silahla direnmek istiyen Abdülaziz, asker sivil batılaşmacılar - Batı Ajanları - vasıtasiyle baskına uğratılarak hürriyet ve yaşama adına alaşağı edilir. Sonra da, ordunun alt tabakalarının herhangi bir başkaldırmasından korkularak kendisini öldürmeye zorlanır. (Burada, göz göre göre yardım edilmiyerek kendisini öldürmeye zorlanan Alemdar ile batılaşmacılardan yana görünen alık Alemdar ile gene başka çeşit baskılarla batıya karşı çıkmak istiyerek haddini bilmediği için kendisini öldürmeye zorlanan Abdülaziz arasında tersinden bir kader benzerliği vardır.)

2) Orduyu, Batılıların kestanelerini ateşten çıkarmak için kullandığını belki de, apaçık bilmiyen, kendi kişisel çıkarlarıyla kişisel kinlerini doyurmak için içerdeki batılaşmacılarla dışardaki batılıları oynattığını zanneden aptal Hüseyin Avni (Malak Hüseyin) Paşa batılaşmacı ajanların müttefiki Mithat Paşa'nın belki gerçekten bütün umudunu bağladığı, belki de, batının düpedüz pis bir ajanı olduğu için üstüne gerilen askeri gücün şefi, ya Çerkes Hasan aracılığı ile kendisi ortadan kaldırır, ya da, bu beklenmez olay karşısında alanın önünde rahatça açıldığı umuduna kapılır. İki ihtimal de, Mithat Paşa'nın rahatlamasındaki aptallığı göstermektedir.

3) Batılaşmacı Mithat Paşa çetesi Abdülaziz'i devirmek için orduyu yanına aldığı, askeri çetenin güçlü sergerdesi Malak Hüseyin'den de kolay kurtulduğu halde, oyun kurallarında büyük ve hakkından gelemeyeceği hilelere gittiğinden, böyle pis politikalarda ve soygunda ve de vatan satıcılığında zaten hiçbir gerçek güven sözkonusu olamayacağı halde, gereğinden fazla güven aradığından Osmanlı tahtına hem Mason bir serseri ayyaş, hem de metelik hesabını bilmez bir deliyi oturtmanın rahatını umarken, Osmanlı temel yasalarına çarparak bütün hayallerinin yıkıldığını, hem de karşısında hiçbir esaslı güç yokmuş gibi iken yıkıldığını görmüş, düpedüz apışmıştır.

Bundan sonra, Abdülaziz'i batılıların çıkarları için deviren vatan hainlerine dünya zindan ve cehennem kesilmiştir.

4) Abdülhamit ile çalışmak işlerine daha elverişli geldiğinden İngilizler nasıl Mithat Paşa'yı kolayca bıraktılarsa, 93 bozgunu da, Abdülhamit'i çok ağır baha ödemesine rağmen Abdülaziz'i batılıların çıkarları hesabına alaşağı eden yüksek kademesi satılmış ordunun baskısından kurtarmıştır.

5) Bundan sonrası artık yeni Padişah için, bilhassa oluşundaki özelliğin Osmanlı toplumuna çok uygun düşmesinin de yardımiyle çocuk oyuncağı haline gelmiştir.

Aslında, kendisini vesveseye düşürdüğü, evhamlı, korkak, sonuna kadar müstereddit bir ruh hastası haline getirdiği söylenen olaylar, Abdülhamit'e kendisinde bulunmayan şeyleri dayatmamış, çağında 33 yıl hüküm sürmesini sağlayan büyük meziyetlerini - gerçek hükümdarlar için Abdülhamit'te ruh hastalığı sayılan özellikler kullanılabildiği derecede, büyük meziyetlerdir. Ancak kendisini gerçekten dünya padişahı bilenler tarafından işe yarar hale getirilebilirler. - Evet, büyük meziyetleri rahatça işletmek imkanını sağlamıştır. (Aziz Bey Komitası - Çırağan Baskını - Millet Meclisi denilen o zamanki maskaralık, büyük askeri yiğitliği - Anayasa ile güçlendirilmek daha doğrusu batılılara memleketi

satmak imkanını ele geçirilmek istenen Babıali'nin nüfuzu - bunlar hep gerçek bir hükümdarın gerçek idaresini kolay kurmasını sağlayan düşman faktörler olmuştur.)

Bu imkanları Abdülhamit'e hazırlayanlar, 3'üncü Mustafa, 3'üncü selim, 2'inci Mehmet, Mecit, Genç Osmanlılar, Mithat Paşa çetesi batılaşmacılarıdır. Böyle imkanları nasıl kullanacağını ise Abdülhamit, tarihte hiçbir Osmanoğlu'na nasip olmayacak şuurla biliyor, ustalıkla uygulamak yeteneğine sahip bulunuyordu. Arada, ölümle biten padişah indirmelerine karışmış, aklının kat'iyyen ermediği işleri İngiliz elçileriyle çeşitli namussuz yollardan giderek çevirmeye çalışmış Mithat Paşa'nın da tepelenmesi gerekiyordu. Abdülhamit, böyle haddini bilmezlikleri, haddini bilmezlerin yanına kâr bırakacak adamlardan olmadığı gibi, gerçek hükümdarlık ödevleri de istesin istemesin onu zorluyordu. Burada Abdülhamit, bu zorlamaya ancak Mithat Paşa'yla Mahmut Celalettin Paşa'ları Çadırköşkü önünde asmayacak kadar direnebilmiş, idam cezalarını, kendi açısından hakkı olmadığı halde, ebedi hapis cezasına çevirmiştir. Buna hakkı olmadığı, Saltanat Şurası'nı meydana getiren Osmanlı büyüklerinin, idam cezasının uygulanmasına çoğunlukla oy vermelerinden bellidir. Buradaki ölüm cezası Abdülaziz'i kendini öldürmeye zorlama suçunun karşılığı değildir. Vatanı batılılara satmak için batılılar karşısında direnmeye kalkan bir padişahı, kendi ordusunu kandırarak alaşağı etmek suçudur ki, gerçek Osmanlılar, idamdan da daha büyük cezalara çarptırılmayı burada haklı olarak haklı görürler.

İkinci Bölüm

Yıldız Alacası

1) Kendi kişisel özelliklerini, Osmanlı toplum özelliklerini, düşmanlarının bütün akıllılıklarını ve aptallıklarını, işine yarayan ve yaramayan bütün beklenir beklenmez olayları, bunlar ne kadar ağır olursa olsun kendi çıkarına - dünya görüşü çıkarına - kullanmasını beceren Abdülhamit'in de bir amansız yönü vardı. Bu yön de, içinde doğup büyüdüğü,

yaşadığı amansız tarihsel dönemden, bu tarihsel dönemde Osmanlılık için hiçbir gerçek kurtuluş yolu görülmemesinden, - gerçekten böyle bir yolun varolmamasından - geliyordu. 4. 383.000 kilometre kare toprağı, 45 milyon tebeasını herhangi bir kurtuluş imkanı, binde bir bile varolmadan, topyekün bir anda ve bir davranışta tehlikeye atmak, gözü dönmüş kumarbazlar gibi - söz gelimi cahil, serseri, kısmen de satılmağa yatkın ittihatçı kumarbazları gibi - oyun masasında tek zara bırakmak, Abdülhamit'in zaten mizacında yoktu. Abdülhamit, kişiliğinin özelliğiyle, kendisine hiçbir umut ışığı çıkar getirmiyeceğini yüzde yüz bildiği halde, zaman kazanmaktan başka bir yol tutamazdı. Böyle bir yol ise, hem batılaşmacı, hem de batılaşmaya karşı olmakla tutulabilirdi. Yani, bir adım ileri iki adım geriyle burada sallanmak ancak mümkündü. Bu hal, Abdülhamit'i, bir yandan batılı anlamda asker-sivil aydın yetiştirmeye - yani düşman yetiştirmeye - itelediği halde, öte yandan, bu aydınları sindirecek yeni halk güçlerini örgütlemekten alıkoyuyordu. Bu alıkoyuş, Osmanoğulları'nın çoktandır şehzadelerine uyguladıkları mahpusluğun ve sürekli olarak ölüm korkusu altında yaşamanın olağan sonucuydu. Hiç kimse kendisini öldürecek iki işi mümkün mertebe az, mümkün mertebe geç olarak yaptığı halde, bu ölüme belki çare bulacak gücü yüzüstü bırakarak hiçbir şeyden kurtulamazdı.

2) Abdülhamit'in 33 yıl sürdürdüğü zaman kazanmak politikası en sonunda, herkesten önce kendisini güçten düşürdü. Bu kadar dayanması da zaten korkunç bir insan üstü gücün belirtisi sayılır. Kendisini suyun akarına çoktan bıraktıktan çok sonra dışardaki ve içteki düşmanlar bunun ancak farkına varabilmişlerdir. Bu da, bir bakıma gene Abdülhamit'in özelliğiyle ve kaderiyle denk düşmüş, düşmanlarını şaşırtarak bir yıl olsun işine yaramıştır. (Az kalsın Yıldız Canavarı, Kızıl Sultan hürriyet kahramanı bir meşrutiyet padişahı kesilecekti).

3) Abdülhamit'i yeteneklerini yeterince göstermekten alıkoyan temel mesele, batılaşma ile yerlileşme (islamlık ve

Türklük görüşünü) bir arada yürütmek istemesi ve bunu yaparken mümkün mertebe hareketsiz durmağa çabalamasıdır. Bu çabalamasında, ne dışardan, ne de içerdeki aydınlardan hiç bir esaslı yardım görmediği gibi, yüzyıllar boyu süren zorluklar, kendi hükümdarlık döneminde bunlara eklenen yeniler Abdülhamit'i tekbaşına çarpmış, direnmek mecburiyetinde bırakmış, zaman zaman büyük başarıları yanında bunlar çapında büyük hatalara da onu düşürmüştür.

4) Bundan başka dünya şartları da kırk yıllık bir kıvranmadan sonra yavaş yavaş insanlık tarihinin en çetin dönemecine doğru sürükleniyordu. Batı- Kapitalist-Burjuva soygun düzeni, klasik temellerini yaralayarak dünyayı hayasızca kavrayan emperyalist dönemine geçmişti. Buradaki şartlar artık eskinin klasik şartları değildi. (Dış görünüşün benzerliğine rağmen bu böyleydi.). Abdülhamit'in bu başkalığı anladığı değil, sezebildiği bile iddia edilemez. Abdülhamit'i aslında, hükümdarlığının sonunda küçük düşüren de budur. Abdülhamit içinde debelendiği zorluklara karşı içerden hiçbir bilimsel ve sınıfsal yardım görememiştir. (Osmanlı topluluğu böyle bir yetenekten tamamıyle yoksundu. Bu yoksunluk Balkanlı hıristiyan toplumlarda olduğu gibi Arap toplumunda da tamamiyle yoktu.) 5) Abdülhamit'in - 1918'de öldüğü halde, ne Birinci Dünya Savaşı'nın orijinal özelliği, ne de Çarlığın başına gelenlerden birşey anlayabildiği ileri sürülemez.

- Kabakçı Vak'ası
- İstanbul'daki rezillik
- Ordudaki yenilgi
- Yeni Kaymakam Paşa
- 3'üncü Selim'in öldürülmesinde çalışmak
- Bunu orduya havale etmek
- Alemdar'ın işe sıvanması
- Ve İstanbul'a doğru yola çıkması
- Destan'ın İstanbul'a gelmesi ve Mahmut Efendi'nin

parçalandığını görmesi

- Mahmut Efendi konağına gitmesi. Oradan - vak'anın duyulmasiyle uğursuz diye - kovulması.

- Sokakta kalarak, takada tanıştığı medrese mollasını, medresede bulması. (Medreseli, Kazgancı Hacı Mustafa'nın akrabası).

-Destan'ı yeniçeri (Acemi oğlan yazdırır. Mustafa vasıtasiyle Molla İbat.)

(Not: Oysa Mahmut Efendi, Nizam-ı Cedit'e yazdıracaktı.)

- Döğme

-Orta Nişanı. 56'ıncı Orta - *Kadırga*

- Yamakların ağası Emin Ağa.

- Macar Tabyası'ndan top atılıyor. Bu tabyada Yamakbaşı Abdülkerim.

- Sekbanbaşı Mustafa Ağa edepsizleri yakalatmak istemiş. Bunun evine gidiyorlar, alıp hapsediyorlar.

- 56 Ortası'nın baş yasakçısı Ahıskalı Hasan Ağa.

- Sekbanbaşı adamlarından: Karakulak Abdullah Ağa. Zindan yazıcısı.

- Baba Cafer zindanı.

- Ağanın hayatını kurtarmak için azlediliyor. Yerine mahzar vekili Hayrebolu'lu Mustafa Ağa'ya libas giydiriliyor.

- Sudurdan İzzet Bey. Yeniçeriye birkaç söz söyleyip utandırıp, kışkırtıp, ayaklandırarak çardağa yolluyor. Bunlar başyasakçı Ahıska'lı Hasan Ağa'nın idamını istiyorlar. Alıyorlar.

- Ahıska'lı Kazgancı Hacı Mustafa'nın adamı.

- Abdülkerim'in öldürülmesi de Kabakçı'ya havale olunuyor.

- Destan, 3. Selim taraftarlarından biriyle tanışmıştır. 3.Selim'in Sultan Mustafa takımı tarafından öldürülmek istendiği haberini ulak olarak Ordu'daki Refik veya Behiç Efendilere bildirmek için Tatar donuna girip yola çıkar. Alemdar'ı bir usulle bu işe çekip eski padişahı kurtaracak-

lardır.

- Bölüm burada biter.

Bölüm:

- Alemdar'ın, Sadrazam'dan mührü cebren alıp saraya yürümesi ile başlar.

(Mithat Paşa) 1296 senesi Mayıs'ının 18'inde Suriye Valiliğinden istifa etti. Kabul edilmedi. Birkaç ay sonra Aydın Valiliğine tayin edildi. Mehmet Rüştü Paşa Manisa'daki çiftliğinde, Şeyhülislâm Hayrullah Efendi Mekke-i Mükerreme'de oturmaya mahkûm edilmişti.

1876'da Çerkes Hasan Vak'ası Mithat Paşa'nın konağında (Soğanağa Mahallesinde) Hüseyin Avni Paşa.

Sultan Aziz'in kayınbiraderleri Mahmut Celâlettin ve Nuri Paşalar tevkif edildiler.

Tercüman-ı Hakikat'te Mithat Efendi müttehemlerin her sabah tevkifini istiyordu. 5 Kânunuevvel'de yazılan yazıları saraya şikâyet etti.

Hilmi Paşa ile Rıza Bey (mahut Serasker Rıfat Paşa) namında iki Yaver.

Mithat Paşa adamlarından birini muteber tüccar sıfatiyle Hilmi Paşa'nın indiği otele yerleştirdi. Heriflerin niyetlerini öğrendi. Jüli kumpanyası vapuru bekliyordu. Rıhtıma doğru bir gizli kapı yaptırdı. Bir akşam memur gelerek, Hilmi Paşa'nın mabeynle telgrafla görüştüğünü söyledi. Elbise-i resmiyelerini giyip silâhlarını kuşanarak kışlaya gitmiş. Araya bir de (Nezir) adında herif bulmuşlar. Bu herif, arama sırasında zabitlere tabancayla ateş edecek, bu suretle Mithat Paşa ve efradı ailesi kâmilen katledilecekti.

Geceyarısı kışladan yangın ihbarı gibi üç top atıldı. Mithat Paşa kâtibiyle beraber gizli kapıdan çıktı. Rıhtımın asker tarafından tutulmuş olduğunu görünce bir arabaya atladı. İngiliz konsolosu Mösyö Denis sayfiyede bulunuyordu. Bu sebeple Fransız Konsoloshanesine iltica etti.

Ötede harem kapıları kırılarak içeri girilmişti. Nezir silâha sarılınca bir cariye koluna yapıştı. Kurşun bu kızcağızı öldürdü. İki aylık çocuğun beşiği bile arandı. Kadın niha-

yet Hilmi Paşa'yı çağırdı. Ümmet-i Muhammed yetişin diye bağıracağını söyledi. Konak tahliye edildi. Gürültüye meydan verilmemek emri alınmıştı. ( ) generali Konsolos Mösyö Plisiye Hilmi Paşa Konsolosluğu sardırdı. Fransa, Mithat Paşa'yı Tunus karşılığı Padişah'a teslim etti. 1881'de bu eyalet Fransa'ya terk edildi.

Mithat İstanbul'a getirilip Yıldız'da bir köşke kapatıldı. Sultanın kafes arkasında bulunduğu celselerde istintak edildi. 27 Haziran 1881'de mahkeme çadırda başladı. Üçü İslâm, ikisi Hıristiyan olmak üzere beş kişilik Mahkeme Hey'eti, (Reis Süruri Efendi sarıklı.)

İki pehlivan, bir saray kapıcısı, her mahpusun arkasında bir asker. Dinleyici yerinde İran Elçisi, yüksek rütbeli bazı zabitler, yaverler, hocalar, matbuattan birkaç muharrir.

Damat Mahmut ve Nuri Paşa'lar bir saray muhafızı ile iki pehlivanı üçer lira maaşa bağlayarak kandırmışlar. Fahri Bey yardım etmiş, Ali Bey'le Necip Bey kapıyı katillere açmışlar.

Evvelâ Mustafa pehlivan sorguya çekildi. Bu her: Damat Mahmut Paşa'nın kendisine verdiği bir bıçakla Abdülaziz'in damarlarını kestiğini itiraf etti. Bunun ifadesi Hacı Mehmet Paşa tarafından tasdik edildi. Paşa ayrıca kurenadan Fahri Bey ve Cezayir'li ile cinayet sırasında Sultan Aziz'i zaptetmiş olduğunu da söyledi. Evvelâ ikrar etmiş olan Cezayirli, mahkemede inkâr etti.

Fahri Bey, ince kumral bıyıklı, ince uzun boylu, yakışıklı ve kibar bir gençti.

Damat Mahmut Paşa, kuvvetli yapılı, uzun boylu, iri kara gözlüydü. Mithat Paşa'nın saçı sakalı ağarmıştı.

Mithat salondan çıkarılınca içeriye üç genç adamla bir kadın girdi. Bu kadın, Münir Bey, Paris sefir-i sabıkı Münir Paşa rezilinin karısı idi.

İmam geldi. Gusül ederken, kalp nahiyesinde yara gördüğünü söyledi.

Reis Süruri Efendi yerini Hristo Folidis Efendi'ye terketti.

Marko Paşa geldi. Kalpte yara gördüğünü ve Boğaziçi'nin Rumeli sahilindeki Çırağan sarayının içinde cereyan eden vukuatı Anadolu sahilinden güzelce seyrettiğini ileri sürdü.

Ortaya Rıfat adında bir şahit çıkartıldı. Bu herif, Şam'da bir gün Mithat Paşa'nın ağzından "Abdülaziz'in vücudunu ortadan kaldırmasaydık olmayacaktı. Hepimizi mahvedecekti" dediğini duyduğunu söylüyordu.

Karar: İdam -Dördü sabık vezirlerden, on dördü o zamanki vezirlerden, sekizi ulemadan müteşekkil bir komisyon, idamı müebbet kalebentliğe tahvil etti.

Birkaç gün sonra Mithat Paşa ve arkadaşları vapur-u mahsusla Tâif'e gönderildi. Cidde iskelesinde sabık şeyhülislâm Hayrullah Efendi ile buluştular.

Tâif'e nefyinden üç sene sonra Mithat Paşa'nın sağ omuzunda müthiş bir çıban çıktı. Tabip Naşit Efendi birşey yapamadı. Damat Mahmut Paşa, Mekke-i Mükerreme'de bulunan Hicaz fevkalâde kumandanı Osman Nuri Paşa'ya telgraf çekti. Tabip istedi. Cevap bile alamadı. Çıban kendiliğinden deşildi. Tabip Naşit Efendi, İbrahim Ağa namındaki zabitle beraber yarayı tedaviye devam etti. Nihayet bir ev ilâcı yaparak Şirpençe'yi paşa kendisi geçirdi.

Birgün yara ile uğraşırlarken, Naşit Efendi Mithat Paşa'ya, Avrupa'da bazı mahpusların kloroformla idam edilip edilmediğini sordu. Şüphelendiler.

Binbaşı Bekirağa namında bir herif vardı. Ahvali tarassuda memurdu. (Bu herif sonra İkinci Ordu Kumandanı olmuştur.) Mekke'ye, Medine'ye gidip geldikten sonra bir Cuma günü uşaklar, Cuma namazına çıktılar. Dönüşte karakolda tutuldular. Mithat Paşa'nın uşağı Arif Ağa aralarında yoktu. Nihayet onu da getirdiler. Artık uşaklar efendileriyle bir arada bulunamayacaklar ve paşalar hariçten yumurta, zeytin, peynir gibi şeyler alamayacaklar, verilen yiyecekleri yiyeceklerdi. Paşaların mutfak takımları, kâğıt kalem ve kitap gibi şeyler kâmilen alındı. Bu hal, cinayet hazırlığı idi.

Mithat Paşa, böyle bir cinayete alet olmamasını Bekir

Ağa'ya ihtar etti. Herif, Sırp'lar müstesna bir tavuk bile kesmediğine yemin etti.

Uşaklar gene verildi. Gene alındı. Bir aralık süt ve kahveleri zehirlendi. Fakat paşalar, bundan haberdar olarak, getirilen şeyleri içmediler.

Nihayet 9 Nisan 1883 ve 28 Recep 1301 günü akşamı, Mithat ve Damat Mahmut Paşaların katli kararlaştırıldı. Fakat cinayet başka bir sebeple ertesi geceye bırakıldı.

Gece saat altı buçuk. Mülâzım-ı Evvel Çerkes İbrahim, Mülâzım-ı Sani kumalı Nuri, Ordu'lu Ahmet Çavuş, Yozgat'lı kunduracı İsmail, Kütahya'lı nefer Ahmet ve Mehmet ve Gümülcine'li nefer Recep, Karahisar'lı Osman ve Edirne'li berber İsmail, Mithat Paşa'yı öldürdüler. (Kolayca)

Mülâzım-ı Sani Isparta'lı Muhsin, Ödemiş'li Mehmet, Kütahya'lı Hasan Çavuş, Karahisar'lı Süleyman Çavuş, Antalya'lı Ömer Onbaşı, Karahisar'lı baltacı Osman, Çorum'lu nefer Ahmet, Sayman'lı Ali, Dimotoka'lı Mustafa, Zile'li Ali, Damat Mahmut Paşa'yı boynuna yağlı kement atıp hayalarını sıkarak müşkilâtla katlettiler. Cesetler koridorda sürüklendiği zaman Mahmut Paşa hayat eseri gösterince, katiller hep birlikte, sopalar ve taşlarla biçarelerin kafasını patlatıp tuzla buz ettiler.

1876'da, Mayıs'ın onuncu günü, üç dört bin talebe-i ulûm ayaklandı. Bâb-ı Seraskeri'ye gelen Yusuf İzzettin Efendi'nin arabasını çevirerek babasına dönmesini, şeyhülislâm ile Sadrazam Mahmut Nedim Paşa'yı istemediklerini söylediler. İkisi de değiştirildi. Sadrazamlığa Mithat Paşa değil, Mehmet Rüştü Paşa getirildi. Mithat Paşa, Şura-yı Devlet Reisi oldu ve bu suretle Heyet-i Vükelâ'ya alınmasına karar verildi.

Haziran 1876 başlarında, Hüseyin Avni Paşa ile Mithat Paşa, Abdülaziz'i halettiler. Mayıs'ın 29'uncu gecesi Serasker Paşa'nın yalısında geçirildi. Geceyarısından iki saat sonra, gayet karanlık ve yağmurlu bir havada, Mithat ve Hüseyin Avni Paşalar, yanlarında bir tek uşak olduğu halde,

bir küçük kayıkla İstanbul'a geçtiler. Çıktıkları rıhtımda, kendilerini, ısmarladıkları arabalar bekleyeceklerdi. Arabalar görülemedi. Nihayet yağmur altında beklediler. Yanlış yere gitmiş olan arabaları uşak bulup getirdi. Mithat Paşa Serasker Kapısı'na, Hüseyin Avni Paşa Dolmabahçe kışlasına gittiler. Hüseyin Avni Paşa, Serasker sıfatiyle, bir alay asker çıkarıp sarayı sardırdı. Kızlar Ağası'nı çağırıp, Abdülaziz'e, bu dakikadan itibaren mahpus bulunduğunu tebliğ etti. Padişah, evvelâ mukavemet etmek istedi. Fakat Hüseyin Avni karşısına çıkıp vaziyeti anlatınca teslim oldu. Bunun üzerine, önce karar verildiği üzere, bir top atılarak Mithat Paşa'ya haber verildi. Mithat Paşa, askeri bir rütbesi olmadığından, Bab-ı Seraskeri'de Ordu Kumandanına (Hüseyin Avni Paşa'nın emrini getirdim) diyerek, bir kısım askeri dışarı çıkarttı. Asker, Bab-ı Seraskeri meydanına dizilir dizilmez top sesi beklendi. Top atılınca askere Mithat Paşa bir nutuk verdi. Nihayet Murat Efendi Bab-ı Seraskeri'ye getirildi. Hazirun biat ettiler. Abdülaziz iptida Topkapı Sarayı'na götürüldü. Sonra arzusuyla Çırağan Sarayı'na nakledildi.

Doktor Dikson ve İstanbul'un en meşhur doktorlarından 18 veya 19 kişi Abdülaziz'i muayene etti. Doktor Melinicin ile Dikson'un raporlarına göre Sultan Aziz, iki bileğinin damarlarını makasla kesmişti. Kadınlardan makas istemiş vermemişler, nihayet annesi verdirmiş. Odaya girip kapıyı sürmelemiş. Valde Sultan, oğlumun canına kıyan ben oldum. Bana hekim değil, cellât gönderin diye bağırmış.

Aziz, siyah mürekkeple yazılan hiçbir şeyi imzalamaz olmuştu. İlle kırmızı mürekkep istiyordu. Bir aralık yangın korkusuna kapıldı. Sarayda kendi odasından başka yerde mum yaktırmaz oldu. Saraylılar, akşamdan sabaha kadar el yordamiyle dolaştılar. İmparator Napolyon'un hal edildiği haberini alınca "ve hâlâ bu adam yaşamaya nasıl tenezzül ediyor" demesi meşhurdur.

Sultan Murat, bir aralık içkiyi bırakmışsa da dayısının kendisini ablukaya aldırması üzerine tekrar şampanya ile

konyaka başlamıştı.

Çerkes Hasan Hüseyin, Avni Paşa ile Hariciye Nazırı Raşit Paşa'yı öldürdü. Bahriye Nazırı'nı yaraladı.

Abdülhamit, ingiliz Sefiri Henry Elliot'a, mutemedi bir İngiliz'i yolladı. En başta, taht'a geçerse İngiliz Hükümeti'nin nasihatlarından kıl kadar ayrılmayacağına yemin ettiğini, İngiltere'de basılan mai kitapları tercüme ettirip dikkatle okuduğunu, İngiliz Parlamentosunda Türkler aleyhinde sarfedilen sözlere kamilen hak verdiğini, hükümet eline geçerse sûiistimallerin önünü alacağını, umur-u maliyeye kontrol koyacağına, hırsızlığa meydan vermeyeceğine, ahaliye ve matbuata, gerek politika gerek ulûm ve fünun ve saireye dair müzakere ve münakaşalara mezuniyet vereceğini vadetti. Mamafih şimdiki hükümet adamlarına güvenmediğini de İngiliz saklamadı. 31 Ağustos'ta taht'a çıktı.

Osmanlılar için bir tarik-i selâmet var ise o da, el birliğiyle ve şecaatkârane hareket ederek, Mithat Paşa'nın istihsal ettiği Meclis-i Mebusan'ı iade ettirmektir. İttifak ve ittihada karşı padişahlar bile dayanamazlar.

İmza

Henry Elliot

Avrupa-Cemiyet-i Cedide-i Osmaniye Risalesi (taşbasma) Nisan 1306.

Sabık İngiliz Elçisi Henry Elliot tarafından, On dokuzuncu Asır nam Risale'de neşrolunan benttir.

- Prens Sabahattin'in teşebbüs-ü şahsi Adem-i Merkeziyet fikri önce Mithat Paşa'da görülür mü?..

- Abdülhamit'in gerçekten en büyük Osmanlı oluşu, Mithat Paşa tutumunun -yani Prens Sabahattin tutumunun anti Osmanlılığını göstermez mi? Böylece, Kemalizm'in 1962'de henüz tutunamamış olması, Osmanlı kalıntılarının hâlâ güçlü olduğunu meydana koymaz mı?..

- Emniyetsizlik, asayişsizlik, adaletsizlik, idaresizlik...(Yani haksızlık!)

Mithat Paşa

Rusçuk'lu Hacı Ali Efendizade Mehmet Eşref Efendi'nin oğludur. Babası, muktedir ve muteber kadılardandı.

1823'te İstanbul'da doğdu. Asıl adı Ahmet Şefik'tir. 1834'te Ağa Hüseyin Paşa'nın Vidin Valiliği'nde, babası Vidin niyabetine tayin edildi. Beraber gittiler. Babasından Arapça ve Farsça öğrendi.

1835'te, devrin kitabetini de öğrendi. Hariciye Nazırı makamı olan Reis-ül Küttâp Akif Paşa yardımıyla Divan-ı Hümayun Kalemi'ne gidip gelmeye başladı. 6 ayda Mithat mahlesini kazandı.

Fatih Camii'nde Topraklı Mehmet Efendi, Zagralı Şerif Efendi, Şeyh Mehmet Efendi, Kethüdazade Murat Molla Şeyhi gibi zamanın bilginlerinden mantık, fıkıh, hikmet okudu. Mesnevihan meşhur Hoca Hüsamettin'den edebiyat ve musiki dersleri aldı.

1840'da Sadaret Odası'na, 1842'de Şam Tahrirat Kâtipliği'ne, oradan, Sayda'ya tayin edildi.

1845'te, Bekir Sami Paşa'nın divan münasebetiyle Konya'ya oradan Kastamonu'ya gitti. 1863'te, Meclis-i Vâlâ reisi Rıfat Paşa'nın delâletiyle İstanbul'a, Mazbata Odası mümeyyizliğine getirildi. Mithat Paşa'nın Kastamonu'dan yazdığı bir lâyihayı Koca Reşit Paşa'nın beğendiği için bu tayinin yapıldığı söylenir.

1850'de, Mazbata Odası'na serhalife oldu.

Şam ve Halep'e müfettiş gitti. Cezayirlioğlu sarraf Mıgırdıç ile sarraf Misak arasındaki çekişmeyi yoluna koydu. Devlete 30 bin kese altın kazandırdı. Dürzî işinde Arabistan ordusu müşirinin rüşvetçiliğini meydana çıkarıp herifi azlettirdi. Reşit Paşa, Ali Paşa'nın artık gözlerine girmişti. Sadaret makamı zabıt kalemi riyasetini mükemmel idare etti. Abdülmecit'in dikkatini çekti. Kıbrıslı hırsız Mehmet Emin Paşa Sadrazam oluyor. O sıra, Mithat Paşa evlâ rütbesiyle memleketin idare-i hayatını tanzim etmeye memur heyetin

başında Anadolu'da bulunurken Sadrazam, kendisini vaktiyle azlettiren herife düşmanlık olsun diye Mithat Paşa'yı, Sırp-Karadağ-Bulgar ihtilâllerini bastırmaya memur ediyor.

Sadrazam değişti. Sonra gene Kıbrıs'lı geldi. Bu sefer düşmanlıktan vazgeçti. Özür diler gibi Mithat'ı, salâhiyet-i mutlaka ile Rumeli Müfettişliğine getirdi. En dişli saray adamlarını tartakladı. Lâyihalar yazarak çıkar yolları gösterdi. Reşit Paşa ölünce saray adamları ağır bastılar. Geri çağrıldı.

Kırım Harbi sırasında kendi gayretiyle Fransızcayı öğrenmişti.

Avrupa'ya bayılmak yetmezdi. İsteneni elde etmek lâzımdı. İnandım ki yapılacak iş, Avrupa'nın elde ettiği ilerlemelerin maddi manevi sebeplerini duygululuktan uzak, mantık ve akıl yoluyla öğrenmek, vatanda, azim ve sebatla uygulamaktı. Bunun için de yapılacak ilk iş, bütün devlet büyüklerinin ruhlarındaki Avrupa düşmanlığından kurtulmaları, bir ibret duygusuyla Avrupa'yı incelemeleri, hatta derinden derine didiklemeleri idi.

Çünkü Avrupa hayatının bir kitap sayfaları kadar intizamla ve birbirlerini kovalayan konular halinde işlendiğine inanmıştım.

1858 başında 36 yaşında iken, Ali Paşa'nın sadareti sırasında Avrupa'ya gidiyor, Avusturya'dan İsveç'e, Almanya'dan İngiltere'ye kadar her yanı dolaşıyor.

7 ay süren bu gezi Mithat Paşa'ya, kurtuluşun sadece siyasi sistemden gelmediğini, ekonomik sosyal sistemi değiştirmek zorunluğunu öğretti.

Elçilerimiz bulundukları memleketlerin yalnız politikasından dem vurmuşlar. Oysa asıl mesele zirai, iktisadi, sınai hayattı. Çünkü Avrupa bu üç temele ve sonra da kişinin ıslahını ve aydınlanmasını temin eden eğitimine dayanıyor. (Hep o okuma isteği avanaklığı.)

Bulgaristan'ın durumu:

Asıl dert geçim darlığı idi. Asayişsizlik sebebiyle ziraat

yapılmıyor, yapılsa da mahsul fazlası yolsuzluktan satılamayıp elde kalıyordu. Köylünün toprağı yoktu. Çiftlik sahiplerine 10 milyon guruş borçlanmıştı.

Bulgarlar, Sırbistan'a kaçıyorlardı. Devlet memurlarının geleceğe güvenleri kalmamıştı. Rüşvet ve irtikâp alıp yürümüştü.

Önce bir affı umumi ilân ettim. Göçmek isteyenlere izin vereceğimi söyledim. Bir yandan borçları geri bıraktım., haydutlukla boğuşmaya, yolların yapılmasına giriştim. *Yol yapımında borçlu çiftçileri çalıştırdım.*

Vakıfları hırsızlardan kurtarıyor, nehirleri kanallıyor, sanat mektepleri açıyor, nakliyat şirketleri kuruyordu.

Pirzirin ayaklanması: Kan davası var, aşar ve rüsumattan, vergi alımı, asker toplama biçiminden şikâyetçiler...

Mahalli Meclisler, Vilâyet ve Belediye Meclisleri ile Tuna Vilâyeti kurulacak. Mithat Paşa bu yoldan Millet Meclisine gitmeyi kuruyordu. (Rumeli'nde işlerin yürümeşine dikkat ister.)

Tuna Vilâyeti, üç eyalet, yedi sancak, yetmiş üç kaza, altı bin köy Şeyhülislâm ve saray, ıslahat düşmanlarını bilhassa seçip yollamıştı. Süruri Rusçuk Naibi, Vilâyet Mektupçusu Şeyh Efendi, Hakimler Müfettişi Nazif Efendi, Şeriat elden gidiyor. Frenk oluyoruz, yalanı, Müftü Mehmet Efendi tarafından önlendi.

"İmar-ı memleket ve tezyid-i servet-i ahali için tutulacak yollar."

Yollar ve ticari güven. -Menafi sandıkları, Tuna Vapur İşletmeciliği, Araba Şirketi, ıslahhaneler, fabrikalar, hastaneler, hapisaneler, hükümet daireleri... Halk rahatlamış, vergi bir yılda yüzde 50 artmıştır.

Yollar ister, halktan para toplamak, halkı çalıştırmakla yürümez. Köyler kendi yollarını yaparlar, köprüleri köy ve kasabalardaki zenginler yapacak...

İkraz Sandıkları

Boş veya mahlul arazi, her ev başına yarım dönüm mısır ekilecek, boş arazi yoksa, bu miktar arazi kiralanacak,

köylüler tatil günleri çalışacaklar. Gelen mısır satılacak, İkraz Sandığı'na sermaye olacak. Yalnız ziraate sarfedilmek üzere hane başına (2) bin guruşu aşmamak üzere, İhtiyar Hey'etleri vesikasiyle, yüzde bir faizle borç verilecek.

Üç yılda üç yüz bin altın toplanmıştır. Birkaç yıl sonra da yarım milyonu bulmuş.

Mithat Paşa: Çünkü karnı doymayan, geçim düşünen bir insandan hizmet beklenemez. Rüşvet, bir ahlaki sükût olduğu kadar bir iktisadi mecburiyet olmaktan çıkmalıdır.

Ölçü ve ayarların usul-ü âşariye çevrilmesi, Tabiiyet Kanunnamesi, Maadin Nizamnamesi, Sanayi Mektebi, Emniyet Sandığı, yüzde dokuz faiz öder, yüzde 12 faizle para verir.

1869'da Bağdat Valisi ve Ordu Müşiri

Irak'taki sıkıntının sebebi topraksızlık ve eskiden kalma ziraat sistemi idi.

Irak'ta toprak devletin, köylü yarıcı ve ortakçı. Tohum devletten. Mahsulün üçte ikisini devlet alır. Bu hak mültezimlerce maktu olarak ödenen para karşılığı toplanır.

Toprak ahalinin olmamakla, *sair medeni memleket halkları gibi* sanatkâr ve gürgenci olan halk ev yapmak, hayvan beslemek, ağaç dikmek kaydında bulunmuyor, kendi mahsul hissesiyle kanaat ettikleri halde gerek mültezimlerin gerek şeyhlerin elinden bunu da kurtarıyorlardı. Bir çoğu da işsizdiler. Bir hadise çıkınca *zayi edecekleri birşeyleri olmadığından*, her türlü iğfal ve fesada kolayca katılıyorlardı.

Diğer taraftan şeyhler ve beyler de, devletten bir ya da iki yıllığına aldıkları maktaları, kendi malları olmadığından arazinin ve nehirlerin bir yıl sonra olacak imarından vazife edinmeyip yalnız iltizam müddetindeki menfaatlerine gayretlerini hasrediyorlar. Bir takımları da zimmetlerini çürütebilmek için gaile bekliyorlardı.

Bu durum bir yandan toprağı, bir yandan insanı harap ediyordu.

Bir memleketin ahalisi, o memleketin sahibi ve sekene-

si demek olup memleket menafiinin muhafaza ve terakkisi dahi, bu harekete bağlı olduğu halde, medeni hukukun en büyük rüknü olan emlâk ve arazi tasarrufundan mahrum olarak göçebe bir halde bulunan halk o memleketin bihakkın ailesinden sayılamayacağı ve bu cihetle menfaatinin muhafazası gayretinde bulunmayacağı tabiidir.

Devlet arazisi yüzüstü kalmıştı. Dicle ile Fırat arasında iki yüz saat mesafelik verimli toprakların kanalları onarılmak istiyor, bunun için sermayeye lüzum görülüyordu.

Zamanla kanallar bozulmuş, toprak çölleşmiş, bedevilerin eşkıyalık meydanı haline gelmiş, tarihte Mezopotamya diye anılan yerin oturan halkı da göçebe olmuştu.

İlk iş toprağın tapulanması idi. Hükümete kabul ettirdi.

Arazi verimine göre değerlendi. Bedeli yıllık taksitlerle mahsulden alınmak üzere açık arttırmaya konuldu. İlk yıl gelir yüz bin lira arttı. Oysa satış eldeki araziyi % 50-60'dan %10-20'ye indirmişti.

- Nehirlerde işletilmek üzere getirilmiş 3 vapur bağlı duruyordu. Nehirler temizleniyor. Vapur sekizi buluyor. Babil vapuru 2 yaşında. 33 bin altına alınmış, ilk mevsimde 35 bin lira getirmiş. Dış deniz ticaretinde Osmanlı tekneleri işletilmiş.

Islahhane lâfını Kur'an'da fala bakarak bulan Mithat Paşa'ya gâvurluk ediyor denilmiştir. Bunlar sonradan başka vilâyetlere de yayılmış ise de Edirne, Selânik, İzmir Vilâyetlerinden başkasında tutmamıştır.

Irak arazisi aslen arazi-i Feraciyeden olduğu. Ahali çiftlik hademesi, ortakçı ve yarımcı.

Araziyi, Arazi-i Miriye halinde tapulamak,

Mahmut Nedim Paşa, Kors'a benzer. Çevresini saray, saray yakınları sarmışlardır. Kors'tan fazla Mahmut Nedim'in kendisi de hırsızdır. Ya da, hırsızlığa benzeyen irtikâplar yapmak zorunda kalmıştır.

- İzmir Kasaba hattı, bedavadan alınacaktı. 500 bin lira

sarfedilecek, bu beşyüz bin lira yılda 35 bin lira olarak ödenecekti. Oysa, İzmir-Kasaba hattına yılda 20 bin lira tazminat veriliyordu. Bu hat yetmiş kilometreydi. Daha yetmiş kilometre döşenerek Alaşehir'e dayanacak, kumpanya bunu on beş yıl işletecek, 15 yıl sonunda hattı Türklere bırakacaktı.

Rumeli kazalarının kâffesinde Hıristiyanlardan Müslümanlar çok olduğundan (Basara-yı İbret Sayfa: 158 Satır: 12-13)

Mahmut Nedim faizleri yarı yarıya ödeyeceğini söylemiş. Oysa yarısını da ödeyememiş. Böylece İstanbul'da bu istikraz tahvillerine para yatırmış insanlar çok sıkılmışlardır. Padişahın yedi milyon konsilidinin faizleri tamam ödeniyor.

Bütün borçlar bir araya getirilecek, arasına da on milyon sokuşturulacak, bunun bir milyonu peşinen padişaha verilecek.

(Banker Zarifi'nin senedi ele geçmiştir.)

İstanbul'daki talebe-i ulûmun çoğunluğu Rumeli ahalisindendi. Bulgar ihtilâli ateşlenmekle bunların babaları, kardeşleri öldü, malları yağmalandı. Geri kalanları tehlikeye düştü.

Not:

- Çerkes Bekir: Genellikle yakın tarihimizde Çerkeslerin özel yeri...

- Çerkes Bekir - Çerkes Hasan - öteki Çerkesler, kimi tutarlarsa tutsunlar, kime karşı olurlarsa olsunlar benzerlik gösterirler?

- Esirlik psikolojisi - Esircilik psikolojisine karışıyor burada.

- Esir ister istemez kıyıcı olur. Esircilik, esirliği kendisi için de kabullenmekle başlar. (Kubbealtına "Esir pazarına gidiyorum" diyen Osmanlı Türkü)

Not:

- Mithat Paşa Abdülhamit'i yıkıp Murat'ı çıkarma işle-

rinin hepsine karışmış, hepsini uzaktan organize etmiştir. (Abdülhamit'in "Devlet adamı olmaktan çıktı, ihtilâlci oldu" sözüne dikkat!) Bütün bu hareketleri Abdülhamit'i, Mithat Paşa'nın boğdurulması kararına vardırmıştır. Bu kararda, paşanın kendisine yardımdan vazgeçen İngilizleri bırakıp Fransızlarla işbirliği yapmayı denemesinin de etkisi olmuştur.

- Genç Osmanlıların Alî Paşa'ya karşı bir aralık Rus taraflısı Mahmut Nedim Paşa'yı Sadrazamlığa getirmeyi düşünmelerinin üstünde de ayrıca durmak lâzımdır.

- Türk-Osmanlı politikacıları, kapıkullarının dışında hiçbir organize halk gücüne dayanmadıkları için, hayatları boyunca, Sadrazam (hatta Padişah) da olsalar güçsüzdürler. (Roman açısından bakıldığı zaman bunlar herhangi bir roman kişisini bu sebeple gölgeleyemezler.) Bu güçsüzlüğün tehlikelerini, içinde yaşadıkları şartların zoruyla dış güçlere dayanmak zorunluğu birkaç kat arttırmaktadır. (Çünkü kendilerini tutan dış güçlerin, ne zaman, niçin, nasıl kendilerini bırakıp can düşmanlarıyla işbirliği yapmaya başladıklarını bilemezler. Politikada bundan daha korkunç bir tehlike de olamaz.)

- Abdülaziz'i, Mithat Paşa'yı, Abdülhamit'i ve ittihatçıları alt eden oyun, aynı güçten (İngilizlerden) gelmiştir. (Cumhuriyetin, her güçlüğe katlanır bir toplum olduğu halde, hiç kimseye yararlı olamaması da gene aynı kaynaktan gelir.)

Mithat Paşa'dan
Notlar

Farmason Doktor romanına

Mithat Paşa'yı şehit edenler
Miralay Çerkes Lutfi (Ferik iken ölmüştür.)
Mektepli Binbaşı Çerkes Bekir Fahri. Ferik iken iki gözü kör olarak Beyrut'ta ölmüştür. (Büyük Cemal Paşa'nın kaynatası.)
İkinci Ordu Onuncu Alay Üçüncü Tabur Yüzbaşısı An-

tep'li Çerkes İbrahim Ağa. (Kaymakamken Yemen'de Araplar paraladı.)

İkinci Bölükten Edirne'de Bayezit Mahallesi Berber İsmail (Mithat Paşa'yı boğan habis.)

İkinci Bölükten Çankırılı Osman Çavuş. (Yapamam' diye aptesaneye kaçan.)

Mülâzım Nuri. Sonra Miralay olmuştur.

Mahmut Paşa'yı Şehit edenler.

İkinci Ordu Onuncu Alay Üçüncü Tabur Dördüncü Bölük Mülâzım evveli Isparta'lı kel Memiş Ağa. (Binbaşı iken delirmiştir.)

Boynuna ip takanlar:

İkinci Bölükten Karahisar'lı Süleyman Çavuş

Dördüncü Bölükten Zile'li Ali (husyelerini sıkmıştır)

Beher askere beşer Riyal, Onbaşı ve Çavşulara 10-20 Riyal

Paşaların malları yağma edilmiştir.

Hekim Naşit Efendi -Asakir-i Osmaniye Tabibi. -Öldürmeye uğraşan. Doktor Trabzon'lu Salih Efendi -Yardım eden.

Ağalar, Diğer askerler.

Mithat Paşa'nın af istid'asına karşı Abdülhamit, Hicaz Komutanı tayin edilen Ferik Osman Nuri Paşa'nın tahriratı arkasına aynen: "Mektuplaşmak kesin olarak yasaktır. Allah bu katillerin en yakın zamanda canını alsın," diye kurşun kalemle, kendi el yazısiyle yazmıştır.

Miralay Ömer Bey, Hicaz Komutanı ve Valisi Ferik Osman Nuri Paşa ile subayları teftiş için, Mekke ve Taif'e yollandı. Tavsiye üzerine saraya getirtilmiş, Livalık vadiyle 100 altın ihsan verilmişti. Tâif'e komutan yollanmıştı. Aldığı gizli tavsiye üzerine paşaların uşaklarını yanına çağırmış, bunların bir an önce ölümleriyle kendilerini kurtaracaklarını söylemiş. İş duyulmuş, şikâyet edilmiş. Kendisi ihtiyar, bunak bir herifti. Kıyıcı idi. -"Cinayet-i müthişe erbabı"...-

Cidde'deki İngiliz Konsolosu paşaların öldürüleceğini haber alıp Vali Paşa'yı sıkıştırmıştır. Bu yüzden Çerkes

Mehmet Lutfi Tâif Komutanlığına getirildi. Rütbesi kaymakamlıktan miralaylığa çıkarıldı. Rütbesi önce kolağası sonra binbaşılığa hemen yükseltilen Çerkes Bekir Fahri Bey de tabur komutanı yapıldı.

Bekir, ağaların öteberi almasını, eskiden verilen izinle paşaların burcun üstünde havaya çıkarılmalarını yasaklamış, kitap ve gazeteyi verdirmemeye başlamış, sonra da paşalardan madasına bukağı ve pranga vurdurmuştur.

Paşaların kaçtıklarına dair çıkarılan söylenti·

İngilizlerin kaçıracaklarından korkuluyor. Cidde'de ecnebiler olduğu için bir gün bile durdurulmuyor. Hamdolsun hiç ecnebi olmayan bir yere yetiştik diyor, götürmekle ödevli Osman Bey.

Hicaz Telgraf Başmüdürü, Ali Rıza adında biri, 20 Şubat 1883'te Seyyit Paşa (Şapur Çelebi)

4'üncü defa Sadrazam idi.

İngiliz Sefiri'nin paşaların rahatını sorması üzerine Padişah, kendi el yazmasiyle tamamlanmış bir irade kaleme almıştır. (Kurşun kalemle yazılmıştır.)

Saray, şifre ile Hicaz Vali ve Komutanı Osman Nuri Paşa'ya telgraf çekerek kaçacak olan paşaların Osmanlı Hanedanına sadık asker ler tarafından öldürülmesi ve bir fesada sebep olmaları ihtimali olan iki katil paşaların vücutlarının ortadan kalkması, ailelerinin de istirahatini mucip olacağı padişahın iradesi olarak bildiriliyor. Müsveddesi şöyle:

23 - 25 Şubat 1299 -

Hicaz Valisi Osman Paşa'ya:

23 Şubat sene 99 tarihli cevabi telgrafları alındı. Şişko Mahmut ile Mithat katillerine İngilizlerin fikrine göre bir müşevvik peyda olur da onlar dahi kemal-i cesaretle firara cür'et ederler ve o sırada da benim namuslu ve Hanedan-ı Osmaniye'ye sadık olan askerlerim görerek o firari olan iki katili hükm-ü kavanîn mucibince tüfeklerinde bulunan kurşunlarıyla Ketfeynleri orta yerini nişan alarak şu suretle dahi hanedanı Osmaniye'ye bir büyük hizmette bulunmuş olur-

lar ve bu yüzden bütün esdıka memnun ve hainleri dahi havf ve dehşete düşürürler. Cenab-ı Haktan daima böylece temenni buyrulup arasıra dahi zihni işgal eden ve ileride bir fesada sebep olması ihtimali bulunan şu mel'unların bu veçhile Küre-i Arz'dan vücutları kalkarak familyalarının dahi istirahitini mucip olacağı şöylece malumunuz olur.

Paşaların kaçırılması ihtimali, aslı olsun olmasın Abdülhamit'i, bunları öldürmeye zorlamıştır. Bu cihet kendi yazısı olan bu telgraftan bellidir.

7 Mayıs 1884'te yazdığı son mektup Halile-i Muhteremem Naime ve Şehriban Hanımlar "Bu mektubum ihtimal ki son mektubumdur." diye başlıyan mektubu şöyle bitiyor:

"Mahv-ı vücutlarımız için Dersaadet'ten yevmiye evamir-i ekide gelüp dünkü gün dahi Mekke'den Miralay Çerkes Mehmet Lutfi dahi gelmiş bunun için olduğuna binaen bu kadar hücuma karşı artık tahaffuzun hiçbir medarı olmayup behemehal bizim için böyle bir suifi'lin zuhur eseri meçzum bulunmuştur. İhtimal ki bu mektubum varmazdan evvel vefat haberimi alırsınız."

Bir büyük şairimizmiş (!) Deli Hikmet'in
Kal'ayı Tâif'te zâlim etti ihnakan şehit
Kıldı tarih-i mücevher berc-i matemden sünuh
Kalb-i viran-ı vatandan çıktı bir suzişli Ahh
Döndü Beytullah'a Mithat eyledi teslim-i ruh!
1301

15 Haziran 1826 Perşembe.	Yeniçerilerin kaldırılması.
3 Kasım 1839 Pazar.	Tanzimat Hattı'nın okunması.
18 Şubat 1856 Pazartesi.	Islahat Hattıhümayunu
30 Mart 1856 Pazar.	Paris Muahedesi.
15 Nisan 1856 Salı.	Osmanlı mülkünün Fransa, İngiliz, Avusturyalılarca garanti edilmesi.

Sultan Aziz
25 Haziran 1861 Salı

Yeni Osmanlılar

24 Mart 1867 Pazar.	Paris'te propagandaya başlanması

Kuvvetlerin ayrılması hareketi

1 Nisan 1868 Çarşamba.	Adliye'nin istiklâli, Şura-yı Devlet'in (Millet Meclisi durumunda) açılması.

Mithat Paşa

30-31 Temmuz Salı-Çarşamba 1872	ilk sadareti. (Mahmut Nedim'in azli)
19 Ekim Cumartesi 1872	azli.
10 Mayıs Çarşamba 1876	Talebe-i Ulûm İsyanı.
30 Mayıs Salı 1876	Aziz'in indirilmesi.
30 Mayıs Salı 1876	Murat'ın çıkması.
4 Haziran Pazar 1876 (1876 - Osman 16 yaşında)	Ölümü.
6 Haziran Salı 1876.	Murat'ın delirmesi.
15/16 Hazi.Perş/Cuma 1876.	Çerkes Hasan Vak'ası
31 Ağustos Perşembe 1876.	Murat'ın indirilmesi.

Abdülhamit

31 Ağustos Perşembe 1876.	Çıkması
19 Aralık Salı 1876.	Mithat Paşa'nın ikinci sadareti.
23 Aralık Cumartesi 1876.	İlk Meşrutiyet
5 Şubat Pazartesi 1877.	Mithat Paşa'nın azli, sınır dışına çıkarılması.
24 Nisan Salı 1877.	(93 Savaşı).
19 Mart Pazartesi 1877.	Meclis-i Mebusan'ın açılması.
13 Şubat Çarşamba 1878.	Meclisin kapatılması. (95 de)
20 Mayıs Pazartesi 1878.	Ali Suavi Vak'ası. Saat 12.24.

Aziz'in ölmesinden 5 yıl 23 gün sonra
27 Haziran Pazartesi 1881. Yıldız Mahkemesi İlk Duruşması.

6/7 Mayıs Salı/Çarşamba gecesi 1884'te, Ezani Saat 6.30'da, 1.42'de Damat Mahmut Celâlettin Paşa ile Mithat Paşa'nın, Tâifzindanında boğularak öldürülmesi.

- Kimdir o? Açılın bakayım! Bırakın!

- Neyin bırakması efendi? Paşaları doğradı bu...

- Hangi Paşaları? Mithat Paşa'yı mı aman...

- Mithat Paşa'yı... Serasker Paşa'yı... Yedi ölü, on dört yaralı var...

Arabacı kılıklı bir herif, elindeki feneri kaldırmış, debelenmeyi bırakan herifin yüzüne ışık vurmuştu.

Bekir, Yüzbaşı Çerkes Hasan'ı tanıdı:

- Siz misiniz?.. Ne oldu Hasan Bey... Doğru mu söylenenler?..

Hasan Bey, tanımayan gözlerle bakıyor, soruyu soranın dost mu, düşman mı olduğunu sesinden çıkarmaya çalışıyordu. Fener sallandı. Hasan Bey'in yüzündeki kurum karası gibi duran leke, kan kızıllığa ışıldadı.

Yüzbaşı Bekir telâşla sordu:

- Yaralı mısınız? Nerenizden...

Koşa koşa askerler geliyordu.

Bir yarbay: "Götürün şunı ... Kaçıranı asarım!" diye bağırdı.

Bekir, bir an, Hasan Bey'le beraber gitmeyi, böylece tartaklamalarını önlemeyi düşündü. Arada Çerkeslik vardı. Ayrıca Beyoğlu'nun eğlence yerlerinde çok arkadaşlık etmişler, hatta birkaç kere maltızları beraber kovalamışlardı.

- Mithat Paşa'yı vurmuş...

- Ölmüş mü Mithat Paşa...

- Ossaat... Çünkü kurşun tam alnından giriyor.

Yüzbaşı Bekir, kılıcını tutarak konağa doğru koştu:

- Açılın bakalım! Yol verin...

Avluda yaverler, çavuşlar, ağalar, şuradan şuraya koşturuyorlardı. Bir haremağası binektaşında katılakalmıştı. Alt sofada, birisini tuttu:

- Nerede Mithat Paşa Hazretleri?

Adam deli gibi baktı, karşılık vermeden sıyrıldı geçti. Merdivenin alt basamağında ilk ölüyü gördü.

Yukardan yuvarlanmış, kafası taşlıkta, bacakları basamaklar-

da kalmıştı. Gözleri kapalı, gırtlağı, uçurum gibi açıktı. Sırtında Bahriye Binbaşısı üniforması, göğsünde yaver kordonları vardı.

Bekir, kılıcını toplayıp üstünden atladı.

Sahanlıkta ikinci ölü yatıyordu. Karakol erlerinden biri... Kurşunu alnından yemiş, kaşlarından çenesine kadar yüzünü kan kaplamıştı.

Yukarı kat sofası kalabalıktı.

Bekir, duvar dibinde sırayla duranların arasında Bahriye Nazırı Kayseri'li Ahmet Paşa'yı farkederek toparlandı, hazırola geçti.

Duvar dibinde sıralananlar ortadaki ölüye, Cihan Seraskeri Hüseyin Avni Paşa'ya gözlerini dikmişler, dehşetle bakıyorlardı.

Paşa'nın görünüşü gerçekten korkunçtu. Ağzı iki yanından kulaklarına kadar açılmış, suratı sanki ikiye bölünmüştü. Lâcivert üniformasının önü parça parçaydı. Şişman vücudu, bütün oynak yerlerinden ayrılmış, gibi yıkılıp dağılmıştı.

- Karakoldan mısın Yüzbaşı?

- Hayır efendim! Serasker Kapısından... Beşinci Ordu Beşinci Alay İkinci Tabur Yüzbaşılarından Bekir bin Ahmet Üsküdar... Müşirlik nöbetçi subayı...

- Nerede o habis?..

- Serasker kapusuna götürdüler sanırım...

- Koş...Yaralıdır. Sakın gebertmesinler!

Aralık kapıdan bir başka ölüyü görünce "Mithat Paşa!" diye düşünerek soluğunu kesti. Harp Okulu Komutanı Süleyman Paşa'lı olduğundan Mithat Paşa'cıydı. Gözlerini yumarak öne arkaya sallandı. Paşa öldüyse... Battı memleket...

- Sana diyorum herif!

Bekir kendisini toparlamaya çalışırken yan kapıdan Mithat Paşa'nın çıktığını gördü. Önce gözlerine inanamadı. Az kalsın, "Aman efendimiz... Çok şükür!" diye atılıp eline davranacaktı.

Bahriye Nazırı Kayseri'li Ahmet Paşa gürledi:

- Koş diyorum! Yetiş!.. Herif geberirse yerine sizi asarım! Yıkıl!

Bekir, merdivenleri üçer dörder atlayarak dışarı çıktı. Kılıcını tutarak köşeye kadar koştu. Sonra yavaşladı.

ÇAKAL SOYU

I

Çerkes Hasan Vak'ası. - Bekir, Çerkes Hasan'la mutabık olarak Serasker'i öldürmeye karar veriyor.- Fakat o gece beraber gittikleri halde, kaçış yolunu açık tutmak için konağa giremiyor. Çerkes Hasan, yukarda debelenirken karanlığa sindikçe siniyor.

Çerkes Hasan'ın kendisini ele vereceğinden korkarak müthiş bir gece geçiriyor.

II

Mithat Paşa'nın mahkemesinden, idama mahkûm edilişinden sonra... Çerkes Bekir, Çerkes Hasan'la işbirliği yaptığına pişman.- Eğer, "ben de varım" demeseydim belki o cinayet işlenmezdi, diye düşünüyor.

Mithat Paşa'nın idam cezasını, ölene kadar sürecek kalebentliğe çeviriyor, Padişah. Mithat Paşa ile arkadaşları cezalarını Tâif'te geçirecekler. Eğer beraber gitmeyi göze alırsa rütbesi hemen artacak...

Doktor Nazmi Mithat Paşa'ya yardım edebileceğini söylüyor. Oradaki doktor Salih'e parola veriyor.

Bu işe Bekir'in aklı yatıyor. Muhafızlıklara talip oluyor. Şifre veriyorlar. Yola çıkıyor.

III

Yolda...Tâif'te... Paşalarla ahbaplık... İşlerine yarıyor. Havaya çıkarıyorlar. Gizli mektuplarını gönderiyor. Bir yandan da kaçırılma işi hazırlanıyor. Paşalara eziyet eden Mekke Şerifi'ni oyuna düşürüp tevkif ettiriyor.

IV

Birden korkmaya başlıyor. Mahbus olabilir. Ölene kadar buralarda unutulup kalabilir. Durum da gittikçe sıkıştırılıyor. Bu yüzden deliye dönüyor. Önce arkadaşlarını haber vermeye kalkıyor. Bunu göze alamıyor, kendisini kurtaramayacağını düşünerek... Sıkıştırmaya başlıyor. Zincir takmak, havaya çıkarmayı yasak etmek, ağalarını yanlarından al-

mak. Mithat Paşa'nın hatıralarını, saklandığı yerden yakalamış gibi çıkarıyor. Kaçmaya zorlamasından kuşkulanıp razı olmuyorlar. Zehirlemek numaraları ile (Burada, zehirlenirlerse de olur düşüncesi var.) kaçmaya zorluyor. Bunu başaramayınca ölüm işini organize ediyor. - Altıncı Orduya gitmeyi kabul edenler, Üstteğmenlikten hemen Yüzbaşı oluyorlar,

- Yüzbaşı olmak, daha çabuk yükselmek için gitmek istiyor.

- Dönmek için de adam boğmak zorunda kalıyor.

- Önce Mithat Paşa'ya acıyor. Yardım ediyor. Az sonra bunun farkına varılacağından korkmağa başlıyor. (Varıldığından ya da)

- Yardım ettiği anlaşılırsa belki ölünceye kadar Necef toprağında Taif'te kalacak Binbaşılıktan tekaüt olacak.

- O zaman, göze girmeye, kendisini kutarmağa çabalıyor.

- Zehirlemek meselesinde gerçekten zehirlemek niyetinde değil... Kaçsınlar da, kaçarken vurulsunlar, istiyor.

- Bir ara, Mithat Paşa'ya beraber yardım ettikleri arkadaşları ele vererek, sadakatini ispatlamayı kuruyor. Birkaç kere, haber vermenin eşiğine kadar gidip dönüyor.

- (Çerkes Hasan meselesi)

- Binbaşı Bekir Bey. (Büyük Cemal Paşa'nın kayınbabası.)

- Bütün Osmanlı takımı, Mithat Paşa'nın Osmanlı yasalarını bozduğunu içlerinden, kendi oluşlarındaki özellikten seziyorlar. (Onu yürekten sevmemeleri bu sebepten)

- Bir çeşit köle yasasını bozuyor Mithat Paşa... (Bu kölelik yasası içinde Osmanlı Padişahları, Aziz, Hamit de var.)

- Aziz'i indirmek ve hakaret etmek suretiyle intihara zorluyorlar. Böylece, intihar ettiği de doğru, öldürüldüğü de.

- Bekir Efendi, rütbe almak için vapurda beraber gitmeyi göze alıyor. Aynı zamanda Mithat Paşa'ya yardım ede-

bileceğini de düşünüyor.

- Mithat Paşa (burjuva), Nuri Paşa Murat'ın adamı, Mahmut Paşa Abdülhamit'in adamı, Fahri Bey Aziz'in adamı.

Yemekten önce biraz içilmişti. Yemek sokak üstündeki salonda yenmiş, sonra bahçe üstündeki salona geçilmişti.

Girit ve Karadağ meseleleri görüşülüyordu.

Tam, Mithat Paşa verilecek talimatı kendisi kaleme alıp beğendirememiş, tuhaf şey, zihnimizi toparlıyamıyoruz, derken herif içeri atılmıştı.

Soğanağa Mahallesi'ndeki konak. Şura-yı Devlet reisi Mithat Paşa.

Saat ikide Cibali'deki konaktan çıkmış, Kuzguncuk'a gidip dönmüş olmasına göre vak'a, saat 4-5 arasında olmak icap eder. Hasan'ın sorgusuna 6 da başlanmıştır.

Gelince, ikinci katta tütüncübaşının odasına çıkmış. Ağalar, hayırola Hasan Bey, demişler. Yarın Bağdat'a gidiyorum. Seraskerin ağalarından Raşit Ağaya beni Tayyar Paşa gönderdi. Serasker Paşa'yı göreceğim, demiş. Raşit Ağa, Meclis var giremem. Abdeste çıktığında söylerim, demiş.

Hasan geldiği zaman ağalar aşağıda içki içip kumar oynuyorlarmış.

Teşekküre geldiğini söyler, haber veremeyiz derler. Öyleyse yarın görürüm der, merdiveni tenha bulup yukarı fırlar.

Ağaları oyalar, içeri bir elinde kama, ötekinde tabancayla (altıpatlar) girer. "Davranmayınız. Davranma Serasker!" diye bağırır. Hep kalkarlar. Seraskerin karnına sıkar. Kapıyla uğraşırken arkamdan bana, kama ile vurdular. Vuranı öldürdüm.

Kapıda, bana bahriye Nazırı Kayserili Ahmet Paşa'yı verin diyor. Şimdi öfkelisin bas git. Yarın ola hayır ola ! diyerek ellerine maşa ile kapı aralığından vuruyorlar. Bu sırada zaptiyeler silah boşaltıyorlar.

Yukarı çıktığı zaman Rüştü Paşa'nın ağasıyla Mithat

Paşa'nın ağası nöbette imişler. Rüştü Paşa'nın ağası uyuklamakta, Mithat Paşa'nınki karlığa su koymak için kilere gitmiş bulunuyordu.

Bundan faydalanan Çerkes Hasan kapıyı aralayıp içeri bakmış, uyuklayan ağa uyanmış, "aman çekil görürler de sonra bize tekdir gelir."

Ya da, uşağa git yaverlerden birine, çağır acele söyleyeceğim var, haber versin diye savmış iki kurşun atmış. Biri Serasker'in göğsüne, öteki karnına değmiş. Elini şiddetle dizine vurup yıkılmış. Ötekiler şaşırmışlar, kaçmışlar. Serasker silahına davranmak istemiş, Hasan ona tekrar ateş etmek için dönünce Kayserili Ahmet Paşa arkadan sarılmış, kama ile kulağından yaralanmış. Zapdedememiş.

Gizli kiler merdiveninden savuşuyorlar.

Ahmet Paşa boğuşuyor. Bu sırada Serasker sofaya çıkıyor. Ahmet Paşa'yı yaralayıp kurtulan katil, Serasker'in arkasından çıkıyor, tekrar kurşunluyor, sonra kama ile işini bitiriyor. Dönüyor. Otura kalan hariciye Nazırını vurup öldürüyor, kafasını gövdesinden ayırıyor. Sonra odaya saldırıyor, Ahmet Paşa'yı istiyor. Sonra konağı yakmağa kalkıyor.

Memduh Paşa'nın (**Mirat-ı Şuunat**) adlı eseri.

(Serasker'in ağzını kama ile kulaklarına kadar açmış.)

İki kapılı odada, bir kapıya bir koltuk koyup şişman Halet Paşa'yı oturtmuşlar, ötekine kendileri vargüçleriyle dayanmışlardı.

Sadrazam "Yapma evladım, yaşlılığıma saygı göster!", "korkma, sen millet babasısın, size birşey yok!" demiş, "senin ayağını öpeceğim. Rıza paşa'ya da birşey yok, Kayserili'yi bana verin!" Oğlum Hasan Bey, hiddetin üstündedir. Kapıyı açamam! Yarın görüşürüz. Bana birşey yapmayacağını bilirsem de, hiddet arasında belki bir fenalık olur.

Mithat Paşa'nın ağalarından Ahmet Ağa, yetişerek elindeki bıçakla (yatağanla) Hasan'ın başına ve ensesine vurmuş, meşk ve melekesi olmadığından gereği gibi kestiremiyor, gözünden vurulup ölüyor.

Hasan, sandalye ile avizeye vuruyor, mumlar yere düşüp perdeleri tutuşturuyor.

Konağın üçüncü katında oluyor bu iş.

Ağalar, yaverler, çavuşlar, korkudan ikinci kattan yukarı çıkamamışlardır. (Arapkirli Mehmet Ağa'nın ifadesi)

Nihayet konağa yakın Hasanpaşa karakolu'na ve Seraskerliğe haber gönderilmiş. Karakol zaptiyeleri yukarı çıkıp Hasan'a kurşun atmışlar. Karşılık verip bir eri öldürmüş birini yaralamış. Bu sırada, Serasker kapısından gelen kıt'anın başındaki Yüzbaşı da şaşırmış, konağa ateş açtırmış.

Binbaşı yetişmiş, süngü taktırmış. Ben askere silah atmam diyerek Hasan teslim olmuş.

İçerden, Hasan'ı öldürmemeleri paşalarca emrolunduğundan, ilk zaptiyeler öldüresiye atmamışlardır.

İnerken kafasına yumruk vurmak istiyen Bahriye Kolağası Şükrü'yü, çizmesi koncundan çıkardığı tabancayla gırtlağından vurup öldürmüştür.

Başından ve arkasından yaralı olan Hasan, niçin yaptın sorusuna: "O benim bileceğim iş" diyor.

Süleymaniye kışlasında ilk ifadesi alınmış. Zaptiye nazırı Sabri paşa yetişmiş.

Sorguyu yapanlar : Alay komutanı kaymakam Esseyit Osman Tevfik Dersaadet Alaybeyi Ömer Şevki, Beşinci Alay İkinci Tabur Komutanı Binbaşı Mustafa. Aynı Taburdan sol Kolağası Esseyit Abdülkadir şahit olarak.

Sorgu Yargıcı : İsmet Efendi.

Başından kan fazla gelmeye başlayınca, 6 dan 8'e kadar süren sorgu kesilmiş. Ertesi Cuma günü alaturka 10.30 da ikinci defa sorguya çekilmiştir, 1876 Haziran Cumartesi günü. (Ayın kaçı?)

İnkılap Tarihi, Cilt 9, Sf. 5435

- Bazı aralarda, bazı memuriyetler yaptık. - Bu işi icra eyledim.

- Ol gün Kayserili ile Ispartalı'yı vuracak idim.

- Şimdiye kadar hiç böyle bir işte bulundunuz mu?

- Nefsim için yapmadım. Telef için yaptım. Önce de nefsim için yapacak değil idim, telef için yapacaktım. Hatta Ispartalı'yı Sultan Mahmut türbesi'nde vuracak idim.

- Bu sözün kabul olunmaz. Behemahal seni bir mahalden teşvik eden vardır. Bunun doğrusunu söyle!

- Karakol altına alınmak.

- Vukelanın cümlesini topluca rasgetire idim, siz Abdülaziz'i sual edip de mi hal ettiniz? diyecektim. Biz Sultan Aziz'e yolsuzluğunu söyledik diye idiler, söylemiş olsaydınız müşarünileyh saltanatını ve tahtını bırakıp gider miydi? diyecek idim. Kapıyı kapayıp sultan Aziz'i tekrar tahtına çıkaracak idim.

Çerkes Hasan, "Hüseyin Avni Paşa'yı yerde serili görünce, kaçırdığı avı tekrar bulduğundan kurt gibi üzerine çökerek hançerle, etiyle yağını biribirine katmış."

Mirat-ı Şuunat - Sayfa: 96 dahiliye Nazırı Memduh Paşa.

Benim neslim kurt neslidir

Köroğlu (Hasan Bey Kolu)

Bahriyeli binbaşı Şükrü, herif, merdivenden süngü ucunda inerken başına yumruk vurmağa başlar, beriki etme kardeşim dedikçe tadında kesmez, herif çizmesi koncundan çektiği tabancayla gırtlağına kurşunu sıkıp fıkarayı merdivenden aşağı cansız yuvarlar.

Hasan "Ahmet Paşa beni tutmak istediğinden anı daha öldüreceğim. Kapıyı açınız! Size birşey yapmam!"

Sadrazam "Vakıa bize birşey yapmayacağını bilirim. Fakat vak'anın dehşeti kapının açılmasını önlüyor." diyerek

Sırtında derin süngü yaraları olduğu için gebermeden asılsın diye hemen asılmıştır.

"Bekçi Bekir, Mithat Paşa'nın konağını bastılar!" diye bağırıyordu.

Dut ağacına asıldığını gördüm.

Yüzbaşı Mehdi yetiştiği zaman, kim olduğunu seçemediği bir adam, çelik yay gibi bükülüp doğruluyor, kendisini

tutan asker kümesini korkunç bir kuvvetle iki yana dalgalandırarak: "Bırakın beni dinsiz imansızlar, bırakın !" diye kükrüyordu.

Yüzbaşı Mehdi, ellerini kılıcının kemerinden geçirdi. Kılıcını duvardan kapmış, ancak yolda bağlayabilmişti. Ses yabancı değildi. Bir yandan sesi çıkarmağa çalışırken bir yandan - Dinsiz imansızlar... Dinsizler...

- " Yahu bizim Hasan Bey olmasın bu... Evet... Hasan Bey... "

Beyazıt'da, Tavşantaşı'nda, bahçeler içinde iki katlı bir konak !

Alt katta geniş bir sofa, (Selamlık kısmı) Bu sofada, uşakların odaları var. İki taraflı geniş merdivenlerden çıkınca ikinci katta, bir sofa ile iki büyük salon var. Sağda bir oda, solda bir oda. Kapıları karşılıklı. Bu odalara kapı ile bağlı iki büyük salon. Salonlardan da birbirine geçecek bir kapı var. Sağdaki salonun ayrıca biri hareme, öteki alt kattaki kahve ocağına giden iki kapısı, soldaki salonun gene hareme açılan bir ikinci kapısı var.

Sol salonda rahat koltuklar, ağır perdeler, tavanda 40 mumluk bir avize asılı. Bu avizenin altında geniş, beyzi bir masa durur.

(Seraskerin Kuzguncuk'taki yalısı)

O geçe orada, Mithat Paşa, Sadrazam mütercim Rüştü Paşa, serasker Hüseyin Avni, bahriye Nazırı Kayserili Ahmet Paşa, Hariciye Nazırı Reşit Maarif Nazırı Cevdet Paşalar, Defter-i Hakani Nazırı Yusuf, Tophane Müşiri Riza Paşalar, Şerif Hüseyin ve Halet Paşalar, Sadaret Müsteşarı Kabzımalzade Sait Efendi, Sadaret Mektupçusu Memduh ve hülefadan Mahmut ve Celalettin beyler.

Herif Kuzguncuk'ta aramış, Mithat Paşa'nın konağında olduğunu haber alınca bir kayığa atlamış, Beşiktaş'a geçmiş, oradan arabayla Beyazıt'a çıkmış, konağın bahçe kapısından geçip alt kata girmiş. Ağalar, herifi hâlâ Şehzade Yusuf İzzet Efendi'nin yaveri bildiklerinden, merdivenleri üçer

dörder çıkmış. Mithat Paşa'nın ağalarından Yusuf Ağa'yla karşılaşmış. Tahir Paşa tarafından çok önemli bir telgraf getirdiğini söyler. Bu sırada Salim Ağa, iki kapı arasında, Sadrazam Hazretlerinin midesi için bir ilaç karıştırmaktadır.

Yusuf Ağa, içeri girilemeyeceğini, beklemesini bildirir. Yer gösterir. Herif, oturmaktan yorgunluk gelmiştir, diyerek deli deli dolaşmağa başlar. Arada bir camlı kapıdan içersini gözetler. Yusuf Ağa, ne terbiyesiz subay diye düşünür. İki salonun arasındaki kapı ardına kadar açıktır.

"Davranmayın! Davranma Serasker!" üç kurşun sıkıyor. Mithat Paşa ile sadrazam önce yan salona, oradan hareme kaçmışlar.

Redif Paşa Divan-ı Harbine götürülmüş. Vak'a, Perşembeyi Cumaya bağlayan gece olmuş, Cuma günü akşama kadar mahkeme sürmüş, arkada başkaları var mı, diye aranmış. Cumartesi günü sabaha karşı rütbeleri sökülen katil, Seraskerlik binası önündeki dut ağacının yanına kurulan sehpada asılmış.

(Ümera-yı Çerakiseden Dişbereli İsmail Bey'in oğlu Çerkes Hasan.)

16 Haziran 1876 da Perşembe/Cuma gecesi saat

Kaput sırtında bir herif yürüdü. " Davranma Serasker Paşa" dedi. Bir soytarı herif paskallık edecek sandım.

Elindeki tabancayı seraskerin göğsüne çaktı.

Hane sahibi ile Rıza Paşa, harem tarafına hemen savuştular. Ben de, Şerif Hüseyin Yusuf Paşa ile yan odaya kaçtık.

O sırada, selamlık merdiveninden yukarıya kalabalık çıkıyor, avluda silahlar atılıyordu. Sofada patırdı başlamıştı. Bir hey'et-i ihtilaliye meclisi bastı, dedim. Paşalar savuştu. Ben sofaya çıktım. Meğer kiler merdiveni başına çıkmışım. Merdiveni hademeler tutmuşlardı. Beni bırakmak istemiyorlardı. Geride ise kurşunlar vızır vızır işliyordu. "Ne yapıyorsunuz, beni ecnebi mi sanıyorsunuz ?" diye haykırdım. Bereket biri tanıdı. İndim. Kendi uşağıma rasladım. Herkes silaha sarılmış, o da bir bıçak bulup davranmıştı. Sordum. Yu-

kardan, avludan silah atılıyor, anlayamadık, dedi.

Bir küçük odaya girdim. Uşaktan bıçağı alıp kapıyı tuttum! Uşağa, şu avluya doğru bak, ne makule adamlar var? dedim. Ol gece merhum Kenan Bey'in Koska'daki konağında kalacağımdan arabacı fener getirmiş. Uşak "Kimse yok, haydi gidelim" dedi. Meğer avluda patlayan silahlar, Mithat Paşa'nın yaşlı kahvecisinin imdat gelsin için havaya sıktığı ( ) imiş.

Mektep Künyesi Hasan Cibali.

6'ıncı Orduya gideceğim diye Yüzbaşılığı koparmış, saraya dayanarak gitmemiştir. Sonunda sağ Kolağalığıyle Yusuf İzzettin'in yaveri.

Kaymakam Çerkes Osman, Hasan'ın ağabeysi. Mithat Paşa'yı Taif'e gönderen herif. Uzun zaman Taşkışla kumandanlığı etmiş, sonra bir jurnalle, Şeyhülislam olarak Medine'de oturmuştur. Bir oğlu Adana Valisi Kazım Bey'di.

Osman Bey, ben öldüreceğim dediğinde Hasan, bana düşer, senin çoluğun çocuğun var, demiş.

Dört tabanca vardı Hasan'ın üstünde. Bahriyeli yaver Şükrü Bey'i öldürdüğü hariçten tedarik edilen dördüncü tabanca imiş. Kaymakam Osman, Dolmabahçe Sarayı çevresinde dolaşırken yakalanmış. Sabık Sadrazam Sakız'lı Esat Paşa'nın terekesinden, Çerkes Hasan iki tabanca almış.

Zeyş Burak kabilesinden Bey takımındanmış. Çerkes Hasan.

Abdurrahman Adil, basılmamış eserinde Ulrih olduğunu söylüyor. Babası İsmail esirci imiş. Şahabi kulundanmış.

Hasan, bekardı. Halasının kocası Derya Kaptanı Ateş Mehmet Paşa'nın konağında yatıp kalkardı. Kumarbazdı, içkiciydi.

İki kardeşi de Osman. Büyüğü kaymakam, küçüğü mülazım.

Vak'a günü tevkif edilmiş. Bağdat'a ertesi gün hareket etmek kavliyle salıverilmiş. Cibalideki konağa gitmiş, eşyaları hazırlayın demiş. Saat yarımda, 7.30 - 8'e doğru kona-

ğa mirliva Çerkes Tayyar Paşa gelmiş, Serasker'le Redif Paşa'ya veda etmesini öğütlemiş.

Vefa'da sürücü beygirleri. Beygirciler. Takvimhane kapısı. Üniversitenin kitaplığına çıkan kapısı. Bakırcılar Kapısı. Kule yakınındaki kapı Süleymaniye Kapısı, muhafızlık kapısı, Meydana çıkan kapı.

Meşin sandık. Kaput üstüne kuşanılan kılıç.

Cibali'den kayıkla Üsküdar - Kuzguncuk'a, Paşalimanı'ndaki yalıya gidiyor. Orada olmadığını anlayınca aynı kayıkla Sirkeci'ye çıkıyor, beni beklemesinler diye yalıya haber yolluyor. Bir kira beygirine binip Beyazıt'a çıkıyor.

- Feodalite ile aristokrasi arasındaki fark şudur: Feodal, aslında kendisinden üstün otorite tanımazken aristokrat, bağlı olduğu feodaliteyi, burjuvalar çıkarına silip süpürmek ödevini üstüne almış acıklı bir uşaktır.

- Mithat Paşa, Osmanlılığın temel bünyesindeki özellik yüzünden, meşrutiyeti, Padişah'la kapı (yani aylıkçılar) arasındaki ilintiyi düzeltmekten ileri geçmemesi lazım bir idare sistemi sayıyordu. Gerek birinci ve ikinci Jön Türk'ler, gerekse Kemalist Cumhuriyetçiler toplum meselelerine sınıf açısından yanaşamamanın cezasını çekmişlerdir. Bunlar, bir yandan sezgileriyle zengin yetiştirmeye çabalamışlar, bir yandan toplumu sınıf çekişmelerinin dışında tutmaktan fayda ummuşlardır. Böylece de bizzat kendi kişisel gelecekleriniı de felakete attıklarını anlayamamışlardır. "İmtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir kitleyiz" lafında özenti, utanç olması lazımken, aptalca bir övüntünün yılışması bundandır.

- Osmanlı kapıkulları, Montesqiueu'dan "insan hür doğar" lafını alırken bunu Batıda olduğu gibi, bir sınıfın çıkarı için kullanmayı akıllarından geçirmemişler, kişilerin tek tek yararlanabileceklerini sanmışlardır. Hür doğan insan, bu hürlüğünü, sınıf dayanışması meydana getirmek için kullanmaz da, tek başına kalmak için kullanırsa, meydana gelecek toplum şartı, despotların arayıp da bulamayacakları, diktatörlüğe en uygun toplum şartı olur. Bu açıdan alındığı taktirde, sınıf temeli üstünde teşkilatlanmamış toplumların kişilerinden daha hür doğan, daha hür yaşayan hiçbir toplum kişisi bulunmaz.

- Abdülaziz Meselesi, Rus - İngiliz rekabetinin kızışması sonunda bu kadar kanlı bir hale gelmişe benzer. Galiba Abdülaziz Mahmut Nedim vasıtasiyle Rusya siyasetine dönmeyi denemiş, İngilizler buna karşı, Genç Osmanlıları destekliyerek Padişah değiştirmeyi başarmışlardır. Sonunda Mithat Paşa'yı tutmamak suretiyle İngilizler Abdülhamit'i kendi dostluklarına inandırmış olsalar gerek...

- Mithat Paşa'nın İngilizlere değil, Fransızlara sığınması üzerinde dikkatle durmak lazımdır. İzmir İngiliz Konsolosu'nun, Mithat Paşa'nın yakalanması sırasında, Nisan

sonlarına doğru, memleket içlerinde geziye çıkması da çok şaşılacak bir raslantıdır.

Menfaya hareket	28 Temmuz 1881'de Paşalara bildirilmiştir. (Ramazan ayının ikinci günü Perşembe) Vapur:İzzettin.
28 Temmuz Perşembe 29 Temmuz Cuma 30 Temmuz Cumartesi 31 Temmuz Pazar	(Hademe-i Hassa miralayı Karzek Süleyman, Deniz Binbaşısı Çerkes Hasan'ın kardeşi sonradan paşa olan Osman Bey.)
1 Ağustos Pazartesi 2 Ağustos Salı 3 Ağustos Çarşamba 4 Ağustos Perşembe	27 yıl sonra İkinci meşrutiyet ilan edilmiştir ki Doktor Münir Bey 33 yaşında idi. 1918 de 43 yaşında, Mütarekede 1930'da 55 yaşında
5 Ağustos Cuma 6 Ağustos Cumartesi 7 Ağustos Pazar 8 Ağustos Pazartesi 9 Ağustos Salı 10 Ağust. Çarşamba 11 Ağustos Perşembe. 12 Ağustos Cuma 13 Ağustos Cumartesi	Kaptan Ahmet Bey - Kasımpaşa Doğru Rodos'a, kömür alacak, başka yere uğramadan Süveyş'i geçip Cidde'ye yanaşacak. Rodos'ta deliren Damat Nuri Paşa mahkemede, Aziz'i Murat'la anasının emriyle öldürttüğünü, kurtarılacağı vadile söylemişti. Kurtarılmamış, bu yüzden delirmiştir. 12 günde Cidde'ye gelinirdi. (9 Ağustos - Salı) Ramazan'ın 14'ü. Cidde'den diğerleri ve muhafızlar eşekli, paşalar tahtırevan'lı, 40 deveye binmiş muhafız askerle yola çıkıldı. (10 Ağustos'ta Mekke'ye doğru ...)

Tâif - 400 ev. 2000 adam. Mekke'ye kısa yoldan 18 saat. Yazın Mekke'nin sayfiyesi.
Muzika, 21 pare top atışı ile padişah mektubu okunuyor. Mekke Şerifi tarafından. (Abdülmüttalip)

Damat Mehmet Paşa

1881 Kasım'da, Mekke Şerifi denilen herife saraydan yazılan talimat:

" Ve her birisi emval-i kesireye malik olduğundan bu yolda sarf-ı mamelük etmeğe kıyam ile muhafızlarını her suretle igfale çalışacakları ve kendileri gibi sai bila müfasit olan aveneleri dahi müteaddit bulunmakla bunlar tarafından istahlasları zımnında her türlü çarelere müracaat olunacağı ve alahusus ecanip tarafından sarf-ı maslahat -ı iktidar ve mesai edileceği bedii ve aşikar olup yanlarından hiçbir vakit Adem eksik edilmemesi ve koşulacak ademlerin zeki, temiz, doğru ve dine bağlı, sadık ve fedakar,

-Bukağı - Pranga

En emin muharebe vasıtası Tâif'te Evrak Müdür Muavini Hafız Ali Vasfi Efendi. Mekke'de, İzmir tüccarlarından Musul'lu Hasan Efendiye yollar.

Kütahya'lı Bölük Emini, Hafız Abdülkadir.

Tabip Salih

İstanbul'da iki Behçet Beyler.

Padişah

-Sultan Aziz - Ordu Ulema. (Osmanlı İmparatorluğu'nun Devlet temeli.)

- Ordu - Ülema birleşmesi : (Sultan Aziz'in indirilmesi. Öldürülmesi, ya da kendisini öldürmeye zorlanması.)

- Abdülhamit: Ordu - Ulema birleşmesi : Mithat Paşa'nın ölümü.

- Mithat Paşa'nın ihtilalciliğinde affedilmeyen yön: Ordu-Padişah-Ulema üçlüsünün dışında bir dördüncü güce (burjuvaziye) dayanmağa kalkışması. (Bir çeşit Cumhuriyetçilik.) (Abdülaziz'in kişiliğindeki özellik gözönüne alınırsa öldürüldüğü de, kendisini öldürdüğü de gerçektir. Çünkü olaylar bu padişahı kendisini öldürmeye zorlamışlardır.)

Burjuvazinin yetişip sezgilenememiş olması, Mustafa Kemal'i Osmanlılarla anlaşmağa zorlamıştır. Bu anlaşma en

çok, yapamadıklarında değil, yaptığı reformlardan bellidir. (Bu reformlar Osmanlılarca, Osmanlı İmparatorluğu'nu olduğu gibi kurtarabilmek için düşünülmüş şeylerden ibarettir. Yalnız, değişen zaman şartlarına ve Osmanlılığın tamamiyle yıkılıp parçalanmış olması sayesinde biraz değiştirilebilmiştir.) Aslında bu reform denilen maskaralıklar, Osmanlıyı öldürmek için dışardan öğütlenmiş, sırasında dayatılmış aptallıklardı. Cumhuriyetten sonra uygulandırılması Türkiye'nin kalkınması için değil, Türk İdareci kadrolarının milletle aralarının açılıp Batının paçasına sarılmış olmaktan kurtulmaması için yaptırılmış namussuzluklardı.

Kemalizm'in kısa bir zamanda - Mustafa Kemal'in yaşadığı sıralarda bile - kendi tersine dönmesi, kemalist reformların Mustafa Kemal'den önce Osmanlı İmparatorluğu'nu olduğu gibi kurtarmak için düşünülüp hazırlanmış olmasında, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu politikasının olduğu gibi yürütülmesi zorunluluğundandır.

1- 1884'de Mithat Paşa'nın boğdurulması. 1908'de İkinci Meşrutiyet 1881'de Mithat Paşa davası, 27 yıl geçiyor aradan...

2- Mabeynci Arif Bey (27) yıl yatıyor Tâif zindanında....

Genel Durum:

Mabeynci Arif - Abdülaziz'in adamı.

Mithat Paşa. - Abdülaziz'i indiren. Murat'ı çıkaran, sonra indiren, sonra Hamit'i çıkaran. İngiliz'lerin adamı.

Sait Bey.... - Ceza yediği halde salıverilmiş. Sultan Murat'ın adamı.

Damat Nuri Paşa - Hamit'in adamı. Sultan Murat'ı indiren, Hamit'i bindiren.

Çerkes Bekir, Çerkes Hasan'ın arkadaşı. Gözü kör olmuş...

Mithat Paşa - İngilizlerin adamı.....Şeyhülislam
Mabeynci.... Çerkes Hasan

Arif Bey... -Abdülaziz'in adamı....Çerkez Bekir

Esseyit Ahmet Bey.. -Sultan Murat'ın adamı. Çerkes Bekir

Çevirici Rüştü Paşa

Serasker Hüseyin Avni Paşa.

Damat Nuri Paşa... - Abdülhamit'in adamı. ...Süleyman Paşa

...Doktor Seferlati

Kengırılı Osman Çavuş. -Anadolu- Türk milletinin adamı.

Masonluk

Dervişlik

KURT KANUNU

I

"Çerkes Hasan sofada Hüseyin Avni Paşa'yı, yerde serili görünce kaçırdığı avı tekrar bulduğundan Kurt gibi üzerine çökerek hançerle etini yağını birbirlerine katmış, ağzını iki yandan kulaklarına kadar açmıştı."

Dahiliye Nazırı Memduh Paşa - Mir'at-ı Şuunat Sayfa: 96

Binbaşı Bekir, Mithat Paşa'dan yana.

II

"Benim neslim Kurt neslidir"
Köroğlu (Hasan Bey kulu)
Binbaşı Bekir, Mithat Paşa'ya karşı.

"Benim neslim Kurt neslidir"
Köroğlu İkinci Bölümün başına

"Çerkes Hasan, sofada, Hüseyin Avni Paşa'yı yerde serili görünce kaçırdığı avı tekrar bulduğundan KURT gibi üzerine çökerek hançerle etiyle yağını biribirine katmış..."

Dahiliye Nazırı Memduh Paşa - Mir'at-ı Şuunat. Sayfa: 96

Avrupa'dayken af istiyecek suçu olmadığını söyleyen Mithat Paşa, Tâif'te sıkıştırılınca af istemek zorunda kalmıştır.

Kemal Tahir
KURT KANUNU
Roman

KURT KANUNU
Yaslıdır da deli gönül yaslıdır
Düşman sizin kılıçlarız paslıdır
Benim neslim amansız kurt neslidir.

Kıyıcılık yiğitliğin aslıdır
Kesmez düşman kılıçları paslıdır
Benim neslim amansız kurt neslidir.
Köroğlu (Hasan Bey)

Yaslıdır da deli gönül yaslıdır
"Benim neslim kurt neslidir." Köroğlu

"Benim neslim, kurt neslidir"
Köroğlu (Hasan Bey kolu)

Mehdi tek başına...
Nazım - Nizam - Nazmi
Şevket - Tahir
Çerkes - Bekir - Bekir
Mithat Paşa ve Tâif Mahkûmları
(Götürenler)
Aziz'in Padişah olduğu yıl 1861 de Osman 1 yaşında.
10 Mayıs Çarşamba 1876 da Talebe İsyanı günü 16 yaşında.
20 Mayıs Pazartesi 1878 de Ali Suavi vak'ası.
6/7 Mayıs Salı/Çar. 1884 de Mithat Paşa'nın boğulması sırasında 24
yaşında.

1908'de
22 Temmuz Perşembe 1908'de İkinci Hürriyet'te
Osman 47 yaşında.

KURT KANUNU

I

1876 da Talebe isyanı. 16 yaşında
1878 de Ali Suavi Vak'ası, 18 yaşında
1881 de Mithat Paşa
Mahkemesi 21 yaşında
1884 de Mithat Paşa'nın
Boğulması 24 yaşında.

Mithat Paşa'yı kurtarmak için hazırlananlardan Doktor Münir'in dayısı Nazmi Bey

1867 de Yeni Osmanlılar. Osman 7 yaşında, Nazmi Bey 17 yaşında.

1884 de Osman 24 yaşında, Nazmi Bey 34 yaşında. Doktor Münir 6 yaşında...

Nazmi Bey'in doğumu 1850. -

Dokt. Münir'in doğumu 1878. -

Doktor Münir Bey'in dayısı Doktor Salih Bey. 1850 de doğmuş. 1884 de 34 yaşında. Tâif'te asker doktor Yüzbaşı. -

- Bölük Emini Kütahya'lı Hafız Abdülkadır. -

Kengırılı Osman Çavuş. Çankırılı.

- Trabzon'lu tabip Yüzbaşı Salih Efendi. -

Ali Vasfi, Tâif Evrak Müdürü. (Teneke kutu içinde gömmüş) Hayrullah Efendi ve Fahri (mabeynci) Bey temize çekmişlerdir hatıraları.

Hayrullah Efendi bir hurma kutusu içinde daha sonra Balat Tekkesi şeyhi olan Kemal Efendi'ye teslim edilmiş bir nüshası. Mithat Paşa Kethüdası Tuğlacızade Mustafa Efendi'ye gönderilmiş sureti.

İlk Genç Osmanlılar hareketi 24 Mart 1867'de Paris'te.

Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa. - Üç İmam:

Tahsin Hoca

Hayalî İmam

Molla İskender.

Ecnebilere mülkiyet hakkının verilmesi: 1868'de

- Yeni Osmanlılar Cemiyeti, Veliefendi çayırındaki toplantıda, kırk fedaî ile Babıali'yi basıp Âli Paşa'yı öldürecekler, yerine, hırsızlığı ile dünyada ün salmış Mahmut Nedim Paşa'yı getireceklerdi.

(**Son Sadrazamlar**. Cüz:2 - Sayfa: 269.)

Kurt Kanunu

1 - Cinkıranların Osman: Isparta'nın ünlü ailelerinden birinin son erkeği. Dedeleri, babası ailenin bütün servetini batırmışlar. Buna kala kala Deveci Hanı'nın avlusundaki Cinkıran Çeşmesi'nin geliri kalmış. (Han, büyük zelzelede yarıyarıya yıkılmış, ayakta kalan kısım da yarı yarıya yere gömülmüş. Osman burada yatıp kalkıyor, bir yandan medreseye, bir yandan Halvetî Dergâhı'na gidiyor. Bunlardan artan zamanlarında da, Cinkıran Çeşmesi'ne gelen bayılma marazlılarına birkaç kuruş karşılığında hizmetle geçiriyor. Aklı - fikri dünyayı gezmekte, bilhassa İstanbul'a gidip subay olmakta... Bu istek gide gide tutku haline geliyor. Örneği de Malak Hüseyin... Isparta köylülüğünden Eşek Hüseyin'in oğlu Malak Hüseyin, almış başını gitmiş vaktiyle, şimdi Abdülaziz gibi gölgeli bir padişaha Cihan Seraskeri olmuş.)

Osman, uzun boylu, yakışıklı (karayağız), çok da güçlü. Hem bilek gücü var, hem de okuduklarını, duyduklarını aklında tutma gücü. -

Cihan Seraskeri Hüseyin Avni paşa, bütün rütbeleri alınıp Isparta'ya sürüldüğü zaman ( ) Osman ( ) yaşında... Önce Cihan Seraskerini uzaktan uzağa, hayran, hayran seyrediyor, sonra yanaşıyor, her hizmetine koşuyor. Kendisini sevdiriyor. Cihan Seraskeri, Osman'ın zekâsını, bilek gücünü beğeniyor. İstanbul'a giderse ardından gelip kendisini bulmasını söylüyor.

- Osman 1850'de doğmuştur. 1872 başlarında Hüseyin Avni Isparta'ya sürüldüğüne, Isparta'da olduğuna göre o zaman 22 yaşında idi.
- 1874'de roman başlar, mollayla tanışır.

Kurt Kanunu

Birinci Bölüm

- Hüseyin Avni Paşa Isparta'da sürgün. - (Sürgün ha-

yatı ve Paşa'nın kişiliği. - Paşa ile Cinkıranların ilintisi.) - Buhara'lı Molla Kasım (Hüseyin Avni Paşa'ya Genç Osmanlılar'dan haber getiren ödevli.) Paşanın emriyle Cinkıranlardan Osman'la dostluk kurar. (Esrar şerbeti gücüyle görülen - daha doğrusu gösterilen çeşitli rüyalar.) İstanbul'a gitmeye karar veriş. İstanbul'da, Ayasofya'da ehl-i kıyamlık ediliş. - Talebe-i Ulûm arasında kurulan nüfuz, Talebe-i Ulûm İsyanı. - Osman'ın, Harbiye Okulu'na alınıp subay yapılması.

İkinci Bölüm

- Abdülaziz'in indirilmesi. - Çerkes Hasan Vak'ası. - Mithat Paşa'nın sürülmesi. - Osman Bey Mithat Paşa'lı. - (Gizli Genç Osmanlılar Üyesi. -)

Üçüncü Bölüm

- Mithat Paşa Mahkemesi - Genç Osmanlılar Derneği tarafından Osman'ın Paşayı korumak üzere ödevlendirilmesi. - Beraberce Tâif'e gidiş. Tâif'te, Paşaları koruma ve kurtarma çabalaması. - İngilizlerin Paşa'dan yüz çevirdiğini anlayan ve kendisini tehlikede gören Osman'ın, içine düştüğü buhran. - Kendisini giderek korkutması, bu korkunun dehşete dönmesiyle, Paşa'nın öldürülmesini biricik yol sayması. - Bu işi düzenleyip yapması. -

1 - Cinkıranlardan Osman.
2 - Kolağası Osman Bey.
3 - Mithat Paşa'nın kapılısı.
4 - Kurt Kanunu

SORUM

- Çiftlikte kaldım. Zor oldu. Bir kere, Ali'nin başını derde sokmak kaygusu yakamı hiç bırakmadı. Sonra... Çok garip şeyler düşündüm.

- Ne gibi?

- Ali'yi bilirsin. Giriştiğimiz işe en yatkınımızdı. Nerde olursa olsun yerini doldururdu. Zorlukların üstesinden gelirdi yüz akıyla... İstese yükselirdi, nazırlıklara kadar kolayca... Enikonu da zorladık. Bir yerde birden kesildi.

- Neye güldün?

- Aslında kesilmemiş. Çiftliği görünce anladım. Bir Alman çiftliği haline getirmiş yüzyıllardır bakımsız kalmış toprakları... Sonra... Beni saklamakta bir an duraklamadı. O da senin gibidir. Hiçbir şey borçlu değildir bize...

- Karşı değildir de ama... Hiç karşı olmadı.

- Orası öyle... - Düşündü: - Gidişimiz o kadar berbat mıydı bizim? Siz dışarda kalmayı becerdiğinizden mi farkettiniz de, biz içerdekiler sezemedik! Dostların, düşmanların haklı haksız tenkitlerini saymıyorum burada... Başkadır onlar... İçimizin içinden birşeyler sezmek, tedirgin olmak... En ateşli yoldaşın, hadi dilimin ucuna geleni saklamayayım senden... En yakın suç ortağının yüzünde bir duraklama, bir pişmanlık titremesi görürsün! Anladın mı?

- Hayır?

Kalkıp biraz dolaştı:

- Ali, o ateşli mizaciyle, yükselme ihtirasiyle, kendine duyduğu güvenle, toprakta uğraşmağa nasıl katlanıyor, diye arada bir düşünür şaşardım. Yaldızlı nâzır odasında... Hele insanların korku duydukları, inanmadan boyun eğdikleri, böylece de, bana kibir verdikleri sıralarda... Bu kibir, emin ol, kişiliğini yücelmiş görmekten gelmiyordu, böyle pis bir ortamda sorumluluk yüklenmiş olmanın kibridir bu... Bilemezsin!... Çiftlikte saklıyken, bir sabah uyandım. Yattığım yer tavanarası gibiydi. Bir küçük penceresi vardı çatının tam sivriliği altında... Camı açsam, önüne oturup bir cigara tüttürsem, kırlara bakarak istedim. Dayanılmaz bir istek...

- Neden olmuyor?

- Camı da açarım istesem, cigara da içerim ama, ikisini bir arada yapamam! Ya cigara içeceğim, cam kapalı olacak, duman görünür diye... Ya cigaradan vazgeçip camı açacağım!

- Önce iç, sonra aç!

- Olmaz ki... Açık pencere önünde kırlara bakarak... Bir cigara... Saçma birşey ama, saçmalıklarla yaşamıyor muyuz çoğu... Saçmalıklarımız uğruna...

- Neye bağlayacaksın bunu?

- Öyle ya... O sabah, orada ilk pişmanlığı duydum. Keşke Ali'nin yerinde olsaydım! Yetinseydim yetinebilseydim keşki, kendi

kendime hükmetmekle... Ben bana yetseydim! Çekilebilseydim böyle bir toprağa... Gömülseydim yarıyarıya... Ali göründü ayaklarında çizmeleri... Belinde tabancası... Sevmezdi silâhı bilirsin. Silâh oyunlarını da sevmezdi. Gerekirse beni silâhla savunmak için mi takınıştı beline bunu... Aklı ermediği belli.. Hiç çiftlik basılsa bir tek Nagant'la karşı durulur mu, insan kendisini vurmağa kararlı değilse... Değil mi?

- Bilmem! Benim de aklım ermez silâh işlerine...

- Evet... Kendimi gömebilseydim buraya... Kendime, başkalarına küskün, diş bileyen, büyük günahlar işlemeye canatmış ama, bunu bile beceremediği biri gibi değil, kendisiyle, dünya ile barışık...

- Olamaz ki... Bak, "gömebilsem" dedin!..

- Öyle mi dedim! Garip!.. Öyle dedimse, hayır, olamazmış demek, bunu bile beceremez mişim! Gücüm yetmezmiş!.. Geçelim...

- Bitir canım!

- Değmez. Çünkü bildiğimiz pişmanlıkmış duyduğum... Hatta korkuyla da karışık olduğu için kepaze bir pişmanlık...

KOLTUK

- Nedir diye düşündüm, bir ara, bizi buraya kadar havalarda uçurarak buraya getiren koltuk? Sabahleyin evde, kahvaltıdasın! Belki gazeteleri süzüyorsun! Okuyorsun değil!.. Burada, bütün devletliler belki Padişah bile farksızdır herhangi bir insanoğlundan... Sözgelimi bir marangoz kalfasından, bir nalbanttan... Eğer çoluğa çocuğa nâzırlık numarası yapmanız tutmadıysa o sabah!.. Giyiniyorsun! Kapıda başlıyor nâzırlık... Polis neferi selâm duruyor! Çok mu önemli bu? Yok! Bu dünyada, nâzırlık koltuğuna oturmuş en alık herif de, bunun hiçbir değeri olmadığını bilir. Sokakta çoğu farkına varmaz kimse, makam arabalarının, Trafik Polisi'ni saymazsan... Nezarette, bir takım insanların bel bükmeleri, koşuşmalarıysa insanın canını sıkar. Okadar sıkar ki, yapmayın istemiyorum demeye bile üşenirsin. Sabahları işe başlamanın ilk saatini sinirli geçirirsin okadar... Kalıyor geriye, nâzır olmayı iyi işler yapabilmek için, fırsat, araç saymak.. Ben eminim, dünyada bütün gelip geçmiş nâzır-

lar iyi işleri yapmayı, iyi işler bulmayı, candan yürekten ister ama, yapamaz. Hiçdeğil, kendisini doyuracak kadar yapabildiğine inanamaz. Kabinede, bütün nâzırlar iyi işleri yapmak, iyi işler bulmak için çalıştıkları halde, buna karşı olmadıkları halde, toplu olarak da hiç birşey yapamazlar!

- Oradayken farkına varılmaz mı bunun!...

- Varılır. Ama, dediğim gibi, fırsat kollamanın en iyi, en doğru yeri orasıdır. Ben, her kapı açılışında bu fırsat geldi diye ümitle davranmışımdır.

- Ya kötülükler açık haksızlıklar nereden, nasıl geçer?

- Bak o başka birşey... Büyüklü küçüklü işlere gömülmüşdürsün! Bunlar birbirine geçmiş, karışmış, Arap saçına dönmüş, dağlar gibi yığılmıştır önüne... Gariptir, çoğu zaman sıra dağları da yekpare görürsün, arada bir de, teferruatan biri pertavsızla büyütülmüş gibi önüne dikilir. İşte kötülükleri, açık haksızlıkları yürüten, düzelmelerini önleyen bu haldir. Yorulursun. Gücünün yetmediğini arada bir anlarsın. Kabullenmemek için debelenirsin! Akşam olur. Hiçbir şeyden kurtulmadığın halde, kurtuluş gibi gelir sana akşamlar... Yarın bakarım dersin! Bakarsın da belki... Daha doğrusu bakmağa çabalarsın! İşlerin, kişilerin, olayların zinciri seni alır gider. Sürüklenirsin! İktidarda kalmak hırsı, bu hırsla haksızlıklar yapmak, hep bu bakma fırsatını bulmak için koltukta bir gün daha fazla kalmayı düşündüğündendir. Maskaralıktır.

"Zenaatında derinleşti diye ün salıp birkaç maddeyi kayıptan çıkarıp bilmesiyle şehri velveleye verip büyük küçük kapusuna üşüşüp devlet işlerine karışabilirim sanup haddini aşup oysa, siz bunu bulamadınız diyene buldum diye kitap açaraktan salt bildiğini değil bilmediği esrarı dahi dile alup haltetmekle başkaca hiçbir kazancı olmayan meselelere nam belâsı burun sokup Murat Ağa'yı Sadrazam yapınağa sıvanup başardıktan sonra, sana bağlanır, her işte izine basarak yürür bir müftü gerek Bahaî Efendi bir keyf ehli, kendusunu zevkine rahatına vermiş bir ademdir anı müftü eyle ki gör neler olur" diyerek ilerde kendi katline fetva verecek herifi müftü etmeğe çabaladı. Şuna buna para karşılığı bir yurd, mevki, makam alıvermekle halk başına biriküp karınca gibi eşiğine koşup kenduyu kendisine şaşırttılar. Hanesi yanına bir azametli yapı kaldırıp dile

düştü. Aslında ölçüyü bilemeyüp ayak takımını, yukarı katlara itelerim n'ola, diyerekten öncelikle ulemayı gücendirdi. Kendisi Bektaşiliğe az biraz sürünmüş iken medine payesine imrenüp alup oturup hey vah ki iğreti giyim gibi hiç yakıştıramayup tepelenmesi işareti olduğu bilinmiş idi. Kendisi gerçekten şeytana külâhını ters giydirir bir düzenbaz kallaş iken devletlu gibi olmak ve de taşıyamayacağı malı yüklenüp altında bunalmakla gözü kararup gaflet deryasına daldı, bunca yıldır emek verüp alın teri döktüğü müneccimlik, kendi yıldızı, söndüğünü bildirip gerekli tedbiri almasına yarayacak yerde, derdi ilâcını unutturup Sultan Murat'a ve de Sultan İbrahim'e yaptığı gibi bu yıl da, defterin bir gizli yerine, vefat-ı Muhammet yazmakla boynuna bağlı kemendi kendi eli ve de kendi hüneriyle usulce geçirip şaşkınlıkla defterini ortada koyup istemezler eline düşüp gizli yerden, manayı çıkarup yaymakla, fıkara herif çalkaya edilup, zindana atıldı. Birkaç gün sonra, zindandan çıkarulup memleketten savuşup başka yere gitmesi izni verilmiş iken biçarenin eceli gelüp basireti bağlanmakla aman sırra kadem basayım derken bir yere gidemeyüp tutulup döneleyüp sonunda can başına sıçrayup eski ahbabı silâhdar kâtibi serhoş İsmail'in İstinye'de olan yalısına koşup saklandıysa da, seslenmeyüp kendisinin buradalığını yaymasa hiçbir kötülük erişmiyecek iken yitirdiği devletin tadı damağına vurmak, aklını sıçratmakla büyük valdeye kâğıtlar uçurmak ve de şunu bunu karalamak için kapılar gibi risaleler yazmak yoluna sapmasiyle bunlardan birkaçı düşmanları eline düşmekle, "hay bre nerdedir?.." diye hoplayup aranup buldular. Müftü'den katle fetva sordular. "Oh ne iyi! Haddini bilmez edepsizin temizlenmesi doğrudur" demesiyle Ramazan'ın yirmi sekizinci günü asesbaşı neferleriyle işinin bitirilmesine gönderildi. Beride fıkara müneccim Hüseyin Efendi, yalıya sığındı sığınalı gözünü gökyüzünden ayırmayup, yıldızını kollayup ayrıca kendi balıtına döktüğü rakamlara dalup, başının alınacağı günün gecesi uyku tutmayıp zayiçesini ele alup bir zaman inceleyüp hazinedarı biçimindeki öğrencisi İsmail'e demiş ki: Bizim talihimiz yarın bir bâb berzaha sokulmaktadır. Biz gaflete düşüp bu yalıda takılup kaldık başka başka yere can atamadık. Bilmem halimiz nice olur. Yüreğime ürküntü düştü. Elbette yarın gün doğmadan sıçrayasın, bir kayık getirtüp karşı yakaya hopla, bir iki hayvan

peydahlayup hazır et, başımızı alup gidelim! Ertesi oğlan karşıya geçüp kendusu ile çifte kayığı rıhtıma çektirüp at hazırlığını bekledi. Haber gelince bir hizmetkârıyla kayığa girüp ver elini Anadolu dedi. Yolu yarıladıkta, Boğaz'da var kuvveti pazuya vermiş bir kayık görünüp yalıya yöneldiğinde müneccim başı Hüseyin Efendi, pirelenüp kürekçilere bre medet acele ile çekin tezce varalım! diye bağırdığında asesbaşı kayığı yalıya yanaşup müneccimbaşı nerdedir diye yalı halkını sıkıştırmakla yalı adamının uşakları korkularından şimdi kayığa bindi. Hisar'a doğru gitti belki daha varmamıştır, deryada kıstırırsınız dediklerinde yine sandala girüp Hisar'a doğru çektirüp Hüseyin Efendi'nin kayığı Hisar'a varmazdan yıldırım gibi yetişüp kayıkçılara dur bre deyu haykırıp ve yanaşup fıkarayı kayıktan çıkarup sandala aldılar. Kelime-i Şahadet getirüp istiğfar edinceye komayup boğup esvabını soyup cüssesini denize attılar. Birkaç gün sonra dalgalar ölüsünü kıyıya atmakla tanınup ahbabı gömdü. Bütün malını miriye alup yüzelli kesesi kadarı ancak hazineye girüp terkisi ikiyüz kese şunun bunun elinde fıkara sadakası gibi dağıldı.

Mithat Paşa'nın Sürülmesi ve Öldürülmesi

- Ramazan'ın ikinci Perşembe - Mahkeme hükmünün tebellüğünün 30'uncu Temmuz'un 16'ıncı günü.

- İzzettin vapuru.

- Güneşin batmasına yakın. Araba önde... Etrafı askerlerle çevrili. Sokak başları askerlerle tutulmuş. İstimbot ile vapura geçilecek.

- Beraber gidecekler:

Başıbozuk Çerkes askeri efradından olup, rütbesi bu def'a Miralaylığa çıkarılan Süleyman Bey. Mahut katil Çerkes Hasan'ın biraderi Osman Bey, Tüfekçi sınıfı rüessasından Arnavut Tahir Ağa - Maiyetlerinde bir takım Arnavut - Boşnak tüfekçi neferatı.

- Vapur bir saat sonra kalktı.

- Kıç taraftaki baş kamarasına tüfekçi askerleri, köprü üzerindeki köşke, Süleyman ve Osman Beyler yerleşti.

- Mahkûmlar, iki bacanın yanlarında, aptesanelere bitişik üç kamaraya yerleştirilmiş, kapıya silâhlı nöbetçiler konulmuştu.

- Diğer mahkûmlar: Sait, İzzet, Fahri, Ali ve Necip Beyler. Aşağıda kömür anbarına, pehlivan Mustafa ile iki arkadaşı başaltına.

- Mithat Paşa'nın ağası Arif Ağa.

- Mahmut ve Nuri Paşa'ların hademesi, Hacı Şükrü ve Bekir Ağa'lar.

- Rodos'ta kömür alma ve fotoğraf çektirme.

- Perşembe günü alessabah Port Sait'e varış.

- Mevsim, Eyyam - ı Bahur.

- Nuri Paşa, salıverilmek vadiyle her isteneni yaptığı halde, sürgüne gönderildiğini görünce çıldırmış, deliliği gün günden artmıştır.

- Mithat Paşa'nın yanında 200 - 300 kuruş para var. Çamaşırları yok. Don gömleği yıkanıp kuruyuncaya kadar çıplak oturuyor. Şap denizinde günde yarım saat, üç çeyrek havaya çıkarılıyorlar.

- Kanalda Süleyman ve Osman Beyler havaya tabanca sıkıyorlar ki mevkuflar denize atılıp yabancı gemilere kaçmasınlar.

- Salı günü Cidde'ye varılmıştır. Tüccardan Ömer Nasif'in konağa hazırlanıp çıkarıldılar. Paşalar atta... Nuri Paşa'yı kollarına girmiş iki kişi zaptetmeye uğraşıyor.

- Tâif'e gidecekler. Paşalar tahtırevan'a biniyorlar. Ötekiler için merkepler tedarik edilmiş. Deveci, merkepçi, meş'aleci Araplar. Hecinsüvarlar ve atlılar var.

- Cidde ile Hadde nam kariyede ehrama girilmiş. Fakat menfilere ehram verilmediğinden Mekke'ye elbiselerle gitmek zorunda kaldılar. Mithat Paşa, tahtırevandan inip yaya gitmek istediyse de izin verilmedi.

- Mekke'nin bir tarafındaki medrese odalarına yerleştirildiler.

Kuyucular ve Zemzem sakaları.

- Tâif'e hareket edildi. Şerif Abdülmuttalip Efendi ile Vali Saffet Paşa Tâif'teydiler. Muhafız Mirliva Necip Paşa idi.

- Müsellah bedeviler seyre çıktılar. Kışla önüne varıldı.

- Şerif'in Mesema'daki hanesine beygirlerle gidildi. Çünkü sokaklardan tahtırevan geçemiyordu. Konak avlusunda muzika, asker dizisi, ortada top, topun arkasında 7 - 8 iskemle. Şerif ve Vali Paşa Binektaşı'nda... Muzika çalıyor. Herifler nişanlarını takmışlar, duruyorlar. Mithat Paşa, Şerif'in elini öpüyor. "Yerlerine gitsinler, rahat etsinler." denilmekle Tâif zindanına götürülüyorlar. (Tâif'in resmi S.304)

Tâif Zindanında

Önce Mısırlılar tarafından yaptırılıp kışlaya bitişik, hükümet memurlarına ikametgâh olarak verilmiş binaya yerleştirildiler. Bina kerpiçtendi. İki katlıydı. Alt kat, mahpusane ve zaptiye neferleri yatakhanesi idi.

Mithat ve Mahmut Paşalar üst katta karşılıklı, Sait ve İzzet Beylerle Fahri ve Ali Beyler birer odaya, Pehlivan

Mustafa, Hacı Mehmet, Cezair'li Mustafa ayrı ayrı odalara, deli Nuri Paşa alt katta Vali odasına konulmuştu.

Birkaç gün biribirleriyle konuşmamalarına çalışılmışsa da, mümkün olamayacağı anlaşılmakla bu tedbirden vazgeçilmiştir. Meclis - i İdare Kâtibi kilerci Mustafa Efendi yemeklerine memur edilmiş, aşçı, saka, berber tayin olunmuş.

Bir müddet sonra orada önceden mevkut bulunan eski Şeyhülislâm Hayrullah Efendi de oraya getirilip Nuri Paşa karşısında bir odaya kapatıldı.

Şerif, eski isyancılardandı. Yaşı geçkin olduğu halde hırsı eksilmeyip artmıştı. Dayak altında keyfiçin adam öldürten bu herif, iki âdi mahkûmun kaçması üzerine menfilerin ayaklarına çifte pranga vurdurmuştu. Tâif'e gelmelerinin 30'uncu günü, Paşalar müstesna ötekilere prangalar vuruldu.

- Şerif'in vezaif emiri Abdülhamit, Muhafız Bölüğü Komutanı Binbaşı Mahmut.

Tâif zindanı resim. Sayfa: 312

- Pencerelere kalın demirler vuruldu.

- Prangalar böylece iki ayaktan çıkarılıp bir ayağa takıldı. Gezinti yerleri, koridorlar - kapılarla bölündü.

- Hac mevsiminde kolera zuhur etti. Paşalar Mekke'ye gideceklerdi. Yolda Şerif'in askerlerince kazaya uğramak korkusuyla bu niyetten vazgeçildi.

- Osman Paşa'ya Feriklik verilerek, Mahmut Paşa'ya mensup olduğu söylenen Necip Paşa yerine Hicaz Fırkası Kumandanı tayin edildi. Bir alay piyade, iki batarya Top, 750 altın aylık, 2000 altın gizli ödenekle yollandı.

- Subaylar - Osman Paşa'nın seçmeleri - Kaymakam Çerkes Mehmet, albaylıkla, Kolağası Çerkes Bekir binbaşılıkla.

- Mevcut yola çıkarken topçuyla beraber 1800 idi. Yolda ve Mekke'de koleradan kırılarak beşyüz elli kişi kaldılar.

- Topçu Komita Bekir - Sol Kolağası Bekir - binbaşı oluyor.

- Şeyhülislâm Hayrullah Efendi ailesiyle birlikte Mekke'ye gönderildi.

- Erzincan'lı Hacı İzzet Paşa, Şerif'le geçinemeyen Saffet Paşa yerine Vali geldi.

- Yeni gelen Vali, Erkân-ı Harp idi. İyilik eder sanıldı. Parayı eline alıp, çarçur edilmiş diye mesarifi kesti. Paşaları birkaç gece karanlıkta bıraktığı gibi, kalenin tepesine çıkıp hava almalarını yasak etti.

Verilen İstid'alar: Sayfa 321 - Cilt 2

Yazılan Mektuplar: Sayfa 270 - Cilt 1

- Liva Ömer Paşa, Mahmut Paşa'nın eşyalarını çalıyor.

- Şerif'in isyan edeceği duyulduğundan, herkes silâhlı, hazır, çamaşır yıkamağa bile savaş düzeniyle gidiliyor.

- Askere cephane dağıtıp, gece Paşalar öldürülecek lâfı çıkarılmakla iz'aç ediliyor.

Bir gece 17 Top atılıyor. Meğer isyan edecek Şerif yakalanmış, Abdülmuttalip yerine Abdullah Paşa Şerif olmuş...

- Şerif de kışlaya getirilip hapsedildi.

- Yeni gelen Ömer Paşa, uyuz saka develerini Paşaların zindanları penceresi altına bağlatmış, pencere karşısına borazan neferlerinin çadırlarını kurdurup boru talimleri sesleriyle gece gündüz rahatsızlık vermeye başlamıştır.

- Bekir Binbaşı, gizli gazete getirip curnal havadisi çekmeye çalışıyor. Bekir Binbaşı, damadı İzmir'li Yüzbaşı Mustafa'yı iç bekçi yapmış, paşaların işini çabuk bitirmeyi kurmuştur. Kahveler kilitlenmiş, mutfakta bekleme başlamıştır.

- Deli Paşa kendisini asacaktı, tuttular. Paşa yaşadıkça sana kurtuluş yok. En iyisi zehir. Bas zehiri! - sorumlu olmaz mıyım? - Hayır! Tersine aferin alırsın. Tezkereni veririm. Giderken Mekke'ye uğrar, bir güzel tövbe eder, bütün günahlarından kurtulursun!

Öldürülmesi: Tâif zindanı mahpusluğunun 3'üncü yılındaydı. Cilt I - s. 299

- Komita Bekir Yemen'de esir düşüyor, Hindistan'a götürülüyor.

- Ceneviz papazlarının kalesi. Sonunda Osmanlı eline geçmiş. Buraya, Osmanlı baldırı çıplak askerini kondurmuş bir zaman... Bakmış bunlar kızılbaş takımı, köylerden, kentlerden kadın sürüyorlar, oğlan sürüyorlar bunları kaldırmış, yerlerine koca kavuklu derviş askerleri getirmiş... O zamandanberi tekin değil burası... (Kale hikâyesi evliyadan.)

- Uzun İmam hikâyesi (şeyh olacak) Kadızadeli'lerle tekkeciler arasındaki geçimsizlik.

a) Ser - Nedimi Hazret-i Erdem (İbn-i Batuta)

b) Kadızadeli Tekke çekişmesi (Evliya)

c) Ehl - i Kıyam meselesi. Kadızadeliler camideki vaızları sırasında.

Hüseyin Avni Paşa'nın dayısı, müderrislikle Çorlulu Ali Paşa Medresesinde bulunuyordu. 15 yaşında İstanbul'a geldi, orada bir yıl kadar okudu. (Önce de okuma yazma biliyordu.) Sonra Maçka'daki Harbiye okuluna girdi. 6 yıl sonra, onsekiz yaşında, Mülâzım rütbesiyle Harbiye'yi bitirdi.

Ahmet Ağa, (Eşek Ahmet) Hüseyin Avni (Malak Hüseyin), (Sıpa Hüseyin) in babası Eğirdir'de o zaman derebeyi olan Hacı Memiş Ağa'ların yanında hizmetkârlık ediyormuş. Oğlu Hüseyin'i kasabanın medresesine yollamış. Günün birinde Memiş Ağa'nın oğullarını Harbiye Mektebi'ne istemişler. Memiş Ağa, kendi oğlunun yerine, hizmetkârı Eşek Ahmet'in oğlu Malak Hüseyin'i salmış. 1251'de İstanbul'a gelmiş, biraz medresede okumuş. 1252'de Harbiye'ye girmiş. 1257'de bitirip mülâzım olarak çıkmış.

Yeşil sarıklı olarak İstanbul'da müderrris olan dayısının yanına gelmiş, beş altı ay kadar medresede kalıp dayısı evlenince o sıra, rağbetsizlikten yeni açılan Harbiye'ye medrese öğrencilerini hemen de zorla alırlarken bu da girmiştir.

1820 - 21'de babasının köyünde doğmuş. 1835'de İstanbul'a gelmiş. 1841'de mülâzımlıkla Harbiye'den çıkmış. 1845'de yeni açılan kurmay kısmına girip burasını, 30 yaşın-

dayken 1849'da kurmay kolağası olarak bitirmiştir. Topçuluğa ayrılmış, bir yıl sonra binbaşı olmuştur.

Kırım Savaşı sırasında kaymakamlıkla Şemni'ye yollanmış, Kafkas istihkâmlarının plânlarını yaptı, savaşta gösterdiği üstün kabadayılıkla albaylığa yükseldi.

Ruslar Maçin'i geçerek Silistre'yi sardılar. Burada da plânlı bir surette, çeviren düşmana karşı koydu. Ün aldı. Mirliva'lığı haketti. Serdar Ahmet Paşa'ya kurmaybaşkanı oldu. Birçok komisyonlarda, Karadağ savaşında bulunduktan sonra 1857'de Harbiye Okulu Nazırlığına atandı. Ertesi sene, Nazırlık üstünde kalmak şartiyle Genelkurmay Başkanlığına getirildi. 1859'da gene Karadağ'a gitti. Yararlık gösterdi. Ferik oldu. 1863'de Serasker Kaymakamlığı yaptı. 1867'de Girit'e yollandı. 1868'de gene Girit'e geri döndürüldü. Aynı yıl 1868'de Serasker oldu.

(?) 1875'e kadar - Âlî Paşa'nın ölümüne kadar - Cihan Seraskeri kalan Hüseyin Avni Paşa, Mahmud Nedim'in Sadrazamlığı üzerine 1875/1871'de azledilerek memleketi olan Isparta'da oturmak zorunda bırakıldı.

Kötü idare ve görevini kötüye kullanmaktan sürülüyorlar. Soruşturma yapılıyor. Eğer daha ağır suçları çıkarsa daha ağır ceza göreceklerine dair Sadrazam tezkeresi ile oluyor bu sürgünlük. Avni ile beraber Müşir İsmail Paşa da Trabzon'a sürülüyor.

(Hüseyin Avni, Isparta Hatırası)

1872 de (1288) Ramazanındaydı. Sürgün Seraskere göz - kulak olunması Isparta'ya bildirildi. Mutasarrıf Rıdvan Paşa, yeteri kadar atlı ile jandarmayı, tabur ağası ile, eski seraskeri karşılamağa yolladı. Diğer memurlar durumu söyleşip, karşı çıkmağa karar verip Keçiborlu'ya kadar gitmişlerse de, Mukdem Taburu Binbaşısı Ahmet Efendi ile birkaç subay, devletin saydığını saymalı, tartakladığını tartaklamalı, diyerek karşıcılara katılmamışlardır.

Memurin ve askerin, müşir eskisini karşılamağa gittiğini haber alan mahpuslar, firarı kararlaştırıp, öğle vakti gü-

neşe çıkarıldıklarında jandarmalara hücum edip ellerinden silâhlarını, mermilerini alıp, zincirci Arnavut Ali'yi öldürüp, nöbetçi subayı Yüzbaşısı Hüseyin Ağa'yı, subay odası penceresinden kaçmak zorunda bırakıp eski çavuşlardan Mercanoğlu Halil Ağa ve curnal emini Ömer Efendi mahpusanenin dış kapısını kapatarak mahpusların dışarı çıkmasını önlemeye çabalamışlar ve mahallelerden silâhlı adamlar getirtip cezaevini çevirmişlerdir.

Bu sırada, Hüseyin Avni Paşa oturacağı eve getirilip bırakılmış, Mutasarrıf Paşa mahpusaneye koşmuş, söz söyliyerek yatıştırırım sanmışsa da herifler kudurmuşluğa vurup söz anlamamışlar, silâha davranıp ateş bile etmişlerdir. Bunun üzerine Mutasarrıf Paşa, elini pencereden içeri uzatıp aralıkta duran mahpuslara, tabancasının kurşunlarını tüketene kadar ateş etmiş, sonra damı delip zindanı yaktırmağa kalkmıştır. Bu sırada birkaç mahpus vurulunca, ötekiler aman istemişler,teslim olacaklarını bağırmağa başlamışlar. Hepsi zincirlenerek Hükümet Konağı'na getirilmiş, yaralı ve ölüler başkalarına ibret olsun diye millete seyrettirilmiştir. Kaçmağa muvaffak olan beş on mahpus yakalanmış, kırılmış kapılar, demirler, sürgüler geceyarısına kadar onarılmıştır.

Hüseyin Avni Paşa'nın Isparta'ya girmesi günü böyle bir patırdının kopması uğursuzluğa nişan tutulmuşsa da, Mutasarrıf Paşa'nın kabadayılık ünü de dünyaya yayılmıştır.

Mutasarrıf'la Hüseyin Avni Paşa birbirlerini sevmişler, bundan sonra gece gündüz biribirlerini arar, bulur, bir arada olur olmuşlardır.

Birgün Hüseyin Avni Paşa, telgrafhane havuzbaşına oturmağa gelmişti. Mutasarrıfı istedi. O sıra Mutasarrıf İdare Meclisi toplantısındaydı. Kalktı. Meclis kararını bana bildirirsin dedi, yürüdü. Ben katiptim. Kararı bildirmeye gittim. Karşılıklı kanapelere oturmuşlar, Bosna Hersek durumunu konuşuyorlardı. Mutasarrıf, o tarafların geleceğinden kuşkulu olduğunu söylemesiyle Hüseyin Avni Paşa, hakkınız vardır. Bosna Hersek'e eskidenberi Avusturyalı göz dik-

miştir. Rusya da beraberdir. Bunları 3'üncü Napolyon önlüyordu. 1871'de yenildi aradan çıktı. Şimdi Ruslarla Nemçe'liler yüreklerindekini meydana vurdular. Amaçları bizi Avrupa'dan atmaktır. Âlî Paşa Fransa yenilgisini duyunca boşuna mı telâş etti, çırpındı. Ben bunu önlemek için Rumeli'nde asker idaresiyle başıbozuk idareyi birleştirmek istedim. Yeteri kadar okullu subay bulamadım. Bosna Valiliğini Derviş Paşa'ya verdim. İyi sonuç alamadım. Memleketiniz (Rıdvan Paşa Bosna'lıydı) gerçekten Rumeli'nin kilididir. Allah göstermesin elden gitti mi, Rumeli gider. Ben derim ki, asker idaresiyle başıbozuk idaresi birleşmeli, islâmlar birbirlerine sarılmalı, birbirlerini dayaklamalı... İnşallah bu sonuç er - geç alınır da kuşku dağılır. Yoksa işler böyle giderse, iktisat durumunu, idareyi düzeltemezsek, borçla geçinmek sürer, borçlar verimli yerlere yatırılmaz, sarayın israfı önlenmezse haller kötüdür. Bu gidişle aylıklar ödenemez, aylıklar ödenmezse mülk elden gider. Belki Anadolu bile düşman ayağı altında kalır. Yunanlıların uymazlığını bilirim. Rusya ile İngiltere, Yunanı Anadolu ile büyültmek, sonra emirleri altında tutmak isterler. Her fırsatta da kışkırtırlar. Bu amaca doğru sürerler. Romanya'yı, Karadağ'ı, Sırbistan'ı da bize karşı güçlendirip kullanmak fikrindedirler. Allah o günleri göstermesin!

Sadrazam Mahmut Nedim, eniştesi Göçmenler Komisyonu başkanı Osman Paşa'yı Konya Valiliğine gönderdi. Vali, geziye çıkıp Isparta'ya geldi. Memurları ve ileri gelenleri mutasarrıflıktaki arzodasına biriktirdi. Hüseyin Avni Paşa'yı ziyaret etmediği gibi, paşa da yeni valiyi görmeye gitmedi. Hüseyin Avni Paşa, memurların yeni valiye gösterdikleri bağlılığı da beğenmedi. Bu bağlılık sürerse bu memleket batar diye söylendi.

İstanbul'da sadrazam değişince, Hüseyin Avni Paşa sürgünlükten kurtuldu. Önce Konya Valiliği verildi. İstemedi. İzmir Valiliğini aldı.

Isparta'da dokuz ay kalmıştır. İstanbul'a gitmezden evvel, Avşar ilçesinde, doğduğu Gelendos köyünü görmek için 1872 Haziranında Isparta'dan ayrıldı.

Hüseyin Avni Paşa, her işi askere gördürmek isterdi. Okadar ki bütün başıbozuk kâtipleri subaylardan yaptırmağa kalkmıştır.

Hüseyin Avni, Isparta'ya sürülmüş, Çelebiler mahallesinde, Ta'şiricilerin Hacı Mehmet Efendi'nin evine gönderilmiştir. Burada, Afşar eşrafından Başıbozuk Abdullah Paşa kendisini ağırlamış, en çok onunla düşüp kalkmıştır. Bundan başka düşüp kalktıkları:

- Katırcıoğlu İbrahim, - Hacı Edhemlerin Raşit Ağa, Hamamcıoğlu Hacı Çakalağa, - Katırcıların damadı Hacı Muhsinoğlu Süleyman Ağa, - Rumlardan Hacı Todori, Şerefettinoğlu Panayot, ve Kostantin Gedikbaşoğlu Yanko ve Aleksandros. - Mutasarrıf Hersek'li Hafız Rıdvan Paşa idi.

- Isparta'lılar kumarın, bilhasssa tavlanın Hüseyin Avni Paşa ile Isparta'ya girdiğini söylerler. Türk evlerinde bulunmamış, Hacı Kotok'ta bulunmuş. Paşa sevinmiş, eşrafa öğretmiş. Isparta'da o zaman Düyun-u Umumiye yerine Rüsum-u Sitte idaresi varmış, Hüseyin Avni, bu idarenin müdürü olan Rum'un evine çok sık gidermiş.

Birgün yalnız başına köpeğiyle ava çıkmış. Vakit yaz, gün sıcakmış. Avlandıktan sonra, şehrin yukarsında, dışındaki kerhanelerden - kerhane, çömlek ve desti yapım yerleri - birine uğramış, bir ağacın altına oturmuş. Susamış olduğundan kerhaneci (yani çömlekçi) Rum'dan su istemiş. Rum, paşayı tanımadığından kırık bir çanağa su koyup vermiş. Isparta'nın suları soğuk ve lezzetli olduğundan paşa suyu kırık çanaktan kana kana içmiş. Köpeğin, kurumamış destileri bozduğundan yanıp yakılan Rum'a: "Usta, aldırma zararını öderiz. Köpeğin keyfine değme," demiş. Giderken kerhane sahibine bir altın vermiş. Rum şüphelenmiş, izlemiş, eski Serasker olduğunu anlayınca, yaptığı kabalıktan korkmağa başlamış. Bir hafta sonra paşa gene oraya uğramış. Gene su istemiş. Bu kez kendisine billur bardakla su gelmiş. Hüseyin Avni Paşa, "bir bardak olunca iş değişir çorbacı, o zaman altın zarfla olmadan içmeyiz! Sen gene bizim kırık çanağı getir" demiş. Bu kerhane sahibinin adı, Hacı Apostol imiş.

Isparta köylerinde Bozan önündeki çeşmeleri yaptırmıştır.

Ençok hoşlandığı insanlardan biri de, Topal Çelebi adında, sözü bir adamdır. Dalkavuk tutmuş bunu, gittiği yere beraber götürür, kızdırır, söğdürürmüş.

Bir gün Abdullah Paşa'nın yemeğinde Topal Çelebi'nin kadaifine müshil ilâcı doldurmuşlar. Topal Çelebi'yi bir odaya yatırıp kapıyı üstünden kilitlemişler. Herif sıkışıp şuraya buraya saldırmış, kapıyı açamamış, sesini duyuramamış, işi anlayınca yatağın ortasına doldurmağa başlamış. Seyreden paşalar gülüşünce: Sultan kölelerinin yapacağı budur.

İşi boketmeden yürekleri rahat olmaz diye sövmüş bunlara...

Paşa'nın, halıcılığı ihya eden Etirelli Mehmet Efendiyle de arası çok iyi imiş.

İstanbul'a gelişinde Üsküdar'da ahali karşılamış, kızlar çiçek atmışlardır.

1289 - 1873'de Aydın Valiliğine, aynı yıl Bahriye Nazırlığına tayin olunmuştur. Arası çok geçmeden ikinci defa Serasker oldu.

1290 - 1874'de, Seraskerlikle beraber Sadrazam oldu.

Abdülaziz Avrupa'yı gördükten sonra Anayasaya gidebilirdi. Despot olan Hüseyin Avni önledi.

Onbeş ay kadar Sadrazamlıkta bulunmuş, 1875'de azledilmiştir.

Gene Aydın Valiliğine tayin edilmişse de istifa ederek tedavi için Avrupa'ya gitmiştir.

Bu sırada Abdülaziz, İngiliz politikasını bırakıp, Rus politikasına dönmüştür. Bu sebeple Hüseyin Avni, İngilizlerle, tahttan indirme meselesini derin derin görüşmüştür.

Hemen gelmesi söylenmiş, gelmiş, Konya Valiliğine tayin edilmiş, gitmemenin yolunu bularak İstanbul'da kalmıştır.

Bosna - Hersek işi patlayınca, 1292/1875 de, 20-22 Ağustos'da yeniden seraskerliğe getirilmiştir.

Kısa bir zamanda, beş on gün içinde tekrar azledilerek, önce Selânik Valiliğine, sonra Bursa Valiliğine atandı.

1 Aralık 1875'de Süleymaniye'deki konağı yandı. (Saat üçbuçuk sularında) Hasar 30 bin altındır. Süleymaniye Camiinin bir minaresi de beraber yanmıştır.

1876'da, Talebe-i Ulûm'un Babıali'ye yürümesinden bir gün evvel, üçüncü defa serasker olmuştur.

Talebe-i Ulûm sızıltısı birkaç gündür başlamıştı. Şeyhülislâm Hasan Fehmi Efendi'yi istemiyorlardı. Kışkırtıcının Mithat olduğu anlaşılınca, İstanbul'dan uzaklaştırılması, seraskerliğe, eli ayağı tutar, sözün ayağa düşmesini istemez birinin getirilmesi istenince Hüseyin Avni Hüdavendigâr Vilayetinden (Bursa) getirilip serasker yapıldı. Yerine Mithat atandı. Mahmut Nedim azledildi. Mütercim Rüştü Sadrazam, Hayrullah Efendi Şeyhülislâm, Bursa'dan telgrafla getirtilen Hüseyin Avni serasker oldu.

Ölümü: 4 Haziran 1876 - 1293

Çerkes Hasan cinayeti işlediği zaman 25 yaşındaydı. Doğumu: Hicrî 1268. ölümü: Hicrî: 1293.

Talebe-i Ulûm isyanı: 1876 Mayıs 10. Çarşamba.
Talebe-i Ulûm İsyanı. 10 Mayıs 1876 Çarşamba.

Hüseyin Avni'nin seraskerlikten azliyle Bursa Valiliğine tayini üzerine, Adliye Nazırı olan Mithat Paşa da istifa ederek, Çırpıcı çayırındaki köşküne yerleşmiş, Bosna - Hersek, Bulgaristan isyanlarıyla tenzil-i faik meselesinden ortalığın karışması üzerine, Murat'ın, sarrafı Hıristaki'den aldığı paraları medreselerin ileri gelenlerine dağıtmış, Softalar gösterisi başlamıştır. Bu iş Çırpıcı'daki meşhur köşkte düşünüldü.

Not: Memduh Paşa. Mir'at-ı Şuunat

Çarşamba günü başlayan gösteriler, Cuma günü Kabine değişmesine kadar, üç gün sürmüştür.

(Not: Herkes o kadar kendi çıkarına dalmıştır ki, aslında halk hareketleriyle beraber olmayan despot Hüseyin Avni bile bu işi, kendi inançlarına rağmen sevinçle kışkırtmıştır.)

Not: Şeref Kurbanları

- 1897'de Yunan Zaferi. - Abdülhamit bu zafere dayanarak Jön Türk hareketini büsbütün ezmeye kalktı.

- Zaptiye Nazırı'nın yalısında insanlar sorguya çekiliyor, manevi işkencelere tâbi tutuluyor. Bunların hepsinde de, bir hünkâr yaveri hazır bulunuyordu.

- Kumbara yapımcısı Ali Usta. (Bektaşi dervişi) basılıyor. (Hasan Bey'in haber alma vasıtası. Humbara yapıyor diye haber verilmiş.) Arama yapılıyor, kumbara da yapma deniliyor.

- İttihad-ı Osmanî Cemiyeti. 1305 Mayıs 21 - 1887

- Az zamanda, beş kişiyle kurulan cemiyet, yüzlerce kişiye çıktı. İlk beyannameleri Abdullah Cevdet Bey, ilkel araçlarla çoğaltıp dağıtıyorlardı.

- İbrahim Temo'nun teklifiyle, Edirnekapısı dışında Arnavut Aluş Ağanın kiraladığı Mithat Paşa Bağı'nda toplanıldı. (Dokuz kişi) Kâtip Şerafeddin Magmumî.

- Hikmet Emin Bey veremdi.

- Toplantı sebebi: İç Tüzük hazırlamak.

- İanelerin düzenli olarak toplanması, üyeleri numaralayıp deftere geçirmek. Herkes, kendisini cemiyete sokanı tanıyacak.

- 4 yıl sonra cemiyet üyesi 900'ü bulmuştu. (1901)

- Abdülhamit, Ali Suavi vak'asından sonra sarayını, Arnavut ve Arap taburlarına bekletiyordu. Böylece, nizamiye askerleriyle döğüşecek kuvvetleri, ayrıca silâhşörleri de vardı. Bunlar hesaba katılmalıydı. Bu sebeple geniş bir saldırıdan vazgeçilerek silâhşörler vasıtasiyle despotu ortadan kaldırmak kararlaştırılmıştı.

- Padişah karşı gelmezse sağ bırakılacak, milli iradeye silâh çekerse, komitenin verdiği idam hükmü yerine getirilecekti.

- Hareketten bir gün önce, komitenin kâtibi Nadir, durumu saraya haber veriyor! - Tarih: 1897'de, kış ortası.

- Paris'dekiler bu baskının sonunda başarı sağlanamazsa Fransa bizi sınır dışına atar korkusuyla harekete razı olmadıklarından, cemiyetten kovulmuşlardır.

- İzzet Paşa Holo..

- 1896 - 1312'de Sultan Hamit Kürt reislerinden Seyyid Abdülkadir'i, Yıldız'da adeta hapsetmişti. Seyyid'in, silâhşörler arasında adamları vardı. Bunlar, Seyyid'in evliyalığına inanıyorlardı. Seyyid, silâhşörleri üzerinde çalışmalar sonunda istediği anda padişahı vurmağa razı etmişti. Bu işi Hacı Ahmet Efendi'ye açtı. Ben bunu öldürtürdüm ama, iş bitmez. İstanbul'da bir komite varmış. Onu bulun, suikasttan sonrasını hazırlayın.

- Serasker Yaveri Şefik Bey. (Bab-ı Seraskeri'de) kuvvetli bir şubesi vardı. Ya artık ihtilâli yapın, ya biz yapacağız diyor, İshak Sükûtî'yi aralıksız sıkıştırıyordu.

- Şeyh Nailî Efendi'nin Samatya şubesi de hazırdı. Hukukçular ve birçok ulema vardı burada.

- Müşir Fuat Paşa, Müşir Kâzım Paşa - O tarihte İstanbul Merkez Komutanı. - Şeyh Abdülkadir Efendi, Şeyh Naili Efendi, kardeşi Hakkı Bey (Şura-yı Devlet Âzası)

- Nadir Bey, (Numune-i Terakki Okulu Müdürü).

- Nadir Bey'in samimi dostu, aynı okulda öğretmen Hüseyin Bey. İkisi de eski bahriye subayı.

- Necip Paşa. Eski elçi.

- Esat Bey, Nafia muhasebecisi,

- İhsan ve Seydi Bey'ler. (İkisi de yazar, öğretmen)

1312 - 1896

Not: İlk dağılmadan sonra bu ikinci kuruluş, askerle bir iş yapmağa hazır gibiydi. Komite, Doktor Sabri Bey. Merkez Heyeti: Hacı Ahmet Efendi, (Reis) Hüseyin Avni Bey ve kâtip Nadir Bey.

- Cemiyete dair curnal Şeref Kurbanları Sayfa 133.

- Beyoğlu Mevlevihanesi şeyhi vasıtasiyle Sultan Reşat'la haberleşme.

- 1897 de Prens meşrutiyeti kabul etti.

- Birtakım askeri birliklerin küçük subaylarıyle birtakım saray silâhşörleri komiteye alınmıştı. Bunlar, padişahı koruyan silâhşörlerdi. Durum bu kadar hazır olunca asıl komite ile temas aranmış, doktor Sabri Bey bulunmuş, fakat bu iş, her şeyin dağılmış olduğu sıraya rastlamıştı. Doktor Sabri Bey, büyük bir geziye çıkarak sürgündeki kurucularla konuşup anlaştı.

- Okullar Nazırı Zeki Paşa, tıbbiye okulu direktörlüğüne getiriliyor.

- Öğrenciler arasında hafiye ve jurnalci var.

- Ferik Avni Paşa reisliğinde Harp Divanı. Dokuz kişi yakalanıyor. (Zeki Paşa dokuzuncu sınıfı basıyor, kâğıtları topluyor.) Dokuz öğrenciyi kovdu. Kalebentliğe mahkûm etti. (Adları: Rıza Servet, Ahmet Bahtiyar, Mehmet Reşit, Şefik Ali, Abdullah Cevdet, Şerafeddin Magmumî, Naki Celaleddin, Mikael, Tekirdağ'lı Mehmet)

- Fakat saray, birkaç aydan sonra bu öğrencileri bıraktı.

- 1902'de, Ahmet Derdani, Doktor Nazım, Zühtü Beyler Avrupa'ya kaçırıldı. Oradaki Ahmet Rıza Bey'le işbirliği sağlandı. Cemiyetin adı, "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti" oldu.

- Sokaklara yaftalar yapıştırılıyor, köşelere zarf içinde kışkırtıcı mektuplar bırakılıyordu.

- 1892'de, İstanbul İttihat ve Terakki Cemiyeti reisi Hacı Ahmet Bey.

- Müşir Fuat Paşa, Şeyh Abdülkadir Efendi.

- Padişah, bildiri dağıtımlarına karşı, bir özel teşkilât kurdu. İki yıla kalmadan cemiyeti tamamiyle dağıttı.

- İki gazete çıkıyordu dışarda: **Meşveret - Mizan.**

- Askeri tıbbiyeden talebe Seraceddin Efendi, (Seni babam görmek istiyor) dedi. Üsküdar'da bir eski mahalle

evine götürdü. Bir odaya alındım, gel oğlum, dedi. Elli ellibeş yaşlarındaydı. Kır sakallı, uzun boylu, Harbiye Nezareti dördüncü hesap şubesi müdürü, Hacı Ahmet Bey.

- Harbiye Mektebi Şubesi, Mülkiye Mektebi Şubesi Babıali Şubesi vardı.

- Dolmabahçe Sarayı Muhafız Bölüğü Komutanı Binbaşı Hurşit Bey de hazırdı.

- Sirkeci'de Viyana birahanesinde Cumaları toplantı.

- Sabri Bey, bu haberi Hacı Ahmet Efendi'den alınca, İshak Sükuti ile Abdullah Cevdet'e koştu. "Deme... Sahi mi Allah aşkına..." Biraz düşünelim derlerken, Abdullah Cevdet'le İshak Sükûtî yakalanıyor. Sabri, dımdızlak ortada kalıyor.

- Seyyid Abdülkadir'in adamı Mekke'li Seyyid... (Kürt'lerden değil, Arap silâhşörlerden öyleyse)

- Ağlama... Sen, ben... İkimiz... İşte büyük bir Merkez Heyeti'yiz

- Numune-i Terakki yeni ders nazırı Hüseyin Avni Bey.

- Nadir Bey, komitenin şifre kâtibi.

- Seyyid Abdülkadir, suikast yapacak silâhşörler eğer vuruşmada ölürlerse, ailelerine verilmek üzere 12 bin lira istiyor.

- Nafia Muhasebecisi Sadi Bey, "suikasttan sonra bu parayı Nafia kasasından çeker veririm" diyor.

"Merkez Komutanı Kâzım Paşa, kan dökülmeden işi başarmak için elindeki bütün kuvvetlerle sarayı sarmayı ileri sürüyor.

- İsmail Paşa vasıtasiyle Nadir, saraya haber veriyor. Koca bir dosya hazırlamıştır.

İkinci Kitap

Batı Çıkmazı

1876

1 - Tanzimat Fermanı'nın okunuşu.(Hatıra olarak Süleyman Paşa'ya İzzet Bey anlatır.)
2 - Abdülaziz'in indirilmesi için komplo. (Genç Osmanlılar)
3 - İndirilmesi.
4 - Çerkes Hasan olayı.
5 - Deli Padişah Murat (Abdülhamit.) 1876

Üçüncü Kitap

Yıldız Alacası

1884
1 - Mithat Paşa'nın boğulması tafsilâtı. (Haberci gelir, anlatır. Münir'in dayısının kendisini öldürmesi.) 1897
2 - Münir doktor okulunda. (Hovarda, külhanbeyi)
3 - İstemeden Jön Türklere katılması.
4 - Suikast hazırlığı.
5 - Yakalanış. 1897.
(90 yıllık dönem)

İkinci Kitap - Batı Çıkmazı

1 - Tanzimat Fermanı
2 - Genç Osmanlılar, Abdülaziz'in indirilmesi hazırlığı.
3 - İndirilmesi.
4 - Çerkes Hasan olayı.
5 - Murat ve İkinci Abdülhamit

Üçüncü Kitap

1 - Mithat Paşa'nın boğulması.
2 - Genç Türkler.
3 - Abdülhamit'e suikastın yakalanması.

Üçüncü Kitap - **Yıldız Alacası**
Münir: Doğumu 1874
Mithat Paşa'nın boğulması: 1884. 10 yaşında s. 25

Birinci Bölüm:
Dede'nin romanı İlerici olan adam, gerici olmak - ya da görünmek - zorunda kalır.

İkinci Bölüm:

Papa'nın romanı Gerici olan adam, ilerici olmak, ya da görünmek - zorunda kalır.

Üçüncü Bölüm:
Oğlunun (Torununun) romanı. İkisinden de - yani ne ilerci, ne gerici olmak niyetinde değilken, iki taraf arasında bocalar, en tehlikeli duruma düşer.

Batı Çıkmazı

Birinci Bölüm - Gericiler kazanır. Fakat çıkış yolu bulamadıklarından yenilir.
İkinci Bölüm - İlericiler kazanır, çıkış yolu bulamadıklarından yenilir.
Üçüncü Bölüm - İlericiler ve gericiler çaresizlik içinde ve dış etkilerle çıkmazda biribirlerine yemektedirler.

- Anlamadım.
- Anlarsınız... Kolay... Tarihle uğraşmanız, azıcık sanatçı olmanız, Murat Bey'i bilgisiyle değil, sezgisiyle gerçeklere azıcık yaklaştırmıştır. Bu sebeple padişaha karşı olanların bir zaman sonra padişahtan yana olmaları, kaypaklıklarından, kaytarmalarından dolayı değildir. Bir bakıma gerçeklere akıl erdirdiklerindendir. Nitekim imparatorluk apansız ellerimize düştüğü zaman bunu bizler de bir parça anladık.

- Anladık da anlamazdan mı geldik?

- Tersine, anladık da anladıktan geldik... 31 Mart'a kadar Abdülhamit'i başta tutmak, kabineyi onun ünlü vezirleriyle kurmak, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni kabine üstü bir kuvvet olarak iktidarın dışında tutmağa çabalamak, işte bu biricik gerçeğin bilim ölçüleriyle değil, gerçeklerin içinde debelenmesinin verdiği zor şaşar sezgilerle tutulmuş yoldur.

- O ilk şaşkınlıktı.

Kendimizi toparlar toparlamaz, silâh silâha gelmek bahasına kabineye hücum ettik. Cemiyeti dağıtmak bahasına... Hatta böldük bile... Miralay Sadık neden ayrıldı. Vezirlikte, vükelâlıkta hakkı yenildi diye değil mi?

- Oyunun ikinci bölümüne başka kanun geldi. Kapı kanunu... Kapı kanununda esas, en yüksek basamağa en kısa yoldan çıkıp kapıya sıkı yapışmaktır.

Bu kanun ortaya geldi mi, her kim olursa olsun gücünden dışarda kalamıyor. Birinci perdede uydurma, aktarma az çok idealizm hakimdi. Oysa iş bir kere kapıya kapılanmağa dayandı mı insanlara artık idealizm katiyen lâzım olmaz. Burada idealizmin yeri de yoktur, faydası da... Burada kapı kanunları yürümeye başlar.

- Eğer bundan sonra imparatorluğu olduğu gibi muhafaza ederiz ham hayalinden vazgeçebilirsek, birçok yenilmez zorluklardan kurtuluruz.

- İstesek de istemesek de gidiş buna yöneldi. Demek sen ilerisinde bir kıynık olsun selâmet göremiyorsun!

- Selâmet büyük lâf... İlk defa olarak Anadolu'nun Türk reayasına dönülecek... İşleri onunla yürütmek zorunluğu elverdi. Bu yeni kuvvet şimdiye kadar hiç tetkik edilmemiştir. Temelinde ne olduğu pek belli değil... Eğer bundan sonra bir kurtuluş imkânı yüz gösterirse bakalım, bu memleketin sorumluluğunu yüklenenler derinlere inip yürüyüşe temel olacak sağlam toprağı bulabilecekler mi? yoksa, iğneyle kuyu kazmağa benzeyen bu işin daha ilk adımında usanıp, yüzde kalarak işi idare-i maslahatçılığa döküp oluruna mı bırakacaklar!

Suikastlarda, padişahların timar, zeamet, has sistemi içinde iğreti olarak işletme ve onda birini vergi olarak ver-

mek şartiyle köylüye bıraktığı toprakların hiçbir esaslı gürültüye meydan vermeden, dünyanın en kolay işiymiş gibi mülk haline gelmesi nedendir? Mülkiyet hakkının yok denecek kadar olmamasındandır. Batılılarda olduğu gibi mülkiyet idrakine gelinse toprak, sağlam mülkiyet temelleri üstünde, mülkiyetin mukaddes kanunuyla belli ellerde yavaş yavaş toplanırdı.

Öylesine toplanırdı ki, yalnız mukaddes anlamiyle toprak mülk olmaz, üstünde çalışan insanlar da mal haline gelirlerdi. Bizde bu olmamış, insanlar toprağa bağlı köleler olarak mal haline gelmemişler. Küçük bir anlamda serbest çiftçi işletmeleri halinde kalmışlar. Bunu kanun şiddetle korumuş. Küçük çiftçi işletmeleri, hele Osmanlı İmparatorluğu gibi başı kıçı belirsiz bir toplumda siyasi değişmelerden en az haberi olan hatta hiç haberi olmayan, bu değişmelerden pek az etkilenen hatta hiç etkilenmeyen bir istihsal şeklidir. Anadolu milletinin, yani Osmanlılıkta hakir görülen yabancı unsur haline getirilmiş Anadolu Türk reayasının imparatorluğu boyunca gösterdiği umursamazlık, aldırmazlık, pasiflik bu iktisadi düzenden geliyor. İmparatorluğun dağılması başlamadan, köyde toprak sahipliği üstünde en küçük bir boğuşma ki insanlar dünya ile ister istemez ilgilensinler. Sahib-i arzları, timar erbabını, yalnız kendi ailesine yetecek kadar toprak sahibi olmakta tutan sarsılmaz kanunlar vardı. Yani merkezi hükümet otoritesi, büyüyecek toprakların zenginleşip kudretlenecek gelir sahiplerinden yana değil, küçük işletmelerden yana idi. Fermanların yüzde doksanbeşi, reayaya iyi muamele edilmesi için yazılmıştır. Siyasi'ye ölüm tehdidi altında bulunduğunu, yılda birkaç kere hatırlatmaktan usanmamıştır.

- Mustafa Suphi'nin makalesi...

- En büyük derebeyi padişah değil mi? Zora düştüğü zaman hiçbir Osmanlı sultanı, derebeyliğin temelinde bulunan senyörlük şartlarına uyamamış, soylu kişiler gibi onurlu ölmeyi becerememiştir. Kaldı ki derebeylik sisteminde kardeş, evlât öldürmeyi kanun haline getirmek katiyen yoktur. Böyle bir kanunu değil çıkarmak, düşünebilmek bile, dere-

beyliğin o memlekete bir masal olarak bile uğramadığını gösterir.

Anadolu, yüzyıllarca çeşitli talancı sürülerinin yol uğrağı, geçit yeri, cirit meydanı olmuştur, Bu sebeple eski Yunan'dan beri bu topraklar üzerinde site pek tutunamadı. Site tutunamadı demek, vatandaş - esir iktisat münasebeti yerleşemedi. Yeni tip insan türemedi. Derebeylik sistemi de tutunamadı. Bu sefer de senyör - şövalye yeni insanı yetişemedi.

Anadolu insanının toprağa bağlanması, hayat şartlarını iyileştirmeye çalışması böyle bir atılıma, isteğe yatkın olmaması, üstünde yaşadığı toprakları sürekli olarak esen talan fırtınalarındandır. Bu fırtınalar yalnız fakir köylüler için değil, en köklü yerli aileler için bile güvensizlik getirmiş, onları, paralarını yere gömmekten, gayrımenkul mallarını vakfa bağlamaktan başka ekonomik sistem tanımaz halde tutmuştur. Merkezde bir tek hükümet varmış gibi göründüğü halde, memleket küçük küçük kendisine yeter, çürümeye mahkûm iktisadi ünitelere bölünmüş bulunuyor, bunlar da hiçbir derebeylik kanununa tabi tutulmadan, sürünür gibi zorla yaşıyorlardı.

- Benim bildiğim, tanıdığım Talât Paşa o kadar Osmanlıydı ki, Sultan Hamit, Sultan Reşat'tan önce ölmeseydi, Sultan Reşat'ın ölümünden sonra, Sultan Hamit'i yeniden tahta çıkarırdı.

- Amma yaptın ha... Delirdiydi son zamanlarda mı demek istiyorsun!

- Hayır! Bütün Osmanlı tarihinde Fatih'e kadar birkaç tane sahici Osmanlı padişahı gelmiştir. Fatih'ten sonra Sultan Murat, sonra Sultan Mecit, sonra Sultan Hamit... Bunlar, sahici Osmanlıydılar.

Osmanlılığın ancak istibdatla idare edilebileceğini, bunlar Osmanlı toplum bünyesine biricik uygun yönetme sisteminin istibdat olduğunu yalnız anlamakla kalmamışlar, bunu yürütmesini de becermişlerdir.

Osmanlı, işe yarar idarecisinden iki şey bekler: Birisi despot-

luk, ötekisi cimrilik... Osmanlı despot idarecisi yaratılışından cimri olmak zorundadır. Çünkü Osmanlı iktisat sisteminde görme yoktur. Bir de başına Sultan Süleyman, Abdülhamit, Sultan İbrahim, Sultan Dördüncü Mehmet, Abdülaziz gibi hesabını bilmezler geldi mi Osmanlı toplumu kendisini birkaç yılda çökmenin eşiğinde bulur.

- Abdülaziz'in donanma deliliği ile hazineyi hesabını bilmeden batırması çelişmesi.

- Osmanlılık zaten yıkılmaya mahkûmdu. Onu, bundan hiçbir kuvvet geri çekemezdi. Ama yakın tarihimizde iki büyük dinamitleme olmuştur ki bu çökmeyi artık yüzde bin kurtulunmaz hale getirmiştir. Bunlardan birincisi, Sultan Mahmut'un yeniçerileri kaldırması, ikincisi, Mustafa Reşit Paşa'nın biz, Osmanlılar her yerde gösterdiğimiz acıklı ölçüsüzlüklerle bu hazine büyük deriz! Büyük Reşit Paşa'nın günlerden bir gün Gülhane parkına koşup bir kürsüye fırlayarak okuduğu Tanzimat Fermanı.

- Dur hoca! Karıştırdın ki işi büsbütün arapsaçına çevirdin!

- Arapsaçına kurban olayım! Kazırsın, altında ne var görürsün! Bizinki hiç birşeye benzemez!

- Nasıl dinamit bu iki dinamit! Seni tevekkeli Sinop'a sürmemişler. Şu dakikada küçük büyük, yüksek orta, ne kadar okul varsa hepsinde çocuklara bu iki işin, tarihimizdeki en büyük ilericilik, yenilik olduğu okutulur.

- Sen bizde terslik mi ararsın paşa emmi sen bizde...

- Jön Türk - İttihat ve Terakki - (Teşkilât-ı Mahsusa - Türk Ocağı) bir çeşit kadrolaşmadır ama, kopmaya doğru bir kadrolaşmadır. (Talana)

- Nitekim Celâlî isyanları da mülkiyet münasebetlerinin değişmesi amacına yönelmiş değil, kopmaya yönelmiş (talana yönelmiş) birer davranıştır. Talanla başlar, yense de, yenilse de talanla biter! Talanın sonu da istihsale değil, daha daha küçük parçalara bölüşülüp ufak olmağa, rüzgâra savrulmağa gider.

- İnsanı değiştirmeden dışardan teknik almak, içerden insanı okutmak çabalaması... Büyük ahmaklık... Bedava or-

duyu pahalı orduya, üste veren idareyi maaşlı idareye çevirme çabalaması. Sebep? Üç başlı denetleme organının kalkması. - İlk defa sultanın (Mahmut) sahiden despot olması. Bu yeni durum karşısında kapıdakilern garanti araması. İşte hürriyet ve kanun isteğinin kaynağı ve isteyen zümrenin hangisi olduğu.

- Hürriyetle ilgimiz Batıdaki temelde değildir. Onlar temeldeki birikmeye inkişaf yolu açmak için hürriyet isterler. Biz, kurutucu, bölüşe bölüşe küçültüçü bir temel üzerindeki dayanılmaz ufunetin bunaltısı içinde hürriyet isteriz. Hürriyet Batı'da, ilân edildiğinden çok önce, çok çetin boğuşmalar sonunda zaten kazanılmış bulunmaktadır. Son zafer ânı başlangıcı değil, bir anlamda sonu ilân eder.

Bizde hürriyet, uzun zamandır biriken, derinin altında zonklayan irin birikintisini meydana saçar. Hürriyetten bizlerin, kişiler ve zümreler olarak biraz daha kirlenmiş, biraz daha zayıf, biraz daha fıkara çıkmamız bundandır. Çünkü temelde ne varsa yüze o vurur.

Bizim ekonomik - sosyal bünyemizin temelinde yaşatıcı, üretici birikme yoktur.

- Kolay oluyor mu? Fransa'ya baksana! O kadar bilgi, o kadar kültür o kadar sanat... O kadar teknik... O kadar kan.. Gene öyleyken Cumhuriyetten kaç kere krallıklara döndü.

- Çünkü bünyesindeki derebeylik - krallık kolay sökülüp atılamayacak kadar sağlamdı bu bir.. Bir de, büyük ihtilâli yapan Fransız sermayedarları ihtilâlden sonra işlerini Cumhuriyet düzeni içinde yürütemeyeceklerini anladılar.

Napolyon Fransa'da, derebeyliğin merkezi krallığının devamı değil, bence bir burjuva kralıdır.

- Burjuva kralı olduğu için, burjuva kanunlarını çıkarmıştır. Burjuva kralı olduğğu için bugün hâlâ Fransa'nın en büyük vatandaşı aslında en büyük burjuva örneği sayılabiliyor.

- Ne yapıyorsun hoca?

- Tasfiye hesaplarına bakıyorum paşa emmi?

- Neyin tasfiye hesaplarına?

- Osmanlı İmparatorluğu'nun...

- Demek göçtü mü, çoktan?

- Çoktan evet...

- Nasıl dilin varıyor da söylüyorsun! Sen dörtyüz dirhem Osmanlı değil miydin!

- Osmanlı olduğumdan göçtüğünü herkesten iyi ben bilirim ya...

- Demek bir daha davranıp kalkmak yok mu?

- Aslına bakarsan paşa emmi, bu iş Abdülhamit'le beraber bittiydi.

O gün bu gündür Osmanlı tahtında leşlerden başka birşey yatmıyor!

- Demek sence son padişah!

- Evet, son Osmanlı padişahı Abdülhamit'tir. Yalnız son padişah değil... Osmanlı tarihleri yanlış olarak 33 padişah geldiğini yazar. Aslında bunlar beşi, altıyı geçmez! Aslında Sultan Süleyman bile Osmanlı padişahı sayılmaz.

- Amma yaptın haa...

- Bunun ölçüsü var efendim! Ben bunun ölçüsünü buldum.

- Neymiş?

- Sahici Osmanlı Padişahı mutlaka cimri olacak. Cimri olmayan herif Osmanlı Padişahı sayılmaz. Bunu anlamak için hazinesine bakacaksın. Kimin hazinesi tamtakırsa o herif Osmanlı Padişahı değildir.

- Padişah da aslında kapıkuludur. Osmanlılardan önce de, Osmanlılardan sonra da. Aslında Anadolu'da iki zümre vardı. Kapıdakiler, dışardakiler.

Padişah, Vezir, Beylerbeyi, Şeyhülislâm, Kazasker, Yeniçeri Ağası, devşirme acemi oğlanı... Hepsi beraber kapıdakilerdir.

Birinin padişah olması, ötekinin beyaz cübbeyi sırtlayıp şeyhülislâmlığa geçmesi, bizdeki temelsiz işbölümünün geçici dayanıksız görüntüsünden ibarettir. Bir düşün! Yıldırım Bayezit'den bu yana, bu Osmanoğulları nikâhlı kadın almazlar. Böylece taassup kanunlarını bir yana bırakmışlardır. Çocuklar hep cariyelerden do-

ğar.! Cariyeler Türkten gayrı kadınlardır. 33 kuşaktan 29 kuşak düşün ki hep yabancı kanla çiftleşiyor. Bu çiftleşmeden ilkinde kan yüzde elli yüzde elli... Sonunda binde bir Türk kanı dar çıkıyor.

Bunu söyledim de herifi azkalsın kan boğuyordu. Oysa ben bunu Osmanlı padişahları Osmanlı değil demek için söylemedim. Tersine, böylece, Türk kanını azalta azalta asıl Osmanlılığa yaklaştılar, sahiden, su katılmamış, süt be süt osmanlı oldular demek istedim. Demek istedim ama, gel de sen Türkçü - Turancı Osmanlıya, bunu anlatabil!

Anadolu Türküyle heriflerin bir ilintisi kalmış: Dil... Onun sebebi de nedir bilir misiniz? Bütün Osmanlı sultanları ya kara bilgisizdirler, ya da Arapça, Acemce okumuşlardır. Hoş zaten Türkçe okuma kitabı da yoktu ya... Böylece kara bilgisizlik onları halkın dilinden 300 kelime öğrenmekle dertlerini anlatır hale getiriyordu da o sebepten dili bırakmamışlardı. Türk Selçuk sultanları gibi...

- Evet, son Osmanlı Padişahı Sultan Hamit'tir. Bundan sonrakiler leş dedim: Yakında göreceksiniz! Bu işin Sultan Hamit'te bittiğini bizzat Osmanlı padişahı ilân edecek!

- Ne diye? Biz öldük diye mi ilâhı deli hoca!

- Hayır! Biz öldük diye değil... Ölüm her zaman sessiz değildir çoktan ölmüş olduğu halde, diri görülenler, konuşanlar, gülüp ağlayanlar, adam öldürenler, sevenler sevişenler olur. Bunlara yaşayan ölü derler. Bir insanın sahici yaşayan insan mı, yaşayan ölüm mü olduğunu ayırt etmenin bir tek ölçüsü vardır. Herif kendi yararlı ile yaramazı ayırt edemez olur. Kendisini yaşatacakla öldüreceği seçemez! Buna ben ölüm körlüğü diyorum! Siz bugün neden bu ..... köşkündesiniz! Kovalandığınız için.... Sizi kim kovalıyor? Osmanlılığın düşmanları... Nah şuraya yazıyorum!... dediydi dersiniz. Yakında kendisini kurtarmağa çabalayanları bizzat padişah kovalamağa, bastırıp boğmağa çalışacak! Bu sözümü aklınızda tutun! Şimdi siz, sizi yabancılar kovalıyor, Osmanlıyı kurtarmanızı önlemeye çalışıyor, sanıyorsunuz ya, yakında göreceksiniz ki İngilizler sizinle padişahtan daha kolay uyuşabilirler. Bu ölçüyü aklınızdan hiç çıkarmayın! Kendisini kurtarmağa çabalayana kasteden kim olursa olsun çoktan gebermiş gitmiştir. Artık diriltilmez!

Osmanlılığın özellikleri

Farmason Doktor

- Modern anlamıyle tarihin hiçbir çağında toprak reformu yapılmamış, hâlâ büyük tapu kayıtları kadastroya dayanılmadan Sened-i Hâkanî ile eski vakıfnamelere dayanan bir memlekette Batılı anlamıyle mülkiyet hakkından söz edilebilir mi?

- Mizan'cı Murat'ın gazetesi adına dikkat isterim. **Mizan** ne demek? Ölçü demek! Ölçü adını gazetesine veren herif elbette iyi kötü, doğru - eğri bir ölçüden yanadır. İşte burada, ölçülülükle ölçüsüzlük gene karşılaşıyor. Abdülhamit'in baskı çağını ölçüye vursak imparatorluğa en uygun idare sisteminin bu baskı olduğunu görürüz.

Farmason Doktor

Ana Plân

1895'de, 30 Eylül Pazartesi (1313) ilk Ermeni patırdısı olmuş, 1896 da (1314) 26 Ağustos Çarşamba Banka Vak'ası zuhur etmiştir. Bu sırada İttihat ve Terakki ileri gelenleri, birer yolla Avrupa'ya savuşmuş bulunuyorlardı. Ortada, beş - altı tıbbiyeli çocuk kalmıştı. Bunların başı da Sabri Emin'di.

Bunlar, bir dış müdahaleyi önlemek için, içerde mutlaka bildiriler yayınlama emri almıştı. Dışardan beyannameler de yollanmıştı. Bunları aralık aralık dağıtırken, üç arkadaş yakalandı.

Bu üç arkadaşı kurtarabilmek için, beyanname dağıtmanın ardını kesmemek gerekiyordu. Bu sebeple Emin, çaresiz Münir'e başvurdu. Münir, derbederliği görünce sıvandı. Beyannameyi beraber dağıttılar. Bu hareket, Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin İstanbul'da çok güçlü olduğu sanısını verdi.

Tam bu sırada, bir başka koldan örgütlenen Hacı Ahmet Şeyh Nailî takımı, Şeyh Seyid Abdülkadir'den, suikasta hazır olduğu haberini aldı. Bu sıralarda, Ermeni patırdısı yü-

zünden dış müdahale korkusu vardı. Hacı Ahmet Bey - Şeyh Nailî takımı böyle bir sırada, suikast sonucu meydana gelecek karışıklığı ancak içerde ve dışardaki güçlü Osmanlı İttihat ve Terakki Derneği'nin önleyeceğini düşünerek münasebet aradılar. İttihatçılar suikasttan haberlenecekler, hazır bulunacaklar, padişah öldürülünce, gelip idareyi ele alacaklardı. Bunun için, Paris'ten sınıra yanaşmalı, günü kararlaştırmalıydılar.

Hacı Ahmet, oğlu aracılığıyle İttihatçılarla temas arayınca, oğlu Emin'i bulur. Emin görüşür. Adam, çocuk görerek birşey söylemez. Asıl reisle, ya da, sorumlu biriyle görüşmek ister. Emin, çok kuvvetli olduklarını, çok büyük yerlerde adamları olduğunu söylemiştir. Sadık Paşa'nın yalısına götürmekten başka çare bulamaz. Adamı - Hacı Ahmet'i - çok babayani bulduğundan, söyleyeceği sözün önemine de inanmaz. Münir'i bulup durumu anlatır. Bir yaşlı adamı üzmemek için razı eder. Münir böylece, hazır olmadığı halde, korkunç bir komplonun içine düşmüş bulur kendini... Yalanlar söyler. Bir yandan da, Emin'in Sadık Paşa konağına geldiğini, yakalanan arkadaşlardan biri haber alır. Emin'i söyler. Emin'i takip edenler, Hacı Ahmet'in konağına geldiğini görürler. Hacı Ahmet vasıtasiyle Nadir'i öğrenirler. Bu arada Zaptiye Nazırı (Arap İzzet) ile Sadık Paşa arasında rekabet de vardır. Paşayı bulaştırmak isterler. İşler tamamiyle karışık!... Münir yakalanır, Taşkışla'da mahkeme edilir. Şeref vapuruyla Trablus'a sürülür.

- Bu arada, harem hayatı, - Haremdeki kadınlarla ilinti. -

Farmason Doktor

Karanlık Dünya.

Birinci Bölüm
Yıldız Alacası

1 - 1896 yılında Sultan Hamit, selâmlık dönüşü, bahçesinde canlı hedeflere, silâh talimi yapmaktadır.

Bir adam, kafesten çıkardığı güvercini iki eliyle tutup emir bekler. Padişah "hadi!" işaretini verince kuşu havaya atar, Abdülhamit, telaşsız kolunu kaldırır, vurur. Kuş çırpınarak düşer, yerde ölmüş altı tane güvercin ölüsü vardır. Arkasında duran haremağası ile Saray Müşiri Sadık Paşa, kuşun düşmesini, gözlerini yukardan aşağıya indirerek izlemişlerdir. Aynı zamanda, duvar dibinde duran iki palabıyık koruyucu da ölü kuşu böylece izlerler. Suratları kasılır. Dişlerini gıcırdatırlar, dudaklarını açmadan konuşurlar. "Yaman Osmanlı...", "Belli! Yaman" Bunları söylerken ellerini, farkında olmadan bellerindeki tabancalarına götürmüşlerdir. Hemen çekerler, korkuyla çevrelerine bakarlar. Padişahın arkasında Sadık Paşa'yla beraber, Kürt şeyhi kılıklı bir adam durmakta, olayı saygıyla gözlemektedir. Padişah işaretle şeyhi çağırır. Yanında, açılır kapanır bir masada duran silâh kutusunu göstererek bir de onun atmasını söyler. Şeyh önce olmazlanır, padişah üsteleyince bir silâh alır, havaya atılan kuşu vuramaz. Koruyucular buna çok şaşarlar. Gene ağızlarını pek açmadan fısıldaşırlar: "Hiç boşuna atmazdı bizim şeyh!", "Herifi kuşkulandırmak istemedi". Sultanla şeyh konuşurlar: Sultan, şeyhin memleketini özleyip özlemediğini üsteleyerek sorar. Üçüncü soruda şeyh, özlediğini söyler. Yurddur. "Erkek kısmı yurdunu özler!", "Kadın kısmı...", "Kadın kısmının yurdu karnının doyduğu yerdir hünkârım!" Padişah keyifle güler. Kendisine uğur getirdiğini, Ermeni patırdılarını duası gücüyle kolay atlattığını, daha bir zaman misafiri olursa çok memnun kalacağını söyler. Keyiflidir. Kurnaz, hileci, biraz da kıyıcıdır.

Bu sırada bir yaver, (Sadık Paşa'nın yeğeni Rüştü) koşarak gelir, hünkâra, Zaptiye Nazırı'nın bir raporunu uzatır. Hünkar, zarfı görünce, herkesin kolayca farkedeceği şekilde ürker. (Belki tabancasını elinden yere düşürür.) Alır açar, (parmakları titremektedir) okur,omuzu üstünden Sadık Paşa'ya uzatır. "Hani dağıtılan bildiriler, hıristiyanların işiydi. Bak, tıbbiyeli gâvurlarınmış..." Paşa kâğıdı okurken, padişah, "gel bakalım!" diye yürür. Şeyhin eğildiğini görmemiş-

tir. Koruyucular gene fısıldaşırlar: "Bunca silâhşör adam kâğıttan niçin korkar bu kadar..." "Silâh başka kağıt başka... Kâğıt korkuludur."

Bu sırada, şeyh yanlarına yaklaşmıştır. Gözleri, uzaklaşmakta olan padişaha dikili, dişleri arasından sorar:

- Korkmadınız ya atıcılığından...

- Korkmak neymiş bey...

- Demek sözünüzdesiniz!

- Sözümüzdeyiz biz.... Dilediğin anda vurur düşürürüz!..

Şeyh, hain hain güler.

2 - Zaptiye Nazırı Rüstem Paşa sarayın (mabeynin) bir odasında, padişaha yolladığı raporun karşılığını beklemektedir. Dalgındır, gözlerinden arada bir çok hain, çok pis bir ışıltı geçer. Ayak seslerini duymadığı için kapı açılırken ellerini biribirine sürerken bir an öylece durur, ürkek döner. Hünkârı görünce iki kat eğilir. Hünkâr, haremağasına kapıyı kapatıp çekilmesini işaretle ferman eder. İki paşa, padişahın izniyle Jön Türkler meselesini tartışırlar. Sadık Paşa, dağıtılan bildirilerin Ermeni, ya da Ulah, ya da, Rumların işi olduğunda ısrar eder. Eğer tıbbiyeliler yapmışlarsa bile, bunu ciddiye almak doğru değildir. Çocuklar bunu bir oyun saymaktadırlar. Okulu bitirip doktor olunca, yaşamının hayıhuyu içinde bir daha akıllarına bile getirmeyecekler, getirseler bile pişmanlık duyacaklardır. Bu sebeple, kararlaştırıldığı üzere, sert davranmamak, biraz ürkütüp bırakmak doğrudur.

Zaptiye Nazırı bu inançta değildir. Yılanın başı küçükken ezilmelidir kurt yavrusu kurt olur. Bunlar, - yani bu millet - yumuşaklıktan anlamaz. Sertlik, yalnız bunları değil, böyle oyunlara yeltenecek ötekileri de sindirecektir. Bunun çıkarı budur.

Padişah, biraz düşünür. Kaç kişinin yakalandığını sorar. (3 kişidir). Kaçıncı sınıf? (Son sınıf)... İyice araştırın başkaları var mı, yok mu anlamağa çalışın. Sorgu sonucunda ne yapılacağını düşüneceğim.

Zaptiye Nazırı çıkar. Padişah'la Sadık Paşa konuşurlar. Sadık Paşa ile padişahın münasebeti... Padişahın Sadık Paşa'ya güveninin nereden geldiği... Saraydaki öteki paşaların Sadık Paşa'yı kıskandıkları anlaşılır. Paşa, sorguda bir hünkâr yaveri bulundurmak kararlarını padişaha hatırlatır. Padişah, "evet, senden biri bulunsun" der. "Görüşecekleri vardır, bekliyorum" der, paşa çıkar. Yeğeni Rüştü'yü sorguda bulunmakla görevlendirir. Rüştü bir an belli belirsiz sarsılır. Sonra kılıcını tutarak hızlı hızlı yürür.

3 - Zaptiye Nazırı'nın konağına gelir. Başhafiye Kara Ali'yi görür. Saraydan, sorguda bulunmak üzere yollandığını söyler. Kara Ali bundan sıkılır ama, belli etmemeye çalışır.

Sorgu başlar. Kara Ali ile Zaptiye Nazırı tıbbiye öğrencisini şaşırtmak için önceden başkalarına yaptıkları gibi sorguya girişirler. Biri yumuşak, biri inadına serttir. Şaşırtıcı sorular biribirini kovalar. Bu iş olurken Rüştü, sanki söylenenleri duymuyormuş gibi, kalın bir cildi karıştırmaktadır.

İkinci Bölüm
Düka Münir

1 - Bir kürtaj sahnesi. - Dükadan gebe kalmış kocalı kadın. - Doktor, Düka'nın Fransızca hocası. Düka kürtajda yardımcılık eder. Kadın, ne zaman aşka hazır olabileceğini doktordan sormasını ister Münir'den, doktor söyler. O gece bekliyordur Münir'i...

Kayıkta gelirken kadın - erkek münasebeti üzerine konuşma. -

Münir yalıya gelir. Oltalarını önüne alır. Onları parlatmakla, düzeltmekle, yenilemekle uğraşırken paşa gelir. Münir dalgın olduğu için karşılamağa inmez!

Paşa, doğru hareme gidecekken vazgeçip Münir'in odasına çıkar.

Münir paşayı saygıyla karşılar. Babasından mektup alıp almadığını, bugün balığa çıkıp çıkmadığını sorar. Mek-

tup almamıştır, balığa çıkmıştır ama, hiçbir şey tutamamıştır. Bana mezelik levrek tutmuştur mutlaka demiştir, der. Sonra kahve isteyip yanındakileri defeder. Yakalanan tıbbiyelilerden açar. Tanıyıp tanımadığını sorar (adlarını kâğıttan okuyarak) tanır Münir. Ama hürriyetçilikle hiçbir ilintisi yoktur. Hürriyet hakkındaki düşüncelerini, ilerisi için neler tasarladığını anlatır.

2 - Sadık Paşa'nın yalısı. - Harem. - Paşa'nın üç tane odalığı vardır. - Küçük odalık morfinmandır. - Morfini ona paşanın yeğeni Rüştü getirecektir. Rüştü'nün gelmediğini küçük cariye haber verince kadın deliye döner. Sevici olan büyük odalık sakinleştirmeye çalışır. Bu sırada, paşanın geldiği haberi alınır. Küçük cariyeyi dolaba yollar. Cariye Rüştü'nün bu gece gelmeyeceğini söyleyince kadın büsbütün çıldırır. Büyük odalık ne yapacağını şaşırır, meseleyi anlamak için gider. Bu sırada, ortanca odalık gelir. Bu geceki nöbetini kendisine verirse morfin bulacağını söyler. Küçük odalık zaten paşadan iğrendiğini söyler. Kadın morfini verir. Büyük odalık geldiği zaman küçük odalık morfini yapmış rahatlamıştır. Paşayı karşılamağa inmiyeceğini, sırasını ortancaya bıraktığını, aybaşı olduğunu söylemesini söyler. Ortanca odalığın çocuk istediği üstünde konuşurlarken paşanın hareme geçmek üzere olduğu haberi gelir, büyük odalık koşar.

Paşa, haremde karşılanır. (Tıpkı selâmlıkta olduğu gibi.)

Küçük odalığı sorar, hastalığını haber alınca biraz bozulur.

3 - Paşa'nın yatak odası. - Rakı tepsisi. - Sonunda ortanca kadın kuvvet macunu koyar şerbete... Paşa'ya içirir. Kendisi de birkaç parmak yer!.. (Bunu belki seviciler iğrenerek, ayıplayarak gözetlerler.) Ortanca odalık paşaya şerbeti götürürken berikiler biribirlerine sarılırlar. Dünya zevkinden haberi yok kaltağın derler.

Üçüncü Bölüm

Karanlık Dünya

1 - Münir odasında bir kitap okumaktadır. Bir aralık bırakır, yakalanmış arkadaşlarını düşünür. Bu sırada, bir uşak Sabri adında bir arkadaşının kendisini görmek istediğini söyler.

Sabri de tıbbiyelidir. Jön Türklerle ilgisi vardır. Arkadaşların bildiri işinden sanık olarak yakalandıklarını, eğer bu gece bildiri dağıtabilirlerse belki kurtulacaklarını bunun için sandalı olan... arkadaşa başvurduğunu, fakat herifin korkudan gelmeyi göze alamadığını, kendisine başvurmak zorunda kaldığını, istediği şeyin dört arkadaşı karşıya bırakmak olduğunu söyler.

Münir, bir an düşünür, reddedemez, peki der!.. Arkadaşlar bildirilerle bir arsada bekleyeceklerdir. Saate bakarlar hazırlığa başlarlar. Münir, dükalığını göstermiştir. Balık takımlarını her ihtimale karşı yanlarına alacaklardır. Kötüsü gelirse balığa çıktıkları iddia edilecektir.

Kayığı denize indirip binerler. Arkadaşlarının beklediği yere giderler. Üç arkadaş bekleyecekken yalnız iki kişi bulurlar. Üçüncü arkadaş korkmuş, gelmemiştir.

Münir'le delikanlılardan biri küreğe geçer. Karşı kıyıyı tutarlar. Yaklaşınca Sabri durdurur, dağıtılacak bildirileri arkadaşlarıyle bölüşürken Münir, gelmeyen arkadaşın yerine kendisinin dağıtacağını söyler. Ötekilerin gözleri yaşarır. Sandalı iskeleye bağlayıp çıkarlar.

Bildirileri dağıtmağa girişirler. Münir için bu gerçekten bir oyundur. Bir spordur. Hiç korku duymaz. Kayığa en sonra gelir. Dönerler.

2 - Sabahleyin namaza giden, işe giden insanlar, bildirileri, zarfları görüp dehşete kapılırlar. Biri, bir karakola bildiriyi götürür. Polisler telâşla fırlarlar.

Sorguda... Yakalanan çocuklardan birisi sonderece bitkindir, fakat direnir, inkâr eder. Birkaç yumruk atıp bayıltır-

lar. Sürüyüp götürürler. Öteki arkadaşı getirirler. Arkadaşını kan içinde baygın görmüştür. Öldü mü? diye sorar, geberdi derler. Büsbütün dehşete kapılır. Bu sırada, içeriye ardarda zaptiyeler, hafiyeler, ellerinde bildirilerle girerler. Olup bitenlere ilgisiz tanıklık eden yaver Rüştü, bildirilerden birini alıp saraya götürmek üzere çıkar. Zaptiye Nazırı deliye dönmüştür. Geberteceğim bunları, derilerini yüzeceğim derken (bu arada, birkaç da bildiriyi gördüğü halde haber vermeyeni, döverek tepeleyerek getirirler.) İçeriye bir başka hafiye girer. Sabri adındaki tıbbiyeliyi, Sadık Paşa yalısına kadar izlediğini, yalıya girdiğini, ancak dört saat sonra yani sabaha karşı çıktığını, şimdi evine gittiğini söyler. Zaptiye Nazırı ile Kara Ali, neye uğradıklarını şaşırırlar. Durumu Sadık Paşa'ya haber verdiğinden, avın ellerinden kaçtığından, padişahın gözüne gene Sadık Paşa denilen aptalın gireceğinden konuşup öfkeden deliye dönerler. Bu sözleri dinleyen sanık delikanlı dehşete kapılır. Sabri'nin kendilerini ele verdiğini sanır, daha evvel davranmak için, her şeyi söyliyeceğim, asıl elebaşı Sabri'dir, diye bağırır.

Herifler şaşırıp dönerler. Oturturlar.

Delikanlı, 1889'da diye anlatmağa başlar.

3 - Münir, ortanca odalığı muayene etmektedir. Kadın, gebe olduğu iddiasındadır. Münir birşey görmez, Kadın açılıp saçılır. Yanındakileri çıkarır. Eni - konu delikanlıyı kışkırtır. Kadınlardan açar. (Belki kürtaj yaptırdığı kadından açar.) Münir sıkılır. Savuşmak isterken küçük cariye gelir. (Paşa o gece sarayda kalmıştır.) Münire bir arkadaşının geldiğini, kendisini görmek istediğini söyler. Münirse kurtuluş sayar. Dışarı çıkarken öteki odalıkların gözetlediğini sezer.

Sabri gelmiştir. Bu kez çok daha kolay bir yardım istemektedir. Bu da artık son yardım olacaktır. Münir'in, kürtaj yaptırdığı kadınla randevusu vardır. Başından savmak için, ha ha der. Canı da sıkılmıştır ama, belli etmemeye çalışmaktadır. Üvey dayısı vardır Sabri'nin, şeyhlerle filân ilgili bir adamdır. Seraskerkapısı'nda... Başkanıdır. Dün apansız gel-

miş, komitanın sorumlularından biriyle görüşmek istediğini söylemiştir. Bunda inat etmektedir. Herhalde, söyleyeceği, saçma birşey olacaktır, fakat, bunu aklına koymuş olduğundan Sabri beceremezse kendisi kendibaşına, böyle birini arayıp bulacaktır. Daha önce aklı sıra Sabri'nin ağzını aramış, komitanın gücünü sormuştur. Sabri de yalanları eğlenmek için atmıştır. Şimdi yahu dayıbey, Komita dediğin bir ben, yani yeğenin Sabri, bir de Allah diyememektedir. Münir'den istediği, dayısını komita sorumlusu gibi dinlemekten ibarettir. Söyleyeceğinin saçmalığını dini gibi bilmektedir. Eğer savabilirse, birşeyler uydurup kendisi savacak, savamazsa söylediğini kendisine söyleyecektir. Gerisine artık karışmayacaktır. Münir, saatına bakar. Bu sırada, kayıkçı sandalın hazır olduğunu haber verir. Ateş balığına çıkacaktır. İzin ister Münir. - Olur der baştansavma..

Sabri çıkar, hafiye ardına takılır.

Dördüncü Bölüm

Açmaz.

1 - Kadınla sevişme sahnesi. - Münir, gene saatine bakar. (Bu gece Sabri'nin dayısı gelecektir. Bu sebeple sabaha kadar kalamayacağını kadına söyler. Kadın somurtur, kızar. Tekrar sevişirler. Çıkar. (Çıkarken Münir'in pazı kuvveti, silahlılığı) Sandala iner, çalakürek yalıyı tutar, kimse aradı mı beni diye sorar. Birisi yukarda beklemektedir.

Münir, özür dileyerek içeri girer. (Sabri'nin dayısı Hacı Ahmet Bey)... İkisi karşılıklı biribirlerini gözden geçirip ölçer biçerler. Çok sevimli bir adamdır dayı bey...

Meseleyi açar. Başında ufak görmüştür ama, Sadık Paşa'nın yalısı tekbaşına güven verici bir haldir.

Durumu açar. Münir dinledikçe dehşete kapılır.

Dayı, bir suikast hazırlığından söz etmektedir. Durum derhal Paris'teki merkeze yazılmalı, buradaki komitalar da, idareyi ele almak için hazırlanmalıdırlar. Suikast yüzde yüz başarılı olacaktır. Eğer kendilerince bir diyecekleri varsa,

sözgelimi, tarih değişikliği isterlerse bu da acele bilinmelidir. Münir, gittikçe telâşlanır. Dayı, bunu, söylediklerinin korkunçluğuna verir. Münir, Paris'e yazacağını kekeleyerek söyler, adamı yolcu eder.

Bunu da bir hafiye izlemektedir.

2 - Mektubun karşılığı gelmiştir. Bunu Sabri, Münir'e söylemektedir. Ne yapacağız diye düşünürler. Münir, dayı beyin söylediklerini Sabri'den sakladığı için, konuşma hem tatsızdır, hem de anlamsız... Münir, dayı beyle görüşmek ister.

Dayı bey Münir görüşmesi. - Münir, doğruyu söyler. Adam pek bozulmaz. Öyleyse şimdi ikimiz de bir komita olduk der. Durumun içyüzünü, suikastta kimlerin bulunduğunu, gerçek güçlerini açıklar. Bu sırada, Münir gelir, arkadaşların salıverildiğini müjdeler. Aklısıra bildiri dağıtmalarının sonucudur bu salıverme! Münir sevinçlidir. Asıl büyük toplantıya karar verilir. Bu toplantıya dayı da bir iki arkadaş getirecektir. Toplantı koruda yapılacaktır.

3 - Münir'le Frenk doktor balıkta. - Cöntürk'lükten açar Münir, Osmanlılık üstüne konuşurlar. Münir'in aklı büsbütün dağılır. (O gece büyük toplantıya gidecektir. Bu sebeple hocasından akıl almak istemiştir. O zamana kadar, hocasının arada bir açtığı Osmanlılık meselesini pek umursamamıştır.) Büyük bir balığı sandalın küpeştesine kadar çıkardığı halde, kaçırır.

Gece. Büyük toplantı. Provakatör Nadir ağız arar. Hepsinden de serttir. Sonunda dayı, çok önemli bir işi bozmağa kalktıkları geri bıraktıkları için Paris'dekilerin kovulmasını ister. Meseleyi açmak zorunda kalır. Paris'dekiler kovulur. Yeni bir defter yapılır. Numaralar koyulur. Şifre tesbit edilir. (Ya da, suikast günü kararlaştırılır.) Defterin Münir tarafından, Sadık Paşa yalısında saklanmasının en uygun olacağını, çünkü kimsenin bundan şüphelenmeyeceğini Nadir söyler. Kabul edilir.

Yakalanırlar.

Beşinci Bölüm
Yaşasın Hürriyet...

1 - 10 Temmuz 1908 günü sabahı. İstanbul'un hiç birşeyden haberi yok. Münir tekbaşına sokakları dolaşır. Herkes işiyle güçüyle uğraşmaktadır... Sabri'ye gider. Sabri'nin bile haberi yoktur. Beraber sokağa çıkarlar. Sabri dehşete düşer bu ilgisizlikten. Derken millet sokağa uğrar. Bir hayıhuy... Akşamı tutarlar. Saraya gitmek işini Münir önler.

2 - Derken bir uğultu duyulur. Gazetedeki tebliği okur, arar, bulur 93'deki tebliğle karşılaştırır, dışarı fırlar. **Serbesti** başyazarı Hasan Fehmi'nin köprü üstünde vurulması sonucu gösterilir. Bir gazete idaresi... Münir, Sabri... Tevkifler. Katili lânetleme yazısını koyar Münir.

3 - Gazete kapatılır. Sabri nezarete alınır. Münir cemiyetten istifa eder. Bu sırada, eski devrin adamlarından Halim Bey gelmiştir. Elinde bir gazete imtiyazı vardır. Biraz önce alınmış Halim Bey'in hürriyetçiliği... Beraber çalışma teklif eder, Halim Bey... Münir yanaşmaz. İdare memuru gelir, dağıtıcıların gazeteyi almadıklarını söyler.

Altıncı Bölüm
Yaşasın Şeriat

1 - 31 Mart vak'ası. -
Halim Bey'in hanımı!.. Kürtaj olan hanımın ortağı...
Halim Bey'in şeriatçılığı...

2 - Hareket ordusu... - Halim Bey'in devrimciliği. Münir'i gözetleyen hafiye... (Halim Bey'in küçük karısı haber verir. Kıza sulanıyormuş herif!..)

3 - Halim Bey'in evini bastırır Münir. Tam bu sırada gelen Halim Bey, cemiyetle işim bozulmasın diye, evdeki herifin polis olduğunu söyleyemez. Haberim var, der içeri girer, kapıyı hışımla örter. Dobra Halim Bey, kavat Halim Bey olur.

Yedinci Bölüm
Gene Açmaz...

1 - Balkan Savaşı...

Büyük kabine. - Babıali Baskını... Bu kez Sabri haber getirir. Münir yaralıdır. Kitaplara dalmıştır.

2 - Karşı suikast hazırlıkları... Münir'e teklif... Girmez böyle pis işlere... Vazgeçirmeye çabalar. Ama, gidip söylemez de... Durumdan herkesin haberi de vardır. (Bilhassa İttihatçıların...)

3 - Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi. - Yakalanış. Sürgün gemisinde Patriyot Ömer'le konuşma... - Bir kayık gelir Münir, gemiden çıkmadan geri dönecektir. Cemal Bey, özür dilemektedir. Patriyot'un durumu birden değişir.

Yedi bölüm. 21 Parça. Her parça 15 sayfa olsa 320 sayfa eder ki tamamdır!

Farmason Doktor

Birinci sıradaki tipler:

1 - Çerkes Kâzım (Mahmut Şevket suikastında komplo şefi.) Patriyot'un dünyadaki biricik gerçek dostu. Onikilerle ahbap!.. Tevfik. - Çerkes Ziya. Ahmet Bey komplosunda var.

2 - Patriyot Ömer. (Prototip'i Yakup Cemil.) Gözlerimi kaparım, vazifemi yaparım diyenlerden. Tipik emir kulu. Bir bakıma da idealist inanmış. Babıali baskıncılarından. Pire Mehmet Sokağına gidenlerden...

3 - Levantenler (Doktor Françesko'nun dostu Karasu.)

4 - Belki bir Selânikli. Yerli tüccar. Hayriye tüccarlarının geleneğini sürdürmek ister.

5 - Bedestanlı Halim Efendi. Abdülhamit'e taparken damadı aracılığıyle ittihatçılara çatıp bedestanı bırakırak zahireciliğe başlamış. Azınlıklara düşman kesilmiş. Abdülhamit düşmanı. Kavat olur sonunda...

6 - Zehrap Efendi. İttihat ve Terakki 'ye gerçekten inanmış bir yazar - Gazeteci. İttihatçı olarak Münir'in karşısına çıkar.

7 - Nadir. - Provakatör - Hafiye.

8 - Kara Ali. Zaptiye Nazırı'nın baş hafiyesi. Kollamak bahanesiyle arada bir Sadık Paşa'ya da gelir, Zaptiye Nazırı'nın sırlarını verir.

İki yana çalışmakta görünmektedir ama, aslında Zaptiye Nazırı'na sadıktır. Sadık Paşa'yı aldatmağa çalışmaktadır. Bu Kara Ali, Münir'in Rüştiye arkadaşıdır. Biraz kumarcı, biraz külhanbeyi, biraz da zanparadır. Karayağız - Yakışıklı. Gözünü budaktan sakınmaz. Halim Efendi'nin evinde Münir'i gözetlerken Halim Efendi'nin iki karısını baştan çıkarır, sonunda, kızına gözkoyar. Bunun üzerine gelini - Münir'in sevgilisi - durumu Münir'e haber verir. Münir, İttihatçılara düşman Çerkes Kâzım takımı, Topal Tevfik, Çerkes Hasan ve İtilâfçı mahalle imamı, ordudan atılmış, diğer iki emekli subayla evi bastırır.

Halim Efendi, haberim var demek zorunda kalır. Topal Tevfik, Allah belânı versin bedestanlı, sen, Hacı Halim değil, kavat Halimmişsin! diye bağırır.

- Kişiler: **Erkek:** 1 - Abdülhamit. 2 - Sadık Paşa; 3 - Nizameddin Paşa, 4 - Birinci tıbbiyeli, 5 - İkinci tıbbiyeli, 6 - Üçüncü tıbbiyeli, 7 - Münir, 8 - Emin, 9 - Hacı Ahmet Bey, 10 - Doktor Françesko, 11 - Çerkes Kâzım, 12 - Patriyot Ömer, 13 - Topal Tevfik, 14 - Çerkes Hasan, 15 - İmam, 16 - Birinci emekli subay, 17 - İkinci emekli subay, 18 - Selim Sırrı, 19 - Filozof Rıza Tevfik, 20 - Mahmut Şevket Paşa, 21 - Nazım Paşa, 22 - Enver, 23 - Talât, 24 - Yakup Cemil, 25 - Volkancı Vahdetî, 26 - Halim Efendi Bedestanî, 27 - Cemal Paşa, 28 - Zehrap Efendi, 29 - Kara Ali, 30 - Ahmet Bey'in birinci arkadaşı, 31 - İkinci arkadaşı, 32 - Üçüncü arkadaşı,

Kadınlar: 1 - Madam Françesko, 2 - Şahende Hanım, 3 Mihrengiz, 4 - Sadberk, 5 - Pakize, 6 - Canan 7 - Halim'in kızı Leyla, 8 - Münir'in dadısı Halim'in karıları, Emin'in üç arkadaşı, mahalleliden yedi baskıncı. Toplam kadınlı erkekli 50 kişi.

Yıldız Alacası - (Ya da) -
Farmason Doktor
Birinci Bölüm: *Yıldız Alacası.*
a) Padişahın nişan talimi.
b) Yakalanan tıbbiyeliler.
c) Paşaların çekişmesi.
İkinci Bölüm: *Düka Münir.*
a) Kürtaj.
b) Yandaki yalıdan hastaya çağrılır. Bu kez çocuk isteyen kadın. - Münir kaç zamandır uğramamış.
c) Paşayla görüşme. (Namık Kemal, Mithat Paşa meselesi. Paşayla görüşüle)
Üçüncü Bölüm: *Karanlık Dünya.*
a) Emin'in gelişi.
b) Bildiri dağıtımı.
c) Sorgu ve bildiri dağıtımıyle Emin'in Münir'in evine geldiğinin polisçe tesbiti. Yakalananlardan birinin Emin'i ele vermesi.
Dördüncü Bölüm: *Karanlık Dünya*
a) Bir konuşma. Prens Sabahattin'ci.
b) Emin'in ikinci gelişi. Konuşma. Hacı Ahmet Bey'in gelişi. Hacı Ahmet Bey, Münir de var mı? diye sormuş. Böylece aklına getirmiş Emin'in, var demiş. Öyleyse Münir'e güvenirim, demiş adam.
c) Bir sevişme - Kürtaj olan kadınla. - (Belki kadın evde bekliyordu).
Beşinci Kısım: *Açmaz.*
a) Ahmet Bey'in gelişi. Büyük komplo. Münir bunalır.
b) Mektubun karşılığı gelmiştir. Ahmet Bey'le görüşme. Beraber iş göreceklerken buna karar veremezler.
c) Doktorla Osmanlılık üstüne konuşma.
Altıncı Kısım: Emin koşarak gelir. Müjde verir. Arkadaşlar kurtulmuşlardır.

Farmason Doktor

1. Giriş.

Abdülhamit'in sarayında, padişahın, güvercinlerden canlı hedeflere nişan talimi yapması. - Rehin tutulan Kürt Beyi, Kürt muhafızlar. - Yakalanan tıbbiyelilerin curnali gelir.

2. Kürtaj. - Tıbbiyenin son sınıfındaki doktor Münir. Fransızca hocası Françesko kürtaj yapar. - Kadın, antikacı Halim Efendinin gelini. Halim Efendi: İç bedestan esnaf kâhyası. -

3. Emin gelir. Münir'den yardım ister. Beraber bildiri dağıtırlar o gece. - Gene o gece Münir, bitişik komşu yalıya zanparalığa gider. (Kadın çocuk istiyor.)

4. Sorgudaki delikanlılar. - Sorgu sırasında bildiri dağıtıldığı haberi gelir. - Adamlar yakalanmıştır. Emin'i izleyen hafiye, Münir'in evine girdiğini bildirir.

5. Emin gelir. - Babasiyle, Münir'i görüştürmek ister. Münir önce razı olmaz. Sonra, babayı merak ederek kabul eder. İşin zaten ciddi hiç bir yanı yoktur. Baba ile konuşur. (Hafiye takibi.) Münir, duyduklariyle dehşete düşer. Françesko ile ilk defa memleket gerçeklerini konuşur balıkta...

Françesko'nun karısı ile münasebeti. Mektubu Fransız postanesine Madam Françesko götürür.

6. Halim Efendi'nin evinde hafiyeyi kadın Münir'e söyler. Münir kızar. Halim Efendi'ye oyun oynamak için Patriyot'u bulur. Patriyot, ben çaresine bakarım der. Baskını ....

Yıldız Alacası

1 - Abdülhamit'in dramı - (Osmanlı toplumunun dramı.)

Bu dramın çeşitli zümrelerin kişilerinde yansıması!

a) Hırsız paşa,

b) Namuslu Osmanlı paşası,

c) Ajan hürriyetçi,

d) Namuslu hürriyetçi,

e) Ne ajan, ne de namuslu hürriyetçi olmadığı halde, kabadayılıkla bu işe katılan alık adam (doktor Münir) Ne batmakla ne de batırmakla, ne de, batırmamakla ilgilenmeyen, fakat hem batmakla, hem batmamakla çok ilgili olarak yaşayan adamlar.

2 - İlk Osmanlı (Osman Bey) in alternatifi son Osmanlı (Abdülhamit) in dramı.

3 - İlk Osmanlı Beyi çevresinde toplanan namuslu Osmanlılarla, son Osmanlı'nın çevresinde toplanan namuslu Osmanlılar. (Bunların tersini temsil eden namussuzlar.)

4 - Osman Bey'in tarih yüzüne çıktığı zamanki dış dünya ile, Abdülhamit'in yaşadığı zamanki dış dünya. (Bu iki dünya birbirinin zıddı olduğu halde, garip bir rastlantı ile Anadolu benzerlik gösterir.)

5 - Batılaşmayı, Doğu'yu savunma alternatifi olarak görmenin yanlışlığı.

6 - 43 milyonla beraberken yalnızlığa düşmüş adamın (Abdülhamit'in) dramı.

- Tarihsel şartlar, Abdülhamit'i, Batıya karşı ap açık boğuşmaya ittiği halde, iç ve dış durumlar onu bundan alıkoyuyorlardı. (Parçalanma kanunu budur.)

- Er - geç, iç ve dış şartlarla parçalanma mukadder idiyse, vuruşarak parçalanmayı seçmemek. Ancak kaybedecek çok şeyi olanların düştükleri hatadır. (Yani benim elimde ölmesin de, öldükten sonra n'olursa olsun hesabı!)

Yıldız Alacası

1 - Abdülhamit'in özelliği ile, herhangi bir Anadolu delikanlısının özelliği. (Ancak Anadolu halkına bağlı kalmakla Abdülhamit'i aşmak mümkündür. Yoksa Batı'ya uşak yazılmakla, hele ki bedava uşak yazılmakla değil)...

2 - Türk Osman, her zaman Abdülhamit'ten daha güçlü, daha güvenli olmuştur. Abdülhamit, kendi kaderiyle imparatorluğun kaderini içiçe gördüğünden, geleceğe korkuyla bakıyordu. Oysa Türk Osman'ın, geleceğinden hiçbir korkusu yoktu. Bir şiir sembolü olarak biz bu işe, bir aşiretten ci-

hangirane (aslında girane değil, resmen cihangir) bir devlet çıkarmak için sıvanmıştık. Yeni şartları, o şartlara uymasını bilen kişileri bulur bulmaz, gene, sıvanıp aynı sonuca yöneleceğimize ve başarı sağlayacağımıza hiç şüphesi yoktu, Türk Osman'ın... (Bu başarının, tıpatıp tarihte kalan Osmanlı başarısına benzeyeceğini zannedenler, okuduklarını ancak hayvanca anlayan, yarı deliler, budalalar ve erken bunamışlardır). Böyleleri de memleketimizde vardır, kitaplar bile yazmaktadırlar. Bunların seviyesi, böyle olmayanları böyleymiş gibi suçlamaya yeltenen aptalların ve satılmışların seviyesidir.

3 - Tarihte hiçbir ölü dirilmez, hiçbir zorunlu dağılmışlık tıpatıp eskisi gibi yeniden toplanamaz. Osmanlılık, gerçek Osmanlıların birleşik gayretiyle öldürülmüştür. Bunun nedeni, bu cinayetin işlendiği dönemde gerçek kurtuluş yolunun görülemez olmasındandır. Bizim istediğimiz, Osmanlılar tarafından öldürülmüş olanla sağ kalanların yeni bir keyfiyete geçirilmesi ödevinin yerine getirilmesidir. Sağ kalanlar halk kitleleri ve onların tarih içinde taşıdıkları birikimdir. (Yani, çöken dağılan Roma'dan sonra Batıda yeniden dirilenler neyse...)

Yıldız Alacası (**Farmason Doktor**)

1 - Nadir Bey'in, arkadaşlarını bilerek ve bilmiyerek yakalatması Von der Goltz Paşa'nın, padişahı askeri ayaklanma veya askerlerce hazırlanacak bir öldürme davranışıyle korkutma teklifi. Alman büyük Genel Kurmayına ve Alman Şansölyesine gönderdiği şifreli rapor. (Anadolu - Bağdat demiryolu anlaşmasını imzalatmağa zorlamak için)

2 - Romanın ana meselesi bu raporun ışığında değerlendirilebilir mi?

3 - Osmanlılıkta çoktanberi hiçbir önemli iş, artık, yabancı etkenlerin dışında tutulup geliştirilemiyordu.

Farmason Doktor

1 - Kürtaj sahnesi.

2 - Padişahın canlı hedefler üzerinde silâh idmanı.

Bu idman aynı zamanda, kendisini herhangi bir suikasta karşı koruma idmanıdır da. (Belki paşalar da yanındadır) Bu sırada, suikast yapmağa hazır koruyucular... (Tehlikeyi uzakta sanırken arkasında durduğunu bilememek.)

3 - Bir zanparalık vak'ası.
4 - Bir bildiri yayınlama vak'ası.
5 - Bir zanpara baskını sahnesi.
6 - Bir sorgu sahnesi.
7 - Yeniden gizli örgüte sıvanma.
Bu sıvanmanın hafiyelere kolaylık sağlaması.
8 - Gittikçe daralan hafiye çemberi.
9 - Bir inkılâpçının provakatör oluşu.
10 - Yakalanış. (Sürgün.)

Fikir meseleleri:

a) Osmanlılığın doğuşunda ve gelişmesindeki özellikler.

b) İstibdat yıllarında İstanbul'daki kadın - erkek münasebetleri.

c) Mahallenin namus anlayışı. Buna karşı aldığı tedbirler.

d) Gizli parti kurarak despotlukla boğuşma şartları.

e) Kapıdakiler arasındaki çıkar çekişmeleri.

Farmason Doktor

I - Kürtaj sahnesi.

1 - Padişahın silâh idmanı. Rehin Kürt şeyhi - Kürt koruyucular. İki paşa. - Okullar Nazırı'nın, Jön Türk yakalandığına dair raporu. Sorgunun paşalardan birine verilmesi. (Sert paşaya). -

2 - Kürtaj sahnesi. - Halim Efendi'nin hali. - Münir asiste eder Françesko çocuğu alır. - Eve dönüş. (Emin beklemektedir.) Münir, sandalla karşıya geçirmeyi kabul eder. (Celâl reddetmiştir. Celal = Patriyot) Beraber gider Münir, bildiri dağıtmağa katılır.

3 - Emin gelir, Münir'den bir hizmet daha ister. (Bu hizmet çok önemsizdir (!) amcasiyle konuşacak, Emin'e za-

man kazandıracaktır.) Münir, önce biraz direnir, yalana koşulmaktan hoşlanmaz ama sonra kabul eder. Çok önemli bir işi olduğu bahanesiyle Emin'i savar. Konuşurken bir yandan da traş olmakta, hazırlanmaktadır. Sert paşanın yalısına geçer. Ortanca kadınla yatar.

Emin'in amcasiyle konuşma! Münir, çok korkunç bir sırrı öğrenmiştir, dehşete düşer. Yalan söyler. Paris'e mektubu yazmayı vadeder. Vakit kazandığına sevinir. Emin'le konuşurlar. Françesko'nun karısıyla yollarlar mektubu postahaneye. (Kadınla da sevişmektedir Münir.)

4 - Patriyot Celâl'in işe karışması. - Emin defolsun gitsin. - Neden? Söylemez Patriyot önce... Patriyot'u yıldırır Münir. - (İşin içyüzünü söylemeden olmaz.) (Halim sarayın antikacısı. Mal sattıkça, paşaya komisyon veriyor. Sarayla ilintisi olduğu için, kendisini padişahın akrabası sayıyor Halim Efendi. - Baskın. - Kırat Hacı Halim Efendi'nin Kavat Hacı Halim Efendi oluşu. -

Yıldız Alacası

Sayfa 161 - **İnkılâp Hareketleri** - Kuran.

1897. - Padişahın indirilmesi. Mekâtip - i Askeriye Müfettişi Zülüflü İsmail Paşa yakalanıyor. (Nadir Bey'in ihbariyle. - Ya da çözülmesiyle.) Arap İzzet ve Boşnak Kâmil vasıtasiyle sarayda sorguya çekilmişler. Neticede Sakarya vapuruyla sürülmüşlerdir.

1. Yıldız'da bir silâh talimi. Rehin tutulan bir Bey. - Tehlikeli koruyucular. - Bir jurnal. - (Belki yakalanmaları için ihbarname.) Padişahın önünde iki paşanın çekişmesi. - Tıbbiyelileri yakalama emri.

2. Bir kürtaj sahnesi. (Çocuk istemeyen kadın.) - Bir zanparalık gecesi. - Her ne bahasına olursa olsun çocuk istiyen kadın. - Gülnihal Kalfa . - (Halim Efendi'nin gelini.) Subay oğlu Almanya'da stajda. - Sadık Paşa'nın dördüncü karısı. - Kadınlardan birincisiyle üçüncüsü sevişiyor. Birinci kadın aynı zamanda dördüncü kadına da göz koymuş. İkinci kadın hasta. - (Belki verem, belki morfinman) Paşa, Mü-

nir'in babasiyle arkadaşmış. Münir elinde büyümüş. Paşayla çok zaman tavla oynuyorlar. (Yahut dama) Haremin resmi doktoru sayılıyor Münir.

3. Münir'in arkadaşı Emin gelir. Arkadaşlarının yakalandığını söyler. Bildirileri dağıtmak lâzımdır. - Münir, Emin'le arkadaşlarını kayığına bindirip İstanbul'a götürmeyi kabul eder. Son dakikada arkadaşlardan biri korkup gelmeyince, Münir de sıvanır. Bildiriler dağıtılır. (Belki Münir yakalanma tehlikesi atlatır.) Yakalanan tıbbiyelilerin sorguda sıkıştırılması. - Bildiri dağıtılmasının Zaptiye Nazırı konağında duyulması. Bu sırada, Emin'in Münir'le görüştüğünü tesbit eden hafiye gelir, Emin'le Münir'i yakalatanlara sorarlar. Bunlardan biri Emin'in kendilerini, Münir aracılığı ile ele vermesinden korkar. Daha önce davranıp kendisini kurtarmak için herşeyi söyleyeceğini bildirir. Emin'i ele verir.

4. Münir'le Doktor Françesko'nun genç karısı arasındaki münasebet!.. Münir, Doktor Françesko'dan - yahut da karısındanFransızca ders alır. Bunlar ders yaparken doktoru hastaya çağırırlar. Münir'le kadın yatar. Dönüşte Münir, evde Emin'i bulur. Emin, sıkı takip altındadır. Hafiyeler arkasından Münir'in evine kadar gelmişlerdir. Bu kez istediği şakacıktan bir hizmettir. Hacı Ahmet Bey adında birini birkaç zaman için avutup Emin'e zaman kazandıracaklardır. Münir, kabul eder. Ahmet Bey'le görüşür. Jön Türklerin İstanbul'daki temsilcisi olarak... Ahmet Bey, suikast işini açar. Münir neye uğradığını şaşırır.

5. Münir'le Doktor Françesko'nun balıkta Osmanlılık üstüne konuşmaları. - Genellikle gizli örgüt nedir?, Gizli örgüt işleriyle bireylerin ilişiği. - Münir o gün Ahmet Bey'le görüşecektir. Doğruyu söylemeye karar verir. Söyler. Kendileri başlarının çaresine bakmağa karar verirler.

6. Halim Efendi'nin evine yerleşen hafiye. -Halim Efendi'nin büyük karısını, küçük karısını, yarı sarsak kızını sıradan geçirir. Gelinine sataşmağa kalkar. Gelin durumu Münir'e söyler. Münir, baskın hazırlar. Baskın. - Halim Efendi'nin adının, kavat Halim Efendi olması. -

7. Tıbbiyeliler bırakılır. Nadir Bey, hafiyelik etmeyi üstüne almıştır. Gizli toplantı. - Evrakın Münir'e verilmesi. - Hafiyesini bastırdığı için Kara Ali Bey, Münir'e düşman olmuştur. Nadir'i sıkıştırır, Münir'i suçüstü, delillerle yakalayabilmek için... Nadir'in üstelemesi Münir'i pirelendirmiştir.

Not: - Ahmet Bey'in oğlu Seraceddin. - Babasiyle Münir arasındaki ilk buluşmayı sağlar.

Farmason Doktor

- Patriyot değil, harbiyeli kopuklardan Ömer adında bir arkadaşı var. (Sonra Teşkilât-ı Mahsusa'da vuruculardan olacak.)

- Kodoş Halim'in evindeki baskın, hafiyelerle başlayan saklanbaç oyununda çok önemli bir meseleyi ya kolaylaştıracak ya da büsbütün zorlaştıracak.

- Patriyot (yani prototipi Ömer) Halim Efendi'nin kızını sever. Hiç bir siyasi işe kesinlikle karışmak niyetinde değildir. Halterle oynar, kopukluk yapar. "Padişahsız olmaz" der. "Çıkıp sen kurulacak değilsin ya taht'a bre kopuk!" diye alay eder Jön Türklüğe özenen arkadaşlarıyla... Fakat Halim Efendi evine hafiye kondurup doktor Münir'i gözetletmeye kalkınca deliye döner. Herifle kızın kırıştırdığını seyreder. Önce (Emin'e) Münir'e kızar. Hatta bir aralık bir iftira ile sürgüne yollamayı kurar. Kendisini toplayıp bundan vazgeçer. Sonra evden çıkması için -yazlığa gitmesi için - zorlamaya karar verir. Münir'den dayak yer. Sonunda görüşüp anlaşırlar, baskın düzenler. Kavat Halim Efendi'nin kızından vazgeçer. (Aslında bütün kızlardan vazgeçer.)

- Françesko Biallini, Karbonari'leri anlatırken Batıdaki gizli - açık partiler meselesine girer. Buradan da Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundaki özelliklere geçer. Abdülhamit'le vuruşmanın tehlikeli yönlerine değinir.

- Parti zorunluğu, ekonomik temeldeki değişmelerin - birikimlerin - üste vurmasının görüntülerinden biridir. Eğer bu zorunluk temelde varsa görüntüyü, zorbalıkla söndürmeye kalkmak, partileri yer altına iter. (İllegalite'ye götürür.)

Açık, gizli bir partinin tutması gelişmesi, iktidarı alacak kadar güçlenebilmesi için ekonomik temeldeki birikimin üstyapıyı atacak kadar güçlenmesi gerektir. Eğer böyle bir temel dayanak yoksa parti oyun halinde kalır, dejenere olur, serserilerin, aylakların, yarıyarıya entrikatörlerin - hafiyelerin -, anarşistlerin, çeşitli aşağılık duygusuna kapılmış çeşitli manyakların eline geçer. Bunlar kendilerini hayallerle avuturlar. Olmayan şeyleri var sayarak evhamlara gömülürler.

- Partiler üç kişiden 4 - 5 kişilik güç çıkarmak aracı olursa değerlidir. (Birleşmeden yeni ve artık kuvvetler doğarsa) Eğer, bir toplumun bireyleri böyle bir kişisel güce varmamışlarsa, ne kadar çabalarlarsa çabalasınlar, biribirlerinin güçlerini azaltırlar. (3 kişiden 5 kişilik kuvvet elde edileceğine, 3 kişiden birbuçuk kişilik kuvveti ancak çıkarabilirler. Yalnız politika boğuşmalarında değil, ticarette, çeşitli şirketler kurmakta da, bu böyledir.)

1 - Padişah silâh talimi yaparken...

2 - Münir, doktor Botiçelli'yi kürtajda asiste eder.

3 - Doktorun karısiyle sevişir.

4 - Sorgudaki tıbbiyeliler.

5 - Münir eve gelince arkadaşı Emin'i kendisini bekler bulur. Bildiri dağıtacaklar ki arkadaşlarının durumu biraz hafiflesin!

6 - Münir peki der, birinin kaytardığını görünce kendisi sıvanır. (Bildiri dağıtımında.) = Bir çeşit oyun. (Bildiride ayağı yere basmaz boş lâflar.)

Münir, işin alayındadır. Çoktandır bunlardan hiçbir şey çıkmayacağına inanmıştır. Bildiri dağıtırken olmayacak işler yapar, mahallenin en yaman külhanbeysini tepeler.

7 - Kürtaj olan kadınla yatma... Bedestanî Halim Hoca Efendi ailesi. (Padişahın Kürdistana yolladığı hediyeleri Bedestanî Halim Hoca bulur. Bu ilintiyle kendisini padişahla hısım sayar.)

8 - Emin gelir, bu kez istediği hizmet, Münir'in mizacı-

na uygundur. Geçen aylarda, Dördüncü Ordu'dan İstanbul'a alınan amcası görüşmek ister. Paris'dekilerin buradaki temsilcilerinden birisiyle acele görüşmek zorundadır amca... Emin, kendisinden başka ortada kimse kalmadığını bunu, amcasına söylemediğini söyler, herhalde, bir mektup göndermek istemektedir. Ben'im dese, amca inanmayacak,asıl temsilciyi aramağa kalkarak hemen yakalanacaktır. 990 kişilik organizasyonun ortadan kaybolduğunu amcanın aklı almamaktadır. Adamcağızın başını derde salmamak için Münir bu işi üstüne almalıdır. Biraz da eğleneceklerdir. Münir kabul eder.

9 - Amcayla görüşmek.

Farmason Doktor

1 - Abdülhamit'in sarayında göreceğimiz marangoz Türk Osman'ın romandaki yeri?

I - Münir sandalı ondan alır.

II - Ömer, baskını onun aracılığı ile sağlar.

III - Belki Münir'in kaçması için, yakalanacağı haberini Osman getirir. (Osman'la Münir balıkçılık arkadaşı. Operatör doktor Françesko Biallini de bunlara katılıyor.)

2 - Françesko Biallini Mason. (Masonluk ve Osmanlılık hakkında bir takım fikirleri var. Bunları sayıp döker.)

Temel Tipler:

I) Farmason Münir.

2) Türk Osman.

3) Ömer (Patriyot).

4) Françesko Biallini.

5) Madam Mariya Biallini.(Münir'in sevgilisi).

6) Hacı Nizameddin Bey (Ömer'in amcası.)

7) Kavat Halim Efendi. (Kırat)

8) Kız Ali Bey.

9) Kahraman Bey.

10) Belkıs Hanım. Münir'in sevgilisi. (Halim Efendi'nin dul, üvey/kızı.)

11) Zümrüt (Halim Efendi'nin kızı.)

12) Selime. (Halim Efendi'nin ikinci karısı.)

13) Mihrengiz. (Şaban Paşa'nın ortanca karısı. Münir'in sevgilisi.)

14) Murat Paşa.

15) Gülnihal Kalfa. (Münir'in kalfası.)

Not: Ömer'in Münir gibi cönlükle hiçbir ilintisi yok. Buna karşılık cönleri tanıyor. Fakat hiç birini adamdan saymıyor. Bu sebeple amcasının başını dertten kurtarmak için, cönlükle hiçbir ilintisi olmadığını iyi bildiği Münir'e başvuruyor. (Bildiri işinde de Ömer'e başvuruyor cönler, Ömer onları Münir'e getiriyor, kendisi de Münir sıvandığı için utanıp sıvanıyor. Kabadayılığından...)

Farmason Doktor

1899 - 1900

1 - Lizol cinsinden bir antiseptik solisyon. Hazır bir küvetin içinde hazırlanmış olarak durur. - Eldiven - Yanda bir masada aletler. Sağ tarafında müdahaleyi yapacak olan çok ince bir buji sokarak, yüksekliği, büyüklüğü ölçüyor. (Kaç aylık olduğunda kesin karara varıyor.) İnceden başlayıp gittikçe kalınlaşan bujilerle kanal genişletiliyor. (Asıl ağır safha budur.)

Emosyonel durumu tetkik edilecek.

- Kloroform - eter - Açık olarak gaz üzerine damlatılıyor.

- Bayılmadan - Kanal genişletiliyor. En genişi... Beş - altı... geliyor. - Vinter Veue koyup çocuğa ait kaba parçaları alıyor. Aldıktan sonra Plasenta (Son) adeleye yapışmış oluyor. Cürette kanlı geliyor. Masanın altına muşamba - Küvete kan geliyor. Tampon koyuyorlar. On onbeş dakika sonra kalkabilir. Parçalar, iyi kürte edildiyse, kanama yapar. Tekrar küvete.

Plasenta Çocuğu besleyen kan verici damarlar açık ka-

lıyor. Plasenta alınınca kanama olmuyor. Adale damarları sıkıştırıyor. Normal nesiç değil, çocuğa ait bir araç. Bu alet damarlardan kan getiriyor. Kanama durmuyorsa. Ertesi gün, daha ertesi gün kanama durur. Azami iki günde...

1 - Komplikasyon = Perforasyon. Rahim deliniyor. Belirtisi. İlk delindiği anda, iç kanama başlıyor, hastanın durumu kötüleşiyor. Yüz soluk, nabız hızlanır, tansiyon gittikçe düşüyor. Açıp yırtık yeri dikmek, büyükse rahmi çıkarmak operasyon esnasında olur.

2 - İkinci devrede ortaya Plasenta pretansiyonuna bağlı kanama...

3 - Daha geç ortaya çıkan enfeksiyon. Ateş yükselmesi...

Ruhî depresyonlar: 1 - Ben iğneden korkarım. Yüzüme birşey koyup bayıltmayın!, ağrı duymadan kürtaj olayım! Koklayarak uyuyayım. Yüzüğüne bakayım derken uyutuldu. Sorarlar. Bunlardan biri Emin'in kendilerini, Münir aracılığı ile ele vermesinden korkar. Daha önce davranıp kurtarmak için herşeyi söyleyeceğini bildirir. Emin'i ele verir.

4. Münir'le Doktor Françesko'nun genç karısı arasındaki münasebet!... Münir, Doktor Françesko'dan - yahut da karısından - Fransızca ders alır. Bunlar ders yaparken doktoru hastaya çağırırlar. Münir'le kadın yatar.

Dönüşte Münir, evde Emin'i bulur. Emin, sıkı takip altındadır. Hafiyeler arkasından Münir'in evine kadar gelmişlerdir. Bu kez istediği şakacıktan bir hizmettir. Hacı Ahmet Bey adında birini birkaç zaman için avutup Emin'e zaman kazandıracaklardır. Münir, kabul eder. Ahmet Bey'le görüşür. Jön Türklerin İstanbul'daki temsilcisi olarak... Ahmet Bey, suikast işini açar. Münir neye uğradığını şaşırır.

5. Münir'le Doktor Françesko'nun balıkta Osmanlılık üstüne konuşmaları. - Genellikle gizli örgüt nedir?, Gizli örgüt işleriyle bireylerin ilişiği. - Münir o gün Ahmet Bey'le

görüşecektir. Doğruyu söylemeye karar verir. Söyler. Kendileri başlarının çaresine bakmağa karar verirler.

6. Halim Efendi'nin evine yerleşen Hafiye. - Halim Efendi'nin büyük karısını, küçük karısını, yarı sarsak kızını sıradan geçirir. Gelinine sataşmağa kalkar. Gelin durumu Münir'e söyler. Münir, baskın hazırlar. Baskın. - Halim Efendi'nin adının, kavat Halim Efendi olması. -

7. Tıbbiyeliler bırakılır. Nadir Bey, hafiyelik etmeyi üstüne almıştır. Gizli toplantı. - Evrakın Münir'e verilmesi. - Hafiyesini bastırdığı için Kara Ali Bey, Münir'e düşman olmuştur. Nadir'i sıkıştırır, Münir'i suçüstü, delillerle yakalayabilmek için... Nadir'in üstelemesi Münir'i pirelendirmiştir.

Not: - Ahmet Bey'in oğlu Seraceddin. - Babasiyle Münir arasındaki ilk buluşmayı sağlar.

- Bağırmayacaksın!

- Hayır!

- Acımaz zati... Anestezi Lokal yaptık.

- Öp beni...

Münir, sol başparmağı ile omuzu üstünden, kürtaj araçlarını kaynatan doktor Françesko'yu gösterdi.

- Olsun! İstemiyorum!

Münir, ak örtünün altında anadan doğma çıplak yatan Gülten'i kaçamak öptü.

- Hayır! Öyle değil... Adamakıllı... Erkekçe... Ağız tadıyla... Münir çaresiz eğildi.

Gülten kollarını delikanlının boynuna doladı, başını vargücüyle çekerek ağzını ağzına yapıştırdı. Münir biraz debelendi, bıraktı sonra kendini...

- Oooh... Ölsem de gam değil artık... Ölsem...

- Hani saçmalamayacaktın... Aptallık bu... Yüz kere söyledim. Yemin ettim namusuma... Diş çektirmekten kolay, dedim! Göreceksin!

- Ölsem de gam değil... Beni unutmazsın! Söz verdin! İstesen de unutamazsın... Ölürsem... Doktor Françesko öksürdü. Arkası dönük olarak Fransızca konuştu:

- Hazır mıyız Münir?..
Sesi biraz boğukçaydı. R'leri G söylüyordu:
- Başlayalım mı?
Ellerindeki lastik eldivenleri düzelterek yaklaştı.

Farmason Doktor

Birinci Bölüm: *Karanlık Dünya*

1 - Yıldız Alacası. (Padişah - Komplo işareti - Paşalar - Yakalanan Jön Türkler.)

2 - Düka Münir Evinde karşı komşunun (Bedestani Halim Efendi'nin) gelinine kürtaj. - Bu sırada, aralıksız kapı çalınır. Sadık Paşa yalısından istenir. Ortanca karısı fenalaşmıştır. Kadın ayılır. Ne zaman yatmağa hazır olacağını sorar. Münir yalıya gider. Çocuk isteyen kadınla ilintisi. Buluşma zamanı kararlaştırılır. Paşa gelir. Münir ile paşa konuşması. (Paşa yüzdeyüz Abdülhamit'çi)

3 - Oyun: Evde bir jöntürk arkadaş beklemektedir. İki iş. Biri ciddi, biri şaka. Ciddisi, kayıkla karşıya bırakacak. Şakası, Hacı Ahmet Bey'le görüşecek. Bildiri dağıtır Münir. Çocuklardan biri söylemeye karar verir. Münir'le Emin'in münasebeti polisçe öğrenilmiştir. (Sadık Paşa ile ilintisi.)

4 - Açmaz: Ahmet Bey'le görüşme. Büyük komplo. - Paris'e yazılan mektup - Fransız postanesine atılacak. Madam Françesko ile olan ilintisi. Madam atacak mektubu. Doktorla balığa çıkış. Konuşma. - Mektup karşılığı Ahmet Bey'le görüşme. Münir doğruyu söyler. Yeni bir komita kurarlar ikisi. Bu sırada, yakalanan arkadaşların bırakıldığı müjdesi gelir.

5 - Tuzak: Halim Bey'in evine gizliden giriş. (Ya da paşa'nın karısiyle bir randevu evinde (bohçacı Hacı Hanım'ın evinde buluşma) Dönüşte gizli toplantıya gider. Kendisine verilen vesikalar. - Belki Sadık Paşa'ya saklanmasını ister. İki paşa arasındaki çekişme. Münir bunu yapmaz yakalanır.

İkinci Bölüm: *Hürriyet Güneşi.*

İttihatçılık

1 - Yaşasın hürriyet, 10 Temmuz'da İstanbul.
2 - Adalet. Hasan Fehmi'nin vurulması.
3 - Müsavat. Münir gazeteci.
4 - Şeriat. - 31 Mart vak'ası.
5 - "Aman!" Hareket Ordusu.

Üçüncü Bölüm: *Sonun başlangıcı.* -

İttihatçılığın Muhasebesi

1 - Balkan Savaşı. -
2 - *Babıali Baskını.* -
3 - Kavat Halim Efendi. - Evinde hafiye saklayan padişahçının ittihatçılara hizmet gayreti. Baskın. (Eğlence) Topal Tevfik.
4 - Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi.
5 - Sürgün Pampuru. (Pire Mehmet Sokağı.) Cemal Paşa'nın telgrafı ile dönüş. Vapurda alır telgrafı konuşur kendisini götüren Patriyot'la...

Farmason Doktor

- Münir, imparatorluktaki Türk olmayan parçalardan kurtulmayı düşünür bir an, Anadolu'nun yedi sekiz milyon, hasta, yoksul, cahil Türk halkıyla, dünya yüzünde kalakalmanın dehşetine kapılır.

(İmparatorluğun yıkılması imkansızdır. İmparatorluk yıkılırsa geriye hiçbir şey kalamaz Osmanlıdan, dinden, Türkten)...

- Doktor Françesko Biallini, Osmanlılığın kurtuluş özelliğini, toprak mülkiyetini, özelliğini, Batılaşma özelliğini, reaya - devlet münasebetlerini, (millet olamama - yani,

devletin dışında örgütlenip bağımsız güçler meydana getirememek - özelliği.) Anayasa, hürriyet meselelerini, bilhassa gizli ve açık parti meselelerini anlatır.

- Saraydaki durumlarda Ayşe Sultan'ın (**Babam Abdülhamit**) kitabından yararlanılacak. -

- Doktor Münir, bu konuşmayı, Hacı Ahmet Bey Paris'ten mektubun karşılığını aldıktan sonra, "Buradaki teşkilâtla yetinelim. Herifleri de partiden kovalım" der, Münir doğruyu söylemek zorunda kalınca Ahmet Bey, partiyi biz yeniden kuracağız. Herifleri de kovacağız dedikten sonra bunu yapmıştır. Bu sebeple konuşmanın temeli açık - gizli parti meselesine dayanmıştır. (İtalya'da Karbonari Cemiyeti.)

Girişte gayet karışık, hatta ürkütücü törenler yapılıyor. (Sözgelimi: boynuna ip takıp meydana götürmek, orada Kur'an'a ve tabancaya el bastırıp yemin ettirmek. - Belki kankardeşi yapmak - damarları açıp kanları karıştırarak biraz suya damlatıp karşılıklı içmek.)

Farınason Doktor

Birinci Bölüm: *Karanlık Dünya*

1 - Yıldız Alacası: (Padişah - Komplo işaret, iki paşa, Jön Türkler.)

2 - Düka Münir.....: (Paşalardan birinin yalı haremi. - çocuk isteyen ikinci kadın. - Münir'le ilişki. - Abdülhamit'i gerçekten seven paşa ile Münir'in konuşması. Jön Türklerin yakalandığını öğrenmesi.)

3 - Şaka.....: Evde bir Jön Türk beklemektedir. İki mesele için gelmiştir. Biri kayık, öteki, Ahmet Bey adında birine oynanacak bir oyun.

4 - Açmaz.....: Bildiri dağıtımı. Çocuklardan birinin söylemeye karar vermesi. Ahmet Bey'le konuşma. Büyük komplo. -

Farmason Doktor

Birinci Bölüm: *Karanlık Dünya*

Birinci Kitap

1 - Yıldız Alacası : (Padişah komplo işareti. İki paşası. - Jön Türkler.)

2 - Düka Münir : (Paşalardan birinin yalıdaki haremi. - Çocuk istiyen ikinci kadınla Münir'in münasebeti. - Paşa, Jön Türk meselesi. Paşa ile Münir'in konuşması.) Paşa, Abdülhamit'çi.

3 - Açmaz : Münir'e Jön Türk arkadaşlarından birinin gelmesi. İki işi birden söylüyor. Bir, kayık yardımı, ikincisi, Hacı Ahmet Bey'le görüşme. Emin, Prens Sabahattin'ci. Kayık yardımı zor. Öteki kolay. - Bildirileri dağıtmağa yardım eder Münir, istemediği halde... - Sorgu. - Emin'in, Münir'in evine gelmesini hafiyeler tesbit etmiştir. Münir'in Sadık Paşa ile münasebeti. Yakalanan çocuklardan birisi çözülür. Her şeyi söyleyeceğini söyler. 1889 diye başlar.

4 - Ahmet Bey'le Münir konuşması. Evdeki Hesap.... - Büyük komplo - Paris'e yazılan mektup. Doktorların evi. Karısı ile münasebeti. - Doktor Françesko ile balıktaki konuşma. Doktora Osmanlılığı sorar. O zamana kadar adam anlatmağa kalkmış, Münir ilgilenmemiş. Kulaktan duydukları ile karşılık vermeye girişir. Beceremez. Eve dönünce mektubun karşılığını bulur. Ahmet Bey gelir. Doğruyu söyler Münir, komitayı kurarlar iki kişi.

Bu sırada, arkadaşlar bırakıldı müjdesiyle Emin gelir.

5 - "Köpektir zevk alan..."

Bir provakatörün oyunu. Yakalanış.

İkinci Bölüm
Yaşasın!

1 - Hürriyet

2 - Adalet
3 - Münir gazetesinde yazar bunu. Gazete idárehanesi.
4 - 31 Mart. Şeriat
5 - Hareket Ordusu. "Aman!"

Üçüncü Bölüm
Bozgun

1 - Balkan Savaşı
2 - Babıali Baskını
3 - Kavat
4 - Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi.
5 - Sürgün pampuru. Tanton'a gitmek. Dönüş.

Farmason Doktor

Birinci Bölüm: *Karanlık Dünya*

1 - Yıldız Alacası: Padişah - Komplo işareti - Paşalar - Yakalanan Jön Türkler.
2 - Düka Münir:
Aksiyon
Kürtajdaki kadınla ilinti.
Evinde karşı komşusu bedestani Halim Efendi'nin gelinine kürtaj. (Gelinin kocası ölmüş. - belki bir çocuğu var - Halim Efendi'de karı: iki. Bir de yetişmiş kız. -) Kürtaj sırasında aralıksız kapı çalınır. Bitişikteki Sadık Paşa yalısından Münir istenmektedir. Ortanca kadın fenalaşmıştır. Kürtaj biter. Kadın, yatmağa ne zaman hazır olacağını sorar, üsteler, doktor söyleyince o gece buluşmaya Münir'den söz alır. Münir, bitişik yalıya koşar. Ortanca kadın çocuk istemektedir. O gün buluşacaklarken Münir gelmemiştir. Bundan sinirlidir. Münir özür diler. Paşa gelir. Jön Türk meselesini paşayla konuşurlar.
Paşa yüzde yüz Hamitçi

3 - Oyun: Aksiyon Bildiri dağıtmak. Münir eve dönünce kendisini bekleyen bir okul arkadaşıyla karşılaşır. Balığa çıkmış sanmıştır. Düşünürken bir hizmet istemeye karar vermiştir. Sandala bakarken... Ahmet Bey'le görüşmesini ister. Bir de sandalla kendilerini karşıya bırakmasını... Bildiri dağıtılır. Sorgusu yapılan dalikanlı Emin'in Sadık Paşa yalısıyla ilgili Münir'e gittiğini duyunca, haber vermeye gittiklerini sanarak her şeyi söylemeye karar verir.

4 - Açmaz: Ahmet Bey'le görüşme. Ahmet Bey ittihatçı. - Gelen arkadaş Prens Sabahattin'cidir. Paris'e mektup yazmak meselesi. - Mektup Fransız postahanesine atılacak. Madam Françesko ile bu işi görme düşüncesi. Madamla ilinti. - Doktorla balığa çıkış. Doktorla Osmanlılığın temel özellikleri üzerinde konuşma! -

5 - Mektup karşılığı, Ahmet Bey'e doğruyu söylemesi. Beraber bir komita kurarlar.

Arkadaşların salıverildiği müjdesini Emin getirir. - Paşa'nın ortanca karısıyla, bohçacı Sadberk'in evinde buluşma. Kadın ille de çocuk ister. Paşa için kuvvet hapı ister. Münir acele etmektedir. Gizli toplantıya yetişecektir. Toplantı. Nadir'in teklifiyle Paris'tekiler komitadan kovulur. Yeni İdare Heyeti seçilir. Önemli kâğıtlar, Sadık Paşa yalısına saklanmak üzere Münir'e teslim edilir. Münir, son dakikada bundan vazgeçer. Kalleşlik edemez. Baskın yapılır. Yakalanır. Trablusgarp'a sürülür.

- Padişah silâh talimi yaparken eline bir büyük zarf verilir. İçinde o günün jurnalleri vardır. Padişah gider, odasında bunları açar, okur. (Üç örnek). - Odası: Saray ve ötesinde., - Bu sırada, üç tıbbiyelinin yakalandığı haberi gelir.

(Okullar Nazırı Kabasakal İsmail Paşa'dan)

Paşa, Zaptiye Nazırı ile bu işlerde kullandığı bir başka paşayı çağırır. Bunları konuşturur. Nihayet sertlik taraflısına soruşturmayı bırakır.

Farmason Doktor
Başlangıç
Yıldız Alacası
Abdühamit'in
1) Nişan atması.
2) Yanlış güven.
3) Curnaller. Genel düşünceleri. 3 tıbbiyelinin yakalanması.

Birinci Bölüm
Karanlık Dünya
1) Kürtaj
2) Emin'in işi.
3) Bildiri dağıtımı.

İkinci Bölüm
1) Abdülhamit'in nişan atması ve yakın çevresi.(Güvenliğini nasıl koruyor?)

Farmason Doktor
Birinci Bölüm
Çelişmeler
1 - Abdülhamit'in dinlenme araçları ve güven çemberi. Marangozluğu ve nişan atması.
2 - Halim Efendi'nin kulluğu ve namusluluğu - Kürtaj. Kızına.
3 - Farmason doktorun komşuluk gayreti. - Bildiri dağıtması.

Farmason Doktor
Abdülhamit
1 - Nişan atması.
2 - Başında dönelen belâ.
3 - Curnaller, düşünceleri ve 3 tıbbiyelinin yakalanması.

Farmason Doktor.

1 - Kürtaj.
2 - Emin'in gelmesi.
3 - Bildiri dağıtma.
Hacı Emin Efendi
1 - Oyun.
2 - Belâ.
3 - Açmaz.

Birinci Bölüm
- Başlangıç
Abdülhamit.
1) Nişan atması.
2) Yanlış güven
3) Curnaller. 3 tıbbiyelinin yakalanması, genel düşünceleri.
I) Farmason Doktor
1 - Kürtaj (Emin'in sevgilisi.)
2 - Emin'in işi.
3 - Bildiri dağıtma.
II) Hacı Ahmet Bey
1 - Oyun
2 - - Belâ
3 - Açmaz.

III) Efe Nadir Bey
1 - Pusu
2 - Belaya çağrı
3 - Sürgün

Farmason Doktor

Birinci Bölüm
Yıldız Alacası
1) - Abdülhamit'in özel dairesinde bir işçi. - 2) Abdülhamit ve curnaller. - 3) Abdülhamit'in nişan talimi. - 4) Güven çemberi.

Kişiler:

1) Abdülhamit
2) Marangoz Türkoğlu.
3) Kuşçubaşı.
4) Şeyh Abdülkadir.
5) İki muhafız.
6) Bir Haremağası.
7) Bir Yaver
8) İki Paşa.

Olaylar:
1) Türkoğlu'nun mahpusluğu ve padişahla konuşması.
2) Padişahın nişan talimi ve Kürt Şeyhiyle konuşması.
3) Raporun gelmesi ve muhafızların durumu.
4) Paşalarla konuşma.

Karanlık Dünya
1 - Kürtaj. Ömer'in bunaltısı.

Farmason Doktor

1 - Doktor Münir.
2 - Patriyot Ömer.
3 - Kör Bekir Paşa damadı olan Emin. Kendisini yakın tehlikelerin daima dışında tutan, bunun için aralıksız entrika çeviren, yalan söyleyen. Sırasında babasına kazık atan, bir tek fazla yıldız alabilmek için her şeyi - namuslu namussuz her şeyi - yapmağa hazır, her ne bahasına olursa olsun yükselme hırsından kendisini kurtaramayan bencil subay.

1 - Farmason doktorun jöntürklükle bir ilişiği yok. Emin'in zoruyle ve kendi mizacındaki mertlikle işe girer. Hiç kimseden, hiçbir işten büyük ve hak edilmemiş hiçbir şey beklemediği için kişiliğini, her zaman korumasını bilmiştir.

2 - Patriyot, külhanbeyi raconuna bağlıdır. Bu mizaciyle ilerde, kanun dışı, kıyıcı bir adam olacaktır.

3 - Emin, babası ile doktor Münir arasında bile yalan

söyleyen, hızlı yükselme hırsına kapılmış delikanlı. -

Önemli olabilir: Kürtaj. - Padişaha suikast hazırlığı. - Tıbbiyelilerin gizli teşkilâtı. - Yakalanış - Soruşturma - Bildiri dağıtımı - Baskın. - Büyük komploya bilmeden giriş. - Hafiyelerin gözetlemesi altında. - Yakalanış, sürgün. -

II

Hürriyetin ilânı - 31 Mart vak'ası - Babıali Baskını - Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi. - Sürgün.

F.Dr.

Semt kopuklarıyla hazırlar. Baskın yapılır. Halim Efendi, hafiyeyi söyleyemez, haberim var der. Kavat adını takınır.

5 - Cöntürk toplantısı. - Emin, Zülüflü İsmail Paşa'ya çalışmaktadır. Gizli ve tehlikeli evrakların Münir'e verilmesini sağlar. Yakalanış, sürgün.

İkinci Bölüm

1 - Hürriyet. (İlânı sırasında İstanbul'daki rezillik.)

2 - Hasan Fehmi'nin öldürülmesi. (Patriyot)

Ahmet Samim'in öldürülmesi. (Patriyot)

31 Mart sırasındaki rezillik.

3 - Babıali Baskını. (Emin.)

4 - Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi ve tekrar sürgün.

İkinci Bölüm: *Açmaz.*

1 - Münir, bir gece zanparalığına gider. Kadınla yatar.. Kadın, yattıktan sonra, iki aydır âdet görmediğini söyler. Kocası sekiz aydır Avrupa'dadır. Gebeyse, skandal olacak, kendisini öldürecektir. Vakit geçirmeden kürtaj yaptırmak lâzımdır.

Münir, can sıkıntısıyla yalıya döner. Ortanca kadın birden hastalanmıştır. Gider bakar. Kadın sulanır. O da ısrarla çocuk istemektedir. Münir kendisini küçük cariyenin

gelmesi üzerine kurtarır. Sabri gelmiştir. Bir başka ricası vardır. Dayısı komitanın ileri gelenlerinden biriyle görüşmek istemektedir. Kendisi atıp tutmuştur. Dayısına kendisinden başka kimse kalmadığını söyleyememiştir. Getirirse yüksek yerde komite üyeleri olduğu yalanı da doğrulanmış olacaktır.

Münir epeyce direnirse de, Sabri çok yalvarır. Dayısı eski adamdır, komitadan ne istediğini farketmektedir. Sahici birşey olmadığına emindir ama, çok direnmiştir. Eğer kendisi bu işe bakmazsa komitayı bulayım derken yakalanacaktır. Bir de yaşlıların bu işlerle ne ilgisi olabileceğini Münir merak eder, çünkü bu hürriyetçilik işini öğrencilere mahsus geçici bir heves saymaktadır. Peki der. Sabri büyük yerlerde elleri olduğunu söylemiş, Sadık Paşa'nın da birden lâfını ağzından kaçırmıştır. Şimdilik Münir Bey idare etmektedir Paris yazışmalarını.

2 - Hacı Ahmet Bey gelir. Münir'in komitada çok önemli biryeri olduğuna inanır. Suikast meselesini söyler. Münir'in aklı başından gider. Paris'e yazacağını söyler.

Hacı çıkar. İzlenmektedir. Münir, dalgın sandala biner, Doktor Françesko Biallini'ye gider. Biallini, kürtaj aletlerini hazırlamaktadır. Beraber gider, kadına kürtaj yaparlar. Kadın, sevişmeye ne zaman hazır olabileceğini öğrenmek ister, doktora sorması için Münir'i zorlar. Kürtajdan sonra balığa çıkacaklardır. Balıktaki konuşma... Osmanlılık üstüne...

Münir - Sabri görüşmesi. Başını derde soktuğu için çekişir. Paris'ten karşılık gelmiştir. Karışık karışık ve menfidir. Ahmet Bey buna çok kızar. Sonra Münir doğruyu söyler. İkisi de kucaklaşırlar. Sen - bir de ben yeteriz der Ahmet Bey, kendi komitasını, gerçek kuvvetlerini ve suikastın nasıl yapılacağını anlatır.

Toplantı. Bildiri dağıtıldığı için yakalananlar serbest bırakılmıştır. Ahmet Bey, iki arkadaşıyla gelir. Paris'dekileri, İttihat ve Terakki'den ihraç kararı alınır. Suikast hazırlanır.

Günü tesbit edilir. Baskın yapar Kara Ali, hepsini yakalar.

Üçüncü Bölüm: *Kördöğüşü.*

1 - Hürriyet'in ilân edildiği gün... Münir yalnızbaşına İstanbul'u dolaşır. Ses, soluk yoktur. İkindiye doğru kaynaşma başlar. Akşam olur. Münir, padişaha gitme işini önler. Telgrafhaneye gidip Selânik'e, gelin diye telgraf çeker.

2 - Hasan Fehmi'nin öldürüldüğü gün. Nümayişler. - Genel Merkez'de tartışma. Münir, ittihatçılıktan çıkar.

3 - 31 Mart vak'ası. - Münir, bu hareketi de hiç sevmez. İttihatçılardan iki arkadaşını saklar. Onlarla tartışır.

Bağlantı - Epilogue

Babıali Baskını - Yakalanış - Sinop'a sürgün ediliş... Cemal Paşa'nın geri getirtmesi...

1896 - 1913 - 15 yıl, 7 ay, 27 gün

Münir (Farmason Doktor)

- Prototip'i, (Ömer Seyfettin). Külhanbeyliği hiç sevmiyor. Kabadayılardan iğreniyor. Okulda kabadayı tepelemek için idmana girmesi. - Hepsini sindirmesi. - Dışarıda da rezilleri tepeliyor. Böyle davranması, siyasetle uğraşmadığına delil sayılıyor hafiyelerce... (Bilhassa kolunda kitap gezdirmemesi!) Okul kitaplarından başka şeyler okumak, başlıbaşına mimlenmeye yetiyor. - Bilhassa şiirle uğraşırsa...

- Bir Ahmet Mithat Efendi tipi. Tam Osmanlı. Abdülhamit'e neden hizmet ettiğini biliyor. (Belki de bu Ahmet Mithat Efendi değil, tarihçi Murat Bey.) Jön Türk'lere, devleti batıracakları için kızıyor. Namık Kemal'in, Anayasa yapılırken 113'üncü maddede Abdülhamit'i uyarmasını haklı buluyor. (Belki Mithat Paşa'yı da suçluyor. - Hürriyet anlayışı - isteyişi - devlet kadroları içinde.)

- Buna karşılık Prens Sabahattin Bey takımı, kişisel teşebbüs ve adem-i merkeziyetçiliği savunuyorlar. Bu istek,

imparatorluğun dağılmasını kolaylaştıracak.

- Üçüncü tip düşünür. Levanten doktor. - Bu adam, Marks okumuş. Hele Asyalı merkezci bürokrat - despotik devlet meselesini incelemiş.

- Münir, hiç de hazır olmadığı halde jöntürk işine karışmadan önce, çok normal, çok namuslu, çok bilerek yaşadığına inanıyor. (Bu inanç, bazı arkadaşlarının jöntürklüğe hırsla sarılmaları karşısında kendi kendisiyle yaptığı bir hesaplaşmada vardığı, doğru yerdeyim güveninin sonucu.)

- Külhanbeliği, hele bir insanın başka bir insanı hangi sebepten hangi amaçla olursa olsun korkutması, yıldırması, sindirmesini sevmiyor. Bunu yapanın da, yapılanın da insanlığını aldatıcı sayıyor.

Buyüzden pazılı olmaya çalışmış. Yalnız kendisine değil, haketmedikleri bir sataşmaya uğramış öteki insanlara yapılsa da, kabadayılığı önlemek için atılıyor.

- Vaktini, derslerine çalışmakla, bunu kısaca yaptıktan sonra balık avlamakla, bilhassa zanparalıkla geçiriyor.

- Zanparalıkta prensibi: "Doğruysa anam bacım olsun, eğriyse, ben de orak gibi eğriyim, hakkımı versin!" Güçlü, korkmaz, bilhassa tutulmadığı için de zanparalığın gerçekten tadını çıkarıyor.

- Yakın çevresi: Sevgilileri. Levanten doktor Françesko Biallini'nin karısı Madam Jülyana. Doktor iktidarsız. Karısının birisiyle yatmasına göz yumuyor ama bunu dikkatli, dışarı vurmadan yapmasını istiyor. Nemide: Kürtaj yaptıran kadın. - Bunu bir yerde külhanbeylerinin elinden kurtarmış Münir. Zanparası mahalle kopuklarından korkup kaçmış. Kocası vilâyetlerden birinde Vali Yardımcısı. (Belki de sürgün, ya da, sürgünümsü.) Yalı komşusu solda.

Şehrengiz: Padişahın çok güvendiği bir paşanın ikinci karısı. Çocuk istiyor. Çünkü, birinci kadınla üçüncü kadın sevici olduklarından ikinci kadına karşı birleşmişler. Ancak çocuğu olursa hem paşayı, hem servetini, hem de haremde hüküm yürütmeyi ele geçirecek. Çok güzel, biraz bönce... (Küçük kadın morfinman, arada bir morfin bulunmayınca,

hastalık bahanesiyle, yalıya komşunun çocuğu, ellerinde büyümüş Münir çağrılıyor. Bu da, çok kıskanç bir adam olan paşanın çok işine geliyor.)

Bu üç kadın, Münir'in dadısıyla oturduğu eve de uğrayabiliyorlar, pek sık olmamakla beraber...

Bu sebeple kürtaj, Münir'in evinde yapılıyor.

Kürtaj, a) Kısırlığın Münir'de olmadığını ispatlayacak,

b) İnsanlardaki isteklerin çelişmesini çok açık bir yerde gösterecek, c) Münir'in çeşitli durumlarda, çeşitli açılardan sorumluluk anlayışını meydana koyacak.

1 - Kadını kurtarmağa kendisini mecbur saymak,

2 - Beceremeyeceği bir işe girişmeyi göze almamak, aynı zamanda tehlikeyi göğüslemek.

Farmason Doktor

Marangoz Türk Osman Münir'in komşusu. Çok iyi dost bunlar... Ömer de Osman'ın dostu. Osman da biraz kabadayı...

(Not: Abdülhamit, Osman'la konuşurken kendi kendine konuşuyor gibidir. - Yani bir anlamda fikirlerini evirip çeviriyor yalnız başına... Onları, yazıda olduğu gibi tekrar tekrar düzeltiyor. Kendisini haklı bulmağa uğraşıyor. - bunu yaparken Osman'ın aklını karıştıracağını, ona çok önemli devlet sırrı verdiğini hiç düşünmüyor. Ne aklı karışır Osman'ın ne de aklında birşey tutar. Buna emin. - Abdülhamit bu konuyu konuşmakla, kendi kişiliğinin, davranış sebeplerinin bir despot monark olarak dünyayı ve insanları nasıl gördüğünün, onlarla nasıl bir üslûpla ilinti kurduğunun en derindeki sırlarını açtığını biliyor. - Bu düpedüz bir, yıllardır kesinlikle yapayalnız yaşayan, daha doğrusu öteki insanlardan kesinlikle ayrılmış, bir tek hücreye kapatılmış mahpusun, önüne geçemediği insancıl bunalım. Sinirleri yorulduğu sıralar da, insanın insana hesapsız kitapsız açılma itiliminin zorunlu sonucu.)

Türk Osman. - Padişahla ilintisinden kendisini hiç bozmuyor. Çünkü hiçbir şey ummuyor. Hiçbir amaca doğru yükselmek için padişahtan hiçbir şey beklemiyor. Köylü oluşundan azla yetinme geleneğinin gücüyle değişmeyi aklından geçirmiyor. Değişmekten bir şey beklemek değil, böyle birşeyden kuşkulanıp ürkmüyor bile... Padişaha derin bağlarla bağlı. Böyle bağlı olduğunu bile, aslında pek bilmiyor. İçinde yaşadığı duygu özelliğini zorlamıyor, yadırgamıyor, tekrar tekrar eleştirip incelemiyor. Nasıl başlamışsa, aralarındaki güven nasıl, neden kurulmuşsa onu olduğu gibi kabul etmiş. Çok rahat yaşıyor. Kendi ölçüleriyle iyi kazanıyor.

Saray dışı yaşayışından da çok memnun. Padişaha yakınlığını da dışarda hiç kullanmıyor. (Bunu kullanacak hiçbir pürüzlü işe girmiyor. Kurduğu hayat, onu böyle pürüzlerin dışında tutuyor.) Okuma yazma bilmiyor. Bunun noksanlığını da hiç duymuyor tersine, okuma yazmanın insanı şaşırttığına, çıkmaz yollara sürüklediğine, Allahına, padişahına asi edip bu dünyasını da, öteki dünyasını da berbad ettiğine inanıyor. Çokluk - yani padişah düşmanlığı - okumadan geliyor. Cönlük, farmasonluk, marmasonluk, Allah beterinden saklasın, düpedüz gâvurluk...

Farmason Münir (Doktor) -

Memleketine, milletine doktorluk yoluyla faydalı olacağına inanmış. Doktorluk saygıdeğer, faydalı zenaat. Can kurtarmak bir çeşit ilâhlaşmaktır. Yetmez mi, ölümlü dünyada, gözünü hırs bürümemiş bir adama... Doktorluğun bir tatlı yönü de, kadın işlerinde tanışmaları kolaylaştırması. - Prensibi: "Doğruysa anam bacım olsun ( ) eğriyse ben de orak gibi eğriyim hakkımı versin!" Ufak tefek olduğu için, çağın külhanbeyliği ölçülerine gövde kesimi uymuyor. Bu sebepten, kopuklara rezil olmamak için sporla uğraşmış, tuttuğunu koparır olmuş. Gözü pek, çok cesur. Zora düştüğü zaman usturpa, hatta bıçak, daha kötüsü geldi mi, tabancaya sarılıyor.

1884'de Mithat Paşa boğuldu. Münir'in dayısı kendisini vurdu. Münir, 1874 doğumlu. Bu olaylar sırasında 10 yaşında.

1896'da Abdülhamit'e suikast tertibi. Münir 22 yaşında. (Tıbbiyenin son sınıfında.) Kabadayı. Zanpara. - Ufak tefek olduğu için okulda horlamışlar ilk yıl. - Gizliden idman yapmış. Güçlenmiş. En kabadayıyı döver, rahatlar. (Ömer Seyfettin gibi).

1889'da, tıbbiyedeki Jön Türk hareketinin başlaması. (5 tıbbiyeli) : İbrahim Temo, Abdullah Cevdet, Kör Ali Bey, Doktor Reşit, İshak Sükûti. -

Farmason Doktor

1 - Yalı komşusu Münir, Sadık Paşa'nın... Yeğeni ile arkadaş!...

2 - Münir, Sadık Paşa'nın ikinci yeğeni. - (Sadık Paşa'nın çocuğu olmuyor.) Üç karısı var. Birinci karısı sevici, ikinci karısı çocuk delisi, üçüncü karısı birinci karının sevgilisi. - Hem cinsel sapık, hem morfinman. Birinci kadınla üçüncü kadının erkeklerle pek ilişkileri yok. Birinci yeğene morfin getiriyorlar. Bu sebeple küçük karı yeğene umut veriyor. İkinci kadının yeğenle ilişiği var. Paşa, küçük ahretliğe sulanıyor. Ortanca kadın bu yüzden küçük ahretliğe düşman. Arada bir dövüyor. Ya da, haremağasına dövdürüyor. Buna karşılık küçük kadın da ahretliğe sulanıyor. Bu sulanışta sadik yönler de var. Münir, öteki yalı komşusu, Mıgırdiç Durangünyan - Vahan - Roben - Ropenyan. Doktor Roben

1896'da Selim 6 yaşında... Doktor Münir 20 yaşında...

1920'de 44 yaşında. Selim 30 yaşında. Anası 22 yaşında...

(Gülnihal Kalfa 35 yaşında... (59 yaşında) Padişahın

nişan talimi. (Nedim'in gözünden.) Münir'i tanıyoruz. - Selim'in rolü?

Morfini, Fransızca hocası tatlısu frengi belki Ceneviz'li lâkabiyle anılan Doktor Françesko verir. Münir getirir.

Selim'in romana girmesi. - Belki de Halim Efendi'nin yeğeni. - Rıdvan - Süleyman - Osman - Murat - Hamdi - Hamit -

Emin - (Patriyot Ömer) Şükrü'yü Münir'le tanıştırır. Şükrü'nün sadece dört arkadaşı kalmıştır komitede. Babası tanıdığı için, bunlardan birisini baş sorumlu diye gösteremez. Babasının tanımadığı birini arar. Münir kendilerine ve bildiri dağıtmakta yardım ettiği için, bu işte de - çok daha tehlikesiz olduğundan - yardım istemekte sakınca görmez. Böylece, Şükrü'yü sandal için Emin getirir. Şükrü, Emin e külhanbeyi (kabadayı) olduğu için güvenmiştir.

Münir, barfisk yapar, gülle kaldırır, löbut çevirir. (Hatta tulumba koşturmağa ağzının suyu akar.) Zorlu kürek çeker. Balık tutar. İpe tırmanır. Kuşdili'nde İngilizlerle ayaktopu oynar. İyi ata biner. (Piyasalarda). Oniki'lerden bazılarıyla ahbabtır. Farmason Doktor adını Arap Abdullah bir kavgadan sonra takmıştır. (Farmason Münir ?)

1 - Padişahın nişan talimi. - Selim'in seyri, tüfekçi'nin yakalaması. Tüfekçi düşürüp kaçması, tıbbiye öğrencisi Münir'in evine girip saklanması. Gördüklerini anlatması...

2 - Padişahın nişan talimi. - Rehinesi. - Koruyucuları. - Curnal alması. Zaptiye Nazırı ile görüşmesi. Emir vermesi. (Belki, yumuşak davranmadan yana olan paşa ile sertlik isteyen Zaptiye Nazırının çekişmesi.)

3 - Gece gelen arkadaş... Beraber bildiri dağıtmağa gidiş. Yakalanma tehlikesi atlatma!...

4 - Kürtaj. - (Münir'in zanparalığı.)

Farmason Doktor

Yıl:1896. (Abdülhamit'e suikast tertibi.) Münir 22 yaşında. (Doğumu 1874. Mithat Paşa'nın boğulması 1884. Münir 10 yaşında. Subay olan dayısı bu haber üstüne kendisini öldürür. Üstündeki en derin etki.)

Roman başladığı sırada, 22 yaşında bulunan Münir tıbbiyenin son sınıf öğrencisi.

(Not: 1889 da tıbbiyede Jön Türk hareketinin - İttihatçılığın başlaması. - İbrahim Temo, Abdullah Cevdet, Kör Ali Bey, Doktor Çerkes Reşit, İshak Sukûti.)

1895'de 30 Eylül Pazartesi (1313) de ilk *Ermeni patırdısı.*

1896 da 26 Ağustos Çarşamba (1314) de Banka Vak'ası.

- Mithat Paşa'nın boğdurulması. - Münir'in dayısının kendisini öldürmesi. - (Buhranlı gecede, belki Abdülaziz'in indirilmesi, Çerkes Hasan olayını düşünür.) Münir'in, dayısını ölü bulması.

1 - Doktor Münir (Farmason Doktor).
Nerde geçiyor - Ne zaman, kimdir -

- İlk adımda Osmanlılığı gözden çıkaramazsan gerçeği hiç göremezsin. Görsen bile hemen unutursun! Unutmasan bile işe yarar kılamazsın!... Yeni bir inanca varabilmek için eski inancı büsbütün söküp atmak gerek... Kendine karşı iki inanç taşıyamaz adam... Aldatmak olur. Kendini aldatan hiçbir işe yaramaz. Kötülüğe bile...

- Doktor Münir'le Patriyot Ömer mahalle arkadaşı. Biri tıbbiye'li, öteki harbiye'li. (Padişaha hazırlanan suikast meselesinde beraberler. Yakalanıp Trablus'a sürülürler.)

- Doktor Münir 1890'da 20 yaşında. 1919'da 49 yaşında.

- Patriyot 1919'da 33 yaşında... (Ya da 35 yaşında)

Nazmi'nin sınıf arkadaşı... 1909'da Nazmi 23'ünde, Cemil 22'sinde...

- Doktor Münir mütarekede 49 yaşında mı?
1890'da 19 yaşında olduğuna göre 48 yaşında...

Nazmi, Atıf, Cemil, Patriyot Ömer

Doktor Münir'le Cemil, 1916'da Şam hastanesinde tanışırlar. 18 ay dostluk...

Münir, Rumeli'nde yok.

1880 doğumlu Patriyot. 1890'da Patriyot 16 yaşında. Münir, 22 yaşında... 1906 - (33) - 1916 - (43) - 1919'da 46 yaşında.

1909'da Cemil 22 yaşında olduğuna göre Patriyot 29 yaşında. 1906'da Patriyot 26 yaşında, Cemil 20 yaşında...

1 - Doktor Münir. Farmason Doktor
2 - Safo Biallini.
3 - Doktor Françesko Biallini
4 - Münir'in arkadaşlarından Ömer.
5 - Münir'in arkadaşlarından Cem.
6 - Cem'in arkadaşlarından Sermet, İsa,
7 - Cemi'in arkadaşlarından Orhan.
8 - Bedestanlı Hacı Halim Efendi...
9 - Muhtar Bey, Cem'in amcası.
10 - Bedestanî Halim Efendi'nin dul gelini Nihal
11 - Bedestanî Halim Efendi'nin büyük karısı Kevser
12 - Bedestanî Halim Efendi'nin küçük karısı Mürvet
13 - Bedestanî Halim Efendi'nin Kızı İnci.
14 - Okullar Nazırı Zülüflü İsmail Paşa. Şaban Paşa'nın ortanca karısı Mihrengiz. Doktor Münir'in sevgilisi.
15 - Şeyh Seyyit Abdülkadir.

- Münir, bir okul arkadaşiyle gizli ilintisi bulunan, Halim Efendi'nin dul gelinine evinde kürtaj yaptırır. Kürtajı yapan İtalya'lı doktor Françesko Biallini'dir. Münir doktoru asiste eder.

- Banka Vak'ası yeni olmuştur.

Yıl 1896. Ay: Eylül. Birinci haftası
(26 Ağustos 1896 Çarşamba (1314) Banka Vakası.)

Kürtaj meselesi: Münir'le

1 Eylül Salı
2 Eylül Çarşamba
3 Eylül Perşembe
4 Eylül Cuma
5 Eylül Cumartesi
6 Eylül Pazar
7 Eylül Pazartesi

Farmason Doktor

Birinci Bölüm

Karanlık Dünya:

I) Bir kürtaj sahnesi. - Büyük bir skandalı önlemek zorunluğu. Bir arkadaşla yapar. O arkadaş da sonra tutulur. (?) - Buradan çıkar çocuk isteyen bir kadınla yatar. Dönüşte, hürriyetçi arkadaşların yakalandığı haberi... Yarın gece beyanname dağıtımı (Neden bu işlere karışmadığı?)

II) Vurmaya hazırlanan koruyucular. - Kâğıt dağıttı diye yakalanıp işkence edilenler. - Kâğıt dağıtma. - Bir arkadaşın Emin'i ele vermesi.

III)

IV) Boğaz'da balık tutarken hocasiyle konuşma (Osmanlılık üstüne) - Sahteciliği sürdürme. - Yalanı açıklar - Komplo'nun kişiliği karşısında duyulan ürperti. Zanparalık yüzünden toplantıya gidemez, buyüzden yakalanmaktan kurtulur.

Not:

1) Aksiyonu uzak görüldüğü için teoriye boşveriş.

2) Aksiyon sıkıştırdığı için teoriden vazgeçme. (İstim arkadan gelir hesabı.)

Bir kürtaj sahnesi. -

Fransızca hocası olan yarı Ermeni, yarı Maltız - tam kozmopolit - bir anlamda tam Osmanlı bir doktor - operatör Françesko Biallini - Büyük bir sıkandalı önlemek için kürtaj zorunluğu. - Münir'in metreslerinden biri... Kocası sekiz aydır Avrupa'da... İki aydır gebe - yani iki ay gecikmiş âdeti. - (Not: Operasyon sırasında davranışlar?)

Münir, hocasiyle beraber çıkar. Belki kadın erkek münasebeti, çocuk sahibi olmak üzere konuşma...

Evine gelir.

1 - Ermeni Patırdısı.

2 - Bunun dış müdahaleyle sonuçlanacağı korkusuyla beyanname dağıtılması. (Tıbbiyelilerce)

3 - Bu beyannamecilerin şüpheyle yakalanması.

4 - Aynı korkuyla ve ellerindeki imkânın korkunçluğu zorunluğuyla padişah öldürülünce, memleketi ele geçirecek kuvvet arama baskısı altında çok önemli sandıkları Avrupa Merkezi ve yerli Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'yle münasebet arayan, Şeyh Nailî, Hacı Ahmet Bey teşkilâtı.

Ahmet Bey teşkilâtı.

Merkez Kumandanı Kâzım Paşa

Kürt (Dersim) şeyhlerinden Seyyit Abdülkadir

Numune-i Terakki Ders Nazırı Hüseyin Avni

Ali Seydi

Kolağası Hüseyin, Zeki ve Hafız-ı Kütüp Hacı Ali

Bedevi Şeyh Nailî Efendi, biraderi Bidayet Savcısı İsmail Hakkı,

Kemal Mithat, Ahmet Hikmet, Hariciyeci Agâh ve Hüsameddin.

1896'da tevkif edilip Fizan'a sürüldüler. Arap İzzet ve Boşnak Kâmil vasıtasiyle sorguya çekilen tıbbiyeli Sabri.-

Seraceddin Bey'in babası Hacı Ahmet Bey. Sakarya vapuruyla Hacı Ahmet Fizan'a, Bedevi Tekke Şeyhi Nail Efendi Trablus'a ve kardeşi Hakkı Bingazi'ye.

Hüseyin Avni ve Zeki Bey'ler ve Sabri, Musul'dan, Irak ve Mısır yoluyla Avrupa'ya kaçmıştır.

Harbiye Nezareti Levazım Dairesi muhasebe müdürlerinden Hacı Ahmet Bey.

Muhabereleri Sabri Bey idare ediyordu. Serasker Rıza Paşa Yaveri Şefik Bey, Saray Muhafızı Hurşit Bey'le Akkâ Kalesi'ne yollandılar. Bu grup Canik vapuruyla sürülmüşlerdir.

Zaptiye Nazır'lığından mazul Nazım Paşa, Nahit, Divan-ı Muhasebet Reisi Zühtü, Şurâ-yı devlet Müddeiumumisi Kemal, Doktor Besim Ömer'in Ömer Şevket Beyler.

1897'de yakalanan Haziran başlangıcı şeref kurbanları yola çıkar. 27 Ağustosta yola çıkarıldılar. Giritli Halim yakalanıyor. Komite kâtibi.

1896 - 1314 Banka Vak'ası: Münir'in doğumu

Tıbbiyeli Emin.

Doktor Münir'in doğumu 1875 - 1292
1876 - 1293

1878 Ali Suavi vak'ası 20 Mayıs Pazartesi

1884 Mithat Paşa'nın boğulması 6/7 Mayıs Salı/-Çarşamba

1876 Beşinci Murat'ın indirilmesi 31 Ağustos. Abdülhamit
Birinci Meşrutiyet 23 Kânunevvel

1877 93 Savaşı. 24 Nisan

1878 Meclisin kapanması 13 Şubat, 13 Şubat Salı - Hersek isyanı - Bulgar isyanı - Selânik talebeyi ulûm ayaklanması. Abdülaziz'in indirilmesi 30 Mayıs Salı. Murat Beş. 30 Mayıs Salı. Sultan Aziz'in ölümü 4 Haziran. Çerkes Hasan vak'ası.

1895 - 1313 30 Eylül Pazartesi. Ermeni patırdısı.

1896 - 1314 26 Ağustos Çarşamba Banka vak'ası.

1897 - 1314 18 Nisan Yunan savaşı.

Galata, Samatya Patrikhane kiliselerine sığınan Troşak Taşnaksonyan fedaileri hükümetten af istemişler. Komite başlarından Armen Aknoni, Samatya'da, Sulumanastır te-

pesinde İngiliz donanmasını saatlerce gözlemiş, sonra kendisini öldürmüştür.

Farmason Doktor

- Oğlum Münir! Sen bu gidişle tıbbiyeliksin! Tıbbiyelik oldun mu sana sürgünlük yazılmıştır. Oh idamdan iyi! Dersin sen şimdilik ama, yanlış... Sürgünlükte toza gübüre karışıp savrulacaksın! İdamı arayacaksın ama, ele geçiremeyeceksin!

- Güvenlik aramanın getirdiği sürekli güvensizlik... (Halk deyimiyle: korktuğuna uğramak.)

- Düşmanlar tarafından çevrilmiş olmak psikolojisi - (Yani İstanbul taşra çelişmesi.)

- Demir sopa, demir çarıkla yola çıkma. (Yaşamaya herkes bir bakıma böyle başlıyor.)

- Herkesin durmadan yürümek zorunluğu var. (Ölüme kadar)

- Ayak yordamiyle, el yordamiyle, sonra sezgi, sonra sosyal ve kişisel şuur yordamlariyle senden önce var olan, senden sonra var olacak olan bir karışıklıkta barınınağa çalışmak.

- Önce doğal isteklere karşılık vermek, sonra bunlarla karışık sosyal isteklere (ortalama çizgideki insanın ölçüsüyle) karşılık vermek, sonra ortalamadan, sıra adamlığından kurtulmak çabalaması.

- 1870 - 1940 arası dünyanın özel durumu, bununla ister istemez alışverişe girmiş Osmanlılığın özel durumu, bu Osmanlılığın içinde İstanbul'un, İstanbul'un içinde semtin, semtin içinde mahallenin, mahallenin içinde sokağın, sokağın içinde bir ailenin, bu ailenin içinde doktor Münir'in özelliği. Doktor Münir'in semtin dışındaki genel ilişkileri, özel ilişkileri...

- Doktor Münir'le can yongası kişilerinin ilişkisi.

- Doktor Münir'le Patriyot Ömer'in ilişiği.

- Doktor Münir'in aşk üzerindeki durumu: Çocukluk, ilk gençlik, delikanlılık, yaşlılık...

- Doktor Münir'in, para ile ilişiği, (malla)

- Doktor Münir'in doktorluk zenaatiyle, genel olarak Osmanlı - Türk hastalarıyla münasebeti.

- Doktor Münir, bir iç gezici hastane başhekimi.

- Sonradan zengin olmuş bir adamın kızı. - (Okumuş kız). Baba, elifi görse mertek sanıyor. Haylaz yeğen... o zamana kadar türedi ailenin yüzkarası. Sinemacı bir rejisöre asistanlık ediyor. Ün sahibi kalmağa karar veriyor. Kız sonunda çok önemli bir karakter oyuncusu oluyor. Baba hâlâ kabul etmek istemiyor, aklı yattığı halde.

Zindan Hatıraları Kandemir.
Canlı Tarihler = Edhem Ruhi
İki Neslin Tarihi: (Ahmet Cevat)

BATI ÇIKMAZI

I - Kabakçı taraflısı. 2 - Alemdar gelince 3'üncü Selim (ilericilik) taraflısı. 3 - Alemdar tepelenince yeniçeri taraflısı. 4 - Yeniçeri tepelenince Yeni Nizam taraflısı. -

1 - Genç Osmanlılar - Meşrutiyetçiler (Anayasacılar) - Hürriyetçiler. (Ama avam için değil, bürokratlar için...)

2 - Emperyalizme zorluk çıkarmak isteyen Doğulu Padişah Abdülaziz'in indirilip kendisini öldürmeye zorlanması. (Rus ajanı suçlamasiyle Küçük Subaylar aracılığı ile. - Belki kendi kestiği bileğinden kan sızsın diye tutarak ve daha çabuk ölsün diye öteki bileğini de keserek...)

3 - Çerkes Hasan olayı. Hem Abdülaziz'in öcü alınıyor, hem de İngiliz ajanı Mithat Paşa Hüseyin Avni rekabetinden kurtuluyor.

4 - Mithat Paşa Davası.

5 - Tâif'te öldürülme.

6 - Abdülhamit döneminin özelliği: Hem Doğululuk (İslâmlık - Türklük) Hem Batıcılık. (Modern okullar açmak, orduyu modernleştirmek.)

7 - Gavur devşirmeciliği. Tarihte Osmanlı devşirmeciliği'ne karşılık gavur (Batı) devşirmeciliği, hem cinsten, hem mezhepten... Sökmemesi nedeni? Osmanlı devşirmeciliği, insanın insanı Batılıca sömürmesine karşı idi, Batılı gavur devşirmeleri Doğu'nun Batı tarafından sömürülmesini kolaylaştırmak ödevi yüklenen namussuzlar idiler. (Bilsinler, bilmesinler).

- "Var mıdır meydan-ı aşkın bir dilâver servi
İşte er, işte meydan, merdim diyen gelsin beri"
- Gördün zemane uymadı sen uy zemaneye

- Eğer kılıç çalımına gelmedikçe kesmez ve şeşhane tüfek meydan muharebesinde bir defadan fazla atılmaz olmakla işe yaramadıkları gibi, piştov bıçak ise hafif silâh olarak

edepsizlerin şehirlerde edepsizlik etmek için yanlarında taşıdıkları ve savaşta hiçbir işe yaramadığı anlaşılmakla Nizam-ı askeri'nin bunları taşıması ve kullanması katiyyen yasağ edilmiştir.

- Vüzeranın âyan gözünde değersiz kalması, (hem askerin vezirleri saymamasından, hem de İstanbul'da saraya veya Babıali'ye çatmış birtakım rezillerin rüşvet - hediye - karşılığı taşradaki rezilleri tutmaları yüzünden mütegallibeler türedi. Başkent'deki mütegallibe yardakçılarının yerini demokrasi çağında milletvekilleri tutup hemen bütün vekilleri baskı altına alarak hırsızlıklara vasıta olmuşlardır, olmaktadırlar). **Cevdet Tarihi** 122 - Cilt 9

- Vüzeranın iki cinsi mütegallibe gözünden düşmüştü. Bunlardan birincisi, beşbin guruş bahşişle savılacak sergerdelerden iken rüşvet yoluyla vezirlik ele geçirmiş sefiller, ikincileri İstanbul'da kapıları tutmuş rüşvet vasıtası namussuzluk yüzünden gözden düşerek, Anadolu ve Rumeli'ye sürülmüş sürgünler idi. Merkezde tutulmadığını anlar anlamaz eşkiya takımı bunları adam hesabına almıyordu. Birincilerin ise, kendi cinslerinden olduklarını bildikleri için...

- Napolyon hem Mısır'ı alıyor, hem Selim Üç'ü beğendiğini ileri sürüyor, hem de ona Batılaşmayı sağlık veriyordu.

(**Osmanlı Tarihi** V'inci Cilt - Enver Ziya Karal. 3'üncü Baskı - Nizam-ı Cedit ve Tanzimat devri. 1970 - Sayfa 47)

- Eskiden ecnebi tüccarlar iç ticaretle ilgili olmadıklarından, iç gümrük ödemezlerdi.

İşbu 1217 başlarında iç ticaretleri artmakla Osmanlı reayası (?) tüccarlar gibi iç gümrüğe tâbi tutuldular. 1803

(**Cevdet Tarihi** Cilt 7 - Sayfa: 134)

- Fransalıya 1217 de ticaret için Karadeniz açılmış bununla beraber aynı müsaade İngilizliye de verilmiştir. (Bu anlaşma yapılırken Fransız Maslahatgüzarı Yedikule'de mahpus bulunuyordu). Sayfa:135

8'inci cilt

- Boğaz Nazırı İngiliz Mahmut Efendi - İki bin kadar yamak getirilip Nizam-ı Cedit askeriyle içli dışlı tutularak, bunlar da Nizam-ı Cedit'e kazanmak istenmiş ise de... Sayfa:127 (Mahmut Efen.Hk.129. Sayfa)

Batı Çıkmazı - Doğu (Pasif Toplum)

- Batı (Saldırgan Toplum)

- Sosyalizm, Marksizm üzerine konuşma. - ATÜT meselesi.

- Despotluk - durgunluk - değişmezlik - genel kölelik üzerine fikirler. -

- Soygun için saldıran toplum ve bu toplumu meydana getiren insan türü özelliği ile, kendini soydurmamak için aralıksız direnç gösteren fakat soyguncuyu zararsız hale getirdikten sonra hiçbir esaslı işi kalmayan toplum arasındaki karakter ve davranış (fonksiyon) farkı... İçerde gerçek sosyalizme - doğulu sömürüsüz sosyalizme - gidememiş Doğulu bir toplum için zaferler kazanmak da kurtarıcı olamaz.

Dünyayı sömürüsüzlüğe doğru değiştirme amacı sürekli olarak uyanık ve güçlü tutulmak ve sürekli olarak yer ve toplum kazanmak şartı Doğulu sosyalist toplumlar için vazgeçilmez tek yaşama - varolma - şartıdır.

Osmanlılık -

Birleşme Kolaylığı

- Osmanlı'da, Batılıların bağışlamadıkları yön, birleştirici unsur olması, bu özelliği bünyesinde taşımasıdır. (Buna karşı Genç Türklüğü, bizzat Osmanlı temelini meydana getiren Türk unsurunu öteki Osmanlılardan kesinlikle ayırabilmek için Batılılar ileri sürmüşler ve devşirdikleri Osmanlılara zor - kolay kabul ettirmişlerdir)

- Batıdaki sömürü - yani bölünme - unsurlarını arayan Marks'ın birleşme özelliği taşıyan Osmanlılığı görmezden gelmesi kolay anlaşılır bir durum değildir. (Burada, ayrıca Osmanlı düşmanlığına akıl erdirmek ise, büsbütün imkânsızdır).

Osmanlılık insanlardan birleşme isterken din değiştirmeyi, dil değiştirmeyi değil, sadece sömürüye karşı çıkmayı istiyordu ki, geleceğin Dünya Devleti'nde ana çekirdek de bundan başka birşey olamayacaktır.

Dil

- Dil değiştirme zorunluğu, uygarlık değiştirme zorunluğu ile beraber başlar, beraber yürür. (Osmanlıların tarih yüzüne çıktıkları dönemde Anadolu'da Türkçe, yeni dünya görüşünü anlatmak için zorunlu olduğu gibi, Osmanlıların Batılaşma döneminde dil sadeleşmesi, dile yabancı Batılı kelimeler alınma zorunluğu görülmüştür.)

Batı Çıkmazı

-Bu Karadeniz, Nuh Peygamber taşkınının karanlık suyundan kalmış bir denizdir ki derinliği seksen kulacı bulur gayet derin ve de gayet kara bir denizdir. Nuh Peygamber taşkınından önceleri, bugünkü gibi Akdeniz'e dökülmeyüp, İstanbul Boğazı'nın Kavak Kaleleri önünde dururdu. Sonraları herşeye gücü yeten koca Tanrı, yeryüzünü bugünkü duruma sokmak için, çift boynuzlu İskender'i yarattı. Çünkü koca Tanrı bir şeyi yapmak isterse nedenlerini birer birer hazırlar.

Bu İskender'i, Arnavut Beyi kötü İskender belleme!... Adem Peygamber'in cennette o haltı edüp dünyaya sürgün sürülmesinden 5079 yıl sonrası. Yeryüzünün cihangir padişahı koca İskender ki bütün padişahlara boyun eğdirmiş bir İskender'dir. Bütün padişahlar dedimse, buna bir Kaydafe padişah pes etmedi. Bu Kaydafe kimdir derseniz, İzmir'in ve Makedonya'nın hükümdarı bir inatçı Kaydafe olup nal deyüp mıh demez cinsi bir domuz Kaydafe'dir. İskender naptıysa, nettiyse bu Kaydafe'ye güç yetiremeyüp, âcizlik getürüp, savaşın bir ucu da hiyledir diyerek köylü donuna girüp divanına vardı. Şurdan burdan gözleyüp ince yerini sezeyim derken koca Tanrı'nın işine bakmalı ki Kaydafe'nin askerinden bir köpeoğlu köpek İskender'i belki de çifte boynuzundan bilüp, arkasından yanaşup apansız boynuzlarından kavrayup, büküp çökertti. Meğer kurnaz Kaydafe Koca İskender'in resmini yaptırmış. Bir resme, bir

İskender'e bakup, İskenderliğinden şüphesi kalmayup "hapis" demesiyle fıkara İskender'i o saat zindana sallandırdılar ki elli kulaç iple, sanki Koca Tanrı beterinden esirgesin, Gayya Kuyusu'na sallandırdılar.

Derbeder, çift boynuz İskender, bir zaman zindanda kalup, benzi sararup, kemikleri çürümüye yüztutup, soluğu çıkmazlanmağa yakın, Kaydafe ne düşündüyse bir domuzluk düşündü, İskender'i zindandan çıkarup salıverdi. Salıverdi dedimse, bedavadan salmakla değil... Kitaba el bastırup kılıç atlatarak yemin verdirmekte ki kendisine savaş açmayacağına ve de, silâh çekmeyeceğine and ettirerekten salmakta...

İskender fıkara, yayan yapıldak ve de şallak mallak yollara düşüp dilenerekten, sürünerekten, Elburz Dağı eteğindeki Başkent'i, İrak Davyan kentini yarı ölü halinde tutabilüp akıldanelerini çevresine biriktirdi, "Aman öcümüzün alınmasına bir çare" diyerek, boynuzlarını dıvarlara çalup, yakasını yırttı.

Başvezir yer öpüp, söz alup: "Padişahım Kaydafe'nin ne değeri olsa.. Çünkü erkek değildir, karıdır!..." demesiyle İskender'in aklı sıçrayup bu kez kendini tahtından yere atup dönerekten bir zaman yuvarlandı. Vay ki yandım, vay ki erlik onuru elden gitmiştir! Ancak bir çare değil, bundan böyle beş çare istiyorum! diye boynuzlarını taşlara çalmaklığa başladı. Şundan ki Koca İskender gibi bir cihangir, bir avrada yenilmiştir, ölse daha iyi... Vezir, bir kez daha yer öpüp dedi: "Evet, karıdır, karı olduğundan haysiyeti ve de, onuru olamaz. Buna verilmiş sözün hiçbir kıymeti yoktur ve de, içilmiş yeminin şunca değeri yoktur. Deryalar gibi asker ile varup vilâyetlerini harap ve halkı kılıçtan geçirüp ciğerlerini kebap edelim!" Koca İskender birden kızup, kabarup, öfkeye binüp, "Ayıp ettin ya köpek!" diye bağırup camları zangırdattı, yiğit kısmı sözünden dönebilir mi? Biz asker çekmeye yemin içmedik mi? Öyle bir yol isterim ki hem Kaydafe kahpesinden öç alınsın, hemi de, yeminimiz zedelenmesin!

Vezirlerin akılları karışup, diller dişe kitlenüp, birazı utanup, yere bakup, birazu buyur bakalım anlamına Hızır Peygamber'e döndüler. Çünkü Hızır Peygamber, Koca İskender'in ruh gibi ahbabı olup bunlar karanlık dünyaya, hayat suyu için beraber gitmişlerdir, hayat suyunun bir yudumunu Hızır Peygamber bulup, he-

men içüp, ölümsüzlüğe kavuşmuştur. Bu sebeple hiçbir korkusu olmamakla bir adım ileri geçüp sözü ele aldı: "Ya İskender! Eğer Kaydafe avrattan öç alalım dersen, savaş mavaş, uğraş muğraş istemez! Hemen Karadeniz'i, Akdenize akıt! Kaydafe'nin bütün ülkesini suya bastırıp öcünü alırsın! Ve de, yemininde durmuş olursun!" dimesiyle İskender taze can bulup, sevinüp, nasıl bu bizim Hızır yoldaşımızın akılları, kavatları diye vezirlerinin yüzüne tükürüp, "Buyrun Bakalım!" diye keh keh güldü.

Herifler eşekten düşmüşe dönüp, "Barekallah!" diye çığrıştılar. "Koca Tanrının sezdirmesidir ve de yüreğe damlatmasıdır!" diye el çırptılar!

Ertesi sabah Karadeniz'le Akdeniz'in yükseklikleri ölçülüp, Karadeniz yüksek çıkup, yedi kere yüzbin dağ deviren işçi peydahlanup, Karadeniz'i Akdeniz'den ayıran tepelerin kesilmesine girişildi. Bu işin başmimarlığı ile başmühendisliği Hızır Peygambere verilmekle, eline başmimarın gümüş sopasını ve de başmühendisin altın alup ortada dolanmağa, şuraya buraya seğirtmeye başladı. Aslına bakarsanız yavrularım, Hızır'a Peygamber dedik ya, lâf gelişi dedik, Peygamberdir diyen kitaplar varsa da, değildir çünkü Nebî'dir diyenler de vardır. Şurası gerçektir ki ölümsüzdür, sağdır, şurada burada görünüp, sıkışmış dini bütün müslümanlara, keyfi istedikçe yardım etmesinden bellidir ki, ölümsüzlüğü kiseye atmıştır. Çoğu zamanını Hazret-i Musa ile arkadaşlık ederek geçirdiği, Kur'an kitabımızın "Kale Hâza" âyetiyle kesindir. Ödevi deniz işleri üstünedir. Bu sebeple Karadeniz'le Akdeniz'i biribirine karıştıran Boğaz'ın açılması görevi Hızır Nebi'ye düşmüştür.

Koca İskender maslahatı Hızır Nebi'ye bırakup, Hızır Nebi ise dünyanın altından üstünden haberli olmakla, Karadeniz'in Akdeniz'e karışması yaklaştığını bilüp müslüman işçilere zulmetmeğe ve de, gündeliklerini vermemeye, verirse de, şurasından burasından kırparaktan vermeye, buna karşılık gavur işçileri çok hoş tutup, sırtlarını okşalayaraktan, gündeliklerini arttıraraktan çalıştırmağa başladı. Bunu gören müslüman işçiler, vah ki bu Hızır'ın da kökü gübredeymiş! diye yavaştan yavaştan savuştular. Ortada, salt gavur işçiler kaldı.

Bir zaman sonra, Karadeniz oyuntulardan yol bulup, setlerini yarup, yıkup devirüp bütün kâfir işçileri boğup, iman ehli müslü-

manlardan bir tek kimseye hiçbir zarar eriştirmedi. Kaydafe avratın Makedonya şehri ki Sarayburnu ile Üsküdar arasında kurulmuş bir koca başkent idi. Başkaca bu avratın buralarda yediyüz parça şehri vardı. Tamamını Karadeniz basup, söküp alup, bütün milletini boğup savuştu ki askerinden bir kişi kurtulmamacasına...

Koca İskender böylece, yoldaşı Hızır Nebi aracılığı ile Kaydafe avrattan öcünü alup yeminini de bozmamış oldu.

Şimdi, Karadeniz'le Akdeniz biribirine nerede kavuştu derseniz, bu işin erler, geceyi gündüze katup, uyumayup, müneccim gücüyle eşref saat kollayaraktan, deniz yüzünde dolanaraktan ve de, kollayaraktan şunu gördüler ki, İstanbul'un Yedikule'siyle Üsküdar'ın Kalamış burnu arasında bir kırmızı çizgi vardır. Bu kırmızı çizgi dalgasız ve de, rüzgârsız, ille de yağmursuz günlerde, erbabına yeterince görünmektedir. İşte bu kırmızı çizgi Karadeniz'le Akdeniz'in kavuştuğu yerdir. Karadeniz'in suyu tatlıca olup, Akdeniz'in tuzu fazlacadır fakat Kızıldeniz'in suyu, Allah göstermesin bildiğiniz yılan zehirinden acıdır.

Bu Boğaz'ın kapı kilidi sayılan kaleleri vaktiyle Madyanoğlu Yanko Kral tarafından, iki yandaki yüksek dağlara yapılmıştır. Zamanla Rumeli yakasının Yoroz kalesi harap olmakla, Dördüncü Murat Han zamanında içeriye Kazak eşkıyası şu kadar yüz şaykalarla girüp Yeniköy, Tarabya, Büyükdere, Sarıyer kasabalarını yağma ettiklerini padişah duymasiyle, Divan'ı toplayup iki tarafa deniz kilidi kaleler yaptırmıştır ki o gün bu gündür kâfir giremez. Bütün kasabalar güven içindedir. Karadeniz'in burası bir darboğaz olup, iki yaka arası yarım mildir. Davudî sesli âdemler karşılıklı bağrışsalar biribirlerinin sözünü ferahça duyup anlarlar. Boğaz'da Karadeniz akıntısı vardır ki doğru Akdeniz'e akar, şöyle ki buradan geçen gemilere ok yetişmez, şimşek gibi uçarlar. Buradan İstanbul'un Yenicami'sine kadar iki konaklık yerdir. Kasabalar arasında boş toprak yoktur. Her biri biribirine bitişik şenlikli kasabalardır.

Karşılıklı kalelerde, üçer yüz nefer kale yamakları bulunup her birinde, biribirlerini tutan yüzer tane topları vardır.

Karşı yalı baştan başa kestane ormanı olup âdemleri oduncudur. Kazak kâfiri gizliden baskın vermek istese bunlar ateş yakarak çevreye haber uçururlar. Fakat gece ise ateş yakmaları kanun değildir. Çünkü bunu fanus ışığı sanan gemiler, Koca Tanrı esirgesin,

Boğaz ağzıdır diyerekten kayalara düşerler. Şundan ki asıl fanus Rumeli yakasındadır. İçinde Yunus balığı yağı yakılır. Karanlık basınca Boğaz'ın ağzını aydınlatup gemilere yol gösterir, bu ışığa bakarak içeriye girüp cankurtaran gemilerin hemen birer kurban kesmeleri kanundur.

(Belki bu gemi kurban kesmek için Büyükdere'ye yanaşırken olayı görür, hemen palamarı çözüp savuşur.)

- Girişi bir eskiye bağlı kişi anlatır. (Kabakçı Olayı gerici gözüyle). - Hiçbirşey yapamayışları da (belki) gerici, belki de bunlara karşı biri tarafından... Bir çeşit çekişme...

- Alemdar ile umulan ilericilik gelemez. (Çünkü Mahmut'un çevresi gericiliği tutmak zorunluğunu duymaktadır.) Alemdar tepelenir. Sonra da yeniçeri tepelenir. - Böylece hem ilericiler, hem gericiler tepelendiğine göre bu karşılıklı tepelenişler Osmanlı şartlarından gelmekte değildir. Dış çıkarların isteklerinden gelmektedir.

- İlerici takımın Abdülaziz'e karşı kesin başarısı sonuç vermez. (Tıpkı Dördüncü Mustafa gericiliğinin kesin başarısı sonuç vermediğine göre)...

- Abdülhamit'in denge politikası da dış şartlar sürdükçe sürmüş sonunda kendisi için de, karşısındakiler için de kesin yenilgi, imparatorluk için ise dağılma sonucu vermiştir. Çünki iki tarafı kollamak da Osmanlı İmparatorluğu'nun temel şartlarından gelmemektedir. (Vakit kazanmaktan başka bir işe yaramamaktadır.) Asıl mesele: Sıçrayabilmektir. Oysa, tarih dönemi, Osmanlılığın içinde debelendiği çukurdan sıçrayıp çıkması için hiç de uygun bulunmamaktadır.

- Batılaşma sözünün içinde Batılı olmayan bir toplumun ya da kişinin Batılaşmaya (dışardan) çabalaması anlamı vardır ki bu anlam, bu kelimenin gerçek anlamıdır. Batılaşmanın tarihsel oluşuyla dışarsında kalmış olan toplumlar ve kişiler, Batılı anlamında insanın insanı sömürmesinin dışında kalmışlar demektir. Bu açıdan bakıldığı zaman Batılaşmanın (Batılaşma çabalamasının) içinde, (temelinde) insa-

nın insanı sömürmesi işine koşulma isteği tek amaç olarak bulunur.

Hem Batılaşmaya çabalamak, hem de sömürüye katılmamak düpedüz aptallıktır, içine girmeye çabaladığı durumu kestirememektir.

- İnsanın insanı sömürmesi olayı, bir Batı ekonomik düzeni biçimi olduğu için, Batılılar aslında, Batılaşmanın hiçbirinden yana olamazlar. Çünkü ne kadar Batılaşmacı olursa, o kadar sömürüden namussuzluk ücreti payı azalır. Bu sebeple, Doğululara Batılıların zaman zaman verdikleri Batılaşma öğüdü, onları şaşırtıp daha kolay sömürme için bir aldatmacadan başka birşey değildir.

- Batılaşmaya Osmanlılar ölümden kurtulmak için ister istemez, zor altında başvurdular. Yani Batılaşma Osmanlılar için ölüme yapışık, ölümden ayrılmaz bir şeydi, şimdiye kadar Anadolu halkları için de öyle kaldı.

Farmason Doktor

Alaca Karanlık

- Kavat Halim Efendi'nin dul gelini Patriyot Ömer'in sevgilisi. Gebe.

- Patriyot gelir, tıbbiye son sınıfında öğrenci olan Doktor Münir'den yardım ister. Doktor, Fransızca hocası Doktor Pellegrini'yi bulur, doktor yaşlıdır. Karısı yarı Rus yarı İtalyan, Safo doktora göre çok gençtir, çok ateşlidir, doktorun bilerek göz yummasiyle Münir'le sevişmektedir. Bedestenli Hami Efendi, Münir'in komşusudur. İki evlidir. Küçük karısı körpedir, güzeldir. Büyük karısından gelinlik bir kızı vardır. Oğlu veremden ölmüş, kimsesiz gelini de evde kalmıştır.

Roman 1890 yılında başlar.

Yıldız Sarayı bahçesi. Sultan Hamit canlı hedeflere, güvercinlere tabancayla atış yapmaktadır. Arkasında bir haremağası, bir yaver, k.şçubaşısı, bir de, sarayda rehin olarak misafir edilmiş ünlü Kürt Reislerinden Şeyh Abdülkadir vardır. Padişah her attığını kolayca vurur. Ne kadar usta silâhşör olduğu bellidir. Şeyhe de atmasını söyler, bir tabanca verilmesini ferman eder. Şeyh atar ve vuramaz. Buna, biraz daha geride duran iki muhafız çok şaşar. Çünkü bunlar da Kürt'türler, şeyhin ne kadar iyi atıcı olduğunu bilmektedirler. Padişah iki kahve ister. Kahveler gelir, tam içmeye başlarken bir mabeyn kâtibi kapalı bir zarf getirir. Padişah hemen telâşlanır, açar, üç tane tıbbiyeli Jön Türk yakalanmıştır. Padişah kahveyi unutur, Abdülkadir'in selâmını bile farketmeden telâşla yürür gider.

Abdülkadir, çevresine ürkek bakarak muhafızlara yaklaşır, Kürtçe ve kısık bir sesle, padişahın atıcılığından....

Farmason Doktor

Birinci Bölüm: *Karanlık Dünya*

1 - Yıldız Alacası.

2 - Düka Münir.

3 - Oyun.
4 - Açmaz.
5 - Tuzak.

İkinci Bölüm: *Hürriyet Güneşi*

1 - Yaşasın Hürriyet.
2 - Adalet.
3 - Müsavat.
4 - Şeriat.
5 - Aman.

Üçüncü Bölüm: *Sonun Başlangıcı*

1 - Yenilgi.
2 - Baskın.
3 - Kavat.
4 - Pusu.
5 - Sürgün.

Son
Notlar:

1 - Burhan Felek
2 - Selim Sırrı
3 - Ziya Şakir.
4 - Nizamettin Nazif
5 - Süleyman Çapan
6 - İttihat ve Terakki'nin içyüzü
7 - İbrahim Necmi Duru
8 - Bedevi Kuran
9 - Broşürler.

Farmason Doktor (Alaca Karanlık).

1 - Bedestanî Halim Efendi'nin dul gelini Bahriye subayından gebe kalmıştır.

Adlar: Muzaffer, Avni, Yaşar, İsa, Ertuğrul, Muharrem, Cem, Muhtar, Harun, Ömer, Feride, İnci, Ümit, Mine, Fehime, Nesteren, Mürvet, Türkân, Fikret, Rüstem, Bülent, Kıymet, Neşide, Hafir, Orhan, Turhan, Sermet, Halim, Nihal, Kevser, Lâlı, Melâhat, Mihrengiz.

Yıldız Alacası

1 - Tâif'ten gelen haberci. (Mithat Paşa'nın öldürülmesi haberini getirir.) Haberci ile konuşma sırasında bu ölümün nasıl geçtiği anlatılır. Kurtarılması için gönderilen subay, işin uzaması sebebiyle kendi kendini paniğe kaptırarak - ben de buraya atılır, bu muameleye kalırsam diye korkarak - bunu kura kura, öldürüp kurtulmayı tek çıkar yol sayar. Bunun sonunda padişahın gözüne girmek de vardır. (Padişah: Çok aptallık ettiler.) Haberci gider.

2 - Dayı Bey, düşünceye dalar konyak içerek...

a) Süleyman Paşa ile Hüseyin Avni Paşa hazırlıkları.

b) Abdülaziz'i indirme olayı

c) Çerkes Hasan olayı

d) Deli Padişah...

1 - 6 Mayıs 1876 Cumartesi. Selânik Vak'ası - Konsoloslar.

2 - 10 Mayıs 1876 Çarşamba. Softaların kışkırtılması.

3 - 13 Mayıs 1876 Cumartesi. Berlin Memorandumu.

4 - 30 Mayıs 1876 Salı. Abdülaziz'in indirilmesi, Murat'ın çıkışı.

5 - 4 Haziran 1876 Pazar. Abdülaziz'in ölümü.

6 - 6 Haziran 1876 Salı . Murat'ın devrilmesi.

7 - 8 Haziran 1876 Perşembe. Bab-ı Fetva'da Meşrutiyet Münakaşası.

8 - 15/16 Haziran 1876 Perş./Cuma. Çerkes Hasan Vak'ası.

9 - 2 Temmuz 1876 Pazar. Karadağ - Sırbistan'ın savaşa başlamaları.

10 - 31 Ağustos 1876 Perşembe. Beşinci Murat'ın indirilmesi. Abdülhamit'in bindirilmesi.

Yıldız Alacası: Tıbbiyede sürekli olarak namazdan kaçtığı için arkadaşlarının Farmason lâkabı taktıkları Münir.

Roman, 1890 yılında Yıldız Sarayı'nda bir Cuma günü, Abdülhamit canlı hedeflere, güvercinlere tabancayla nişan talimi yaparken başlar. Yanında bir haremağası, kuşçubaşısı, bir yaver, sarayda rehin olarak misafir edilen ünlü Kürt şeyhlerinden Abdülkadir vardır. Padişah her attığını vurur. Atışlarındaki telaşsızlıktan ne kadar usta olduğu anlaşılır, keyiflidir. Şeyhe de atmasını söyler, bir silâh verilmesini ferman eder. Şeyh atar vuramaz. Buna uzakta duran iki muhafız çok şaşar. Çünkü bunlar da Kürttürler, şeyhin ne kadar keskin atıcı olduğunu bilmektedirler. Padişah iki kahve ister. Kahveler getirilir. Tam içeceği sırada, mabeyn kâtiplerinden biri telâşla yaklaşır, padişaha kapalı bir zarf verir. Padişah açar bakar.

Batı Çıkmazı
Ana Temel

1- Doktor Münir'in dramı (kişisel dram olarak)
2- Bütün bir Osmanlı toplumunun, uçurumun üstünde sallanırkenki dramı. (Tutmaya çalışan Abdülhamit (Şuurlu). Kurtarmaya çalıştıkları halde, batırdıklarını farketmeyen vatanseverlerin dramı (Şuursuz)).

Romanın bellibaşlı dayanakları.
a) Eskiyi bozulmadan öncesine benzeterek getirmek isteyenler. (Kabakçı Mustafa.)
b) Batılaşmayı bilmezden uygulamaya çabalayanlar. Kime çalıştıklarını bilmeden kafalarını ortaya atanlar. (Alemdar, Üçüncü Selim, Rusçuk Yârânı.)
c) Batılaşmacılıkta kesin zafer kazanmış görünenler : (Mustafa Reşit Paşa, Mithat Paşa, - bir başka durumda - Hüseyin Avni Paşa, Şirvanzade Süleyman Paşa, Genç Osmanlılar. Bir başka durumda Namık Kemal)

Abdülhamit, (Devlet) ile Jön Türkler (Devleti kurtarmak istiyoruz sanarken batırmaya çabalayanlar). Doktor Münir. Kavat Halim Efendi, Sadık Paşa, (Tüm şuursuz fakat sezgileriyle doğruyu gören)

Romanın tekniği (Yazılma tekniği)
Giriş I. Giriş II ile mi? (Fleş Bek ile mi?)

Doktor Münir = Farmason Tohumu

Gerçekten vatansever - farkında değil - fakat farkında olmadığı şartlar içinde ancak vatansever gibi davranıyor. -Düzmece vatanseverlerin gerek maddeten gerek manen ortalığı toza dumana kattığı yerlerde, hep geride kalıyor, hep zarar ediyor! Buna hiç aldırmadığını sanıyor. Fakat sonra, kendisini geride bırakan şeyin, buna en ihtiraslı, dalavereci insandan daha çok aldırmış olduğunu anlıyor.

- Vatan ve milleti sevmek, büyük bir sevme gücünden gelir. Kullanıldığı sırada, bu gücün faydasının kullananlar tarafından fark edilmemesi, insanın soyluluğunu arttırır. (ki hiçbir kadın - erkek sevgisinde bu ölçüde sınırsız soyluluk arttırış gücü yoktur.)
- Bu duygu aynı zamanda insana güvenmeden gelir. Bir gün nasıl olsa, bir tek insan tarafından yüzde yüz farkına varılacağına emin olmaktan...

1- Doktor Münir'in evine gittiğinde ilk görüşme (Osmanlı sömürüsü üstüne) bunun yerini (Miras tasfiyesi meselesi) alamaz mı?

(Not: Dikkat: Murat girer girmez, Kadir işini sorar. Önce bunu teker teker görüşürler.)

2- Sonra ne okuduğunu sorar. İbn-i Haldun der doktor. Ne arıyormuş İbn-i Haldun'dan da? Şu imparatorlukların yıkılma meselesi... Bir de, kaç gündür aklı takılmış... *Bir imparatorluk yıkıldı diyelim, nasıl tasfiye edilir?*

3- Yüreğinden atamadın Selim'in ölüm acısını... -Orası öyle ama... Asıl şu Ankara'da bu sefer seyrettiğim Meclis Oturumu'nu unutamıyorum. Aklım karıştı. Bana, bizimkiler iktidarda oldukları halde, yenik göründüler. -Elbette... Çünkü tarihsel ödevlerine sırt çevirmiş bütün topluluklar, üstüste zaferler kazansalar da, yeniktirler. -Neydi bizim tarihsel ödevimiz?

-Doğuyu, batıya karşı savunma! Batılaşma, bu ödevden kesinlikle vazgeçmekti. Bu yüzden terse düştük. O gün bu gündür iki yakamız bir araya gelmedi, bu gidişi değiştirmezsek gelmez de...

- Uzaktan uzağa suç üstü yakalanmış şirret suçlular gibi geldi bana saldıranlar... Suçluların telâşı içinde gibi geldi. Aslına bakarsan hiç de fark yok Fethi Bey'le aralarında... Eğer bir suç sözkonusu ise, Fethi Bey de, başından beri bu suçun içinde sayılır... Gene öyleyken... Hayır, anlatamıyorum. -Anlatıyorsun pek güzel...

Farmason Doktor

Ana Çizgi:

Ana Meseleler

- Gizli Teşkilât (Özellikleri: Temelden geliş, insan özelliği.)
- Batılaşma (Batılaşmada Abdülhamitciliğin yeri.)
- Farmasonluk.
- Kapitalist sermayenin girip kendi karakteriyle çalışamaması

Not: Celâdet Bey - Münir konuşması. İttihatçıları tenkit.

31 Mart. - Arnavutluk işi. - Ermeni patırtısı Adana'da. - Yemen isyanına Trablus'tan kuvvet götürmek. Silâhları getirtmek. Kumarbaz Hakkı Paşa'yı sadrazam yapıp düşmana fırsat hazırlamak. Girit işini boş yere alevlendirip Yunanistan'ı Balkan Birliği'nin kucağına atmak. - Seçimlere hile karıştırıp zorla adam seçtirerek ortalığı karıştırmak. - Sonra da bütün Balkan rezilliğini, asker arasına politika karıştı masalına bindirerek, bir yandan aptallıklarının izini kapatırken -hatır sayıp vatan hainliklerinin demiyorum- öte yandan lafı, bu millet demokrasiye lâyık değildir, Parlamento muhalefetiyle idare edilemez pisliğini yemek...

- Yani bir yandan Trablusgarp'ı İtalyanlara peşkeş

çekmek hazırlıklarını tamamlayıp yolu açtıktan sonra, çeteden birkaç kabadayı komitacı subay salıp, ucuza kahraman yetiştirir sanmak... İlerde bu kahramanları kullanarak milleti yıldırmaya yeltenmek...

- 31 Mart'ta kim kazandı? Türkleri Avrupa'dan atalım diyenler... - Bunu kimin idaresinde başarabildiler? Herhalde, Derviş Vahdeti'nin, Hamdi Çavuş'un, Tunuslu Damat Paşa'nın, hatta Prens Sabahattin'in idaresinde değil? Alman Kayzeri'nin Türkiye'deki resmi ajanları İttihatçıların idaresinde... Bu açıdan bakılırsa, 31 Mart bastırılmasaydı, belki vatan bu kadar ihanete uğrayamazdı diyesi geliyor insanın... Hele de bugün olayların nasıl geliştiği anlaşılmışken...

- Derviş Vahdeti, Peygamber'i düşünde görüp ağzına tükürdüğünü söyleyip -bunun asıl anlamı, suratına tükürmesidir ya İngiliz ajanı teresin- Ayasofya meydanına 200 bin sakallı, külâhlı serseriyi topladıktan sonra hele 31 Mart olayında yedi düvelin parmağı olduğunu ileri sürüp ayaklanan askerin nasıl olup da okuma yazma bilmeyen Hamdi Çavuşla bilmem ne onbaşının elinde kaldığı üzerinde hiç durmamak, ancak arkadan getirilen namussuz dikta rejiminin, sokakta adam öldürerek yürütülen terörün aptallaştırdığı bir ortamda mümkün olabileceği görülür.

- Neden ikide bir karşı karşıya gelip kayıkçı kavgasına tutuştuğunuzu, hele bu uyduruk kavgada, kanlar döktüğünüzü anlayamıyorum. Siz imparatorluğu batırdınız, bunlar yıkıntıyı, yıkmakta çıkarı olanlara, üste vererek bağışladılar. Hatta baskına uğradıklarını iddia eden bütün İttihatçı şefler, hatta alık Hüseyin Cahit, ondan daha alıklar bile, aslında hemen her ilgili savuşup saklanıp, sınır dışına atlayabildiği halde, en azından iki yüz bin kişilik takımı olan sefil Derviş Vahdeti'nin İstanbul'a saklanmadığından başka İzmir'e kadar kaçtığı halde orada kıskıvrak yakalanması, gene de, İngiliz ajanı sayılmasının sürdürülmesi ancak, asıl haydudun bu olaydan sonra getirdikleri terör döneminin millet yılgınlığı ile mümkün olabilir.

Farmason Doktor

(Ana tipler)

Erkek: 1 - Abdülhamit, yakın çevresi, işi, dertleri.
2 - Münir. Yakın çevresi, günlük işleri, tipi.
3 - Emin, (Ömer), Hacı Nizamettin Bey, Nadir Bey.
4 - Kavat Halim Efendi. Ailesi.
5 - Zaptiye Nazırı. Yakın çevresi, adamları.
6 - Françesko Biallini. Yakın çevresi, özellikleri.
7 - Türk Osman. Yakın çevresi, tipi.

Kadın: 1 - Halim Efendi'nin dul kızı. Büyük karısı ve küçük karısı. Dul kızın anası ölmüş.
2 - Halim Efendi'nin küçük kızı.
3 - Zaptiye Nazırı'nın ortanca karısı. (Ya da küçük karısı)
4 - Madam Biallini.
5 - Gülnihal Kalfa.

- Ömer, Halim Efendi'nin küçük kızıyla sevişiyor.
- Münir, Zaptiye Nazırı'nın ortanca karısıyle, Madam Biallini ile Halim Efendi'nin dul kızıyle sevişiyor.

- Ömer, Hacı Nizamettin Bey'in yeğeni. (Hacı Nizamettin Bey, Tekke şeyhi olamaz mı?)

Farmason - Tohumu
Dermancı Cinci Doktor
Usturpa Münir
Doğumu: 1875 -76
1904 30 yaşında Bomba Hadisesi'nde
1875/1889 13 yaşında Osmanlılar Cemiyeti Kurulması Münir Bey

- Darüşşefaka tahsili 8 yıl
- 1897 tevkifatı. Şeref Kurbanları. Münir Bey 21 yaşında.
- İstanbul Tıbbiye Mektebi

1897-1908 = 12 yıl sürgünde kalıyor, 32 yaşında dönüyor.

1908'den 1918'e Mütareke'de 42 yaşında
1930'da ..... 54 yaşında

Kronoloji:

1918 Ekim 30 Çarşamba	Mondros Mütarekesi. 22-30 İngiliz savaş gemisinin İzmir'e girişi.
1918 Eylül 15	Makedonya cephelerinin bozulması
1918 Eylül 29	Selânik Mütarekesi.
1918 Ekim 1	Şam İngilizlerce işgal edilir.
1918 Ekim 6	Beyrut İngilizlerce işgal edilir.
1918 Ekim 26	Halep İngilizlerce işgal edilir. (Mustafa Kemal 7'inci Ordunun geri çekilmesini idare etmiş ve Padişaha özel yaver olmuştur.)
1918 Ekim 14	Ahmet İzzet Paşa Kabinesi'nin teşekkülü
1918 Ekim 17	Rauf Bey General Tavshent'e: "Türkiye İngiltere'nin dostluğunu, himayesini istiyor." demiştir.
1918 Ekim 28 ya da 29	Vahdettin, İzzet Paşa'ya: "Mütareke şartları ne kadar ağır olursa olsun kabul edelim. Ben İngiliz'lerin Şarkta, dostluklarının ve iyiliksever liklerinin değişmeyeceğine eminim. İlerde daha iyi şartlar elde edebiliriz." demiştir. (?)
1918 Ekim 31	Mustafa Kemal 7'inci Orduyu Ali Fuat Paşa'ya teslim etti.
1918 Kasım 2/3 C.tesi Pazar gecesi	Talât, Enver, Cemal kaçar. Kara Kemal'in tavsiyesiyle.
1918 Kasım 3	İttihat-Terakki, Teceddüt Partisi olur.

1918 Kasım 3	İngiliz'lerin Musul'u işgali.
1918 Kasım 5	Mustafa Kemal, İngiliz ilerlemesine ne dereceye kadar müsaade edileceğini sorar.
1918 Kasım 7	Yıldırım Orduları Grubu ile 7'inci Ordu' nun lağvı. Mustafa Kemal Harbiye Nezareti emrine alınıyor.
1918 Kasım 7	İlk İngiliz Torpidosu İstanbul'da.
1918 Kasım 11 P.tesi	Ahmet Tevfik Paşa Kabinesi.
1918 Kasım 13 Çarşa.	Büyük Filo İstanbul önünde. 60 Harp Gemisi. Averof da var.
1918 Kasım 15	Mustafa Kemal İstanbul'da.
1918 Kasım 21	Franşe Despere'nin İstanbul'a girişi.
1918 Kasım 27	General Milne İstanbul'u işgal ediyor. İngilizler de İzmit, Eskişehir, Afyon, Samsun, Merzifon ve Batum'u işgal ettiler. İtalyan'lar Konya'yı işgal ettiler. Fransızlar Ayaslogu.
1918 Aralık 2	İzmir'de Müdafaayı Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti'nin kuruluşu. Gene bu sıralarda 6'dan önce Trakya Paşaeli Heyet-i Osmaniye'sinin teşkili.

Farmason Doktor
Münir
Teknik

Farmason, Yıldız Alacası
Karanlık Dünya

Abdülhamit

- Bilirim, hiçbir tedbir olacağı büsbütün ortadan kaldırmaz. Belki geriletir. Ama insanın kendisine karşı ödevi var. Hele padişahlarda bu ödev kat kat ağırlaşır. Sorumluluk artar. Dünyada, bir

padişaha hiç yaraşmayan şey, keşki şunu, şöyle yapsaydım, demektir. Hele bu savsaklamayı tembelliğinden, üşendiğinden yapmışsa...

Benim kurduğum düzen, küçük büyük her şeyi, hemen olduğu anda bilmekle döner. Bu düzende olayın, meselenin küçüğü, büyüğü yoktur. Çünkü hangi meselenin küçük, önemsiz olduğu, çok sonra anlaşılır kesinlikle... Kaldı ki görüyorsun, benim aslında işim hiç de ağır değil... Beni şaşırtıp dağıtacak, yoracak, kaytarmaya düşürecek kadar çok da sayılmaz, öyleyse, neden savsaklayayım işimi? Hele hepsi, doğrudan doğruya benim varlığımla,yaşamamla, sıhhatimle ilgiliyse... Ben kendimi savunmakta üşenirsem, sen ki benim en sadık kulumsun, beni ne kadar savunursun! -Biraz düşündü: -İstemez miyim sorumlulukların önemli bir yüzdesini üstümden atmayı ben? Böyle beni benden çok düşünecek, ama böyle düşündüğü için, bana ayrıca yorgunluklar, pürüzler yüklemeyecek, tehlikeleri sadece bu yüzden kat kat arttırmayacak yardımcılar, savunucularım olsa... - Gene biraz düşündü: -Ama bilmem ki onlara kendimi teslim edebilir miyim artık... Galiba geçti iş işten... Alıştım galiba, can düşmanlarımla çevrilmiş bir kaledeymişim gibi yaşamaya... Yanıp yakıldığıma bakma... Alışmışsa vazgeçemem!

Her alışkanlık tutkunluktur. Yaşamamın anlamı haline geldi bu tedirginlik benim! Meydan Savaşı'nda bir kumandan gibi yaşıyorum yıllardır. Her an tetikte, her an uyanık durmalıyım! Düşmanın düşüncesini, planını, tasarılarını sezmeliyim her şey bitmeden... Binlerce metre uzakta, yüzünü hiç görmediğim, binlerce yerli, yabancı, güçlü güçsüz, akıllı aptal düşmanların bütün planlarını sezmeliyim!... Hep düşünürüm! Uykum kaçtıkça... Her zaman da kaçar. Demek aralıksız düşünürüm! Dünya'da en kötü yenilgi meydan savaşlarında olan yenilgidir. Yenilen komutan sonraları kimbilir nasıl debelenir, şunu şöyle yapsaydım, ya da bunu böyle yapmasaydım diye... Karşısındakinin tasarladıklarını nasıl olup da sezemediğine yanar. Kendisi kim bilir ne kadar alçalmış gelir kendisine... Böyle diyorum ama, her zaman tetik üstünde durabiliyor muyum? Hayır! Geçenlerde, birşey ararken elime geçti de şaştım, bazı curnalleri açmadım, sokuvermişim şuraya buraya... Böyle bir şeyi her görüşte tuttuğum yolun doğruluğunu bir kere daha görür, bir daha bunu hiç yapmamaya yemin ederim! Ama sinirler bir de oyun oy-

nar insana... Sonra elime geçince neden mi açmadım! Artık önemi kalmamıştır çünkü... Çok önemli olsaydı, zaten çok ağır şartlar altında öğrenirdim. Çok pahalı ödeyerek... Kaç bin curnal okudum? Sayısı bellisiz!.. Belki on bin, on beş bin... Yüzde doksan dokuzu incir çekirdeğini doldurmaz, düpedüz alçaklık... Hem de mide bulandıracak kadar pis, karşısındakini aptal sayan budalaların birkaç kuruş koparmak, küçük kinlerinin öcünü almak için uydurulmuş şeyler... Yalanlar, iftiralar, buluttan nem kapmalar... Ödemesem kesilir biliyorum. Ödemesem belki bunların binde biri, en büyük bir tehlikeyi bile hiç masraf etmeyecekleri, hiç bir zarara uğramayacakları yüzde yüz olsa haber vermeye üşenirler. Ödeyeceksin. Mecbursun! İğrenerek okuyacaksın! Biliyorum. Ödedikçe artar eksilmez. Kurtuluş yoktur ödemeyi sürdürürsen... Ama başka bir yolu bulunmamıştır bunun da... On beş yıl, on beş bin tabaka curnali okuyacaksın, buna katlanacaksın ki on beş bin birinci, ya da ikinci curnalde, bütün o zamana kadar denediğin yolları karşılayacak bir şeyi tam sırasında öğrenip tehlikeden ayrılabilesin...

Doktor Münir: Doğumu 1875

1883'de Mithat Paşa'nın boğulmasında 8 yaşında.

1930'da .... 55 yaşında.

Mithat Paşa'nın şahsiyeti: Kronoloji sayfa 239 Cilt 4

1875 13 Nisan	Hersek İsyanı.
1875 25 Nisan	Sadrazam Hüseyin Avni Paşa'nın azli
1875 25/26 Ağustos	Sakız'lı Esat Paşa'nın azliyle Şurayı Devlet Reisi Mahmut Nedim Paşa'nın ikinci sadareti.
1876 2 Mayıs	Bulgar isyanı
1876 6 Mayıs	Selânik Vak'ası
1876 10 Mayıs	Talebe - yi Ulûm İsyanı s. 253
1876 12 Mayıs	Mütercim Rüştü Paşa Sadrazam.
1876/1293 30 Mayıs	Abdülaziz'in indirilmesi - 6 Cemaziyülevvel Kronoloji cilt 4 - s. 256
1876 30 Mayıs	Murat'ın çıkışı.
1876 4 Haziran	Abdülaziz'in ölümü.
1876 6 Haziran	Murat'ın delirmesi.

1876 15/16 Haziran	Çerkes Hasan Vak'ası.
1876 31 Ağustos	Murat'ın indirilmesi.
1876/1293 11 Ağustos	Abdülhamit'in çıkması (10 Şaban Perşembe)
1876 23 I. Kânun	İlk Meşrutiyet (6 Zilhiççe Cumartesi)
1877 5 Şubat	Mithat Paşa'nın Avrupa'ya sürülmesi. (21 Muharrem Pazart.)
1877 19 Mart	Meclis - i Mebusanın açılması.
1877 24 Nisan	Rus - Türk harbi. (93 Macerası) Salı
1878 31 2.Kânun	Edirne Mütarekesi. Perşembe
1878 13 Şubat	Meclis-i Mebusan'ın kapatılması Çarşamba.
1878 20 Mayıs	Ali Suavi vak'ası, Pazartesi - Ezanî saat 5 te. Zevalî saati 12,24
1880 13 Mayıs	Ziya Paşa'nın ölümü Salı.
1881	Tunus Beyliği Fransa'ya geçiyor.
1881 27 Haziran Pazartesi 29 Recep Haziran	Yıldız Mahkemesi ilk celse.
1882 11 Temmuz Salı 24 Şaban Salı	İngiliz Donanması'nın İskenderiye'yi topa tutması. Mısır Meselesi.
1884 6/7 Mayıs Salı - Çarşam. 10/11 Recep	Mithat Paşa' nın boğdurulması
1889/1306 2 Kânunevvel Pazar 28 Rebiilevel	Namık Kemal'in ölümü.
1894/1312 10 Temmuz Salı 6 Muharrem	Büyük İstanbul zelzelesi.
1895/1313 3 Eylül Pazartesi 10 Rebiülahır	İlk Ermeni patırtısı.
1896/1314 26 Ağustos Çarşamba 17	İkinci Ermeni patırtısı. (Banka baskını)

	Rebiülevel	
1897	18 Nisan Pazar 16 Zilkayde	Türk - Yunan harbi.
1897	18 Kânunevvel Cumartesi	Girit Muhtariyeti.
1901/1319	5 Teşrinisani Salı	Fransa Donanması Midilli'ye asker çıkarıyor. (Le Rando Meselesi)
1902/1320	31 Eylül Pazar 13 Cemaziülahır	İlk Makedonya İhtilâli.
1903	2 Ağustos Pazar	
1904/1322	29 Ağustos Pazartesi	Beşinci Murat'ın ölümü.
1905/1323	21 Temmuz Cuma	Bomba hadisesi.
1906/1324	I Teşrinievvel Pazart.	Hilâfet ve İngiltere (Cilt 4-Sayfa 351)
1908	9 - 10 Haziran Salı - Çarşamba	Reval buluşması.
1908	10 Temmuz - 23 Temmuz Perşembe	İkinci Meşrutiyet.

Darboğaz 9.6.1972
Ters Düşmek
Vatan - Millet - Sakarya

1 - Binbaşı Yakup Cemil Paşa
2 - (Kürt Kralı) Seyit Abdülkadir Ağa.
3 - İçişleri Bakanı (Artin) Kemal Beyefendi Hazretleri.

I - Binbaşı Yakup Cemil (Paşa)

a) Okuldayken namazında orucunda, padişahına bağlı görünen öğrenci (Harbiye'de)

b) Yavaş yavaş adam öldürme yatkınlığı çıkar. (Zenci karıyla evlendiği halde, zenci Teğmeni, bu suratla bu herif İtalyan casusudur, diye öldürür.)

c) Enver Paşa'nın fedaisi kesilir. Babıali Baskını. - Mahmut Şevket Paşa olayında Kâzım'a karşı.

d) Enver Paşa'ya karşı. (Münferit sulh - İngiliz ajanlarıyle işbirliği. (Mustafa Kemal) Kurşuna dizilme. -)

1 - Okulda ve subay olduktan sonra yakalanır da nasıl kurtulur?

2 - Cemal Paşa ile beraber sulh-ü münferit (İngilizlerle sulh) aradığı halde, emekliye ayrılmaktan nasıl kurtulur?

3 - Mustafa Kemal'in İttihatçılara karşı dış görünüşteki durumu belli olduğu halde, Vahdettin'e yaver olarak nasıl veriliyor?

4 - Padişah yaveri olarak Genel Müfettiş yetkileriyle Mustafa Kemal'in Anadolu'ya yollanması karşısında İngilizlerin neler düşündükleri, yazıştıkları?

- Farmason Doktor Münir - Batı Çıkmazı - Doğu Açmazı - Batının devşirmeleri. - Jönler ve yerli direniciler.

5 - Şeytan Aldatması
6 - Şeytan Çarşısı.
7 - Gülen Azap (Yokuşu) (Çukuru)
8 - Kurtuluş Durağı

- Hürriyet'in ilânının ilk günlerinde İstanbul. (Belki Doktor Münir'in gözüyle, belki, Doktor Münir'i gezdiren

bir arkadaşının birkaç zaman sonra yerlerinde anlatışı ile)...

- Selim Sırrı'nın hatıraları. (Bununla ilgili öteki anılar?)

Plân:

Doktor Münir'in başının derde girmesi. - (Bir oyun olarak başlar bu dert.)

a) Mithat Paşa'nın boğdurulması.

b) Münir'in dayısının kendisini öldürmesi.

c) Abdülaziz'i alaşağı etme olayı.

Birinci Bölüm:

1) Abdülaziz'i alaşağı etme olayı. (Münir'in babası Binbaşı İzzet Bey).

2) Mithat Paşa'nın boğdurulması. (Münir'in dayısının kendisini öldürmesi.)

3) Münir'in başının şakacıktan derde girmesi. (Abdülhamit'e suikast. - Şeref kurbanları.)

İkinci Bölüm:

1) Hürriyet'in ilânı. (Hürriyet'in ilânı günlerinde Doktor Münir. İstanbul'u gezer - Fikret'in mektubu. Sokaklarda bir çirkef seli çalkalanıyor.)

2) Doktor Münir cemiyetten ayrılır. (Cinayetler, 31 Mart, Örfî İdare - Mahmut Şevket Paşa.)

3) Mahmut Şevket Paşa'yı öldürme hazırlıkları. (Hükümetin haberi vardır, fakat tutmaz katilleri. Sonunda cinayet işlenir.)

1 - Abdülaziz'in indirilmesi. - Kendisini öldürmeye zorlanması.

2 - Çerkes Hasan olayı.

3 - Mithat Paşa'nın boğdurulması. - Doktor Münir'in oyuna getirilmesi. (Getiren de bilmiyor pek.)

4 - Şeref kurbanları - Belki Fizan sürgünü. (Yaşasın Hürriyet. - Yabancı ajanı haydut çetelerinin karşılıklı vuruşması. İttihatçılar. - Halâskârlar. - Nazım Paşa ile Mahmut Şevket Paşa cinayetleri. - Vatanın parçalanmasının hızlanması.)

BATI ÇIKMAZI

Erkekler:

1 - Türk Osman.
2 - Farmason Doktor.
3 - Ömer (Patriyot)
4 - Kodoş Halim Efendi
5 - Enver
6 - Hacı Ahmet
7 - Seyyid Abdülkadir.
8 - Abdülhamit
9 - İzzet Bey
10 - Turhan Paşa
11 - Doktor - Pitigrilli - Ventura

Karılar:

1 - Sofiya
2 - Gülnihal Dadı.
3 - Mihrengiz
4 - Peri
5 - Hayran

Olaylar:

1 - Gençtürk Sorgusu
2 - Zanparalık
3 - Arkadaşları kurtarmak için yeniden davranmak.

Şeytan Aldatması
Batı Çıkmazı
Gülen azap Çıkmazı

1 - Mithat Paşa'nın öldürüldüğü haberi gelir. (Belki dayısı o gecenin sabahına karşı kendisini öldürür.) Münir 10 yaşındadır.

1884 Mayıs 6/7 (1301) Salı/Çarşamba gecesi saat: 1.42'de Mithat ve Damat Mahmut Paşa'ların Tâif zindanında boğulmaları tarihi.

Haber 10 gün sonra gelir. (1884 Mayıs 16 Cuma günü.)

Münir'in doğumu 1874. - 1895 İlk Ermeni patırtısında Münir 21 yaşında...

- 1876 Mayıs 30 Salı — Sultan Aziz'in hal'i.
- 1876 Haziran 30 Pazar — Aziz'in ölümü.
- 1876 15/15 Perşembe/Cuma Çerkes Hasan vak'ası.
- 1876 Ağustos 31 Perşembe — Abdülhamit'in padişahlığı
- 1895 Eylül 30 Pazartesi — İlk Ermeni Patırtısı.
- 1896 Ağustos 26 Çarşamba — Banka Vak'ası.
- 1897 Nisan 18 Pazar — Yunan Savaşı.

Yıldız Alacası (Notlar)

1 - Softa ayaklanma
2 - Abdülaziz'in indirilmesi.
3 - Çerkes Hasan Olayı.
4 - Mithat Paşa'nın öldürülmesi
5 - Dayı Bey'in kendisini öldürmesi
6 - Münir'in marangoz dayısına kalması.
7 - Marangoz dayı ve saraylı yenge (bir masal)
8 - Münir'in eğlencesi
9 - Eğlenceden drama...

Farmason Doktor

Birinci Kitap	İkinci Kitap	Üçüncü Kitap
I. Bölüm Yıldız Alacası	I. Bölüm "Hürriyet" Özgürlük	I. Bölüm Baskın
II.Bölüm Karanlık Dünya	II. Bölüm "Uhuvvet" Kardeşlik	II. Bölüm Kana Kan
III. bölüm Açmaz	III. Bölüm "Müsavat" Eşitlik	III. Bölüm Sürgün
IV. Bölüm Pusu	IV. Bölüm Adalet	

II Bölüm. 330 Sayfa - ya da - 440 sayfa

Farmason Doktor

Doktorun doğumu ile Mithat Paşa'nın ölümü. Tâif'e geldiğinin 3'üncü yılında, 1884/1301'de Nisan ayının 26'ıncı Salı/Çarşamba gecesi, 6/7 Mayıs. Saat 6 buçukta.

1878'de doğdu. 1908'de 28 yaşında...
1889'da İkinci Genç Osmanlılar Cemiyeti kuruluyor. Doktor (9 yaşında)
1897'de Şeref Kurbanları. Doktor 17 yaşında.

Dümeke Harbi yapılıyor. Aylardan Ağustos. (Yunan Harbi'ne bak.) 1 Eylül 1897 Yüzbaşı sakallı Ahmet Efendi koşup müjdeliyor:

- Af-ı Şâhâne oldu. Müjdeler olsun. Padişahımızın taht'a çıkması şerefine... İşte gazete yazıyor!

1878'de doğdu
1897'de 19 yaşındayken Şeref Kurbanları arasında...
1908'de Avrupa'dan gelmiş çiçeği burnunda doktor. 30 yaşında.
1919'da 41 yaşında... Kurtuluş Savaşı.
1930'da 52 yaşında...

Yıldız Alacası

1 - Abdülhamit'in Avrupa'da gördükleri hakkında fikirleri?

2 - Abdülhamit'in kendi tahsili hakkındaki fikirleri?

3 - Şehzadeliğinde, memleketi ve dünyayı nasıl görüyordu?

4 - Apansız kendisini Veliaht bulunca nasıl bir değişme gösterdi?

5 - Padişahlığının ilk yılları?... Genç Osmanlılar, yabancılar, Babıali, yenilgi ile biten savaşın başlaması, sonucu, meşrutiyet denemesi... İktidarı eline alması... Bunu sürdürmesi?

6 - Genellikle ev hayatı. - Hânedan'la ilişkisi. - Kadınlar. (Karıları ve kızları). Oğulları, öteki şehzadeler... İnançları (bâtıl itikatları), genellikle özellikleri, karakteri, tutkuları, (öfkesi, neş'esi), gelecek hakkında davranışı?

7 - Karşısındakiler. (Karakterleri, güçleri). Onlar hakkındaki düşünceleri.

8 - Halifelik sıfatı. (Halifelik ve Dünya İslâmlığı üzerinde düşünceleri).

9 - Hâtıra defteri. (!)

10 - İttihatçılarla (komitacılarla) ilintisi?

11 - Azınlıklar meseleleri karşısındaki tutumu?

Not:

a) **Batı Çıkmazı** konusunu Doktor Münir'in küçücük hayatı ve küçücük kişisel serüveni taşıyamaz. Burada, romanın asıl kişileri Abdülhamit ve bütün kargaşalığı ile Osmanlı toplumu olmalıdır.

b) Romanın tekniği de ona göre seçilecektir.

c) Genel havası karanlık, karamsar, bunaltılı, kuşkulu, aynı zamanda bir Dünya İmparatorluğu'na yaraşır yücelikte olacaktır.

d) **Devlet Ana**'daki güçlü doğuşa karşılık, burada muhteşem bir batış vardır.

Yıldız Alacası

Olaylar:

1 - Abdülhamit - Kürt Şeyhi - Kürt koruyucular.

2 - Abdülhamit - Türk Osman (Marangoz)

3 - Abdülhamit'in özellikleri:

a) Birinci Meşrutiyet deneyi,

b) Mithat Paşa olayı. (Genellikle Genç Osmanlılar).

c) Balkanlar.

d) Arabistan,

e) Büyük devletlerle ilintiler,

f) Curnalcilik. (Genellikle devletlerin gizli haber alma örgütleri. Sözgelimi Entelicens Servis, İkinci büro... Okrana.

g) İçerdeki yabancı örgütler,

h) Yerli ajanlar. (Bilir - bilmez)

i) İslâmcılık - Türkçülük,

j) Ordu işi,

k) Modernleşmek (Batılaşmak),

l) Halifelik,
m) Babıali,
n) İmparatorluğu nasıl görüyor!
o) İslâm dünyasını nasıl görüyor?
p) Umudu nedir?

Kitaplar:

Bütün anılar. (Öncelikle Sait Paşa, Tahsin Paşa, Cevat Bey, Memduh Paşa - Cemaleddin Efendi - Kâmil Paşa, - Mithat Paşa - Mahmut Celâleddin Paşa - Abdülhamit'in evail-i saltanatı - Canlı tarihler - Abdülhamit üstüne yazılmış kitaplar - Bedevi'nin kitapları - Yabancı elçilerin anıları, raporları - Arşiv belgeleri, - Son Sadrazamlar - Hüseyin Cahit'in anıları...

Yıldız Alacası

Birinci Bölüm
Yıldız Alacası

"Ölümü uzak sanırsın sen,
Ezrail ensende gülmekte olur."

İkinci Bölüm
Kör Döğüşü

Üçüncü Bölüm
Batı Çıkmazı

1 - Abdülhamit
2 - Sait Paşa
3 - Türk Osman (Çorum'lu marangoz)
4 - Gülyar.

1 - Hafız Ahmet Bey
2 - Selim(tıbbiyeli)
3 - Nadir Bey (mektep müdürü)
4 - Ethem Ruhi. Yahut Ahmet Cevat.

1 - Farmason Doktor (Münir)
2 - Kodoş Halim Efendi (Bedestanlı)
3 - Mihrengiz Hanım
4 - Mahbube Hanım

1 - Bazı küçük rütbeli subaylar.
2 - Bir, iki medrese mollası
3 - Patriyot Ömer
4 - Bir, iki kadın

1 - İtalyan Doktor
2 - Karısı(Bulgar)
3 - Bir Ermeni
4 - Bir Rum.

Yıldız Alacası
1884
Birinci Bölüm
(Bir ölüm haberi)

1 - Dayı - yeğen görüşmesi. (Dayı kolağası, yeğen 9 yaşında.)

2 - Tâif'ten gelen haberci. (Mithat Paşa'nın öldürülmesi.)

3 - Haberci gider, dayı geçmişi hatırlar:
a) Abdülaziz'in indirilmesi
b) Ölümü,
c) Çerkes Hasan olayı,
d) Murat'ın delirmesi.

4 - Sabahleyin yeğen dayısını hergün yaptığı gibi uyandırmağa gelir. Merhaba asker! - Dayısının sağol demesini bekler. Karşılık alamaz. Sözünü tekrar eder. Gene karşılık alamaz. Girer bakar! Avazı çıktığı kadar feryat koparır! Dayısı, kafasına kurşun sıkarak kendisini öldürmüştür.

1892
İkinci Bölüm
Masallardan bir kalıntı.

1 - (1878 Mayıs 20 Pazartesi Ali Suavi Çırağan baskını - 12.24)

(1881 Hazir. 27 Pazartesi Yıldız Mahkemesi'nin ilk duruşması.)

1884 Mayıs 6/7 Salı/Çarş. Gecesi saat: 6.30'da

(1.42'de) Mithat ve Damat Celaleddin Paşa'ların Tâif zindanında boğularak öldürülmeleri.

1894 Temmuz 10 Salı Büyük zelzele. Saat: Alaturka (4.45.)

(1895 Eylül 30 Pazartesi İlk Ermeni patırtısı ve buna sebep olan meseleler.)

Yıldız Alacası

1 - Hüseyin Avni'nin korkaklığı. Çünkü ordu padişaha bağlı. Bir teğmen (n'apıyorsunuz) dese yeter (hain korkak olacak mecburi)... Bereket ordu hemen davranamaz (Bizim adımıza oluyor bu iş. Bakalım sonu nereye varacak) derken namussuzlar umdukları fırsatı ilk zamanlarda, muhakkak kazanırlar. Padişah, ya da vezir, bu durumda hazırlıksız bastırılmışsa... Bu hareket çok sürmez ama, ortalığı karıştırmağa her zaman yeter.

Yıldız Alacası

1 - Türk Osman Efendi (Kolağası) Hem marangoz - hem hünkârın yaveri.

2 - Doktor Münir. (Farmason Doktor)

3 - Patriyot Ömer.

4 - Abdülhamit.

5 - Kodoş Halim Efendi. (Mahbube Hanım körpe karısı - ilk karısından kızı.)

6 - Murat Bey (Mizancı)

7 - Ahmet Rasim

8 - 12'lerden biri. (Ahmet Rasim'de dayak yediğini söyleyen kabadayı. Dayağı atan Doktor Münir.)

9 - Bir Osmanlı paşası (Sadık Paşa) parasız. (Anadolu yaşayışını sürdürür.)

10 - Bir batılaşmacı Paşa (Şakir Paşa) rüşvetçi. (Alafrangadır.)

11 - Körpe karısı Mihrengiz Hanımefendi. (Münir'le yatar).

Yıldız Alacası'na - yahut - Karanlık Dünya'ya not:

- Despot apansız giderse yaşayışlarının apansız hiçbir anlamı kalmazmış gibi bir korkuya kapıldılar.

- Sizde kavga o rütbe keskinleşmemiştir ki vurup vurulma, kırışma sözkonusu olabilsin!

Not:

1) Başta görülecek çocuk sonra bir işe karışmalı.

2) Haremdeki münasebeti sonra olaylarla ilgili olabilmeli.

Birinci Kitap
Batı Çıkmazı
1 - Abdülaziz'in indirilmesi.
2 - Çerkes Hasan olayı.
3 - Deli Murat.

Çıkış
1 - Can Pazarı
2 - Çırağan Baskını
3 - Çadır Köşkü Davası.

İkinci Kitap
Yıldız Alacası
1 - Tâif Cinayeti
2 - Kör Döğüşü
3 - Hürriyet cici hürriyet!

Birinci Kitap
Batı Çıkmazı
1 - Deli Bekir (Doğumu 1856 - 1876'da 21 yaşında)
2 - Deli Hasan
3 - Deli Murat

İkinci Kitap
Yıldız Alacası
1 - Farmason Münir (Doğumu 1875 - Dayısı Deli Bekir kendisini vurur, 1873'de Münir 8 yaşında, Jön Türklere katılır. 1896'da 21 yaşında.) (Sürgün)
2 - Farmason Suavi
3 - Farmason Mithat.

Birinci Kitap
Batı Çıkmazı
1 - Deli Bekir

2 - Deli Hasan
3 - Deli Murat
Teğmen Deli Bekir'in gözünden.

İkinci Kitap
Yıldız Alacası
1 - Farmason Suavi
2 - Farmason Mithat
3 - Farmason Münir.
Farmason Münir'in gözünden.

Laz Mustafa Deli Bekir'in babası, Deli Bekir Farmason Doktor'un dayısı. 1808'de 15 yaşında (Doğumu 1793) Deli Bekir 1877'de 21 yaşında. (Doğumu 1856). Lâz Mustafa 62 yaşındayken doğmuş oğlu Bekir, körpe karısından. 1883'de kendini öldürmüş 27 yaşında... 1883'de Münir 8 yaşında. 1896'da 21 yaşında.

Birinci Kitap
Batı Çıkrnazı
Teğmen Bekir Efendi. (Yahut Binbaşı Bekir Efendi.)
1 - Abdülaziz'in indirilmesi
2 - Çerkes Hasan Olayı 250
3 - Deli Murat

Yıldız Alacası
Çıkış
Can Pazarı
1 - Çırağan Baskını...
2 - Çadır Köşkü Davası. 150
(... Efendi Tâif'te bulunan subaylardan biri.)

İkinci Kitap
Yıldız Alacası
Farmason Münir
1 - Tâif Cinayeti.
2 - Kör Döğüşü 250
3 - "Hürriyet, cici hürriyet!"
400'den iki cilt

Birinci Kitap
Batı Çıkmazı

Binbaşı	1 - Abdülaziz	70
Bekir Bey	2 - Çerkes Hasan	60
Sıdkı Efendi	3 - Çırağan Baskını	70
		200

İkinci Kitap Yıldız Alacası Farmason Münir 1 -Tâif Cinayeti 50
2 -Kör Döğüşü 100
3 - 100
250

Birinci bölüm
Batı Çıkmazı
1 - Abdülaziz'in indirilmesi
2 - Çerkes Hasan Olayı Binbaşı Bekir
3 - Çırağan Baskını

İkinci Kitap
Yıldız Alacası
1 - Tâif Cinayeti
2 - Kör Döğüşü I Farmason Münir
3 - Kör Döğüşü II

Birinci Bölüm
Batı Çıkmazı
1 - Abdülhamit'in indirilmesi, ölümü, Çerkes Hasan olayı.
2 - Çırağan Baskını Binbaşı Bekir
3 - Tâif Cinayeti

İkinci Bölüm
Yıldız Alacası
1 - Birinci Kör Döğüşü
2 - İkinci Kör Döğüşü Farmason Münir
3 - Üçüncü Kör Döğüşü

Bellibaşlı ölenler: Kabakçı Mustafa - Üçüncü Selim - Dördüncü Mustafa - Alemdar Mustafa - Abdülaziz - Hüse-

yin Avni - Ali Suavi - Mithat Paşa - Mahmut Paşa. (10 kişi)

Birinci Kitap
Batı Çıkmazı
1 - Abdülaziz'in indirilmesi (ölüme zorlanması) Deli Aziz.
2 - Anayasa hürriyetçileri (Çerkes Hasan vak'ası) Deli Hasan
3 - Deli Murat

İkinci Kitap
Yıldız Alacası
1 - Farmason Suavi
2 - Farmason Mithat
3 - Farmason Münir

Birinci Kitap
Batı Çıkmazı
1 - Abdülaziz'in indirilmesi ölüme zorlanması.
2 - Çerkes Hasan olayı
3 - Deli Padişah
İkinci Kitap

Yıldız Alacası
1 - Çırağan baskını (belki Aziz Bey komitasiyle)
2 - Çadır Köşkü Davası (sürgün - cinayet)
3 - Bir suikast örgütü (Şeref Kurbanları işi)

II

1 - Abdülaziz'in indirilmesi - Kendini öldürmeye zorlanması.
2 - Çerkes Hasan olayı.
3 - Mithat Paşa'nın boğdurulması. - Doktor Münir'in oyuna girmesi.
4 - Şeref Kurbanları. - Fizan Sürgünü. (Fizan).

III

1 - Yaşasın hürriyet. - Haydut çetesinin idareyi ele geçirmesi.
2 -

Yıldız Alacası
Giriş I - Karga Derneği
Birinci Kitap

Can Pazarı
1 - Abdülaziz'in indirilmesi ve öldürülmesi
2 - Çerkes Hasan olayı
3 - Deli Padişah

İkinci Kitap
Yıldız Alacası
1 - Çırağan Baskını
2 - Çadır Köşkü Davası - Sürgün - Cinayet
3 - Bir komplo.(Şeref Kurbanları)

Birinci Bölüm
Batı Çıkmazı
1 - Abdülaziz'in indirilmesi, kendisini öldürmeye zorlanması, Çerkes Hasan olayı.
2 - Çırağan Baskını.
3 - Çadır Köşkü Davası - Tâif Cinayeti.

İkinci Bölüm
Yıldız Alacası
1 - Eşek şakası bir suikast hazırlığı. Farmason Münir'in oyuna girmesi.
2 - Kör Döğüşü.
3 - Yaydan Çıkan Ok

Birinci Bölüm - Batı Çıkmazı
1 - Abdülaziz - Mithat Paşa ve çetesi, Çerkes Hasan Binbaşı Bekir
2 - Aziz Bey Komitası - Çırağan Baskını - Türk Hasan Bey gözüyle
3 - Çadır Köşkü Davası - Tâif Cinayet.

İkinci Bölüm - Yıldız Alacası
1 - Eşek Şakası
2 - Kör Döğüşü Farmason Münir gözüyle.
3 - Kepazeden çıkan ok.

Birinci Bölüm
Batı Çıkmazı
Binbaşı Bekir Bey. (Kürt Bekir Paşa) damadı Büyük(!) Cemal Paşa
1 - Abdülaziz, Mithat Paşa ve Çerkes Hasan
2 - Çırağan Baskını - Bir entelicens servis ajanı.
3 - Çadır Köşkü Davası, Tâif Cinayeti. (Önce daval, sonra cinayet)

İkinci Bölüm
Yıldız Alacası
1 - Eşek Şakası
2 - Kördöğüşü Farmason Münir
3 - Kepazeden çıkan ok
4 - Abdülaziz'in öldürülmesi II Cilt Can Pazarı
5 - Çerkes Hasan Vakası
6 - Çırağan Baskını
7 - Çadır Köşkü Davası, Tâif Cinayeti
8 - Hürriyetçilerle boğuşma
9 - Hürriyet ve çapulcu çetesi
10 - Dağılış (Vahidettin) III cilt (Yıldız Alacası)

1 - Topal İhanet. 1402 Ankara Bozgunu ve
2 - Alık Şeyh. sonrası
3 - Küçük Çelebi. İkinci Osmanlı
4 - Abdülaziz'in indirilmesi öncesinde softa ayaklandırılması İngiliz parasiyle Mithat Paşa'yı iktidara getirmek için.....20

5 - Abdülaziz'in indirilmesi, ölüme zorlanması - ...40
6 - Çerkes Hasan Olayı. - Deli Padişah.....40
7 - Mithat Paşa'nın öldürülmesi. - Deli Padişah....40
8 - Marangoz Osman Dayı olayı. (Saraylı yenge) ..40
9 - Münir'in başına gelen beklenmez belâ(Cönlük)30
10 - Kodoş Halim Efendi olayı 30
12 - Şeref Kurbanları 60

1 - Kurtuluş Durağı - Murat'ın yakalanması - Sorgusu - Mahkûmluğu.
2 - Devletçiler
3 - Namusçular
4 - Kumarcılar
5 - Erkekçiler
6 - Cennetçiler
7 - Casuscular.
8 - Memurcular.
9 - Çocukçular.
10 - İdareciler.

1827 - Navarin Baskını
1828 - Rus Seferi
1829 - Edirne Anlaşması
1830 - Cezayir'in Fransızlarca işgali - Sırbistan Muhtariyeti.
1832 - Mehmet Ali Paşa İsyanı. Mısır Ordusu'nun Konya Zaferi.
1839 - Nizip Bozgunu - II'inci Mahmut'un ölümü
1839 - Abdülhamit - Tanzimat Fermanı (Gülhane Hat-ı Hümayunu)
1841 - Mısır Valilerine veraset verilmesi.
1853 - Rusya Savaşı (Kırım Savaşı) Kars'ın düşmesi.
1855 - İlk Osmanlı Borçlanması - Kars'ın Düşmesi.
1856 - Gülhane Hattı
1856 - Paris Kongresi.
1859 - Süveyş'in kazılışına başlanması.
1861 - Aziz'in Padişahlığı.
1862 - Karadağ Savaşı.
1863 - Aziz'in Mısır seyahati.
1866 - Girit İsyanı.
1867 - Yeni Osmanlılar çetesinin kurulması
1867 - Aziz'in Avrupa seyahati.
1868 - Ecnebilere mülkiyet hakkı verilmesi.

1869 - Süveyş'in açılması
1870 - Bulgar Kilisesi istiklâli.

Batı Çıkmazı
1 - Abdülaziz'in alaşağı edilmesi. - Kendisini öldürmeye zorlanması.
2 - Çerkes Hasan Olayı. - Deli Padişahın indirilmesi.
3 - Çadır Köşkü Davası (Mithat Paşa) - Sürgüne gidiş Boğuluş. -

Yıldız Alacası
1 - Padişah'a suikast hazırlığı. - Çocuk Oyunu. - Haber veriş. -

17 - Kördöğüşü
a) Kabakçı ve Alemdar
b) Yeniçerilerin kaldırılması.

18 - Yıldız Alacası a) Abdülaziz Olayı (Belki Çırağan ve Skalari Komitası)
b) Mithat Paşa ve Jön Türkler. (Şeref Kurbanları.)

Başıbozuk Osman Efendi.
Doğumu: 1890
1896'da Rüştiye'ye.
1902'de Rüştiye'yi bitirmiş.
1902'de Öğretmen Okulu'na.
1908'de Öğretmen.
1912'de Balkan Harbi.
1914'de 24 yaşında yedeksubay.
1918'de 28 yaşında...

Alemdar olayı ve Üçüncü Selim'le Dördüncü Mustafa'ın öldürülmesi.

Kadir gecesi (Salı gecesi) yeniçeri Alemdar'a saldırır. Çarşamba gecesi Dördüncü Mustafa öldürülür. (Tarihlere göre Selim'in öldürülmesi büyük bir facia, Mustafa'nın öldürülmesi, olağan bir işti)

Yedek Adlar:

Başıbozuk	Ağababa	Cem	Enver
Yorgun Savaşçı	Ağır topçu	Beşir	Bican
Potas	Ahali	Hıdır	Zeynel
Doğumsuz	Ahbap	Haydar	Sinan
Selâmsız	Ahretlik	Cafer	Ethem
Merhaba	Ahşap	Cezmi	Davut
Binbirdirek	Aile	Fettah	Faik
Kulaksız	Akağa	Emin	Şahir
Çıkmaz	Akbaş	Şevket	Şükrü
Bayır	Amber	Eşref	Şeref
Altıpatlar	Akbıyık	Fahri	Ferit
Acar	Akcin	Ferhat	Fehmi
Adak	Akide	Fettah	Galip
Adalı	Akıncı	Cafer	Vehbi
Bildik	Aksak	Esef	Fehmi
Borazan	Külhan	Fehim	Hasret
Borulu	Akşamcı	Haşim	Haşmet
Boy Beyi	Aktar	Nafiz	Faruk
Bozacı	Aktarma	Haydar	Samet
Canbazoğlu	Kaptan	Kasım	Hurşit
Cephane	Kalfa	Kâzım	Adnan
Cerideci	Alişah	Atâ	Ferdi
Cerrah	Alyanak	Feyzullah	Çıksalın
Çançan	Amele	Çöpçatan	Delikoç
Çapraz	Emekçi	Efe	Zeybek
Çarkıfelek	Anahtar	Erenler	Erbap
Çarıkçı	Arma	Esirci	Frehatlı
Çekiç	Arşın	Bacanak	Görgeç
Çelebi	Arpacı	Hamleci	Hartuç
Çopur	Ayık	Hemşeri	Karagöz
Dağarcıkçı	Aylak	İhvan	Hamza
Daltaban	Beylik	Halit	Hüsam
Davulcu	Aylakçı	Hasan	Hacı İmam
Babalık	Ayrancı	Mansur	Muhittin
Babayiğit	Ayvaz	Rüstem	Reşit
Bağrıyanık	Azap	Reşat	Salih

Bademb ıyık	Bakıcı	Şaban	Tahsin
Bakkaloğlu	Balyemez	Zühtü	Hafız İmam
Balyoz	Balo	Halim Efendi	
Bankanot	Banker		
Beleşçi	Banka		
Batarya	Bebek dede		
Bekârbey	Bereketoğlu		
Çıksalın	Çöpçatan		
Delikoç	Efe		
Zeybek	Erenler		
Erbap	Esirci		
Fermanlı	Bacanak		

Asta diyavolu = Hay şeytan
Arzo = Büyük
Ayazma
Ayandon

Badya
Bora

Canikom = Cancazım
Cendere
Cımbız
Cünbüş
Çaça = Abla
Çağla
Çeltik
Çerez
Çetele Setela
Çuka (çuha)
Sotro = Tahta matara

Dantela
Daskoliçe = Kadın Öğretmen
Daskalos = Erkek Öğretmen
Taflan- defne
Demet
Despot. Bizans imparatorğuna bağlı Prens
Diyakos = Papaz çömezi
Dragon ejderha- Büyük yılan
Drahmi = Dört kuruş 1860'da.
Drahoma

Efendi
Efharisto
Elado
Elenika
Erkete
Katalavis
Evreke!

Faka- kan
Fanila
Fantasma = hayal
Fava = Bakla ezmesi
Fener
Fındık
Fırça
Fırın
Fidan
Fide

Fire
Fiyo = Hadi koş
Funda

Gargara = Gaydari

Hristos = İsa
Hora
Horanta
Hoyrat

Ihlamur
İklim
Irgat
Iska
Istavroz
Iskara
İspit = Tekerlek kollarından her biri.
İstifan = Cevahirli taç

Kaknem
Kalimera = Günaydın
Kalinihta = İyi geceler
Kalispera = Akşamlar hayırlı olsun
Kala = İyi
Kapaniçe = Kısa, kolsuz kürk
Karafaki
Karanfil
Karavana
Karfiçe
Kartaloz
Kasketa
Kasırga
Kaşkariko
Katalaviz
Kerata
Kerevet
Kırat = Grados
Kile
Kınnap
Kilise
Kilit
Kiraz
Kiremit
Kimyon
Kirizme
Kirya = Bey, Efendi
Klefteci
Kokomiro = Kaba herif
Kokoreç
Kontuş = Dar kollu işlemeli hırka.
Kopça
Kopil = Küçük arsız çocuk
Kukla
Kulunç
Kulp
Kulübe
Kumbaros = ad babası
Kutu

Laden = Rastık yapmakta, kıl çekmekte kullanılan bir çeşit zamk.

Lagar
Lağım
Lahoraki = Lahur şal
Lahna
Lamba
Lapa
Leğen
Levend
Hadi ligora = Çabuk
Lodos = Güney rüzgârı
Lohusa
Lubya = Kuru fasulya

Mavrabaz
Makaronya
Manastır
Manav
Mandal
Mandra
Mani mani=Çabuk çabuk
Manita
Mantar
Marangoz
Marul
Martaloz
Marya=Dişi koyun
Mastika
Mastori=usta
Mayıs
Maydanoz
Mazgal
Mendirek
Mengene
Menta
Mermer
Metelik
Miknatıs
Moloz
Musandra=Büyük gömme dolap.
Muşmula

Navlun
Neft

Okso!
Omorfe Güzel, iyi

Poli=güzel
Pediya=Çocuk
Oristi begimu!
Palikarya
Panayamu=Rabbim, Allahım
Panaya=Meryem Ana
Panayır
Papara
Papaz
Papatya
Paskal
Paskalye
Patik
Paydos!
Peçete!
Pedaki=Küçük çocuk
Pide
Planya
Potur

Poyraz
Prostela
Pufla

Ranza
Rimel
Roka

Saka
Salaş
Salaşpur
Saloz
Salya
Salyangoz
Sanson=İri cins savaş köpeği
Semer
Sınır
Simit
Sini
Som- (Som altın)
Somun (ekmek)
Sopa
Susta

Sünger

Şayak

Takunya
Tarator
Tasma
Tekir (kedi)
Temel
Teneke
Tırpan
Tonoz

Üstübeç

Vaftiz
Varyöz - Balyoz

Yalı
Yortu
Yular

Zifos
Zito
Zoka

Şeyh - Cemaleddin Efgani -

Hem filozof, hem yazar, hem söylev verici, hem de gazeteciydi. Büyük bir *islamcı*, tehlikeli bir tarikatçi idi. Şii İranı da, içine alacak büyük bir Halife Birliği kurmak arkasında koşmuştur. Ailesi Ali'ye dayanıyordu. Bu sebeple Seyyid'di. Kendisine göre, Küner civarındaki Ased Abad'da Hanefi mezhebine bağlı bir aileden doğmuştu. İran tebeası olmanın verdiği zorluklardan kurtulmak için Kabil medresesinde okumuştur. Felsefe ile müsbet ilimlerle de uğraşmış, bir yıl kadar da, Hindistan'da bulunmuş, hacca gitmiş, Sir Ali ile Muhammed Azam arasındaki taht kavgasına katılmış, Muhammed Azam'ın emirliği sırasında ona vezirlik etmiş, Emir yıkılınca, hac bahanesiyle Hindistan'a atlamış, oradan Kahire'ye geçmiştir. Oradan İstanbul'a gelmiş, kendisine Meclis-i Kebir-i Maarif'te iş verilmiş, Ayasofya ve Sultanahmet camilerinde vaız'a başlamıştır.

Büyük ün alınca Şeyhülislam Kezzubi Hasan Fehmi'ye jurnal vermiş, herifi koğdurmuştur. Mısır'a gitmiş, oradaki karışıklıklara katılmış, oradan da İngilizler tarafından kovulmuştur. Mısır'da, 1882'de Arabi Paşa isyanını çıkartıyor, İskenderiye'yi topa tutmağa, Teel al-Kebir savaşına sebep olup İngilizlerin Mısır'a çıkmalarını sağlıyor. Hindistan' a geçiyor, Hind-Müslüman Derneği'nin parasiyle çıkardığı (Çözülmez Bağ) adındaki derginin Mısır'a ve Hindistan'a girmesi yasak edilmiştir. İlk sayısı 1881'de çıkmıştır. Sudan'daki Mehdi isyanını bastırmak için İngilizler yardım istiyorlar.

İran'a gidiyor, Şah Abdal Azim türbesine sığınıyor. 7 ay kalıyor. Beşyüz atlıyla kutsal türbe basılıyor, zincirler içinde Cemaleddin Osmanlı İmparatorluğu sınırına bırakılıyor, herif buradan İngiltere'ye gidiyor. Oradan mektup yazarak İran'ın birinci müctehidi Mirza Hasan Şirazi'yi kışkırtıyor, herif tütünü İngiliz tekelinden çıkana kadar Müslümanlara haram eden bir fetva yayınlıyor. Tekelden vazgeçiliyor. Şah

Naşir Aldin'i Mirza Muhammed Rıza'ya vurduruyor. Abdülhamit tarafından İstanbul'a çağrılıyor. Ayda 755 lira maaşla Beşiktaş'ta güzel bir konakta oturtuluyor. Bu kez de şeyh Ebu Elbuda'yı kıskanıyor, İran Şah katili diye istiyor. Kanserden ölüyor. Bir Amerikan zengini türbe yaptırıyor tepesine...

Şeyhülislam (Kezzubi) Hasan Fehmi Efendi. 1874'de tayin, 1876'da azil. Meşihat müddeti 1 yıl, 9 ay, 23 gün. (İkinci meşihati) Akşehir'li

1868'de meşihate gelip 1871'de azlediliyor. 3 yıl, 4 ay, 17 gün...

Cami-ür Riyaseteyn... Ali Paşa'nın vefatiyle meşihatten atılmıştır. Şeyh Cemaleddin (Meclis-i Kebir-i Maarif)

Şeyhülislam Kezzubi Hasan Fehmi Efendi 1875'de Şeyh Cemaleddin Efendi'yi Abdülaziz'e curnal eder.

Derviş Haşim dede Isparta'lı. Isparta'lı Hüseyin Avni Paşa'nın sadareti 15 Şubat 1874 de. Azli, 25 Nisan 1875

1875'de, İstanbul'da Şeyh Cemaleddin Efgani'nin vazına hücum ediyor.

1875'de, 25 yaşında. (doğumu 1850)

Kırım savaşı patladığında	Derviş Osmanağa Dede 3 yaşında
1853 Sinop Baskını'nda .	Derviş Osmanağa Dede 3 yaşında
İlk Osmanlı istikrazı.	Derviş Osmanağa Dede 5 yaşında
1855 İlk Telgraf hattı-Sivastopol'un düşmesi müjdesi	Derviş Osmanağa Dede 5 yaşında
Kars'ın düşmesi...	Derviş Osmanağa Dede 6 yaşında
1856 Islahat Fermanı ...	Derviş Osmanağa Dede 6 yaşında
1859 Süveyş Kanalının kazılmasına başlanması..	Derviş Osmanağa Dede 9 yaşında
1861 Sultan Aziz'in tahta Çı.	Derviş Osmanağa Dede 11 yaşında
1863 Aziz Mısır'a giderken..	Derviş Osmanağa Dede 13 yaşında
1866 Girit İsyanı başlıyor..	Derviş Osmanağa Dede 16 yaşında
1867 Aziz'in Avrupa gezisi..	Derviş Osmanağa Dede 17 yaşında
1869 Suveyş'in açılışı...	Derviş Osmanağa Dede 19 yaşında

1874 15 Şubat Pazar -	Hüseyin Avni Paşa'nın sadareti	dede 24 yaşında
1875 25 Nisan Pazar -	Hüseyin Avni Paşa'nın azli....	dede 25 yaşında
1876 10 Mayıs Çarş. -	Talebe-i Ulum'un müret. isyanı. (Adem baba hacılığı'ndan dönmüş, yeni geziye hazırlanıyor.)	dede 26 yaşında
1876 30 mayıs salı -	Aziz'in indirilmesi. (Cemaleddin Efgani kışkırtmasiyle.)	Dede 26 yaşında

1875'de, Şeyh Cemaleddin Efgani Ayasofya vaizi iken dede 25 yaşında. Adem Baba Hacılığı'ndan dönüyor. Cemaleddin Efgani ile tanışıyor. Cemaleddin Efgani gözden düşünce saraya götürülüyor. (Sadrazam Hüseyin Avni Paşa ile karşılaşıyor.)

Paşa azledilince Cemaleddin Efendi ile Talebe-i Ulum'u kışkırtıyorlar. Şeyhülislamı alaşağı ediyorlar.

Cumartesi 6 Mayıs 1876 da Selanik Vak'ası :

1872 Mithat'ın ilk sadareti.

1873 Mithat'ın azli.

Onikiler

- Reisleri Tıflıboz zade Kahraman Bey. Sonra Arap Abdullah...

- Aksaray'da, Murat Paşa camii Avlusu'nda Kuşbazlar Kahvesi. (Tulumbacı ve kabadayılar çıkardı.) Çukurçeşme'deki Semai kahvesi.

- Ayağında çizme, sırtında kukuleteli safo, belinde Trablus kuşağı, saldırma, usturpa, tabanca, çizmeye sokulu söğüt yaprağı bıçak, elinde gümüşlü kırbaç. Kilercibaşı İzzet Bey'e çatmış, koca Beyoğlu umumhanelerini, balozlarını, meyhanelerini, kumarhanelerini haraca kesmiş, oğlan karı peşinde pezevenk. Onikiler: Burunsuz Ömer, Aksaraylı Baha.

Irak'ta Küçükzabit olarak şehit olan Arap Abdullah. Kuzguni siyah.

Neva buselik semai

- Sinemde yat ey ruh-u revan candaşım ol ! (Abdullah Ağa Üsküplü Hafız.-)

- Efendim doğru söyle hüsnüne aşık mısın sen
Nedir keyifsizliğin söyliyeyim.
Şevk-i dil beste Hüzzam şarkı.

- Yedi emirler Çeşmesi.

- Serfotograf-ı Hazret-i Şehriyari İzzetlü Abdullah Şükrü Efendi. (Ermeni dönmesi. Sonra Febüs Efendi, Apollon fotoğrafhanesi.)

- Bin tane ağa olsa benim karşımda naçar. Dişleri kerpeten olsa, benim bıyığımdan bir kıl koparabilir.

- Hasisin parası olurmakta imiş. Vasiye muhtaç. Senin sandığın bankadan sağlam mı a şehirhanlı Mıstık.

- Doktorun tabiatını da öğrendin. Ne zaman gelecekse o zaman hasta olacaksın. Reçeteyi yazar, kalk işini gör, onbeş gün sonra tekrardan yatarsın. İlaç nerdeyse gelir. İçer iyi olursun... Doktorun işi varmış... Ben de iş değil miyim?

- Churchill'i nasıl ayağa getirdi. - Zanparalıkta usul öyledir. Karının arkasına düşerler a yavrum.

Kadınların Çalışması. - Namussuzluk eden kadını vurmak.

1) Dışkapı. Ziyaret günü.
2).....
3) İç kapı
4) Hayvanat-ı vahşiye kafesi.
5) Üst koğuş.
6) Alt koğuş.
7) Sanatkârlar
8) Hususi mevki
9) Bahçe
10) Zindan
11) Sağ pencere
12) Sol pencere

- O işi essah mı sandın? Bizimle eğlen eğleniverdiler - Yalancı dürzü altından ikrahlık getirilmeyecek. - Bizde bu lanet bakırlık varmış. Altın gibi parladığımıza ne bakarsın. - Gavurluğun anahtarı-

nı sen gittin getirdin. Yol açıldı. İnsan dediğin beyaz karı ile sarı altın karşısında belli olur. - 60 paralık işe 6000 guruşluk yalan katıyor da ona canım sıkılıyor. - Tesbih tanesi gibi ası asıvermeli hırsızları. - Şems-i siper dedi, kabalak dedi, bilmem ne dedi, sonunda hak gibi giydiriverdi şapkayı, ilk giyenleri millet vuracaktı. Sorarlarsa (biz memleketi gavur bastı sandık, yanılmışız, vah vah!) denilecekti.

Herifler bize yirmibir teklifat ettilerdi. Bizimkiler 1001 tanesini alıp geldiler. Ne rezillik varsa komadılar, müslümana taşıdılar.

Karı ile tavuğun ardı güdülmez. Sütüne havaledir. - karının yiğitine söz yoktur. Kötüsü de kötüdür ha... Bir kere rabbim aklını almıştır. Zanparamla iyi yatayım diye ya aşa ağu katar, ya kulağa cıva akıtır, beni öldürür. - Ben baca dumanıyım. Sabahleyin giderim evde ne oluyor bile bilmek ne mümkün ? Serçe yavrularını toplamış. "Gelin bakalım yavrucuklarım, size nasihatim var. İnsanoğlu kurnaz mahluktur. Sizi taşla harap eder. Bir insanoğlunun yere eğildiğini görünce parlayıp savuşun" demiş. Yavrulardan birisi sormuş: "İyi ama anacığım, ya taşı kuşağında saklamışsa..." Ana serçe düşünmüş. "Ah yavrularım siz dersinizi evvelden almışsınız demiş. Benim nasihatime muhtaç değilsiniz, varın gidin." Zemane böyledir. En küçüğü barut fıçısı çıkar da seni şaşırtır. - Sen eceli uzak sanırsın ya, o ensende gülü, gülüverir. - Hem derdü belayı arttırıyorlar, hem de elindeki avucundakini alıyorlar. Şaştık birader.

Gene beyin birisi nutuk söylüyor. Çızık çızık çızıktırıyor. Haydi efendi Türkçe söylesene, milletle eğleniyorsun - Haydi kalk bu keyifle artık çalışırsın. - Öyle bir ilmek varsa bu herifin yakası koyuverilir mi? Bizi de Allah yarattı, onu da. Hepimiz de kuluyuz. Yalan dünya telaşesi onu bastırdı. Benim ne demek olsun yahu! Yediği halt doğru mu. Zabıt varakası yapıyorlar. Mazbata yapıyorlar. Biz bir şehirli, komşu olup da bunların yaptığı iş doğru mu? Dur sen hele bakalım.

- Herifin karnı yanmağa başladı. Sağa, sola sallandı. - Beyfendi ben kapının önünden geçiyordum. Kağıtları şıkır şıkır topladılar. - Sizin aranızda bir kavga mı var? - Hayır yahu! Acaip ! Bu nasıl iş. Dur bakayım, sorayım. - Onu tatlı canından bezdireceğim, Aman var mı bir tuzak. Aman bırakmayın. İnadına öfkelenmeliyiz. - Kanuni bir işiniz var elinizde. Onu hakettiniz. - Benim asaletim

görgü ile vakit geçirdi. Paşa da gelse, fakir fıkara da gelse bizim cüzdanın götü göle girer.

Yıldız Alacası ya da Cönler (Not: Halkın İngilizlere Con Kikirik demesi)

Giriş

1) Abdülaziz'i indirme baskını. (Süleyman Paşa ağzından) Doktor Münir'in dayısı katılmış anlatır.

2) Çerkes Hasan Vak'ası. Mithat Paşa'nın Avrupa'ya sürülmesi. - Abdülhamit, Tersane Konferansı. Birinci Meşrutiyet. - Mithat Paşa'nın sürülmesi etkisi. (Medrese mollalarının isyanını hatırlama. Bu kez ses soluk çıkmaz. İngiliz parmağı. İngilizler bu kez Mithat Paşa'yı bırakmışlar, Abdülhamit'i tutmuşlardır). Dayının kendisini suçlu, ödlek görmesi. Aşşalık duygusunun başlaması.

3) Mithat paşa'nın boğulması. Duyulması. Tafsilat gelir. Boğulma öncesi ve gecesinin anlatılması. O gecenin yarısında dayı Bey'in kendisini vurması. (Ya da, asması)

Birinci Bölüm

- Büyük amcanın yalısı. Burada büyür. Tıbbiye'ye gider - Annesinin zoruyla politikadan uzaklaşmaktadır.

- Külhanbeyliğe meraklı. Kuş besler. Balık tutar. Güreşir, silah dahi. Çapkınlıklar. - Doktorluğa pek önem vermez. (Prototipi: Ömer Seyfettin). (Okul maceraları.) Doktor Frandello ile tanışması. (Karısıyle ilişki kurması.)

- Rus Çarı Nikola, Damat Halil Paşa'ya: Neden efendiniz hristiyan olmuyor. Olursa ben de onun emrine girerim. Çünkü ben Üçüncü Roma'da çar'ım, O, İkinci Roma'nın Kayzeridir.

1) Kodoş Halim Efendi. Dul gelini Mihrengiz, büyük karısı Kevser, küçük karısı Mürvet, kızı İnci

2) Ali Turhan Paşa: - Ortanca karısı Fehime.

3) Şeyh Seyyit Abdülkadir.

Son defa bir daha çıkmamak üzere Nizam-ı Cedit'e katılır. Bu son çalkantıda, İngiliz Sait Efendi'nin yeğeni olmasını kullanmıştır.

İkinci Bölüm

I

1839 - Tanzimat Fermanı'nın okunduğu gün Alaybeyi Muhsin Ağa oğlu İzzet'i götürmüş. İzzet 9 yaşında. Enderun'da okuyor.

II

1876 - Abdülaziz'in indirilmesi. İzzet Bey 46 yaşında Binbaşı. (Dikkat: Abdülaziz'i indirmeye katılan taburlardan birinin binbaşısının adını alacak.) İzzet Efendi.

- Serasker'le Süleyman Paşa konuşmasında güvendiği tabur ağası. Daha önce konuştuklarını görürüz. Sonra serasker'le konuşur.

(Belki komplonun hazırlanması bu karardan sonradır. Daha önceki gerilimi sağlayan olaylar, bu görüşmeden sonraya alınacak.)

Yıl 1876. (83 yaşında). Oğlu İzzet bey 46 yaşında - Münir 1 yaşında. Dayısı 25, anası 20 yaşında.

Mithat paşa'nın boğdurulması 1884

Dayı kendisini öldürür: 34 yaşında. Münir 9 yaşında, babası 54 yaşında.

Üçüncü Bölüm

I

Anası 1886'da ölmüştür. 31 yaşında - Münir 11 yaşındayken.

Babası 1890'da ölmüştür. Münir 15 yaşındayken.

Şimdi yıl 1897'dir. Münir 22 yaşındadır. Doktor Yüzbaşı olarak çıkmak üzeredir. (Ya da, o yıl yazüstü okulu bitirmiş, üniformasını giymiştir. Şöyle bir tadını çıkaracak, Almanların yardımıyla ihtisas yapmak üzere Almanya'ya gitmeyi sağlamağa çalışacaktır.)

Roman süresi 90 yıl

Münir'in babasının babası Kabakçı İsyanı sırasında 15 yaşında olursa, demek, doğumu 1793'de. Nizameddin Efendi Nizam-ı Cedit'in kurulduğu gün doğmuş. Kabakçı ayaklanmasında 14/15 yaşında.

Münir'in babasının babası (doğumu 1793). Babası

doğduğu zaman 35 yaşında. Münir'in babasının doğumu 1830. Abdülaziz'in indirilmesinde Münir'in babası 46 yaşında imiş. Münir'in babası 1880 de, 50 yaşında ölmüş.

Münir'in dayısı 1850 doğumlu. Mithat Paşa'nın öldürüldüğü 1884 tarihinde 34 yaşında Kolağası (Ya da, Binbaşı).

Münir'in dedesi Memiş Ağa. Doğumu:1793

Kabakçı Vak'ası 1807 / l4 yaşında.

Münir'in babası İzzet Bey (Efendi)'nin doğumu 1830.

Münir'in babası evlenir :1872 / (Anası 17 yaşında. Dayısı 22 yaşında. dedesi 79 yaşında.)

Münir doğar : 1875/ Dedesi 82 yaşında, Babası 45 yaşında.

Anası 20 yaşında, dayısı 25 yaşında.

Münir'in dedesi ölür. 1876'da (83 yaşında./ Münir 1 yaşında.)

Münir'in dayısı ölür. 1884 de (34 yaşında./ Münir 9 yaşında.)

Münir'in anası ölür. 1886 da/ Münir 11 yaşında.)

Münir'in babası ölür. 1890 da/ Münir 15 yaşında.)

1897 de başı derde girer Münir'in./ Münir 26 yaşında.)

Roman için gerekli kitaplar:

1) Kabakçı Mustafa 2) Alemdar Mustafa Paşa 3)Yeniçerilerin kaldırılması 4) Tanzimat Fermanı. 5)Abdülaziz'in indirilmesi 6) Çerkes Hasan vak'ası. 7) Mithat Paşa'nın boğulması.

Not: a) Destan Ağa Oğlan - Yeniçeri acemi oğlanı Destan - Nizam-ı Cedit Çavuşu Destan. - Alay Beyi Destan Ağa.

b) İzzet çocuk, Enderun okulunda öğrenci.

c) Oğlu Münir. Hep aynı insandır, yani Münir'in kendisidir.

Yıldız Alacası

- Çarpışan güçlerden ikisi de, 1807 ile 1898 arasında haklı değillerdir. Bu bakımdan, iki tarafta da "müsbet tip"

olamaz. (Belki Münir, bir bakıma hiçbirine inanmadığı, şüphelere düştüğü zamanlar müsbet'tir)

- Münir'in metresi bir Ermeni kızı... Ağabeysi Taşnaksütyun ya da Hınçak'lardan ... (Kız da komitacı.) - Belki bunlar Rusya'dan gelmişler, Rus tebeası.

- Münir kızı serhoş külhanbeylerinden kurtarır. Herifleri döver. Kimsin derler. Abdülcanbaz Bey'im diye alay eder.

- Sonra, Jön Türklerle zora düşünce, önce kızla sonra ağabeysi doktorla konuşur.

- Doktor: Genç Osmanlılar'la Jön Türkler arasındaki fark üstünde durur.

Osmanlı - Türk farkı.

- Anadolu Türklüğünün özelliğini anlatır. Kendisi Kafkasya'yı, Türkistan'ı, çok iyi tanımaktadır. (Türkistan seyahatnamelerinden yararlanma!)

- Bütün parçalarda, resmi tarihin yalanlarını yakalayan bir tip bulunacak.

- Birinci bölüm'deki destanın karşısında sağı ve solu temsil eden iki kişi.

- İkinci bölüm'deki İzzet Bey'in iki yanında gene böyle iki kişi ve bir de, gerçeği açıklayan kişi.

- Münir'in hikayesinde bu böyle olacak.

II'inci Bölüm/ Devşirmeler:
1) Tanzimat Fermanı. (Doktor Münir'in babası)
2) Abdülaziz'in indirilmesi
3) Çerkes Hasan Vak'ası
4) Mithat Paşa'nın boğulması
III'üncü Bölüm/ Yıldız Alacası
1) Doktor Münir

Batı Çıkmazı

1. Bölüm *Allah'ın gölgesi ile Azrail'in tırpanı.*

Sen ölümü ırakta bellersin ya, Azrail Peygamber'in ensende gülmelerini n'apalım?

Sen ölümü ırak bellerken, Azrail Peygamber'in omuz-

başında gülüp durmasını n'apmalı ? (Yağlıcı Hacı Baba)

1) Sen ölümü ırak bellersin ya, Azrail Peygamber omuzbaşında gülüp durur. (Çankırı'dan Yağlıcı Hacı Baba.)

2) Kodoşluk Tanrı vergisi değildir çünkü, altın bilezikli zenaattır, çıraklığına, kalfalığına emek vermek, çabalayıp ustası kesilip, alınteriyle peştemalını kuşanmak ister. (Malatya'dan benli Şöhret'in Hafız Ana.)

3) Derbeder odur ki, meydanında can alışverişine girdiğini bilmez, çelik-çomak oynamaktayım sanır. (İskilip'ten Tablabaş'ın Mustafa Ağa.)

Yıldız Alacası

Birinci Bölüm I

1) Çorum'lu Marangoz Türk Osman Efendi. (Hem Abdülhamit'in özel marangozu Hem Bahriye Subayı - Hem Hünkar Yaveri.)

2) Marangoz Keçili Rahmet (Söğüt'lü) (Hem marangoz - Hem Söğüt mızraklı alayında subay)

3) Nadir Ağa - Haremağası. (Belki bir Suriye'li ya da, Mekkeli Arap)

4) Abdülhamit.

1) Doktor Münir.

2) Patriyot Ömer. - Avni - Ertuğrul.

3) Emin.

4) Öteki arkadaşlar: Cem :Sermet- İsa - Orhan

5) Muhtar Bey. Cem'in amcası.

Dam Ağası 11.5.1972

Batı Çıkmazı

I. Doğu Çıkmazı

II. Batı Çıkmazı

III. Yıldız Alacası

235 S. **Cevdet Paşa** Tarihi Cilt 8.

(Not: Fatih Camii'ne sığınan molla ile yeniçeri savaşı.

- Ulema yok mu? - Yeniçeri yok mu feryadiyle başlayan arbede.

(I'inci defter sayfa 76) - Adlar.

(I'inci defter sayfa 85) - İzzet Efendi ve arkadaşları. (Abdülaziz'i indirme işinde Süleyman Paşa ile birlik olanlar.)

(I'inci defter Sayfa 88) - Esnaf ve ulema yeniçeriyi bırakıyor.

Batı Çıkmazı

1) Kabakçı Ayaklanması

2) Alemdar Baskını — Karga Derneği, I. Cilt

3) Yeniçeri Kırımı

Batı Çıkmazı

1) Roman gemide başlar. Gemicilik ve Laz'lık üstüne fıkralar. (İstanbul dedikleri nasıl yerdir... Kırk kişiyle gelsem, sen içerden, ben dışardan ağ döküp, çevirip, kavrayıp, çekip, alıp, malını takaya atıp savuşabilir miyiz?)

2) İngiliz Mahmut Efendi'nin paralanması. (Raif Mahmut Efendi)

3) Eve gidiş, karşılanış, olayı anlatış. Kahya aldırmaz. Haber gelince hanım, oğlanı (uğursuz) diye kovar.

4) Sokakta kalış. Yol arkadaşı mollayı hatırlayıp arayış. Medreseye gidip buluş.

5) Yamakların kılıç atlaması. İstanbul'a doğru yola çıkmaları.(Nizam-ı Cedit'ten korkuyorlar) Kazancı Mustafa. (Para alıp savuşan herif - Kabakçı'nın arkadaşı)

6) Selim'in indirilmesi. (Vezirlerin ve padişah yakınlarının sokaklarda öldürülmesi)

Batı Çıkmazı- Kör Kazan

1) Denizde kovalamaca. (İngiliz Mahmut Efendi'nin öldürülmesi) 1808

2) Kabakçı'nın adam kovalaması. Sokaklarda insan avı. (Patrona ve başka isyanlardan yaralanılacak.)

3) (Belki) Mum ayaklanması olayı. - Yeniçeri- Molla çatışması.

(Dükkancı yeniçeri)

4) Fatih Camii vuruşması. (Molla-Yeniçeri)

(İkinci Bölüm)

1) Alemdar'ın gelişi. Kabakçı'nın öldürülmesi. (Gece baskını)

2) Alemdar'ın saraya gitmesi. (3'üncü Selim'in öldürülmesi.)

3) Alemdar'ın kıstırılması,öldürülmesi.

4) Yeniçerilerin bastırılıp kırılması. 1827

1808'de Molla Sırat 18 yaşında. Aynı yıl, romanın kahramanı olan Murat Oğlan 16 yaşında. Yeniçeri kırımında 35 yaşında. 1830'de evlendi. 1835'te oğlu oldu. 1876'da Binbaşı. Doktor Münir'in babası.

Üçüncü Bölüm

Batı Çıkmazı

Birinci kitap Kara Kazan

1) Kabakçı Ayaklanması

2) Alemdar'ın İstanbul'a gelişi

3) 3'üncü Selim'in öldürülmesi - 2.inci Mahmut

4) Alemdar'ın encamı

5) Yeniçerilerin kaldırılması.

Batı Çıkmazı:

Not:

1)

2) Yamakları kulluktan kurtarma kavgası.

3) At seğirdim ustalarının imamı öldürtmeleri.

Not:

1) 3'üncü Selim takımının batılaşma çıkmazında debelenirken kese doldurmak hırsına kapılmaları. (Kapı önündeki klik boğuşması.)

a) Kapıkulları arasında, b) Dış ekonomik güçlerle iç gedik düzeni arasındaki çatışma. (Bu çatışmada İstanbul esnafının Patrona ve Kabakçı sırasında yeniçerilerle beraber oldukları halde, sonradan, 1826'da yeniçeri kırımında askeri bırakmalarının nedeni)

2) İdareci kadrolarla - merkezle- ayanlar çatışması. - Dış güçler arasındaki çatışmalar. (Emperyalizm)

3) Tepeden inme reformların, temelde dayanaksız kaldıkları için sürekli olarak açık bulundukları tehlikeler. (Aktif güçler meselesi)

4) İslamlık (şeriat) meselesinin Osmanlı toplumunda kullanış özelliği. (İdeoloji meselesi)

Birinci Kitap - Doğu Çıkınazı - (Davut - Destan - Bonaparta Yusuf) Doğumu 1793

Kabakçı İsyanı: 1807 - Yusuf 15 yaşında

İkinci Kitap - Batı Çıkmazı İzzet Doğumu 1830

Ferman: 1839. İzzet 9 yaşında.

Batı Çıkmazı

Birinci Bölüm/ Kara Kazan

İkinci Bölüm/ Kara Çıban

Üçüncü Bölüm/ Kara Zaman

Romanın Genel Planı

- *Devlet Ana,* kuruluşun körpeliğini, güçlülüğünü, sınırsız gelişme şansını hikaye ediyordu. (Genellikle iyimserliğin ve iyiliğin hikayesi.)

- *Batı Çıkmazı,* batmanın (dağılmanın yaşlı güçsüzlüğünü, bu güçsüzlüğün verdiği yırtıcı öfkeyi, karamsar, kinli, düşman) hırsını anlatacak.

- *Devlet Ana,* içinde bulunduğu tarihsel çağdan, çevreden sürekli ve beklenmez yardımlar görmekteydi.

- *Batı Çıkmazı* tersine, tarihsel çağdan, çevreden ve iç çekişmelerden aralıksız kötülük görüyor.

- *Devlet Ana,* olayların tarihsel özelliğiyle iyimser bir destan havası sürdürmüştü.

- *Batı Çıkmazı,* gene tarihsel iç ve dış şartların özelliğiyle karamsar bir dram üslubu ister.

- *Batı Çıkmazı*'nda devlet, hem fizik, hem moral bakımından tamamiyle güçsüz düşmüş, bilen fakat kat'iyyen yapabilemeyen çok yaşlı ve çok zenginken çok fakir, çok güçlüyken çok güçsüz düşmüş bir akıllı insan gibi, debelenmektedir.

(Tek insana benzemeyen yönü, bırakıp gidememesinde, emekliliğini isteyip bir kenara çekilememesinde, yapabilemeyeceğini bile bile debelenmesindedir.)

- *Devlet Ana*'da, iç ve dış güçler, kuruluşa yardımcı oldukları halde, *Batı Çıkmazı*'nda bu güçler bilir-bilmez, dost-düşman çöküşü (dağılışı) hızlandırır.

Her kurtarıcı tedbir, getirdiği iyiliğin yüz katı kötülüğü de beraber taşımaktadır.

- Yeniçerileri kaldırmak zorunludur. (Şarttır). Bu kaldırmak, içte-dışta akıl almaz zorluklar doğurur.

- Yenileşmek zorunludur (şarttır). Her yenilik hamlesi ölümü biraz daha yaklaştırır. (Bunu anlamağa imkan da yoktur.)

- Borçlanmak, borçlanmamak, yenileşmek, eskiyi sürdürmek, orduyu güçlendirmek, ya da, yüzüstü bırakmak, bütün kuvvetleri merkeze toplamak, ya da, kuvvetler dengesine giderek, bundan uzaklaşmak, hürriyet, ya da istibdat,

okumak, ya da, cahil kalmak, dış anlaşmalar bağlamak, ya da, bunlardan vazgeçmek, savaş açmak veya barış yapmak, bunların hepsi, ayrı ayrı, zaman zaman denendikleri halde, zorlukları kat kat arttırmakta, çöküntüyü, dağılmayı (yani ölümü) yakınlaştırmaktadır.

- Gerilik veya ilerilik olarak görülen bütün hareketlerin başındakiler bu yaklaşan ölümü gözleriyle görmektedirler. Hiç biri kendini aldatabilmek, böylece, biraz olsun soluklanmak imkanına sahip olamazlar.

Hepsi, canlarını tehlikeye atarak giriştikleri hareketlerde, peşin peşin yenilgiyi kabullenmektedirler.

- Boğuşmanın bu kadar kanlı, bu kadar rezil, bu kadar akılsızca ve kıyıcı olması bundandır. Aslında herkes karşısındakine değil, sanki bizzat kendi kendisine can düşmanıymış gibi davranır.

Bir kere davrandılar mı, aklın, mantıkın, bilgi ve tecrübenin faydasız kalması, hiç bir işe yaramaması bundandır.

- **Batı Çıkmazı** çağında, çocuklar bile artık iyimser değillerdir. Hepsinde uzun ve bahtsız bir yaşamanın büyümüş te, küçülmüşlüğü, hakkından gelinmez derin umutsuzluğu vardır. (Sevişmekte bile)

- Çünkü **Batı Çıkmazı**'nda kurtuluş kesinlikle yoktur. (Yani, var olan bir küçücük, zerre kadar umudu görmedikleri için böyle umutsuzluğa kapılmamışlardır ki bir gören belki çıkar düşüncesinin umut getireceği düşünülebilsin.

- **Batı Çıkmazı**'nda, Osmanlıların kendi tarihsel özelliklerine kesinlikle uymayan birçok tedbirlere duraklamadan başvurmaları gibi, bu yüzde yüz kurtarıcı diye sarıldıkları tedbirlerden aynı kolaylıkla ve kesinlikle vazgeçmele i de bundandır.

- **Batı Çıkmazı**'ndaki sürekli can çekişme (ki "Hasta Adam" sözü uydurma değildir.) Batı kapitalizminin kendi çelişmeleri içinde kavrayamadığı bir uçuruma (emperyalizm uçurumuna) sürüklendiği için, yani kendi içinde olı p bitenlerin şuuruna varamadığı için bu kadar uzun sürmü :tür

- **Batı Çıkmazı**'nda Osmanlıların kesin umutsuzlukta

debelenirlerken arada bir, hiç akıl almaz saçma umutlara kapılmaları, belki mümkün olabileceği şurada bırakıp imkansızları zorlamaları da bundandır.

1) Yıkılmağa yönelmiş olsa da Dünya İmparatorluğu yüceliği nedir?

2) Bu yücelik, hikaye edilen umutsuz çağda nasıl dirilebilir? (Toprak genişliği, Osmanlı insanının meziyetleri, -kişisel ve arada sırada tutsa da, sözgelimi savaşa direnme- tarihteki serüveninin ve özelliklerinin ekledikleri.)

Batı Çıkmazı

Birinci Bölüm/ Kazan

1) 1807 Kabakçı İsyanı. (Doktor Münir'in dedesi)

- Sokakta kalan çocuk.
- Rastlantılar.
- Yeniçeriliğe giriş.

-Alemdar'ın gelişi.

- Yeniçerilik tehlikesi
- Alemdar'ın sonu

2)

-Yeniçeri Ayaklanması.

- Yeniçeriliğin Kaldırılması.

1) Yozgat'lı, Merzifon'lu, Çorumlu, Tosya'lı, Osmancık'lı Destan Ağa.

2) Tonyalı - Mapavrili-Oflu (softa)

3) İşkodra'lı - Yanya'lı - Toska. Dellak

4) Şahan (Ermeni) Duvarcı - Topuz Artin - Leon Masyon.

Kadınlar:

1) İmece Kız (Bekar odaları orospusu)

2) Tutam Ana

3) Cemcem Cemcem.

4) Güleç Hatun

5) Hançerli Hanım

Tarihsel Kişiler:

Mustafa Ağa - İngiliz Mehmet Efendi - Kabakçı Mus-

tafa Ağa -Alemdar Mustafa Paşa - Üçüncü Selim - İkinci Mahmut - Kara Cehennem - Ağa Paşa -

Batı Düzeni

Gavur Zagonu

I- Boğazdan içeri giren bir takada konuşmalar... Romanın belli kişilerinden ikisi: Osmancıklı...

Batı Çıkmazı : (kişiler)

1- Anadolu'lu (yarı köylü-kasabalı-medreseli) Türk
2- İstanbul kopuğu (külhanbeyi şehirli)
3- Lâz (Molla)
4- Kürt (Hamal)
5- Arnavut (Satıcı-Tellâk)
6- Ermeni (Zenaatkâr)
7- Yahudi (Sarraf)
8- Rum (Tüccar-Gemici)
9- Çerkes (Köle)
10-Boşnak (Rumeli'li-Çıtak-Dağlı)

Batı Çıkmazı : (Adlar)

Gerçek Davut	Yaasin Bey
Destan Bey (Ağa)	Yümnü
Köse Bey	Güleç Nine
Kurt Efendi	Tura Oğlu
Teke Bey	Pazar Ağa
Battal Efendi	Tanık Efendi
Bekâr Bey	Cim cim
Ağalar Ağası Halil Ağa	Nar Bey
İmam Ağa	Tutam Hatun
Bonapart Tosun Ağa	İmece Kız
Deyus Oğlu	Deve Mirat Kanbur
	Şeytan Emin Efendi (Anadolu Kazaskeri)

Kokoroz - Mısır

Orduyu sudarmak

- Mühürdar Ağa
- Hasıl Ağa

- Samur Ağa
- Ağçe Bey

Mehmet İzzet Paşa Boğaz Muhafızı. - İreçler - Behram - Pir Sultan - Malkoç

Destan Mustafa

İzzet Paşa 2500 Kuruş verdi.

Arap Fatma - Narin - Zorlu Nefise - Atlı İsa - Ay Kamer - Karagöz.

Batı Çıkınazı

1- Anayasa raftan indirilecek de nasıl işleyecek? - Mebuslar seçilecek, toplanıp memleket işlerini görüşecekler, yasalara göre yürütecekler. Hükümet mebuslara karşı sorumlu olacak. - Mebusların çoğunluğu başka milletlerden olursa bu düzen böyle sürdürülebilir mi? - İşe yararlar seçilecek. - Bugünden yarına, işe yararı, oy verecek millete nasıl tanıtacağız? - Az biraz zorlanacak elbette, başlangıçta vatanın selâmeti için - Mısır'da, Sudan'da az biraz zorlamak için, İstanbul'un gırtlağına sarılmak gerekir. Hem İstanbul milletinin gırtlağına sarılacaksın, hem mebuslarla cemiyet kuracaksın ! Efendimiz, bu düzeni uygun görüp yürütecek dört yüz elli hergeleyi nerden bulup mebus yapacak?

2-

1- Öteki romanlarda yeterince yazılmış kişiler, zorlansalar da yeni bir romanda yararlı olamıyorlar. (Sözgelimi: **Rahmet Yolları Kesti, Büyük Mal**'daki kişiler için, **Damağası** romanında yararlı yer yok.)

2- Kesinlikle yenilgiye uğramış bir dünya görüşü veya bir sosyopolitik davranış (tarih olayı) sözgelimi, Kabakçı Mustafa ya da yeniçerilerin kaldırılması olayları, köhneliğin kötülüğünü ispatlamak için bile işe yaramaz. Bunlar, bir roman kişisinin belki geçmişini belirlemek için, mümkün mertebe kısaltılarak kullanılır.

- "Padişahın haberi yoktur" sözünde, "Devlet suçsuzdur" fikri vardır.

- Cilve naz - Zülf'ü bent - Şems'i nur - Mihrengiz - Dilperi

Yusuf - Münir'in büyük babası. Doğumu 1793
İzzet - Münir'in büyük babası. Doğumu 1830
Münir..... Doğumu 1874

Batı Çıkmazı

1- İnebolu'da kale topçubaşı, Panayot Reis'e, Çorum'lu âyanlardan Çakırların Bekir Ağa'nın oğlunu teslim eder. Oğlan, İstanbul'da, Bekir Ağa'nın eli, Boğaz Kaleleri Nazırı İngiliz Mahmut Efendi'ye teslim edilecek. Mahmut Efendi aracılığı ile, Levent çiftliğindeki Nizamıcedit askerleri arasına sokulacaktır. (Oğlan orta boylu, kalıplıdır. Az biraz medresede okumuştur.)

Kale topçubaşısı, bu oğlanı babasının tam erbabına yolladığı inancındadır. Çünkü dünya Allah beterinden saklasın, gâvurluğa dönmüş, gâvurluğun kapıcı başılarından biri de, bu İngiliz Mahmut Efendi'dir. Bunlar fırsatını bulsalar Müslümana şapka bile giydirecek besmelesizlerdir. Lâkin şurası bilinmeli ki, gâvurlukla, kumarcılık arasında hiçbir fark yoktur. Bunların ikisinin de iki yakası bir araya gelemez. Kitapta gelmesi yoktur.

- Yektir Allah yektir yek - Yektir koca tanrı yektir yek. (Kale yamakları nöbet narası.-)

Batı Çıkmazı 3.1.1973 Çarşamba

Giriş:

1- Ali Suavi'nin Çırağan'a saldırması olayı. (Bu olayın Bedesten'de duyulması. Padişah'a bir vakit sırt kaşağısı satmış olan Hacı Halim Efendinin yel yepenek yelken kürek yetişip çarşılıyı velveleye vermesi. Herşeyden haberli görünmeye çabalaması...

2- Tıbbiyeli arkadaşı Doktor Münir'e gelir, durumu anlatır. (Durum: Hacı Halim Efendi'nin evinde bir hafiye yalıyı gözlemektedir. Buna bir oyun oynayabilirler mi? Münir, durumu Osman Ağa ile görüşür. Osmanağa Tüfekçi Bölüğü Binbaşılarından Alaylı Subay, aynı zamanda Hünkâr Yaveridir, Abdülhamit'in özel marangozhanesinde de çalışmaktadır. Adı: Türk Osman'dır. Türk Osman külhanbeyleri toplar, -gene gezici esnaf, aynı zamanda tulumbacı olan yarı serseriler halkı temsil eder görünmektedirler- ev basılır. Halim Efendi, içerdeki yabancı erkekten haberli olduğunu söylemek zorunda kalır. Böylece adı "Kodoş"a çıkar. Evi de o zamana kadar komşu hatrına dokunulmaz sayılırken, başında Münir'le arkadaşı olmak üzere saldırıya uğrar. (Doğruysa anam bacım olsun, eğriyse ben de orak gibi eğriyim. Hakkımı versin!) hesabı.

3- Seyit Rıza'nın işi. (Her şey alay gibidir. Öyleyken her şeyin temelinde insanın kanını donduracak birer dram yatmaktadır.)

(Not: Ali Suavi - 7-8 Hasan Paşa. - Kodoş Hacı Halim Efendi - Suikastçı Seyit Rıza - Türk Osman - Tıbbiyeli Haydar ve Farmason Doktor Münir. - Bulgaryalı komitacı Petkof - Kızkardeşi (ya da metresi) Matmazel Nadya. - Ve de başkaları).

Batı Çıkmazı 1- 3'üncü Selim Nizam-ı Cedit'i, yeniçeriye karşı, kendi maiyetinde toplamaya kalkmakla, Osmanlı devlet düzenini, padişah kefesine ağırlık vererek bozmuş oldu.

2- Bayraktar Mustafa, "Rumeli'den gelen ne idüğü belirsiz" olarak devlet düzenini bozmuş sayıldı. (Hele ki Sened-i İttifak imzalatmaya kalkarak Osmanlı düzenine yabancı güçler karıştırmaya çalıştı.) Bu yüzden önce güçlü olduğuna inandırılıp sonra pusuya düşürülerek açıkça tepelendi. (Bu tepeleme, sadece tepeleme, şehir eşkıyalarının başına getirilenlere benzer).

3- 3'üncü Selim'in çevresine toplananların açık hırsızlıkları... Nizam-ı Cedit'in düzeninin temelini zedeler gibi gö-

rünmesi... Yabancılarla işbirliğinin açığa çıkması... Üçlü devlet dayanağının hissedarlarından biri olan yeniçeriyi sivil ve ulema kadrolarıyla halk tarafından değil, bu dayanaklar ilintisi olmayan başka bir güçle (4'üncü güç sayılan Nizam-ı Cedit'le) tepelemeye kalkılması... Yasalar dışına çıkılarak silâha sarılmanın tehlikesi. (Yani 3'üncü Selim'in Kabakçı'ya karşı Nizam-ı Cedit çıkaramamasının nedeni, bunun sonunda canını tehlikeye düşüreceğini bilmesindendir.)... Kabakçı'ya yenilen Selim'le Kabakçı tarafından tahta çıkarılan 4'üncü Mustafa'nın yerine yeni bir şehzade çıkarmak zorunluğu. (2'inci Mahmut'un getirilmesi. Bayraktar Mustafa'nın Selim'i kurtarmak için davranmaması nedeni. Mustafa takımıyla pazarlığa oturmak zorunda kalması).

Adlar:

Tahir - Yakup - Durali - Dudu - Nasibe - Esma - Pakize - Servet - Hayriye - Zehra - Feride - Bedia - Afet - Firdevs - Gülsüm - Şahende - Penbe - Kevser - Hacer - Zülfiye - İpek - Sırma - Yeter -

- Hamza - Veysel - Cafer - Sefer -

- Özbuçuk - Özkavak - İzci - Şehbaz - Masatlar - İkizler -

- Kadılar - Bozlak -

Cellat Yamakları

Birinci Bölüm

Kanlı Pusular

I

Yıl: 1806 = 1221

Tekirdağlı İsyanı: Kadı'nın paralanması

Silivri İsyanı : Kadı Paşa tarafından bastırılması

Çorlu İsyanı : Kadı Paşa kuvvetlerinin gerilemesi

Kadı Paşa'ya suikast

- Hacegân-ı Enderun-u Hümayun'dan Behiç Efendi'nin Tuna mübayaacısı sıfatiyle Alemdar'a yollanması.

- Pınarbaşı Ayanı Şahan Ali Ağa'nın Behiç Efendi'yi paralanmaktan kurtarması...

Beraber Rusçuk'a gidiyorlar

Rusçuk'ta Teresinkli Oğlu'nun pusuda vurulması.

Alemdar'ın Rusçuk Ayanı olması... Bunu Babıali'ye usulüyle bildirmesinin doğru olacağına Behiç Efendi tarafından inandırılıyor.

Gavur İmam Ayanlık kürkü - Uzun Aliş Ağa Padişah kileri İbrail Pehlivan Ağa - Odacıoğlu Molla - Mehmet Haseki - Yeni Zağra - Eski Zağra - Yanbolu - Akyolu -

- Rumeli Feneri -

- Halil Ağa (Yakların ağası)

- İngiliz Mehmet Boğaz Nazırı - Tanbur çalar, sesi var. (Tanburi Mehmet) Bostancıbaşı Şakir Bey.

- İbrahim Kethüda, İbrahim Nesimi Efendi.

Bahriye Nazırı Hacı İbrahim, Rikâb-ı Hümayun Kethüdası Mehmet Efendi, Reis-ül Küttab vekili Hakkı Ahmet Efendi, İrad-ı Cevviye Defterdarı Ahmet Bey, Darphane Emini Ebubekir Efendi, Valide Kethüdası Yusuf Ağa, Enderun-u Hümayun ricalinden serkâtip Ahmet Efendi, Çaycı Ahmet Bey, Bostancıbaşı Şakir Bey, Müderrislerden Lutfullah Efendi.

- Kabakçı Mustafa Çavuş - Arnavut Ali - Bayburtlu Süleyman - Memiş.

- En'am öptüler - Kılıç atladılar (Yemin)

- Şehzade Mustafa'nın adamı Abdurrahman Ağa, tebdile soyunup kalelere giderek isyanı körüklüyor.

- Ulemadan Hamaloğlu Mustafa Efendi.

- Yatıştırmak için yirmi beşinci bölük mütevellisi kazgancı Lâz Mustafa Ağa gönderildi. (İstanbul'un bakır işi bu heriften soruluyordu.)

- Hoca Münip Efendi - Şeyhülislâm Ataullah Efendi'nin hocası.

(Nizam-ı Cedit- trampet çalmasında şer'an bir mahzur olmadığını yazmış.)

- Kaymakam Musa Çavuş. Yeniçeri Ağası vekili ve Sekbanbaşı Arif Ağa.
- Aygır İmam denilen Derviş Mehmet Efendi.

İdam edilenlerin hal tercümeleri **Cevdet** Cilt 8 s. 131
Selim'in cellatları..... **Cevdet** Cilt 8 s. 267
Çok mühim değişiklik..... s. 278-279

Batı Çıkmazı

1- İnebolu'yu silip süpüren fırtına ve denize açılan Panayot Reis'in çektirmesi. (Kumarbaz hikâyesi).

2- Boğaz'a girerken görülen linç olayı.

3- Delikanlı'nın (Köse Kâhya'nın) gittiği evin efendisi imiş meğerse Boğaz'da öldürülen adam. (Boğaz Nazırı İngiliz Mahmut Efendi) Köseyi, uğursuz geldi diyerek hanım istemez, sokağa atarlar. Köse, arayarak medreseyi bulur, yolculuk arkadaşı Tursun Molla'ya sığınır. Molla bunu, ertesi gün Behiç Efendi'ye yollar. Behiç Efendi durumu kollar. Köse'yi ve Tursun Molla'yı kullanır. Tursun Molla, Kazancı Mustafa aracılığı ile durumun korkunçluğunu anlar. Behiç Efendi'ye haber uçurur. Behiç Efendi Ordu'da vazife alarak ya da uydurarak Köse Oğlanla beraber yola çıkar. Bunlar kale kapısından çıkınca İstanbul'da kıyamet kopar.

4- Yolculuk ve Kırcalılarla buluşma. (Handa çevrildikten sonra)

BATI ÇIKMAZI
I - Kara Basan

1- Bir çektirme Boğaz'a girerken gülle yağmuruna tutulur. (Topa tutulmuş maymuna döner.) -"Bu herifler attıklarını çoktandır vuramazlar bunu biliyorum da korkuyorum ya... Körlemeden boylarız kara deryanın kara dibini..."

"Bu Dersaadet adına Dersaadet'liği Müslümanlar zevklenmek için takmışlar. Yoksa bunun saadetliği, maadetliği çoktandır göçtü gitti, bacanak gâvur!.. Bunun rezaletliği kaldı. Şimdicik bu Dersaadet Boğazının hergün bir adam leşi tayını vardır. Aslında bu tayının dörde, beşe çıktığı da olur ya, ben ufaktan almaktayım! Aman, ortalayıp Boğaza girdik, Karadeniz'in namertliğini Allahın izniyle atlattık deme! Bunun belâsı ilerdedir! Bu Dersaadet Boğazı'nın nice nice akıntıları, anaforları, kuyuları, döndürmeleri, çevirmeleri, tutup kayalara çarpmaları, körlemeden üstüne bindirmeleri vardır ki can alıcı densizliklerdir. Biz şimdicik, Kandilli iskelesine yanaşıp, dışarı hoplayıp Dersaadet'imizin mübarek toprağına Tanrı uludur diye kapanmadıkça can korkusunu atlattık dememeliyiz!...

2- 3'üncü Selim'e yakınları, "Kendini de bizi de paralatacaksın" dedikleri halde, başlangıcı çok gevşek görünen Kabakçı İsyanı'nı bastırmak için Levent Çiftliği'ndeki Nizam-ı Cedit askerini neden kullanmadı?

a) İsyan, Padişahı kan dökmeye sürebilmek için önceleri gevşek gösterilmek istenmiş olabilir!

b) Padişah çoktandır hırsızlığı ele alıp örtbas edilmez hale getirmiş yenileşme taraftarı madrabazları kurtarmak için silâha sarılmayı hayatı için asıl tehlike görmüş olabilir. (Nitekim önce de hayatını kurtarabilmiştir. Sonraki oyun ise, salt kendisini değil, Osmanlı töresince Mustafa'yı da beraber bitirmek için "cümle ittifakiyle"dir sakın olmasınlar sözünü yeniden ileri sürerek planlanmış olabilir.)

c) Bayraktar Mustafa'nın ya kendiliğinden ya da, kötü

akıldaneler yüzünden Ayan denilen haydutları toplayıp Padişahla beraber senet imzalatmaya kalkışması, hayatını tehlikeye atan en önemli yasa çiğneyicilik olmuştur. (Böylece Kabakçı Mustafa, Dördüncü Mustafa, Bayraktar Mustafa, 3'üncü Selim ve etekleri altında toplanan hırsızlar çetesi hep birden temizlenmişlerdir. Bu olaylarda iç takımların çeşitli çıkarları işi dürtüşlediği gibi, dış güçler de, kendi çıkarları açısından meseleye katılmışlar, kanlı olaya suç ortağı olarak katılmışlardır.)

3- Bu yenilik hareketleri toplumda hangi güçlere dayanıyor, hangi güçlerin isterlerini karşılıyordu? Hangi ekonomik birikimiyle oluşuyor, onun üst yapısındaki fikir ve hukuk düzenini geliştiriyordu? Eğer toplumda böyle çok belirli bir oluş yoksa, Osmanlılığın tarihsel özelliği nedeniyle Padişahın tuttuğu bir kişisel idrâk, ya da, keyif yolu muydu, yoksa aslında dış güçlerin kendi açılarından ve içerdeki ajanlarının da öğütleriyle sağlık verdikleri birer yabancı kalıp denemesi miydi? Ya da, tepelemek istedikleri grupları yerli büyük güçlere boğdurmak için kurdukları birer tuzak mıydı? Bundan başka en iyi niyetle düşünülürse Osmanlı düzenindeki benzemezliği farketmeden kendi memleketlerindeki olayların gidişini, bunun dış görünüşündeki faydalı sanılan sonuçları elde edebilmek için kendilerinin de katıldığı yanıltıcı bir davranış mıydı? (Bizde Nizam-ı Cedit askeri düzenlemek işi, tarihte ilk Osmanlı Beyleri'nin Yeniçeri askeri düzenleme işine benzetilmek, aynı yoldan giderek, itaatsız kapıkulu yerine itaatlı kapıkulu koymak çabalaması olmalıdır!)

Kişiler:

1) Serkâtip Ahmet Efendi,

2) Kişisel işlerinde sır ortağı Mabeynci Kürt Ahmet Bey,

3) Gizli sıtma Hacı İbrahim Efendi,

4) Kethüda İbrahim Nesim Efendi.

- Bir zamanlar Padişahın dayanağı Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa

- Sadrazam Hafız İsmail Paşa. (İbrahim Kethüda'yı, kayıkla yalısına giderken ya da, yalısında Rumeli Ayanlarına vurdurmak istemiştir.)

- Şehzade Mustafa - Rusya'ya kaçan Trabzon Valisi Tayyar Paşa. (İbrahim Kethüda, Gizli Sıtma İbrahim Efendi, Serkâtibî Ahmet Efendi İngilizci.)

- Padişah Mevlevî.

- Yeniçeri ulûfelerini kıran tefeciler, -Yeniçeriler - Yeniçerilere dayanan idareciler, esnaflar, âyanlar, Merkezî Devlet'i dinlemeyenler, dinlememiş olanlar, dinlememek niyeti güdenler, -Ulemaya Padişahın önem vermemesi, Fransa Anlaşması sırasında, bu işten onlar anlamaz, diye ferman yazması.-

- Bir zamanlar Padişah aleyhine bir fesat cemiyeti kurulmuş, bu işi Kaptan-ı derya Küçük Hüseyin Paşa, kapı halkı kalabalık olmakla ve bahriye askerlerini emri altında tutacak kudrette olduğundan önledi.

- Edirne Vak'ası'nda Padişah gevşekliği, Şeyhülislâm Ataullah Efendi'nin, Padişahın Halifeye yaraşmaz işler yaptığını, iki şahit dinleyerek tespit etmesi.

- Şahitler Rüstem Efendi ile Salih Bey. Şam'da öldürüldüler.

- Kaymakam Köse Musa Paşa.

- Gizli cemiyetten sonra ordu sınıra gidince karakollara ve kalelere Nizam-ı Cedit konacak idi. Yapılamadı. Sonra yamaklara elbise giydirelim derken herifler ayaklandırıldı.

- Bu sıralarda Vehabi'ler, hücum edip hacıların hacca gitmelerini önlediler. Bu da dedikodulara, padişah aleyhinde gevezeliklere sebep oldu.

- Mısır Seferi sırasında Akkâ'ya ve İskenderiye'ye Nizam-ı Cedit askeri gönderildiği halde, Rus Savaşı'na gönderilmemesi de kıylü kal'e sebep oldu. (Oysa, yeniçeriler ve Rumeli âyanları ile vuruşurlar diye korkmuştu).

- Köse Kethüda adamları arasında Kabakçı'yı bilir arayıp her yana yolladı. (Sayfa - Netaiç - Dördüncü cilt 49)

- Diğer başları istenenler:

1) Kethüda vekili Muhsin Efendi,

2) Reis vekili Hakkı Efendi,

3) Tophane Emini Bekir Efendi,

4) Bostancıbaşı Şakir Bey,

5) Eski valde Kethüdası Yusuf Ağa,

6) Nizamıcedit zahiresine memur kapan naibi Abdüllâtif Efendi, dört de ötekiler 10 kişi.

-Nizam-ı Cedit'in lağvedildiğini tellalar bağırarak şehre ilân ettiler.

- Kapan naibi ilmiyeden olmakla önce Bursa'ya sürüldü, sonra mir-i miranlık verilip sivile alınarak idam edildi.

- Artık Sultan Selim'den emniyet caiz olmaz. Dediler.

- Dördüncü Mustafa Padişah olup -Cuma günü idi- Ayasofya'da selâmlık.-

Bayraktar

1- Rusçuk Ayanı, Tersenkli oğlu İsmail Ağa'nın adamı idi. Herif, fedaî kurşunuyla öldürülünce, Herzargrat âyanı iken yerine geçti. Rusya Seferi açılınca vezirlik verilerek Silistre eyaletine getirildi. Beş altı bin süvari ile orduyu karşıladı.

2- Yeniçeri Ağası, Boşboğaz Pehlivan Ağa azledilmişti. Yeniçeri bunu kabul etmeyince, geriden padişah değişikliği de duyulunca, yeniden yeniçeri ağalığına getirildi, yerine Boğaz Muhafızı Çelebi Mustafa Paşa geçti. Bayraktar buna kızıp askerini çekerek Rusçuk'a döndü.

(Yeniçeriler, yeni Sadrazamın vezir yaptığı ağayı paraladılar?)

- Alemdar'ın yanına gidenler: Ramiz Efendi ve Behiç Efendi. Vezir Kethüdası Refik Efendi ile Reis Galip Efendi. -Bu sırada Fransa ile Rusya arasında mütareke imzalanmakla, bizimle Rusya arasında da mütareke imzalandı. Bu işe Reis Galip Efendi memur edildi.

Kaymakam Köse Musa Paşa

- Ecdadından miras çiftlikleri iki kere elinden alınmış, sonra iki kere gene kendisine satılmış, başkaca uzun süre İnebahtı Muhafızlığı'nda bırakılarak onuru kırılmıştı. Eline, Selim'i indirmek işinden çok para ve mücevher geçmişti. Canından korkmaya başladı. Yeni padişahın adamları da Selim'i öldürelim diye sıkıştırıyorlardı. Buna büsbütün yanaşamadı, istifa edip Bursa'ya çekildi. Yerine Çavuşbaşı Şehsuvarzade Hamdullah Bey Kaymakam oldu. On gün sonra da Ataullah Efendi de azledildi. Yerine Samanizade Ömer Efendi getirildi. Ertesi gün yeniçeri ayaklanmakla, eski Şeyhülislâm yerine getirildi.

Kırk gün sonra Hamdullah Bey Musa'yı yeniden Kaymakamlığa getirtti.

Tayyar Paşa, Rusya'dan dönüp İstanbul'a gelince Kaymakam oldu. Üçüncü Selim'e bir iş eder diye korkan Rusçuk âyanı, Sadrazam ile Tayyar Paşa'nın arasını bozdular. (Cebbarzade orduya gelemez çünkü Tayyar'la arası iyi değil) dediler. Yerine Eğinli Mustafa Efendi'yi geçirdiler.

(Bütün bu olaylar, meselenin temelindeki birikime dayanmayıp, hırsız takımlar arasındaki boğuşmadan ibaret olduğunu gösteriyor.)

(Not: Kabakçı'nın rütbesi. Vardığı yer. -Sade Kabakçı deyip geçiliyor. En son rütbesi nedir?)

(Not: Padişah çoğu zaman halk adına düşünüp davranır, o sebeple yapmak istedikleri halk adınadır. Bunu halk idrâk ederse, idrâke varmışsa, savunur, varmamışsa padişahı ölüme bırakır.)

Romanın Birinci Bölümü
4'üncü Pasajı için Özellikler:
1- Mahpusluk psikolojisi
2- Kadın isteği.
3- Baskın korkusu. Vuruşma, ölme.
4- Sığınıp dinlenecek bir yer arama duygusu.

Birinci Bölüm'ün adı (Von Kress'in Dürbünü) olduğuna göre ona bir bağ ister.

Olursa -serseriliği- bir arkadaşa misafirlik. (Yedek Subay) pazarcılık yapıyor.

- Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu.
- Temel bünyesi...
- Taşıdığı özellikler:
- Tezatsız toplum görüntüsü.

- Yenilik - eskilik tezadı.
- Sebepleri - Özellikleri.
- Yeniçeriliğin kaldırılması.
- Tanzimat.

- Genç Osmanlılar (Birinci Meşrutiyet.)
- Jön Türkler
- İttihatçılar
- İkinci Meşrutiyet.
- Yıkılış.

İkinci Bölüm
Karanlığın Dibinde
I
Tarih Hazinesi Cilt I

1- Bekirağa Bölüğü I ..... s. 90
2- Edirne Muhasarası ..... s. 125
3- Seyyit Molla'nın evi nasıl yıkıldı ..... s. 135
4- Bekirağa Bölüğü II ..... s. 192
5- Rahmetli Şeyh Atâ ..... s. 217
6- Kadıköy'de ilk Futbol ..... s. 274
7- Şirketi Hayriye ..... s. 358
8- Çift bozan kanunu ..... s. 399
9- Hacı seferi hazırlığı ..... s. 426
10-Enver ordunun başına nasıl geçti ..... s. 447
11-Abdülhamit devrinde Kâğıthane ..... s. 484
12-Eski İstanbul'da Çingeneler ..... s. 556

13-İstanbul'da ilk otomobil ..... s. 533
14-Urfa Mutasarrıfı Nusret Bey'in asılması ..... s. 542
15-Boğazlıyan Kaymakamı'nın asılması ..... s. 575
16-İsmet Paşa Anadolu'ya nasıl gönderildi ..... s. 586
17-Abdülhamit devrinde meşhur düğün ..... s. 595
18-Mimar Sinan'ın küçük eserleri..... s. 7

DOĞU ÇIKMAZI
Birinci Bölüm

Kara Tulumba
I
2 Haziran 1806 yılı
Edirne Vakası
25 Mayıs Pazartesi.
1807

Fransız Elçisi Sebastiyan, İngiliz Donanması'nı yeniçeriler İstanbul'a çağırdı diye lâf çıkarmış.

Adı Musa, boyu kısa, sakalı köse, Selânikli Musa Paşa ki sadrazam kaymakamı idi.

29 Mayıs Cuma, Selim 3'ün indirilmesi, Mustafa 4'ün bindirilmesi.

1808-1223'te, 28 Temmuz Perşembe, Alemdar, Babıali'yi ve sarayı basar.

14/15 Kasım Pazartesi / Salı gecesi (25/26 Ramazan) Saat 12'den ertesi gün akşama kadar vuruşmuş. Sadareti, 3 ay 18 gün sürmüştür.

26/27 Ramazan Salı/Çarşamba gecesi 4'üncü Mustafa öldürüldü.

Kadı Paşa Selimiye kışlasında, Kaptan Ramiz Paşa şehrin kapılarını tutturmakla yetinmiştir. Çağrılınca bunlar hemen saraya yetiştiler.

DOĞU ÇIKMAZI

1- Köse Hoca - az biraz da aksak. Ağa oğlunu yol arkadaşı olarak buna ısmarlamış.

2- Panayot Reis - Panayot Kaptan. - Geminin sahibi, şişman, güçlü, kuvvetli.- Karayağız. Köseyle çekişirler.

3- Tonya'lı Molla Temel. -Ağırköy- karşılar - Bak çukur horoz dağları - Kara kısrak - kara dağlar arasında orta mahalle Tonya kazasının merkezidir. Derin bir vadide, sırt üzerine kurulmuş doğuya bakar bir kasabadır. Nüfus 1000 kişi.

4- Çankırı'lı...Oğlan. -(Kastamonu'lu Kabakçı ile hemşerilik iddia edecek.) (Belki de Yozgat'lı) Gemiye İnebolu'dan binmiş.-

1- Gemi büyük bir fırtınaya tutulmuş. Gerçekten batma tehlikesi sürmüş günlerce, gecelerce... Ölümden kurtarmış yolcuları Panayot çorbacı (Adalı kefere)

2- Uzaktan Boğaz görünür. Köse İmam bunun açılması hikâyesini anlatır. Şimdicik içeri girdik diye sevinmeyelim kardaşlar, çünkü bu İstanbul'un Karadeniz Boğazı gayet nuhusetli, korkunç bir Boğazdır. Bunun her gün bir insan leşi tayını vardır. Hiçbir belâlı iş olmasa, seni şurda, durduğun yerde Yunus balığı, ya da, bilmem ne balığı kaptığı gibi alır gider.

1807

1- Boğaza giren bir çektirmedekilerin karşılaştıkları cinayet - İngiliz Mahmut Efendi'nin Kabakçı Mustafa eşkıyası tarafından paralanması. (Boğaz'ın tarihi - Uzun İmam - Boğaz'ın tarihini anlatan Uzun İmam: Yavrularım, bu kanlı Boğaz'ın her hafta bir adam leşi tayını vardır demedim miydi? Nah gözünüzle gördünüz! Bu hınzırın teknesi hiç şüphesi yok, doğruca uğursuzluğun üstüne uğradı.) Delikanlılardan birinin İngiliz Mahmut Bey'in konağına gidişi.- Cinayet haberi gelince, uğursuz ayaklar diye gece vakti sokağa atılışı. (Sorarak medreseyi bulur. Yol arkadaşı mollaya sığınır).

2- Üçüncü Selim'in indirilmesi. - Adamların sokaklarda paralanarak sürüklenmesi. - Medreseli - Yeniçeri kavgası (Fatih Camii Olayı).

Doğu - Batı/Anadolu/Oba devir

1- Batılaşma hareketinin bilimsel bilançosu.
2- Batılaşmanın müsbet - menfi yönleri.
3- Dergi'nin Batılaşma karşısındaki tutumu.
4- Batı'ya benzemeyen bir toplum. Doğulu toplum. a) Batı bilim ve fikir dünyasındaki belirlenmesi. Marks - Engels - Hegel, diğer. - Yerli fikirler de...
5- Bilim açısı ile toplumumuza bakış

1- Batılaşma isteyenler kimler? 2- İstemeyenler kimler? Neden? 3- Batılaşma isteyenler ellerine fırsat geçirdikleri zaman ne yapmışlar, neden? 4- Batılaşmaya karşı olanlar ellerine fırsat geçirdikleri zaman ne yapmışlar, neden? 5- Batılaşma her şeye rağmen neden sürmüş, Batılaşmaya karşı direnç neden sürmüş?

Yıldız Alacası

Doğu Açmazı
1- Boğaza giren bir çektirmede iki delikanlı. (Uzun İmam Karadeniz'i ve Boğaz'ı anlatır. Panayot Reis'e takılır. -Lâz fıkraları: Sen içerden ben dışardan... - İngiliz Mahmut Bey'in parçalanması olayı. İngiliz Mahmut Bey'in konağı. Delikanlının uğursuz diye kovulması. Karışık bir memlekette kimsesiz sokakta kalması. Medreseye sığınır.
2- Kötü karı evinde baskın. Vuruşma. Bir yeniçeriyi öldürür Lâz Molla! Çaresizlik ile Fatih Camii'ne sığınır. Şeyhülislâm, yeniçerilere karşı gelemez. Zorla çıkarıp parçalayın der. Hücum ederler. Fatih Camii vuruşması. Mollayı yeniçeriler parçalar.
3- Kabakçı Mustafa'nın gerdeğe girmesi. - Vezir, vüzeranın hediyeleri... Takım sarhoştur sızar. İhbarla gelip kafasını keserler, alıp Alemdar'a götürürler. - Alemdar Davutpaşa sahrasında... (Gizli pazarlıklar.) - Sadrazamdan mühür alınır. Saraya yürünür. Selim'in öldürülmesi, Mahmut'un tahta çıkarılması... - Alemdar'ın kıstırılıp kendisini öldürmeye zorlanması. - Yeniçeri kırımı.

Birinci Kitap
Doğu çıkmazı

1807
1- Kabakçı Ayaklanması.
2- Alemdar'ın gelişi.
3- Selim'in öldürülüşü.
Mahmut II 1807-1826
4- Alemdar'ın öldürülmesi.
5- Yeniçerinin kaldırılması.

Şeytan Aldatması 1807

1- Boğazdan giren bir çektirme bir cinayetle karşılaşır. a) Boğazın tarihi. b) Cinayet (Boğazın her gün bir adam leşi tayını vardır. Demen gidi yavrularım?) c) Konağa gidiş (Sokağa atılış.Medreseye sığınma)

2- 3'üncü Selim'in indirilmesi - Adamlarının sokaklarda yaralanarak sürütülmesi. Medreseli-yeniçeri kavgasında Fatih Camii olayı.

3- Alemdar'ın gelişi. (3'üncü Selim'in öldürülmesi, 4'üncü Mustafa'nın indirilmesi. II.Sultan Mahmut'un binmesi.)

4- Alemdar'ın öldürülmesi. -Yeniçeri kırımı. - 1826 -

Yıldız Alacası

Giriş
Karga Derneği

1- Kabakçı Mustafa
2- Alemdar Mustafa
Lâz Mustafa

Giriş
Yıldız Alacası

Başlangıç
1- Kabakçı Mustafa

2- Alemdar Mustafa
3- Molla Mustafa

Yıldız Alacası
Giriş
Karga Derneği

1-Kabakçı Mustafa
2- Lâz Mustafa
3- Alemdar Mustafa

Yıldız Alacası
Giriş
1- Kabakçı Mustafa
2- Lâz Mustafa Lâz Mustafa'nın gözünden
3- Alemdar Mustafa

Yıldız Alacası
Giriş
Karga Derneği

1- Kabakçı Mustafa
2- Üçüncü Selim
3- Alemdar

Yıldız Alacası
Giriş
Karga Derneği

1- Lâz Mustafa (Doğumu 1793 -İstanbul'a gelişinde 1808'de, 15 yaşında.)
2- Kabakçı Mustafa
3- Alemdar Mustafa

Yıldız Alacası

3'üncü Selim:

1806 - Rusya'ya savaş açılması

1807 - İngiliz Donanması zorla Marmara'ya girer.
1807 - Vehabi'ler Hicaz'ı istilâ eder.
1807 - 25 Mayıs (Pazartesi) Kabakçı Ayaklanması. (24 Mayıs 3'üncü Selim indirilir. 4'üncü Mustafa)
1807 - Rus Mütarekesi. 25 Ağustos Pazartesi.
1808 - 28 Temmuz Perşembe - Alemdar, 4'üncü Mustafa'yı indirir. 3'üncü Selim'in ölümü, 2'inci Mahmut'un padişahlığı.
1808 - 29 Eylül - Sened-i İttifak için âyanların kabulü.
1808 - 14/15 Kasım Alemdar Olayı...4'üncü Mustafa'nın ölümü.
1809 - Yeniden başlayan Rus Seferi.
1812 - Bükreş Muahedesi.
1813 - Sırp İsyanı'nın bastırılması.
1821 - Yunan İsyanı'nın başlaması.
1821 - Osmanlı - Macar Savaşı.
1822 - Yunan İstiklâli'nin ilânı.
1826 - Yeniçerilerin kırılması.

1 - 1808'lerde kendisini kurtarmaya çabalayan Anadolu çocuğu
2 - 1875'lerde kendisini kurtarmaya çabalayan Anadolu çocuğu
3 - 1895'lerde kendisini kurtarmaya çabalayan Anadolu çocuğu

Giriş
Dönme Dolap

1- Kabakçı Mustafa'dan
2- Alemdar Mustafa'ya

Molla Mustafa gözüyle

Yıldız Alacası

1'inci Kitap = Dönme Dolap 300
2'inci Kitap = Can Pazarı
(Batı Çıkmazı) 300
3'üncü Kitap = Yıldız Alacası300

1- 1808'de Kabakçı Ayaklanması. 1810 Alemdar Olayı. 1826'da Yeniçerilerin kaldırılması. 1822'de Sırp İsyanı. 1833'te Yunan isyanı.

1- Lâz Mustafa	1808
2- Teğmen Sıtkı Ef.	1883
3- Farmason Münir	1896

-88- yıllık tarih süresi
Üç kuşak : Dede, Oğul, Torun

1- Kabakçı Mustafa - Alemdar Mustafa - 4'üncü Mustafa - Lâz Mustafa
2- Abdülaziz - Çerkes Hasan - Deli Murat
3- Ali Suavi - Mithat Paşa
4- Sıtkı Efendi - Farmason Münir - Abdülhamit.

- Kabakçı Mustafa - Üçüncü Selim - Alemdar Mustafa - 4.Mustafa - Abdülaziz - Çerkes Hasan - Deli Murat - Abdülhamit - Ali Suavi - Mithat Paşa. (10 tarih kişisi)
- Lâz Mustafa - Sıtkı Efendi - Farmason Münir (3 Roman kişisi)

Giriş -	Kabakçı Mustafa	80	1-Kabakçı Mustafa
Karga Derneği	Dördüncü Mustafa	45	Lâz Mustafa
	Alemdar Mustafa	40	2-Alemdar Mustafa
	Molla Mustafa	35	

Yıldız Alacası

Giriş	1-Kabakçı Mustafa

Dönme Dolap 2-Alemdar Mustafa Molla Mustafa

Yıldız Alacası

Giriş 1-Kabakçı Mustafa
Can Pazarı 2-Alemdar Mustafa Molla Mustafa

Yıldız Alacası
1- Karga Derneği
2- Can Pazarı
3- Yıldız Alacası

1- Kabakçı İsyanı
2- Alemdar Olayı Birinci Cilt Karga Derneği
3- Yeniçeri Kırımı

Yıldız Alacası

Giriş - Can Pazarı

1- İngiliz Mahmut Efendi'nin kale yamakları tarafından paralanması.

2- Molla Mustafa'nın sokağa atılması.

3- Molla Mustafa'nın, Kabakçı Mustafa kazanınca, koluna yeniçeri ortamı nişanı döğdürmesi.

4- Alemdar'ın gelmesi üzerine, yeniçeri sanılacağı için dehşete kapılması.

5- Bir molla arkadaşının Fatih Camii'ne kapanarak yeniçerilerle savaşa tutuşması, mollaların yardım edememesi, Molla Mustafa'nın ölümü göze alarak dağarcıkla yiyecek ve mermi atması.

6- Alemdar'ın basılması. Öldürülmesi.

Yıldız Alacası (Ölüm Perendesi)
Ölüm - Kalım - Ölüm Dönemeci

1- Patrona Ayaklanması

a) İç Çekişme - İdareci kadrolar arasında klik çekişmesi. Kim kimden? Hangi çıkarlar boğuşuyor.

Batılaşmanın Etkisi

b) Dış Etkenler - Elçilik etkisi. (Rüşvet yoluyla). -Tersten işlemeye başlayan devşirmecilik (var mı?) Arnavutluk - Öteki Slav-Rumeli takımı.

- Rusya Politikası. Ruslarla dost olmak istemenin (İran'ı bölüşmenin) etkisi olmuş mudur?

c) Genellikle kompradorluk başladı mı? Dış pazar malları ne miktarda gelmeye başladı? İç düzenin Lonca ve gedik düzeninin dış sermayeye direnmesinin etkisi olmuş mudur?

d) Huruc-u Alessultan yasası nedir? Patrona bunu nasıl temsil edebilmiştir.

Yıldız Alacası

Temel Mesele:

1- Teklif edilen yeniliklerin (Batılaşma) düşmana yarar ve toplum özelliklerine uymaz olduğundan ölüm tehlikesi taşıması.

2- Toplumun özelliklerini -eski düzeni- savunan yerli güçlerin, toplumu içinde bulunduğu korkunç hale getiren çöküntüyü sürdürmekten başka bir kurtuluş çaresi teklif edememesi. Yani, yeni düzen ölüm, eski düzen ölüm. Tam çöküntü ve dağılma ortamı şartı.

- Selim Fransa politikası tutuyor. -İngilizler düşürmüş olabilir. (Tilsit Anlaşması Rumeli'nin bölüşülmesi üzerine bağlandığından Rumeli'ndeki âyanlar -bilhassa Alemdar pirelenmiş midir?) -1908'de olduğu gibi. Değişme batılaşmacılar tarafından Rumeli'nden geliyor.

- Halet Efendi'den Fransızlar şikâyetçi. (Şu halde Halet İngilizci mi?)

Giriş - Dönme Dolap

1- Kabakçı Mustafa (İngiliz Mahmut Bey'in parçalanmasıyla başlar.) 3'üncü Selim'in şuursuz, hayırsız batılaşması silinip süpürülür kolayca. Fakat eskiyi isteyenler, batılaşmaya karşı olanlar da, hırsızlıktan, soygundan, ırza geçmek-

ten başka bir şey getiremezler. (Çünkü Osmanlılık başından, Osmanoğulları'ndan, korkmuş, bizzat Osmanoğulları tarafından reddedilmiştir).

2- Alemdar olayı. En az Kabakçı'yı oynatan gericiler, Kabakçı'ya kolayca yenilen hırsız -soyguncu- akılsız ilericiler (!) kadar dünya görüşünden yoksun, alık ve sefildir. Zaten depremlere uğramış gibi sarsılan, kör, alık 4'üncü Mustafa'yı ve onun hırsız çetesini, en az 3'üncü Selim'in hırsız çetesi kadar kolaylıkla silip süpürür. 2'nci Mahmut'un alık idaresini getirir. Bu idare Osmanlılığı -batılaşmayı- değil, bizzat Alemdar'ı bile kurtaramaz. Alemdar, kendisini ölüme zorlayan yeniçeriliği de arkasından sürükleyerek, ortalığı büsbütün karıştırıp ölür. Yeniçerilerin ortadan kaldırılması ise, Osmanlılık için kesin ölüm olan batılaşmanın önünü artık sonuna kadar açmış olur. Bundan sonra Osmanlılar büyük askerî zaferler de kazansalar, her zaman, ardarda yenik düşmeye mahkûmdurlar. Çünkü tarihte varolma şartlarına sırtlarını çevirmişlerdir.

- Kabakçı ayaklanmasında halklar (esnaflar, ırgatlar, medreseliler) Kabakçı'dan yana! (Neden?) Bunda dış güçler etkisi var mı? Varsa hangi çıkarla.

- 19 yıl sonra yeniçeriliğin ortadan kaldırılmasında, esnaflarla medreseli yeniçeriye karşı! (Neden?) Bunda dış güçlerin etkisi var mı? Varsa hangi çıkarla.

- 20 yıl içinde batıdaki değişiklik. Kuvvet dengesindeki değişiklik.

a) 1807'de Napolyon karışıklığı en yüksek noktasına yaklaşıyordu.

b) 1826 ise hiç değil, dış görüntüsüyle bir geriye dönüş. Bir başka türlü restorasyon. Daha doğrusu batıda burjuvazinin kazandıklarını sindirme dönemiydi. Bunun Osmanlı İmparatorluğu'na etkisi.

Yıldız Alacası

Kişiler:

1- Memiş Oğlan (Doktor Münir'in dedesi)

2- Molla İbat (Arkadaş olduğu medreseli)
3- Memiş Oğlan

- Eğer tarihleri tutarsa Memiş Oğlan'ın arkadaşı olacak, (ya da arkadaşlarından biri) Fatih Camii'nde yeniçeriyle boğuşup ölen medreseli.-

- Belki bu vak'a yeniçeri-medreseli çatışmasından sonra (bu çatışmanın içinde) meydana gelecek.

- Burada, ulemadan yeniçeriyle beraber olanlarla, yeniçeriden öteki -karşı- takım ulemasıyla beraber olanlar görülecek. (Çünkü buradaki boğuşma, açık-seçik-şuurlu bir sınıf boğuşması değil, kapıyı (hazineyi-iktidarı) ele geçirmek için, üst katta yapılan bir klik boğuşmasıdır. Aynı zümreye bağlı insanları ikiye bölen bir kişisel -zümresel çıkar boğuşması. -Genellikle halk kitlelerinin dışında-üstünde bir boğuşma.)

(Halk çıkarlarıyla dolaylı, vasıtalı ilintisi olan, bu sebepten halkları kat'iyyen uyaramayan bir boğuşma.)

1- Bir Makedonya'lı Bulgar Doktor ve komitacı kızkardeşi.
2- Lâz Molla (Fatih Camiinde ölen)
3- Hikmet Efendi. (Kimliği? Nereli? Doğumu.)
4- Kürt Mahmut Mako
5- Ermeni (Artin Topuz) = Lâf arası takılmak için Domuz diyorlar.

- Yeniçeri Mustafa - İngiliz Mahmut Efendi - Halil Haseki - Kabakçı Mustafa - Çerkes Hasan - Halet Efendi,
Gerçek Davut - Destan - Köse Bey - Kel Osman (lâf arası keloğlan diyorlar.) - Battal

- Alemdar'ın vezareti (Paspanoğlu'nun ölümü) Bir âyan iken Serasker Zişan oldu.

- Halet Efendi, Napolyon'a karşı İngilizlerle elaltından anlaşmaya kalkar. Cilt 8 Sayfa 203 - Kütahya'ya sürülür.

Yıldız Alacası

1- Kördöğüşü - Kabakçı Ayaklanması

3'üncü Selim'in adamlarını öldürme, (insan avı - Roman kahramanı olan delikanlının gözüyle)

2- Alemdar'ın gelişi - Selim'in öldürülüşü - Alemdar'ın öldürülüşü - Fatih Camii vuruşması -

1- Kabakçı Olayı - Selim'in adamlarının temizlenmesi - Fatih Camii Olayı. (60)

2- Alemdar'ın Gelişi - Selim'in Öldürülmesi - Alemdar'ın Öldürülmesi (60)

3- Yeniçeriliğin kaldırılması (Belki) (20)

- Ahmet Djevad - Etat Militaire
(Trad. G.Merecides) de l'Empire Ottoman 1882
- Antoine Galland - Journal
- Philippe du Fresne - Canaye
- Montecuculi - Memoires
- Th. Gautiér - Constantinople
- D'Ohsson-
- Gontant Biron-
- Juchereau de Saint - Denys - Révolution de Constantinople
- H. -D de Gramont - Histoire d'Alger sous la domination Turque
- Pétis de la Croix
- M. -A.Damon -
- A.Vandal - Une Ambassade Française en Orient sous Louis XV.
La Mission du Marquis de Villeneuve (1728-1741)
- Lavallée
- Ch. Mac. -Ferlane: Constantinople et la Turquie en 1828
E.Abesci - Etat actuel de l'empire Ottoman Trad. Par Fontanelle.
A.L.F. Alix - Precis sur l'histoire de l'empire Ottoman.
D'Allanch. Baudin - La Turquie et les Ottoman.
- Baron Felix de Beaujour - Voyage Militaire dan l'empire Ottoman
Jean Deny - Psychologie du peuple Turc. 1934
Eton - Tableau historique politique et moderne de l'Empire Ottoman. Trad. Comte Lefevre.
M.Fresco - Histoire de l'empire Ottoman.
Vic. de La jonquiere - Historie de l'empire Ottoman.
Th. Lavallée - Histoire de l'empire Ottoman.

Memoires pour servir a l'histoire de l'empire Otto-

man 1676 Trd. par Cardonne - Manuscrits de la Bibliothéque National

Sultanahmet Camii bittikten sonra, (Şeyh Sivasî) oraya oturdu. Ayasofya'da da (Kadızade) var. Birisi tasavvuf ehli, biri züht-ü takva. Biri Tekke, diğeri Medrese...

İki taraf çarpışıyor. Mesele gayet mühim: Riyaziye okumalı mı, dinen caiz midir. Namaz teganni ile kılınır mı, kılınmaz mı? Fir'avun alırete imanla mı gitti, imansız mı? kahve haram mı, mübah mı?

Bunlar gibi on altı tane muhabbet.

Medreseler:	sahife 5
Kıyafet :	s. 7 - s.33- 35 - 49
Sivas eyaleti:	s. 9 -56
Koçubey Risalesi:	s. 10 - 15 - Kadınlar
Salma Çukadarı:	s. 13 - (= İpsiz Ali)
Eğlenceler ve çalgılar:	s. 20 - 26 - 34
Ulûfe tevzii:	s. 21
Hokka tezkeresi:	s. 21
Mehterhane:	s. 27
Alkış ve Gülbank :	s. 28
Name-yi Padişah:	s. 24 - 49
Cevahir hediyeler:	s. 30 - 36
Paralar:	s. 30 - 31
Yeniçeri işaretleri:	s. 31
Yeniçeri Düğünü:	s. 37
Harem Ağaları:	s. 32
Yeniçeri Bölükleri:	s. 34
Padişah Kileri:	s. 36
Zindan:	s. 37
Kanun Dua:	s. 32
Kasapbaşılık	s. 38
Kazanbaşılık...	s. 38

Sultan İbrahim ve Murat'ın ölümü: s.45 - 47

Perakende:	s. 1
Cinci Hoca:	s. 45 - 47

Saraydaki yer ve
mahal isimleri: s. 44
Saray memurları: s. 50
Padişahın sandal safası: s. 51
Saray ıstılahı: s. 52
Eczane: s. 53

Evliya'nın lisanı: s. 54

Divaneler: s. 57
Tarikatlar: s. 61
Top kerhanesi s. 58
Rasat kuyusu s. 59
Beşiktaş Mevlevî Tekkesi: s. 60
Mülki kadın yalısı.
Stranca dağları mesiresi: Kaçak esirleri tutup müjde alarak sahibine teslim eden çobanlar.
Üsküdarlı Şeyh Mahmut: s. 60
Büyük Zafer Alayı: s. 63
Bekçiler: s. 64
Sakalar, dilenciler : s. 65
İlkmektep ilahisi : s. 66
Ayıcı Çingeneler: s. 66
Kuşbazlık: s. 67
Gümüş arayıcılar: s. 66
Hamamcılar, seyyar kitapçılar: s. 68
Balmumundan oyuncu: s. 69
Hanendeler, raksçılar : s. 69
Sazendeler ve sazlar : s. 70
Oyuncular : s. 70
Mukallitler, Karagözcüler : s. 71
Mekûlat ve meşrubat: s. 72

Seydi Ahmet Paşa'nın Ünye'yi geri alması: s.79,80,81.
Defterdarzade Mehmet Paşa. Deli Dilaver Paşa. s.81.

Abtülhamit Sani'nin notları

İbnül'emin Mahmut Kemal. Türk Tarih Encümeni Mecmuası No: 15 - 92 1926

Doktor Cemil Topuzlu - **Seksen Yıllık Hatıralarım** (Sayfa: 37-38)

Bigalı Mülâzım Atıf - 7 Temmuz 1908

Ahmet Refik - **İnkılab-ı Azim.**

A.Saip - **Tarih-i Meşrutiyet ve Şark Mesele-yi Hazırası.**

Cevri - **İnkılap Nasıl ve Niçin Oldu**? (Mısır'da basılmış).

Şemsettin - **Makedonya, Tarihçe-yi Devr-i İnkılap ve ...**

S. Külçe - **Firzavik Toplantısı ve Meşrutiyet** (İzmir-1944)

Eyüplü Halit - Beyazıt'ta terzi. Fatma Hanım'ın kıymettar yüzükleri aşırmış, yakalanmıştır. 7/Temmuz/1921

Şah İsmail'in Davası - 12 Temmuz.

Vuruşma: Simon ve Panayot, Makarnacı Niko, katil Andon. 18 Temmuz tarihli Tevhid-i Efkar Gazetesi.

Kurban Bayramı: 15/Ağustos/1921 Pazartesi.

Baltayla parçalanan kadın: Şile'de bir ormanda, Hamide adında güzel bir kızı, 16-17 yaşlarında Süleyman, arkadaşı İbrahim'le beraber, önce av tüfeği ile vuruyor, sonra baltayla doğruyor. Boş kuyuya atıyor.

- Polis katili ve apartıman hırsızı Karamanlı Corci
- Giritli Yaşar - Posbıyık.
- Arkadaşları herifi Seyyit Ahmet Deresi'ne saklamışlardır. İki üç yıl önce Atpazarı'nda Mustafa ve Sami adında iki kişiyi öldürmüştür.
- Miralay Arif Bey'in hatıraları. (Ayıcı Arif mi?)
- Salahattin Bey'in Sarıkamış Kitabı.
- Miralay Şefik Bey'in yayınları. Hatıraları (Demirci Mehmet Efe'yle)

Esir Şehrin İnsanları II Kurban Bayramı 1921 - Mahkumlar (çeşitli)

1) Mithat Paşa - Ali Haydar
2) Plevne 2'inci cilt
3) Yunan Harbi
4) Bomba hadisesi. (Ethem Ruhi'nin hatıratı.)
- Mısır neşriyatı - Saip - Şerafeddin Magmumi neşriyatı. Taşnaklar'la mücadele - Halil Yaver'in hatıraları Hafiyelik- Gazeteler

Jön Türkler:
Dr. Temo'nun Hatıraları - Zaman Kitaphanesi
(Abdülhamit'in hayatı, saltanatı - 4 cilt - Feş Fansız. tercüme.)
Süleymaniye Mutasarrıfı'nın el yazısı. Beyazıt Kütüphanesinde - Belediye-
Hatırat-ı Niyazi - Avnil Refik, **Fedâkaran-ı Millet** - Kitabı var.
İkdam Kütüphanesi Neşriyatı. **Balkan Harbi'ne ait Edirne Müdafaası.** Bedirhan Celâdet.
- Doktor Refik Özler'in broşürleri.
- **İfham** neşriyatı
- Rıza Nur - **Cemiyet-i Hafiye** (Birinci Cihan Harbi'nden önce.)
- Askeri Matbaa Neşriyatı. Balkan Birinci Cihan Harbi'ne Hatıralar - Ecnebilere ve Türklere.
- Ali Fuat Paşa'nın Hatıraları. Eski. Ali Fuat Cebesoy.
- Mehmet Arif'in hatıraları - **Kuvayı Milliye veya Milli Mücadele Tarihi.**
- Hüseyin Cahit - **Fikir Hareketleri.**
- **Kavgalarım** -
- **Edebi Hatıralar.**
- Hikmet Bayur'un **İnkılap Tarihi.**
- Tevfik Bıyıklıoğlu.
- Karabekir. Milli Mücadele'den başkası yok.
- Ali İhsan Sabis : Dört cilt - **Hatıralarım.**

Şükran Hanım, misafiri geçirmekten dönüp Murat'ı da gitmek üzere ayağa kalkmış görünce apaçık üzüldü:

- Kalın Murat Bey... Rica ederim, kalın biraz daha ...

Bu "rica ederim" her zaman, herkesin gelişigüzel söyleyiverdiği, asıl anlamıyla bütün ilişiğini yitirmiş boş lafa benzemiyordu. Gözlerini kırpıştırarak baktı.

Şükran Hanım, gözlerini bir zaman kaçırmamış, sonra, kendisini savunmak zorunda kalmış gibi konyak sürahisini alıp kadehleri doldurmağa başlamıştı. Yüzüne düşen bir tutam sarı saçın arkasından gülümsiyerek sordu:

- İstanbul Üniversitesi yayınlarından, numara 1075
- İktisat Fakültesi yayınlarından, numara 152
- Doktor Lutfi Göçeri. İktisat Fakültesi İktisat Tarihi Doçenti

. - 16'ıncı - 17'inci asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda hububat meselesi ve hububattan alınan vergiler. Sermet Matbaası - 1964

- Tevfik Bıyıklıoğlu, **Milli Mücadelede Trakya**
- Esat Uras... **Tarihte Ermeni meselesi.**
- Rahmi Apak.. **İstiklal Savaşı'nda Garp Cephesi nasıl kuruldu?**
- **Anadolu Tarihi'nde şehir ve kasaba hayatı...** İkinci Tarih Kongresi Sayfa : 813
- Prof. Hazım Salanoviç
- Prof. Nedim Filipoviç
- Prof. Hamdiye Kreşeviyakoviç
- Prof. Hamdiye Kapiçiç

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Cilt II

24/12/1919

"Milletimiz teşkilat fikrini henüz zihnine sokmamıştır. Ekseriya bunu hükümete terkeder."

"Emek sahibi olmayanlar insandan sayılmamak, hakkı emeğe dayatmak inancı kabul edildi."

"Osmanlı Türkleri, İstanbul'u, Rumeli'yi fethettikten sonra hayatlarının ictimai ihtiyacat levazımını bizzat temin ile iştigalden, kendilerini müstagni olduklarını kabul ettiler.

1) Hayat-ı ictimaiyemizin ihtiyaca tetabuk etmesi,

2) İcabat-ı asriyeye tevafuk etmesidir.

Gözlerimizi kapatıp mücerret yaşadığımızı farzedemeyiz. Memleketimizi bir sınır içine alıp cihan ile alakasız yaşayamayız. Bil'akis müterakki, bir millet olarak, medeniyyet sahasının üzerinde yaşayacağız. Bu hayat ancak ilim ve fenle olur. İlim ve fen neredeyse oradan alacağız ve her ferd-i milletin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur.

"İtiraf edelim ki biz, üç buçuk sene evveline kadar cemaat halinde yaşıyorduk. "

27/10/1922'de, Bursa'da öğretmenlere söylenen nutuktan:

" Arazi ve emlake temellük hususunda herkes için daha emniyet bahiş tadilat-ı kanuniye yapılması lazım gelip gelmeyeceğine, evkaf umurunun ne suretle şayan-ı ıslah bulunduğuna ... Velhasıl milletimi elyevm hal-i tedenide bırakan esbap ve avamilin suret-i izalesine müteallik, erbab-ı ihtisasın gönderecekleri mütalaatı, kemali ehemmiyetle nazarı itibara alınacaktır." 6/12/1922'de, Halk Partisi kurmağa hazırlanırken, Ankara Gazetecilerine verdiği beyanattan:

"Biz haddimizi bilir kimseleriz. Tul-ü emel sahibi değiliz."

16/1/1923 Arifiye Nutku:

"Memleketi mamur ve milleti mesut etmek için tasavvur ve teşebbüs edilen bütün bu işlerde takip olunacak programda, esas noktalarına fiilen tevessül edilmiş addolunabilir. Bu mebdein mütekamil hututu, amik tetkikat ile tersim edilecektir. Bilhassa faaliyet-i iktisadiyeyi istinat ettireceğimiz esaslar her türlü vukuflaberaber, bilhassa doğrudan doğruya memleketimiz topraklarını koklayarak ve bu topraklarda bizzat çalışan insanların sözlerini işittirerek tesbit olunacaktır.

Sanayi ve ticaretimiz için dahi aynı mütalaa yapılacaktır. Bunun içindir ki Şubat'ın onbeşinde İzmir'de belki beşbin kişinin toplanabileceği bir kongre yapılacaktır. Bu kongre bizzat millete ve bütün dünyaya anlatacaktır ki yeni Tür-

kiye'nin temelleri süngü ile değil, süngünün dahi istinat ettiği iktisadiyatla kurulacaktır, yeni.....

1923 - 1947
TOPRAK HUKUKU
Prof. Ömer Lûtfi Barkan

1- 15 ve 16'ıncı asırlarda, Osmanlı İmparatorluğu'nda zırai ekonominin hukuki ve mali esasları. Cilt I. Kanunlar.. İst. 1948 (Ed. Fak. yayınlarından) 474 sah.+ 62 fotoğraf + 150 sahifelik bir endeks ve lugatçe.

2- Türkiye'de toprak meselesinin tarihi esasları (**Ülkü** Mecmuası. Ank. 1937 - 80 sah.)

3- Osmanlı İmparatorluğu'nda çiftçi sınıfların hukuki statüsü. (**Ülkü** Mecmuası. Ank. 1937 - 80 sah.)

4- Osmanlı İmparatorluğu'nda toprak işçiliğinin organizasyonu şekilleri : I - Kulluklar ve Ortakçı Kullar. (**İktisat Fakültesi** Mec. Cilt I- İst. 1939, 147 sh. + 30 fotoğraf ve Fransızca hülasalar)

5- Türk - İslam toprak hukuku tatbikatının Osmanlı İmparatorluğu'nda aldığı şekiller. : I - Malikane - Divani sistemi (**Türk Hukuk ve İktisat tarihi** Dergisi ve ayrı bası) İst. 1939, 76 sah.

6- Şer'i miras hukuku ve evlatlık vakıflar (**Huk. Fak. Mec.** Cilt VI - İst. 1940, 26 sah.)

7- Les problémes fonciers dans L'Empire Ottoman au temps de sa fondation (Annates d'histoire sociale) Paris, 1939

8- Türkiye'de İmparatorluk Devri'nin büyük nüfus ve arazi tahrirleri ve hakana mahsus istatistik defterleri. (**İkt. Fak. Mec.**) İst. 1941, 73 sah. + Fransızca hülasalar.

9- Tanzimat tetkiklerinin ortaya koyduğu meseleler. (**İkt. Fak. Mec**) İst. 1940, 44 sah. + Fransızca hülasa)

10- Türk toprak hukuku tarihinde Tanzimat ve 1274 **Arazi Kanunnamesi** - İst. 1940, 101 sah.

11- Mülk topraklar ve sultanların temlik hakkı. (**Huk. Fak. Mec.** İst. 1941, 20 sah.)

12- Osmanlı İmparatorluğu'nda toprak vakıfların ida-

ri ve mali meselesi. (**Türk Hukuk Tarihi Dergisi**. Ank. 1941 - 1942, 15 sah.)

13- Bir islam vekolonizasyon metodu olarak vakıflar ve temlikler. (**Vakıflar** Dergisi ve ayrı bası) (Ank. 1942, 84. + 20 fotograf + Fransızca hülasa)

14- İmparatorluk devrinde toprak, mülk ve vakıfların hususiyeti. (**Huk. Fak. Mec.**) İst. 1942, 42 sah.

15- "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu " ve Türkiye'de zırai bir reformun ana meselesi. (**İkt. Fak. Mec.**) 1944, 105 sah. Ve Fransızca hülasa.

16- Harp sonu toprak reformları. (Bulgaristan, Yugoslavya, Romanya, Yunanistan, Polonya ve Rusya'da toprak meselelerinin hal şekilleri.) **Siyasal Bilgiler** Mec. İst. 1935 -1936, 90 sah.

17- Balkan memleketlerinin zırai reformu tecrübeleri. (İkt. Fak. Mec.) İst. 1944, 112 sah.

18- İsviçre Medeni Kanunu'nun çiftçiyi alakadar eden maddelerindeki tadiller ve zırai mülklerin borçlarından kurtarılması hakkında 12 Aralık 1940 tarihli Federal Kanun.

Prof. Ebül'ula Mardin. **Toprak Hukuku Dersleri.** İst. 1947, 152 sah.

Prof. Sıddık Sami. **Türk Hukuku'nda "Amme Emlaki" Tesisi.** İst. 1943. 57 sah.

Alaca Karanlık

1) Doğu Açmazı
2) Batı Çıkmazı
3) Osmanlı İmparatorluğu'nun sonu
4) Şeytan aldatması
5) Alaca Karanlık.

Batı Çıkmazı

Bu kopuğun babası gençiliğinde kumara düşmüş... dedesi olacak aman oğlum dur eğlen aman yavrum hiç olmaz geri dur derbeder bu nasıl bir akılsızlık dediysede kumar yangınına laf neylesin herif bakmış ki oğlan gittikten başka bunca varlık variyet de birlikte gidici ... Çünki evlattır kesemezsin atamazsın ... "Bak oh yavrum demiş para istersen vermezlenirim. Küsersin anan ağlar. Canımı sıkarsınız sonunda beddua alırsın. Ata bedduası alanın iflah olduğu görülmemiştir. İyisi, öğüdümü dinle : Kumara düşmüşsün. Düşmesen iyi idi, düşmüşsün. Babandan helallık ve de rızalık alayı, "şu kumarı gönül ferahlığıyla oynayayım" "dersen var git, kumarın pirini bul onunla otur oyna ... İşte variyetimi al götür mindere bas. Ütül!" demiş. "Oğlandır yahu bu nasıl bir iş pek güzel bir iş" diyerek yola düşmüş. Yola düşmesi kumarın pirini bulacak. Sonunda arayaraktan sorarraktan Hinde varmış. Çünki kumarın piri Hinttedir. Hintte dedimse, şuncacık İnebolu kasabası değil, bir uçsuz bucaksız ülke... Soraraktan arayaraktan sürmüş gitmiş, sonunda Hindin baş kendi "Kandihar" şehrine dayanmış. Sormuş. "Bildik. Tamam! iyi geldin. Burdadır" demişler, yerini göstermişler. Bakmış ki Hindin baş kenti Kandihar şehrinin paşa hamamında ... Hamamda dedikse, İpek futolara sarılmış kasılaraktan göbek taşına yanlamış sanma! Bir fukara derbeder, eti kuruyup kanı çekilmiş, derisi kemiklerine sarılmış, sözüm burdan dışarı avrat yerini örtmez bir yamalı peştamala bürünmüş ... İnliyen bir derbeder. Bunun babası selam vermiş, eline varmış, "kumarın pirini aramaktayım" demiş. Herif "Benim" demiş. Oğlanın aptesi bozulmuş ya, sezdirmemiş ... Çünki bizim bu İnebolunun köpoğlusu gayet köpoğlu olur kumar yangınına da düşmüş olsa işin tersliğini bilir anlar... Babamdan vasiyetliyim ve de övütlüyüm, kumara geldim "demiş, yanı sıra getirdiği altun heybesini şarkadak taşa bırakmış. Meseleyi baştan bu yana ol-

duğu gibi anlatmış. Avurdundaki zarları çıkarmış "nah bu zarlarla oynanacak" demiş. Kumarın piridir zarları getirdiğin iyi oldu demiş. Zarları almış bakmadan sallamağa girişmiş, dilediğini dile "dile dileğini al muradını zar iste" demiş. Oğlandır ağız alışkanlığıyla düşeş demiş. Çünki düşeş kazanır zardır. Herif zarı biraz daha şıkırdatıp atmış düşeş ... Bakmadan almış bir zaman daha sallamış şıkırdatmış. "işte" demiş. Oğlanda söz bir Allah bir gene düşeş istemiş. Bu kez kumarın piri omuzu üzerinden arkasına bırakmış. Oğlandır dolanıp bakmış. Evet, düşeş! Herif zarları gene bakmadan almış gözlerini yumaraktan bir zaman şıkırdatmış "iste yavrum" demiş. Oğlanda söz bir Allah bir düşeş : Düşeş ... Herif bu kez zarları bir zaman havaya atıp tutmuş sonra elinin tersiyle havadan gelen zarlara vurup bunları çil yavrusu gibi dağıtmış. Oğlan seğirtmiş bir de ne görsün düşeş ... Herif ver şunları diyerek gözlerini yumup zarları istemiş, oğlan avucuna bırakmış! Bu kez herif, yanındaki çekmeceden bir piştav çıkarmış. Piştav bildiğimiz tabanca. Piştav... Bildiğin kubur... Herif kuburun kavalına bir avuç barut bırakmış, bez sokup sıkılamış, zarları bırakmış, gene sıkılamış, "iste" demiş! Oğlan "düşeş" demesiyle kuburu duvara çevirip tetiğe basmış ... Gümületmesiyle ... Zarlar gidip külhan duvarına yapışmış! "Bak bakalım düşeş mi?" demiş kumarın piri ... Oğlan koşup bakmış ki : Düşeş... Fukara oğlana ossat dehşet elvermiş, boğazı kuruyup tükürüğünü yutmaktan kesilmiş, dudağı uçuklayıp gözleri şaşılaşmış. hemen eline varacak olmuş kumarın piri el vermemiş höst kumarın piri höst ben papaz değilim diyerek el vermemiş, peştemala sarınacak olmuş oğlan bu sefer peştamala sarılacak olmuş, pir toparlanıp geri dur diye haykırmış! Oğlan bir zaman sonra aklını başına biriktirip "Ya pir, demiş, bilekte bu güç varken bu hali keyfiyet, bu hal - keyfiyet, bu durum - vaziyet nedir?" demiş. Pirdir gülmüş "zara inan olmaz ve de zar milleti namussuzdur, bilekte bu hüner varken üç yıl aralıksız hep yek attığını olmuştur. Kumar boştur, akıllı işi değildir. Baba öğüdüne kulak versen gerek... Şuncacık temiz süt emmişsen zara, kağıda, aşığa kemiğe el sürmemek gerek" demiş... Evet evet yahu biz bu meseleyi neyin üzerine getirecektik evet bu rezilin babasının böyle bir rezil olduğu üzerine getirecektik.

BATI ÇIKMAZI

1 - Bu Osmanlılar efendim ... (ya da bacanak) Çekmişler aziz bacanağın (ya da, gözüm nuru kirvacığım) haydayup pertavlamışlar, sürüp tuna boylarına ulaşmışlar ki bacanak bildiğin ciğerdelene ve de başkaca eşırrıgdan kalamıza belki de sergedinden ileri nice adı tarihten silinmiş namlı kalelerle sarılmışlar. Yahu, aklımın ermediği işdir bacanak, sarılmışlar da niçin sarılmışlar? Bre yahu desem, kudurmuş kâfir kalasına sarılmak ne demektir, can pazarına sıvandın demektir, başkaca kuru kafayı gırtlak derisinden tutup ortaya atıverdin demektir. Peki, can pazarına sıvanıp kuru kafayı gırtlak derisinden tutup ortaya atıvererekten köpürüp kudurup kâfir kalesine sarılmak şakaya gelir mi? Hiç gelmez! Bedava mı dır? Hayır değildir! Adam giderken dur arkadaş nereye bu gidiş demezler mi? Gelişinde, neredendir bu geliş diye sorguya çekmezler mi, seni kelle kulak budanmış, belki koldan bacaktan olmuş görüp... Nolacağa, neye yarayacağı bilinmeden kudurmuş kâfirin üç aylık yoldaki kalasına sarılınır mı? Aldın diyelim, kalayı yerin yüzünden silip yerine kırmızı arnavut biberi ekip dönmek nasıl bir avanaklıktır ve de düşmandan öç almakla bu avanaklığın ilintisi nedir?

Kemal Tahir
BATI ÇIKMAZI
Roman 1972
Birinci Bölüm

Can Pazarı

Panayot kaptan hem sahibi hem de reisi bulunduğu çektirmesini İnebolu önünde demirlemiş Taş Hanın avlusunda Gürcü şarabı içerekten topcu başının anlattıklarına dalmıştı.

- Oğlan zengin yerin tek oğlu olmağla 15 yaşını bitirir bitirmez elbette kumara düşer. Babası olacak kodoş bakar ki öğüt para etmez, "Bak oğlum demiş, kumar oynama demem! Bir şartım var. Hemen yola çıkıp kumarın pirini bulacaksın. Nah sana bir torba altun! kumarı dilediğin gibi oyna bak bakalım ne olur!" Oğlandır babamızım bettuasından kurtulduk, fazladan izni de kopardık! Bundan böyle bize ölüm yoktur" diyerekten hoplamış "Hay baba çok yaşa" diyerek parmaklarını şıkırdatıp iki dönmüş. Çıkarken babası seslenmiş "Hele dur yavrum! Kumarın pirin nasıl bulacaksın? Buldun diyelim, gerçek piri olduğunu neyle bileceksin" diye sormuş. Oğlandır "Keyfine bak baba demiş, soraraktan bulurum ben ... Ne denilmiştir, soraraktan Bağdat bulunur denilmiştir " demiş. babadır, yok olmaz demiş kumarın piri hilebazlığından bilinir demiş pirini buldunmu bak gör bakalım kağıt kurması zar kullanması nasıl? İstediği kağıdı çekip alabilir mi dilediği zarı kondurması var mı?" Oğlan altun torbasını omuzlayıp yola çıkmış. Soraraktan öğrenmiş ki kumarın piri Hindin Kandıhar şehrindedir sürmüş ulaşmış. Demişler ki evet demişler kumarın piri Hinddedir ve de bu bizim Kandıhar şehrimizdedir, şu saatte dersen her zamanki yerindedir. "Neresi bu yer demiş oğlan, gülmüş Kandıharlı kıs kıs, neresi olur oğlum demiş büyük hamamın kulhan ağzı". Oğlan kopmuş seğirtmiş bakmış ki bir herif ... Avurdu avurduna çökmüş yüzünden islam nuru çekilmiş... Herifin suratı bildiğin domuz suratına kesmiş... Kulağı zorlattığından olmalı ki kendi etini yemiş derisini sıkıca kemiklerine sarmış... Ten kafeste ciğer göbekte dalak falan arama... Bir derbeder ki hırıltısı duyulmasa çoktan cavlağı çekti bellersin yanaşmış patayı çakmış belindeki kırk yamalı pis peştamalın eteğine sarılmış. Derdini yanmış. Baba vasiyetini anlatmış pirden pirliğini ispatlamasını di-

lemiş. Pirdir, kuşağından bir deste iskanbil çıkarmış vermiş oğlana "say şunları güzelce bak bakalım kızı fantisi papazı beyi kaç tane eksiği fazlası var mı" demiş oğlan bakmış ki elli iki kağıt tamam taman demiş. Pirdir öyle ise bir de sırtlarına bak bakalım işaret mişaret görecek misin demiş. Oğlan bakmış hayır yeni çarktan çıkma ... "Sütte leke var bunda yok" yok demiş iyi öyleyse ... kar şunları dileyince demiş kumarınpiri... Oğlan bir zaman karmış buyur diyerek geri vermiş. Kar hele kar demiş kumarın piri oğlan karmış karmış buyur demiş vermiş herif kar demiş kar yavrum oğlan karmış vermiş herif kağıtları almasıyle bir iki tarak atmış bir avucundan öbür avucuna aktarmış sonunda kılıcı vurup iste kağıdını demiş. Oğlandır mecburi kız istiyecek "Kız" demiş. Herif gülmüş. "Körpe olduğundan kız isteyeceğin kestirilirdi başka kağıt isteseydin iyiydi" diye gülmüş takır takır "Bak bakalım diyerekten yarısına vardırmadan dört kızın dördünü de kendi önüne düşürmüş. Oğlan pes der demez, kumarın piridir hös demiş kağıdı açmayı kesmemiş bir destede dört kız olur herif kumarın piri olmakla eğlen yavrum eğlen ki bak gör ne oyundur bu oyun demesiyle ... Önüne kızlar düşürmeğe birikmiş ki kız kağıdını önüne yığakomuş... Sanırsın ki destenin geleceği hep kız ... Oğlan şaşırmış... Bu kez herif kağıtları toplamış,iki tartaklamış iki şıkırdatmış iste bakalım diyerekten kılıcı vurmuş... Oğlan bu kez bey istemiş... Bey de böyle, oğlan papaz istemiş böyle dönmüş, fanti istemiş bunlardan böyle... Ardından hangi kağıdı istediyse herif önüne düşürmesin mi! Ne olur biri de ilaçlık için oğlanın önüne düşse... Hayır sonunda Pirdir bir de senin önüne düşürelim bakalım demiş gene tarak gene iki aktarış bu kez istediği kağıtları oğlanın önüne yığmaz mı oğlan tamam aklım yattı kağıtta pirsin bir de zara bakalım demiş... Herif zarları çıkarmış oğlana şunmuş, at bakalım demiş oğlan atmış tutmuş sürmüş zıplatmış bakmış bildiği zar, gerisin geriye verecek olmuş herif elinin tersiyle itmiş çıkar bakalım senin harbi zarları demiş... Oğlan kuşağından zarları çekip almış pire buyur demiş... İste demiş herif zarları fincana koyup şıkırdataraktan iste demiş, oğlan düşeş demiş vah yazık istedin mi adam düşeş ister başkasını isteseydin ne kadar iyiydi demiş yuvarlamış ki düşeş. Almış atmış filcana bir zaman şıkırdatmış karşı duvara çarptırmış zarın biri mağribe biri maşrike düşmüş oğlan koşmuş bakmış ki düşeş. Herif şurdan piştovu ver bakalım de-

miş oğlanın kuşağındaki lüveri almış boşaltmış barut hakkını koymuş sıkılamış. Salla da şu zarları atıver namlunun içine bakmadan demiş. Oğlan atınca hadi rast getire diyerek sıkılamış tavana doğru. Sıkmasıyla oğlan ne görsün zarlar tavana düşeş yapışmamış mı herif dilersen bir de hepyek düsseyi (iki biri) deneyelim demez mi, oğlan az kalmış ki aklını sıçrata aman ya pir demiş bu böyledir de bu hal keyfiyet neyin nesidir? Bu pis peştamal ki bir ipini çeksen yüz dökülür kirden pis muşambaya geçmişdir bu zebunluk neyin nesidir ki açlık belirtisidir diye sormuş. Herif gülmüş kumar belasıdır demiş, oyuncu olup iki yakası bir araya gelen hiç görülmemiştir. Kumarın piri olsan faydasız kumarbazın oyun tutkululuğu sürümesi fazladan rezil olması adamlıktan çıkması adam içinde eni konu maskara olması kanundur" demiş.

Lafın burasında burasından sonra olanları İnebolu'lu kıyamete kadar anlatır durur.

- Bizim topçu başı kumarın pirini vasvederken onu gördük ki bu kafir Panayot reis birden hoplayıp iki yanına baktı, elini gözüne siper edip karşı kıyıları gözetlemeğe girişti. Apansız yandım allah diye bağıraraktan adem gövdesi iriliğindeki taşlardan düşerim de kafamı kırarım demeden hoplayıp aşaraktan limana doğru kendisini kapıp koyverdi. Aman aklını sıçrattı bu kafir hele düşmesiyle boynu altında kalması bir olsa gerektir, pislik temizlense gerektir derken onu gördük ki tepeden aşağıya taş gibi yuvarlanıp denizin kenarını tuttuğu mayıs ortası karadenizin buz gibi sularına urubasıyla girip patalyaya yetişti, kendini tekneye çekip çırpınaraktan tayfayı çağırdı. Biz beriden, tayfa ilerden herifin aklını sıçrattığını bilip bunun sonu nereye varır diye düşünmekteydik. Deli gavur bildiği her kaç dil var ise, her birinden demiri kes demiri kes diye bağırmakla başladı. Bir yandan bağırmakta, bir yandan sandalın içinde hop hop zıplamaktaydı. Topçu başı hey allah şimdi oldu mu olanlar bu çektirmeyi İstanbul'a kim götürecek diye gülmeğe başladı. Bu sırada panayot gavuru çırpınması büsbütün azıp patalyayı devireyazıp tek küreğiyle ırgalamakta olan miçoyu bir tokatta yüzü üstüne düşürüp tek küreği ırgalıyaraktan çektirmeye yetişmek için çabalamaya girişti ki olursa o kadar olur. Bir yandan da yelkeni indirin, demiri kesin diye bağırmaktaydı . Bunu duymamızla kötü gavurun aklını sıçrattığından hiç birimizin şu kadar şüphesi kalmadı.

BATI ÇIKMAZI

I. - Bu Osmanlılar efendim... "Ya da bacanak" çekmişler aziz bacanağım " Ya da gözüm nuru Kirvacığım" haylayıp pertavlamışlar, sürüp Tuna boylarına ulaşmışlar ki bacanak, bildiğin ciğer delene ve de başkaca Esteregon kalamıza belki de sekedinden ileri niçe adı tarihten silinmiş namlı kalalara sarılmışlar. Yahu aklımın ermediği şudur bacanak, sarılmışlar da niçin sarılmışlar? Bire yahu desem, kudurmuş kafir kalasına sarılmak ne demektir, can pazarına sıvan demektir, başakaca kuru kafayı gırtlak derisinden tutup ortaya atıverdin demektir. Peki, can pazarına sıvanıp kuru kafayı gırtlak derisinden tutup ortaya atıvererekten köpürüp kudurup kafir kalasına sarılmak şakaya gelir mi? Hiç gelmez! Bedava mıdır? Hayır değildir! Ademe giderken dur arkadaş nereye bu gidiş demezler mi? Gelişinde neredendir bu geliş diye sorguya çekmezler mi seni kelle kulak budanmış belki koldan bacaktan olmuş görüp... Nolacağa göre nereye yarıyacağı bilinmeden kara kafirin iki aylık yoldaki kalasına sarılınır mı? Aldın diyelim, kalayı yerin yüzünden silip yerine kırmızı arnovut biberi ekip dönmek nasıl bir avanaklıktır ve de düşmandan öç almakla bu avanaklığın ilintisi nedir ?

- Saat üç kertesinde apansız Kağıthane üzerinde kara bulutlar kümelenip ortalık kara gecelere dönüp gemicilerin tulumba dedikleri hortum namı fırtına kıyamet gibi kopup rastladığı ağaçları söküp damları uçurup yapıları yıkaraktan ve de tanrı beterinden korusun ayakta bir can komayıp her birini yerle bir ederekten gürleyip esip beride Karaağaç Tersane ve Kasımpaşa ve karşı yakada Balat ve Fener kıyılarından Halici sıyırıp derya üstündeki bütün tekneleri kavrayıp çevirip biri birine vurup dağıtıp batırıp ve nice nice Sultan Süleyman yapısı camilerin ve medreselerin şu kadar batman kurşun örtülerini sıyırıp alıp havada kara kuşlar gibi döndürererekten uçurup halka hayret ve dehşet elverip, ayane bir kıyamet midir diye çığrıştırıp böyle bir belanın bir de indirilen padişahın son deminde görüldüğü hatıra gelinip "eyvah vakka var" korkusuna düşülüp herkes kaçacak delik arardı.

- Bundan iki ay sonra tanrının işine bakmalı ki gene havada bulutlar toplanıp birikip üst üstüne yığılıp kenetlenip gündüz ortasında güneş sıkıca kapanıp kış geceleri karanlığı öğle üzeri yüz gös-

terip çocuk anasını, avrat kocasını yitirip çığrışmaktayken apansız rahmet boşanıp öyle bir şiddetle yer yüzüne yüklendi ki göz açıp kapayana bırakmadan her sokakta sanki Nili mübarek Dicle ve Fırat ve Seyhun ve Ceyhun ırmakları boşanıp nuh tufanından nişan verip önüne geleni kapıp toparlayıp sürüp götürür deryaya döküp ve ayrıca engin yerlerde göller ve üstünde kadırga gezdirip derin deryalar peydahlanıp ve bu peydahlayıp ve bela 50 saat aralıksız sürüp nice göke baş çekmiş evlerin temellerini oyup yiyip yerle bir edip müslümanları barınaksız kodu. Fırınları ve de un kapanlarını ve de bütün çarşıyı su basıp bir lokma ekmek elegeçmezlenüp çoluk çocuk çığraşaraktan ve avrat koca ne yapacağını şaşıraraktan elleri böğürlerinde ayakları çamurda bakakaldılar.

Yapılardan başka İstanbul'un bütün bedestanları sel basıp götürüp zerzavat yer yüzünden çekilip halk yaz günü kuru soğan kemirmeğe kaldı ve bu ahvalin sonunu korkulu görüp nedir hey Allah bunun gerisi diyerekten dehşete garkoldu.

- Bize ne oldu bilmem ki bunca kıyamet belirtilerine kimse kulak asmayıp devletliler taraf taraf ve takım takım şuur ve idraklerini yitirip kendilerinden öncekilerin başına gelenleri unutmağa vurup devletli denilen yadigarlar bir birine düşüp başa geçmek delisi olup ulema namında olan efendicikler de onlara uyup ocaklı ise büsbütün azıp kudurup söz anlamaktan geçin padişah yakınları ise zaman bu zamandır deyü milleti haklamağa ne bulurlarsa toplamağa girişip bakır onluğa kadar inip dile sığmaz ve kaleme gelmez edepsizlikleri açıktan işleyip biçare Osmanlı Devletini öyle beladan belaya ve kazadan kazaya attılar ki akıllar başlardan sıçrasa öyle değil! Osmanlı mülkünü uhuset sarıp taraf taraf karışıklık ve katar katar rezalet alıp yürüyüp müslümanların yüreklerinde güven müven kalmayıp herkes yarınından ümit kesip ... Ne çare ki insanoğlunun aklı sınırlı, bilgisizliği sınırsızdır ve de başkasının başına gelenlerden ders alması yatkınlığı katiyen yoktur, kendinden öncekilerin ne sebeple mazallah kaza vartasına düştüklerini hesaplamaz ve de gözlerini gaflet bürüyüp gidene rahmet okuturdu. Böylece herifler soyguna yumulup her biri eline geçeni yükleyip sürüyüp adem kara dağ olsa getirmez buna takat demeyüp rüzgarın değiştirmesiyle biriktirdiğinin kendisine can düşmanı olacağını kestiremeyüp gaflete gömülüp feraset erbanı hayrete düşürmüşlerdi. Balık baştan kokar

hikmetince ocaklı büsbütün idareden ve daireden çıkıp zaptolmaktan kalıp her an ekmek ve para kavgasına düşüp doymayıp utanmayıp karşımızda din düşmanı vardır demeyüp sonunda iş erlerini ve körpe padişahı çaresiz koyup Alemdar paşanın amanına düşürdüler sanki kendi boyunlarına yağlı kemendi geçirdiler.

Beride Rusçuk yaranı denilen Behiç Efendi ve de Mehmet Tahsin Efendi ve aralıkta Esseyit Aptullah Ramiz Efendi ve de Refik Efendi Alemdarın başına birikip çevresini çevirip ordudaki rezilliği bir bir sayıp döküp önünün alınmasını Sultan Selimin yeniden tahta çıkarılmasına bağlayıp Mithat Paşanın aklını buna gereği gibi yatırıp aman gecikilmesin ve de aman ve zaman verilmesin, çaresi düşünülsün valilerinde sözü uzatıp ve arasını kattiyen kesmeyip böyle kocaman bir işin üstesinden nasıl geleceklerini enine boyuna inceleyip derinlerine inerekten yoklayıp en küçük bir şüphede fıkara Sultan Selim'in ossat kanına girileceği meydanda olmağla ve mülkü cüzzam illeti gibi sarmış yeniçeri belasına bir keskin çare bulunmadıkça devletin kurtulması mümkün olamıyacağı belli ve din düşmanını dışarda değil içerde aramak ve yılanı kendi yuvasında bastırıp ezmekten başka çıkar yol kalmadığı açık olmakla bunu düşünmeyip...

- Ecdadımızdan iki zatı şerif gelmiştir Biri Sultan Bayezid velidir ki Osmanlı mülkünde bir karış yer komayıp tekmilini vakıf eylemişdir. Ötekisi Han Padişahı Sultan Süleymandır ki Osmanlı mülkünde bir şehir kasaba bırakmamıştır ki yeniçeri koymadık.

- Vakıf ve yeniçeri iki beladır ki üstesinden gelmenin yolu bulunmadıkça yeni düzen kurmak ve de kurduğunu tutturmak mümkün değildir.

- Refik Efendi İstanbul'a gelup taze padişahı ocaklıyla ocaklı dikmesi şeyhülislamın sözü birdir ve de bu söz size yarar bir söz değildir diyerekten aklını çelüp Alemdar'a yatırıp Alemdar kulunuz asıtanaya gelmedikçe size padişahlık yoktur ve de hiç olamıyacaktır demesiyle fukara padişah biraz düşünceye varıp dalıp doluya koyup aldıramayıp boşa koyup dolduramayıp şimdilerde ocaklı az biraz sakinleşmiştir ve de halkın yaraşıksız sözlerin tahta yaraşıksız sözlerin ardı alınmıştır uyuyan yılanı uyarmak gerekmez ve de dalmış ejderhayı dürtmek elvermez demesiyle Refik Efendi çaresiz kalıp ilk iş orduda bulunan sadrazam ile hastanede bulunan kaymakamın arası-

nı açmak olduğundan fitne borusunu bu yüze çevirip var gücüyle üfleyip önce kaymakamı azlettirip sonra yılık oğlu gibi sefilleri Alemdar'a karşı kullanmak meselesine sadrazam denilen avanağı kolayca yatırıp fukara bu işe girişince Alemdarı on bin askeriyle Edirne sahrasına indiriverdi.

- Bu sıralarda öyle yağmurlar yağdı ki her dere bir korkulu nehir ve her nehir aşılmaz bir derya kesildi. Millet Nuh tufanına uğradığı korkusuyla canından bezip dağ başlarına çıkmak üzere yükte hafif pahada ağır nesi varsa yüklenip evini barkını boşalttı.

- İzzet Bey ulama meşveret meclisinde ağız açtırmayıp birine gögüs terazesinden direm kadar değer vermeyip sanki katında her birinin sözleri değirmen çakçakası leylek laklakası ve de dümtek tattakası değerindeydi.

- Koca tanrı belasından korusun, bu kara deniz adem gibi bir deniz olmayıp nuh tufanın karınlık suyundan kalmış bir derin denizdir ki derinliği 80 kulaç derinliğinde bir karadenizdir. Kırımdan İstanbul boğazına Romanyanın sarı saltık türbesi kayalıklarından yer yağı hazinesi Batum kumsallarına varınca hep bu Karadeniz gider ki köpürerekten gider. İstanbul'un boğazından geçip küçük Rum denizi Marmara denizine varıp gerçek deniz olan Akdenize kavuşur tufandan önce Akdenize kavuşması yoktu. Nah şurada boğaza dayanıp kalırdı, çünkü o çağlarda Macar ovaları ve de Eflak Boğdan ovaları ve Avusturyanın Peç ovaları Çekistan ve de Lehistan ovaları baştanbaşa Karadeniz idi. Bir ucu varıp gidip resmen Venedik körfezine karışırdı. Nerden belli derseniz şimdilerin Silistire eyaletinizdeki Pıravali kalası ki göke baş çekmiş seyiri yürek oynatır bir yaman kaledir, ucsuz bucaksız bir yeşil ova ortasında durur. Çevresinde, denizden geçtim, göle benzer bir su birikintisi bile yoktur. O sıralarda bu kalenin Karadenize uzanmış bir burunun ucunda olduğu temel kayalarında gemi bağlama için konulmuş demir halkalardan bellidir. Eski zamanlarda gemi burunlarının vurması ve de sancak iskele kalaslarının sürtüşmesi sonucu meydana gelmiş sıyrıntılar kayaların yüzünde olduğu gibi durur. Aman bu Karadenizle oyun olmaz ve de bu Karadenize katiyen güven olmaz, kapıp almaları çekip götürmeleri vardır ki insanoğlunu doğmamışa çeviren ölümlü cilveleri vardır. Bir tarihte gördüğüm doğruysa bizimkisi laf gelişidir. Çünkü tarih kitaplarına yalan girmez, kendini bil-

mez katiplerce sokuşturururum sanılarak böyle bir günah işlenmeye kalkınsa bile yalan tarih kitaplarında kattiyen barınamaz. Okuduğuma göre bu Karadenizin bir ucu da vaktiyle çıplak çöllerini kavrayıp Hazer denizine ulaşmaktaymış. Heyhat sahrasında at sulamak için kaması ucu ile kuyu kazan, at eti yiyen tatar balık leşleri çıkarırmış. Başkaca yengeç midye istekoz gibi haşarat kabukları bulurmuş. Gülersin domuz Türk çünkü koca tanrının her bir işe güç yetirdiğini bilmezsin.

- Peki Uzun İmam yeryüzü bu günkü durumuna nasıl geldi bakalım, kendi başına mı geldi?

- Kendi başına ... Oğlum kendi başına bir şey hasıl olsa sen sözüm burdan dışarı eşeklikten kurtulup adam olmaz mıydın? Hayır! Koca tanrı bir meselenin şöyle olmasını dilerse onun nedenini şıppadak yaratır ortaya sürer! Gözü görenler aklı erenler anlar, senin gibi yontulmamış kütükler sırıtarak dolanır durur koca dünyayı bu günkü duruma getirmek için ne yapsa iyi? Çifte boynuzlu İskenderi yarattı.

- Çifte boynuzlu?

- Elbette çifte boynuzlu olmayınca senin gibi öküzleri nasıl süsecek dünyanın yüzünü temizliyecek.

-Bu çifte boynuzlu İskender!

- Evet Cihangirliğin o zamanlar birinciye gelen belirtisi idi. Çifte boynuz İskender, 17 - 18 yaşına gelince dünya yüzünün bütün kralları padişahları buna boyun eğdiler. Kendilerine kalsa eğerler mi ? Hayır! Çünkü kral kısmına olsun padişah kısmına olsun birisine baş eğmek şuncacık onuru varsa ölümden beterdir. Bunlar baş eğiyorlar çünki kocalarının koca tanrının emri böyle gel gelelim hepsi bu Makadonyanın ve de İzmirdeki kadife kalenin kralı kadyafe eğmedi.

- Koca tanrının buyruğu ne oluyor Uzun İmam?

- Kafire Andonaki Reis kafir Andonaki Reis ya bu da koca tanrının buyruğu değil midir?

- Anladım kimine eğ demiş kimine eğme ya bunu bilmekte mi çift boynuz İskender efendimiz?

- Nereden bilecek bakmış ki fukara çift boynuz iskender herkes baş eğdi. Kadyafe baş eğmedikten başka parayı düşman kesildi şuraya buraya saldığı elçilere ulaklara tatarlara yol vermemek bun-

da donattığı tüccar kervanlarını vurmak bunda ... Nice yaman casus yolladıysa tutmakta saman doldurup derini gerisin geri çift boynuza salmakta... Fazladan düşmanın ömrün bu kadar olsun diyerekten gönül eğlemekte... Çünki cihan padişahı Çift boynuz iskender şu kadarını iyi bilmektedir ki bir düşmanın üstüne asker çekmeden önce yurduna casus yağdıracksın, kaç atlısı kaç yayası vardır, rayahasından hangisi kendine bağlı hangisi karşıdır bileceksin? Çift boynuz bakmış ki para casusundan fayda yok hemen sakalı göbeğe kadar uzatıp kıvamını buldurunca devriş donuna girip demir çarıkları çekmiş demir asayı kavramış "Ha hak! Ya destur!" diye höykürerekten yolu tutup Makadonyaya dayanmış gitmekte ama gözleri kapalı gitmekte değil çevresine cin gibi bakaraktan gördüklerini aklına yazaraktan gitmekte... O kadar on bin paralı casus çıkarsa böyle olmaz! Vara vara Naftayiği çift boynuzlu iskender, közü gayet kara bir iskender olduğundan yolboyu gördüklerine mangal vermeyip aralıkda Kadyafe'nin divanına sokulmamış mı?

- Aman!

- Amandır ya ... Sen çift boynuzlularla gönül mü eğlendirmektesin divan bir halyafe ne alıp ne satmaktadır adaleti merhameti nasıldır zülmü rezilliği baskın mıdır anlayayım derken Kadyafe'nin köpoğlu köpek divan bekçileri ki her biri seçme fetvaz esmez yelden hile sesinler kurnaz bekçilerdir. Dervişten kuşkulanırlar. Kuşkulanmaları o çağlarda casuz milletinin diyelim ki yüzde doksan dokuzu devriş donunda gezer.

- Oldumu ya Uzun İmam! Allah belanı vere! Hani çift boynuz akıllıydı. Durum vaziyetler casuz devriş meselesinde böyleyimiş de bu neden devriş donuna soyunup da öyle gitmiş.

Ne olsun imansız Andonaki çift boynuz iskender çift boynuz olmakla casuzluk üstüne icat çıkaracak değildi ya ne denilmiştir "Akıllı adem adet bozmayacak" denilmemiş midir?

- Anlaşıldı! Yakaladılar. Kafasını kopardılar! Demek çift boynuz belasını dünya böyle mi atlattı?

- Hey oğlum çift boynuzu yakalamak yazılı ama canını almak yazılı mı bakalım?

- Anladım Ben çift boynuz değilim diye yemin mi içti sahte devriş ? Peki kopasıca kafasını açıp çift boynuzuna bakmayı hiç mi akıl etmedi. Kadyafe'nin casuz tutucu fetvazları?

- Vay ki avanak reis Andonaki ... Kafasını açıp bakmak senin gibi akılsızların işi ... Kalyapiye gelince kalyafet çift boynuz iskenderin resmini çoktan yaptırmış da nakkaşlarına, yattığı sedirin duvarına bile asmış.... Bu yüzden dervişin gerçekten çift boynuz iskender olduğunu o saat anladı. Aman vermeyip tez demir cellatları demekle demirci başısı adem kuvveti yetmez ağır zencilerle koşup fukara çift boynuz iskenderi yere çökertip zencire vurdular şu kadar yüz kulaç urganla zindana indirip kapağı perkittiler sayki mezara indirip soru meleklerine bırakıp savuştular. Çift boynuz iskender nice zaman zindanda kaldı. Sonunda Kadyafe İskender'i zindandan çıkardı, "Ademsen sana bu ceza elverir!" diyerek ensesine bir şamar indirip salıverdi. Zincirlerini sökmeden birde yemin içiriyor ki bundan böyle kendisini savaş açmayacak kılıç çekmiyecek. Bu yolda bilirse cihan padişahı için ölümden beter buda bilirse cihan padişahı için ölümden beter! Çift boynuz İskender'dir oradan düşe kalka topallıyarak iniliyerek yollara düşüp taht kentine döndü.

- Nerede herifin taht kenti biz bu çift boynuzu Makedonyalı biliriz . Sen tuttun Makedonya'yı Kalyapetola bağışladın ki ortalığı berbat ettin. Uzun İmam allah belanı vere!

- Çift boynuz İskender'in taht kenti demek sizin tarihlerde Makedonya'da mı gösterilmekte vah ki bildiğim iki yakanızın bir araya neden gelmediği şimdiçik anladın oğlum çift boynuzun taht kenti Elburuz dağı eteğinde Irak'ı edyan şehridir ki ucu bucağı belirsiz bir şehirdir çift boynuz canı saraya atıp bir kaç gün soluklanıp yarasını beresini melhemleyip sarıp ayak bileklerindeki bukağı yaralarını tımarlayıp adam kılığına döndü. Dönmesiyle aklını toparlayıp "bire tez divan vezirler gelsin!" diye nara vurup yürüdü vezirlerden başka bilginlerini hocalarını olacakları önceden bilen ermişlerini bir araya biriktirip başına gelenleri anlattı. Anlattı dedimse ek yerlerini büsbütün açıklamadı elbette... Çünki cihan padişahı kısmı yenilgilerini meydana vuramaz. Kanun değildir. divan meseleyi dinleyince "Allahı ekber diyerek" iki diz üstüne gelip yüzüğü ermişler sultanı ölümsüz kızıl peygambere dönüp söz beklediler Kızıl peygamberdir peygamberliğinde çekişme vardır kimi nebi der kimi zeli der diyip kesip atar!

- Sence?

- Bize karışmak hiç düşmez domuz Andonaki biz tarih kitap-

larının anlatıcısıyız Evet divan hızır peygambere dönmesiyle hızır peygamber sözü aldı sordu Padişahım divanına girip karşısında durduğun bu Kadyafe'nin ne cinsten olduğunu sezebildin mi?" Çift boynuz iskender'in aklı kafasından sıçrayıp dağılıp laf anlamaktan çıkıp bildiğimiz delirme durumu gösterip bir yandan hop hop hoplayıp biryandan diz dövüp çırpınaraktan aman hey koca tanrı başımıza bu belada mı gelecekti! Aman essah mı derbeder hızır! Aman olmaz hiç olmaz!" dedikçe ... Hızır peygamberdir bıyığı ve sakalı arasından kehkeh gülerekten "ya nasıl olacaktı çift boynuzlu oğlum! Derviş donuna gir düşman ülkesine casuz gitmek sana mı düştüydü. Casuz işi göreyim diyen akılsız cihan padişahın başına neler gelir!" demesiyle ...

- Yahu no olmuş anlayamadım Kadyafe'ye ne olmuş ki bu çift boynuz böyle çarpılıp çırpınmağa durdu hey uzun İmam?

- Neyi meyi soruyor hey akılsız Andonaki reis cüncacık şeyi kendi aklınla bilemidin mi? Bilemidin de ya biz senin bu batasıca teknene binip Karadeniz deryası seferine çıkıp... Vah ki bizde senin aklın bile mi yok!

Nedir yahu nedir demekteyim yekeyi bırakırsam şişinmeyi görürsün. Uzun avanak.

- Hey kuzum Kadyafe'nin karı padişahı olduğunu demek bilemedin ya o Kadyafe karı olmayınca kudurmuş mu ki cift boynuzu ele geçirdikten sonra zindandan çıkarıp salıversin...

- Aman!

- Aman ya ...

- Demek bu boynuzlu İskender'in çift boynuzuna bağışlayıp başkaca karılarını düşünüp karılarının rahatına bağışlayıp

- Tüh yüzüne kafir! Hele domuz imansıza hele ... Vay ki cehennem direği gavur! Vay ki rezil! Cihan padişahı İskender efendimizin çift boynuzu, senin top kahküllü kahpe avradının hünerinden midir? Hayır değildir! Allahın hikmetidir. Cihan padişahı belirtisidir. Sanki o cağın padişahlık tuğudur!

- Tuğ ... Vay bu bizim muberek çağımıza ne olmuş o çağın dümbük boynuzu boynuzlu padişahı tuğu ise ya bu günün dumbuk boynuzu ...

- Höst alçak!

Dur hele Andon emmi şu meselenin gerisini anlayalım!

- Hele dursun Voyvadanın molla Yusuf sende mi dinlimektesin!

- Salt molla Yusuf mu dinlemekte bire Adalı kaptan ya biz burda ölmüş müyüz?

- Sen de hemi akılsız Türk tamanısınız buyur uzun imam sana laf yaraşır sana laf da yaraşır nah böyle karı gibi sırıtmakta ... nah meyden senin ...

- Evet çift boynuzlu İskender Kadyafe kralı aslında erkek kral olmayıp karı kral olduğunu anlamasıyla kendini tahtından tepesi üstü yere vurup bir zaman çırpınıp debelenip ölüm yok mu ölüm hani ölümün ellere geçmesi diyerekten ağlayıp bunu güç halle zapt edip gerisin geri tahtına pek meşakkatle çıkarıp oturttular. Dur efendimiz erkek başına bu dünyayla hal gelir diye teselliye girişip neden sonra az biraz sakinleştirdiler çünki herifin derdi bir iken beş olmuştu şundan ki karşısındaki erkek kral olsa itlere ekmek doğrayıp yeminini bozmaya çabalıyacaktır. Belkide şehlere balışişler vererek kuran gücüyle söz bağından kurtulmağa bir çare bulmak isteyecektir. Ama kral karı oldu mu yeminini karı milletine karşı çiğniyemezsin ve de tutmamaktayım keyfim bilir diyemezsin! Çift boynuzlu iskender çırpınmakta ki şöyle yakararaktan çırpınmakta... "Vay ki başıma gelenler ne denilmiştir kerim olan illede çift boynuzlu cihan padişahı olan verdiği sözden duracak heleki yemini ölüm olsa ciğnemiyecek başkaca karı milletine karşı karı krala içilmiş yemine hiç bir çare yoktur eyvah ki derya gibi asker çekemediğime varıp erişip tahtından çekip alıp taçıyla beraber yere çalıp hazinesini yağmalayıp askere dağıtıp halkını bire kadar kılıçtan geçirip ciyerlerini kebap ederekten itlere doğrayıp aman bu derde bir çare aman çare isterim! Aman bir çare gelmeli ... Şu kadar Kadyafe kahpesinden öcümüz alınmalı ki kıyamete kadar tarih kitaplarında yazılmalı ... Divan baktı ki tezden bir yolu bulunmazsa çift boynuz iskender elden gitmektedir gene yüzü hızıra çevirip sukuta vardı. Hızırdır iki öksürüp bir kaç kez hak destur diye geğirerekten geğirdikten sonra çareyi bulup ortaya atıverdi:

- Ya İskender cenksiz menksiz savaş mavaş açmadan şu Kadyefe'den öçümü alayam dersen bunun yolu birdir oda şudur hemen Karadenizi Makadonya sınırından kesip Akdenize akıtalım Kadyafe'nin bütün ülkesi suya batıp derya kesilsin ki öcümüz alınsın hemi

de sen yemininde durmuş ol. Demesiyle iskenderin bütün akıldaneleri "badek allah" diye çırpınıp "Hayki koca tanrının dürtüşleme aklıdır, hayır, katiyen insan buluşu değildir" diye hopladılar. "Tez mimar başı mühendis takımını toplasın gelsin" diye bağrışarak dışarı uğradılar. Mimar başı dır yarar bir ermeni kafiri olmakla ve de kaleler yapıcı kanallar acıcı yollar döşeyici ve de köprüler atıcı hüneriyle dünyaya nam salmış olduğundan "Yüzüm kara çıkmasın" korkusu taşımakla, ardınca nice nice rum duvarcı latin taş yontucu ulah horasan dondurucu ve de nice nice defter ehli derbent koruyucu reaya taşır bir ünlü mimar başıydı, seyirtip yetişip divana dalıp yedi yerden yer öpüp sekizinci de çift boynuz İskender'in tahtısaçağına yapışıp ağlıyaraktan "ferman efendimindir. Fermanın yerini bulmazsa boynum kıldan incedir" dedi. Meseleyi anlattılar. Aklı kendisine yeter okumuş yazmış bir mimar başı olmakla fikre daldı. Tarihte okuduklarını aklına getirip Karadeniz'in Akdeniz'den yüksek olduğunu hatırlamasıyla taze can bulup ferman istedi. Yedi kere yüz bin dağ devirin işçi ısmarlayıp Karadeniz'in delinmesine girişti. Çalışmalara hızır peygamber de denetçi dikilip yanına yeterince kolcu koyulup defterlere masraf masrafı kuruşuna parasına bakır mangırına kadar yazmakta emredildi. Hızır Peygamber can suyunu bulup içmiş olduğundan ölümsüzdü, bu gün bile sağdır, tutup kemiksiz baş parmağına yapışan murat ettiğinden yoksun kalmaz. Bu sebeple hızıra uyumak yoktur . Gece gündüz uyumadığından mimar başı gibi yardımcıları da şunu bunu evlerine aşıramayıp hesaba hile katamamışlardır. Fakat halk işçi gücüyle bu meselenin başa çıkarılamayacağı bir zaman sonra anlaşılmakla çift boynuz iskender ordusuna emredip askeri de işe sürdü ki kol başlarını beyler beylerini vezir vüzereyı da sürdü. Zaman geçip Karadeniz'in Akdeniz'e kavuşmasına ince bir duvar kaldığı sıra hızır peygamber gayet kurnaz olduğundan bir madrabazlık tasarladı. Usta başılara amele reislerine her çeşit taşaronlara gizliden emir verdi ki bunlar müslümana zulm edeler fakat gavurları ellerinden geldiğince hoş tutalar belki gündeliklerini bile arttırdalar hatta peşin vereler geleceğe bırakmıyalar... Böylece bütün müslümanlar "Aman Allah" diye savuşup, açılan çukurda salt kafirler kaldı ki tam bu adalı Andonaki gibi imansız kafirlerin en katıları kaldı. Günlerden bir gün hızır peygamber "Yallah Bismillah!" Vakit tamamdır. Payandalar çekilsin de-

mekle Karadeniz ejderha gibi köpürerekten yürüyüp kafirleri bire kadar boğup iman ehlinden hiç bir kimseye zarar eriştiremedi. Başkaca kalyapenin şehirlerinden Makedonya'yı buradaki eski İstanbul'u hasılı 1700 şehir ve kasabayı kalelerinle birlikte su basıp karının askerinden bir can kurtulamadı. Vaktın aşığı bu işe ne dese iyi kulak verilsin domuz Andonaki diyesi ki! "Fırsatında düşmana veren aman - Kadyafe gibi olur her zaman" diyesi ... İşte oğlum Andonaki çift boynuz İskender'in Makedonya'yı başkent yapması bundan sonradır ve de yeni İstanbulumuzu 700 sıcak sulu ılıcasıyla kurması bundan sonradır. Şimdi bize de bakalım kötü Andonaki sanki bu kadar bu Karadeniz'in üstünde bunca yekeye meryem hakkı için diyerekten yapışmışsın ve de bizim gibi nice nice akılsızları çektirmene bindirip nice nice yükler yükleyip ekmeğini derya belasından çıkarmağa çabalamaktasın, evet bir adem senin gibi yekeye yapışmış akılsız adalı reis olmakla adamlıktan çıkmaz hele bizim gibi akılsız müslüman olup senin gibi uğursuzun çektirmesine binmekle adamlıktan çıkmaz, evet söylemeli ki bu Karadeniz Akdeniz'e nerede kavuşur ve de kavuştuğu nereden bilinir?

- Hay koca tanrı canını ala sefil uzun şuncacık şeyi bilemeyince Karadeniz'in Akdeniz'e kavuştuğu yer girit adası önleri değil midir?

- Vay ki yazık vay ki demek boşuna sallamaktasın bu dümen yekesini bu karadeniz üzerinde şişinerekten... Karadeniz'in kavuştuğu yer İstanbul'un Yedikule burnu ile Kadıköy'ün Kalamış burnu arasındadır dalgasız günlerde bir bakıver bakalım avanak adalı bak ki neler var?

- Neler varmış uzun yalancı?

- Deniz yüzünde bir kırmızı çizgi vardır ki berisi Karadeniz ötesi bildiğimiz Akdenizdir. Nereden mi belli şundan ki Karadeniz daha az tuzlu, Akdeniz daha acıdır Akdeniz'e bakarak Karadeniz daha tatlıdır ama suyun tatlılığına bakmıyacaksın. Bu Karadeniz boğazının her gün bir kaç kurbanı vardır. Nasıl kurban hamsi kurbanı olmasın hamsi kurbanı hemi akılsız Andonaki bildiğimiz adam kurbanı olup başkaca senin gibi adalıdan kurban belleme belli başlı ağalardan dini bütün müslüman kurbanları ki vicdanı olanın kıyamete kadar yanacağı bir kurbanlar.

- Oh nasılmış bu böylece yalan mıymışım sabahtan beri tesbi-

he çökmemiz boşuna mı bu Karadeniz boğazı denizinin her gün bir adem kurbanı vardır dediğim yalan mı bir kurban olmadıkça akıllı olan ferahça sırıtaraktan bunun üstünde dolaşamaz. Biz günlük kurbanı savduğumuzdan önümüz selamettir ve de Allahıma şükürler olsun bu vakitte kim bilir hangi derbederin canı paşasına atlatılmıştır.

- Demek ki burada Karadeniz Üsküdar önüne kadar Karadeniz'dir. Karadeniz'in gelip sınırına dayandığı kızıl çizgiden bilinir kızıl çizginin berisi Karadeniz ilerisi bildiğimiz Akdeniz'dir öyle mi Karadeniz'in karalığı bildiğimiz rengi karalığındandır. Tuzluluğu öteki denizlerden evhendir çok bunalırsan az biraz yudumlar içme suyu bulana kadar susuzluğunu bile savuşturursun Akdeniz'e geldi mi aklığı şerri aman ha aklığı sizi aman yanıltmasın yavrularım tuzu şapa kesmiştir.

- Şap denizi desen hoca

- Şap denizi başka şap denizi Mısır'ın Süveş yakasına boyun uzatmış bir beladır ki tuzu gücü tıpkı tıpkısına yılan zehiridir. Bu yüzden şap denizi deryasında bildiğimiz hamsi balığı uskumru balığı palamut balığı torik balığı başkaca kalkan balığı bulunmaz salt yılan balığı bulunur ki her biri birer adem gövdesi yutup da daha da var mı diye diyen ejderha yılanının suda yüzen balığı bulunur.

-Konuşması ve de davranışları kendisine göre olduğundan ve de giyimi kuşamı kimselere benzemediğinden bilmeyenler beni tanırlardı yerini boş bırakıp giden Osmanlılardan da.

-Herif iltizamlarda pek çok paralar kazandığı gibi babadan kalmalarla da adam akıllı zengin olduğundan zamanın karunu sayılır, eskinin ünlü kazaskerlerinden bil bulunmaz örnek idi. Ne fayda ki bakırdan altın kalaydan gümüş yapmak tutkusuna düşüp binlerce kese akçeleri sokağa saçıp nice nice besinelesizlere ve de gözden sürmeyi çeken vurguncu takımına paralar kaptırdı sonun adının simyacıya çıkmasıyla kaldı.

İşkodra'da ihtilâl patlayıp hafiyenin işi bozulup fitne kopuk mutasarrıf ve fırka kumandanı ferik Çerkes Apti paşa can havliyle kaleye kapanıp ayaklanan ahaliyi bastırmak için telgraf ile beş tabur asker isteyip ahali tarafından dahi "Artık buna güvenimiz yoktur" diye sadaret makamına telgraf çekilmiş olması ve bu sırada Ap-

ti paşanın istifası dahi çıkıp gelmesi üzerine serasker Namık paşa beş tabur asker yollanmasına imkan olmadığı bu kadar asker bulunsa bile hazinede masraf görecek güç bulunmadığı ileri sürülmekle kaldı ki bunca karışıklık arasında bir de işkodra işi çıkarmak akıl kârı olmamakla asker askeri kumandanlıkla mutasarrıflığın bir birinden ayrılmasına ve askerin başına Dilikli diye lağaplanmış lâz İsmail paşanın ve mutasarrıflığın Tolcu mutasarrıflığı Reşit paşaya verilmesi fakat bunların oraya yetişmesine kadar olağan üstü selâhitte bir komiserin İşkodra'ya yetişip Apti paşanın azlini ilân ederek durumu düzeltmesi düşünüldü.

Adalı yanko pehlivanın adalı yanko reisin 400 tonluk çektirmesi İstanbul boğazına yaklaşmaktaydı ama saymalı ki dirisi değil leşi yaklaşmaktaydı. Mayıs ayı epey ilerlediği halde, batılıdan beri çektirme deniz bırakmamış yemiş sanki bir kaç deryanın dibini boylayıp Allahın yardımıyla yeniden yüze çıkmıştı.

On on beş gün içinde Panayot kafirin çektirmesi ki karamürsel yapısı olup adına Müslüman yolcular mamayı derya, gavur takımı aya marya derler bir cilveli kancık kahpe olmakla mayıs ortasından sonradır bu deniz Karadeniz bile olsa bunca çeşit bir rüzgar bulunmaz sözünü yalana çıkarmak çabalamasıyla apazlamadan girmekle işe bulaşıp omuzluk rüzgârlarıyla ziyah boğah ıh içine dalıp armas soydura yazıp ana dilinin her nasılsa boşlarını alıp çubukları sıkılıyaraktan yelken bastırmasıyla gemi sancağa iskeleye yatıp belveren direk canlı insanın can verici sırasında ki diş gıcırtılarına benzer gıcırtılar koparıp yolcuların yüreklerini ölüm korkusuyla yarayarmıştı ki son nefesinde hak dinine dönesi Panayot reis alabanda ederekten tekneyi alaboradan kurtarıp fakat rüzgâr şu kadar kerte atlayıp bir omuzluğa geçmesiyle çektiri uçurmadan kurtulamıyarak armasını budatıp direğin bir parçası kırılarak havaya hoplamakla aman kızıl ırmak ağzına yetişmenin kolayı derken sığ suların üçerlemelerine tutulup çatlaması zıplatmasiyle tekne dağılmadıysa da dağılmasına çok bir şey kalmadan başkaca orkozlara kapılıp topaç gibi dönerekten kaynayacağı sıra Panayot pehlivan rüzgârı baş omuzluktan yaniya Türkçesi dik omuzluktan her nasılsa iğniye alıvermekle her ne kadar demir bıraktıysa da ırmak ağzında karadenizin nehrin baskın çıkmasına koca çektiriyi geriye doğru sarkıttı ki az kalsın denizden koparıp ovaların karalarına ata... Yahu bu nedir demeye

kalmadan geberesice Panayot gavur "Ananın yellenmesi değil ya nah bildiğimiz karadenizin imbatıdır biraz daha bastırırsa bizi Sivas'a kadar sürüp götürecektir. Orada ben sana sorarım bu uğursuzluk sende mi bende mi" kötü Köse diyen Panayot gavur yolcularla laf sürdüreyim derken rüzgâr apansız yön değiştirip fırlanıp denizden gelirken karaya atlayıp deli gavur bire hay demesiyle denizleri başa alıp açılmaya çabalayıp gemi baş tutmayıp sağa sola döneleyip bir baş vurup bir yalpaya düşüp havayı bir yandan öbür yana geçire ala bir yandan var gücüyle olsa alabanda tiramola diye bağıraraktan arada bir mega savaş hey koca tanrı bizi şu kötü köse uğursuzluğundan batıracaksan yuf olsun yuf diyerek var öfkesini dümen yekesine yükletip bir yandan manda boğası gibi hışır hışır soluyup bir yandan gök tere batıp çektirmedir bir dalgaya binip bir dalgadan derya kuyusu gibi Karadeniz çukurlarına devrilerekten nerdeyse başı kıçı düşecek kerteye gelip iyicene kamburlaşıp padişahın meydan cilvelerine benzeyip bel vermesiyle çatırtısı artık yelkenler idareden çıkıp deli gavurun bir kumandasıyla baş tayfası canını ortaya atıp yapraklanan yelkene sarılıp boğup söndürmekle bir ölüm vartası daha atlatılmış oldu. Bir yandan da akşam inip karanlık bindirmekle deli gavur sağı solu şaşırıp Aman ak fırtınaya çatarız, bizi taşlığa atar, açığı tutmaya bakalım diyerekten uzaktaki köpüklere dönüp poyrazı resmen göğüsleyip tayfalar aman çorbacı amanı bilir misin tekne su yaparsa baştan karaya düşün diye çığrışmaya başladılar bu sırada Karadeniz oğlanların çığrışmalarını duyup anlamış gibi gibisine çektirmeye çullanmakla güvertede patlar oldu ki dağ gibi dalgalarla patlar oldu. Yolculardan biri tesbihe çöküp heyvah nedir gavur bu gidişle görürsünüz Müslümanlar direk kestirse gerektir çünkü dut gibi şarap sarhoşudur köpek demesiyle köşenin aptesi bozulmuş sürünerekten dümene sokulurum ayağı altına koyduğu tesbihe yetişirim sandıysa da baş omuzluktan patlayan bir dalgayla yerinden kopup aman yetişin aman hey koca tanrı medet diye var gücüyle bağırmasıyla deli gavur boş bulunup mega aspas bu ne anırtıdır demesiyle köse bir yere yapışıp deniz ve de rüzgâr altında kaldıysa da lâf altında kalmak huyu olmadığından öyledir kötü gavur bir yerde kurtuluş Müslüman olmaktır şahadet getir diyerekten adalı Panayotu Karadeniz bunaltısında şaşkınlığa getirip ölüm korkusu Müslümanı ederim sandıysa da adalı kaçın kurrası bir gavur olmak-

la ipi ipi dedim kötü köse ipe yapışamadın mı "Vay ki tamam ip nerede aman bizi sürüldü aldı yel Panayot kardaşım bu domuz karadeniz bizi koparıp götürdü say," eylen köse kardaş şu üç kardeşleri savuşturayın da seni burada bulursam ipi yetiştirdim bil, "Aman beni tutun aman beni aman bana sahip olunuz yan kotaşlı aman" nah buyur iptir sıkı yapış ki Karadeniz'dir. Karadeniz'e kurban olayım vay ki hava ulan uğruna tüküreyim koca gavur tüh yüzüne yüzsüz nursuz oğlum sen bu suratla cehennemliksin ya meil deresi de var mı yok mu bilmem! Hani bunun başında sen ne dedindi dinli sıkı rüzgârdır kontra yelkenlerini sarmak elverir demedin miydi! "Dedim yalan mıyım?" Ardından sert rüzgârlıyı baba lıngo sarılsın ve de gabyalara birer kat çamadana vurulsun diyen kim? "Demekle!.. Yalan mıymışım?", "Ya buna fırtına demezler mi rezil?", "Demekle yalan mıyım?" Böylece bata çıka ve de her saat başı candan umut keserekten çektirme sabahı tutturu ama kendisinde de sağlam tahta kavşamamış çivi kopmamış ip kalmadı rüzgâr altına bayıldı bir zaman hışıladı rüzgâr üstünde bayıldı bir zaman az kaldı ki suya bata da gide baş aşağa sonunda gün ışırken allahın izniyle rüzgâr önce sağlamladı sonrası boğazın ağzı alaca karanlıkta görülünce büsbütün kalıp o zamana kadar çeşitli havalarla göbek çalkalıyan çektirme ölü dalgalar üstünde hayvan leşi gibi kayaraktan sürüklenir oldu, Köse onu gördü ki Panayot kaptan yanı başına devrilip horlamaktadır can başına sıçrayıp seğirtti boş böğrüne bir muşta vurup uyandırdı: Uyumak yazılı mı kötü gavur sen bu gidişle bizi İstanbul boğazında kuruya bindireceksin denizi bitirip hani bu dumanda buranın boru öttürür yamakları ben birşey duyamamaktayım demesiyle gavur essah diye sıçrayıp kulak verdi ki iş kötü...

"Ne oldu Panayot reis gemiyi gezdirmeye başladın Panayot alesta kumandası vererekten tayfa hazırız anlamına hay hay diyerekten çektirme yavaş yavaş boğazın ağzına sokulmaya başladı Aman kötü reis yaslandık"

Hay anan ölen gavur oğlu yelkeni uçurdun "Gel yelken körliyelim gavur oğlu dedim bu senin çamur teknesi kaldırmaz dedim" Vay ki kaptan "Buna çiftçilik derler oğlum sen çift sürmektesin mübarek yüzünde ayıp" yahu ne salmaş herif bu bizi dinlememekte oysa biz doğrusunu söylemekteyiz oğlum biz doğrusunu söylemekte-

yiz kontra gitmekte değiliz. "Yahu bu herif ne yapmaktan arkadaş ağızlamak yok mudur şu boğazı ortalamak".

Bu sırada Allah bir rüzgâr vererek dumanı sıyırıp aldı almış çektirme rahatça boğaza girmişti tam tabyaların önüne varmıştı ki tabyalardan bir sektirme gülle tepelerinden aşarak karşıya doğru geçti gitti. Aman neyin nesidir Sabah kuşluk zamanı topçu talimi mi olur demeye kalmadan bir gülle daha vınlıyarak geçip gidince bunlar işin talim olmadığını anlayıp aman ya nedir demeye kalmadan onu gördüler ki bir kayık kıyıdan ayrılıp baş aşağa kendini akıntıya bıraktı arkasından başka bir kayık tut ha vur ha bağırtısıyla peşine takıldı bunu görmesiyle Panayot gavurun merak damarları ayaklanıp aya bu nasıl bir iştir ve nedir nasıl bir meseledir diye peşlerine takılıp sokulabilirim zannetmekle arka arkaya büyük dere koyuna girdiler. Dangalak epey böyle peş peşe gittiler sonuda öndeki kayık büyük dereye yönelmekle arkadaki kayık yaklaşıp bunlar sokulup onu gördüler.

BATI ÇIKMAZINA NOTLAR

15.8.1972

Türk aydınlarını -eli kalem tutan batılaşmacılarımızla, batılaşmacı sosyalistlerimizi- uzun süre yanıltan en büyük olay, Osmanlı İmparatorluğu'nun yüzde yüz bir Türk İmparatorluğu olduğu gerçeğini akıllarından çıkarmaya çabalamaları olmuştur. (Bu çabalama, bu İmparatorluğun yıkılmaya mahkûm oluşu, bu önlenmez âkıbete doğru hızla yuvarlanması karşısında, bu aydınların hiçbir çare bulamayışlarından, ister istemez de suçluluk duygusuna kapılmış olmalarındandır. İmparatorluklarını gereğince savunamadıkları, hatta, batılaşmaya -kolaylığa kaytarmayasaparak bu çöküntüyü hızlandırdıkları için kendilerini suçlu bulan sağlı-sollu bu aydınlar güruhu, bu kez bir başka kaytarmacılığa can atarak Osmanlı İmparatorluğu'nun yüzde yüz bir Türk İmparatorluğu olduğu gerçeğini unutarak suçluluk bunaltısını azaltma, yeni kuşakları böylece aldatma yolunu tutarak işleri büsbütün karıştırmışlar, Cumhuriyet'ten sonra içinden çıkılmaz açmazlara düşürmüşlerdir.

Örtbas edilmez tarihsel gerçek, çok büyük bir Türk Dünya İmparatorluğunun yıkılmasıyla ona oranla pek küçük -tarihsel birikim bakımından pekçok küçük- bir Türk Cumhuriyeti kurulması arasındaki kapatılmaz büyük zarardır.

Biz Türk aydınları, büyüğü savunamayıp küçükle yetinmek zorunda kaldık. Bu olay başka toplumların başına gelir ama, onlarda, bizdeki kaytarmacılık, kolaya kaçmacılık, biraz da bize musallat olan sefil utanmazlık pek bulunmadığı için -belki de, rasyonel düşünce onlarda ağır bastığından- bizim gibi "Oh Oh! Ne iyi oldu. Çok büyük değerliyi kaybettik de ona karşı küçük bir şey kazandık!" diye.

OSMANLILIK ÜSTÜNE (Batı Çıkmazı romanına notlar) (İlericilik)

1- 1730'larda Patrona Halil ayaklanmasiyle Osmanlılı-

ga yeni bir unsur olarak batılaşma, buna karşı da eskiyi savunan gericilik girmiştir. (Daha öncenin iktidar boğuşmalarında kökü dışarda bir unsur yoktu. Eskinin Alevîliği sayılmazsa...)

2- 1730'lardan sonra artık Osmanlılıkta olup bitenlerden, kazananlardan ya da yenilenenlerden bir takımı, hiç değil yüzde ellisi dış düşman güçlerin yararına çalışıyordu. Bilsin bilmesin, istesin istemesin! Bu dışa çalışma zorunluğunun özrü asrın ileriliklerine- hiç değil teknik gelişmelerine- hızla uyarak kurtulmaya çabalamaktı. Hem ileri tekniği almak zorunluğu, bunun kurtuluşa haklı görünen bağlantısı işleri karıştırmış, temeldeki kesin çöküntüyü birçoklarının gözlerinden saklayarak, batı devşirmelerinin -ajanlarının- yıkma işlerini kolaylaştırmıştır. Bu gidişe samimi vatanseverlerin katılması bu yüzdendir. Bu samimi vatanseverler, kendi düşüncelerini ve tek kurtuluş yolunu savunuyoruz sanarak, vatan hainlerinin, düşman ajanlarının önüne gerilmişler, böylece Osmanlı halklarından hızla koparak, savundukları vatan hainlerinin çizgisinde sıralanıp halkın karşısına dikilmişlerdir. Birtakım aydınların sonuna kadar gâvur suçlamasından kurtulamamaları bundandır. Buna karşı, bunlarla boğuşan aydınlar, -bir bakıma kimi medreselilerise, mektebin yeniliklerini bile inkâra kalkışarak dirilmesi imkânsız eskiyi savunmak zorunda kalarak, ters bir gayretle, yaklaşan ölümü bunlar da hızlandırmaya yardım etmişlerdir.

3- Osmanlılık, batı dünya görüşüne, insan ve insan sömürüsü anlayışına karşı o kadar ileri, insancıl bir düzendi ki temeline içten ve dıştan dinamit koyulduğu halde yüzyıllar boyu, iç ve dış ihanetlere dayanabilmişti. (Bugün de Anadolu Osmanlı halkları sürüp giden bu yıkıma hâlâ direnmektedir.)

4- Tarihteki Osmanlı-Batı boğuşması, temelinde rezil bir sömürü düzeni bulunan bir ileri teknik gücünü, temelinde insancıl bir dünya görüşü bulunan bir toplumun nasıl çaresiz bıraktığını gösterir. Aslında bu yıkma işini, batılılar yerli ajanlarına, Osmanlıdan devşirdikleri vatan hainlerine

bıraktıkları halde, yani bunlar, bu işi açıktan açığa yapacak kadar güçlendirildikleri halde, yıkım bir türlü sonuca vardırılamamıştır. (1970'lerde bile.)

5- 1870'ten bu yana batılılar, hiç ara vermeden, enikonu sıraya bindirerek, Osmanlıların soluklanmalarına meydan vermemişler, onu sürekli olarak tartaklamışlardır. Bu tartaklayış sonunda öyle bir hal almıştır ki barışla savaş arasında sonuç bakımından -sonucun mutlaka Osmanlılık aleyhinde olması bakımından- hemen hemen- kan dökülmesinden başka- hiçbir fark kalmamış, Osmanlılar kaybettikleri savaşlar gibi, kazandıkları savaşların sonunda da maddî, manevî kayıplara uğramışlardır. Buna karşılık bu Osmanlı düşmanlığına içten ve dıştan koşulmuş komşu toplumlar, Osmanlılık tamamıyle yıkılıp tarih yüzünden silinene kadar, yense de, yenilse de kazançlı çıkmıştır. (Yunanlılık gibi). (Bütün Avrupa ile beraber olduğumuz halde, Kırım savaşının sonunda gırtlağımıza kadar borçlu çıktık.)

Abdullah Cevdet 78, 88, 263, 266, 317
Abdülaziz 15, 68, 130, 149, 162, 165, 173, 176, 181, 186, 192, 194, 195, 199-203, 207, 208, 209, 210, 222, 228, 229, 237, 243, 246, 261, 267, 271, 323, 333, 336, 359, 365, 376
Abdülhamit 14, 18, 22, 25-28, 68, 69, 83, 84, 110, 129, 130, 133, 136, 143, 144, 152, 155, 156, 173, 176, 178, 183-188, 193, 196, 197, 202-205, 212, 218, 219, 228, 229, 239, 263, 267, 271, 272, 277, 287, 290, 291, 308, 317, 319, 390
Abdülhamit'in hayatı, saltanatı 416
Abdülmecid 129, 173, 271
Adem (Hz.) 329
Ahmet Cevat Paşa 325
Ahmet Cevdet Paşa 118, 143
Ahmet İzzet Paşa 344
Ahmet Mithat 171, 313
Ahmet Rasim 357
Ahmet Refik 415
Ahmet Rıza 82-87, 90, 91, 110, 168
Ahmet Tevfik Paşa 155, 344
Ali Fuat Paşa 416
Ali Paşa 31, 33, 38, 54, 176, 213, 214, 219, 244, 258, 259
Ali Suavi 156, 195, 196, 197, 223, 243, 263, 323, 356, 389
Aleksandr (3) 15
Alemdar Mustafa Paşa 68, 69, 121, 128, 130, 156, 188, 200, 201, 206, 207, 326, 403, 404
Apak, Rahmi 417
Asım Tarihi 127
Atatürk 88, 134, 135, 239, 240, 343, 344, 349
Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri 417
Ayıcı Arif 415

Babam Abdülhamit 304
Barkan, Ömer Lütfi 419
Baron de Tott 140
Basara'yı ibret 218
Bayur, Hikmet 416
Bekir Fahri 219, 221
Berkes, Niyazi 149
Bıyıklıoğlu, Tevfik 416, 417
Biallini 296, 298, 312, 342
Bigalı Mülazım Atıf 415
Bilinmeyen Taraftarı ile Abdülhamit 178
Büyük Mal 388

Canlı Tarihler 325, 355
Cebesoy, Ali Fuat 416
Cemal Paşa 343
Cemaleddin Efgani 371, 372, 373
Cevdet Paşa 380, 393
Cevdet Tarihi 144, 327, 393
Cezzar Ahmet Paşa 145
Comte, Auguste 83, 84, 87
Churchill, W. 374

Çar Nikola 25, 48, 376
Çözülmez Bağ 371

Damağası 388
Damat Mahmut Paşa 208, 209
Darwin, C. 85
Devlet Ana 354, 384
Diriyol Edwar 149
Durkheim E. 92

Ebul'ula Mardin 420
Edebi Hatıralar 416
Elliot, Henry 84, 136, 137, 178, 211
Engelhard 13, 14, 30, 40
Engels, F. 402
Enver Paşa 17, 21, 22, 343, 349
Ertuğrul Bey 40
Esendal, M.Ş. 138
Esir Şehrin İnsanları 415
Evliya Çelebi 414

Fatih Sultan Mehmet 142, 271
Fayvet 139
Fedakaran-ı Millet 416
Felek, Burhan 336
Fikir Hareketleri 416
Filipoviç, Nedim 417

Garplılaşmanın Neresindeyiz? 137
Genç Osman 139
Goltz, Von der 16, 80
Göçeri, Lütfi 417
Gökalp, Ziya 74, 92, 149
Göl İnsanları 165
Gücüyener, Muallim Fuat 195
Günaltay, Şemsettin 149

Halil Paşa 41, 376
Hatıralarım 416
Hatırat-ı Niyazi 416
Hegel, G.W. 402
Hukuk Fakültesi Mecmuası 419, 420
Hüseyin Avni Paşa 15, 207, 210, 211, 232, 233, 241, 245, 257, 260, 262, 326
Hüseyin Hilmi Paşa 16, 21

İbn-i Haldun 108
İbnülemin Mahmut Kemal 414
İbrahim Müteferrika 199
İbrahim Temo 263, 317, 416
İctihad 88
İki Neslin Tarihi 325
İktisat Fakültesi Mecmuası 419, 420
İngiliz Mahmut Efendi 401, 402
İnkılab-ı Azim 415
İnkılap Nasıl ve Niçin Oldu? 415
İnkılap Tarihi 416
İshak Bey 144
İsmail Cevheri 199
İsmail Müştak 193
İsmet Paşa 400
İstanbul Ansiklopedisi 138
İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu? 417

Jön Türk 92
Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 81

Kabakçı Mustafa Paşa 68, 69, 122, 128, 130, 156, 205, 326, 333, 365, 404
Kâbusname 142
Kamil Paşa 18, 19, 21
Kanuni Sultan Süleyman 141
Kara Kemal 343
Katerina 182
Kayzer Nevar 17
Kazım Karabekir 416
Koçu Bey Risalesi 413
Köprülü Mustafa Paşa 145
Köroğlu 243
Köse Mustafa Paşa 199
Kral Edward 25
Kur'an 41, 217, 294
Külçe, S. 415

Lambiere, Paul 18
Le Play 89
Lipman, Walter 141
Lord Salusbury 21
Lord Stratford 62, 173, 175
Lütfi Tarihi 127

Mahmut, (2) 14, 32, 39, 40, 43, 44, 47-51, 60, 64, 121, 129, 136, 148, 150, 155, 173, 187, 198, 200
Mahmut Celalettin Paşa 203, 207
Mahmut Nedim Paşa 178, 210, 217, 218, 258, 263
Mahmut Şevket Paşa 99, 287, 306, 311
Magmumi Şerafeddin 263, 416
Manheim.K. 90
Mardin, Şerif 81, 86, 89
Mardin, Yusuf 87
Mari Antuanet 143
Mari Terez 140
Marx K. 83, 87, 113, 114, 314, 402
Mehmet (4) 272
Mehmet Ali Paşa 51, 55, 187, 189
Memduh Paşa 230
Meşveret 82, 265
Milli Mücadelede Trakya 417
Mimar Sinan 400
Mirat-ı Şuunat 230, 242, 262
Mithat Paşa 15, 68, 69, 78-80, 97, 110, 130, 136, 151, 162, 165, 177-179, 186, 189, 201-203, 207, 208, 209, 210, 213, 214, 215, 217, 218, 220, 223, 224, 225, 229, 235, 237, 240, 242, 243, 244, 246, 252, 267, 337, 346, 365, 415
Mizan 265
Molla Cami 155

Montesquieu C. 237
Murat Bey (Mizancı) 82, 84, 86, 87, 91, 357
Murat (1) 142
Murat (5) 194, 195, 323
Musa (Hz) 331
Mustafa (4) 121, 129, 200, 333
Mustafa Reşit Paşa 51, 53, 54, 150, 175, 338
Mustafa Suphi 270
Müsahipzade Celal 133

Nafiz Muhtar 149
Namık Kemal 190, 289, 338
Napolyon 159, 174, 182, 259, 273, 409
Niyazi Bey 17
Nizamettin Nazif 336

Onar, Sıddık Sami 420
Osman Bey 40
Osmanlı Tarihi 327
Osman Nuri Paşa 220, 221

Ömer Seyfettin 162, 313, 317, 376

Patrona Halil 68, 69, 106, 128, 188, 199, 443
Petro(büyük) 46, 47, 49, 144, 150
Prens Kormakof 60
Prens Sabahattin 84, 89, 92, 167, 212, 289, 307, 341

Rahmet Yolları Kesti 388
Raşit Tarihi 104, 127
Reveu de deux monde 58
Rıfat Paşa 62, 213
Rıza Nur 416

Sabis, Ali İhsan 416
Sait Paşa 18, 63, 355
Sakızlı Esat Paşa 235
Salanoviç, Hazım 417
Saray ve Ötesi 154
Seksen Yıllık Hatıralarım 415
Selim (3) 39, 43, 68, 121, 123, 128, 129, 144, 145, 188, 200, 205, 206, 326, 404
Selim Sırrı 336, 350
Serdar Ömer Paşa 58
Seydi Ahmet Paşa 414
Seyit Paşa (Şapur Çelebi) 221
Son Sadrazamlar 244, 355
Sorel, Albert 139
Sultan İbrahim 272

Şah İsmail 415
Şeyhülislam Kezzubi Hasan 371, 372
Şinasi 165

Talat Paşa 131, 343
Tarih-i Meşrutiyet ve Şark Mesele-yi Hazırası 415
Tarihte Ermeni Meselesi 417
Tercüman-ı Hakikat 207
Tevfik Paşa 20
Topçular Katibi Tarihi
Toprak Hukuku Devrimi 420
Toprak Hukukunda "Amme Emlaki" Tesisi 420
Topuzlu, Cemil 415
Turhan, Mümtaz 137, 149
Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Dergisi 419
Türkler ve Milliyet Fikri 88
Toynbee, A. 119

Uras, Esat 417
Uşaklıgil H.Z. 154

Ülkü 419

Vahdettin 135, 165, 183, 343
Vakıflar Dergisi 420
Van Kulu 199

Yakup Cemil 287, 349
Yalçın H.C. 341, 355, 416
Yavuz Sultan Selim 141
Yeni Ufuklar 119
Yıldız'da Neler Gördüm? 193
Yorgun Savaşçı 165
Yusuf Paşa 234

Zindan Hatıraları 325
Ziya Paşa 190, 347
Ziya Şakir 195, 336